

O. G. LECCA

DICȚIONAR
ISTORIC, ARHEOLOGIC ȘI GEOGRAFIC
AL ROMÂNIEI

BUCUREȘTI
EDITURA „UNIVERSUL”, S. A.
1 9 3 7

CARISSIMÆ MATRI
GENEROSÆ SVAVIQVE ANIMÆ
FILII MEMORIS
PIVS DOLOR
DEDICAVIT

PREFAȚĂ

Această lucrare e un informator pentru tot ce privește trecutul României (Țara-Românească, Moldova întreagă, Banatul, Transilvania cu regiunile alăturate, Dobrogea), prezentat sub forma de dicționar. Ea se adresează atât cercetătorilor, celor ce cunosc mai de aproape istoria țării, cât și persoanelor ce doresc să aibă la îndemână deslușiri și date.

Scopul lucrării și întinderea ei, cer o conciziune pe care am căutat-o și pe care credem că am îndeplinit-o, evitând fraze inutile și digresiuni, și atingând numai în treacăt lucrurile cunoscute de ori cine.

Publicând această carte, ne-am gândit în primul rând că cel doritor să aibă un răspuns neîntârziat și lămurit la o chestiune, nu-l poate căpăta decât după cercetări în lucrări speciale, cari nu sunt la îndemână, pe cari nu le cunoaște și nici nu le poate găsi, în afară de subiectele asupra căror nu s'a scris nimic.

Lipsurile sunt explicabile într'o publicație care e cea d'ântâi în felul ei și care, pe de altă parte, s'ar putea întinde ori cât de mult.

Am căutat să situăm cât mai bine noțiunile în timp (epoci, secol) și în loc (deosebiri de insti-

tuții, de numiri, de obiceiuri, între Țara-Rom. și Moldova de ex.), spre a feri pe cititor de confuziuni și de anacronisme.

Articolele din carte sunt privitoare la : — Localități : țări, orașe, târguri ; cetăți, mănăstiri și biserici ; stațiuni arheologice ; ruine de construcții și așezări omenești (preistorice, daco-getice, romane, românești) ; valuri, brazde, movile ; sate vechi ; locuri istorice ; bătălii. — Archeologia : arte, antichități. — Diplomatica, Numismatica, Heraldica. — Viața Socială ; clădiri ; obiecte diverse. — Instituții ; stări și clase sociale ; organizarea Statului : slujbe ; așezăminte de tot felul. — Nume personale și de localități. — Numiri arhaice. — Oastea, ostașii ; arme. — Biserica ; locașuri religioase ; episcopi. — Cultura ; Literatura ; Știința. — Personale : Domnii ; Familii boerești și altele ai căror membrii au avut un rol în viața publică și au alcătuit aristocrația constructivă a țării ; personalități deosebite ; chronologia și filiația Domnilor ; mari demnitari (Voevozi și Guvern. Transilv., Banii Craiovei, etc.) ; străini cari au avut legătură sau au scris asupra țărilor rom. — State vecine și suveranii lor, în legătură cu ale noastre. — Popoare cari au trecut sau rămas pe pământul românesc. Etnologia. — Țări și ținuturi românești ; Județe, hotare. — Evenimente ; fapte politice ; epoci. — Geografia fizică (râuri, munți, etc.) în relație cu istoria și pentru situarea localităților și împrejurărilor. — Chestiuni generale au fost tratate în articole speciale, cu trimeteri la cele de amănunt. Altele mai mărunte au fost grupate sub un titlu general (măsurii, monede, etc.).

Multe articole dau explicația cuvintelor vechi.

Articolele privitoare la Transilvania și celelalte regiuni altă dată în Ungaria, se referă mai ales la viața socială și culturală a Românilor de acolo, și numai în general la stăpânitori și la istoria politică, care e legată de istoria Ungariei și Austriei.

Datele personale (scurte) au fost mărginite la cele mai importante, cu deosebire pentru vremea apropiată, cum sunt secol. XIX—XX mai bine cunoscute și asupra căror se pot găsi amănunte aiurea. Scriitorii, oamenii de știință, artiștii, etc. din această epocă, figurează în articole generale: Literatura, Știința, Pictura, etc.

În principiu, nu sunt menționate persoanele a căror activitate începe după 1918.

Autorul ar fi dorit să înregistreze pe toți cei cari s'au ilustrat în marele Război: greutatea de a obține date asupra lor, grija de a nu lăsa de o parte pe atâți cari s'au deosebit prin fapte eroice, și mulțimea lor, l'au silit să renunțe la aceasta.

Anexele cuprind: — Table cu filiațiunea vechilor Domni naționali (Basarabi și Mușafi); — O listă de nume proprii românești; — ordinea de bătae a marilor comandamente din război, etc.

Hărțile arată schimbările teritoriale, cu localitățile din deosebite epoci ale istoriei noastre.

Prescurtări :

a. Cr.	= înainte de Crist
b., boer.	= boeresc
Com.	= comitat
ep.	= epoca
J., Jud.	= Județul
M., Mold.	= Moldova
m.	= mare
magh.	= maghiar
orig.	= origină, originar
Pr.	= principe
s., sec.	= secolul
Tr., Trans.	= Transilvania
Ț.-Rom., Ț.-R.	= Țara Românească
v.	= vezi la

NOTA, asupra ordinii literilor.

Sunetul *ă* merge la rând cu *a*. Litera *â*, urmează în text după *a*, înainte de *b*.

Cuvintele începând cu *i*, la sfârșitul lui *i*.

Litera *ș* urmează după *S*; Litera *ț* (*Tz*) după *T*.

A

AARON (de Bistra), Petru Pavel. Episcop unit de Făgăraș 1752 † 64 (n. 1709). Fondator de așezăminte bisericesti.

ABAZA. Familie boerească din Moldova, sec. 16—18. Andrei A. Pârcalab de Hotin. 1667.

ABRAD. Urme de castru roman în Oltenia. — (v. Brădești).

ABRITTUS. Oraș și cetate romană din Moesia inferioară, întemeiat de Traian, înfloritor în sec. 3—5 p. Cr. ; situat unde e azi satul Abtat-Calesi în Dobrogea nouă. (Ruine, antichități, inscripții). Episcopi creștini în sec. 5.

ABRUD. Orașel din Transilvania, în munții Apuseni (Jud. Alba). Veche așezare dacă și romană cu mine de aur (Abrut, Abruttus), „Auraria Daciae”. Resturi romane (table cerate) s'au aflat la „Cetatea mare” și „Cetatea mică”. — Centru vechiu românesc, comuna act. figurează în docum. din secol. 13. (German : Gross-Schlatten ; magh. : Abrud-banya). Populația, 2500 loc.

ABRUTTUS. Așezare dacă (Abrut sau Abrud) și romană, în Transilvania, pe locul Abrudului de azi. — (v. Abrud).

ABTAT-CALESSI. Sat în jud. Caliacra. Urmele cetății romane Abrittus. — (v. Abrittus).

ACADEMIA ROMANA. Instituțiune de cultură fondată la București în 1866, după modelul academiilor din Occident. Până la 1879 a purtat numele de „Societatea literară română”.

ACCEA. Moneda curentă de argint (asprul), în sec. 16-17. Cuvânt turcesc. (Mold.).

ACIDAVA. Stațiune romană, la satul de azi Ienușești, lângă Piatra, jud. Romanați, unde s'au găsit ruine de castru și urmele vechiului drum roman de la Romula spre Apulum. (Nume dac).

ACMONIA. Așezare dacă și romană în părțile Banatului la răsărit de Tibiscum, la Ohaba de azi, pe Bistra. (J. Severin).

ACPUNAR. Sat în jud. Tulcea. „La Cișmele“, ziduri și baso-reliefuri de la un templu mitraic din sec. 2—3.

ACRIDA. La Grecești, în jud. Dolj, aproape de Gura Jiului, ruine din cetățuia romană A.

ACSENIA. Doamna lui Ștefan Vodă Tomșa al Moldovei (1563).

ADA-KALEH (Rușava). Insulă pe Dunăre, între Orșova și Porțile de fier. Fortăreață turcească (ridicată întâi de Austriaci, de cari fu ocupată la 1716-38, apoi refăcută de Turci). Până la 1878 a fost a Turciei, apoi a Austro-Ungariei (trat. de la Berlin). În urma marelui război, prin tratatul 1919, atribuită României (jud. Mehedinți). — Zidurile cetăței în ființă. — Numită și „Orșova-nouă“ și „Rușava“. — Locuită de Turci.

ADAM. Monăstire în jud. Tutova (de călugărițe). Fondată pe la finele sec. 18, în locul altei vechi de lemn.

ADAM banul. Boer din Ț.-Rom. ; prins și tăiat de Leon Vodă la 1631 după bătălia de la București.

ADAM-CLISI. Sat în jud. Constanța, lângă care se află monumentul triumfal al lui Traian. — (v. **Tropaeum**).

AD AQUAS (AQUAE). — Localitate cu izvoare termale. cunoscută de Daci (Idata) și folosită de Romani. Avea rang de colonie. La satul actual Calan în jud. Hunedoara, pe drumul roman.

AD MEDIAM. Localitate romană la marginea de răsărit a Banatului, la ape: „aquae ad Mediam“ (com. Mehadia de azi). Pe valea Cernei, băile calde consa-

crate lui Hercule, unde s'au găsit resturile termelor romane și numeroase inscripții (azi: „băile lui Hercule“). In documente din 1370, de la Vladislav-Voev.: „apele calde“.

AD PANNONIAS. Localitate romană, pe Timiș, la Teregova actuală în Banat (jud. Severin).

AD PONTES. Localitate romană în Banat. — (v. Apo).

ADMINISTRAȚIA (cârmuirea) țărilor române. — In vechime marele Vornic era capul ei (în Oltenia, Banul). Județele din Țara-Rom. erau cârmuite și judecate de căpitani, parcalabi, vornici sau bani (sub ei, căpitani de plasă); iar din sec. 18 de ispravnici (cu vătăfi de plasă). — Ținuturile din Moldova erau sub părcălabi sau staroști. — Atribuțiunile administrative au fost despărțite de cele judecătorești prin Regulam. organic, sub regimul căruia capii județelor se numeau „cârmuitori“. Prefecturile actuale și Ministerul de Interne datează de la 1864. — In târguri (orașe), administrația comunală era în seama pârgarilor, prezidați de județ în Țara-Rom. și de șoltuz în Moldova. In sate erau părcălabi în Ț.-R și vornici în Mold. Organizarea comunelor cu consilii com. și Primari e din 1864. — (v. vornic mare, căpitant, ispravnic, părcălab, județ, pârgar, staroste, etc).

ADRIAN (P. Aelius Hadrianus). Imperator roman. Văr cu Traian și înfiat de acesta, îi urmă pe tron de la 117 la 138. Domnia lui înseamnă o perioadă de pace și de progres. Numele lui e legat de istoria Daciei: ridică întăriri și castre de-a lungul Dunării și Olteniei.

ADRIANOPOL, TRATATUL de la. Incheiat la 14 Sept. 1829. — (v. Tratatate).

ADVON (nartexul exterior). Pridvorul de la intrarea în biserică.

AEGYSSUS. Cetate tracă și romană pe Dunăre, ridicată în sec. I contra Geților. In Dobrogea, pe locul unde e astăzi Tulcea (resturi de construcții, obiecte, podoabe).

AELIANUS, Tib. Plautius Silvanus. Guvernator ro-

man al Moesiei; învingător și pacificator al Geților, an. 52-53. Probabil pe vremea lui fu ridicat valul roman din câmpia T.-Rom.

AER (aier). Acoperământ bisericesc reprezentând înmormântarea lui Christos. vâl de pus pe masă. Aere măestrit brodate s'au păstrat în monăstiri (Sucevița, Putna ; Muzăul național).

AFUMAȚI. Sat în jud. Ilfov, pe valea Pasărei. La 1530 bătălie cu Turcii. — Biserica din 1696 de la Const. Cantacuzino stolnicul și curtea caselor lui, locuită mai târziu de Alex. Moruzi Voev., care făcu acolo (1795) o moară de hârtie.

AFUMAȚI. Vechiu sat, desființat, din jud. Vâlcea; la început. secol. 16 moșia lui Radu Vodă VI.

AGA. Demnitate militară (nume împrumutat de la Turci la finele sec. 16). Erea comandant general al pedestrimii și dorobanților în Țara-Rom. (sec. 17) ; în sec. 18—19 erea guvernator militar și cap al poliției din București. — În Moldova, introdus mai târziu, erea șeful jandarmeriei și al poliției din Iași.

AGA banul. Boer din Țara-Rom., de la 1391—1422 sfetnic al lui Mircea, Mihail și Radu Voev.

AGAFTON. Monăstire de călugărițe în jud. Botoșani. Din secolul 18.

AGAPIA. Monăstire de călugărițe în jud. Neamț.— Agapia din deal, azi în ruină, fusese fondată în sec. 16 de Petru Vodă (Schiopul). — A. din vale (actuală) de Hatmanul Gavril, fratele lui Vasile Vodă, și soția lui Liliana, la 1642.

AGATIRȘI. Înainte de pomenirea numelui Dacilor în Ardealul de azi, acea regiune erea, prin secolul 4 a. Cr., locuită de Agatirși sau TRAUSI, cari par a fi acelaș popor cu Dacii, cunoscut însă vechilor scriitori (Herodot, etc.) sub acest nume.

AGATON. Lângă schitul Sf. Gheorghe, la satul Nucul, jud. Buzău, resturile unui paraclis săpat în stâncă, în muntele Crucea Spătarului, din vremea lui Neagoe-Vodă. Inscripții în altar.

AGIE. Scaunul Agăi. În sec. 18—19, poliția Capitalei (București și Iași).

AGIUD (Adjud). Târg în jud. Putna, pe Siret, cunoscut în docum. de la 1430. În sec. 18 căzuse. Astăzi sat: Agiudul vechiu. — La 1795 se înființează A.-nou, spre apus de cel vechiu; astăzi orașel (6000 loc.).

AGNITA (Agnetheln). Orașel în jud. Târnava mare. Veche colonie săsească. Biserică, întărită cu ziduri și turnuri, din secol. 15. — În apropiere, „la Cetate“, a fost probabil o cetățuie romană. (Popul. 4100 loc.).

AGOSTIN (magh.: Agostonfalva). Sat în jud. Târnava mare, pe Olt. Pe deal, fusese odată o mănăstire românească.

AGRIȘ (magh. Egreg). Comună în jud. Arad, amintită din sec. 13. Resturile cetății ridicată în sec. 14. Urmele valului roman.

AHTUM (Ohtum). Conducător, domn (dux) al Românilor în părțile Banatului actual și dincolo de Mureș, în sec. 10. În luptă cu Ștefan cel Sfânt, † 1021.

AITON. Sat în jud. Cluj. S'a aflat acolo o columnă miliară de la Traian (muzăul din Cluj).

AIUD. (Nagy-Enyed; Strassburg). Oraș în Transilvania, jud. Alba, pe Mureș. Intemeiat în sec. 13 de coloni germani. — Burg medieval cuprinzând biserica reformată. — Colegiu maghiar al lui Bethlen, din 1662 (cu un muzău). Biserica luterană din sec. 19, în locul celui vechi din al 14. — Acolo a fost o veche așezare dacică: pe „dealul cocoșului“, morminte preistorice din sec. 9—8 a. Cr. (arme, podoabe, etc.). Poate Brucla din vremea romană. — Populație (1930): 9500 loc.

AKINGII. Ostași turci neregulați (călărime), oaste de dobândă (s. 16—17). — **AZAPII** ereau pedestreme.

AKKERMAN. Numele turcesc al Cetății-Albe din Basarabia (v. C.-Albă). = Convenția de la AK. între Rusia și Turcia e din 26 Sept. 1826. (v. *Tratate*).

ALA (aripa). Subdiviziune, unitate militară a cavaleriei romane. În garnizoanele Daciei se aflau câteva ale.

ALACHIOI. În jud. Caliacra. Ruine și necropola unui oraș roman. Poate vechiul Zaldapa.

ALANI. Popor de stepă dintre Volga și Don, la N. Caucazului, neam scito-iranian în amestec cu Slavi și alți, care ajunse la Scitia minoră și Dunăre în sec. 4—5. Până târziu scriitorii bizantini amintesc de Alanii cari năvăleau în împărăție, nume sub care înțelegeau pe Românii de la Dunăre, cu cari A. fuseseră cândva în legătură.

ALĂUTA, lăuta (laute germ.). Numele vechi al cobzei, apoi a vioarei; dela care vine și alăutar, lăutar.

ALBA. Județ în Transilvania. Vechiul comitat Alba-de-jos (Alsó-Fehér). Regiune românească a Moșilor, în partea muntoasă. Rîuri: Mureș, Târnava, Sebeș. Orașe : Alba Iulia, reședința, Sebeș, Aiud. Urme antice, dace și romane. — Suprafață 3646 k. p. Populația (1930): 214.000 loc.

ALBA. Sat în jud. Dorohoi, lângă Conțești. La locul numit „mormântul crăesc“, sepultura unui șef scito-sarmat de prin sec. 1—3 p. Cr. (asemenea celor din Rusia de miază-zi din Kurgane). — Săpături făcute la 1810 au dat, într'o groapă boltită, de scheletul unui om și al calului său: prețioase podoabe de caracter greco-roman (vase de argint ciselate), la muzeul Ermitagiului din Petersburg.

ALBA DE JOS (Alsó-Fehér). Comitat ungar al Transilv., astăzi județul Alba.

ALBA DE SUS (Felső-Fehér). Comitat ungar al Transilvaniei, în sec. 17—18, împărțit la 1784 comitatelor Sibiu și Făgăraș; reînființat apoi, fu suprimat din nou în sec. 19.

ALBA-IULIA (Rom. Bălgrad; germ. Karlsburg; maghiar: Gyula-fehérvár; latin A.-I.). Oraș al Transilvaniei, pe Mureș. Acolo se afla o străveche așezare dacă și apoi orașul roman Apulum. (v. **Apulum**). — În docum. din sec. 12, cetatea veche a Regilor Ungariei apare cu numele de Alba (germ. Weissenburg). — În locul ei, Eugen de Savoia a ridicat pe cea modernă sub Carol VI, 1716, numită Karlsburg (Alba Carolina). Interesantă biserică catolică, zidită în sec. 11, rezidită la 1443 de Ion Huniadi (mormântul lui și al lui Ladislas H, a Isabellei Regina,

Pr. Ioan Sigismund, Andrei Bathori, etc.). Porți interesante ale cet. din s. 17. — Mai mulți principii ai Transilv. din sec. 16 își aveau reședința în palatul din cetate. — Bibliotecă prețioasă fondată de episc. Bathyany în sec. 18. — La 1 Nov. 1599 Mihai Vodă al Ț.-Rom., intră la A.-I. ca Domn al Ardealului (înainte zidise acolo c biserică). — La 1 Decembrie 1918 fu proclamată de Adunarea națională unirea Trans. cu România. În 1922 Regele Ferdinand fu încoronat în catedrala cea nouă, ridicată atunci. — Reședința jud. Alba. — Episcopie romano-catolică. — Populația (1930) : 12.500 loc.

ALBA IULIA, Episcopia catolică de. Fondată la 1185 de Regele Ladislau I al Ungariei.

ALBA IULIA, Episcopia și Mitropolia ortodoxă a Transilv. în sec. 16 și 17 (1570—1698). Mihai Vodă așeză (1599) pe mitrop. Ioan și de atunci ep. purtară titlul de mitropolit. După unirea ep. Atanasie cu biserica romană, rămase „unită“. — Episcopi: Eftimie de la Neamț 1571—4, Cristofor, Ghenadie mitr. 1578—85, Ioan de la Prislop 1585, mitrop. 1599—1601, Teoctist, August, Teofil, Dositei, Gheorghe (Ghenadie II) 1629—40, Ilie, Simeon 1643—51, Daniil 1652—6, Sava Brancovici 1656—80, Ghenadie, Iosif Budai, Varlaam 1685—92, Teofil 1692—7. Atanasie Anghel 1698—1701. (Urmează **A.-I.-Făgăraș**):

ALBA-IULIA-FĂGĂRAȘ. Titlul arhiepiscopiei unite (greco-catolice) a Românilor din Transilvania. Înainte era episcopie cu scaunul la Alba-Iulia; de la 1855, ca arhiepiscopie, la Blaj.— Episcopi: Atanasie Anghel 1701—15, Ion Giurgiu Pataki 1715—27, Ion Inocent Klein 1729—51, Petru P. Aaron 1752—64, Atanasie Rednic 1764—72, Gregore Maior 1772—82, Ioan Bob 1783—1830, Ioan Lemeny 1832—50, Alexandru Sterca-Suluț 1851, cu titlul de arhiep. și mitropolit 1855—67, Ioan Vancea 1867 — 1892, Victor Mihaly 1892—1918, Vasile Suciuc 1918—35, Alexandru Nicolescu 1936. — (Până la 1853 episcopii erau sufragani ai arhiep. de Strigona a Ungariei).

ALBANEZI (Arnăuți, Arbănași). În oastea domnilor

Ț.-Rom., încă din sec. 14, serveau Albanezi, cunoscuți prin bărbăția lor. Cu timpul ei veniră mai numeroși, formând mai târziu corpurile de ostași cunoscute sub numele de „arnăuți“. Mulți A. au rămas și venit în țară, până în zilele noastre, ca negustori. (Numele lor național e „Skipetar“, la Turci arnaut; la greci arvaniți; la sârbi arbanși).

ALBENI. Sat în jud. Gorj. La „Câmpu-Mare“, mai multe movile și resturi de întărituri. Urme din calea romană și de ziduri pe malul Gilortului.

ALBEȘTI. În Muscel, aproape de Câmpulung. Cariere de piatră de construcție, cari au servit la monăstirea Argeșului la încep. sec. 16. — Ruine la „plaiul bisericei“.

ALBEȘTI. Sat în jud. Prahova. Biserica din 1799 de la Barbu Văcărescu.

ALBEȘTI. În jud. Buzău, la câmp. La 1808 luptă între Ruși și Turci.

ALBEȘTI. Boerii din Alb. în jud. Dolj, cunoscuți pe la începutul sec. 16, stăpâneau mai târziu moșia Obede sau Obedin.

ALBOTĂ. Neam de boeri moldoveni, cunoscuți în sec. 15—17. Albotă (Albu). Pârcălab de Neamț. 1460—70. — Petrea Albotă mare vornic de Ț.-de jos. 1572. — Pavel, vel pivnicer, 1650: — urmașii lui poartă numele de Flondor.

ALBU CEL MARE. Boer din sec. 15 în Țara-Rom. Pe vremea lui Vlad Țepeș ridicându-se ca pretendent la domnie, fu învins și decapitat de Vlad, la 1460.

ALBU TOCSABA. Boer din sec. 15. Întâiul sftenic și mare vornic al lui Dan (1420) și al lui Alexandru Aldea (1431—36), când erea locțiitor al Domnului în Ț.-Rom. 1431—32.

ALBURNUS major. Așezare romană și exploatare de mine din Dacia; în Munții apuseni, la Roșia de astăzi, jud. Alba.

ALDEA. Domn al Țării-Rom. sub numele de Alexandru, 1431—35. — (v. **Alexandru**).

ALDENI. Sat în jud. Buzău. Resturi de așezare preistorică. — O fântână veche la „puțul Tătarului“.

ALECSANDRI. Familie din Moldova. — Vasile A. (1821—1890). Scriitor, poet strălucit, om politic. (Baleade istorice. Poezii populare ale Românilor).

ALEXANDRIA. Oraș în jud. Teleorman. Intemeiat la 1834 cu locuitori din Zimnicea și cu locuitori bulgari veniți de la Șiștov. Numele i s'a dat după al Domnului de atunci, Alexandru Ghika. — Populația (1930): 19.000 loc.

ALEXANDRU. — Domni ai Țării-Românești:

ALEXANDRU I (Nicola-Alexandru) fiul lui Basarab; Domn 1340—1364, unul din întemeietorii Țării-Rom. La 1342 erea în revoltă contra lui Carol Robert al Ungariei. Anul următor, împăcat cu Regele Ludovic și împreună cu acesta, poartă război Tătariilor rămași la câmpie și la Dunărea de jos și curăță țara de ei (1345—54). Hotarele domniei se întinseră spre răsărit, dincolo de Siret și Prut (Basarabia). Sub Al. luară ființă mitropolia Ț. R. la 1359 și episcopia catolică dela Argeș. Inrudit cu regii sârbi și bulgari. Întâia lui soție pare a fi fost Margareta, a doua Clara, fiica lui Ion de Doboka. Mormântul lui e în monăst. dela Câmpulung, probabil fundațiunea lui în târgul unde își avea scaunul (cronicele îl numesc „câmpulungean“).

ALEXANDRU II ALDEA. Domn al Ț.-Rom. 1431 — 35. Fiul lui Mircea Vodă c. mare. Susținut de Alexandru al Moldovei. În luptă cu Dan și apoi cu Vlad Dracul, fratele său, împărți câțva timp domina cu acesta. † 1435 ca Domn.

ALEXANDRU III, fiul lui Mircea și nepot al lui Mihnea cel rău. Domn al Ț. R. 1568—77. Boerii ridicându-se în mai multe rânduri contra lui, Alex. omoară pe mulți din ei și pe pribegii întorși în țară. La 1574, împreună cu Petru Vodă e în luptă cu Ion al Moldovei, care-i învinse la Râmna. În acelaș an omori pe Vintilă Vodă. Soția lui erea Caterina Salvarezzo.

ALEXANDRU IV (numit de cronici: cel rău), fiul lui Bogdan V. Lăpușneanul din Moldova, fu Domn în Ț.-Rom. 1592—93. Puse biruri grele. Ucis de Turci la Țarigrad 1597.

ALEXANDRU V Iiaș, fiul lui Ilie Voev. din Moldova; Domn în Ț.-Rom. 1616—18 și 1627—29. O răscoală a boerilor contra grecilor de cari eră înconjurat, îl goni din țară. Din a doua domnie, fu înlocuit de Turci cu Leon Tomșa. — A domnit și în Moldova.

ALEXANDRU VI Coconul (copilul), fiul lui Radu Mihnea; Domn al Ț.-Rom. 1623—27 încă nevrâstnic, prin stăruința tatălui său, Domn al Moldovei și de fapt al ambelor țări. Domni și în Moldova și muri tânăr la C-pol, 1633.

ALEXANDRU. Mai mulți domni ai Ț.-R. în sec. 18 și 19: — Alexandru Ghika 1766—68 (v. Ghika); — Alex. Ypsilanti, 1774—82 (v. Ypsilanti); — Alex. Moruzi 1799—801 (v. Moruzi); — Alex. Sutzu 1818—21 (v. Sutzu); — Alex. II Ghika. 1834—42 (v. Ghika).

Domni ai Moldovei :

ALEXANDRU I, cel bun. Domn Ț. Mold. 1400-32, fiul lui Roman Voevod. În legături bune cu Regele Poloniei, suzeranul său, intră în stăpânirea Pocuției (1411). Al. întări Moldova în hotarele ei cele mai întinse și într'o domnie liniștită organizează statul și biserica și introduse instituții din Polonia și Bizanț. Numai târziu avu conflicte: cu Dan al Ț.-Rom. care năvălise în Moldova și cărui îi luă Kilia; și cu Polonia la 1432, când fiind de partea marelui Duce al Lituaniei, regele Vladislav îi luă Pocuția. † 1432. Avu de soții pe: Margareta de Losonz, Ana fiica lui Mircea, Rîngala de Lituania și Marina.

ALEXANDRU II cel tânăr (Alexăndrel), Domn M. 1448—49 și 1451—55. Al doilea fiu al lui Ilie Voev., înlăturat de Bogdan II, se întoarse peste un an cu Poloniei și domni în rivalitate cu Petru Aron. Silit să fugă la Cetatea Albă, fu ucis de boerii acestuia. Avea 20 ani.

ALEXANDRU III, zis Cornea. Domn al Moldovei 1540—1. Fiu nelegitim al lui Bogdan II. Domni câteva luni și fu ucis de Petru Rareș la Galați.

ALEXANDRU IV Lăpușneanul. Domn al Moldovei 1552—61 și 1564—8. Fiu nelegitim al lui Bogdan III, înainte de domnie se numea Petru. O domnie rea.

Bănuit de Turci pentru plecarea lui spre Poloni, se menținu cu bani, dar fu răsturnat de Despot.— In a doua domnie, adus de Turci, strică din ordinul lor cetățile țării. Hotinul deveni raiă. Ucise mulți boeri pe carei bănuia. Călugărit, se zice că ar fi fost otrăvit de boeri, 1568. — Doamna lui erea Ruxanda, fiica lui Rareș.

ALEXANDRU V Movilă, Domn Mold. 1615-16. — (v. **Movilă**).

ALEXANDRU VI-lea al lui Iliăș, Domn Moldovei 1620—1 și 1631—33, când fu răsturnat de boeri. A domnit și în Ț. Rom. (v. mai sus).

ALEXANDRU VII Coconul, fiul lui Radu Mîhnea. Domni în Moldova câteva luni 1629—30. Fusesse Domn în Ț. R. pe când părintele său erea al Moldovei (v. mai sus).

ALEXANDRU. In sec. 18 au mai domnit în Moldova, cu acest nume: Alex. Mavrocordat 1782—85; — Alex. II Mavrocordat 1785—6. (v. **Mavrocordat**); Alex. Moruzi 1792—3 și 1802—06. (v. **Moruzi**); — Alex. Calimaki 1795—99; — Alex. Sutzu 1801—2.

Domn al României:

ALEXANDRU IOAN Cuza, Domn al României 1856—1866. — (v. **Cuza**).

Fii de Domn; pretendenți:

ALEXANDRU voevod. Fiul întâi născut al lui Ștefan cel Mare și al Doamnei Marușca. In ultimii ani al sec. 15 guverna Moldova de jos, la Bacău. Trimes zălog la C-pol, muri acolo. Inmormântat în mon. Bistrița (1464 † 1496).

ALEXANDRU voev. fiul lui Alexandru II al Ț. R. și fratele lui Mihnea turcul. Pretendent la domnie pe la sfârșitul sec. 16.

ALEXANDRU Șarpega. Pretendent în Moldova 1578. — (v. **Șarpega**).

ALEXANDRU. Un fiu al lui Iancu Vodă Sasul al Mold. Ucis de Turci la C-pol 1592.

ALEXENI. Sat în jud. Ialomița, stăpânit în sec. 16—18 de boerii ALEXENI: — Ghiorma din A. mare Ban 1646—55. — Fiul său Alexandru, mare vornic.

ALFABETUL CHIRILIC era întrebuințat în limba română, de când se cunosc cele mai vechi texte scrise. Introdus odată cu limba slavonă în biserică (la o epocă nedeterminată, probabil în sec. 13), a servit și celei românești până în secolul 19. Oarecari suprimări de semne inutile în limba noastră (ereau 42) s'au făcut în sec. 17 și 18. În cele din urmă alfabetul se compunea din 27 de litere. După 1830, caractere latine fură amestecate cu cele chirilice, pregătind schimbarea: abia pe la 1860-62 scrierea cu aceste slove fu părăsită definitiv. — Întrebuințarea scrierei chir. a fost o piedică în dezvoltarea limbei, literaturii și întregii noastre culturi. — Iată slovele acestui alfabet, „buchile“: а (a), в (b, v), г (gh), д (d), е (e), ж (j), з (z) і (i), к, л (l), м (m), н, о, п (p), р (r), с (s), т, у (u), ф (f), х (h), ц (tz), ч (c) ш (ș), щ (șt), ъ (ă), ѝ (â, î Î) (în), ы (ge).¹

ALIOBRIX. Veche localitate (nume celtic), amintită de scriitorii antici, care se afla undeva în jud. Tulcea de azi.

ALIGN. Munte în jud. Mehedinți. Fortificații de la 1789, făcute de generalul austriac comite Laudon. — Lupte în războiul cel mare, 1916.

ALMĂJIU. Sat în jud. Gorj. Biserica din 1787 de la Barbu Poenaru și Catrina.

ALMAȘ. — În Banat, pe valea Almașului până la Dunăre, se afla kneziatul A., ținut care cuprindea mai multe comune și sate și era stăpânit de knezii români. În documente din sec. 14—17. (J. Severin).

ALMAȘ. Țara, ducatul. — (v. Amlaș).

ALMAȘU Mic. Sat în J. Hunedoara. Urme romane și preistorice.

ALMAȘ. Schit de călugărițe în jud. Neamțu, lângă satul A. Clădit în sec. 18 de Lupu Balș.

ALPINI. Rasa alpină, brachicefală, ocupă părțile muntoase ale Europei spre sfârșitul erei paleolitice (a pietrei cioplite). Atingând Carpații nordici și munții apuseni, triburile alpine, aflate printre străvechii locuitori ai Daciei alături cu cele băștinașe de rasă nordică, contribuie la formarea populației Daciei de mai târziu.

ALSO-FEHER. Numele maghiar al comitatului Alba de jos (jud. Alba de astăzi).

ALTAN. Pe vârful unui deal, în apropiere de satul Audia, jud. Neamț, se afla cetățuia medievală A., din care n'au rămas urme.

ALTSCHANTZ (Șanțul vechiu). La trecătoarea din munți numită astfel, spre pasul Bratocea (S. E. de Brașov), d'asupra pâriului Târlung, fusese o cetățue a Ordinului Teutonic, la încep. sec. 13.

ALTINUM. Localitate romană lângă Dunăre, azi satul Oltina, jud. Constanța.

ALUNIȘ. Fost schit în jud. Buzău, din care a rămas numai o biserică mică săpată în stâncă, care servește și astăzi. Din sec. 16, se pare dela Mircea Ciobanul.

ALUTUS. (Aluta). Numele vechiu dac (Alt, Olt) și roman al râului Olt.

AMAN. Familie din Craiova. — Teodor A. pictor (1832—1981). Tablouri istorice, de gen, peisage, portrete.

AMARADIA. Rîu din Oltenia (Gorj, Dolj); afluent al Jiului.

AMARAȘTII de jos. Sat în jud. Romanați. Movile; resturi romane. — **A. de sus** (Godenel), sat lângă cel d'întâi. Urme de lagăr roman (obiecte antice). Măgurî.

AMIRAS, Alexandru, sluger, de origină grec. A copiat în grecește o cronică a Moldovei dintre 1662—1733.

AMLAȘ (Omlaș, Amnaș, Almaș). Ținut în partea de miază-zi a Transilvaniei, la apus de Olt, munții Sibiului și Sebeș (o parte din jud. Sibiu și Hunedoara de azi), în jos de Sibiu. „Sylva Blacorum“ în docum. medievale. Stăpânit de voievozii Ț.-Rom. ca feud, în a doua jumăt. a sec. 14 și în al 15. Vladislav I poartă cel d'întâi, după 1365, titlul de Hertzeg (duce) de Amlaș, la început numit „nova plantatio”, ceea ce arată că fusese colonizată sau cuprinsă atunci, sau formată din mai multe domenii, constituite în ducat de Regele Ungariei și concedat Domnului român. Această numire a pierit de mult, iar hotarele Amla-

șului nu se pot stabili. În regiunea Almaș se afla cetățuia Salgo, (numită și Amlaș), lângă Săliște, — (v. și Făgăraș).

AMPELUM. Numele vechiu dac și roman al râului Ampoi din Transilvania.

AMPELUM. Localitate daco-romană, în munții apuseni. Centru minier al Romanilor, la Zlatna de astăzi.

AMPOI. Râu în Transilvania, afluent al Mureșului (vechiul Ampel, Ampelum).

AMUTRIUM (Amutria). Localitate dacă și cetate romană în Oltenia, aproape de satul act. Răcari, în Dolj, pe Jiu mai jos de gura Motrului (numele dela acest râu). Ruinele castrului roman (ziduri, inscripții, statul).

ANA. Numele mai multor Doamne și Domnițe :

ANA. Soția lui Vladislav I, Domnul Ț. Rom. (1364).

ANA. Tradiția populară din Muscel, vorbește de Doamna Ana a lui „Negru Vodă”. E probabil amintirea Doamnei Ana a lui Vladislav I.

ANA. Fiica lui Alexandru Basaraba și a Doamnei Clara ; se pare soția lui Strasimir, țarul bulgar dela Vidin (sec. 14).

ANA. Doamna lui Lațcu voev. al Moldovei (1365).

ANA (Neacșa). A doua soție a lui Alexandru I cel bun al Moldovei. Poate fiică a lui Mircea al Ț.-Rom. Mamă lui Ilie și Roman V. v. ; † 1418.

ANA (Anca). Domnița. Sora lui Basarab V. cel tânăr ; soția lui Stanciul Benga † 1490.

ANA (Anica). Doamna lui Vlad Vodă cel tânăr (Vlăduță), † 1512.

ANA. Soția lui Vladislav III al Ț. Român., 1523.

ANA. Fiica lui Petru Rareș al Moldovei și soția lui Vlad VI Domn al Ț.-Rom., 1530.

ANA (Ancuța). Fiica lui Radu Șerban Vodă al Ț.-Rom. și soție lui Nicolae Petrașcu Voev., fiul lui Mihai. Pribegi în nenorocire, în Moldova, la Viena, apoi în Ardeal până la 1652. † pe la 1656.

ANA, fiica lui Eremie Movilă voev. Măritată în Polonia: 1) cu Maximilian Przereski. 2) Sedziwoj

Czarnkovski. 3) Vlad Myszkowski voevod al Cracoviei. 4) Hatman Stanislas Potocki. Ea fu amestecată adesea în intrigele politice din Polonia. † 1666.

ANA, soția lui Constantin Cantemir voev. înainte de domnie ; mama lui Dimitrie Cantemir. Fiica boerului Bantaș, † 1680.

ANAFORA. Raport către Domn sau către Divan (termen grecesc, întreb. în sec. 18—19).

ANANIA. Mitropolit al Ungro-Vlahiei 1545, ucis la 1548 de Mircea Vodă.

ANARȚI. Popor sau trib dac, în partea de nord-vest a Daciei.

ANASTASIA. Numele mai multor Doamne din Moldova :

ANASTASIA, doamna. Fiica lui Latzcu Voev. al Moldovei; soția lui Jurg Koriatovici (1373). Mormântul ei în bis. din Rădăuți.

ANASTASIA. Doamna lui Roman I, vărul ei ; fiica Anastasiei și a lui Jurg. † 1420 (înmormânt. la bis. din Roman).

ANASTASIA. Soția d'întâi a lui Roman II al Mold. † 1512 (mormânt. la mon. Dobrovăț).

ANASTASIA dela Lăpușna. Mama lui Alexandru V. Lăpușneanu. † 1558.

ANASTASIA (Nastasia). Doamna lui Gheorghe Duca Vodă (1650). Fiica lui Dimitrie Buhuș m. vistieric și a Dafinei apoi Doamna lui Istrate Voev. † 1692.

ANASTASE Crimca. Episcop de Roman (1606—12), apoi Mitropolit al Moldovei 1608—17 și 1619—29. Miniaturist și caligraf. A zidit mănăst. Dragomirna, unde se păstrează frumoase lucrări de-ale lui.

ANCA (sau Lenka). Fiica lui Alexandru Domn al Ț.-Rom. — (v. Lenka).

ANCA. Fiica lui Radu Vodă dela Afumați al Ț. Rom.; soția lui Udriște dela Mărgineni vistierul. † 1560.

ANCA dela Coiani. Fiica lui Șerban banul Craiovei și a jupân. Marga din Craiovești. Soție lui Neagoe Bañul Cr. † după 1570.

ANCUȚA, Domnița. Soția lui Nicolae Pătrașcu Voev. și fiica lui Radu Șerban V. (v. Ana). — AN-

CUȚA, fiica lor, fu soția lui Constantin postelnicul, † 1646.

ANDREI Laczkfi. Comite al Secuilor, comandă la 1345 expediția Regelui Ludovic contra Tătarilor din Moldova. Voevod al Transilvaniei 1356—59. (v. Laczkfi).

ANDREI de Cracovia. Intâul episcop catolic de Siret, în Moldova, 1371.

ANGARA (Angarea). Corvadă, dare în natură; prin extensiune : pacoste, belea. (Termen grec, sec. 18—19).

ANGHELESCU, Alexandru. General; la 1877 comandă Divizia 4 care cuceri reduta Grivița No. 1 (1838—1900).— A. Gheorghe, fratele său, general; comand. de Divizie la Plevna și Smârdan (1839—1915).

ANINOASA. Fostă mânăstire în jud. Muscel; azi biserica satului. Fondată la 1678 de Tudoran Vlădescu clucerul și soția lui Alexandra. Zidurile din prejur în ruină.—Boerii dela Aninoasa din sec. 17, erau aceiași cu cei dela Vlădești.

ANINOASA. Un schit vechiu lângă Cislău, jud. Buzău, desființat din secol. 16.

ANINOASA. Sat în jud. Gorj. Stațiune preistorică neolitică.

ANONIMUL CRONICAR al Ungariei. Cronica cea mai veche a Ung. rămasă până azi, a fost scrisă de „Anonymus Belae Regis Hungariae Notarius“, probabil al lui Bela I (1131—41) și Geza II. Cuprinde părți de mare însemnătate pentru istoria Românilor, relatând cucerirea Ardealului de Maghiari în sec. 10 de la vechii Voevozi români de acolo.

ANTIM (Daniil Kritopulos). Cleric grec, numit sub Vladislav I Episcop al Severinului, apoi Mitropolit cu titlul Ungro-Vlahiei, între 1381—94.

ANTIM dela Ivir (Ivireanul), Mitropolit al Ungro-Vlahiei, 1708. Vrednic tipăritor de cărți bisericești. Ziditor al mon. Antim din București. Amestecat în intrigi politice, fu exilat în Turcia de Nicolae Mavrocordat și ucis pe drum (1716).

ANTINA e numită de popor localitatea care cuprin-

de ruinele romane dela Reșca (Romula), în jud. Romanai. Numele vine probabil dela „Antonina“, sau era o veche numire dacă a așezărei de acolo. — (v. **Romula**).

ANTIOH Cantemir, Domn al Moldovei. — (v. **Cantemir**).

ANTONEȘTI. Sat în Teleorman. Așezări preistorice.

ANTONIE Vodă, Domn al Țării Rom. 1669—72. Din boerii dela Popești și Negoști. Bătrân și slab, dar înțelept, pierdu scaunul din cauza intrigilor grecilor, îndepărtați în domnia lui când partida Cantacuzenilor era puternică. Ucigașii posteln. Constantin Cantac. fură osândiți. — (v. **Popești**).

ANTONIE Ruset (Kiritza Drako), Domn al Moldovei 1675—78. Răsturnat de Duca, muri la Const.-pol. Domnie liniștită și fără însemnătate. — (v. și **Rosetti**).

ANTONINUS Pius. Imperator roman (136—161), pe vremea cărui Dacia fu înfloritoare. El potoli o răscoală a Dacilor de răsărit.

ANTROPOLOGIE. Tipul fizic al Românilor este. ca al majorității popoarelor, și mai ales pentru o regiune supusă amestecului neîncetat, greu de definit. Pe un fond străvechiu de tip nordic (înalt, blond, cap prelung) al Dacilor și altor popoare ce locuiau ținuturile noastre în timpuri pre și protoistorice, și parte alpino-celtic (cap și fața rotundă, brachicefal, stat mijlociu, indesar, păr închis), s'au adăogat și influențe mediteranee (cap prelung, oacheș, stat mijlociu). Tipul brun predomină, mai ales în regiunile muntoase; dar în mai multe părți se constată insule de tip bălan, nordic. — Caracterele antropologice generale (medii) ale poporului român sunt: craniul mesaticefal (potrivit, între lungăreț și rotund); înălțimea mijlocie 1 m. 65—1.66. Părul în genere închis, nasul drept și strâmt (leptorinian); fața potrivită, cu tendința spre rotund.

ANȚI. Slavii din regiunea Nistrului, cunoscuți sub numele de Anți, s'au întins prin sec. 6 în părțile Moldovei de azi. — (v. **Slavi**).

APAFI. Familie domnească maghiară din Ardeal.

— Gregore A. comite de Doboka, în sec. 16. — Mihail I Principe al Transilvaniei, 1661—90. Pus în scaun de Turci, se menținu câtva timp în liniște. Ajutând pe Turci în războiul contra Impărăției germane, și învins împreună cu ei la 1686, fu silit să primească dominațiunea austriacă. — Fiul său Mihail II, fu ultimul principe al Transilvaniei, numai cu titlul, țara fiind de fapt stăpânită de Austria (n. 1676 † 1713 la Viena).

APAHIDA. Sat în jud. Cluj. Așezare protoistorică : morminte, tezaur de obiecte gotice gepide din sec. 5 (ornamente de aur, o cască de argint, etc., la muzeul din Pesta).

APELE VII. Sat în jud. Romanați. Ruine și resturi de așezăminte romane; mai multe măguri de pământ.

APOLODOR DIN DAMASC. (61—130). Arhitect roman care a construit podul lui Traian peste Dunăre și Columna lui Traian dela Roma. Ucis din ordinul lui Adrian la 130.

APŌ. Dela riul Apo (azi Caraș), și-a luat numele localitatea dacă și romană Apo (sau ad pontes), pe locul unde e azi Caras, în Banat.

APOLDU DE SUS (Grossapold). Târg în Transilvania, jud. Sibiu, veche colonie de Sași. — **A. DE JOS.** Sat în jud. Sibiu. Acolo se afla stațiunea antică Cedonia, pe drumul roman.

APOR. Familie nobilă maghiară din Ardeal. — Un Apor, Voevod al Trans. 1285.—Ladislau, fiul lui A. Voevod al Transilv. 1307—13, senior puternic, se ridică câtva timp contra Regelui. — Ștefan A., vistier (te-saurar) al țării sub Leopold I (1696), sprijini unirea bisericii rom. cu Roma. — Petru A., comite în Trei-Scaune, istoric (1676—1712).

APOSTOL, Daniil. Hatman al Cazacilor Ucrainei. De origină moldovean, fiul lui Pavel Apostol polcovnic (1658—1734).

APOSTOLACHE (vechiu: Măstănești). Fost schit în Prahova, fondat de Apostolache comisul și Voi-chița la 1595 (reparată 1850); azi biserica satului.

APROD. În sec. 15—17, tinerii feciori de boer ser-

vind la curtea domnească ca curieri și gardă la Divan, se numeau aprozi. Capul lor era vătaful de apr., sub ordinele paharnicului mare; iar ajutor avea pe ceauș.—Incepând din sec. 17, a. de divan vor fi simpli agenți ai vătafului de divan, însărcinați cu executarea pricinilor civile. (In cele din urmă, aprod insemna odăiaș de la Divan și dela alte autorități). Cuvântul e de orig. ungară.

APȘA DE JOS. Sat românesc în Maramureș, cunoscut din sec. 14. Biserică de lemn din 1561. — **A. DE MIJLOC,** sat în Maramureș. Biserica de lemn dela încep. sec. 15. La Apșa era cetățuia Cremenita (Kermeezvar) din secol. 14.

APULENSIS, DACIA. Subimpărțire romană a provinciei Dacia din vremea lui Marc Aurelius (partea de jos a Transilvaniei), numită după orașul Apulum.

APULUM. Colonie romană; unul din cele mai importante și înfloritoare orașe din Dacia, pe Mureș. Reședința Daciei superioare (Apulensis). Resturi de zidării, termele, statui, pietre votive, obiecte diverse, s'au găsit la Alba-Iulia act., aflată pe locul vechiului oraș A.

ARAD (magh. O-Arad). Oraș; pe Mureș. Vechiul Arad figurează în docum. dela 1197 (la 1388 : „oppidum“). Orașul actual a fost reedificat în apropiere, la apus de cel vechiu, în a doua jumătate a sec. 15. La 1834 cetate liberă a Ung.; de atunci crescuseră repede. Târg important, industrii. Reședința județului A. Episcopie ortodoxă. Muzău și pinacotecă. La 1848 a fost centrul revoluției maghiare. Populația (1930) : în mare parte magh., 77.000 loc. — La marginea orașului ruine din cetatea medievală Ciala. Cetatea modernă, din s. 18, în stânga Mureșului.

ARAD, Județul. La vestul Transilvaniei și N. Banatului. Vechiu comitat maghiar, existând din sec. 13 („Orod-megye“). Mărginit la sud cu Mureșul, străbătut de Crișul Alb. Partea de apus muntoasă. Reședința la Arad. Regiune cu populație deasă românească. Suprafața 6005 k. p. Populația (1930) : 424.000 loc.

ARAD, EPISCOPIA ortodoxă. Iniințată la 1705 a

fost întâiu episc. sârbească; română dela 1829. — Episcopi: Nistor Ioanovici 1829—30, Gherasim Ratz 1930—53, Procop Ivacicovici 1853—73, Miron Romanul 1873—5, Ion Mețianu 1875—98, Iosif Goldiș 1899—902, Ion Pop 1902—25, Grigore Cosma 1925—35, Andrei Magier, 1935. (Eparhie : județele Arad, Timiș, Caraș, Severin, Huniedoara).

ARADU NOU (Schela ; magh. Uj-Arad). Comună în fața orașului A., pe Mureș. Cetatea turcească ridicată la 1553, dărâmată și rezidită modern de Maria Tereza la 1752. — (v. și Arad).

ARAPU. Familie boerească din Moldova de sus. — Gheorghe A. Pârcălab de Neamț, 1590.

ARAROS. Nume antic al Siretului. transmis de scriitorii greci.

ARBORE. Neam de boeri din Moldova, înfloritor în sec. 15—16 (ținutul Sucevei). — Sub Ștefan Vodă trăia Arbore pârcălabul de Neamț (1470). Fiul său Luca Arbore, Portar de Suceava între 1498—1523, servi în fruntea boerilor țării pe Ștefan, Bogdan și Ștefăniță, al cărui tutor fusese și de care fu ucis la 1523, împreună cu doi fii ai săi. — Mișu A., pârcălab, 1539.

ARBORE. Sat în Bucovina (j. Suceava). Biserica făcută la 1502 de Luca Arbore pârcălabul, înmormântat acolo. Fresce interesante înăuntru și pe din afară (de Drăgușin Zugravul).

ARC. Instrumentul de aruncat săgeți din timpurile vechi, a rămas până târziu arma principală de război și de vânatoare. Era făcut de obicei din lemn de frasin, ulm, tisă, etc. Cu coarda întinsă, gata de tras, era „înstrunat“. Mult timp după introducerea armei de foc, arcul s'a menținut încă ca armament pentru o parte din oastea românească (până spre sfârșitul sec. 17). În Moldova se întrebuița și arcul „tătăresc“. — **TOLBA**, sau curcra în Mold., era punga sau teaca în care se țineau săgețile. **COARDA** bine întinsă servea pentru aruncarea lor la distanță. — **ARBALETA** sau arcul mecanic, se numea la noi „Arc cu vârtej“, sau une-ori „Arc tare“.

ARCAȘI. Purtătorii de arcuri, pedestri sau călări,

formau grosul oștirea românești de altădată, până la răspândirea armelor de foc; iar pentru gloate și oameni de țară până după mijlocul sec. 17.

ARCALIA. Sat în jud. Năsăud. Așezare dacă proto-istorică (bronz, care de luptă).

ARCHEBUZA (fr. arquebuse; germ. bühse). Cea dintâi armă de foc portativă, introdusă și în țările române în sec. 16, se numea la noi **Sineață**.

ARCHITA (Arkeden). Sat în Târnava mare. Biserica sasă cu burg interesant, din sec. 15.

ARCIDAVA. — (v. Argidava).

ARCINA (Arkina, Argina). Localitate în Dacia, menționată de Ptolomeu. Poate la Bumbeștii de azi, în Gorj. (Un sat Arginești se află în Mehedinți, pe Motru, aproape de Jiu).

ARCOVADARA. Localitate dacă și romană, prin partea de N. E. a Transilvaniei (Bistrița-Rodna).

ARDEAL (maghiar: Erdély, din „Erdö-elü). Numele obișnuit și popular al Transilvaniei (afară de Țara Oltului-Făgăraș, Țara Bârsei și Hațeg). — v. Transilvania).

ARDEU. Sat în Hunedoara. În apropiere peșteri, cu așezări preistorice: la Piatra, Cheia, Cetățuia, Dealu Judelui, Cornet.

ARDUD (Erdöd). Târgușor în jud. Satu-Mare. Ruinele unui castel al familiei Voevozilor Dragfi, din sec. 14—15.

ARGAMUM. Localitate romană în Dobrogea. Poate la Jurilofca (Bisericuța), pe lacul Razelm, unde sunt ruine.

ARGEȘ. Râul mai mare al Țării Rom. după Olt. Isvorit din muntele Buteanu și Paltina, trece prin Argeș, Dâmbovița, Ilfov; se varsă în Dunăre lângă Oltenița. Lungime aprox. 300 km. Afluenți principali: Râul Doamnei, Vâlsan, Dâmbovița, Neajlov-Călniște. (Nume geto-dacic: Argis. La Greci și Romani: Ordessos (Argessos), Ordessus).

ARGEȘ. ORAȘ. (v. Curtea de Argeș).

ARGEȘ, CETATEA. Pe un munte, dominând valea îngustă a Argeșului (Cheile), în sus de Arif și Căpă-

țâneni-Poenari, cam la 25 km. de Curtea de A., se înalță ruinele numite de popor „Cetatea lui Negru Vodă“ cunoscute și sub numele de „Poenari“. Cetatea a fost ridicată de primii Voevozi români, pe la încep. sec. 13. În al 14-lea erea cetatea de sprijin a lui Basaraba (retras acolo la 1330) și apoi, prefăcută, servi urmașilor săi. Reparată în sec. 15 de Vlad Vodă Țepeș. La 1502 avea de Pârcălab pe jupân Gherghina, unchiul lui Radu Vodă. Lăsată în părăsire în prima jumăt. a sec. 16, cetatea era ruinată în cel următor. Au rămas încă părți din zidurile din prejur și din donjon (turnul mare). Castelul era mic, dar tare zidit și într'o poziție din cele mai grele. Unii istorici cred că ar fi putut face parte din castelele ridicate de Ordinul Teutonic spre Cumania. E datorit, fără îndoială, Domnilor români dela Argeș, căror le servea de retragere și apărare.

ARGEȘ. JUDEȚUL. Printre cele mai frumoase din România, J. Argeș e centru istoric al dezvoltării Țării Rom. Resturi romane de-a lungul Oltului. Ruine : Cetatea A., palatul domnesc de la A. Monăstiri și biserici: C. de Argeș, Cotmeana, Văleni, Tutana, etc. Masivul muntos cel mai înalt al țării (Negoi, Buteanu, Suru). Ape : Olt, Argeș, Topolog. Păduri mari la munte ; vii, livezi. Reședință la Pitești. Suprafața 4435 k. p. ; Populația (1930) : 258.000 loc.

ARGEȘ, MONĂSTIREA. Lângă (la nord) de orașul Curtea de A. Fondată la 1512-17 de Neagoe Vodă Basarab, care ar fi făcut el însuși planul și de Doamna Despina. Terminată definitiv de ginerele său Radu Vodă și Ruxanda, 1526. Ziduri de piatră albă, sculptate cu deosebită măiestrie. Restaurată în întregime (refăcută) între 1875-86 de Regele Carol, arhitect fiind Lecomte du Nouy. E cel mai măreț monument din țară și una din cele mai frumoase biserici bizantine. Neagoe clădise biserica pe locul alteia, a vechii Mitropolii, pe care Domnul o mută la Târgoviște. În biserică sunt mormintele lui Neagoe (1521), ale copiilor săi, a lui Radu de la Afumați ; apoi moderne: ale Regelui Carol, Reginei Elisabeta și Regelui Fer-

dinand. — Privitor la clădirea monăst., tradiția spune că a fost construită de meșterul Manole. (In apropiere fântâna zisă „a lui Manole“). — Palatul episcopal e ridicat pe locul fostei monăstiri.

ARGEȘ, EPISCOPII DE.—O episcopie **CATOLICA** fu înființată pela 1380 pentru Țara Românească. Nicolaus Antonii fu primul episcop, după care urmară numai titulari. După an. 1590, sub titlul de „al Argeșului și Bacăului“, pentru ambele țări, era un episcop efectiv care rezida la Bacău. (v. **Bacău**). — Altădată, când scaunul domniei era la Argeș, ședea acolo și **MITROPOLITUL** Ungro-Vlahiei, mutat la Târgoviște la încep. sec. 16. — Episcopia **ORTODOXĂ** de Argeș, actuală, a fost înființată la 1793 cu reședința la monast. Argeș (eparhie : Argeș și Olt). — Episcopi : Iosif 1793—1820, Ilarion 1820—3 și 1828—45, Grigore 1823—28, Samuil (locțiit.) 1845—50, Clement 1850—62 Neofit (locțiit.) 1862—5, Ghenadie 1865—8, Neofit 1868—73, Iosif Naniescu 1873—6, Ghenadie II Petrescu 1876—93, Gherasim Timuș 1893—1912, Calixt Ialomițeanu 1912—18, Teofil Mihăilescu 1918—21, Visarion Puiu 1921—3, Nichita Duma 1923.

ARGEȘEL. Râu în jud. Muscel, afluent al râului Doamnei.

ARGETOIANU. Familie boerească din Oltenia, stăpânind moșia Argetoala (Dolj) din sec. 16. — Constantin A., serdar, caimacan și Ban la Craiova, 1738.— Ioan A. general ; se distinse ca oficer de geniu în camp. 1877, (1841—1928).

ARGHIRA Doamna. Soția lui Radu Vodă Mihnea, Domn al Ț. R., 1611.

ARGIDAVA (Arcidava, Arghidava). Oraș dac-roman, situat la Vărădia de astăzi, jud. Caraș, în sudul Banatului. Acolo era reședința obișnuită a Regelui Boerebista (sec. 1 a. Cr.).

ARGYROPOL (Arghiropol). Familie boer, de origină veche bizantină, în Moldova din secol. 18.

ARHITECTURA. Din clădirile ridicate în trecut, cele mai de seamă rămase până azi, sunt cele religioase, **BISERICI** construite începând din sec. 13, de

caracter bizantin. Cel mai vechiu și interesant monument al țării noastre, biserica domnească din Curtea de Argeș, de la finele sec. 13 (sau începutul sec. 14), e de stil curat bizantin. Variante, în stilul sârbesc al epocii, se clădesc la finele sec. 14 (Cozia, Cotmeana) și în al 15 și 16-lea. Influențe orientale apar uneori în detalii. Cupola bizantină, emisferică, domină. În sec. 16 mon. Dealu și mon. de la Argeș, sunt cele mai frumoase. Arh. bisericască pierde în general în sec. 17; în al 18—19 scăderea e vădită. — În Moldova, stilul bizantin e modificat de influențe felurite, cari dau bisericilor de acolo, o înfățișare deosebită. Mai înalte ca cele din Ț. Rom., multe n'au cupolă (Borzești, Rădăuți), iar când o au, e mai strimțată și mai înălțată. Clopotnița e sau un turn deosebit (Păpăuți) sau alipită de intrare (Bălinești). Caractere și ornamente gotice (nervuri de boltă, che-nare de piatră la uși și ferestre) la toate clădirile din sec. 15—16; mai târziu și orientale (Trei Erarhi din Iași). Pridvorul, de regulă în Țara-Rom., e excepțional în Moldova. Intrarea e obișnuit laterală, nu prin față. Bisericile din sec. 18—19, ca și în Țara R., sunt lipsite de interes. — Biserici catolice erau în stil gotic (Baia, C. de Argeș). În Transilvania, arhitect. biseric. gotică e cea occidentală (Cluj, Brașov, Alba Iulia, etc.)—Pentru plan și construcție, v. și **biserica**).

Arhitectura CIVILĂ în Ț. R. și M. nu ne-a lăsat dinnainte de sec. 17, decât ruine. Din al 17—18 câteva case și palate se mai găsesc prin țară. Ornamentele sculptate dovedesc întrebuițarea a deosebite stiluri (gotice, renaștere, oriental). Casele obișnuite ale boerilor sunt în stil caracteristic românesc. (v. **case și cule**). — Arhitectura militară, la cele câteva cetăți, ale căror ruine subsistă, e cea obișnuită în veacurile de mijloc. (Influența ungară și polonă).

ARHITECȚI moderni, căror li se datoresc clădiri publice și particulare mai însemnate și reconstituții de monumente vechi: I. Mincu (1852—1912), Gottereau, Gabrielescu, Gr. Cerkez, G. Balș, P. Antonescu, J. Berindei, N. Ghika-Budești.

ARHON. Titlu grecesc ce se da boerilor din vremea fanariotă (sec. 18—19), înlocuind pe vechiul „jupân“ (cum ar fi azi: domn).

ARHONDOLOGIA. Listă, catagrafia boerilor și a rangurilor. (cuvânt grecesc, sec. 18—19).

ARICEȘTI. Sat în Prahova, spre Predeal. La „Siliștea“ a fost sat vechi „tătăresc“ după tradiție.

ARIEȘ. Râu din Transilvania, în Munții apuseni, afluent al Mureșului. Străbate jud. Turda (numit înaintea Turda-Arieș). Lung aprox. 120 k. (maghiar Aranyos).

ARIF. Sat în jud. Argeș, mai sus de care se află ruinele cetății lui Negru Vodă, de pe Argeș. — (v. Argeș, cetatea).

ARION. Familie boer. din Ț.-Rom. (Ialomița).— Eracle A., general (1838—1923) ; colonel în camp. 1877. — Constantin A., om politic, jurist, orator, vice-presed. al Consiliului, 1918. (1855—1923).

ARIUȘD. În jud. Trei-Scaune. Așezare dacă, din sec. 10 a. Cr. (ceramică, obiecte de bronz).

ARMARII. Armele, scutul, herbul sau stema (blason). Cele familiale sau personale sunt neregulat reprezentate pe pecetile vechi. Arta heraldică nu a fost cultivată la noi și de altfel până târziu, afară de excepții, neamurile boerești nu întrebuițau steme proprii. Semnele heraldice pe cari le întâlnim obișnuit, erau personale. Excepțiile privesc mai ales familiile de origină străină apuseană și cele cari au primit concesiuni (titluri nobiliare) de la suveranii străini. — Pentru armările țărilor rom., cari erau și ale Domnilor, v. stema și armele țării.

ARMAȘ MARE. Funcțiune boerească, pe care o aflăm în Ț.-Rom. din sec. 15. A era executorul poruncilor și pedepselor domnești ; iar la oaste comanda artileria (s. 16—17) și era șeful pușcării (arsenalului) unde se țineau tunurile și mai târziu se închi-deau vinovații. — Pe lângă A. cel mare erau mai mulți armași (al doilea, etc), ca ajutoari. Agenții lor se numeau „armășei“. Un armaș era și la Craiova, pe

lângă Ban. — În Moldova, cu aceleași atribuțiuni, m. armaș avea mai puțină însemnătate.

ARMĂȘEL. Om sau agent al armașului ; executorii osânderlor.

ARMATA. (Pentru alcătuirea ei în vechime, v. **Oastea**). — Armata modernă a României își are origina în miliția prevăzută de Regulam. organic la 1830. Țara-Rom. avea atunci 3 Regim. de miliție (de câte 2 batalioane) și 1 de cavalerie ; Moldova un Regt. mixt (1 batal. și 1 escadron de cav.). Se formară apoi, ca trupe teritoriale neregulate : Dorobanții (serviciu de jandarmerie călare) și grănicerii. — După unire, sub Pr. Cuza, erau : 7 Regt. de infanterie. 1 batal. de vânători, 3 Reg. de cavalerie, 1 de artilerie, 30 escad. de dorobanți, geniu și celelalte servicii ale armatei. Reorganizată sub Pr. Carol la 1868, armata dispunea de : 8 Reg. de infant. de linie, 4 bat. de vânători, 3 Reg. de cavalerie, 3 Reg. artilerie, 2 bat. de geniu. 8 Reg. dorobanți a 4 batal., și 7 Reg. de călărași, fură înființate la 1872. — Efectivele crescură de atunci progresiv. La 1877, România intră în război cu 2 corpuri de armată (4 Divizii), cu 24 Reg. infanterie (linie și dorobanți) 4 bat. de vânători, 10 Reg. de cavalerie, 4 de artilerie. — Înainte de războiul cel mare (1916), pe teritoriul Rom. se aflau 5 corpuri de armată (Craiova, București, Galați, Constanța, Iași), a câte două divizii, o divizie indep. de cavalerie și trupele auxiliare (40 Reg. de inf. + 40 de rezervă, 10 de vânători, 24 de artilerie, 21 de cavalerie, 8 batal. de geniu), cu efectiv de pace de aprox. 5000 ofițeri și 100.000 trupă.—(v. infanterie, cavalerie, etc.).

ARME. În vechime, armele erau : — De tăiat, împuns sau lovit : sulita ; spada sau sabia (paloș, spată, meci) ; buzduganul, baltagul. — De aruncat : arcul pentru săgeți, sulite mici (darde) ; — De foc, mai târziu, în s. 15—16 : archebuza, sineața și flinta ; pistol ; pușca (balimez, săcălușe, hușniță, tun). —

Armele defensive, armătura (armura), erau : scutul și pavăza, zalele (zeaua) și platoșa, coiful (casca). —

Pedestrimea și gloatele întrebuițau încă : măciuca (ghioaca), coasa, toporul, bardașa, praștia, furca, etc. — (v. la numele fiecărei).

ARMELE ROMÂNIEI (armăriile, stema). Prin legea din 8 Martie 1872, armăriile sau armele României au fost fixate, modificându-se prima lege din 1867, în modul următor : — „Scutul împărțit în patru părți (cartiere) : În primul, pe fond albastru aquila română („abaissée“) cu o cruce în gură, cu coroana domnească, sabia și sceptrul, toate de aur; în colțul drept de sus un soare (urcând), tot de aur ; — armele țării Românești. În al doilea, pe fund roșu, capul de taur cu o stea cu 6 raze între coarne, toate de aur, — armele Moldovei. În al treilea, pe roșu, un leu ridicat, coronat, eșind dintr'o coroană, cu o stea cu 6 raze între labe, toate de aur, — ale Banatului-Craiovei. În al patrulea, pe albastru, doi delfini cap la cap, cu coatele îndoite în sus (în „pal“), de aur, — ale țărmurilor mării Negre (mai târziu Dobrogea). Peste scut, în mijloc, scutul Domnitorului, scartelat (imp. în patru) în 1-ul și al 4-lea cartier, de argint ; în al 2-lea și 3-lea de negru (al casei de Hohenzollern). Pe scut coroana regală. Suportți: doi lei privind scutul. Sub el deviza : „Nihil sine Deo“ (al casei Domnitorului). Mantaua de purpură, căptușită cu hermină și deasupra coroana regală.

În 1919, după întregirea României prin reunirea cu Transilvania și cu celelalte țări românești, armele țării au fost prefăcute și completate. Ele reprezintă astăzi o combinațiune heraldică, cu trei scuturi suprapuse : Pe cel principal e o aquilă convențională, având pe piept scutul cu stemele țărilor sau ținuturilor, cu 5 cartiere (Țara-Rom., Moldova, Oltenia-Banat, Transilvania, Dobrogea), și la mijloc scutul Casei Regale. — (v. și la Stema).

ARMENII. Încă de la înființarea Țării-Moldovei în sec. 14, Armenii se aflau ca negustori în târguri. De atunci au trăit grupați în comunități (în vechime cu șoltuzii lor), păstrându-și tradițiunea și individualitatea etnică și religioasă, însă asimilându-se în toate

celelalte privințe (limba, îndatoriri cetățenești, etc.) cu populația românească. Comerțul Moldovei a fost ținut câți-va secolii, aproape exclusiv de A. — Centrele lor de așezare în Moldova sunt: Cetatea-Albă (unde s'au stabilit cei dintâi armeni emigrați), Suceava, Siret, Iași, Roman, Botoșani, Hotin, Bacău, Focșani, Galați. În Țara-Rom. puțin numeroși (București). Mai multe familii de origină armeană au dat țării personalități de seamă. — În Transilvania A. au fost așezați în sec. 17, venind din Mold., sub domnia lui Apafi (centre: Ibașfalău și Gherla).

ARMUTLIA. Sat în j. Tulcea. Movile antice, printre cari „Chișlegi“ sau Bisericuța. Legende.

ARNAUȚI. Numele turcesc al Albanezilor (sau arbănași în Moldova). Obișnuit în sec. 18—19, când o trupă de arnăuți, pe jos și călări, servea de gardă domnească, sub „Ghenghi-aga“ și bașbulucbașa de arnăuți. — (v. Albanezi).

ARNOTA. Mănăstire, pe munte în pădure, deasupra mon. Bistrița, în Vâlcea. Fondată de Matei Basarab, (înmormântat acolo, cu tatăl său Danciul Vornicul), la 1633. (Restaurată de Pr. Știrbey, 1851, care construi și o temniță politică). Frumoasă tâmplă a bisericii, (la Muzăul Națion.) și uși sculptate. O fântână domnească dela Matei, restaur. de Brâncoveanu. Părăsită, monastirea se ruinează.

ARON Voev., cel rău. Domn al Moldovei 1591—95, (fiu presupus al lui Lăpușeanu), prin cumpărarea scaunului dela Turci. La 1592 fu înlăturat pentru scurt timp de pretend. Potcoavă. Făcu alianță cu Mihai Vodă contra Turcilor. Răsturnat de Hatman Rășvan, omul lui Sig. Bathori, fu închis la Vintzi, unde muri, (1596).

ARON. Nume de poreclă al lui Petru III, Domn al Moldovei. — (v. Petru).

ARON-VODĂ, Monăstirea lui. Aproape de Iași (satul Aroneanu), fu ridicată la 1594 de Aron Domnul Mold., în locul altei mai vechi de la Alexandru Lăpușeanu.

ARRUBIUM. Așezare antică pe Dunăre, în jud.

Tulcea, unde e astăzi orașelul Măcin. Cetate romană și târg (Ruine, subterane, inscripții).

ARSELE. La Arsele-Nehoiăș, ruine dintr'un schit (jud. Buzău).

ARSURA. Sat în j. Fălciu. La „Cetățue“, urmele unor întărituri cu șanțuri (epocă nedeterminată).

ARTA. Arta POPULARĂ (țărănească), e reprezentată mai ales prin măestritele țesături, broderii și cusături ale femeilor, (portul, velințe și scoarțe, etc.), cari din fericire s'au păstrat după vechile modele, până în zilele noastre. Cele mai frumoase sunt din Țara-Rom., regiunea muntelui (Argeș, Muscel, Dâmbovița și Oltenia). Origina motivelor ornamentale e străveche, autohtonă, cu oare-cari influențe orientale și prezintă un caracter special (v. și țesături). — O altă manifestare a artei populare o găsim în ciopliturile sau săpăturile în lemn, cu motive interesante (porți, coloane la case, cruci, obiecte casnice).

ARTE FRUMOASE. (În Ț.-Rom. și Mold.). — Arhitectura prezintă un interes deosebit pentru biserică, (v. Arhitectura). — Artele plastice au o dezvoltare specială, dar mărginită (v. pictura și sculptura). — Muzica era în întregime populară, (v. muzica). — Dintre artele tehnice aplicate, ORFĂURARIA și Jewelăria au lăsat frumoase lucrări bisericesti, datorite mai ales meșterilor sași din Transilvania, din Orient sau din Apus, sau trecători prin țară. — Ceramica luase o dezvoltare deosebită în sec. 14—15, (v. ceramica).

ARTIC. Jalba, plângere la Domn; în Moldova, sec. 17.

ARTILERIA. În vremea veche, ostașii cari mânuiau „puștile“ (tunurile), erau pușcașii, (mai târziu tunarii), sub comanda marelui armaș. În sec. 18 acest corp mai trăia numai cu numele.

În reorganizarea armatei în sec. 19, prima baterie de artilerie fu înființată în Ț.-Rom. la 1846, în Moldova la 1852. După Unire, sub Cuza, se formă primul regiment de art. Organizarea de la 1868 înființă 2

Reg. (a 8 baterii). În războiul dela 1877 erau 4 Reg.— (v. și armata).

ARUTELA (Alutela, Ad Rutelam). Castru pe drumul roman, ale cărui ruine se află la Bivolari (J. Argeș), între Cozia și Turnu pe malul stâng al Oltului. După inscripțiile găsite, castrul a fost zidit la 133 sub Adrian.

ARZ. Petiții, raport, cerere adresată Porței Otomane (cuvânt turcesc: „arz-magzan“). — „ARZ-IHAL“ avea aceeași însemnare.

ASAKI, Gheorghe. Scriitor, inginer, profesor, efor al școalelor; factor al reînnoșării naționale în Moldova (1788—1869).

ASĂU. Pârâu în munții Bacăului, afluent al Troțușului. — Lângă satul ASĂU și Lunca (J. Bacău), un schit fondat la 1750.

ASLAN. Familie boer., din Moldova; cunosc. din sec. 17.

ASPRU. Monedă veche de argint, din sec. 15—18. — (v. monede).

ATANASIE. Mitropolit al Severinului 1394—1401. —

ATANASIE Anghel, Episcop ortodox al Transilv. și Mitropolit de Alba-Iulia 1698. La 1700 făcu. unirea cu biserica română. († 1713).

ATELCUZ (Etelköz, Etelkuz). Regiune în Basarabia de azi și peste Nistru, în care s'au oprit câțva timp Maghiarii în sec. 9, la venirea lor în Europa.

ATHANARIC. Rege al Visigoților (sec. 4), care a stăpânit câțva timp în părțile noastre, regiunea Țării Rom. spre Siretul de jos, în „Caucaland“ (probabil Buzăul), unde s'a găsit tezaurul de la Pietroasa, rămas de la el. † 381.

ATLAMOS. Capul său Kanul Tătarilor cari năvăli-ră în Mold, Țara-Rom. și Ardeal la 1348. Alexandru Basaraba cu oastea Țării Rom. și a Regelui Ludovic, sdrobi pe Tătari, prinse pe Atlamos și-l decapită.

ATEL (Hetzeldorf). Sat lângă Mediaș (j. Târnava). Pe deal urme dintr'o cetățue dacă (obiecte, podoabe).

AURARI. Țigani domnești slobozi cari aveau privilegiul adunării aurului din nisipul unor râuri din

Ț.-Rom. (Olt, Argeș, Buzău). Din cecece strângeau, o bună parte era venit al Doamnei; restul îl puteau vinde în câștigul lor, însă numai marelui armaș.

AURELIAN, Lucius Domitius Aurelianus. Imperator roman, 270—275. Din cauza năvălirilor dese ale popoarelor de nord și răsărit, el retrase administrația și legiunile din Dacia peste Dunăre, în Moesia, la 271.

AURELIAN, Petre. Om politic, economist, profesor (1893—1909). — Familie din Trans. (în sec. 17: Șebeșeanu).

AUSDEC (Civitas Ausdecensis). Localitate și cetățuie tracă și romană, în Scitia mică, probabil unde se află astăzi Satul Azarlăc (J. Constanța).

AVARI. O ramură a Hunilor, ivită în Europa pe la mijlocul sec. 6 (cunoscuți întâi sub numele de „Varconiți“). A pătrunseră în Dacia și Moesia sub caganul lor Boian și înfrângând pe Gepizi (567) se așezară în Panonia, câmpia Ungariei de azi. Stăpânirea lor se întindea asupra unor părți din Dacia (Banat, vestul Transilv.), dar nu pare să fi atins Țara-Rom. Carol cel mare le desființă puterea la sfârșitul sec. 8.

AVERESCU, Alexandru, mareșal. General, șef de stat major în camp. 1913. Comandant al armatei II în marele război. Om politic, șef al guvernului în 1918, 1920—1, 1920—7 (n. 1859).

AVEREȘTI. Schiț la satul A. din jud. Fălciu, fondat la 1765.

AXINTE uricarul. A scris o cronică a Moldovei dintre 1711—16.

AXIOPOLIS. Oraș greco-roman pe Dunăre, în Dobrogea act., la sud de Cernavoda (Hinoc). Fondat se pare de Lisimach, regele Traciei, în sec. 3 a. Cr. Cetate romană din sec. 1 p. Cr., reconstituită de Constantin cel mare în sec. 4. (Basilici din vremea lui). Exista încă în sec. 8. — Urme preistorice; ruine romane (inscripții, etc.).

AZARIE. Călugăr din sec. 16. A scris un mic letopiseț al întâmplărilor din Moldova dintre 1550—74 (urmare la al lui Macarie).

AZARLĂC. Sat în jud. Constanța. Resturi antice. — (v. Ausdec).

AZBUCHÉ. Se numea alfabetul cirilic, după literele a=az și b=buche. — (v. alfabet chir.).

AZIZIS (Aizi). Localitate dacă, în Banatul actual; astăzi Ezeriș în jud. Caraș.

B

BABADAG. Orașel în jud. Tulcea. Până în sec. 19 era cel dintâi oraș al Dobrogei și reședința unui pașă turc. Loc de pelerinaj mahometan. — În apropiere resturi romane și bizantine (diguri, apeduct). Populație act. 4500 loc.

BABA-NOVAK. General de frunte al lui Mihai Vodă. În fruntea haiducilor săi a luat parte la multe bătălii. Ars pe rug de Unguri la Cluj, 1600. Erea de origine sârb.

BĂBEANU. — Familie boer din Țara-Rom., stăpânind Băbenii. în jud. Vâlcea din sec. 17.

BABELE. Schit dispărut în jud. Vlașca. Ridicat în sec. 15 de Vlad Călugărul (care fu îngropat acolo, 1492) și de fii săi Radu și Mircea voev.

BĂBENI. Sat în jud. Râmnicu-Sărat, în dealuri. Biserică interes. din 1703, zidită de Negoită Dedulescul. — Biserica de la Drăghiești, în apropiere, e de la jup. Maria Deduleasca din 1747.

BABEȘ. — Familie din Banat. — Vincențiu B., luptător naționalist (1821—1907). — Victor, bacteriolog, profesor la Buc. (1854—1926).

BĂBICI. Sat în jud. Romanați, pe Olt. Resturi de zidării romane și movile.

BABIN. În nordul Bucovinei, în sec. 17 o monăstire, desființată în al. 18.

BACĂU. Oraș din Moldova, pe Bistrița. Există din sec. 14; amintit ca târg domnesc de vamă la 1407. În sec. 17 se mai vedeau, la marginea târgului, ruinele curței lui Alexandru Voev., fiul lui Ștefan cel Mare, care își avea scaun acolo (sec. 15). Biserica Precista e zidită de Alexandru Voev. la 1491 (morminte vechi).

Bis. Sf. Ioan e din sec. 17. — Reședința jud. Bacău. Centru industrial. Populația (1930): 32.000 loc.

BACĂU, Județul. Altă-dată ținut la marginea de sud a Moldovei, în Țara-de-sus. Reședința la B., de unde li vine numele. Unul din cele mai bogate și întinse ale Moldovei. Munți, mine, păduri, industrii. Rîuri: Siret, Bistrița, Trotuș. Localități istorice. Monăstiri și biserici: Tazlău, Cașin, Bogdana, Berzunți, Borzești, Ocna. Colonii vechi de secui. — Intinderea 4006 k. p. Populația (1930): 261.000 loc.

BACĂU, Episcopia de. Episcopie catolică, înființată la 1392. (Ep. Bacoviensis); rămâne fără ep. după 1439. Reînființată la 1590 (cu titlul de Argeș și de B. pentru ambele țări), își avu sediul definitiv la B. până la 1789, având în acest timp 19 episcopi, și continuând nominal până la 1808. Cei dintâi au fost: Bernardo Querini (1590), Jeronim Arsenghi (1607) și Valerianus Lubieniecki (1611). — Episcopiei de B. urmă în sec. 19 cea de Iași.

BACSICI. Misionar catolic pe la 1640, în rapoartele căruiua sunt informații interesante asupra stărei Țării-Rom. la acea epocă.

BADEA clucerul. Cap al boerilor pribegi la moartea lui Mircea Vodă ciobanul. Pieri în lupta de la Șerbănești, 1519.

BĂDENI. Boerii din Bădeni erau printre cei mai vechi în părțile Buzăului, sec. 15. O ramură a lor erau boeri de la Căndești.— Udriște vistierul, † 1545; — fiul său Mihnea postelnicul fu tăiat de Alexandru Vodă cu alți boeri la 1569.

BĂDEȘTI. Boeri de la B., în Muscel, în sec. 15—16. Badea Baloșin stolnicul, în prima jumăt. a sec. 16.

BĂDEUȚI. Sat lângă Mișeseuți, în jud. Rădăuți. Biserica (Sf. Procop), de la Ștefan cel Mare, zidită la 1487. Se mai disting frescele exterioare.

BĂDICA. Ruine dintr'o monăstire, pe un deal la Vâlcana, jud. Dâmbovița.

BĂDICA comisul. Un fiu vitreg al lui Radu Vodă c. mare și văr cu Neagoe Voev. Ocupă trei luni scaunul domnesc la 1521 sub numele de Radu Vodă și fu răs-

turnat de Radu de la Afumați. Intors contra lui Vladislav III, fu prins în luptă și tăiat de Turci în Ian. 1524. — (v. și **Radu V**).

BAGDAD. Familie boer. din jud. Buzău.

BAHLUI. Pârâu, afluent al Jijiei ; trece pe la Iași.

BAIA. (Vechiu: „Târgul Moldovei“). Sat în jud. Baia, pe Moldova, altă dată oraș cunoscut la 1300 ca așezare săsească. Primul scaun al Mold. sub Dragoș și urmașii lui, pe 1350. Târg întărit; începu să cadă în sec. 17. — Biserica catolică episcopală, azi în ruine, frumoasă clădire gotică în care erea mormântul (1410) Margaretei Doamna lui Alexandru Vo., de care a fost zidită la încep. sec. 15. — Biserica Albă Sf. Gheorghe, refăcută la încep. sec. 17 și azi restaurată, fusese zidită de Ștef. Vodă la 1467. Biser. din mijloc. târgului ridicată de Petru Rareș la 1532.—La Bogata, în apropiere, la locul „Cetățuia“, urme de întăriri. — Așezare preistorică.—In evul mediu erea la B. baie (mine) de fier. — La 1467 fu înfrint acolo Regele Matei al Ung. de Ștefan V. și târgul ars.

BAIA. — Județul. Mai înainte **SUCEAVA** (până la 1925, când a fost mutilat și numit Fălticeni, după orașul de reședință), corespunzând cu vechiul ținut al Sucevei, afară de o parte rămasă în Bucovina la 1775 (și care poartă azi numele de Suceava). Numele actual (de la 1930), de la vechiul târg B. — Acest ținut e leagănul Țării-Moldovei. — Monumente religioase din sec. 15—16: Probota, Baia, Slatina, Râșca, Dolhești. — Numeroase stațiuni preistorice pe văile Moldovei și Șomuzului. — Rîuri : Moldova, Siret, Suceava, Suha, Șomuz. Munți, dealuri, poziții frumoase.—Suprafață (1919): 3421 k. p. Populație (1930): 156.000 loc. — (v. și Suceava).

BAIA. O episcopie catolică „a Moldovei“ a existat la Baia între 1413—70, iar apoi până la 1510 numai cu episcopi titulari (ereu urmarea episcop. de Siret).—Episcopi: Ioan 1420, Petru de Czips 1438, Nicolae 1447, Ioan II Rosa 1452—5. Ioan III 1457—75. (Titulari : Petru de Insula 1476, Toma de Szegedin 1497—503, Anton de Thancz 1503. Mihail Marinovski).

BAIA (Ofenbaia, Baia de Arieș). Orășel în munții apuseni, pe Arieș, jud. Turda.

BAIA DE ARAMA. Orășel în jud. Mehedinți, pe Bulba. Urme de exploatare a minelor de aramă, din vremea ante-romană. În apropiere un schit din sec. 18. (Pop. 2500 l.).

BAIA DE CRIȘ (Körösbánya). Comună în jud. Hunedoara, pe Crișu alb. Altădată centru al comitatului român. Zarand. O monăstire franciscană.

BAIA DE FIER. — Sat în jud. Gorj, Altădată mine de fier. — Biserica din 1748, de la Dionisie Bălăcescu, egumen de Hurez.

BAIA MARE (magh. Nagybánya). Oraș la munte, în jud. Satmar. Vechiu centru de mine metalice. Colonizat de Sași la 1142. Cetate (ruine) din sec. 12 ; în al 17-lea erea a Princ. Transilvaniei. Un turn al bisericeii din sec. 15, arsă în al 18-lea. — Populația (1930): 14.000 loc.

BAIA SPRIE. Orășel în jud. Satmar, la răsărit și aproape de Baia-Mare.

BAICENI. În jud. Iași. Stațiune preistorică. (v. și Cucuteni).

BAILE LUI HERCULE. — (v. Mehădia).

BAIRACTAR. Purtător de steag, stegar (cuvânt turcesc, de la baira=steag).

BAIEZID I fulgerul. Sultanul Turcilor. La 1394 pornind contra lui Mircea, intră în Țara-Rom. Domnul român îi rezistă cu tărie la Rovine. La 1396 zdrobi oastea aliaților creștini la Nicopoli. La 1400 o nouă expediție a lui în țară fu respinsă. — **BAIAZID II.** În vara 1487 intră în Moldova și luă Cetatea Albă și Chilia de la Ștefan Vodă.

BĂILEȘTI. Sat în jud. Dolj. Bătălie între Ruși și Turci în Sept. 1812.

BAINSKI. Familie b. din Bucovina.

BAIȚA. Târgușor în j. Hunedoara. Așezare dacă și romană pentru exploatarea minelor de aur și argint. Resturi dace.

BĂJESCU. Boerii de la Băjești (Muscel) sunt cunoscuți ca stăpâni ai acestei moșii din sec. 15.— Stai-

co de la B. și Bucov, logofătul, † 1507, erea ginere lui Vlad vodă călugărul. — Mareș B. mare Ban 1669-72, împreună cu R. Kretzulescu, capi ai partidei condusă de Băleanu, joacă rol însemnat în politica Ț.-Rom. † pe la 1675.

BAJEȘTI. Sat în jud. Muscel. Biserica din 1666 de la Mareș Băjescul mare vornic.

BAJTAY, Anton baron de. Episcop catolic al Transilvaniei; Președinte al guvernului țării 1764—71.

BALA, Barnaba. Ban al Severinului, 1519, învingător al Turcilor la 1521; nobil român din Banat.

BĂLĂCEANU. Familie boerească din Țara-Rom., stăpânind moșii în Teleorman din sec. 14. — Constantin de la B., căpitanul, trăia sub Mircea Vodă, 1400. — Nedelco de la Balaci, mare vornic în a doua jum. a sec. 16. — Dragomir, mare spătar, 1580. — Badea B. mare vornic (zis „ușurelul“). La 1654 făcu într'o zi și o noapte, drumul de la București la Iași. La 1673 luă parte la bătălia dela Hotin, † 1687 — Constantin B., vel agă, fiul său, dușmanul lui Brâncoveanu, pretendent la Domnie, partizantul Austriei, comite al Imper. Pieri în lupta de la Zărnești, 1693.— Fiul său Ioan. fu ucis le 1737 de Nicolae Mavrocordat. În sec. 18, Bălăcenii urmară a fi sprijinitori ai politicii imperiale germane. — Constantin, m. vornic, 1780. — Fiul său Constantin, mare Ban, înființă col. Sf. Sava (1764-1832). — Constantin, mare vornic (1796-1850). — Ioan, diplomat, om politic (1828-190.).

BĂLĂCESCU. Familie boer. din Gorj; de la Bălăcești (sec. 17). — Matei B. vel Ban la Craiova, 1737.

BALACI. Sat în jud. Teleorman. Biserica din 1684 zidită de Constantin Bălăceanu și ruinele caselor lui.

BALAMUCI. Sat în Ilfov. Un schit ruinat din 1756.

BĂLANEȘTI. Sat în Jud. Olt. La Măgura-mare sau „Măgura tătarească“, arme și obiecte antice.

BĂLANEȘTI. Sat în jud. Tecuci. Biserica din 1759.

BĂLANEȘTI. În jud. Neamțu. Biserica din 1768, de la Constantin Roseti. O strană cioplită din sec. 16.

BĂLĂNOAIA. În jud. Vlașca, la N. de Giurgiu. Urme de așezare getică. Un tumulus cu mormânt (vase de bronz din sec. 6—5 a. Cr.).

BALAȘA Doamna. Soția lui Constantin Vodă Șerban, fiica stolnicului Nicolache. Evlavioasă, B. ridică și inzestră mai multe biserici și monăstiri. La Sf. Vineri din Târgoviște făcu un azil pentru săraci și fu înmormântată acolo. † 1674.

BALAȘA, Domnița. Fiica lui Constantin Brâncoveanu voev.; soția lui Manolache paharnicul. Zidi biserica cu numele ei la București (1750).

BALC, fiul lui Sas. Voevod în Țara Moldovei 1355—59. În luptă pentru stăpânirea Mold. ocupată de Bogdan, în contra căruia veni în mai multe rânduri cu oastea regelui Ludovic. Neisbutind, se întoarse în Maramureș, unde regele îl întări ca comite și-i dete posesiunile confiscate ale lui Bogdan. Fu apoi comite de Satmar și al Secuilor. † pe la 1395. — (v. și Drag.).

BĂLCEȘTI-Cârligel. Sat în jud. Gorj. Biserica din 1732, zidită de jupân Ilie Știrbei.

BĂLCESCU. Familie boer. de la Bălcești, jud. Argeș (s. 17). — Nicolae B. (1819—1852), istoric (Istoria lui Mihai Viteazul; „Magazinul istoric“ cu Laurian).

BĂLEANU. Neamul boerilor de la Băleni (Dâmbovița) e cunoscut din sec. 15 printre dregătorii Ț.-Rom. — Jupan Mihail spătarul de la Ruși, 1450. — Gherghina pârcălabul, fondator al mon. Nucet, cumnat lui Vlad Vodă călugărul, † după 1502. — Udrea de la B. general al lui Mihai Vodă. Bătu pe Turci la Nicopoli (1598). Ban mare; locțiitor al Domnului în Moldova. Ucis de Simeon Movilă 1601. — Ivașco B. m. vornic al lui Matei Voev., și m. Ban. Cap al oastei lui Matei în lupta de la Dudești. † 1635. — Gheorghe (1600—79) mare Ban. Robit de Tătari, 1659. Erea șeful partidei Bălenilor, vrăjmași ai Cantacuzenilor și Kretzuleștilor. — Grigore, consilier imperial și administrator în Oltenia, 1716—25, sub ocupația austriacă; mare Ban.—Grigore III, mare Ban † 1842—Manolache, om politic, caimacam al Țării la 1848 și 1859.

BĂLCIC. — Orașel la mare, jud. Caliacra. Pe locul vechiului oraș grecesc Dionysiopolis (înainte Κροῦνι). Numele de Balcic apare în secol. 16. — Popul. 6000. — (v. Dionysopolis).

BALDOVIN. Boer din Țara-Rom. Sfetnic și logofăt al lui Mircea Vodă între 1390—1415.

BĂLGRAD. Numele popular -românesc al Albeii-Iulia.

BALICA. Fam. de boeri în Moldova; ramură a Buzestilor din Ț.-Rom. Balica Hatmanul, venit în Moldova în sec. 16. — Fiul său Isaac B., Hatman și portar de Suceava 1579—85; cumnat cu Eremia Vodă și sprijinitor puternic al Movileștilor; ucis de Ștef. Tomșa la 1612. Urmașii lui trecură în Polonia.

BALIMEZ. Tunurile mari din sec.16. (bombarda din Apus).

BĂLINEȘTI. Sat în jud. Dorohoi, pe Siret. Biserică cu interesante sculpturi în piatră. Zidită de Ion Tăutu mare logofăt al Moldovei, la 1493—9. Portretele ctitorilor și pietre tombale ale familiei (sec. 15—16). Clopotnița lipită de intrarea bisericei. Frumoase și caracteristice fresce înăuntru.

BALOȘ, Schitul lui. La Rădeni, jud. Botoșani, ruinele unei biserici (sec. 16 sau 17).

BALOTĂ. Familie boer. din Argeș. În sec. 17 moșteni moșiile boerilor Cepari.

BALOTESCU. Boerii dela Balotești (Muscel) ereau cunoscuți în sec. 15 și 16. Strămoși ai famil. Kretzulescu.

BALOTEȘTI. Sat în Mehedinți, pe Topolnița. Resturi daco-romane. Urme de zidării. Morminte atribuite „Jidovilor“ la Martalogi și Scântești. Amintiri despre „Tătari“ sau „Jidovi“.

BALOTEȘTI. Sat în Ilfov. Biserica din 1763.

BALȘ. Familia boer. Balș e cunoscută de la începutul sec. 15 și a rămas până în al 19-lea printre cele mai de seamă ale Moldovei. După tradiție se trage din casa Balsa din Montenegro (sec. 14), ramură a comiților provensali de Baux.—Baloș paharnicul Mold., 1432—9. — Teodor B. mare Logofăt, 1525. — Cristea B., mare vornic, 1590, ginerele lui Lăpușeanu Voev.-Gheorghe, pârcălab de Hotin, 1617, mare logofăt, fiul precedentului și fratele său Lupu, mare logofăt, la începutul sec. 17. — Ionașcu, mare vornic, însemnat

în politica Moldovei din sec. 17 — Lupu II, M. Logofăt; Constantin I și II, mari logofeți în sec. 18; Vasile guvernator al Bucovinei 1777 sub Austria; Iordache, mare logofăt în sec. 18. — Teodor B. (Frederic), mare logofăt, „întâiul baș-boer“ † 1845. — Teodor (1790 — 1857), caimacam al Moldovei la 1856—7, mare adversar al unirei. — Panait, om politic (1817—89). — George, archeolog, inginer (1868—1934).

BALȘ. Orășel în Romanați, pe Olteț. Biserica din 1700 (rep. 1753).

BALTA. Sat în jud. Mehedinți. Ruine și resturi romane.

BALTĂ, JUDEȚUL DE. În sec. 15 o parte a jud. Dolj și Mehedinți, purta numele de J. de B., și se întindea de-a lungul Dunării.

BALTA-LIMAN, Convenția de la. În 1849. — (v. *Tratate*).

BALTA CARNEI. În jud. Dolj, pe Dunăre. Măgura lui Dănilă, urme de cetățuie romană.

BALTA VERDE. Sat în Mehedinți, la Dunăre. „La morminte“, o necropolă dacă din epoca de bronz (ceramică, urne).

BALTAG. Un fel de buzdugan, toporaș scurt (hache d'armes) sau ciocan, armă întrebuințată de călărime până în sec. 17 (Mold.).

BĂLTEANU. — Familie boer. din Gorj (de la Bălteni), cunosc. din sec. 17.

BALTENI. Sat în jud. Ilfov. Biserică interesantă (fost schit) zidită de Hrizea, mare vornic, la 1625, — La 1476 luptă între Vlad Țepeș cu Basaraba Laiot, în care cel dintâi fu ucis.

BĂLTENI. Sat în Gorj. Biserica de lemn din sec. 18.

BĂLȚIȚA. Sat în jud. Dâmbovița. Biserica de la Const. Lipoianu, 1742.

BĂLȚI. Oraș în Băsarabia, pe Răut. Până pe la mijlocul sec. trecut erea un târgușor-sat. Reședință jud. Bălți. Populația (1930): 30.000 loc.

BĂLȚI. Județul. Format ca împărțire administrativă sub stăpânirea rusească la 1812 și numit după

târgul de reședință. Suprafața: 5250 k. p. Populația (1930): 386.000 loc.

BĂLȚI. Episcopie. Intemeiată la 1933 cu titlul de Hotin-Bălți; cu scaunul la Bălți.

BĂLȚILE sau lacurile mari, de-a-lungul Dunărei, sunt: Bistreț și Nedeia în jud. Dolj, Potel în Romani, Suhăia în Teleorman, Greaca și Mostiștea în Ilfov, Boian și Călărași în Ialomița, Brateș în Covurlui. În Basarabia : Cahul, Ialpuș, Catlapug.

BĂLVĂNEȘTI. Sat în jud. Mehedinți. Pe Valea-rea la „Ciocul Gubăncii“, s'au găsit frumoase podoa-de bronz dace (colane, brățări, fibule). Stațiune protoistorică.

BAN.—Demnitar sau dregător vechiu al Țării Românești, cel dintâi dintre boeri, aflat printre sftnicii Domnului de la finele sec. 14 (1391). Funcțiunea de Ban (imprumutat dela Unguri și privit ca o urmare a B. de Severin) a fost prob. înființată spre mijlocul sec. 14 (poate de Basarab Voev.), atunci când teritoriul oltean al Banatului (Mehedinți) rămăsese în stăpânirea Domnului român, Banul fiind trimesul sau reprezentantul acestuia la marginea de apus a Ț.-Rom. peste o parte din Oltenia (Mehedinți și Jiu). — Timp de câteva decenii după 1420, nu mai întâlnim Bani în sfaturile domnești. Cu titlul de „Ban de JIU“ reapăru la 1460, apoi de „MARE BAN“, la sfârșitul veacului, când pare a fi hărăzit de Vlad Vodă după 1490, neamului boerilor de la Craiova, înrudiți cu casa domnească, menținându-se în descendența lor până spre sfârșitul sec. 16. Cel dintâi ban craiovesc a fost Barbu, 1490-1515. Marele Ban al Craiovei avea atunci, ca locțiitor al Domnului, pentru Oltenia întreagă, delegarea drepturilor suverane (guvernare, judecată, ridicare de oști) și își avea scaunul și sfatul la Craiova (câtva timp înainte, se pare la Strehaia). La început (în sec. 16) moștenire sau apanagiu al neamului craiovesc, bănia mare fu apoi incredințată de Domn unui boer dintre credincioșii lui. În acelaș timp (în sec. 17), puterea banului începuse să scadă, până când, în sec. 18, ră-

mase numai nominală : pe la 1750 Banul ședea pe lângă Domn ca întâl sfetnic al Divanului, iar la Craiova avea un locțiitor (caimacam). În aceste condiții se menține până la urmă (1831), ca cel mai înalt rang boeresc. Rămâne apoi numai un titlu onor.—În sec. 14-15, rangul B. erea acelaș cu al marelui vornic; după 1490, de la Barbu marele B., rămase cea mai înaltă din boerii. — Cuvântul „ban“, întrebuițat în e-vul mediu la Sârbo-Dalmați, vine prob. de la german. „banner“, banieră, steag. — (v. Severin și Craiovești. — Pentru lista sau șirul Banilor, v. la Bani).

BAN DE JIU. — Bani din Oltenia, se întâlnesc sub acest titlu în documente în sec. 15 (predecesori ai Banilor de Craiova) și câteodată până la jumăt. sec. 16, alternând cu cel de B. de Craiova.

BAN DE TISMANA. Uneori în sec. 15 (doc. din 1454), Bani de Jiu figurează sub acest nume, după scaunul lor, care erea atunci la Tismana.

BAN DE MEHEDINȚI în sec. 16 erea cărmuitorul acestul județ, la marginea țării (corespunzând reglunei rom. a banat. de Severin), cu scaunul la Strehaiia. — În sec. 17 se numi : „căpitanul cel mare de Cerneți“.

BANI de județ. În Oltenia, până în sec. 17 unii cărmuitori ai județelor se numeau Bani și țineau de marele Ban de la Craiova. În sec. 18, din vremea ocupației austriace, se numiră toți vornici. — Și în Ț.-R. de dincoace de Olt unele județe pare că se administrau de un b., (sec. 16) în loc de parcalab sau căpitan.

BANI ocazionali. Mihai Viteazul orându-i la 1596 un Mare Ban și la marginea despre Brăila și Moldova (jud. Buzău-Rîmnic), funcțiune militară care dispăru la 1601.

— În Moldova se introduse în sec. 18, titlul de BAN, pentru o boerie secundară.

BAN, MONEDĂ. La început (din secol. 13 probabil), a însemnat moneda banului ung. de Slavonia (monede mici de aramă), apoi numele a devenit termen generic pentru monedă (ban, bani), păstrând și înțe-

lesul special de sub-diviziune, monedă divizionară, o parte din leu. — (v. **monede**).

BANAT. Teritoriul sau țara dintre Dunăre-Mureș-Țara-Rom.-Tisa, e numit în mod obișnuit B., prin tradiția vechiului B. de Severin și mai târziu al Timișoarei. Banatul a fost atribuit României prin tratatul dela 1920, afară de partea de apus (cam două treimi din comit. Torontal și o mică parte din Timiș) dată Iugoslaviei. Ban. românesc coprinde azi județele Severin, Caraș și Timiș-Torontal. — In antichitate B. erea țara Dacilor. Partea ei de răsărit, muntoasă, a fost teatrul luptelor cu Romanii. După cucerirea de Traian, aceasta făcu parte din provincia Dacia; cea de apus depindea de Moesia inferioară. Numeroase urme dovedesc viața dacă și romană în cuprinsul lor. Partea răsăriteană a fost totdeauna un centru curat românesc, și a urmat a fi și după stăpânirea maghiară (sec. 10) până astăzi. — Banatul Severinului, întemeiat de Regii Ung., în sec. 13, în legătură strânsă cu istoria Țării-Rom., a fost prima formație teritorială sub un Ban cărmuitor al țării de margine, și până în secolul 16, a servit de pavază Ungariei spre Dunăre, apărată de Românii grupați în districte (v. **Severin**).-Partea apuseană (Timiș și Torontal), a fost colonizată mai târziu (sec. 17—18) cu Germani, alături de populația sârbă a Voivodinei.—După căderea Ungariei (1526), B. fu stăpânit de Turci până la 1716. (Partea de munte, Lugoj și cele 8 districte rom., rămaseră alipite Transilvaniei până la 1658). După gonirea Turcilor, împăratul Carol VI organizează „Banatul TIMIȘOAREI”, din 11 districte, cu comitatele Timiș, Torontal și Caraș. La 1780 Maria-Tereza îl anexă Ungariei (afară de confiniul militar austriac înființat la 1764). De-atunci rămase țării întregi numele de Banat.

Banatul de **SEVERIN**. — (v. **Severin**).

Banatul **CRAIOVEI** (Oltenia), partea de apus a Țării-Rom., datează din sec. 15 și erea urmarea tradițională a B. de Severin, pe care-l stăpâniseră Domnii noștri în sec. 14—15. — (v. **Ban și Oltenia**).

BANDINUS, Marcus. Arhiepiscop, administrator al bis. catolice din Moldova. (Bacău). În raportul său „*Visitatio generalis Ecclesiarum cath. rom. în Prov. Moldaviae*“, sunt date prețioase asupra Moldovei la 1646 — 48.

BĂNEASA. Sat la N. de București. Biserica dela Căterina Văcăreasca, 1792. — Palat neisprăvit al Princ. Bibescu (1847).

BĂNEȘTI. Boerii de la B. din Țara-Rom. (Dâmbovița), sunt cunoscuți în sec. 15—17. Dragomir, fiul lui Udriște, trăia pela 1445. Ctitori ai monăst. Butoiul.

BANFFY. Familie de magnați, cu proprietăți vechi în Transilv., unde au fost guvernatori imper.: — Gheorghe comite B. la 1691—1707, — și Gheorghe II, 1787—1822.

BĂNIE. Atribuțiunile și demnitatea de Ban. — Reședința, curtea marelui Ban la Craiova.

BANII Jiului și ai Craiovei. — Cei dintâi bani cunoscuți în părțile Severinului (în Oltenia, dincolo de Jiu), din vremea lui Mircea Vodă: Dragan (Dragu) 1391, Stănilă 1394, Drăgan 1398, Radu al lui Calota 1409—20, Aga 1420—1, (Aveau scaunul la Severin sau Tismana). Sub titlul de „Bani de Jiu“ (sau de Tismana), cunoaștem după 1450: Stan și Crăciun 1454—6, Mogoș 1460—, Dumitru Ghizdavăț și Datco 1485, Datco 1487—95.

MARII BANI AI CRAIOVEI, (peste întreaga Oltenie) până la 1730 : * Barbu Craiovescul 1492—1520, Preda 1520—1, Pârvu 1521—29, Barbu II 1529—30, Hamza de la Obislave 1531—3, Barbu III 1533—35, Șerban 1535—39, Vintilă 1538, Stroe 1540—44, Teodosie 1544—45, Stan 1546—52, Drăghici 1552—3, Vlad 1556—8, Teodor 1558—9, Neagoe 1559—67, Dobromir de la Corbi 1567—81, Ștefan 1572—3, Dumitru 1581—84, Mihai 1582—3, Dumitru 1584—6, Iani 1587—92, Mihai (viit. Domn) 1592—93, Coci 1593, Mihalcea de la Cocorăști 1595—1600, Gheorghe Ratz 1600, Udrea de la Băleni 1601, Preda Buzescul 1602—11, Tudor 1612—14, Ienache Catargiul 1614—5 și 1618—20, Dumitru de la Mogoșești 1616—18, Ivașco Bă-

leanul 1624—30, Mihu Lecca 1630—31, Dragomir Corbeanul 1631—2, Boșul 1632, Radu Buzescu 1633—34, Hrizea de la Popești 1634—37, Teodosie Corbeanul 1637—41, Dragomir 1642—3, Barbu Brădescu 1644—45, Ghiorma Alexeanul 1646—55, Chirca Rudeanu 1655—57, Preda Brâncoveanu 1658, Manu 1658—60, Preda Bucșanu 1660—2, Gheorghe Băleanu 1662—9, Mareș Băjescul 1669—71, Vintilă Corbeanu 1672—73, Chirca Rudeanu 1674, Radu Năsturel de la H. 1675—77, Barbu Milescu 1678, Neagoe Secuianul 1678—79, Radu Năsturel 1680—83, Barbu Milescu 1683—85, Radu Năsturel 1686—8, Vintilă Corbeanu 1688—92, Cornea Brăiloi 1694—1705, Const. Știrbei 1707—15, Șerban Bujoreanu 1716. (Nominali: Radu Popescul 1716, Pană Negoescul 1717, Șerban Năsturel 1718). — Sub ocupațiunea austriacă a Olteniei: — Barbu Brăiloi, cârmuitor al Olt. 1716—18, Gheorghe Cantacuzino Mare Ban 1718—26. Apoi prezenți germani ai țării, de la 1727 la 37. — În sec. 18, marii Bani urmează cu atribuțiunile mult reduse. După 1745, însă, nici-unul din ei nu mai ședea la Craiova, unde administra în locul lor un Caimacan, sau un vechil, până la 1831 când funcțiunea fu suprimată. — (v. lista Banilor după 1737, la Anexa 5).

BANII DE SEVERIN, ai Regelui Ungariei. — (v. Severin).

BANILOVSKI (de la Bănila). Boeri din Moldova (Bucov.) în sec. 16. — Avram B. trimes al lui Petru Rareș în Polonia, Pârcălab, 1555; — fratele său Toader, pârcălab de Hotin.

BANIȘORI. Slujbași bănești, agenți de administrație ai M. Ban de la Craiova. — B. se numeau și scutelnicii și călărașii ce depindeau de Ban.

BANIȚA. — Sat în Hunedoara. Ruinele unui turn de pază, numit „Cetatea Bolii“ pe deal.

BANOVEȚI. Vechile cronici numeau astfel neamul Craioveștilor, Bani ai Olteniei. — (v. Craiovești).

BANTAȘ. Familie boerească din Moldova (ținut. Vaslui), cunoscută din sec. 16. — Nicoară B. m. vornic pela 1580.

BANU. Monăstire în orașul Buzău (azi biserică), ridicată de vistierul Andronie la 1571, rezidită la 1722 de Andriana Cantacuzino. Se chema până în în sec. 18 „Buna-Vestire“.

BANULUI, OSTROVUL (sau **GOLUL**). În fața sat. Gura-Văei, jud. Mehdiți, mai jos de Porțile de Fier, insulă (cam 600 m. lung) cu numeroase rămășițe romane, ruine dintr'un castru din sistemul de apărare al defileului Dunării. Cetățuia a fost refăcută în evul mediu de Unguri, în legătură cu Severinul. — Urme de așezare dacă preistorică. (Mai e numit și „Ostrovul Cladovei“).

BARAGAN. Câmpia cea mare din jud. Ialomița, între Dunăre și Ialomița. Suprafață de aproximativ 2500 km. p. În vechime eria nelocuit, necultivat, pustiu, lipsit de apă. Pășuni întinse și apoi cultura de cereale, ocupă acum câmpia. (Termenul generic de „baragan“ în limbile turce : un câmp întins și pustiu).

BARANYI, Ștefan. Misionar jesuit; unul din factorii unirei bisericei rom. din Transilvania (1657—1719).

BARAOLT (magh. Baroth). Comună din Secuime, în jud. Trei Scaune, pe Olt. Figurează în docum. de la începutul sec. 13.

BĂRĂȚIE. Monastirile catolice franciscane se numeau în Țara-Rom. „bărății“ (de la magh. barat = călugăr, preot). Bărăția din București, Câmpulung.

BARBARI. Prin popoare „barbare“ se înțeleg neamurile în afară de lumea romană cari, venite din spre Nord și Răsărit, începând din sec. 3 d. Cr., au rătăcit prin Europa așezându-se vremelnic prin unele țări, unde s'au pierdut în populația băstinașă sau au fost risipite în lupte. „Invaziunile“ acestor cete de străini, nu aveau caracterul destructiv cum se crede în general. Doritoare de o viață mai bună și răsboinice, aceste popoare în migrațiune ereau, cum se poate înțelege, relativ puțin numeroase, și stăpânirea lor acolo unde s'au așezat, eria adesea mai mult cu numele și puțin apăsătoare pentru locuitorii ce-și urmau viața cu obiceiurile lor. De aceea, afară de ex-

ceptii, influența lor a fost superficială și trecătoare. Dintre aceste neamuri, cari în părțile noastre s'au perindat până în sec. 13, stăpânire mai îndelungată au avut: Goții, Gepizii, Slavii și mai târziu Pecinegii, Cumanii, Tătarii. — (v. Alani, Avari, Bastarni, Cumani, Gepizi, Goți, Huni, Iazigi, Maghiari, Marcomani, Pecenegi, Roxolani, Slavii, Taifali, Tătarii, Bulgarii, Uzi, Vandali, Vizigoți, etc.).

BARBAT. Voevod din sec. 13 în Țara Românească. Urmă în domnie fratelui său Lituen, ucis în luptă cu Ungurii pe la 1272—74, în care B. fu prins, răscum-părându-se mai târziu. Pe la 1285 erea încă Voevod (al „țării Lytua“) în Oltenia și Argeș.

BĂRBĂTESCU. Boeri dela Bărbătești (Dâmbovița), stăpâneau în secolul 16 și moșiile Doicești și Mănești (Boerii Doicești sunt din acelaș trunchiu). — Dragomir din M. trăia la 1550. Drăghici banul, 1576. — Oprea logofătul și Hrizan Armașul, sub Mihai Vodă (1590, 1600). — Mihai Bărbăt. mare paharnic, judecător al Divanului între 1725—48. — O mahala și două biserici din București poartă numele lor. — O ramură, la încep. sec. 19, în jud. Ialomița.

BĂRBOI. Neam de boeri din Moldova, în sec. 16—17.

BARBOȘI. O cetate romană puternică se afla între B. și Galați, la Gura Siretului, la locul numit azi „Țiglina“. — (v. Țiglina și Dinogetia).

BARBOVSKI. Familie boer. din Moldova, în sec. 15 — 17 (de la Berbești în ținutul Cernăuților). — Barbovski (Onufrie), Portar de Suceava, comanda oastea lui Petru Rareș, trimeasă în Ardeal ca ajutor lui Zapolya la 1529. — Teodosie, mitropolit al Mold. și Sucevei, 1606.

BARBU. Monăstire de călugărițe la Grajdana, jud. Buzău. Zidită la 1662 de jupân Barbu v. căpitan și soția sa Despa.

BARBU de la Craiova, marele Ban, 1490—1520. Cel mai puternic boer al timpului în Țara-Rom., și cap al neamului craiovesc. Ziditor al mon. Bistrița, unde se călugări și fu îngropat (pe la 1525). — **BARBU II** mare ban 1529, fiul lui Pârveu și cumnat cu Moise

Vodă. † 1530. — **BARBU III**, fiul lui Preda banul, mare Ban 1534. † 1535. — (v. **Craiovești**).

BARBU Știrbey. Domn al Țării Românești 1849—56. (v. **Știrbey**).

BĂRBULEȘTI. Sat în jud. Dâmbovița. Biserică a boerilor Kretzulești de la încep. sec. 17. Stil interesant; un clopot de la 1598.

BĂRCĂNESCU. Familie boerească, numită după moșia Bărcănești din Ilfov. Origina ei aceeași cu a fam. Mogoșescu și Grădișteanu. — Radu clucerul de la B., sub Mihai Vodă, sol în Ardeal, 1595. — Dumitru de la Mog., mare vornic, 1600. — Pârvan spătarul fu omorât de Mihnea V. la 1658. — Vâlcu, mare vornic, chinuit și ucis pentru avere de Șerban Vodă, 1679. — v. și **Mogoșești**.

BARCSAY. Familie nob. maghiară din Hațeg, de origină română. Akos B., devotatul lui Rakoczi, fu numit de Turci principe al Transilvaniei, 1659—61. În luptă cu Kemeny, fu prins și ucis de acesta (1661).

BARDIȘĂ. Topor cu coadă lungă (ca o halebardă), întrebuițat ca armă.

BARDA simplă, scurtă, erea de asemenea o armă uzitată în vechime.

BARÎȚIU, Gheorghe. Scriitor și patriot din Ardeal; fruntaș în mișcarea de la 1848. A înființat prima gazetă rom. în Transilv. și a scris asupra istoriei ei. (1812—93). — Familia sa era Pop (comit. Cluj).

BARNOVSKI. Neam boeresc din Moldova de sus, de la Bârnova (jud. Iași), ilustrată în sec. 16 și 17. — Toma B., pârcălab de Cernăuți sub Petru Vodă, 1529, pârcălab de Suceava 1538—40. — Dumitru B., Portar de Suceava 1560 și Hatman. Prin soția sa Elena Moghilă, erea unchiu lui Eremia Vodă. — Miron B., fiul său, Domn al Moldovei 1526—29. Mergând să ia din nou domnia de la Turci, fu ucis la C-pol prin intrigile lui Lupu, la 1633. Domn bun, luminat și iubit de țară. Devotat Poloniei. Insurat cu Catrina sora lui Radu V. Mihnea, căruia îi urmă în scaun. — Neamul lui se stinse.

BĂRNUȚIU, Simion. Profesor; unul din cei dintâi

luptători naționaliști din Ardeal; fruntaș la 1848. (1808—64).

BAROIA. Mină de aramă la Mărășești, în Mehedinți, exploatată din vechime.

BAROZZI. Familie din București. — Constantin B., general. În campania 1877 sub-șeful stat-major; organizator al serv. geografic al arm. (1833—1920).

BASARABA. Dinastia națională a Țării-Românești, coboritoare din Basaraba I Voevodul din sec. 14, e cunoscută în genere sub numele de B., a Domnilor Basarabi. „Basarabești“ însă, în special, ereau cel din ramura coboritoare din Dan voevod, cari se priveau ca stăpânitorii de drept ai țării. Inrudiți cu ei, urmașii Craioveștilor în sec. 17 (Radu Șerban, Matei Vodă, Brâncoveanu), țineau la numele de Bas, păstrat de ei. — Din această casă domnească, care a clădit statul Țării-Rom., au fost 46 de Domni, din cari au strălucit vre-o 12. Luptele și vrăjmăsiile între toți urmașii lui Mircea și ai lui Dan, chiar între frați, avură de rezultat domniile trecătoare și nesigure, nașterea cetelor de partizani și a intrigilor sângeroase, stricarea țării și căderea ei mai greu sub Turci. De pe la finele sec. 17 aceștia începură să numească Domni în afară de neamul B. și apoi și străini de țară. (Cel din urmă din linia lui Mircea a fost Alexandru Cononul, 1624; iar din Basarabii-Craiovești, Const. Șerban și Brâncoveanu). Căderea dinastiei naționale, care stăpânise țara din al 13 până în al 17 veac, coincide cu începutul stăpânirii Grecilor. — Asupra originii neamului lui Basarab, înainte de sec. 13, nu știm nimic. (Numele e poate cumanic). — (Pentru Voevozii și alte personaje din această casă, v. la Numele fie-cărui, precum și artic. Țara-Românească (Domnii) — și la Anexa No. I și II).

BASARABA. Voevod sau Ban al Românilor din Țara Oitului, la 1241, când Mongolii (Tătarii) sub Orda pătrunseră în Țara-R., pe vremea marei lor năvăliri în Europa. B. întâmpinându-i cu oastea lui, fu înfrânt. E cel dintâi Domn al cărui nume ne e cunoscut, trunchiu al Voevozilor de mai târziu ai Țării-

Românești. — (Persoana lui Basaraba (Beserenba), pomenit de o cronică orientală din sec. 13, e contestată cu puțin temel, de unii istorici).

BASARABA. — Domni ai Țării-Românești.

BASARABA I, cel mare. Cel dintâiu Domn al întregii Ț.-Rom. (Transalpina), pe la 1315 — 1342. Fiul lui Tihomer Voevodul, e adevăratul întemeietor al Domniei Ț.-R., pe care o stăpânea pe ambele părți ale Oltului, cu scaunul la Argeș. În toamna 1330, din cauza ocupării Severinului de către B. (1324), Regele Carol Robert al Ung. porni contra lui, însă, silit să se retragă, oastea regească fu zdrobită în munți (prin Valea Argeșului). Basaraba luptă mult timp victorios cu Tătarii de la câmpie și întinse marginele țării spre Răsărit. La 1323 și 1330 interveni în luptele Domnitorilor slavi de peste Dunăre. Fondatorul probabil al bisericei domnești de la Argeș. Retras de la domnie după 1340, o lăasă în mâinile fiului său Alexandru. † 1352 la Câmpulung.

BASARABA II, zis Laiot. Voevod al Ț.-R. 1474—79. Fiul lui Dan II. Așezat în scaun de Ștefan al Mold. la 1473, fu gonit de Radu, la moartea cărui luă domnia. Alături cu Turcii, luă parte la expediția lor contra lui Ștefan, la 1476. Gonit de Vlad Țepeș, vine cu Turcii și-l omoară. În vrăjmașie și luptă cu Basarab cel tânăr, amândoi n'au făcut decât rău țării. † 1480.

BASARABA III, zis „Țepeluș“ (cel tânăr). Domn Ț. R. la 1474 și 1479—81. Fiul lui Basaraba, pretendent la tron în 1431. În luptă cu vărul său B. Laiot, cu care împărți câțva timp domnia. În toamna 1481 bătut de Ștefan Vodă, fugi în Oltenia, unde fu ucis de boeri la Glogova.

BASARABA IV, NEAGOE. Domnul Ț.-Rom. 1512—21, fiul lui Pârvu Craiovescul mare vornic și nepot lui Basaraba cel tânăr (poate fiu adoptiv al lui). Adus în scaun de boerii Craiovești, luă cu ajutorul Turcilor domnia lui Vlăduță, care fu omorât. Domnie liniștită și închinată bisericei, în timpul căreia Neagoe ridică vestita biserică și monăstire de la Argeș,

cu Doamna lui Despina. El mută scaunul Domniei de la A. la Târgoviște. Moartea lui (Sept. 1521), fu semnalul unor nesfârșite lupte pentru domnie. Au rămas de la N.: „învățăturei către fiul său Teodosie“. — (v. și **Craiovești**).

Pretendenți ; feciori de Domn :

BASARABA Voev. Fiul lui Dan I. In luptă pentru scaun cu Aldea la 1430—31, Bas. apucă pentru scurt timp domnia, și apoi iar la 1449 cu ajutorul lui Huniadi, pe vremea lui Vlad dracul.

BASARABA. Fiu al lui Danciul Țepeluș. Pretendent la domnia Ț. R. la 1522 și 1529 la moartea lui Radu Vodă. Ucis de boeri (1529).

BASARABA Laiot. Pretendent, probabil urmaș al lui Basaraba II. La 1544, împreună cu alți boeri pribegi, vine asupra lui Radu Vodă, care-l învinge și-i taie capul. — (v. și **Laiot**).

BASARABA (Ioan). Fiul lui Radu Vodă Șerban. † tânăr la 1614.

BASARABA (și Basarab). Nume de localități, cele mai multe în legătură cu al vechilor Domni ai Țării Rom. — **BASARAB**, platou, în șirul de dealuri Târsa în Vâlcea. (Amintirea unui Voevod Basarab a rămas în multe locuri în tradiția populară din acel județ). — **BASARABI**, pe Dunăre, în jud. Dolj. Urme de cetate la „Hunia lungă (prob. fortificații moderne). — „Măgura Basarabilor“ în Teleorman.

BASARABI. Sat în jud. Baia. Stațiune preistorică (unelte de piatră și de bronz).

BASARABIA. Sub acest nume se înțelege azi țara dintre Prut, Nistru și Dunăre—Mare, așa cum au numit Rușii această parte a Moldovei, după anexarea ei, 1812. Adevărata B. însă, cea veche, e numai partea de jos a acelor ținuturi, aridă și populată mai mult de Tătari (adică regiunea „părților tătărăști“ din sec. 14), din spre Dunăre, numită Bugiac, ce corespunde județelor actuale Cetatea Albă, Ismail, Cahul. — In urma războiului ruso-turc, prin tratatul dela București, 1812, Rusia a pus stăpânire pe teritoriul Nistru-Dunăre-Prut (46.000 k. p.) formând din el o guber-

nie sub numele de Basarabia. — La 1856 (Congresul dela Paris) s'a înapoiat Moldovei o parte la sud (j. Cahul, Bolgrad și Ismail), care a fost reluată la 1878 (tratată dela San Stefano și Berlin), dându-se în compensație Dobrogea. La 1918, după război, prin votul Sfatului Țării, B. a fost realipită României.

În B. se cuprind județele : Hotin, Soroca, Bălți, Orhei, Lăpușna, Tighina, Cahul, Ismail, Cetatea Albă. (Populație 2.700.000 locuitori, din cari câteva sute de mii Ruși, Ucrainenii și Evrei, intrați în sec. 19).—Numele de Basarabia (țara lui Basaraba sau a Basarabilor) vine dela Basaraba, trunchiul Voevozilor Ț. Rom. cari o stăpâniră în sec. 14—15 (se înțelege Bas. propriu zisă, de-a lungul Dunărei), după ce înfrânseră pe Tătari, și o păstrară ca ținut de margine spre aceștia. Domnii Moldovei (Ștefan) o cuprinseseră apoi cu cetățile de acolo (Kilia și Cetatea Albă) în secol. 15, pentru ca apoi să cadă în mâna Turcilor. (v. și Moldova).

BASARABIA. (Bessarabia). Uneori străinii numeau astfel Țara Românească, în sec. 14—15 ; numire întrebuițată până mai târziu de Poloni.

BASEȘTI. În jud. Mehedinți. În apropierea satului, resturi protoistorice dace (ornamente, arme de bronz), și urme romane (drumul, șanțuri, arme). Movila „Glămelă“ dela Budănești, mormânt preistoric prob. cu dolmen interior.

BASNA. Sat în jud. Târnava-mică. Băi termale întrebuițate din sec. 17.

BASTA, George, comite de Hust. General al Impărăției germ. ; de origină italian. Comandant al trupelor din Transilvania, 1600—5, cooperă cu Mihai-Vodă, cu care intrând în vrăjmășie, îl ucise prin oamenii săi la Turda. (1550—1607).

BASTARNI. Popor germanic, așezat în părțile Moldovei de azi (până la Dunăre-Deltă) din sec. 2 a. Cr. până în al 4-lea p. Cr. Munții Moldovei erau cunoscuți geografilor antici ca „Alpes Bastarnici“. — B. erau numiți și „Peucini“.

BAS. Termen turcesc intrat în limba rom. prin sec.

17, spre a însemna pe cel d'întâi, cel mai mare, căpetenia (Baş-bulucbaş). — În sec. 18 s'a introdus titlu onorific de „baş-boer“, pentru cei cu vază deosebită.

BAŞIBUZUC. Soldat turc neregulat, de dobândă. Armată de tâlhari.

BAŞOTA. Neam boeresc din Moldova ; în sec. 15—19 (1425—1860). — Pătraşcu B. m. Logofăt 1511-15.— Mai mulţi B. joacă rol politic în sec. 17 şi 18.

BAŞTINA. Termen de origină slavă. „De baştină“ e stăpânirea, moşia strămoşească, ereditară.

BATAIA MARE. Pădure la Grădiştea de jos, în Vlaşca. La 1770 luptă între Turci şi Ruşi.

BATAILLARD, Paul. Publicist francez. A scris cu simpatie asupra Românilor şi Principatelor (1856).

BATHORY. Familie domnească maghiară din Transilvania ; cunoscută din sec. 13. — Ştefan B., învingător al Turcilor la 1479, Voievod al Transilvaniei sub Matei Corvin 1479—93. — Ştefan B. de Somlyo, Principe al Transilv. şi Ung. 1571—76, apoi Rege al Poloniei. — Christof, fratele său, Principe al Trans. 1576—82. — Sigismund, Principe al Transilvaniei 1581—1600. La 1595 încheie o învoială cu Domnii români contra Turcilor, prin care fu recunoscut de suzeran. La 1597 renunţă, prin schimb, la Ardeal ; se întoarce, apoi cedă domnia vărului său : — Andrei B. Cardinalul, Principe al Tr. la 1599. În război cu Impăratul german şi cu Mihai-Vodă, care-l bătuse la Şelimber. Fugind, fu omorât în munţi de Secui. — Sigismund, reîntors, fu învins de Mihai şi de Basta la Goroslău (1601) şi silit să plece. † 1613. — Gabriel, Princ. al Trans. 1608—12. Domn rău. La 1611 intră în Ț. Rom., unde voia să domnească, o ocupă şi o prădă. Radu-Vodă, refugiat apoi întors din Moldova, bătuse pe B. lângă Braşov.

BATOŢI. Sat în Mehedinţi, la Dunăre. Resturi dace din epoca bronzului. Pe dealul „Cetatea“ întăriri şi un şanţ mare „Hunia“. Rămăşiţe romane (zidării, drumul, monede). De asemenea, pe malul Dunării, la satul Atârnaşi.

BATRAN. Termen de împărţeaală a răzeşilor în

Moldova (impărțeală „pe bătrâni“). Se zicea „bătrân” și la moștenirea, proprietatea de pământ încă neimpărțită. (v. moși).

BATHYANY, Ignatius. Episcop catolic al Transilvaniei. Fondator al Bibliotecii din Alba-Iulia (1783—1858). — Din familia magnată maghiară B.

BAZARGIC. Oraș; fost reședința J. Caliacra. Târg fondat în sec. 16 de Hagi-Oglu, negustor turc, dela care și numele lui turcesc de „Hagi-Oglu-Bazargic“. (Numit de Bulgari, în sec. 18, DOBRICI). — Populație (1930) : 30.000.

BACU. Râu din Basarabia, afluent al Nistrului. Lung. 120 k. — La CHEILE BACULUI, un șir de pietre mari așezate în linie (monumente megalitice preistorice, menhire), dela apa B. peste Nistru, aproape de Târgul Râșca.

BAIDEA. Munte lângă Rușavăț, j. Buzău. Urmele unui drum vechiu în stâncă, atribuit de tradiție Doamnei Neaga.

BALDANA. Fost schit în jud. Dâmbovița (azi biserica satului), fondat de Clucer Const. Hiott și Popa Gheorghe.

BARLA. Boer moldovean, în docum. domnești la 1384 ; din care neamul Bârlăci în secol. 15.

BARLAD. Orașul. Scaun din vechime al ținutului Tutova și al vornicului de Țara de jos al Mold. Exista ca târg la finele sec. 14 ; ars de Tătari în sec. 15. Pe râul Bârlad, dela care îi vine numele. Pop. (1930) : 26.000 l. — La marginea orașului „cetatea de pământ“, urme de întărituri din epocă nedeterminată.

BARLAD. Râu ; afluent al Siretului. În jud. Roman, Vaslui, Tutova, Tecuci. Afluenți : Tutova, Berheci, Zeletin.

BARLAD (Principat). S'a crezut câțva timp în existența unui principat al Bârladului în secol. 12. Documentul în care figura s'a dovedit a fi o plăsmuire.

BARLADEANUL, Solomon. Mare vornic al Moldovei, 1670.

BARNOVA. Monăstire în jud. Iași. Fondată de Miron Barnowski Voev. la 1629 și sfârșită de Istrate Da-

bija, înmormântat acolo (1666). Imprejmuită cu ziduri de apărare.

BÂRSANA. Monăstire în Maramureș, fond. în sec. 14 de Voevozii de Mar., desființată în al 18. Biserica de lemn rămasă satului.

BÂRSĂNEȘTI. Sat în jud. Bacău. Urme de așezare scită și getică (protoistorică).

BÂRSANI. Ciobanii români din Țara Bârsei, numiți Bârsani, cu privilegiu vechi, treceau din vechime cu turmele lor peste munți, în Ț. Rom. și Mold.

BÂRSEȘTI. Sat în Vâlcea. Biserica din 1742, făcută de boerii Bârsești.

BÂRSII, ȚARA. În partea de S. E. a Transilvaniei, mărginită între Ț.-Românească, a Făgărașului și ținutul Secuilor, Ț. B. numită așa după munții și apa Bârsei, a fost din sec. 13 în apropiată legătură cu Ț. Rom. Centrul ei este Brașovul. La 1211 Regele Ungariei cedă această regiune Ordinului teutonic, care se așează acolo, ridicând mai multe cetăți și întinzându-se peste munți în valea Dâmboviței și Buzăului.

BÂRSĂU. Sat în Hunedoara. Biserică veche, reînviată la 1560 de Margarita Corepovici.

BÂRSESCU. Familie de boeri din jud. Vâlcea (sec. 16). — Preda B., vel agă sub Leon Vodă (1633) ; la 1658 decapitat de Mihnea Vodă, care în anul următor „îndemnat fiind de dracul“, cum zice cronicarul, tăia și pe Stroe Bârsescu Clucerul.

BÂRZAVA. Râu în Banat ; afluent al Timișului printr'un canal. (Nume dac : Berzava).

BÂSCA. Râu de munte, afluent din stânga al Buzăului (j. Buzău) ; B. mare și B. mică formează B. ROZILEI. — B. CHIOJDULUI, în dreapta Buzăului, dela Vârfu-Craiului la Cislău.

BÂSCENII de jos, în j. Buzău. Biserica zidită la 1775 de Pană Săseanu.

BASCOV (Bascoavele, Sintești), în jud. Argeș. Biserica satului (altă dată schit de călugărițe) dela Șerban Cantacuzino, pe la 1685.

BASCOVEANU. Familie boer, din Țara Rom., dela Bâscoveni (Vlașca) ; din sec. 16.

BATCA. La Horodiștea în j. Dorohoi, movilă mare. Stațiune preist. neolitică.

BATCA DOAMNEI. În jud. Neamțu, la munții Doamnei. Resturi de clădire atribuite de tradiție Domniței Ruxandra, fiica lui Rareș. Urme de așezare preistorică.

BEBA VECHÉ. În jud. Timiș-Torontal. Monumente dace protoistorice (obiecte de bronz, podoabe).

BECHET. Târg în jud. Dolj, aproape de gura Jiului. La 1877 lupte spre Rahova.

BECI era numit în vechime orașul Viena (de la magh. Becs).

BECIU. Deal la Obilești, j. Ilfov. Ruinele caselor lui Const. Brâncoveanu.

BECIU. Sat în jud. Olt. Ruine din case vechi boeresti ale fam. Bârsescu.

BECIU. Movilă, la Sărățeni în j. Ialomița (după tradiție „sat tătăresc“).

BECIU. Monăstire în jud. Orhei, fondată la 1797.

BECLEAN (Bethlen). Sat în j. Făgăraș. Urme romane. — Castel al famil. Bethlen.

BEGA (Beghei). Râu în Banat, afluent al Tisei. Canalul B. a fost făcut în sec. 18.

BEGLERBEG (Beitul beilor). Guvernator general al unei provincii mari turcești, având sub el pe Beii de districte, vilayete. — (v. **Bei**).

BEI (Beg ; bey). Titlul unor demnitari turci și al guvernatorilor de provincii. Era și titlu onorific. (Domnii noștri în sec. 17—18 erau numiți B. de Turci). — (v. și **Beglerbey**).

BEIA. Sat în jud. Mureș. Urme de așezare dacă (protolstorică).

BEILIC. Prestații sau corvadă pentru domnie (sec. 18) în țările rom. — Beilic se numea (sec. 17—19) și casa sau conacul unde erau găzduiți la București și Iași trimeșii și oaspeții înalți turci. (vine dela „bei“).

BEIUȘ (Beinș ; magh. Belényes). Orașel în jud. Bihor, pe Crișu negru. Centru al unui vechiu district românesc : un Ioan Voevod de Beiuș la 1363. (Pop. 4500 l.).

BEIZADEA. Fiu de Domn. Cuvânt turcesc (dela Bey și zadea = fiu), introdus în Țara R. și Moldova în sec. 18.

BEKES, Gaspar. Fiul lui Ladislau ban de Lugoj ; român din Banat. Pretendent la tronul Transilvaniei 1571, învins de Ștefan Bathori.

BELACOASA. Stofă de mătase („belle-Ecosse“), în sec. 17—19, în Ț. R. și M.

BELAVAR. Numele ruinelor cetății dela Odorhei. O veche cetățue dacă, peste care s'a ridicat cea medievală.

BELCEȘTI. Sat în j. Iași. Stațiune preistorică neolitică (unelte, figurine de lut, etc.).

BELDIMAN. Familie boerească din Moldova ; cunoscută sec. 16. — Nichifor B. mare Logofăt, ucis de Tomșa la 1615. — Alexandru, M. Vornic (1760—1826), a scris „Jalnica Tragodie“ a evenimentelor dela 1821 în Mold. — Alexandru (1826—98), om politic, gazetar.

BELDY. Familie nob. din Secui. — Pavel B., căpitan al Princ. Transilvaniei, † 1678. — Iosif, comite B., căpitan de Făgăraș, 1770.

BELEAG. Locul de adunare al oastei, la chemarea Domnului (în Mold. sec. 14—16).

BELGRAD. Tratatul de pace dela Belgrad în Serbia, 1739. — (v. **Tratate**).

BELLER. Familie din Moldova (de orig. austriacă).

BELLIO (Belu). Familie boer. ; în Țara Rom. la începutul sec. 19. (orig. din Macedonia). — Barbu, baron B., om politic (1825—1900).

BEM, Iosif. Refugiat polon, general al trupelor maghiare în Revol. dela 1848, în Ardeal. După câteva succese asupra Austriacilor, fu înfrânt de Ruși (1791—1860).

BENDER. Numele turcesc (păstrat și de Ruși) al cetății Tighina pe Nistru. (v. **Tighina**).

BENEȘTI. Sat în j. Vâlcea, pe Olteț. Case vechi ale famil. Otetelișanu (din sec. 16—17). Biserica dela 1740, zidită de Vornic Ilie Otetelișanu.

BENGA. Porecla unei familii însemnate din Ț. R. (Oltenia), în sec. 16. — Stanciu B. dela Glogova,

cumnat cu Basarab V. Țepeluș (1479), avu de fiu pe Benga, care pieri în războiul dintre Radu Vodă cu Turcii la 1522. — Stanciu, vel Spătar, fiul preced. căzu în lupta dela Boian, 1560, împreună cu fiii săi.— Socol, fratele lui, mare vornic și pretendent la domnie † 1559. Fiul său Radu Socol, tăiat de Alexandru Voev., 1568. — Barbu, fiul lui Stanciu, pribeag în Ardeal, 1573. — Urmașii lor fură boerii Bengești :

BENGESCU. Familie boerească din Oltenia. In sec. 15, trăia Stanciul Benga, ai cărui urmași sunt vestiți în sec. 16 (v. Benga). Ei au întemeiat satul Bengești în Gorj, pe care-l stăpâneau în sec. 17—18. Radu B., serdarul, era unul din capii miiției oltene contra lui Mavrocordat, 1716. — Staico, consilier imperial și administrator al Olteniei sub ocupația germană, 1718. — Constantin B. Caimacan la Craiova, 1747. — George B. (1848—1923) literat, istoric ; diplomat.

BENGESȚI. Sat în j. Gorj, odinioară „Târgul Bengăi“, pe Gilort. Casele lui Staico Bengescu de la 1730, pe temelii mai vechi. Biserica, ridicată tot de el pe ruinele altei vechi, la 1729. — In apropiere de sat, movile.

BENKNER. Familie germană d'n Brașov. — Hans B., jude al Brașovului, propagandist al bisericii reformate ; puse să tipărească în românește evangheliile traduse de Coresie și catechismul lui Luther. † 1565.

BENȚA. Loc lângă Epureni, în jud. Fălciu, unde se afla odată un vechiu târg de Secui, mai târziu mutat la Huși din cauza Tătarilor. — Tradiția unei curți domnești pe dealul Taina la „piscul lui Vodă“.

BERAT (Barat). Firman turcesc de întărire în scaun a Domnilor români (s. 17—19).

BERCA. Monăstire în j. Buzău. Situată pe un deal dominând valea Buzăului. Fondată de jupân Mihalcea Cândescu și soția lui Alexandra, la 1694. Coloane și uși sculptate. Fortificată cu ziduri mari. Ruinele caselor boerești.

BERENDEL (Berindel). Alături de Petru Aron, vrăjmașul lui Ștefan Vodă, se afla și un alt preten-

dent numit B., venit cu oastea lui Matei Corvin și ucis la Baia (1467).

BEREȘTI. Sat în j. Bacău. La locul zis „Irmul“, urme preistorice.

BERINDEI. Familie boer din jud. Olt. — Anton B., general de geniu, (1838—1899), ministru de r., publicist militar.

BERISLAVEȘTI. În jud. Argeș. Schit fondat la 1754 de paharnic Sandu Bucșenescu. — Boerii din Berislave, în sec. 16—18.

BERLIN. Congresul dela B., 2 Iunie 1878. (v. Trate).

BEROE (Biroe). Așezare și cetate romană, pe malul Dunării, lângă satul de azi Pecineaga, jud. Tulcea, unde sunt urme de ziduri și resturi antice. Dărămată de Goți la 320 și refăcută de Constantin cel mare.

BERTHELOT, Henri. General francez (1861—1931); șeful misiunii franceze pe lângă armata română în 1917—18.

BERZOVIA. Localitate dacă și romană în Banat, la satul de azi Berzovia (numit înainte: Jidovini). Rămășițe din castrul roman B. (pietre inscripții, sarcofage, statui, ob. div., cărămizi menționând Leg. IV Flavia felix).

BERZUNȚ. Sat în jud. Bacău. Există din sec. 14. — Monăstirea B. a fost fondată acolo pe la 1570 de Bogdan IV al Mold. Desființată. Biserica actuală e din 1774. (Un clopot dela Pan Stanklaw Grebars, polon, din 1570).

BESSI. Populație getică din Scitia minoră, pe vremea Romanilor (s. I p. Cr.), prin regiunea centrală a Dobrogei de azi, spre Dunăre.

BEȘLEAGA. (Beșli-aga). Cap al Beșliilor :

BEȘLII. Corp de călărime turcească aleasă, împrumutat de Domnii Ț. Rom. (sec. 16—18), căror le servea de gardă. Căpitanii lor se numeau „beșli-aga“ (beșleaga), iar comandantul era „baș-beșleaga“. — În sec. 17 erau și Beșlii sârbi (Bosniaci).—(v. și Neferi).

BEȘTEPE. Sat în Dobrogea, j. Tulcea, la Delta Dunării, unde se afla antica Salsovia. — (v. Salsovia).

BETHLEN, de Iktar. Familie domnească maghiară din Ardeal ; orig. din Banat (sec. 13). — Gabriel B., Principe al Transilv. 1613 † 29 și Rege al Ungariei 1620—24, Domn înțelept și viteaz. — Ștefan, fratele său, Princ. al Transilv. 1629 († 1648). = Ioan B., cancelar al Trans., istoric, † 1678. — Farkas B., cancelar, istoric, † 1679.

BEUCA. Sat în j. Teleorman. Urme preistorice dace. Două măguri.

BIANU, Ioan. Profesor, b'bllograf, literat (1856-935).

BIBESCU. Familie domnească din Ț. Rom. Stăpâna satul Bibești din Gorj în sec. 16. — Dumitru B., mare vornic, om politic (1772—1831). — Princ. Gheorghe B., fiul său, Domn al Țării Rom., 1843—48. Făcu reforme însemnate în administrația țării. Silit să abdice de mișcarea revoluționară (n. 1804 † 1873). — Fratele său Barbu, adoptat de vornicul Știrbei, fu Domn al Ț. Rom. (v. Știrbey). — George B., fiul Domnitorului, se distinse ca oficer super. în campaniile din Mexic și 1870 ; scriitor (lucrări de istorie contemporană, etc.) (1834—1902).

BIEFI. Populații (triburi) dace, amintite de Ptolomeu (sec. I).

BIERTAN, Bertan (Birthälm). Târgușor în jud. Târnăveni. Altădată reședința episcopului biser. reformate sase, 1572-1867. Biserica fortificată din 1514, burg cu frumoase turnuri. (Pop. 3000 l.).

BIHARIA, Bihor (vechiu magh. Byhor, Bychar). Sat mare în j. Bihor, la N. de Oradia. Amintit din sec. 13. Ruinele castelului B., din sec. 11, dela care s'a numit comitatul din prejur. Pe locul lui era o cetățue dacă (obiecte div. de bronz, podoabe de aur).

BIHOR. Județ întins al Rom., la vestul Ardealului. Vechiu comitat al Ungariei (Bihar), numit după cetatea B. La 1570 a fost alipit câtva timp Transilvaniei ; între 1660—92 stăpânit de Turci, apoi al Ungariei. În general muntos, câmpie la apus. Centre românești vechi. Rîuri : Crișu negru și repede. Orașe : Oradia, reședința, Salonta, Beiuș. Suprafața 7897 k. p. Populație (1930) : 508.000 loc.

BIHORULUI, munții. În partea de apus a Transilv., în jud. Bihor între Someș-Mureș. Păduri, mine.

BIHA (Magyar-Bénye). Sat în j. Târnava-mică. Așezare preistorică din sec. 10—9 a. Cr. (obiecte interes. de bronz, vase de aur, podoabe).

BILLECOCQ, Etienne-Adolphe. Consul și agent al Franciei la București, 1840—3. Filoromân.

BIMBAȘA. Grad sup. militar la Turci (mai târziu madar), nume întrebuintat și în Ț. R. la oaste, în sec. 18, (bimbașa, bimbașir).

BIMBAȘA SAVA. Șeful arnăuților domnești ai lui Alex. Vv. Sutzu ; originar din Patmos. Omorît de Turci la București, 1821.

BINIȘ. Haină lungă orientală, anterior îmblănit, purtat de boeri și de negustori în sec. 18—19 (turcesc).

BINIȘLII. Tineri cari serveau la masa Domnului, în țările rom., sec. 18. (cuv. turcesc).

BIR. Dările sau impozitele în bani se numeau altă dată biruri. „Birul de țară“ sau ilișul era darea personală către stăpânire. (Boerii erau scutiți). — Repartiția birului se făcea prin „cislă“, pe localități, pe județe. — În sens larg, afară de birul propriu zis, se înțelegea prin b., alte multe dări cari au variat după timpuri. Perceperea tuturor era defectuoasă și arbitrară, dând loc la neînfrânate abuzuri ale agenților trimeși să aducă sumele cerute de stăpânire. „Năpaste“ era birul pe care trebuia să-l împlinească obștia locuitorilor unui sat pentru cei ce nu puteau plăti. — (v. Dări).

BIRARI se numeau în vechime strângătorii sau perceptorii birului.

BISERICA (PLAN, ÎMPĂRȚIRE). Clădirea unei biserici se împarte după planul vechilor basilici romane : — Tinda sau NARTEX, numită din grecește „pronaos“ (advonul) ; — apoi partea mijlocie, încăperea principală a bisericii, NAVA sau NAOS (numit și „cor“), care la multe biserici e împărțită în două sau trei ; cu părțile ei laterale sau abside, formând cruce cu naosul : transept. — ALTARUL, par-

tea din fund cu sanctuarul, terminat în cerc (hemiciclu) cu o absidă, e despărțit de transept prin TAM-PLA cu icoane (iconostas), în care se află trei uși. Turla centrală sau CUPOLA bisericii se numește și „pantocrator“, după reprezentarea lui Christos, de obicei zugrăvit pe boltă. — PRIDVORUL exterior cu coloane și arcade (exonartex), aproape nelipsit la bisericile din Țara-Rom., e foarte rar în Moldova. — Planul bizantin în cruce al primelor biserici din Ț. R., fu înlocuit apoi cu cel în cruce trifoliată, răspândit până în sec. 17. (În Moldova era obișnuit). — În biserici mai vechi din Moldova, o a treia despărțire între naos și pronaos e gropnița (locul mormintelor) ctitorilor.

(CONSTRUCȚIA). În vremea veche, cele mai multe biserici erau de lemn, așa că nu durau prea mult. Construcția cu acest material n'a încetat până azi. Din al 16 sec. însă, bisericile de zid sau de piatră, se înmulțesc, parte din ele fiind ridicate în locul celor vechi de lemn. — La cele mai vechi (sec. 14) zidăria e de cărămidă cu straturi intermediare de bolovani de piatră, după modul bizantin (La bis. Domnească de la Argeș, straturile de piatră alternă cu trei rânduri de cărămidă), mai apoi cu piatră cîoplită și cărămidă (Cozia), în sfârșit (s. 15—16) de cărămidă numai, sau mai rar de blocuri de piatră.— Acoperișul era de șindrilă, sau de olane, uneori de metal (plumb). — În ornamentare găsim brăul de piatră ce înconjură clădirea (sec. 16—17), chenare sculptate la ferestre și uși, firide, plăci sau discuri de ceramică smălțuită. — (Pentru STIL, v. arhitectura).

BISERICA. (CULTUL, RELIGIA). — Românii la epoca formării Statelor Ț. R. și M. (sec. 13—14), țineau în majoritate de biserica ortodoxă orientală. Catolicii erau însă destul de numeroși, și pentru ei se înființară în părțile noastre cele dintâiu episcopii. Sub Voevozii Ț. R. din a doua jumătate a sec. 14, cari înființară pe cele ortodoxe, catolicismul începu să descrească, așa încât în sec. 15 Românii catolici par a fi o excepțiune. — Biserica românească din ambele

țări a fost în atârnare dogmatică (din sec. 15) de Patriarhia de Ohrida, apoi de cea din Constantinopol, păstrându-și însă dreptul de administrare și de alegerea episcopilor, cu întărirea Domnului. Preoții se hirotoniseau de episcopul lor. — Creștinismul pătrunsesese în Dacia din sec. 4; nu știm însă nimic despre evoluția bisericii până la epoca fondării primelor Mitropolii. Limba slavonă în serviciu fu introdusă probabil înainte de sec. 14. (v. **Creștinism**).

Biserica **ORTODOXA** e declarată ca dominantă în Statul României. Mitropoliții (arhiepiscopi) și episcopi ortod. sunt : Patriarhul, Primat al României, Arhiepiscop de București ; Mitropol. Moldovei la Iași ; Mitrop. Transilvaniei la Sibiu ; Mitr. Basarabiei la Chișinău ; al Bucovinei la Cernăuți. Episcopii de Râmnic, Buzău, Argeș, Constanța ; Roman, Huși, Galați (Dunărea de jos) ; Arad, Cluj, Caransebeș ; Cetatea Albă-Ismail, Hotin.

Biserica **CATOLICĂ**, care în evul mediu, era mai răspândită și în Ț. R. și Mold., are credincioși mai mult în Transilvania și părțile vecine, unde episcopii și mănăstirile apar din sec. 11. — Arhiepiscopie de București ; Episcopii de Oradia-Satmar, Alba-Iulia, Timișoara, Iași.

Biserica **UNITĂ** (greco-catolică). În Transilvania și ținuturile din prejur, foste sub stăpânirea ungară, o parte din bis. ortodoxă e unită cu cea romano-catolică. Ea depinde de Papa, păstrând formele și disciplina bis. orientale și limba liturgică românească. Unirea, provocată de propaganda calvină, începu la 1697, cu trecerea Ardealului Austriei și se săvârși la 1700. — Arhiepiscopia de Alba-Iulia (la Blaj) ; Episcopii de : Cluj (înainte Gherla), Oradea și Lugoj.

Biserica **EVANGELICĂ** (luterană), a Germanilor din Ardeal (Sași), cari au adoptat-o din sec. 16. a luat numele de evangelică, — spre deosebire de cea calvină care își rezervă titlul de **REFORMATA**. Aceasta din urmă fu îmbrățișată de o mare parte a Maghiarilor din Ardeal. Episcop (superintendent) la Cluj. — (v. **Episcopii, Mitropolii, la numele fiecărei**).

BISERICA ALBA. Un schit din secol. 14—15, dispărut în al 18-lea, pe Tisa, în Maramureș.

BISERICA DOAMNEI. La Lapos, în j. Buzău, ruine atribuite de tradiție Doamnei Neaga.

BISERICA JGHIABULUI. O capelă într'o peșteră, la Corbi, jud. Muscel, pe Râul Doamnei. Zidită, după tradiție, de o Domniță veche (sec. 15 ?).

BISERICANI. Monăstire în j. Neamțu, între păduri, pe Valea Bistriței (com. Pângarați). Fondată la 1498, de Starețul Iosif; biserica zidită de Ștefan cel tânăr la 1512 s'a risipit. Bis. actuală e dela Dum. Vodă Moruzi din 1786. Zidurile de apărare și turnurile sunt dela Miron Vodă Barnovski, 1630. Odoare. În chili a fost câțva timp închisoare; azi spital.

BISERICUȚA. În Dobrogea, j. Tulcea, la cotul Dunării (Azaclău). Ruine de castru roman. (v. **Dinogetia**).

BISERICUȚA. Ruine greco-romane între lacul Razelm și Mare, la răsărit de Jurilovca, jud. Tulcea. (Poate Argamum sau Munychia antică).

BISOCA. Munte în j. Buzău (973 m.). În pădure o scară de zid pătrunzând într'o excavație în care nu se poate intra. Pietre cu inscripții (?). Gropi pentru exploatarea aurului de Ruși, după 1828.

BISTREȚ. Sat în Dolj. Pe Dunăre ruine de ziduri romane dintr'un castel, la locul zis „Cetatea“.

BISTRICIOARA. Afluent al Bistriței, în j. Neamțu. Isvorăște din Transilvania.

BISTRIȚA. Râu important al Moldovei, cel mai mare afluent al Siretului. Ese din muntele Prislop, în Maramureș. Vale și defileu pitoresc. Transport de lemnărie (plute). Lung. 275 k. Trece prin jud. Câmpu lung, înainte și Suceava-Baia, Neamț, Bacău. — Afluenți : Neagra, Bistricioara, Biczaz, Tarcău, Cracău.

BISTRIȚA, Râu în j. Vâlcea, afluent al Oltului. Ese din munt. Breaoata. Defileu sălbatic în stâncă. Primește apele Hurez și Otăsău. Lung. 53 k.

BISTRIȚA. Râu în j. Gorj. Ese din muntele Oslea. Unit cu Tismana se varsă în Jiu.

BISTRIȚA. Râu de munte în Transilvania (j. Nă-

săud). Afluent al Someşului, împreună cu Şieul. De la el a luat numele oraşul B.

BISTRITA (Bistritz). Oraşul. In N. Transilvaniei, pe Bistriţa. Intemeiat de Saşi la finele sec. 12, şi unul din burgurile principale ale lor, în districtul Nösserland. Comiţii de acolo sunt amintiţi de la 1222. Altă dată centru comercial însemnat al Trans., în legături strânse cu Moldova, unde trimetea mărfuri şi numeroşi maestri de tot felul, sec. 14—17. Dăruit de Regele U. lui Ioan Huniadi, comite perpetuu de B. la 1453, acesta ridică un castel aproape, dărâmat mai târziu de oraşeni. (In sec. 16 B. fu stăpânită vremelnice de Petru Rareş al Mold.). Oraş liber regesc. — Biserica gotică, azi evanghelică, cu turnul înalt, e din sec. 15. Reşedinţa jud. Năsăud. — Populaţia, Români şi Saşi : 13.500 loc. (1930).

BISTRITA. Mănăstire în j. Vâlcea, sub munţi, pe Bistriţa. Fondată pe la 1490 de Barbu Banul Craiovei şi fraţii săi Pârvu, Danciul şi Radu, pe ruinele unei bisericuţi a Sf. Paraschiva. Bis. reparată de Brâncoveanu (1683), şi restaurată, schimbându-i-se tot caracterul, sub Bibescu (1845), când s'au construit clădiri mari împrejur. — Portrete ale ctitorilor. Arhitect a fost Dobromir. Pietre tombale ale lui Barbu Banul (1524), a lui Pârvu (1510) şi a lui Moise Voev. (1530). Odoare din sec. 15, manuscrise, etc., la Muz. Naţ. In bis. moaştele Sf. Grigore decapolitul. (Sicriu de la Doamna Bălaşa a lui Constantin Vv.). Altădată întărită ca cetate. — In frumosul defileu al B. din spatele monast., într'o peşteră ascunsă, o capelă părăsită, rezidită de Mitrop. Teofil la 1633.

BISTRITA. Mănăstire veche în j. Neamţ, lângă valea Bistriţei, aproape de Piatra. Incepută la 1406 şi bogat înzestrată de Alexandru cel bun. In biserică mormântul lui (1432), al Doamnei sale Ana (1418) şi altele din sec. 15—16. Turnul clopotniţă dela Ştefan Vodă (1498) ; două clopote de la acelaş Domn, 1491. Biserica a fost refăcută şi mon. împrejmuită cu ziduri de Petru Rareş şi de Alex. Lăpusneanu, (1554) ; interesantă şi bine păstrată. Uşi sculptate ; odoare

(o icoană bizantină din sec. 15 de la Ana mama Impăr. Ioan Paleolog). — In casele monăstirești, azi un spital.

BIV. Termen slav ce înseamnă „fost”. Se întrebuința pentru a însemna calitatea unui boer : biv-vel-vornic (fost mare vornic).

BIVOLARI. In jud. Argeș, aproape de Jiblea, ruine, resturi de terme, anticizități romane. — (v. Arutela).

BIZANTIN, IMPERIUL. Pe litoralul Mării Negre, în Dobrogea și Basarabia, Grecii bizantini, urmând Romanilor, stăpâneau porturi și așezări comerciale până prin sec. 12—13. Cetățile Mavrocastron (Cet.-Albă de azi) la gura Nistrului și Lykostomos (Kilia), au fost ridicate de ei. — In viața socială (biserica, unele așezăminte civile, obiceiuri, etc.), ca și în comerț (export, transit din Orient), influența bizantină în Țara Rom. și Mold. se resimte în sec. 14—15, până la căderea Constantinopolei.

IMPARAȚII bizantini, în sec. 13—15 : — Mihail Andronic 1261—82, Andronic II bătrânul 1282—1328 (cu fiul său Mihail 1295—1320), Andronic cel tânăr 1328—41, Ioan V 1341—91, (cu Ioan Cantacuzen 1347—55), Manuel II 1391—1425, Ioan VIII 1425—48, Constantin Dracoses 1448—53.

BIZERE. Familie nobilă rom. din Banat, în sec. 14—16. — Ladislau de B., 1438. — Petru și fiul său, viteji în războaiele cu Turcii, sub Ioan Huniadi.

BIZONE. Vechiu așezământ grecesc la Marea Neagră, fondat în sec. 6 a. Cr. — (v. Cavarna).

BLAJ (Blasendorf ; magh. Blaszfalva). Orășel din Transilvania, cunoscut ca sat (al lui Herbold) din sec. 13 ; târg în al 18. Centru cultural românesc ; scaun al Mitropolitului rom. unit. — Castel zidit la 1535, reîntărit în al 17. Monăstire cu catedrala din 1749. — Reședința jud. Târnava-Mică (de la 1926). Populație 4800 l. (1930). — In împrejurimi resturi de așezare dacă.

BLAJ. Mitropolia unită a Ard., cu titlu de Alba-Iulia-Făgăraș își are scaunul la Blaj. — (v. Alba Iulia-Făgăraș).

BLAGEȘTI. In jud. Baia. Pe deal, spre Hărmănești, ruine dintr'o biserică zisă a Logofăt. Tăut (sec. 16).

BLANDIANA. Așezare romană pe Mureș, la satul numit azi Blandiana, jud. Alba.

BLAREMBERG. Familie rusă, de orig. flamandă, stabilită în Ț. Rom. în sec. 19. — Nicolae B., om politic, ziarist, juriscult (1837—1896).

BLESTEMATELE, la. Lângă Pârșcov în jud. Buzău, odinioară un schit de călugărițe, dispărut.

BOANTA. In jud. Romanați. Lângă sat, biserica unui schit din sec. 16.

BOARI. Sat în Argeș. Biserica din 1650, de la Măntăuș mare șiufar. (Valea Boului).

BOB, Ioan. Episcop unit al Transilvaniei, 1783-1830 (n. 1739).

BOBAIȚA. Sat în Mehedinți, nu departe de Severin. La „cetatea” resturi de ziduri, drumul roman, antichități.

BOBEȘTI. Sat în j. Storogin (Bucov.). Biserica rămasă dela un schit din sec 18.

BOCȘA (Bogsan). Târg în jud. Caraș (Banat), pe Bârzava. Ruinele „cetății lui Erolie” din secol. 15, ocupată mai târziu de Turci, pe un deal. — În apropiere a fost o mănăstire rom.

BOCȘANI. Sat în Vâlcea. Biserica din 1743 de la Iupân Mincu și Udrea paharnic.

BOCSKAI (Bochkai), Ștefan. Principe al Transilv. Feb. 1605-Dec. 1606. Restabilă ordinea în Ardeal și încheie cu Impăr. Rudolf pactul de la Viena (Iunie 1606).

BODEȘTI-PRECISTEI de Jos. Sat în jud. Neamț. Biserica de la Petru Racoviță mare logofăt, pela 1650.

BOER (boier), BOERIME. — In Ț.-Rom. și Mold. boer era omul din clasa de șus, nobilul. Cuvântul e aflat în limbă din primele timpuri ale organizării de Stat. (De la vechiul cuvânt slav „boliar”. Se zicea din vechi : „boiar”). — Stăpânii de moșie, oamenii de oaste (viteji), knezli sau boerimea de țară, constituiau în vechime (sec. 14—16) clasa din care se recrutau și dregătorii și căpitani. Knezul proprietar de pământ e temelă acestei clase (v. Knez și

judec), a cărei menire, ca pretutindeni, era să ajute pe Domn la oaste împreună cu oamenii lui. În sec. 16 boerimea ajunsese la cea mai mare putere în ambele țări (moșii, influență, partizani). Mai târziu, prin îngenunchierea țării și evoluția moravurilor, această nobilime militară și simplă, se transformă într'o aristocrație sedentară, birocratică, erarhizată după sistemul bizantin-turcesc : schimbarea fu repede, spre finele sec. 17. Chiar tradiția ei se șterse : boerul grec sau grecizat din sec. 18 pierduse legătura cu țărănimea și chiar cu boerimea de țară, care în mare parte se pierdu în popor. (În viața boerimei, în portul și obiceiuri din sec. 14—17 se dovedește influența maghiară în Ț.-Rom. și polonă în Mold.)—Din trecutul boerimei trebuie să deosebim trei perioade : 1) a boerimei nobiliare (moștenească, militară) din timpurile vechi până după 1650 (cam epoca lui Matei Basarab) ; 2) epoca de tranziție, sec. 17 ; 3) transformarea și decăderea acestei clase, adusă de stăpânirea mai apropiată a Turcilor și pătrunderea masivă a Grecilor în boerime. În sec. 18, aristocrația nu mai era o nobilime : ea pierduse chiar amintirea armelor. Așteptând o dregătorie efemeră din mila Domnului, meticuloasă și intrigantă, își menține privilegiile, dar nu mai dă aproape nimic în schimb. Fiecare nu mai are în vedere decât „rangul“ (Regul. organic), care va fi în cele din urmă o simplă distincție onorifică (v. Boerie). Constituția din 1864 suprimă orice privilegiu sau deosebire de clasă, dispărute de alt fel dinainte. — În sens restrâns, boerul e dregător, demnitar în slujbă. Nu trebuie confundată funcția, boeria personală, cu starea nobiliară, moștenită. Într'adevăr „a boeri“ însemna a investi cu o slujbă, care se da și la boerii de neam și adesea și la ne-boeri. Fiul unui dregător sau „boer“, rămânea boer și el, alături de urmașii knejilor și neamurilor vechi ce alcătuiau nobilimea, boerimea țării, (a stăpânilor de moșie, cea care lupta în război), chiar de a nu avea un titlu de slujbă domnească. — Boerimea adormită din epoca grecească, se redesteaptă în

sec. 19 și din sânul ei pornesc renașterea culturală și ideile moderne de libertate. Sentimentele de demnitate națională, emancipările, întreaga epocă a redeșteptării noastre dintre 1820-1870, sunt datorite boerilor în primul rând.— (v. **Feodalitate, kneji, moșneni, jude, boerie, etc.**).

În Transilvania, „boeri” găsim numai pe cei din Făgăraș, titlu care cuprinde pe nobilii de acolo (în restul Tr. „nemeși”) și care a rămas din vremea stăpânirii Domnilor noștri peste F. — (v. și **nobilime**).

BOERESCU. Familie din București. — Vasile B., om de stat, juriconsult. La 1859, ca deputat, propuse și susține alegerea lui Cuza de Domn al Ț.-R., pentru realizarea unirei. (1830—83). — Constantin, juriconsult, om politic (1836—1908).

BOERIE. Funcțiunile boerești pe lângă Domn erau „boeriile”. A „boeri” însemna a încredința cui-va asemenea slujbă. Boeria era independentă de naștere, de oarece nu toți boerii de neam (nobilii) aveau o b. (slujbă și mai târziu numai un titlu), precum nici toți cei boeriți fuseseră de neam b. — Boeriile mari de Curte din Ț.-Rom. apar în documente de la finele sec. 14. La început puțin numeroase, erau cam de aceeași însemnătate. Banul, Vornicul, Spătarul, Stolnicul, Vistierul, Paharnicul, Logofătul, Comisul, existau în Țara Rom. înainte de 1400 (sub Mircea); apoi în al 15-lea sec. apar: Stratornicul și Postelnicul; Armașul, Pitarul, Portarul, apoi Clucerul, Șetrarul, Slugerul; în al 17-lea Serdarul, Medelnicerul, Căminarul și celelalte. Dregătorii milit. și c. civile în afară de Curte, erau din vechi: Părcălabii cetăților (căzuți în desuetudine în sec. 17), Căpitanul și vornicul de județ (uneori cu titlu de „ban”), mai târziu Ispravnic; apoi Aga și Serdaru. — În Moldova (afară de Ban care nu exista) dregătorii sunt aceleași ca în Ț.-Rom., cu mici deosebire în însemnătate și sarcini. În sec. 16 apar Hatmanul, Jicnicerul și altele. Slujba Părcălabului era însă acolo de la început, printre cele de frunte. — În secolul 18 se introduce în ambele țări multe slujbe mici pentru nevoile Curței,

împrumutate de la Turci. — Boerii mari (vel) alcătuiau Sfatul sau Divanul domnesc de judecată. Rangul lor s'a schimbat uneori după timpuri. — Boerii cu acelaș titlu, fără calific. de „mare“ se numeau „al doilea“, une-ori al treilea, și erau ajutori sau înlocuitori. — (Pentru atribuțiunile fiecărei boerii v. la numele acestora. — v. și **Divan, Sfat**).

BOERIME. Nobilimea, aristocrația din Țara-Rom. și Moldova. (v. **Boer**).

BOGAȚI. Sat în jud. Dâmbovița. Urme de așezare preistorică.

BOGDAN. — Domni ai Moldovei :

BOGDAN I. Domn Țării-Mold. pe la 1355—1365. Din neamul Voevozilor din Maramureș, fiul lui Ștefan, fiul magistrului Nicolae. Răsvrătit contra Regelui Ludovic, pătrunse în valea Moldovei unde intră în luptă cu vărul său Sas, voevodul de acolo, și apoi cu Balc pe care-l înlătură, întemeind domnia neatârnată a M. La 1360 erea stăpân neturburat al țării, care se întindea până la Siret la răsărit și la Nord. Iși așezase scaunul de la Baia la Rădăuți, unde muri 1365 (ingropat în biserică ridicată de el acolo). Țăcu, fiul său, îi urmă, iar fiica sa Margarita fu soția voev. Mușat, ai cărui urmași luară moștenirea domniei.

BOGDAN II. Domn al M. 1449—51. Fiu al lui Alexandru cel bun. Luptă cu Alexandru II cel tânăr pe care-l înlocui în scaun și bătu pe Poloni la Crasna, apoi cu Petru Aron, de care fu ucis la Reuseni (16 Oct. 1451).

BOGDAN III. Domn al Mold. 1504—17. Fiu al lui Ștefan cel Mare și al Mariei Vochița (n. 1478). La 1504 o expediție a lui în Ț.-Rom. se sfârși prin împăcarea cu Radu Vodă. Se luptă cu Polonii pentru ruperea logodnei cu Elisabeta sora Regelui Sigismund, prădă Galiția și fu învins la Nistru (1509). Intre 1510—12 se război cu Tătarii cari năvăleau în Mold. La 1513 închee cu Turcii tratat prin care, spre a avea un sprijin față de Tătari și alți vecini, le recunosc suzeranitatea. † 18 Aprilie 1517. — Doamna lui erea Ruxanda, fiica lui Mihnea V. al Ț.-Rom.

BOGDAN IV. Domn al M. 1568-72. Fiu al lui Alexandru Lăpușeanu, căruia îi urmă în scaun la 15 ani, sub grija mamei sale Ruxanda. Înlocuit din pricina boerilor nemulțumiți, pe când erea în Polonia, rămase acolo. † Moscova 1574 (n. 1553).

Fii de Domn, pretendenți :

BOGDAN. Fiu al lui Roman I și frate mai mic lui Alexandru cel bun. † după 1411 (mormânt în bis. domn. de la Rădăuți).

BOGDAN. Un fiu al lui Ștefan cel Mare. † 1480.

BOGDAN (Ștefan), fiu al lui Iancu Sasul. La 1596 Sultanul îl trimise Domn în Țara-Rom., cu oastea lui Mustafa Pașa contra lui Mihai Vodă, care bătu pe Turci la Rusciuk și-l goni. La 1607 erea în Germania. † 1612 ca sandjac la Brussa.

BOGDAN. Boer în Ț.-Rom. (1500), însurat cu Caplea sora lui Radu Vodă, ceea ce pricinui amestecul și gonirea mitrop. Nifon. Omorât de Neagoe Voev. 1512.

BOGDAN. Familie boerească din Moldova.—Gheorghe B. pârălab de Hotin, sec. 16. — Gheorghe, vel jicnicer; ucis 1679 de Duca Vodă. — Lupu, Hatman, ginerele lui Constantin V. Cantemir, jucă rol în politica Moldovei între 1690—1705. — Fiul său Ioan, mare logofăt. † 1746. — Manolache, mare vornic, decapitat de Const. Moruzi la 1778. — Nicolae B., căpitan, † la Grivița 1877. — George, general de caval. (1856—1917).

BOGDAN, Ioan. Profesor, istoric : Colecții de documente, „Vlad Țepeș“, și alte importante contribuții la istoria țărilor rom. (1864—1919). — Familie din Brașov.

BOGDAN-SERAI (Palatul Moldovei). La Constantinopol se afla altă dată o casă de reședință a Domnilor Moldovei, pentru ei sau trimișii lor. Ridicată se pare de Petru Rareș, arse la 1784 și dispăru. A rămas numai paraclisul alături, o veche construcție bizantină din sec. 12, reparată de Domniile Moldovei, azi în ruine. — (v. și Vlah-Sera).

BOGDANA. — Monăstire în jud. Bacău, la munte.

Zidită la 1666 de Solomon Bârlădeanul, mare Logofăt (îngropat în bis. cu soția lui).

BOGDANA. Sat în Teleorman. Numeroase măgure.

BOGDANEI. Boerii dela B., jud. Ialomița, în sec. 17. — (v. Hrizea).

BOGDANEȘTI. În jud. Vâlcea. Biserica sat. din sec. 16, refăcută de episcopul Ștefan. — Un schit desființat de călugărițe, din sec. 17.

BOGDANIA. (Țara lui Bogdan). Un nume dat de străini Moldovei prin sec. 16—17, după Turci, care o numeau KARA-BOGDAN (Bogdania neagră), Bogdan și BOGDAN-IFLAK, după numele lui Bogdan III Voev., fiul lui Ștefan, care se închinase Otomanilor.

BOHĂȚIEL de Soosmezo, Alexandru. Om politic din Transilv. (Năsăud). (1816—97).

BOIAN. Baltă mare între Dunăre și Mostiștea (jud. Ialomița). În ostrovul „la Ulmi” și la Vărăști, așezare getică din epoca de bronz (ceramică, vase, unelte obiecte div.).

BOIAN. Localitate în Ț.-Rom. La 1560 luptă între boerii olteni pribegi sub Stanciu Benga și Matei al Margăi, cu oastea Kiajnei și a lui Petru Vodă, care învinse.

BOIARIN. O formă a cuvântului boer, întrebuințată înainte de sec. 18 (rar, și mai ales în scrisorile domnești).

BOINEȘTI. Sat în jud. Satmar. Așezare preistorică.

BOIȘTE. În jud. Neamțu exista din secol. 14 mănăstirea de la Boiște (călugări), pomenită în docum. la 1446.

BOIȚA. Sat în jud. Sibiu, de unde începe defileul Oltului. — Rămășițe romane. — Turnu roșu (ruine).

BOJINCA, Damaschin. Orig. din Banat. Jurist; profesor la Iași (1801—66).

BOLDEȘTI. — Neamul boerilor dela Boldești, din jud. Prahova, erea înfloritor în sec. 16. — La 1552 Udrea de la B., venind cu oaste asupra lui Mircea Vodă Ciobașul, fu prins în lupta de la Periș și tăiat de acesta; iar la 1569 frații săi Radu Stolnicul, Barbu

și Cracea, fură uciși la rândul lor de Alexandru fiul lui Mircea. Ei ereau fii lui Dragomir postelnicul († 1545) și al jupan. Marga, care le făcu mormintele din mon. Snagov, unde fu îngropată alături de ei.

BOLDEȘTI. Boerii de la B. în jud. Vâlcea, în sec. 16. Din cari Stanca a lui Radu Buzescul armașul. († 1590).

BOLDUR. Mare vornic al Moldovei sub Ștefan cel Mare, între 1491—1514, Boldur (Sima) bătu pe Poloni la Lențești și Șipinți la 1497. — O ramură a familiei Kostake poartă numele lui.

BOLEA. Fam. de boeri din Moldova în sec. 16. — Dan B. pârcaľab de Hötin sub Bogdan Vodă, 1513. — Toader B. stolnic † 1552.

BOLGRAD. Oraș în Basarabia, jud. Ismail, pe Ial-pug. Inainte de 1878 erea reședința județului românesc Bolgrad. Populație 12.000 loc.

BOLII, CETATEA. Pe munte, la Crived'a în jud. Huniedoara, ruinele unui turn și ziduri. (v. **Crivadia**). — C. B. Un alt turn ruinat, la Bănița în apropiere.

BOLINTINU din deal. În jud. Ilfov, în secolul 17, pe vremea lui Matei Vodă, mai erea acolo o mănăstire, fondațiune probab. dela începutul sec. 15, amintită în docum. dela 1433.

BOLINTINEANU, Dimitrie. Poet, literat; unul din părinții poeziei rom. Scrieri patriotice (1826—1873).

BOLLIAC, Cesar. Publicist, arheolog, om politic (1813—1880).

BOLNIȚA. Spitalul sau infirmeria unei monăstiri. Bisericuța sau capela de la B. sau de la cimitir.

BOLOCHOV. O parte din populația ce locuia dincolo de Nistru, în părțile Podoliei până peste Bug și până în Volhinia, prin secol. 12—13, se numeau Bolochoveni, după târgul lor Bolochov. Cronicile rusești îi pomenește între 1235—57. („Bolochovskaia Zemlia“). Cnejii lor ereau vasali ai Principilor de Halici. Urma lor se pierde în veacul următor. Unii istorici îi consideră ca Români. ceeace e puțin probabil.

Câmpia **BOLOCHOV**, exista în sec. 15 dincolo de Prut, la N. Bucovinei de azi (carte de la Vladislav

al Poloniei lui Ștefan al Mold. 1433). In legătură cu B. de mai sus.

BOLOGA (magh. Sebesvár). In jud. Cluj, la apus de Huedin. Cetate medievală a Regilor Ungariei.

BOLTA. In arhitectură, bolta are o importanță deosebită, mai ales în construcția bisericilor, ca formă : — B. rotundă (a stilului roman, **PLIN-CINTRU**), hemisferică; — și B. gotică, ascuțită (**OGIVA**), sunt cele obișnuite la clădirile românești. Tipul gotic e rar.

BONFINIUS (Antonio Bonfini). Istoriograf al Regelui Matei. A scris „Rerum Hungaricarum decades“, în care sunt multe părți privitoare la țările române.

BONȚEȘTI. In jud. Râmnicu-Sărat. Pe o înălțime, așezare preistorică, neolitică și ep. de bronz (ceramică pictată, mormânt). — Biserica satului zidită la 1625 (refăcută 1808).

BORĂNESCU, Grigore, General. In 1877 col. comandant de brigadă la Grivița. — Familie din T.-Rom. (Ialomița).

BORCEA. Braț mare al Dunărei, în jud. Ialomița. Despărțit din dreptul Călărașilor și Silistrei, B. merge spre N. E. și N. până în dreptul Hârșovei. Aprox. 100 k. lung.

BORCEA. Boer din T.-Rom.; m. Vornic al lui Dan II între 1420—31.

BORDENI. Sat în jud. Prahova. Tradiția unor lupte ale lui „Negru-Vodă” cu Tătarii.

BORDEȘTI. In jud. Râmnicu-Sărat. Schit fondat la 1699 de Mănăilă căpitanul și jup. Maria. Coloane interesante.

BORLEȘTI. Sat în jud. Argeș. Biserica din 1751, de la Toma Rătescu, șetrar.

BORNEMISZA. Familie nob. maghiară din Transilvania, probabil de orig. română. — Paul de B., episcop catolic de Gilău (1550), mai târziu locțiitor regeșc al Ungariei. † 1587. — Ana B., în sec. 17, soția Princip. Mihail Apafy.

BORȘA (Vișău) In Maramureș. Stațiune protoistorică dacă (obiecte de bronz).

BORZEȘTI. La B.-Clăcași, în juđ. Bacău ; bise-

rica zidită de Ștefan Vodă la 1493. Arhitectură interesantă, fără cupolă. Zugrăveala dispărută. — Lângă bis. din B.-Răzeși o cruce veche de piatră. — Un podeț de piatră, în bună stare, zis al lui „Ștefan Vodă”.

BOSCOVICH, Abatele. Savant ragusan, trăit în Italia. A lăsat un jurnal de mult interes al călătoriei sale prin Moldova la 1784.

BOȘNEAG. În jud. Ialomița, pe balta Mostiștea, movilă mare. Urmele unui pod. Stațiune preistorică.

BOSOROD. Sat în jud. Hunedoara. Biserică românească veche, refăcută în sec. 18.

BOSSY. Familie boer. din Moldova de sus. — Spătarul Bosii trăia la 1599. — Un Bosii Parcalab de Orhei, 1675. — Ștefan D., vel jichicer, fondator al Mon. Sf. Spiridon din Iași, 1743.

BOTAȘ. Familie boerească din Moldova de sus în sec. 15—17.

BOTOȘAN (Botășan). Boer moldovean, frate (?) cu Elisaveta Doamna lui Eremia Moghilă Vodă. Ucis de Ștefan Tomșa la 1617.

BOTEANU. Familie boer. din Ț.-Rom., al cărui nume vine de la Boteni în Muscel, sec. 16. — Nedelco B., mare Paharnic și capul Roșilor sub Leon Vodă, 1632. — Gheorghe B. colonel (1837—1910), comandă Reg. 10 Inf. la atacul de la Grivița în 1877.

BOTEZAT. Familie b. din Basarabia

BOTOȘANI. Oraș al Moldovei. Există ca târg în sec. 15 (ars 1439 de Tătari). De la Petru-Rareș, târgul erea venit al Doamnei. — Biserica Popăuți (Sf. Nicolae), în marginea orașului, fostă monăstire, fond. 1496. Clădire frumoasă, fresce bizantine. Restaurată. Turn interesant de la Ștefan Vodă (17 m.) — Sf. Gheorghe, clădită întâi de Doamna Maria a lui Ștefan la 1501; refăcută la 1541 de Elena a lui Rareș; restaurată. — Uspenia (Adormirea), tot de la Doamna Elena, 1552; reînnoită la 1725. — La 1729 se înființă la B. o școală domnească. — O luptă victorioasă a lui Ștefan cu Albert al Polonilor lângă oraș, la 1500. — Populația (1930 :) 32.000 l.

BOTOȘANI. Județul. Numit după orașul de reședință. Inițiat în a doua jumătate a secolului 18 din ocolul Botoșani, parte din vechiul ținut al Hârlăului, la desființarea căruia (1834), teritoriul ținut. B. capătă întinderea de astăzi. — Rîuri : Prut, Siret, Jijia, Monăstiri: Coșula, Todireni, etc. — Suprafața 3200 k. p. Populația (1930) : 215.000 l.

BOTOȘEȘTI. În județul Mehedinți. Movila „la Cetate” cu urme de întărituri (romane).

BOUL. Neam boeresc din Moldova, în sec. 15—17.— Dragoș Boul (Bour), Mare vornic al M. 1479—91. — Toader Boul vistiernic. 1603. La 1632 mare Ban în Țara-Rom. sub Leon Vodă Tomșa, cumnatul său. — Safta, Doamna lui Gheorghe Vodă Ștefan, fca lui Ștefan B.

BOUQUET Michel. Pictor desinator francez. A lăsat un „album moldo-valaque” și alte, cu prea interesante vederi din țară (1807—88).

BOUR (Bos urus). Animal al cărui cap văzut de față, figurează în stema Moldovei, din sec. 14, după tradiție de la Dragoș Vodă. — Bourul e boul sălbatic și puternic care trăia altă dată prin pădurile munților Mold., dispărut de prin sec. 17, și care e altă specie decât Zimbrul.

BOURENI. Sat în jud. Baia, pe Moldova. Tradiția lui Dragoș Voev. și a descălecării lui acolo, după vânatul unui bour. — Un schit de lemn (sec. 18). — Urme de așezare preistorică, neolitică și ep. de bronz.

BOZIA. Sat în jud. Fălciu. O movilă „cetățuia”, cu urme de întărituri (sec. 18).

BOZIANU. Boeri de la Bozieni (Buzău), cunoscuți la începutul sec. 16. — Calotă banul, boer al lui Mihai Vodă † în luptă la Târgoviște 1600.

BOZIANU, Const. Om politic din Ț.-Rom., jurist (1815—1882).

BOZIENI. Sat în județul Neamț. Șanțuri și urme preistorice „la Cetățuie”. — Biserică zidită de Vasile Lupu pe la 1640.

BOZIOR. Sat în Buzău. Mai multe capele (bisericuțe) în peșteri săpate în munte.

BRABOVA. In jud. Dolj. Resturi de zidărie dintr'o cetățuie romană.

BRAD. Orășel românesc în jud. Huniedoara, pe Crișul alb. Mine aur. Altă dată centrul comitat. Zarand, 4900 loc.

BRAD. — (v. **Bradu**).

BRĂDESCU. Boerii de la Brădești (Dolj) stăpâneau acest sat și Poiana din sec. 15. — Barbu Br. de la Poiana mare paharnic, pribeag cu Matei Basarab în Ardeal (1630). La 1633 comanda Roșii lui Matei în băt. de la Dudești. Mare Ban al Cr. 1644. † 1648. — Același neam cu boerii de la Poiana (v. și **Poenaru**).

BRĂDEȘTI. Sat în jud. Dolj, pe Jiu. La Valea-rea, locul numit **ABRADUL**, urme de cetate romană (poate Pelendava) și ale vechiului drum (obiecte antice, arme). — Biserica din Br. de jos făcută de boerii Br. la încep. sec. 17, rezidită de vornicul Brădescu la 1751.

BRĂDETUL. Schit în jud. Argeș, pe valea Vâlsanului, în sus de C. de Argeș. Fondat de Mircea Vodă înainte de 1400. Refăcut în sec. 17. Azi biserica satului.

BRĂDICEȘTI (Bradul). Sat în jud. Fălciu. Biserica unui fost schit din 1692, al Episcopului Varlaam.

BRADU. Monăstire în jud. Buzău, pe Nișcov, aproape de Tisău. Fondată la 1642 de Radu comisul Căndescu și jup. Sofica (prob. în locul altei mai vechi). Ziduri de cetate și turnuri bine păstrate.

BRADU. Un schit în jud. Vâlcea, mai sus de mon. Iezerul, fondat la 1784.

BRĂDUȚ (magh. Pardocz). Sat în jud. Odorhei. Localitate dacă protoistorică (arme de bronz, podoabe de aur).

BRAESCU. Familie din Moldova de sus. — La finele sec. 14 boerul Braia, 1390—400. — Pan Duma Braevici, vornicul M., unul din sfetnicii de seamă ai Domnilor, între 1434—53. — Grigore B., mare stolnic, 1605.

BRAEȘTI. Sat în Dorohoi. Movable. La „Ridicătura”, movable cu urme de întăriri de zid. La „Vatra Taberei”, tradiția unui lagăr de oaste. — Satul exista la finele sec. 14 .

BRĂILA. Orașul. Cel dintâi port al Ț.-Rom. pe Dunăre. În sec. 14 exista ca schelă pentru produsele țării și transit de negoț al Ardealului (Brașov) și Lembergului (1368). La 1418 fu luat de Turci, apoi reveni însă pentru cât-va timp, domnilor români. La 1470 ars de Ștefan cel Mare. De la 1544 până la 1829 a fost raiă turcească (Ibraila), cu ținutul din prejur. — De mai multe ori, CETATEA puternic ridicată de Turci în sec. 16 și mărită până în al 19-lea, și care s'a risipit cu totul, a fost asediată de Domnul Ț.-Rom. (Mihai la 1594) și de Ruși cari o luară la 1828, arzând orașul. Pe Dunăre a fost și un pod vechiu. — Poate Br. a fost ridicată pe urmele vre-unui așezări romane în legătură cu cele de peste Dunăre (Dinogetia, etc.). — Populația (1930) 70.000 loc.

BRĂILA. Județ al Ț.-Rom. la Dunăre. Câmpie întinsă, lipsită de păduri. O bună parte din acest județ (55 de sate la sfârșitul sec. 18) era coprinsă în raiaua Brăilei, stăpânită de Turci de la mijlocul sec. 16 până la 1828. — Suprafața 4550 k. p. Populația (în 1930): 220.000 l.

BRĂILOI. Familie boer. din Oltenia, unde stăpânea Vădenii din jud. Gorj în secolul 16 (1530). — Cornea Br. mare Ban 1694 — 1705, sftenic și prieten credincios al lui Brâncoveanu. † 1705. — Barbu, fiul său. serdar al oștilor oltene, cap al boerilor partizani ai Austriei ridicați contra lui Nicolae Mavrocordat; cărmuitor al Olt. la 1716—18. † 1719. — Dumitrașcu, consilier împărătesc. 1718. — Constantin Br., om politic, jurist (1808—1899).

BRAN (trecătoarea). Pasul principal de trecere peste munți din Ț.-Rom. pe drumul Brașovului, până în sec. 19. Loc de vamă.

BRAN. CETATEA de la Bran (Törzburg, Törzvár, Terciu), aflată dincolo de trecătoarea în Ardeal, aproape de vechiul hotar al Țării-R., a fost ridicată de Cavalerii Teutoni din Țara Bârsei, după 1212. De la 1225 rămase Regilor Ungariei, și fu refăcută la 1377 de Ludovic cel mare. Dăruită apoi oraș. Brașov, care reînființă acolo vama (1500). Câtăva vreme a fost în

stăpânirea lui Mircea Vodă și urmașilor săi până la 1427, când fu luată de R. Sigismund și lăsat în seama Voevozilor Trans., apoi Brașovului. — Bine conservat, a fost reînnoit în zilele noastre și aparține azi Reginei Maria.

BRAN de Lemeny, Ioan. Om politic român din Ardeal (1811 — 1900).

BRANCOVEANU. Familie domnească din Ț.-Rom., al cărei nume vine de la Brâncoveni din Romanați, o veche stăpânire a boierilor Craiovești din cari se trage. — Vlăsan de la Caracal († pe la 1560) era soțul Margii din Craiovești; — fratele său era Matei Banul † 1559. — Danciul de la Br., fiul lui Vâlsan, mare vornic († 1595), pribeag în Ardeal cu fratele său Radu, era tatăl lui Matei Basaraba, Domn al Ț.-Rom. 1632-54 (v. **Matei**). — David de la Br. († 1597), ginerele lui Radu, avu de fiu pe Preda, mare vornic și mare Ban, ucis de Mihnea V. la 1658. — Fiul său Papa (**Matei**), mare Postelnic, fusese ucis tânăr de seimenii răsculați la 1655. — Constantin fiul preced., e Domnul Țării-Rom., 1689—1714. Ducând o politică abilă, domni 24 ani, în care timp sprijini cultura (arta, tipări-turi, monăstiri, școli). El refăcu Curtea veche din București și zidi mai multe palate și case pe moșiile sale (Potlogi, Mogoșoaia, Doicești), cu meșteri italieni. Invinuit de viclenie către Poartă și mazilit prin intrigile dușmanilor lui, fu decapitat la Constantinopol, cu cei cinci fii ai săi (28 August 1714). Moartea lui puse capăt domniilor naționale. -- Nicolae Br. mare Ban 1788 și 1795-6. — Manolache, mare Ban 1804-7. — Grigore, mare Ban. Candidat la Domnie în 1822. Fondator al spitalului Brânc. din București. † 1827. (Fiica sa adoptivă Zoe era Doamna lui G. Bibescu).

BRANCOVENI. În jud. Romanați. Moșia boierilor Br. din sec. 15—16. Vechile curți ale acestora, fără reconstruite și fortificate de Matei Vodă (1630—34), care clădi și biserica cu un paraclis de alături. Casele domnești sunt azi ruinate. — **MONASTIREA BR.**, construită în sec. 16. Matei Vodă (la 1639) reînoui și zugrăvi biserica; portretele ctitorilor; mormintele lui Papa

Brânc. și a soției sale Stanca, mama Domnului ;
odoare.

BRANCOVICI. — Familie domnească a Serbiei, care
avu legături cu țara noastră în sec. 15-16. Din a-
cest neam ereau: — Soția lui Dan I al Ț.-Rom. (1385)
fiica Voevod. Vuk Br. — Doamna Milița (Despina) a
lui Neagoe Basaraba († 1544), fiica Despotului Lazăr.
— Elena Doamna lui Petru Rareș al Mold., fiica lui
Ioan Despotul. — Maxim Br., mitropolit al Ungro-
Vlah. (v. Despina, Elena, Maxim). — Sava Branc.
mitropolit de Alba-Iulia în Trans. 1656-79. Depose-
dat prin intrigile Calvinilor. † 1683.

BRANIȘTE. Loc domnesc, păstrat în vechime pen-
tru vânătoare, fâneată sau pășune.

BRANIȘTENI (în vechime: Bărboși). Sat în j. Ro-
man. Biserica din 1520 de Eremia vistiernicul, refă-
cută de Ștefan Tomșa în sec. 17, cu mormântul lui
Miron Costin (1691), care-și avea curțile acolo.

BRAȘOV (Kronstadt; magh. Brassó; în docum. lat.
„Corona”). Oraș important în Transilv. Fondat de O.
Teutonic cu coloni germani, pe la 1215, lângă bur-
gul lor de la Kappelenberg (Brassu), pe Tâmpa. În
sec. 15 ajunsese un mare centru comercial care făcea
legătura între Germania, Ungaria și Răsărit, cu
transit prin Ț.-Rom. unde timp de secole s'a impor-
tat mărfuri din Br. Domnii români întrețineau legă-
turi prietenești cu Sfatul de acolo, care în sec. 15 se
află câteodată sub autoritatea lor. Cel dintâi privile-
giu comercial de la ei, e al lui Vladislav I din 1368.
Drumul spre Brașov trecea prin Câmpulung-Bran,
unde era și vama. Domnii și pribegii din Ț.-Rom. își
aveau refugiul la Br. — „Biserica Neagră” (astăzi lu-
terană), în stil gotic, a fost zidită între anii 1385-1426.
Casa Sfatului, veche și interesantă clădire din 1420
(restaurată s. 18) cu turnul din s. 14. Zidurile ce în-
conjurau orașul (cetatea), bine păstrate, fură înce-
pute la 1395 (un turn ruinat e din sec. 13). Citadela
(Straja) pe deal, din 1454 și 1553. Biserica ortod. Sf.
Nicolae zidită la 1519 cu ajutorul lui Neagoe Voev. și
sfârșită cu al lui Petru V. Cercel, se află în partea

românească a oraşului, numită „Schei“. — Pe muntele Tâmpa era un vechiu castel, refăcut se pare de O. Teutonic în sec. 13, şi dărâmat în sec. 15, din care au rămas urme. Resturi din capela St. Leonard, a unei sihăstriei din sec. 11. — Reşedinţa Jud. Braşov. Populaţia (1930) : 56.500 loc.

BRAŞOV. Judeţ al Transilv., mărginit la sud cu munţii Ț.-Rom. Cuprinde aproape toată „țara Bârsei“ ; regiune muntoasă. Înainte comitat al Ung., (din secol. 14). — Râuri : Olt cu afluenții. Reşedinţă la Braşov. Centre importante rom. şi săseşti. Mai multe ruine şi castele. — Suprafaţa 1491 k. p. Populaţia (1930) : 165.000 l.

BRAŞOV (Bătălii). — La 1603, lângă Br., Radu Şerban al Ț.-Rom. lovi şi înfrânse oastea lui Moise Szekely, care căzu acolo. — La 1611, la Sân-Petru, lângă Br., tot Radu Şerban bătu pe Gabor Bathori.

BRASTAVĂȚ. În Jud. Romanaţi. Resturi de construcţii şi drumul roman.

BRĂTĂŞANU. Fam. boer. din Oltenia, numită de la moşia Brătăşeni, j. Romanaţi. — Ghinea zis Olarul, vel vistierul lui Matei Basarab cu care se înrudea prin soţia sa. Ucis de nemulţumiţi la 1653. — Preda B. vel spătar, sol al lui Brâncoveanu, 1689.

BRATEŞ. Lac între Dunăre şi Prut, aproape de Galaţi. Formaţiune marină ; supraf. aprox. 150 km. p.

BRĂTIANU. Familie boer. din Ț.-Rom., având din sec. 17 moşia Brătieni în Argeş.—Ioan Br. (1821-1891), om de stat, şeful partid. liberal. Fruntaş al revol. de la 1848. Şef al guvernului între 1876-88, în domnia lui Carol I, prezidă evenimentele din acea epocă. — Dumitru (1818-92), fratele său, om politic, patriot.—Constantin (1844—1910), general. — Ioan, fiul lui Ioan (1864-1927), om de stat, şef al partidului liberal. Prim ministru în timpul marelui război. — Vintilă (1867-1930), om de stat.

BRĂTILA. În j. Bacău. La „Movila Măneştilor“, urme de aşezare geto-scitică (obiecte antice). Sat aflat în documente din 1399.

BRATOŞTIȚA. Sat în Dolj. Biserica din 1760 de la Const. Argetoianu, serdar.

BRATOVOEȘTI. Sat în Dolj. Așezare preistorică neolitică.

BRATU NEATEDUL. Boer moldovean ; în fruntea sfetnicilor domnești între 1392—1400.

BRAZDA LUI NOVAC (Calea sau valul lui Troian). Poporul numește astfel șanțul sau valul (limes) roman care străbate Ț.-Rom. de la apus, trecând dela Dunăre (Hinova, lângă Severin) prin Craiova, la sud de Slatina (Urlueni), Puntea de greci (Dâmbovița), Mănești (Prahova, spre câmpia Buzăului și Brăilei. Acest limes e anterior cuceririi Daciei de Traian. — Un alt val, paralel cu cei dintâi, dar mai scurt, la sud, se distinge încă de la Cetatea (Dolj) prin Alexandria, la Frasin (Vlașca) la N. de Giurgiu. — Frontul acestor brazde e orientat spre Nord. Profilul lor actual e înalt până la 2—3 m. — Tradiția populară le atribuie legendarului uriaș Novac; în unele locuri din Oltenia lui „Ler-Impărat“ (Galerius). În Prahova e numit și drumul sau „Brazda-Tătarilor“. — (v. și Val, troian și limes).

BRAU. (Arhitectura). — Ornament de piatră cioplită, care merge (răsucită în forma unui colac) de-a lungul zidurilor, pe la mijloc, ca un brâu, în jurul clădirii bisericeii (sec. 16—18).

BRAU (costum). Un accesoriu al portului românesc care pe lângă utilitate, are o însemnătate ornamentală pentru eleganța și mândria celui ce-l poartă. Br. sunt de lână, pânză sau de piele (împodobit, cu reliefuri, sau cu ținte metalice). Altă dată cetele de moșneni din Ț. Rom. aveau brăie de colori deosebite pentru fiecare (după cum clanurile scoțiene au plaiduri sau tartane distinctive). În zilele noastre încă, obiceiul s'a păstrat la munte în Buzău și Prahova (Chiojdu Bâscei, etc.).

BREAZA. Sat în jud. în jud. Făgăraș. Pe munte, la Colții D., ruine de cetate „a lui Negru-Vodă“. — (v. Cetatea lui N.-V.).

BREAZA. Sat mare în Prahova. Până la 1850 era vama spre munte, mutată apoi la Predeal

BREBU. Mănăstire în J. Prahova, fondată la 1650

de Matei Basaraba și Elena Doamna. Fortificată cu ziduri și turnuri.

BREDICEANU. Familie din Banat (Lugoj). — Co-riolan Br., naționalist, om politic (1850-1909).

BRESLE. Meseriași ca și negustorii din trecut, ereu grupați în bresle, cari sunt corporațiile de astăzi, cu organizarea lor deosebită. (In sec. 18 se mai numeau și **isnafuri**). Fiecare își avea „starostele” (șeful, pre- zidentul) și stărostia (consiliul) de 3, aleși, cari con- duceau breasla. — Breslele cele mai cunoscute erau în București (sec. 1-19) : Lipscani, marchitani, cis- mari, cavafi, șelari (și șădăcari), postăvari, abagii, co- vaci sau fierari, lăcătuși, căldărari și alămari, argin- tari, zlătari, ișlicari (pălării), papugii, tabaci (tăbă- cari), cojocari, blănari, boiangii, mătăsari, basmagii, șalvaragii (croitori), zarafi, brutari, olari, lumână- rari și săpunari, dulgheri, zidari, cărămidari, butnari, chirstigii, potcovari, măcelari, băcani, bărbieri, cofe- tari, rachieri și cârciumari, precupeți și pescari, cire- zari, etc. — La Iași erau aceste bresle în sec. 18 : Ji- dovi, armeni, străini, băcani, pitari, plăcintari, me- sercii (măcelari), chirigii, crâșmari, apari, zidari, pie- trari, vârnici (var), cărămidari, olari, teslari (dul- gheri), ciobotari „de șehtien“, ciobotari de „tebeți- nuri“, butnari, tâmplari, mahali, curelari, ceaprazari, blănari, cojocari, croitori, ișlicari, bărbieri, sumănari, abageri, făclieri, vutcar (rachieri), zlătari ; apoi cio- cli și mișei.

BRESNIȚA. Sat în Mehedinți. Resturi de construc- ții pe drumul roman.

BREȚCU. (magh. Bereck). Sat în jud. Trei-Scaune, lângă pasul Oituz. În vechime cnezat românesc „in medio Sicularum“. — Urmele unui castel roman (in- scripția unei cohorte).

BREZOI. Sat pe Lotru, aproape de vărsarea în Olt, jud. Vâlcea ; în munte. Biserica de la 1780.

BREZOAIA. Sat în Ilfov. Biserica din 1713 de la Pe- trașcu Brezoianu, mare vornic.

BREZOAIA. Sat în Dâmbovița. Biserica din 1758, de G. Sereili stolnic.

BREZOIANU. Familie b. din Ț.-Rom. (de la Brezoaia în Ilfov), sec. 16. — Petrașcu B. marele vornic al lui Brâncoveanu, tăiat la 1716 din ordinul lui Nic. Mavrocordat, bănuț că umblă după domnie.

BREZUICA. În jud. Romanați .Resturi romane.

BRITOLAGI. Popor celtic din antichitate, aflat în vremea ante-romană (dacă) în regiunea Prutului și Dunărei de jos (Dobrogea).

BRODNICI. Documente și cronici din secolul 12—13, vorbesc de Br. și de „țara Brodnicilor”, vecină cu Cumania și care trebuie situată în jud. Putna (Vrancea), spre Siret și Dunăre. Identitatea Br. e îndoelnică : un amestec de Români și Cumani, sau rămășițe de Slavi.

BROOS. Numele german al orașului Orăștie din Transilvania.

BROSCARI. Sat în Mehedinți. Brazda lui Novac.

BROSCĂUȚI. Sat în Bucovina (Storojineț). Biserica din sec. 18 de la Const. Volcinski.

BRUCKENTHAL. Familie nobilă săsească din Ardeal. — Samuel baron de B., prezident al guvernului țării la 1774-7, guvernator al Transilv. 1777-87, om politic ; întemeetor al muzăului și bibliotecii din Sibiu (1721-1803). — Michel, comite al Sașilor (1746-1813).

BRUCLA. Localitate dacă și romană în apropiere de Aiudul actual (j. Alba).

BRUSTURI. Sat în j. Baia. Biserică veche de lemn, refăcută la 1745.

BRUTTI, Bartolomeu. Boer în Moldova. Dalmatin. Sub Petru Vodă, mare Postelnic și m. vistiernic 1577-87 ; ucis de Aron V., 1591.

BUCEGI. Munții dintre văile Ialomiței și a Prahovei. Puternic masiv stâncos. Vârfuri peste 2000 m.: Omul, Caraiman, Furnica, Vârful cu dor, Costila, Colțu Obârșiei, Jepul, Piatra arsă.

BUCIOC (Buciuç). Se numea (în sec. 17-18), steagul sau fanionul (o jumătate de tui) al unor boeri, ca marele spătar în Ț. Rom. (cuv. turcesc).

BUCIOC (Băcioc). Neam de boeri din Moldova; sec.

16-17. — Costea B., mare vornic, sfetnicul lui Gra-
ziani ; ucis la 1620 de Skender-Paşa. — Fiica lui Tu-
dosca † 1637, a fost soţia lui Vasile-Vodă Lupul.

BUCIULEŞTI. Loc lângă Podoleni (Tauri), în j.
Neamţu, cu ruinele caselor domneşti ale lui Gheorghe
Vodă Ştefan, — şi ruinele unei biserici din 1630 de la
Dumitraşcu Ştefan Logofătul.

BUCIUM (latin : buccinum). Corn sau instrument
muzical străvechiu, rămas încă în uz la munte, la cio-
bani, mai ales în Moldova. Lung până la 2m., de o-
biceiu din lemn de cireş sau de tei, dă prin suflare
sunete prelungi şi puternice. Servea pentru semnale
în depărtare şi la război.

BUCIUM. Neam boeresc din Moldova, înfloritor în
sec. 15—17. — Ion Bucium, pârçălab de Hotin sub Şte-
fan Vodă, 1466. — Condrea B., marele vornic 1581-
1592. Bănuît de Aron Vodă, fu tăiat de acesta, cu alţi
boeri, la 1592. — Bucium stolnicul, † în bătălie la
Finta, 1653.

BUCIUMENI. Sat în j. Baia; în docum. de la încep.
sec. 15.

BUCOV. Sat în j. Prahova. Altă dată târg şi scau-
nul judeţului Secueni, până la 1848 (în docum. de
la începutul sec. 15). Biserica zidită la 1679 de Con-
stantin şi Matei Filipescu, refăcută la 1804 de Const.
Filip. — La 1600, Oct. 20, lângă B., Zamoiski cu Si-
meon Movilă înving pe Mihai-Vodă.

BUCOV. Boerii de la B. (Prahova) sunt cunoscuţi
din sec. 15. Staico logofătul trăia la 1460. — Tudor
de la B. fu ucis cu alţi boeri de Alexandru-Vodă la
1569. — Ereau acelaş neam cu boerii de la Filipeşti.

BUCOVAŢ. Vechea monăstire, în marginea Craio-
vei spre Jiu, la Mofleni (j. Dolj), e acum părăsită. Bi-
serică frumoasă, zidită la 1572 de jupân Ştefan Ba-
nul Cr. şi fiul său Pârvu clucerul, din Craioveşti, în
locul altei ce exista din sec. 15. (Danii din vremea lui
Basaraba III şi lui Radu Vodă, 1540). Casele monăs-
tireşti s'au risipit.

BUCOVAŢU-NOŪ. Monăstire, întemeiată pe stânga
Jiului, la S. W. aproape de cea preced., de călugări de

la Horez și serdar Băluță în sec. 19, spre a înlocui pe cea veche care se surpa. (Zidăria făcută cu cărămizi din ruinele romane de aproape). În curtea mon., închisoare. — În pădurea din apropierea satului Bucovăț s'au găsit resturi de așezare protoistorică (val) și daco-romană la „Cetatea Jidovei“, în Valea-Albă.

BUCOVINA. La 1775 o parte din N. W. Moldovei, cuprinzând ținutul Cernăuților cu mare parte din al Sucevei și Câmpulungul (peste 10.000 k. p.), fu cedată de Turci Impărăției germane la care fu anexată, luând de atunci numele de Bucovina. Istoria acestor ținuturi e a Moldovei, a cărei viață se dezvoltase de la început în văile și târgurile de acolo: Suceava fostă capitală cu cetatea, Rădăuți, Siret. Cu partea de la Nistru la Ceremuș fusese întregită la 1498 de Ștefan-Vodă.—La 1790, noua provincie numită de străini „Bucovina“, fu unită cu Galiția până la 1849, când fu constituită în țară autonomă a coroanei austriace, cu titlul de Ducat (Herzogtum), administrată de un Președinte al țării cu reședință la Cernăuți. În mijlocul anarhiei ce urmă războiului, în toamna 1918, populația Bucovinei ceru sprijinul României, apoi alipirea ei de vechea patrie. — Rutenii sunt numeroși în partea de nord. După anexarea la Austria, evreei începură să pătrundă în număr mare, formând azi cam două treimi din populația orașelor. — Impărțirea actuală a Bucovinei cuprinde județele: Suceava, Câmpulung, Rădăuți, Storojineț, Cernăuți, — („Bucovina“ se numea în sec. 15 „pădurea cea mare a țării“, dela care îi vine numele).

BUCOVINEI, MITROPOLIA. Episcopia de Rădăuți, mutată la Cernăuți în urma anexării B. la Impărăție (1783) s'a numit „a Bucovinei“. De la 1873 cu titlul de arhiepiscopie. — Episcopi: Dositei Herescul 1783—1789, Daniil Vlahovici 1789—1823, Isaia Baloșescu 1823—1835, Eugeniu Hacman 1835—73, Teofil Bendela arhiepiscop 1873—77, Teoctist Blajevici 1877—80, Silvestru Morariu 1880—98, Vladimir de Repta 1898—1924, Nectarie Cotlarciuc 1924—35, Visarion Puiu.

BUÇŞANI. Sat în j. (Dâmbovița). Biserica din sec. 16 dela Badea Clucerul.

BUÇŞANU. Boeri de la Buçşani (Dâmbovița și Vlașca) se trăgeau din Stoica banul care trăia la 1540. În sec. 17 ei se numesc de la Merișani, după altă moșie. — Bărcan dela B., mare stolnic, conspiră în fruntea altor boeri la 1611, contra lui Radu Vodă, fu decapitat de acesta. — Preda B. mare logofăt și mare Ban sub Ghika Vodă pieri în luptă la Leven 1664. — Staico, fiul său, unul din boerii fruntași în partida lui Băleanu (1669). La 1693, căutând să ia domnia, fu predat de Turci lui Brâncoveanu și omorît (v. și Merișanu). — În sec. 17-18 mai era o familie dela Buçşani în Vâlcea.

BUCUREȘTI, CETATEA de la. Cam pe la mijlocul orașului de astăzi, a fost ridicată, probabil pe la sfârșitul sec. 14, pe malul râului, **CETATEA DE LA DAMBOVIȚA**, castel datorit lui Mircea Voev. în legătură cu cel de la Sf. Giurgiu, pentru apărare spre Turci. Această cetate de pe Dâmbovița, lângă care erea satul începător al Bucureștilor, fu mărită în sec. 15 (prima mențiune în docum. e de la 1460), când erea cea mai de seamă a Țării-Rom. („Castrum fortissimum illius terrae). Reședință obișnuită a lui Radu cel frumos (luată la 1473 de Ștefan al Mold.), în cet. erea Curtea domnească, care fu scaunul mai multor domni în sec. 16, alternând cu Târgoviște. Mircea III mări curtea, rezidind palatul, numit până târziu Curtea-veche. (v. **București**, orașul). — Castelul din care a pierit orice urmă, se afla dar după toate probabilitățile pe locul acestei curți domnești (strada Șelari-Carol), pe malul stâng, râpos, al apei. E însă posibil ca cetatea d'întâi să fi fost pe unul din mame-loanele de pe malul drept (Mihai-Vodă, Mitropolia sau Radu Vodă).

BUCUREȘTI. PREISTORIE. În Buc. și împrejurimi s'au aflat numeroase așezăminte pre și protoistorice. Unelte neolitice, de bronz și ceramică s'au aflat la: Dealul Spirei, Lacul Tei, Ciurel, Pipera, Bucureștii Noi, Băneasa, etc. — Așezările din vremea geto-daci-

lor au urmat după cum se vede, neîntrerupt până în zilele noastre.

BUCUREȘTI, ORAȘUL. La începutul sec. 15 era un sat lângă cetatea de pe Dâmbovița, care se dezvoltă ca târg în cel următor. (v. **București, cetatea**). La 1580 târgul nu se depărta mult de malul Dâmboviței, dar de atunci se întinse spre N., NE. și Sud, progresând fără încetare. Mai mulți Domni, începând din sec. 15 și mai ales în al 16, își aveau scaunul la București, în cetate, transformat pe la 1550 în curte domnească. Câtva timp împreună cu Târgoviște, scaunul obișnuit al țării, B. rămase singura capitală la sfârșitul sec. 17. Din vechile clădiri, afară de biserici și câteva case refăcute nu a supraviețuit nici-una, orașul prefăcându-se cu totul în sec. 19. Palatul domnesc, „**CURTEA VECHIE**“, se afla în cetate, pe locul cuprins azi între Dâmbovița, str. Smârdan, Șelari, Bărăția, Văcărești, Șerban-Vodă, și fu refăcut și înconjurat cu ziduri tari în sec. 16 de Mircea-Vodă Ciobanul. Curtea era descrisă ca „vastă“. Arsă la 1718, a fost reparată și apoi părăsită la 1774, fiind ruinată. (Ipsilanti construi atunci curtea nouă dela Mihai-Vodă, care arse la 1813). Din vechiul palat risipit și din zidurile cetății n'a mai rămas nici o piatră.

BISERICILE mai vechi și mai însemnate din B. sunt : — A Curței Domnești, „Curtea Veche“ din str. Carol), ridicată se pare de Mircea Voev. la încep. sec. 15, rezidită la 1553 de Mircea Ciobanul. (Înăuntru morm. lui Petrașcu V.). Un scriitor din 1631 o numește „sfânta biserică cea mare din scaunul Bucureștilor“. Reparată la 1715 și în sec. 19. (Pe la 1670 Gr. Ghika zidise alta, zisă „Bis. de Jos a Curții“). — Mihai-Vodă, pe deal, mănăstirea cea mai veche din B., fondată prob. de Mircea pela 1400. (v. **Mihai-Vodă**). — Radu-Vodă, pe un deal, pe dreapta Dâmb., fondată la 1568: „Mon. S-tei Troițe“ (v. **Radu-Vodă**). — Mitropolia, zidită pe locul unei bis. mai vechi de Constantin Șerban și Doamna Bălașa la 1655 și bogat înzestrată (la 1747 avea 134 de moșii, locuri, case, vii mari, mori, 30 biserici și schituri subordo-

nate și multe odoare). — Bis. Sf. Gheorghe (vechiu) zidită la 1562 de Nedelco Vornicul dela Balaci și soția lui Anca. A servit câțva timp de Mitropolie, la mutarea ei de la Târgoviște în s. 17. Avea școală în sec. 18. Rezidită după foc, la 1849. — Din veacul 17 sunt : S-ta Ecaterina spre Dudești, din 1604, dela Pană Vistierul. — S-ta Vineri, din 1645, de familia lui Niță Aga. Ctitorie a famil. Năsturel. — Colțea, făcută din lemn de Colțea Clucerul la 1665, zidită cu frumoase ornamente la 1705 de Mihai Cantacuzino și Radu Colțea. Cantacuzino a fondat și spitalul și făcut ziduri împrejur ; turnul înalt de 48 m. de la intrare, ridicat de Sandu Colțea (1714) dărămat la 1888. — Bis. Doamnei, de la Maria Doamna lui Șerban Vodă, 1683, în locul altei de lemn ; — S-t. Dumitru, a boerilor Bălăceni, reparată de Badea Vornicul la 1674 ; rezidită 1753 („Biserica de jurământ“) ; — Sf. Gheorghe nou, începută de Antonie Vodă, sfârșită de Brâncoveanu, 1707 ; — Slobozia, de la Radu V. Leon, 1665. În curte crucea de piatră a lui Leon Vodă, amintind lupta dela Dudești (1632). — Bis. Scaune (a Săpunarilor) de la 1611, azi părăsită ; — Zlătari din 1637, rezidită modern ; — Bis. Sfinților („cu sibilele“), de Popa Fiera 1696 ; — Sf. Nicolae din Șelari de jupan Pană în sec. 17 ; reînviată de Șerban și Andreica Cantacuzino, apoi de Regele Carol (1870) ; — Sf. Nicolae Sârbi, din 1692 de la Vasile și Sanda Potoceanu ; — Sf. Apostoli, fosta monăstire din sec. 16 (Tranovul), refăcută ; — Vergu de la Domnița Ancuța și Vergul postelnic ; — Brezoianu (a lui Popa Stoica) ; — Sf. Nicolae Tabacu, rezidită 1710 ; — Sf. Nicolae din prund, de Teofan călugărul, 1692. — Din secolul 18 sunt : Antim, a Mitrop. Antim (1715), în locul celei de lemn a lui Stai-cu Merișanu ; — Bradul Boteanu pe la 1738 ; — Cărămida-ri a boer. Năsturel 1711 ; — Dobroteasa dela Const. Năsturel, 1730 ; — Bis. Enei de la Pană Negoescu (1724) ; — Bis. Dintr'o zi, de la Maria Brâncoveanu, 1702 ; — Stavropoleos, cu frumoase sculpturi, de că-lugărul Ioanichie St. 1724 ; — Udricani, 1734 ; —

Kretzulescu, de vornic Iordache Kretzulescu și Domnița Safta, 1722 ; — Sf. Elefterie, 1748 ; — Bis. Foișor de la Smaranda Mavrocordat, 1746 ; — Sf. Ilie din Gorgani, mai veche, rezidită în al 18 s. ; — Domnița Bălașa, de fica lui Brâncoveanu Vo. 1751 ; — Bărbătescu vechiu (cuțitul de Argint) din 1764 ; — Bucur, paraclis al Mon. Radu Vodă, 1743 ; — Icoanei (Ceauș David) ; — Popa-Tatu (Fântâna boului) 1760 ; — Mântuleasa (1732) ; — Negustori (1740) ; — Sf. Nicolae Jicnița (1712) ; Popa Soare (1745) ; a Spirei doctorul (1740 ; Olari (1755) ; Oțetari ; Schitu Măgureanu (1760) ; Oborul vechiu (1768) ; Stejar (1717) ; Silivestru (1760) ; Olteni (1721) ; Staicu (1740) ; Tîrchilești (1773) ; St. Ștefan (1764) ; Isvorul Tămăduirei a lui Mavrogheni (1789) ; Sf. Spiridon vechiu (1747) ; Sf. Spiridon nou (1765). Cele din sec. 19 puțin interesante în general. Bis. Amzei e din 1806. — Biserici cari nu mai există : Sărindar bis. mare și bogată, zidită de Matei Basarab pe ruinele altei din sec. 15 ; dărămată la 1896. — St. Sava, monăstire, fondată sec. 16 de Androne Părcălabul. Acolo era și vechea școală a lui Brâncoveanu. Dărămată în sec. 19. — Stelea, zidită 1580 de Stelea spătarul ; arsă la 1847. — Sf. Ioan din sec. 16, de la Andrei vistierul. — Bis. lui Ghiorma banul, zisă „a Grecilor“, de pe la 1550 ; arsă de mult. — Bis. din livada Văcăreștilor, de la Mih. Cantacuzino, 1760, metoh al episcopiei Râmnic, de unde numele de „Episcopie“ rămas locului ; dărămată 1876. — Lângă București sunt fostele monăstiri Cotroceni, Văcărești și Plum-buita (v. la numele lor). — Biserici catolice: A Franciscanilor („Bărăția“), din sec. 16, fosta monăstire. La 1578 exista biserica veche, refăcută la 1633 și rezidită la 1716. Catedrala Sf. Iosif e modernă (1883).

MAHALALE din sec. 16—19, mai însemnate : Antim, Sf. Apostoli, Batiște, Bălăceanu, Bărbătescu, Boteanu, Brezoianu, Căramidari, Colțea, Calicilor, Cretzulescu, Delea, Dudescu, Golescu, Sf. Gheorghe, Gorgani, Lucaci, Mihai Vodă (Scorțaru), Săpunari, Slobozia, Șelari, Stelea, Silvestru, Tabaci, Trâmbițași,

Vergu. La finele sec. 18, oraşul era împărţit în **PLAŞILE** : Târgului, Gorgan, Broşteni, Târgu de-afară, Podu Mogoşoaei, cuprinzând în total 92 mahalale. — In s. 19 fu împărţit în cinci despărţiri sau „vopsele“.

ULIŢE vechi sau **PODURI** (strade podite cu bărne), în sec. 17-19 : Podu Mogoşoaei, al Braşovului, al Târgului de-afară, P. Caliţei, P. Bellicului, Uliţa Colţei, Ul. Mare (Lipscani de mai târziu), Batîşte, Văcăreşti, Târgovişte, Herestrău, Podu de pământ.

TARGURILE vechi erau : Tg. din 'năuntru (între ziduri, lângă Curtea domnească) ; T. de sus. unde sunt azi Lipscanii ; T. din afară (Moşii) ; T. Cucului (Sf. Gheorghe).

SPITALE (ospicii) : Colţea, din 1725 (M. Cantacuzino) ; Filantropia, 1815 ; Brâncoveanu, 1834 ; Martenitatea, 1839 (Mih. Ghika) ; Colentina, 1864.

Părţi din B. au fost distruse de sinistre ca : focurile mari din 1719, 1804, 1847 ; cutremurul din 1802.

Bălţi şi gârle ce mergeau în Dâmboviţa, au dispărut, afară de balta lui Dura sau a Cişmigului din s. 18.

Bucureştii sunt capitala României dela 1861. Populaţia (în 1930) : 635.000 loc.

BUCUREŞTI. ARHIEPISCOPIA ortodoxă (v. **Mitropolii**). — **ARHIEPISCOPIA CATOLICĂ** de. La 1883 se înfiinţă pentru catolicii din T.-Rom. un scaun la Buc. cu titlul de arhiepiscop e. (Până atunci populaţia cat. ţinea de episc. de Nicopol, cu sediul la B). — Arhiepiscopi : Ignatius Paoli 1883-85, Paul Ioseph Palma 1885-92, Otto Zardetti 1894-5, Francisc Xavier de Hornstein 1896-1905, Raymund Netzhammer 1905-24, Alexander Th. Cisar 1924.

BUCUREŞTI. BATALII. La 1631, Aug. 23 lângă B., Aga Matei Basarab cu boerii olteni fură învinşi de Leon Vodă. O cruce fu ridicată de acesta pe locul luptei. — Băt. dela Argeş, numită şi de la Buc., între trupele rom. în retragere şi cele germane, a avut loc dela 30 Nov.-4 Dec. 1916. Oraşul a fost ocupat de inamic la 6 Decembrie.

BUCUREŞTI. TRATATE de pace încheiate la B., au fost : 1. Între Rusia şi Turcia la 1812. 2. Între

Serbia-Bulgaria la 1886. 3. In urma războiului balcanic, 1913. 4. Intre Puterile Centrale și România la 1918. — (v. *Tratate*).

BUDA. Sat în j. Buzău, lângă Cislău. Resturi din curțile întărite ale Doamnei Neaga (spre sfârșit. sec. 16). In ruinele bisericei de acolo s'a aflat mormântul ei.

BUDA. Sat în j. Tecuci. La „Cetățue“, urme de șanțuri ; tradiție despre tătari.

BUDAI, Petru. Român nob. din Ardeal, în sec. 17 ; secretar influent al princip. Racoczy.

BUDAI de Banul (Deleanu), Ioan. Scriitor din Ardeal : lucrări literare și istorice (1775—1820).

BUDANEȘTI. Sat în Mehedinți lângă Băsești. Măgure, morminte, ziduri, anticități romane.

BUDEȘTI-Ghika. Sat în j. Roman. Biserica zidită la 1664 de Toma Cantacuzino v. vornic și soția lui Ana.

BUDEȘTI-BABENI. Sat în Vâlcea. Biserica zidită la 1825 de Alex. Diclescu vistier ; refăcută la 1930 de Zoe Golescu și fica sa Maria.

BUDEȘTI. Comună în Maramureș. Stațiune preistorică.

BUDIȘTEANU. Familia boer. din Argeș, numită după satul Budeasa (sec. 17). — Constantin B., general. In 1877 col. comandant de brigadă se distinsese la Plevna. Ministru de războiu (1838-1911).

BUDIȘTENI. In jud. Mușcel ; biserica ruinată a unei mănăstiri fondată de logofătul Stanciu la 1685.

BUDUREȘTI. Sat în Vâlcea. O biserică de lemn dela 1715.

BUDVAR. Numele ruinelor cetății de la Odorhei.

BUFENI (Bufani). In Banat, regiunea muntoasă a jud. Caraș, locuitorii numesc B. și „țăreni“ pe cei veniți din Oltenia și așezați acolo în sec. 17 și 18.

BUGEK. Conducătorul oastei mongole care venind de peste munți în Țara-Rom. (Kara Ullag), înfrânse pe voevodul Mișlav, în primăvara 1241.

BUGIAC. Ținut în stepă, partea de jos a Basarabiei act. ce se întinde la răsărit de Prut și la N. de

Dunăre, spre Nistru. Străbătut de Cogălnic și de Ial-pug. In veacurile de mijloc locuit de Tătari (dela cari numele de B. care înseamnă unghiu, colț), acest ținut corespunde cu „Basarabia“ veche (partea de sud a prov. rusești cu acest nume) sau „părțile tătarești“ cucerite de Alexandru Basaraba în sec. 14. Până în sec. 15 a fost stăpănit de voevozii T.-Rom., apoi de ai Moldovei. Luat de Turci, fu dat (sec. 16) de ei Tătarilor Nogai și rămase în stăpânirea acestor până când fu anexat de Ruși. — (v. Basarabia).

BUHALNIȚA (Monăst. Hangului). Schit în j. Neamțu, la B. pe Bistrița, în munți. Fondat la 1626 de Miron V. Barnovski, în locul unei vechi sihăstrie de lemn.

BUHOCL. In jud. Bacău, o monăstire risipită. (v. Tamași).

BUHUȘ. Târgușor în j. Neamțu. Cunoscut din sec. 15 și 16, când se numea „București“. Veche proprietate a familiei Buhuș.

BUHUȘ. Familie boerească fruntașă din Moldova; sec. 14—19.—Un Buhuș boer al lui Alexandru Voevod, 1420. — Dumitru D., mare vistiernic † 1647. — Sandu B. Hatman, cumnat cu Duca Vodă; cămăcan la 1678. — Frații lui : Nicolae mare logofăt 1655, și Ioan, mare logofăt și cămăcan al Mold. ; Lupașcu, m. Spătar în Ț.-Rom. † 1676. — Ioan, mare logofăt 1715. — Nicolae m. logofăt. 1757. — Dumitru, mare logofăt, † 1846.

BUIA (Gross Bell; magh. Bolya). Sat în j. Târnavă-Mare. Castelul de acolo, din secol. 15, a fost la 1598 în stăpânirea lui Mihai Vodă. Biserică de la finele sec. 16. — Urme romane.

BUICESCU. Neam boer. din Ț.-Român., care stăpânea satul Buicești din j. Olt pe la încep. sec. 16. — Diicu din B., mare Spătar al unchiului său Matei Vodă, comandă oastea dată ajutor lui Gheorghe Ștefan al Mold., la 1653. Candidat la Domnie la 1654, apoi pribeag în Ardeal și ucis de Mihnea V., 1658. — Papa B., fiul preced., mare paharnic, complotă contra lui Șerban Vodă la Turci, cari îl predară acestuia (1688).

BUICEȘTI. Sat în j. Olt. Biserica din sec. 16, zidită de boerii Buicești. Urme din casele lor.

BUJOREANU. Familie din Ț.-Rom. (Vâlcea), cunoscută din sec. 16 ca boeri de la Păușești și Bujo-rani. — Șerban B., sfetnic al lui Brâncoveanu ; dintre boerii partizani Germaniei ; mare Ban 1716.

BULGARI. De la venirea vechilor Bulgari, de la cari se trage numele Slaviilor de peste Dunăre, până la desființarea statului lor, nu există nici-o urmă de stăpânire sau de influență politică bulgară în stânga Dunării, cum s'a arătat de unii scriitori. Istoria țărilor noastre până în sec. 13 fiind necunoscută, o asemenea presupunere nu e întărită cu nimic. Viața socială a Românilor din evul mediu e bazată pe concepții și tradiții deosebite de ale Slaviilor de la Sud. — Târziu, infiltrațiuni și colonii de populație bulgară, pe timpul când Bulgaria era provincie otomană, sunt de semnalat pe câmpia Dunărei, în jud. Vlașca, Ilfov, Teleorman, Dolj, unde s'au amestecat în populația românească. Bulgarii au rămas încă neasimilați în Dobrogea, Basarabia de jos și Dobrogea nouă (Calliacra-Silistra) unde sunt mai numerosi.

BULIGA, Lupu. Mare căpitan de Dorobanți, comanda oastea lui Matei Vodă contra lui Vasile Lupu și a Tătarilor și căzu în lupta de la Teleajen (1653).

BULUCBAȘA oficer subaltern în sec. 17—18 (nume turcesc) ; șef al unui BULUC cam de 100 oameni (vechiul „sutaș“). — BAȘ-bulubașa, oficer superior, avea sub ordine pe bulucbași sau pe „Iuzbași“ de seimeni.

BUMBESTI. Sat în j. Gorj, la eșirea Jiului din defileu. — Ruine numite „Catina“ ale cetății romane (probabil ridicată pe o mai veche, dacă). Ziduri mari (o latură de 145 m.). Inscripția din castru arată elemente din două legiuni. E poate vechia localit. ARCI-NA.—In apropiere, la Gura-Văei, ruinele mon. Vișina.

BUNDORF (Bodendorf). În j. Târnava-mare. Așezare dacă (arme și obiecte din epoca de bronz).

BUNEA. Monăstire, mai sus de Vâlcana, pe un mun-

te, în jud. Dâmbovița. Fondată la 1662 de Bunea Grădișteanu armașul; azi părăsită.

BUNEȘTI. Sat în j. Baia, la N. de Fălticeni. Urme de așezare gotică din sec. 4 (pietre, inscripții runice).

BURDUJENI. Sat pe valea Sucevei, j. Botoșani. Biserica, altă dată monăstirea **TODIRENI**, fondată de Tudor Moghilă, fratele lui Eremia Vodă, la 1597 (Icoane interesante).

BUREBISTA (Burevista). Rege al Dacilor, pe la 75—44 a. Cr. Intemeietor al unui stat unitar și puternic al Geto-Dacilor, până atunci guvernați de deosebiți regi sau căpetenii, își întinse puterea peste Dunăre. După moartea lui (44 a. Cr.), marele regat se împărți din nou.

BURGHELE. Familie din Moldova de sus. (Dorohoi); sec. 17.

BURGHEZIA. — (v. Orășeni).

BURI, Buridensi. Triburi dace din părțile Olteniei și Ț.-Rom. de azi, la epoca lui Traian.

BURIDAVA. Din castelul roman B., pe drumul vechiu din valea Oltului, au rămas ruine aproape de Răureni, jud. Vâlcea, la sud de Râmnic. După nume se vede că era o veche așezare dacă, a Burilor.

BURLA. Neam boeresc din Moldova (s. 14-16). — Un Burlă, boer al lui Petru Voevod, 1385. — Nicolae B., staroste de Șipin, sol în Polonia la 1545.

BURNAZ. Câmpie întinsă, ne împădurită și cu sate rari, în partea de jos a jud. Vlașca și parte din Teleorman. — Multe măguri antice.

BURSUCI. Sat în J. Tutova. Ruine dintr'un schit din sec. 16-17.

BURTICUM. Localitate daco-romană, pe Mureș, la drumul roman. S. E. de Apulum.

BUTUCENI. Sat pe Răut, în J. Orhei. În peștera din apropiere, biserică de la pârâlabul Bosii, 1675.

BUTCĂ. Trăsură închisă pe arcuri (carosse); sec. 18-19 în Ț.-Rom.

BUTCULESCU. Familie din Ț.-Rom., numită de la moșia Butculești (Teleorman). Din Mihai Roșiorul, † 1632.

BUTOI. Monăstire lângă satul B. (Dâmbovița). Fondată la 1461 de Vladislav Voev.; refăcută de strănepotul său jupân Dragomir Udriște m. vornic, boer de la Bănești și de neamul lui, la 1649. A fost una din cele dintâi monăstiri închinată.

BUZĂU. Râul. Afluent al Siretului, vine din Transilv. și intră în J. Buzău prin Cheia. Lung 250 k. Al 5-lea din Ț.-Rom. Afluenți: Siriu, Bâsca Bozilei, Bâsca-Chlojd, Nișcov, Slănic, Călnău. Defileu la Crasna-Cheia. (Nume vechi getic; la Greci: Museos).

BUZĂU. Orașul. Unul din vechile târguri ale Ț.-Rom., existând din a doua jumăt. a sec. 14. Pe râul Buzău, la marginea câmpiei, în drumul negoțului spre Dunăre. Prădat de Mehmed Bei la 1521, de Vasile Lupu și Timuș, 1639, a suferit apoi încursiuni și jafuri dese ale Turcilor dela Brăila, cari îl ard la 1806. Biserica Banu e din 1570; Ingerii de la 1600; Negustori de la jupân Badea din 1640. — Biserica episcopală, la marginea orașului, zidită la 1649, în locul celei vechi a Frăsinetului. — Reședința județului B.; Episcopie. — Populația (în 1930): 36.000 locuitori.

BUZĂU, Episcopia de. Iniințată de Radu Voev. la 1469; a doua a Ț.-Rom. (Eparhia cuprinde județele: Buzău, Râmnic-Sărat și Brăila). — **EPISCOPI:** În sec. 16: Paisie, Serafim, Anania 1525, Eremia, Atanasie 1557-87, Luca 1587-1605, Chiril 1610-20, Efrem 1620-26, Ștefan 1636-48, Serafim 1648-68, Grigore 1668-91, Mitrofan 1691-1702, Damaschin 1702-8, Joasaf 1708-16, Daniil 1716-20, Ștefan 1720-32, Misail 1732-40, Melodie 1740-9, Filaret 1749-50, Rafail 1753-64, Cosma 1764-87, Dositel 1787-93, Costandle 1793-1819, Gherasim 1819-24, Chesarie 1825-40, Filotie 1850-60, Dionisie 1861-4, Inocent 1873-93, Dionisie II 1894-1925, Ghenadie 1925.

BUZĂU, Județul. Numit după râul B. care-l străbate; una din regiunile bogate ale Ț.-Rom. Numeroase resturi din trecut (așezări preistorice, din epoca barbară, din veacurile de mijloc). În sec. 4, stațiune îndelungată a Goșilor (Caucaland). Ruine; monastiri

(Cislău, Menedec, Rătești, Berca, Găvan, Ciolanu). — Păduri, livezi, podgorii, petrol; chihlibar. — Suprafața 4936 k. Populația (1930) : 309.000 l.

BUZDUGAN. — Familie b. din Moldova, (Bacău). — George B. (1867-1929), membru al Regenței 1927-30.

BUZESCU. Neamul boerilor Buzești, ai căror strămoși stăpâneau vechile moșii Drăgoești, Cepturoaia, Călui, din Olt, Vâlcea și Romanați, erea printre cele dintâi în Oltenia încă din sec. 15. — Cârștian, mare vornic al Ț.-Rom. 1483-8 (†1512). — Fii săi: Vlad Banul († 1545), Dumitru pârcălab și Balica spătarul, ridicară la 1520 monăst. Călui. — Sub Mihai Vodă, investiții trei frați B. (fiii lui Radu Buzea, mare armaș, fiul lui Vlad † 1584), sunt în fruntea sftenicilor și căpitanilor săi : — Preda, marele Ban † 1612 ; — Stroe, marele stolnic (1535-1602), care muri din rana căpătată în luptă cu fiul Hanului, pe care-l ucise ; — Radu, marele clucer, general de frunte și sol al lui Mihai, † 1610. Ei duceau în război propriile lor oști din Oltenia. — În prima jumăt. a sec. 17, B. ereau cei mai puternici și mai avuți boeri ai Ț.-Rom. — Radu, fiul lui Radu I, mare Ban sub Matei Vodă. † 1647. — La 1656 Buzeștii stăpâneau 128 de moșii, mai toate în Oltenia.

BUZEȘTI. Sat în J. Olt. Pe deal „cetatea“, tradiția unei cetățui ce a fost acolo. O stăpânire a boer. Buzești.

C

CABANIȚA (Cabenița). Haïna de ceremonie a Domnului. Lungă, cu mâneci largi, de stofă scumpă sau de mătase, cu blănuri de samur și cu ceaprazurile de fir. (în sec. 17-18).

CABEȘTI. Sat în J. Hunedoara. Rămășițe romane și preistorice.

CACALEȚI. Sat în J. Romanați. Mai multe movile, între cari „M. Jidovilor“ (olărie antică). Resturile lo-

calității romane **CASTRA-NOVA** de pe drumul Dru-betis-Amutria-Romula.

CACIULAȚI. Sat în J. Ilfov. La locul zis „cetatea fetei“, urme de șanțuri. Gorgane (protoistorice).

CACIULATEȘTI. În J. Dolj. La „Cetate“, șanțuri, movile, zidării romane.

CACIULEȘTI. Sat în Gorj. La „Casa albă“, urme de ziduri. — Măguri antice.

CADICHIOI. Sat în Dobrogea nouă, J. Silistra. Pe vechiul limes romanus, lângă Rahova de jos, ruine din castrul Candidiana (v. Candidiana). — Urme preistorice neolitice (ceramică, unelte).

CAFAS. Balconul din partea din 'napoi a bisericii domnești, în care lua loc familia Domnului în timpul slujbei, și care comunica cu palatul. Astăzi e locul corului.

CAFEGI-BAȘA. Slujbaș care avea grijă de cafeaua domnească. Introdus de Turci pe la finele sec. 17. (Nu trebuie confundat cu „Capigi-bașa“, demnitar turcesc).

CAFTAN. Haina lungă de d'asupra, purtată de Domn și de boeri în sec. 17-19, după moda turcească. — Haină de cinste ce se trimetea de Sultan Domnului. — De la caftan (cuv. turcesc), vine „a căftăni“, adică a cinsti cu domnia sau cu o boerie prin darea caftanului.

CAHUL. Orașel în Basarabia, lângă Prut. Târg înființat la 1838. Reședința județului C. Populația (1930): 10.000 loc. — Valul lui Traian în apropiere. — Lângă balta Cahul, spre Roșcani, avu loc (Iunie 1574) bătălia între Turci și Ion Vodă al Mold., care, învins, se predă și fu ucis.

CAHUL. Județ actual în partea de jos a Basarabiei, la Prut și Dunăre. Parte din Bas. restituită la 1856 și reluată de Ruși la 1878. — Intindere 4482 k. p.; Populația (1930): 196.000 l.

CAIATA. Sat în J. Râmnic-Sărat. La 1784 lupte între Ruși și Turci.

CĂI FERATE. — Cea dintâi cale ferată (drum de fier) din România veche a fost linia București-Giur-

giu, construită la 1867-69. — In Transilvania linia Arad-Alba-Iulia, 1868.

CĂILE ROMANE IN DACIA. După cucerirea ei, Traian făcu în Dacia drumurile împietrite cari legau deosebitele părți ale provinciei cu Dunărea și cu Moesia. De-alungul lor aflăm castrele, orașele și stațiunile ale căror rămășițe au fost descoperite în zilele noastre. — Drumurile cunoscute ale Daciei erau: — In Banat-Transilvania: de la Dunăre (Viminacium, în Serbia act. la Castolaci), Lederata, prin Arcidava-Berzovia-Aizis-Caput bovis la Tibiscum. Aci întâlnește calea de la Tierna (prin Ad Mediam-Praetorigaga) și urma de la Tibiscum prin Pons Augusti la Sarmisegetuza. Calea de la Sarmisegetuza (prin Salinis-Potaissa) la Napoca și (prin Optatlana-Cersie) la Porolissum. — In Oltenia act., calea de la Drubetis (prin Amutria-Pelendava-Castris novis) la Romula, se întâlnește aici cu două căi de la Dunăre, cari plecau una de la Islaz, alta de la Celei. De la Romula urma apoi dreapta Oltului prin Accidava, Buridava, Pons Aluti, trecând pe malul stâng aproape de Castra Traiana, și urcând defileul (Arutela, Pons Vetus) spre Transilvania (Stenarum, Cedonia) la Apulum. Părți din acest drum se mai văd încă bine pe alocuri. — De la Aquas in Transilv., un drum mergea pe Mureș spre Apus. De la Apulum urma valea Mureșului spre N. Est, în regiunea minelor. De la Turnu-Roșu o altă cale urca valea Oltului spre N. E., întâlnind pe cea de la Apulum pe Târnava. — Un drum încă necercetat a fost și în stânga Oltului, urmând valul de la Dunăre la Câmpulung și munți (Bran). — Un altul trecea probabil de la Drobeta sau Amutrium prin valea Jiului spre Bumbesti și de acolo la Ulpia Traiana. — Drumuri pentru exploatarea minelor erau și de la Apulum la Alburnus (Roșia); de la Napoca pe valea Someșului, etc. — In popor, în Țara-Rom., drumul roman e numit „calea lui Troian“.

CAIMACAM. Vorbă turcească care înseamnă locuitor, întrebuințată la noi din sec. 17. — **CAIMACAM DOMNESC,** în așteptarea sau lipsa Domnului, de obi-

cei doi boeri. (In sec. 19, la 1866 s'a numit: „Locotent domnesc“). — Caimacamul CRAIOVEI, îndeplinirea funcțiunilor m. Ban (care ședea atunci la București) între 1761—1830.

CALACHIOI. Ruine de fortăreață romană pe Dunăre, în jud. Constanța la sud de Topalu. — (v. Capidava).

CALAFAT. Oraș pe Dunăre, în J. Dolj. Schelă veche: vama de la Calafat exista la 1385. (După o tradiție locală, ar fi fost fondat de un Mihai Calafat, prob. un calafatar de corăbii). Târg reînființat la 1853. — La 1828 și 1854 au fost în localitate lupte între Ruși și Turcii de la Vidin. Acolo începură și ostilitățile cu Turcii la 1877. — În apropiere rămășițe romane. — Populația (1830): 8000 loc.

CĂLAN. Sat în J. Huniedoara pe Strei. Ape termale, băi, cunoscute din vremea dacă (Idata) și română. — (v. Ad. aquas). — Uzine de fontă.

CĂLĂRAȘI. Oraș pe Borcea. Ca sat și târgușor se numea altădată LICHIREȘTI. Pe la 1775 începu să fie numit și C. Intre 1852-80 s'a numit „Știrbei“. De la 1833 reședința jud. Ialomița, mutată de la Urziceni. Populația (1930): 18.000 loc. — La apus de oraș e lacul sau iezorul CĂLĂRAȘI (aproxim. 500 ha. suprafață).

CĂLARAȘI. Sat în j. Dolj, pe Dunăre. Urme antice (arme, oseminte).

CĂLĂRAȘI. Cea mai mare parte a călărimei erea formată altădată de călărași (= călări, călăreți), oșteni de țară (moșneni), cari mergeau la oaste pe socoteala lor și cari în Țara-Rom. se socoteau pe „crucl“, sub comanda generală a marelui spătar. Ei se adunau pe județe, ca și Dorobanții (după locul de tabără se numeau C. de Mănești, Gherghița, etc.). Pe la 1600 ereau 8 până la 10.000; la 1680 se mai numărau 4000; după aceea dispar ca și celelalte elemente ale oastei țării. — În Moldova, C. formau de asemenea, pe vremea lor bună, 10—11 cete sub căpitaniilor lor ce țineau de Hatman. Călărimea aleasă erea dinspre Nistru: Lăpușna, Orhei, Soroca, Ti-

gheci, contra Tătarilor (sec. 15—17). — „Căl. de Țarigrad“ ereau curieri pentru Turcia; „Căl. de Galați“ curieri de margine, câte 50 sub un vătaf. „Căl. agiei“ serveau de curieri în Capitală. (sec. 17—18). — În reorganizarea armatei moderne, numele de CALARAȘ reappare la 1869 și 1871, cu înființarea regimentelor de cavalerie numite astfel. (recrutarea teritorială, cu schimbul, calul proprietatea soldatului) (v. Cavaleria și Călărime).

CALARAȘAUCA. Un schit din sec. 17 în jud. Sorooca. Biserica din 1782.

CALARIMEA. Oastea veche a țărilor rom. erea în primul rând alcătuită de călărime (cavalerie), care purta în genere numele de CALARAȘI. Proprietarii de pământ, moșneni și oameni liberi de țară, ei veneau la oaste pe seama lor, cu calul și armătura, conduși de boerii de care țineau. — Fruntea călărimii o forma boerii țării, CURTEA sau „Curtenii“, și în Țara-Rom. și ROȘII, adunați în cete. Aceștia decideau în lupte, unde însoțeau pe Domn. — Mai multe feluri de trupe călări au existat de-a lungul vremii. (v. Roșii, Călărași, Curtea, Curteni, etc). — Din a doua jumăt. a sec. 17, după ultimele domnii militare, ale lui Matei Vodă și Constantin Șerban, căl. țării cade și pier. — (Pentru căl. în sec. 19, v. Cavalerie).

CALDĂRUȘANI. Monastire în J. Ilfov, pe lacul C. în ostrov. Fondată la 1638 de Matei Basarab, în locul unei mici sihăstrie. Biserică mare. Case mari monăstirești (populată cu călugări). Intărită de Matei V. cu ziduri împrejur.

CALEA TROIANULUI.—(v. Troian și Valul roman).

CALEM. Cancelaria la Divan sau Logofetie, în sec. 18 (Ț.-R. și Mold.). — CALEMGIU erea scriitorul.

CALIACRA. În Dobrogea nouă, la Mare (j. Calliacra). În antichitate, pe promotoriu C. se afla localitatea TIRIZIS, locuită de Geți. În epoca bizantină apăru numele de ACRA, dela castelanul lui Vitalianus (sec. 5), mai târziu KALI-AKRA. Cetate importantă în evul mediu, din care au rămas ruine.

CALIACRA. Județ al Dobrogei noi, anexat la 1913. Numele i s'a dat după cetatea Caliacra. Reședința la Balcic. Suprafața 4500 k. p. Populația (1930) : 167.000 l.

CĂIAN, Ioan. Călugăr franciscan, muzicant, scriitor. Român dela Caian (Transilv.) (1629—87).

CALIARHI. Familie din Ț.-Rom., în sec. 18 ; de origină greacă.—Antonake C.— Florescu, Ban 1742.

CALICHIOI. Sat în Dobrogea, la sud de Mangalia, J. Constanța. Ruinele castrului Capidava. — (v. Capidava).

CALIMĂNEȘTI. Sat în j. Vâlcea, pe defileul măreț al Oltului. Cunoscut în documente de la 1386. În apropiere Cozia. Stațiune de băi. — În insula din mijlocul Oltului un schit cu biserică interesantă și bine păstrată, zidită la 1519 de Neagoe Voevod și Doamna Despina, numit OSTROVUL. — Biserica satului e din 1711, de la Serafim egumen de la Cozia.

CALINEȘTI. În j. Prahova. Biserica zidită la 1636 de Jupân Atanasie și Tudora.

CALINESCU. Familie boer. din Ț.-Rom., de la Călimănești în Prahova ; cunosc. din sec. 16. Ion C. Căpitanul, ucis de Seimeni, 1655. — C., o altă familie, din j. Gorj.

CALINIC Miclescu. Mitropolit al Mold. 1865—75, apoi Primat 1875—86. (v. Miclescu). — CALINIC, episcop de Râmnic 1850—68.

CALLATIS. — (v. Kallatis și Mangalia).

CALLIANI (Călian) de Vad. Familie din Făgăraș. — C., general austriac, comanda în Transilv. la 1848.

CALLIMAKI (Calimah). Familie din Moldova (ținut. Câmpulung), cunoscută în sec. 17 sub numele de Călmașul. A dat mai mulți Domni Mold. în sec. 18. — Gavril C. (1689-1746) Mitropolit al Mold. — Ioan C. Domn în Moldova 1758-61. — Fiii săi : Grigore, Domn Mold. 1761-64 și 1767-69 († 1769) ; — și Alexandru, Domn Mold. 1795-99. — Scarlat, fiul lui Alexandru, Domn Mold. 1806 și 1812-17. Bun administrator ; a decretat condica de legi care-i poartă numele. Ucis de Turci la 1821.

CALMAȚUI. Gârlă în J. Olt-Teleorman; formează balta Suhaia la Dunăre. — C., părau mocirlos în J. Buzău-Brăila.

CALOMFIREȘTI. Sat în Teleorman, leagăn al boerilor de la C., din secol. 16 : — Radu din C., unul din căpitani vestiți ai lui Mihai Vodă, în luptele cu Turcii, † 1598. Numele lui a rămas în tradiția populară. În sat ruine din vechia lui curte. — În apropiere de C. resturi de așezare preistorică (scule și arme neolitice).

CALMUTZKI. Familie b. din Moldova de sus (Bucovina).

CALOTA. Mare vornic al lui Neagoe Voev.; ginearele lui Vlad Vv. călugărul. Din boerii dela Periș și Cocor. † 1521.

CALOTA. Mare Ban sub Mihai Viteazul († 1598). Din boerii de la Boziani.

CALPAC. Coafură sau căciulă de blană scumpă, pe care o purtau Domnii (în sec. 16-18). Erea împodobit cu pene și pietre prețioase (surguciu).

CALUGĂRENI (ai Monăstirei). Sat în Vlașca pe Neajlov. La 1595, August 13, bătălia în care Mihai Vodă birui pe Sinan Pașa. — În împrejurimi, Matei Vodă clădise o biserică (1644), azi risipită. O cruce de piatră a lui Șerban Vodă din 1682.

CALUGĂRENI. Sat în Mehedinți. Urme romane. — Resturi de zidărie, după tradiție al unei monăstiri a Sf. Nicodim de la Vodița (s. 14).

CALUI. Monăstire în J. Romanați; fondată la 1579 de Vlad Banul și frații lui Dumitru și Balica (boeri Buzești), în mijlocul pădurilor. În biserică mormintele ctitorilor Buzești și chipurile lor, ale lui Mihai Vodă și Petru Cercel. Clopot din sec. 16. Ziduri de apărare împrejur.

CALVINI. Sat în Buzău. Colonie săsească veche : „Săseni“. — Pe dealul-Cetățuei („Cetățuica“) exista în sec. 13 un castel al Ordinului teutonic din Țara Bârsei, ridicat pe valea Bâscei, stavilă în spre Cumani. — Biserica din 1775, de la Tudor Săseanu vâtaful.

CĂMARA domnească, erea vistieria deosebită a Domnului în Ț. R. și M. Veniturile ei (din sec. 15 și următori) se trăgeau mai ales din vămi, ocne, birul negustorilor străini și alte dări și dijme (de la vin, stupi, etc.), cari constituiau lista civilă a Domnului.

CĂMARAȘ mare. Erea intendentul cămării sau vistieriei domnești. Găsim această slujbă în documente dela 1430. În Moldova, verifica și măsurile negustorilor și avea dreptul să-i judece.—Cămărașu **DE RAFTURI** avea grija hamurilor și șelăriilor Curței (sub vel Comis). — Cămăraș **DE OCNA** erea administrator-casier al ocnelor de sare. — Cămăraș **DE ISVOA-DE** se chema secretarul la Logofetie.

CĂMARAȘEL. Slugă a iatacului domnesc. — Slujbași în subordine ai vel cămărașului.

CAMHA. Mătase turcească în vechime.

CĂMINAR mare (În Moldova : „cămănar“). Slujbă boerească în sec. 18-19. În sarcina lui erea strângerea dijmei de la ceară și de la băuturi. Avea însărcinări și pe lângă Domn. — Numele vine de la :

CĂMINA (cămana în Mold.). Dare pe băuturi dela cârciumi, în vechime (Ț.-R., M.), pe care o strângeau căminarii, agenți ai căminarului-mare.

CAMPANIA DIN UNGARIA, 1919. În Iulie, trupele conduse de guvernul comunist instalat în Ungaria, atacă pe Români la Tisa. Printr'un contra atac, armata română le respinse și, continuând ofensiva înaintă spre Budapesta, încercui și prinse armata maghiară. Budapesta fu ocupată la 4 August. Prin această energică operație, bolșevismul și teroarea roșie luară sfârșit. În Noembrie, trupele române fură retrase din Ungaria pe noua graniță de Apus.

CANANO. Familie boerească din Moldova de N., cunoscută din sec. 17.

CANAVĂȚ. Stofă de mătase împletită cu fir de aur, adusă din Apus. (s. 16-17).

CANDIANO. Familie din București. — Alexandru C.-Popescu, general ; s'a distins în 1877, com. de batalion la Grivița (1841-1901).

CANDIDIANA. Castru roman în Moesia inferior.

Ruinele lângă Cadichioi, la Dolni Rahova, J. Silistra, pe Dunăre. Numit și NIGRINIANIS. Restaurat în sec. 6, a continuat ca cetate bizantină. (Antichități, ceramică ornată ; drumul roman).

CANONIA. Localitate în Dacia, nu departe de Arcidava; în Banatul actual.

CANTACUZINO. Familia C., originară din Constantinopol, unde a dat Imper. bizantin mai mulți bărbați vestiți și un Impărat din sec. 14, e stabilită în Țara-Rom. din sec. 17 : — Constantin, fiul lui Andronic, mare Postelnic, erea unul din boerii cei mai puternici la jumăt. sec. 17. Insurat cu Elena fica lui Radu Vodă Șerban, moștenitoare a mari averi. Prin intrigile lui Leordeanu și altor boeri, fu omorât la 1663 de Grigore Ghika V. Fii săi ereau : — Drăghici, mare Spătar, † la Constantinopol 1677 ; — Constantin II, mare Stolnic, boer învățat, scriitor, poliglot, o figură din cele mai strălucite ale epocii. Bănuț de prietenie cu Austria, fu ucis cu fiul său Ștefan Vodă de Turci (1639-1716); — Șerban (mai jos) ; — Mihai, mare Spătar, cărturar, fondator al bis. și spital. Colțea ; dușman al lui Brâncoveanu. † 1716 ; — Matei, vel Agă, † 1686; — Iordache mare Spătar (1661-92). — Șerban, Domn al Țării-Rom., 1678-88. Aduse îndreptări în cărmuirea țării. La 1683 însoți pe Turci la asediul Vienei (1640-1688). — Ștefan, fiul lui Constantin stolnic, fu Domn al Ț.-Rom. 1714-16 ; omorât de Turci. — Toma fiul lui Mihai, mare Spătar al lui Brâncoveanu, în timpul răsb. ruso-turc la 1711, trecu cu oastea la Ruși. † 1721 în Rusia. — Gheorghe, fiul lui Șerban V. fu mare Ban sub ocupația germ. a Olteniei 1719-26 († 1738). — Șerban, mare vornic, fiul lui Drăghici, † 1718. — În sec. 18, mai mulți C. din cele 3 ramuri ale familiei se disting în afacerile publice ale Ț.-Rom. (alții au trecut în Austria și Rusia) : — Matei, comite, mare Ban 1739-41, — Pârvu, mare Ban, † 1768. — Mihai, mare Ban, partizan al Rusiei (1723-87). — Constantin, caimacan domnesc la 1848 (1790 † 1877). — George Gr., om politic, Prezid. al Consiliului, Șef al

partidului conservator (1837-1912).—Gheorghe C., om politic (1845-98). — Matei, juriconsult, om politic (1854 † 1925). — Ioan, savant, medic, profesor (1863-1934).

CANTACUZINO (Moldova). Cele două ramuri din Moldova ale familiei Cantacuzino: de la Pașcani și dela Deleni, se trag din Iordache, mare vistiernic († 1663), fratele lui Constantin Post. din Ț.-Rom. — Dumitrașcu, fiul lui Matei vistiernic, dintr'o altă ramură înrudită, a fost Domn al Mold. la 1675 și 1684-5. — In sec. 18 și 19 mai mulți C. sunt mari Logofeți ai Mold. — Ilie Canta, mare Logofăt, † 1762, a scris un Letopiseț dintre anii 1741-61. — Nicolae, m. Logofăt 1859, om politic, adversar al Unirei. — Ioan (Zizine), scriitor, om politic; traducător al lui Schopenhauer în l. franceză (1829 † 99).

CANTEMIR. Familie de boeri și Domni ai Moldovei. După tradiție cobora din Hanii tătari (sec. 16). — Constantin C., Domn al Moldovei 1685-93. In domnia lui, Sobieski Regele Poloniei, intrase în Moldova ca să o coprindă. (1627 † 1693). — Fii săi domniră de asemenea: — Antioh între 1695-1700 și 1705-7 († la 1736); — Dimitrie C. Domn al Mold. 1710-11. Devotat Țarului Petru cel mare, cu care plecă în Rusia după războiul cu Turcii, rămânând la Curtea lui. Istoric și cel mai de seamă cărturar român al timpului. (Istoria Impărăției otomane; Descrierea Moldovei, etc.) (1673-1723). — Urmașii lui trăiră în Rusia, unde familia se stinse la 1820.

CANTILLI. Fam. din Prahova (Ploești). — Grigore, general; în camp. din 1877 col. comand. de brigadă la Plevna (1839-1906).

CANȚALĂREȘTI. Sat în J. Vaslui. Podeț de piatră, făcut la 1636 de Hatmanul Gavril și soția lui Liliana.

CAPĂȚANENI. Sat, pe Argeș, alături de Poenari (J. Argeș), în apropiere de care sunt, pe munte, ruinele cetății dela Argeș zisă a lui Negru-Vodă. (v. Argeș).

CAPELA. Deal la Râmnic (Vâlcea) lângă oraș, cu ruinele unei bisericuțe catolice. — La locul „boul de piatră“, resturi dintr'un altar roman.

CAPIDAVA. Așezare getică și romană importantă, la Dunăre, unde e astăzi satul Calichioi (J. Constanța). Ruinele castelului roman (ziduri, pietre, altare).

CAPIGI-BAȘA. Demnitar turcesc la Curtea Sultanelui ; șambelan.

CĂPITAN. Comandant militar din vechime, demnitar, oficer superior de importanță și grade deosebite în Ț.-Rom. și Moldova. Ereau : căpitanii cei mari, căp. de diferite corpuri de oaste (Roșii, etc.), căp. de cete ; apoi căpitanii de județ și de margine, etc. (v. mai jos). În sec. 18, oaste națională numai fiind, dispar și C., rămânând numai titlul unor slujbe mici : Căpit. de târg, de poteră, de poștă, etc. — În armata modernă (dela 1830), gradul de căpitan e al oficerului comandant de companie, escadron, sau baterie, ca pretutindeni. — **CAPITANUL CEL MARE** era comandantul său generalul Dorobanților (până în sec. 18) și se numea încă „C. m. de Dorobanți“. În sec. 17 era subordonat și locțiitor Agei, care comanda pedestreimea. Sub el erau **CĂPITANII** cetelor (batalioane, regimente) de dorobanți, pe județe. (În Moldova aceștia erau „căpitanii de mii“). — **CAPITANUL DE JUDEȚ** (mari, vel). În Țara-Român. pe lângă comanda militară, era capul administrativ și judecătoresc al unui județ, din s. 16 (urmaș al pârălab. și banilor) până la înființarea ispravnicilor în sec. 18. (Corespunzător acestei funcții în Mold. era pârăcălabul și starostele). Sub căp. de J. erau căpitanii de PLASA și de PLAI, suprimați la 1775 și înlocuiți cu „vătafii“ (în Mold. „ocolași“). Căpitanii **DE MARGINE** erau ai județelor de hotar în Țara-Rom. : Slam-Râmnic și Mehedinți (acesta urmaș al vechilor bani de Meh.), și le zicea de obicei vel căp. „de Focșani“ și „de Cerneți“. Aveau și paza hotarelor. — **CĂPITAN DE CODRU** era comandant și cărmuitor al Tigheciului, în Moldova.

CAPLEA, Domnița. Fica lui Vlad-Vodă călugărul : soția lui Staico din Băjești, apoi a vornicului Bogdan, † după 1512.

CĂPOTICI. Neam de boeri din Moldova (ținut. Sucevei), în sec. 16-17.

CĂPRIANA (Chiprieni). Monăstire în Mold. (Basarabia) lângă Kișineu. Exista la 1420, când e numită în doc. „Mon. de la Vișnevăț, unde erea stareț Chiprian“, de la care îi vine numele. Fondățiune a lui Alexandru Voev., care o dăruie Doamnei sale Marena la 1429. Biserica fu reînnoită la 1545 de Petru Rareș, și la 1820.

CAPȘA. Familie b. din Moldova (Botoșani).

CAPUKEHAIA. Trimesul, agentul, reprezentantul permanent al Domnilor români la Constantinopol (în sec. 17-18).

CAPUT BUBALI. Stațiune cu lagăr roman la Valea-Boului de azi, în Banat (J. Severin).

CARABAIR. Deal pe Dunavăț, la sud de brațul Sf. Gheorghe al Dunărei, J. Tulcea. Urmele unei puternice cetăți bizantine (probabil din sec. 4), care a durat până în epoca genoveză (sec. 14): „La Dunavici“ (Dunavăț). Poate PLATEYPEGIIS bizantin.

CARABĂȚ. Neam boeresc din Moldova, în sec. 16. — Petru C., staroste, vornic mare la 1525, bătut pe Tătari la Șerbanca.

CARACAL. Oraș în Oltenia; reședința jud. Romanați. În veacul 15-16 erea sat și moșie a Basarabilor-Craiovești și boerilor de la Brâncoveni. Târg pe la începutul sec. 19. — Biserica Sf. Gheorghe, refăcută de Matei Vodă, (apoi la 1817), avea ctitor din s. 16 pe jup. Barbu fiul Predei Craiovescul. Mihai Vodă își avea aici curțile pe moșia domnească. Matei Basarab rezidi Curtea cu casele, din cari au rămas ruine în Potroseni, unde se află și biserica. — Populația (1930): 15.000 l. (Numele C. e cumanic sau turcesc). — Urme de așezare preistorică și romană.

CARACALLA, M. Antoninus. Imperator roman, 211-17. În vremea lui apărură Goții în Dacia.

CARACAȘ. Familie orig. din Macedonia. — Dimitrie C. D-rul, stabilit în București (1735-1804) și — fiul său Constantin (1773-1828), ereau medici renumiți.

CARADA, Eugen. Financiar, om politic. (1886-1910).

CARAGEA. Numele romanizat al famil. Karadja. — (v. **Karadja**).

CARA-HARMAN. Sat în J. Constanța, la Mare și lagune. Ruinele „Cetății negre“ (turcește : „Tuzla Ciar“), resturi ale unui oraș antic, poate Halypedon.

CARANASUF. Sat în Dobrogea, în apropierea cărui, pe lacul Sinoe se afla cetatea antică Istria. (v. **Histria**).

CARANI. În Jud. Timiș-Torontal. Așezare protoistorică dacă (obiecte de bronz și de aur).

CARANSEBEȘ. Oraș în Banat (J. Severin), pe Temes și Sebeș. Veche așezare daco-romană. În evul mediu apare în docum. la 1280 (Caran și Sebeș): Cetatea regească de acolo, fu refăcută în sec. 17 și dărâmată în al 18. Altă dată erea la C. și o monăstire franciscană. O biserică ortodoxă din sec. 17 (fost schit) ; o alta din al 18. — Populația (930) : 9000 l.

CARANSEBEȘ. Cel mai de seamă din districtele românești ale nobililor din Banat (septem sedium Valachorum), în sec. 13-16, având ca centru cetatea Caransebeș. — Numele vine de la două districte unite : Caran și Sebeș. — (v. **Districte**).

CARANSEBEȘ. Episcopia rom. ortodoxă de C. a fost înființată la 1864. — Episcopi : Ion Popasu 1865-89, Nicolae Popea 1889-1908.

CARAȘ (Carașova). Sat în Banat, Jud. Caraș. Pe deal, ruinele unei cetăți din sec. 12-13. Centrul unui vechiu district românesc de graniță din acel timp, al cărui comiți sunt citați în sec. 13-14.

CARAȘ. Râu din Banat, afluent al Dunărei. În antichitate : Apo.

CARAȘ. Județ în Banat. Înființat la 1929 prin împărțirea în două a J. Caraș-Severin. Altă dată (sec. 15) comitat al Ungariei. Numele vine dela râul C., și e urmarea vechiului scaun românesc Caraș. Reședința la Oravița. — Mine, industrii, păduri. Multe localități daco-romane. Ruine. — Suprafața : 4800 K. p. Populația (1930) : 202.000 l.

CAREII (magh. : Nagy-Károly ; Careii-mari). Oraș în Jud. Sălaj, la N. Transilv. Fosta reședință a comi-

tatului Satmar. Populația, în mare parte maghiară (1930) : 16.000 l.

CAROL I. Regele României. Fiu al lui Carol-Anton Principe de Hohenzollern-Sigmaringen și al Josefinei Ducesă de Baden. (n. 20 Apr. 1839, † 11 Oct. 1914 Sinaia). — Domn al României 10 Mai 1866, — Rege 14 Martie 1881. Bun și înțelept cărmuitor. România se transformă și se ridică sub domnia lui în toate direcțiile, luând un loc de cinste printre puterile europene ; oameni vrednici și patrioți îl ajutară în opera de desăvârșire a țării. (Lucrări publice, armata, finance, învățământ, ordine). — După declararea Independenței (10 Mai 1877), România luând parte la războiul ruso-turc, Princ. Carol fu comandant de căpetenie al trupelor ruso-române victorioase la Plevna. Neatârănarea fu consacrată pe câmpul de luptă. — În 1913, intervenția armată a României în Bulgaria puse capăt războiului balcanic. — Căsătorit (1869) cu Elisabeta Principesă de Wied. — Marele Suveran fu înmormântat în biserica Mon. Argeș, reconstruită de el.

CAROL II. Rege al României dela 8 Iunie 1930. Fiu al Regelui Ferdinand și al Reginei Maria ; n. 3 Oct. 1893. — Căsătorit (1921-28) cu Elena Principesă de Grecia.

CAROL XII. Regele Suediei, 1697-1718. După pierderea bătăliei dela Pultava, cu Petru cel mare, la 1709, viteazul Rege se refugiază la Bender (Varnița), unde stete doi ani și de unde îndemna pe Turci la război cu Rusia. Șederea și aventurile lui la Bender au rămas vestite. La întoarcerea în Rusia (1714), trecu prin Țara-Rom.

CAROL ROBERT. Rege al Ungariei, din casa angevină, 1308-1342. La 1330, Noembre, pornind o expediție împotriva lui Basaraba al Țării-Rom. fu înfrânt în munții Argeșului.

CARP. Familie boerească din Moldova (Vaslui și Basarabia), cunoscută din sec. 17. — Petru C., om de Stat, Șef al partidului conservator, Președinte al Consiliului. (1837-1919).

CARPI (Carpodaci, Carpiani). Unul din popoarele cele mai puternice din grupul dacic, în antichitate. Triburile carpe ocupau regiunea de Nord a Daciei și Moldovei act., prin Basarabia, spre Nistru și spre Dunăre. Erau probabil un amestec geto-sarmatic. În sec. 3 se aflau în luptă cu Romanii.

CARPAȚI. Numele șirului de munți ai Țării-Rom. și Moldovei (cunoscut geografilor străini mai adesea ca „Alpii Transilvaniei“). Românii nu îl întrebuițau în vechime. — Scriitorii greci antici au transmis cei dintâi acest nume (La Ptolomeu *καρπατης*; la Ephor *καρπιδαι*). Alții îi cunosc sub alte numiri: Caucasus, Montes Macrocemni (Plinius); Alpes Bastarnici, în Mold., (Tabla lui Peutinger); Montes Serrorum (în Ț.-Rom., Ammian Marcel). — (v. și **Munții**).

CARPENIȘANU. Familie b. din Ț.-R., (Dâmbovița).

CARRUM PORTUS. Localitate greco-romană, probabil lângă capul Șabla, la sud de Mangalia act. (J. Constantza).

CARSIDAVA. Localitate dacă, prin N. Transilv.

CARSUM. Stațiune comercială și oraș antic, pe Dunăre, în dreptul Gura-Ialomiței, unde e azi Hârșova (J. Constanța). Lagăr și fortăreață romană, făcut de Traian la 103 (Ruine, antichități).

CARTAL. Cetățue turcească pe Dunăre, în Basarabia, cap de pod în fața Isacei (sec. 17-19).

CARTE FUNDUARĂ (foncieră). Se numește astfel în Transilvania cadastrul, introdus la 1855.

CARȚI VECHI, cele d'ântâi tipărite în țară, mai întâi în slavonește, apoi românește, și numai bisericești, au rămas din sec. 16-17. — (v. **tipărituri**).

CARVASARA. Cuvânt vechiu (turcesc: „caravan-sarai“) care însemna casa vămei din București: „c. domnească“. (sec. 18).

CASA DOMNEASCĂ, cuprindea pe oamenii de casă, credincioșii Domnului și neamul lui, pe care acesta îi numește, în actele timpului (sec 15-16 în Țara-Rom.): „boer din casa Domniei mele“. Această denumire era obișnuită în evul mediu în toate țările (maisnie, maison; hof; court, house). — Boe-

rii mari aveau de asemenea „casa“, alcătuită din oamenii lor, rude, prieteni, slugi. (Până în sec. 19, se obișnuia locuțiunea : cutare ținea de casa lui X.). (v. și **Curte**).

CASĂ. Se zicea une-ori în vechime (până prin sec. 17 în Ț.-R.) în loc de sat. — Pentru casă, clădire, v. la **case**.

CASA-HOȚILOR. În Jud. Buzău, la Ciuhoi (Gura-Sărăței) în pădure, peșteră săpate în stâncă, trei încăperi. S'au aflat resturi de arme (preistorice).

CASANDRA, Doamna. Soția Princ. Dimitrie Cantemir al Mold., fiica lui Șerban V. Cantacuzino și a Doamnei Maria. (1681-1713).

CASANDRA. Doamna lui Alexandru Vodă Iliăș la înc. sec. 17; fica lui Katerovski. — **CASANDRA,** Domnița, fica preced., a fost soția boerului Hrisoscoleos.

CASCIOARE. Fostă monăstire în J. Vlașca, pe Argeș. Biserica reconstruită la 1607 de Ivașcu și Ioan din Slătioara, pe o veche fundațiune a lui Neagoe Stolnicul, îngropat acolo (1504). Alte morminte din sec. 16. Refăcută s. 18.

CASCIOARE. Sat la balta Cătălui-Greaca, în Ilfov. Așezare preistorică neolitică și din epoca bronzului, în „Ostrovl“. (Ceramică, unelte, etc).

CASE (arhitectură). În privința locuințelor, trebuie să deosebim : — Casele de zid sau piatră (cetăți, cule, palate) ale Domnilor și boerilor cu stare, — și case din material pieritor (pământ, paieantă, nuiele, lemn), ale locuitorilor din sate și a cea mai mare parte din târguri. Tipul acestora a rămas aproape neschimbat de veacuri, cu pridvorul sau prispa lor caracteristic. Din casele de zid, avem încă câteva exemple, în bună stare, din sec. 17 și 18, poate și din al 16 (mai toate însă reînnoite) și câteva cule în Oltenia, unde acest fel de construcții era obișnuit (v. **cula**). — Palatele și casele domnești și boerești erau de obicei cu două caturi, odăi multe, cu pridvor (terasă, balcon cu coloane) la cel de sus ; dedesupt pivnițe adânci și puternic boltite. Curtea, în care se aflau și clădirile pentru oamenii de casă, slugile și

robii, erea închisă cu ziduri tari, cu porți de stejar și cu foșoare (turnuri). Clădite din cărămidă (4-5 la rând), mai înainte și „bolovănite“ (piatră de râu), ereau acoperite cu șindrilă. Infățișarea caracteristică a acestui stil românesc, s'a schimbat prea puțin în timp. La oraș, casele boerești sunt la fel: curțile și grădinile ereau tot atât de întinse până pe la mijlocul sec. 19. (În Moldova, tipul lor e puțin deosebit: coloanele balconului sau pridvorului lipsesc de obicei). — Câteva din aceste case din sec. 17, au rămas, în general transformate, unele refăcute pe temelii mai vechi. (Ca modele interesante din Țara-Rom.: la Golești (Muscel), Coțofeni (Dolj), Benești-Oteteliș (Vâlcea), Găești, Leordeni (Ilfov), etc.). Palatele lui Brâncoveanu de la Potlogi, Mogoșoia (stil derivat din Renaștere), ale lui Const. Cantacuzino de la Filipești, sunt exemple de clădiri luxoase. — **CURȚILE** domnești au pierit aproape fără urmă, exceptând ruinele mai importante ale celor din Târgoviște, palat ridicat în sec. 15, transformat și mărit mai târziu. Din Curtea de la Argeș, sec. 14, se mai văd temeliele. Curtea veche din București se știe numai unde a fost. Tot astfel curțile moldovene dela Suceva și Iași. La Hârlău și Vaslui au rămas câteva ziduri. Așa fiind, nu ne putem face o închipuire de infățișarea și împărțeala lor. — Cu schimbări de mai târziu, au rămas case domnești pela monăstiri.

CASIMIR. Familie b., în Moldova din sec. 17.

CASTALDO, Ioan. General imperial; guvernator al Transilv. pentru Ferdinand, 1551-56.

CASTRANOVA. Stațiune cu castru roman, pe drumul de la Drobeta la Romula, pe locul unde e azi satul Cacaletți, Jud. Romanați.

CASTRATRAIANA. Stațiune și lagăr roman pe drumul cel mare al Oltului, la Gura-Văei, mai sus de Râmnic (Jud. Vâlcea).

CASTRU (latin: castrum). Cetățuia sau lagărul roman fortificat. C. erea patrat, închis împrejur cu un val sau șanț și întărit cu parapet și cu palance, cu o poartă pe fie-ce latură. Locuința comandantu-

lui erea „praetorium“. Intinderea castrului și apărarea lui ereau în măsură cu importanța garnizoanei și durata lui.

CĂȘEI (magh. Also-Kosaly). Sat în Jud. Someș, la N. de Dej. Castru roman, Samum (Nemesis ?), din sec. 2-3. (Ruine, inscripții). — Un castel din sec. 16.

CAȘIN. Monăstire în J. Bacău, pe pârâul Cașin, la munte. Fondată la 1655 de Gheorghe Vodă Ștefan și întărită cu ziduri și turnuri. (Desființată la 1717; biserica rămasă satului). Ruinele caselor domn. — Satul Cașin, de aproape, e cunoscut în doc. de la 1410.

CAȘOLT. În Jud. Sibiu. Tumuli funerari daco-romani din sec. 2-3. Așezare dacă.

CATALINA Doamna. Soția lui Radu Vodă cel mare, Domnul Ț.-Rom., 1495.

CĂTALUI (Gura Cătăluiului). Monăstire din Ț.-Rom. în sec. 16, zidită de Stan m. Spătar și soția lui Caplea din Periș.

CATANE. Soldații din trupele austriace de ocupație, în Ț.-R., sec. 18, ereau numiți catane ca în Transilvania.

CATARGI. Familie boerească din Moldova, aflată întâi în Ț.-R. la încep. sec. 17. — Ienache Catargiul, în Ț.-Rom. la 1604, m. Ban sub Radu Mihnea; † 1624. — Un alt Ienache, refugiat în Mold., fu Postelnic sub Vasile Lupu. — Nicolae M. visternic în Mol., 1630. — Apostol, comis, emigrat în Polonia cu Ștefan Petriceicu V., ginerele său, la 1674. — Ilie, mare Logofăt 1715. — Iordache, m. visternic, partizan al Rusiei, † 1842. — Costin fiul său, adversar înverșunat al Unirei, † 1871. — Ștefan, Caimacan în Mold. la 1858. (1789-1866). — Lascar C., om de stat, Locotenent domnesc la 1866, Șef al partid. conservator. (1823-1899). — Barbu C. (din Ț.-Rom.), om politic, orator; a prezidat guvernul Unirei la 1862 (1807-62).

CATELINA. Deal la Cotnari, Jud. Iași. Legendă despre Doamna Catalina, soția unui Ștefan Vodă.

CATINA. Numirea locală a ruinelor castrului roman de la Bumbești. — (v. **Bumbești**).

CATLABUGA. In Basarabia de jos, pe balta Katlabug ; Ștefan Vodă bătut pe Turci la 1485.

CATOLICA, Biserica. — (v. **Biserica și Episcopii**).

CATO, Sextus Aelius. General roman. In an. 4 p. Cr. comandă expediția contra Dacilor, din care duse un mare număr peste Dunăre. Tot el ridică valul de la N. Dunărei.

CATRINA (Caterina). Doamne din Ț.-Rom. și Moldova: — **CATRINA.** Doamna lui Ștefan VI Rareș al Mold. — **CATRINA,** soția lui Alexandru II Voev. al Ț.-Rom. (1568) și muma lui Mihnea Turcul. Fica lui Salvarezzeo din Constantinopol. — **CATRINA.** Fica lui Mihnea Turcul Domnul Ț.-Rom., sora lui Radu Mihnea și soție lui Miron Barnovski, Domnul Moldovei. — **CATRINA.** Fica lui Radu Mihnea al Ț.-Rom., soția lui Moise Movilă al Moldovei (1629). — **CATRINA.** Fica lui Eremia Movilă Domn Mold. ; soția lui Samuel Korecki, boer polon, prins de Turci la 1612. — **CATRINA.** A doua Doamnă a lui Vasile Lupul al Mold. ; de neam circasiană. Mama lui Ștefăniță Voev. † 1662. — **CATRINA.** Soția lui Antioh Cantemir Domn Mold. ; fica lui Dumitrașcu Ceaur, mare Logofăt. — **CATRINA** Rosetti, a doua soție a lui Constantin Mavrocordat Voev ; în sec. 18.

CĂTUNUL de sus. Sat în J. Olt, Biserica dela Matei Vodă Basarab, din sec. 17.

CĂTUNUL. Sat în Mehedinți. La Gura-Chivădarului, pe malul Motrului, ruine de ziduri romane (obiecte div., monede).

CAUCALAND. Nume păstrat de unii istorici vechi (Ammian Marcellin) în sec. 4, pe vremea Goților lui Atanaric, pentru o parte a Țării-Rom. de astăzi, corespunzând cu regiunea de deal a Buzăului. (Vine poate de la „Caucasus“, Cauca, nume sub care ereau cunoscuți munții noștri, și cuv. german „land“ (țară); sau de la populația dacă a Caukilor, amintită de scriitorii antici).

CAUCASUS. Une-ori munții noștri ereau numiți astfel de vechii scriitori greci și romani. — (v. și **Carpați**).

CAUCI (Caukensi, Caucoensi). Trib al Dacilor în partea deluroasă a Țării-Rom. actuale (prob. J. Buzău).

CAUȘANI. În J. Tighina. Biserica din 1765 de la Daniil mitropolitul.

CAVALERIA. (Pentru timpuri mai vechi v. **Călări-mea**). — Inceputul organizării armatei se face în principatele române la 1830, prin Regulamentul organic. În Ț.-Rom. erea un regiment de cav. (cu 6 escadroane); iar trupe neregulate Dorobanții (gendarmerie), 4700 oameni. În Moldova un singur escadron de cav. Aceste efective au rămas până la Unire. — Reorganizarea armatei pe baze moderne a lui Cuzza, prevedea: 2 regimente de lăncieri, 1 de vânători călări (câte 5 escadr.), 6 escadroane de gendarmi călări; și escadroanele teritoriale (30) de Dorobanți. Aceștia fură transformați și înlocuiți la 1871 prin Călărași cu schimbul. — La 1871, sub Pr. Carol (ministru gen. Florescu), reinviindu-se numele vechi românești, cavaleria fu compusă din: 2 Reg. de Roșiori, 8 reg. de Călărași și 2 escadr. gendarmi călări (escorta), trupe cari se mențin de-atunci, înmulțindu-se progresiv numărul regimentelor. La 1916 ereau 11 de Roșiori, 9 de Călărași și 1 de Escortă.

CAVARNA. Târgușor în J. Caliacra, la Mare. Pe locul orașului grec antic Bizone. Numele de Cavarna e cunoscut din epoca bizantină (CARVONA din sec. 14); centru cumanic în sec. 12—13. — (Populație act. 6000 loc.).

CAZACII de Ucraina, de peste Nistru, au călcat încă din sec. 16, pământul Moldovei, fie aduși de Domni ca oaste de ajutor, fie năvălind după pradă în felul Tătarilor (sec. 16-17).

CAZACI. De la sfârșitul sec. 16 găsim în oastea Domnilor români, Cazaci cari serveau ca trupă călare și pe jos, orânduși în cete sub un polcovnic. (Mihai Vodă avea 2000, Matei 3000; iar în sec. 18 mai aflăm încă la București, sub acest nume, o ceată de 100). — În Moldova în sec. 17 ereau patru cete (sotnii) cu căpitanii lor.

CAZACLIU. Negustori, marchitani ruși sau de mărfuri rusești (sec. 18).

CABLA. Măsură de capacitate în Ț.-Rom. și Ardeal, sinonim cu găleata.

CABLARITUL era dijma domnească dela grâu.

CAINENI. Sat la munte, pe Olt, în Vâlcea, lângă Râul Vadului. Biserică interes. din 1733 de la Nicolae Petru (fresce exterioare). — Vechiul drum roman care trecea pe acolo, fu refăcut de Impăratul Carol VI prin grija grafului Steinville. O lespede de marmoră din 1718, când începu administr. austriacă a Olteniei, comemorează această „via Carolina“, lucrare importantă care îngădui comunicația prin defileul Oltului dela Turnu-Roșu la Râmnic. — În apropiere stațiunea romană Pons Vetus.

CĂLNÎȘTEA. Rîu în J. Vlașca; unit cu Neajlovul se varsă în Argeș.

CAMPENI (magh. Topanfalva). Sat la munte, pe Arieș, Jud. Turda. Centrul Moșilor și al revoluției lui Avram Iancu la 1848.

CAMPINA. Oraș; pe Prahova, Jud. Prahova. Există ca sat la început. sec. 16. În al 18 era vamă spre Ardeal până la 1835, când fu mutată mai sus. Centru important de petrol. Biserica din 1827 dela Const. Câmpineanu. — Populația (1930): 17.000 loc.

CAMPINEANU. Familie boerească din Ț.-Rom., al cărei nume vine de la Câmpina (Prahova). — Vasile C., căpitanul, fu ucis la 1659 de Mihai Radu V. — Drăghici C. era trimesul lui Brâncoveanu la Poartă în 1705. — Pantazi, mare clucer, ginerele lui C. Cantemir, † 1784. — Scarlat C., la 1789 partizan al Austriei, mare vornic, 1800. — Constantin, fiul acestuia, mare Spătar, boer fruntaș în vremea ocup. rusești (1830). — Ioan C. (1798-1863) patriot, om politic, unul din șefii partidului național. La 1842 candidat la Domnie; membru în guvern la 1848. — Ioan, fiul său, om politic, (1841-1888).

CAMPUL LUI DRAGOȘ. Un ținut în Moldova în sec. 14-15, (între Bistrița-Tazlău și Valea Nechidului, în J. Neamț-Bacău), în care se aflau mai multe sate

pomenite în documentele vremii. Fusesse probabil o stăpânire din sec. 14 a lui Dragoș Voevodul sau a unui boer mare cu acest nume.

CAMPU PAINII. La nord și apus de Orăștie în valea Mureșului, J. Hunedoara. Bătălie în care Turcii fură zdrobiți de Pavel Chinezu comitele Timișoarei, venit în ajutorul Voevodului Ștefan Batori, la 12 Oct. 1479.

CAMPULUNG. Cel mai vechiu oraș al Țării-Rom., împreună cu Argeș. Așezat între dealuri, pe râul Târgu. Exista încă la încep. sec. 13, și a fost scaun al Domnilor țării în al 14. — La început orășenii ereau coloni sași din Ardeal, având înainte de 1300 și un comite (județ) al lor. Poate așezați de Ord. Teutonic, care a avut acolo o cetățue. — În sec. 15 țara întinzându-se spre Răsărit, Târgoviște îi ia locul ca importanță. — Biserici vechi : „Monăstirea“, fondată de voevozii Țării-Rom., poate pe la 1330-40 (după o pisanie, de „Negru-Vodă“ la 1215) ; refăcută și fortificată de Matei Vodă la 1633 ; reconstruită 1837. În biserică mormântul lui Alexandru Voev. din 1364. Sub mon. s'au aflat temelile unei mai vechi biserici, în stil roman, din sec. 12-13 ; — „Closterul“ sau Bărăția, mon. franciscană din sec. 13, e acum în ruine. (Tradiția o atribuie Doamnei Ana a lui Negru-Vodă (Vladislav?) ; reparată la 1410 și 1642 ; — Biserica domnească, dărâmată, erea de la Doamna Kiajna și Petru Vodă, 1567 ; — Sf. Nicolae din târg e de la 1570. Bis. Subești din 1551, refăcută 1779. Tot din sec. 16, sunt Bis. Marina (reînviată sec. 18) ; Bradul ; Schei ; Sf. Gheorghe, mică, gotică, de piatră ; Sf. Ilie ; Malul de sus (1532) ; Fundeni (cu pietre tomb. s. 16) ; Olari, din s. 17 ; bis. catolică Sf. Iacob. — Curtea Domnească se afla lângă Monastire : n'au rămas decât ruine de camere boltite. — Vechii locuitori moșneni din C. aveau ca proprietate moșia Târgului. Privilegiile orășenilor au rămas înscrise pe o cruce a lui Duca Vodă din 1672. — (În docum. slavone C. e transcris „Dolgopol“). — Reședința jud. Mușcel. Populația (1930) : 14.000 l. — În

apropiere de C., ruinele castrului roman dela Grădiște.

CAMPULUNG. Oraș în Bucovina, pe Valea Moldovei. Așezământ vechiu, cunoscut ca sat la sfârșit. sec. 14. Biserica Sf. Nicolae de la Ion Calimah Vv., 1758. — Reședință de județ. Populația (30) : 10.000 l.

CAMPULUNG. Ținutul C. din Moldova, la munte, în vechiul ținut al Sucevei, cuprindea mai multe sate cari se judecau altă dată după obiceiurile lor. Populația pastorală se bucura de oarecari îngăduiri deosebite, în ce privește birul și orânduiala lor socială. — JUDEȚUL actual al C. corespunde în parte cu ținutul vechiu, pe văile Bistriței și Moldovei, cu munții Dornei. Suprafață : 3348 k. p. ; Populația (1930) : 95.000 l.

CÂNDEA (Cândevicei, Cândescul). Neam de boeri moldoveni în s. 15.—Lațcu C. Pârcălab de Hotin, 1435.

CÂNDESCU. Familie boerească din Ț.-Rom., cu leagănul la Bădeni (sec. 15) apoi la Căndești și Pătlărlage, în J. Buzău. Coborâtoare din Mihnea Vornicul de la Bădeni, † pe la 1545. — Mihalcea vornicul de la P. în sec. 17 († 1635) — Radu Cândescu, marele vornic, și frații săi Moise spătarul și Negoită clucețul fură uciși de Mihnea V. la 1658. (Sora lor Preda era soția lui Preda Buzescul). — Mihalcea, mare Stolnic, fondator al Mon. Berca († pe la 1694). — Constantin, mare Logofăt † 1790.

CÂNDEȘTI. Sat în J. Buzău, pe Buzău. Biserica zidită de boerii Căndești la 1665 (mormintele familiei). Casele lor (refăcute), din aceeași epocă.

CARC-SERDAR. Capul arnăuților de slujbă la Curtea domnească; în sec. 18-19.

CARJĂ. Neam de boeri din Moldova, în sec. 15-16.— Luca C. sol al lui Ștefan cel tânăr la Sigismund al Poloniei, 1517 și 1523.

CĂRJALII. Cete de Turci neregulați cari veneau de peste Dunăre (de obicei de la Vidin) după pradă în Oltenia; — Tâlhari, jefuitori.

CĂRJI. Sat în Hunedoara. Resturi preistorice și romane.

CARLIGI. Sat în J. Neamțu. Biserica din sec. 17.

CARLIGATURA. Vechiu ținut al Moldovei, desființat la 1832. Coprindea o parte din jud. Iași de astăzi, cu scaunul la Târgu-Frumos. Numele acestui ținut figura în docum. dela 1400.

CARLOMĂNEȘTI. Sat în J. Buzău, lângă Nișcov. Dealul „Cetatea“ cu urme de șanțuri; stațiune preistorică.

CARLOVA. Familie din Jud. Buzău (s. 18).

CARNU. Fost schit în J. Buzău, lângă Rușavăț. Biserica zidită la 1546 de Mîrcea Voev. și Kiajna; refăcut la 1634 de Matei Vodă, apoi la 1822. Clopot din s. 16; icoane interesante.

CARSTE. Familie boer. din Moldova de sus (Bucovina). — Cârste vornicul Mol., 1594.

CARSTEA. Mare vornic în Ț.-R., ucis de Alexandru V. Iliș la 1617, ca partizan al lui Lupu Mehedințeanu.

CARSTIAN. Boer din Ț.-R. Pârcălab de Târgoviște, apoi mare vornic 1483-1504 († 1522). (v. Buzescu).

CARȚA (Kerz; magh. Kerc). Sat în J. Făgăraș, pe Olt. În sec. 13 se afla acolo o abație fondată la 1173; prădată de Tătari la 1241, desființată la 1474. Ruine.

CEANLAU. Munte în J. Neamț; vârful cel mai înalt din Moldova (1908 m., „Panaghia“).

CEALMA. Turbanul cu care Turcii își înfășurau capul. De obicei de culoare albă.

CEAȘNIC. Numele paharnicului în Moldova, în sec. 15. Erea și un „ceașnic al Doamnei“. (v. paharnic).

CEATA. Sub-impărțire militară din vechime, de mărime deosebită după trupe și după timpuri. Efectivele oastei se socoteau pe cete (regiment, batalion), de obicei cam de o mie de oameni (sec. 16-17 la Dorobanți de pildă. Cetele ereau comandate de căpitani.

CEATA de moșneni (familie). Acei ce se coborau dintr'un moș comun, stăpân al pământului ce au moștenit, alcătuiau o ceată (Ț.-Rom.).

CEAUR. Familie de boeri din Moldova (ținutul Bacău, din sec. 16). — Dumitrașcu Ștefan, m. vornic,

apoi mare logofăt 1624-30. — Ștefan Ciaurul, mare vornic al Ț.-de jos, 1623. — Gheorghe Vodă Ștefan fiul lui Dumitrașcu; Domn al Moldovei 1652-58. Logofăt al lui Vasile Lupu, se ridică contra lui și-i luă scaunul. Pribeag în străini, muri la Stettin, 1668 (v. și **Gheorghe**). — Vasile C., fratele său, hatman și m. Logofăt. — Fiul acestuia Dumitrașcu, mare Logofăt, † 1691. — Vasile, fiul lui Dumitru, pretendent la domnie, veni la 1716 cu trupe ungurești contra lui Mihai Racoviță, dar răsmerița lui nu isbuti.

CEAUȘ. Grad militar subaltern (sec. 17-19), locotenent, cap peste câteva zeci de oameni; — „Ceauș de lefegii“ (sau ceaș spătăresc) în Ț. R. mai mare peste lefegii (garda) spătarului mare; „Ceaș de seimeni“ (sergent locot.). — C. erau și alți șefi de slujitori domnești, agenți, ca: „C. de aprozi“, ajutorul vătafului de A.; Ceaș al Agiei; apoi „Ceaș-bașa“, capul ceașilor de divan. — v. și **vătaf**).

CEDONIE. Localitate dacă și stațiune militară romană. La Apold de azi (Jud. Sibiu), sau poate la Ocna Sibiului.

CEHAN. Familie boer. din Moldova în sec. 16, numită în al 17 Racoviță, după R. Cehan, mare logofăt. (v. **Racoviță**).

CELEI. Sat pe Dunăre, în J. Romanăți. La S. E. ruinele orașului și castrului roman care era probabil Suctdava, vechia așezare dacă (resturi preistorice). Se credea că acolo ar fi fost Malva (identificată acum cu Romula). Un drum roman pornea de aci la Romula și spre munte. — Constantin cel mare construi la 328 un pod peste Dunăre. Când scad apele se mai pot vedea resturile a 7 picioare care ereau învelite în tablă de aramă, pentru care poporul îl numise „podul de aramă“. Pare că acest pod a fost refăcut în locul altui mai vechiu din vremea lui Adrian. Podul figurează pe reversul unei monede și pe o medalie imp. de la Constantin. La capul lui erea un castru puternic. (Pe malul drept, în față, se afla cetatea Oescus. — La 1247, pescăriile de la Celei ereau concesate de Bela IV Regele Ung., ordinului Ioanit.

CELȚI. În timpurile pre-romane, câteva triburi cel-tice apusene pătrunseră și se așezară pe pământul Daciei (până și în părțile Dobrogei actuale), pe la începutul sec. 3 a. Chr. Scriitorii vechi menționează pe: Taurisci, Boi, Scordisci, Britolagi, etc.

CENAD. Sat în J. Timiș-Tor., pe Mureș, la granița spre Ungaria. Urme romane. — Cetate reg. din sec. 12, de la care numele vechiului comitat Cenad.

CENTURIA. Subîmpărțire a legiunii romane, numărând o sută de oameni, sub un centurion. Legiunea cuprindea 60 de centurii, iar cohorta 10.

CENTUM PUTEA. Stațiune romană în Banatul act., între Butin și Stamora (J. Timiș-Toront.).

CEPARU. Familie de boeri din Ț.-Rom. (Argeș), în sec. 16-17. — Jupân Dragomir zidi la 1533 biserica din Cepari. — Ivașco C. căzut în luptă la Leva, 1664.

CEPTURA. Sat în Prahova. Tradiția unei cetăți, pe dealul Lilești. Așezare preistorică (neolitică).

CEPTUROAIA (Ciuturoaia; azi numit: Știrbei). Sat în Romanați pe Olteț. Biserica a boerilor Buzești, din sec. 17. Beciuri vechi din acea epocă.—Boerii din Cepturoaia din sec. 15-16, se numără Buzești la finele sec. 16. O ramură, coborând din Dumitru părcălabul † 1529, rămase cunoscută în al 17 ca boeri din Cept.

CERAMICA. — Olărie pre și protoistorică (getică) s'a găsit în multe localități din țară: forma și ornamentele sunt influențate de civilizația mediterană. Din epoca daco-romană, olărie artistică s'a aflat în toate așezările romane din Oltenia, Transilv. și Dobrogea. — De olărie românească veche nu s'au păstrat modele : e neîndoios că forma și factura au rămas neschimbate până astăzi. Prin fragmente de teracotă simplă sau smălțuită cunoaștem întrebuințarea ei ca podoabă. La bisericile din sec. 15-16 se deosebesc cărămizile, olanele, discurile **SMALȚUITE** în culori, lucrate de meșteri din țară și folosite în ornamentare (în brăuri, ocnite cu discuri, etc.) la epoca lui Ștefan al Moldovei (Hârlău, Suceava, Iași, Dorohoi, etc.), și în Țara-Român. din sec. 14-15 (Argeș, Târgoviște). Discurile prezintă motive geometri-

ce și animale, stilizate heraldic. Urme de întrebuințarea olanelor sau țiglelor și cărămizi de pardoseală smălțuite s'au aflat în Ț.-Rom. (Argeș, Snagov, Cornet, etc.). Sobele smălțuite ereau de asemenea răspândite. Desvoltarea luată de ceramică în această direcțiune până în sec. 16, nu o mai aflăm apoi.

CERAȘU. Sat în Prahova, pe Drajna, între C. și Slon. La „Păducelu“ ruine de cetățuie medievală (v. și Slon).

CERBEL. În J. Huniedoara. Localitate cu rămășițe dace (podoabe de argint, etc.).

CERCEL, Ștefan. Căpetenia unei cete de haiduci, cari Jefuiau în Oltenia pe vremea anarhiei ce urmă morții lui Mihai Vodă, 1601.

CEREALE, grâne. — Grâul și seara se cultivau la noi din vechi timpuri. Hrana principală însă a populației din țările rom. până în sec. 18, erea meiul, sub forma de păsat. — **PORUMBUL,** care e astăzi hrana de bază, a fost introdus în Ț.-Rom. în a doua jumăt. a sec. 17 (pe la 1680), în Moldova mai târziu (pe la 1715). Mămăliga (cuvânt grecesc) a înlocuit păsatul și pâinea.

CEREMUȘ. Râu, afluent al Prutului; din vechime graniță între Moldova (Bucovina) și Polonia. Format din C. alb și negru.

CERKEZ. Familie b. din Ț.-Rom. (București); unde se află din sec. 18.

CERKEZ-Cristodulo. Mihai. General. comand. de divizie, s'a distins în 1877 la Plevna (1889-87).

CERNA. Râu de munte în J. Mehedinți și Severin. Ese dintr'o peșteră a munt. Gărdoman, trece pe la băile Mehadia și se varsă în Dunăre la Orșova. 75 k. lung. Altă dată erea hotar spre Ungaria. Afluent Cernișoara. — Nume dacic : Tierna, Cierna.

CERNA. Râu în J. Vâlcea. Afluent al Oltețului. Ese din munt. Cursorul. Lung 80 k.

CERNĂTESCU. Familie b. din Oltenia (Dolj).

CERNĂTEȘTI. În J. Buzău, pe Slânic. La locul „Cetățuia“, urme de întărituri, ale Tătarilor după tradiție (preistoric).

CERNĂUȚI. Orașul. Exista la 1407, la vadul Prutului, un sat lângă cetatea Țețina. In sec. 16 erea un târgușor, reședința starostelui ținutului de margine. După luarea Moldovei de N. W. (Bucovina), târgul crescuse repede, fiind capitala provinciei sub Austria. Episcopia de Rădăuți fu mutată acolo. — Biserici: Sf. Nicolae, din 1748, de la boerul Stroescu, staroste de C.; Horecea, din 1760. Catedrala și palatul mitropolitan, sunt moderne. — Universitate fondată la 1875.— Populația (1930): 110.000 loc. — La vadul Prutului, în 27 Oct., 1497, Ștefan înfrânse restul oastei lui Albert al Poloniei.

CERNĂUȚI. Județ în N. Bucovinei, cu reședința la Cernăuți. Vechiu ținut de margine al Moldovei. Suprafața 1860 k. p.; Populația (1930): 302.000 loc.

CERNAVODA. Orașel și port la Dunăre, J. Constanța. Resturi romane, valul lui Traian. La miază-zi de orașul actual, se afla vechiul Axiopolis (v. **Axiopolis**). — Intărituri turcești. Capul podului de fier peste Dunăre. — Popul. (1930): 6500 loc.

CERNETI. Altădată târg, scaun al Jud. Mehedintzi până la 1840 și înainte căpitănie de margine. Azi alăturat orașului Severin. — Biserica S-ta Treime zidită de Grigore Ghika V. la 1662. Sf. Nicolae la 1794 (de R. Pleșoianu și J. Glogoveanu).

CERNICA. Monăstire de călugări în Ilfov; pe un ostrov din balta Colentina. Fondată de jupân Cernica Știrbei la 1608. Două biserici. Pustiită în sec. 18, a fost renoită la 1784.

CERSIE. Stațiune daco-romană la S. E. de Porolissum; în N. Transilv. la Ungurașul de astăzi, J. Sălaj.

CERVENIA. Sat în Teleorman. La „Cetatea“ resturi preistorice.

CESIANU. Familie boer. din Oltenia (Romanați); ramură din familia Jianu, numită după moșia Cezieni.

CETATEA sau **CETĂȚUIA.** Sub aceste numiri aflăm în deosebite părți ale țării: ziduri sau ruine, intărituri vechi și movile, sau uneori locuri fără nici o urmă, de obicei pe un deal sau înălțime, — cu dife-

rite destinațiuni și din toate timpurile (castru roman, castel medieval, cule sau case întărite de mai târziu; alte-ori numai așezări preistorice, valuri sau întăriri ocazionale, etc.). Poporul le coprinde fără deosebire sub numele de C. — Destinațiunea lor primitivă, din cauza stărei actuale care nu mai permite recunoașterea planului, e greu sau cu neputință de determinat pentru multe din aceste urme de construcții. Din altele n'a mai rămas decât amintirea că acolo a fost pe vremuri o construcție, o „cetățue“ oare-care. — (Notițe asupra multor din ele se găsesc la numele localității. — Pentru cetățile sau castele din veacurile de mijloc, ale căror ruine subsistă, v. **Cetăți**).

CETATEA. Sat pe Dunăre, în J. Dolj. Acolo începea primul val de apărare ridicat de Romani, probabil sub August, de-a lungul Dunărei până la balta Greaca. Pe dealul „La Cetate“, urmele castrului roman. — Rețute de la 1853.

CETATEA. Sat în Teleorman (com. Antonești). D'asupra gârlei Tinosu, resturi preistorice neolitice (olărie, unelte de piatră).

CETATEA LUI NEGRU-VODA. La Colții-Brezei, pe munte, la sud de Breaza în J. Făgăraș, între valea Brezioarei și a Poșortei, ruinele unui castel după tradiție al lui Negru Vodă.

Alte cetăți din Țara-Român. sunt atribuite de tradiția populară lui „Negru Vodă“: (v. Argeș, Dâmbovița, **Cetățeni**, **Negru-Vodă**).

CETATEA DE BALTA (magh. Küküllövár). În Transilvania, pe Târnava-Mică, castel al voievozilor Transilvaniei. La 1487 fusese dat de Regele Matei împreună cu Ciceiu, lui Ștefan Vodă al Moldovei. Ion Zăpolya le dăruie mai târziu lui Petru Rareș, care le pierde la 1541. Cet. exista la 1197. Zidurile încă bine păstrate. (v. și **Ciceii**).

CETATEA NOUA. (v. **Gherghița**).

CETATEA ALBĂ (Turc. Akkerman). Cetate și oraș la limanul Nistrului în Basarabia. Pe locul anticului oraș grecesc Tyras, mai târziu cetatea bizantină Mau-

rokastron, Moncastro al Genovezilor în evul mediu. — Pe rând sub stăpânirea bizantină, genoveză, tătarească (sec. 13), CETATEA e a Moldovei la începutul s. 15 sub Alexandru cel Bun (1407). Refăcută de Ștefan II la 1440, fu reinoltă și mărită de Ștefan cel Mare la 1481, dar îi fu luată de Turci la 1484 și stăpânită de ei până la 1812, când trecu Rușilor. Din puternica cetate, mărită și fortificată modern de Turci, au rămas zidurile întregi cu turnurile încă bine păstrate. Poarta mare e făcută de Ștefan Vodă la 1476. În mai multe rânduri, cetatea a fost asediată. Desființată de Ruși în sec. 19.—ORAȘUL C. A. (numit în vechime slavonește: „Bielgorod“), citat ca târg al Mold. la 1408, s'a dezvoltat mai mult în sec. 18 sub Ruși. Colonie însemnată de Armeni în sec. 14. E urmarea ca port și loc de comerț al vechiului Tyras (v. Tyra). Are o biserică zidită de Ștefan Vodă la 1482. Populația actuală (1930): 24.000.

CETATEA-ALBA. Ținut al Moldovei (Basarabia), numit după cetate. Județul actual are 7595 k. p. întindere și 340.000 loc. populație. Colonii germane și elvețiene de la început. sec. 19.

CETATEA-ALBĂ și Ismail. Episcopie ortodoxă înființată la 1925, cu scaunul la Ismail.

CETĂȚENI din vale. Sat pe Dâmbovița, în J. Muscel. Numit astfel de la „Cetatea lui Negru-Vodă“ din apropiere. În locul unde era cetatea, rămășițe din ziduri și o bisericuță. (v. **Negru Vodă și Dâmbovița**).

CETAȚI ROMANEȘTI, castele, fortărețe medievale. — În Țara-Românească: Argeș (numită a lui Negru Vodă și Poenari), București (Cetatea Dâmboviței de jos), Calvinii, Dâmbovița, Gherghița, Giurgiu, Lotru. Negru-Vodă (Cetățeni), Negru Vodă (în Făgăraș), Oreava, Severin, Teleajen, Turnu, Târgoviște. — În Moldova: Cetatea-Albă, Chilla, Crăciuna, Hotin, Neamțu, Orhei, Roman, Soroca, Smeredova, Suceava, Tighina, Țețina. — (Domnii Ț.-Rom. au stăpânit timporar peste munți în Ardeal: Bran, Făgăraș, Vinț; iar al Moldovei: Ciceș și Cetatea de Baltă). — v. la **numele** fiecărei.

CETAȚI ROMANE, castre, orașe întărite, numeroase în coprinsul României de astăzi, afară de Moldova. Printre cele mai de seamă în Ț.-Rom. și Dobrogea : Drobeta, Daphnae, Dinogetia, Istros, Malva, Troesmis, Ulmetum, etc. (v. numele lor și articol. *romane*).

CETAȚI DACE, din care au rămas ruine sau urme: la Grădiște (Muncel), Costești, Piatra-roșie, Turda, Odorhei, în Transilvania. Unele din cet. Dacilor au fost reîntărite și întrebuințate de Romani.

CETAȚI TURCEȘTI pe teritoriul țării, luate de Turci de la Domnii Ț.-Rom. și Mold., sau ridicate de ei, au fost: — Akkerman (Cetatea-Albă), Brăila, Bender, Giurgiu, Hotin, Ismail, Kilia, Silistra, Turnu. — (v. aceste nume).

CETAȚUIA. Locurile unde au fost cetăți, întăriri sau alte așezări vechi sunt numite de popor C. — (v. *Cetate*).

CETAȚUIA. Schit lângă Râmnic, la N. de oraș, pe vârful unui deal, unde probabil a fost pe vremuri o cetate. Ca și alurea în J. Vâlcea, tradiția unui Domn Basaraba, care locuia acolo și se lupta cu Tătarii. — În sec. 16 exista un schit cu biserica în care fu ucis la 1529 Radu de la Afumați cu fiul său Vlad, de către boerii Neagoe și Drăgan. Schitul a fost reconstruit de Mitrop. Teodosie la 1680 (reparații din sec. 19).

CETAȚUIA. Monăstire aproape de Iași, în partea de S. a orașului. Ridicată la 1672 de Duca Vodă, care făcu și casele domnești în care locuia. Biserica și clădiri interesante; bolte gotice. Întărită cu ziduri de apărare.

CHALCOCONDILAS, Nicola. Cronicar grec bizantin din sec. 15. În istoria împărăției (până la 1463), date asupra Ț.-Român.

CHEIA. Monăstire pe valea Teleajenului, în munții Prahovei, fondată de Mihail Ghika la 1825 (călugări).

CHEIA. În munții Vâlcei, pe Cheia. Schitul Jezerul, fondat la 1573. — Într'o peșteră tradiția mormântului Sf. Andrei. — La „Valea-lungă“ resturi ale unei exploatări de aur a Sașilor.

CHEIA. Râu în Vâlcea, afluent al Oltului. Mai jos de Sărăcinești e numit RÂMNIC.

CHEIA. Loc, pe apa Tisăului în sus, între stânci (com. Tisău în J. Buzău). Ruine de clădire, după tradiție un palat al Doamnei Neaga.

CHENDRIȘ (Kenderes). Familie nob. română din Banat în sec. 14-16.

CHESAR Logofătul, împreună cu Dumitru Vornicul și alți boeri, conspiră contra lui Mihai Vodă, de care sunt tăiați la 1596.

CHESARIE Halepliu. Episcop de Râmnic 1773 † 1780. Tipăritor de cărți bisericești. — **CHESARIE** Căpățână, Episcop de Buzău 1825-46. A refăcut mai multe biserici din J. Buzău.

CHEVE (Keve). La Cuvin, N. de Banat, se afla cetatea stăpânită după vechile cronici de Glad la finele sec. 10, și care a durat împreună cu comitatul Cheve (înființat în secol. 11) până la căderea sub Turci, la 1551.

CHILIA NOUĂ. Cetate în Basarabia, pe Dunăre. După luarea cetății din ostrov (Chilia veche, v. mai jos) de la Radu al Ț.-Rom. la 1465, Ștefan cel Mare refăcu (pe la 1476) cetatea la Chilia nouă din față (pe urmele uneia mai vechi genoveză și bizantină). Turcii o luară la 1484, întărind stăpânirea lor la gurile Dunărei. În sec. 18, fu asediată de trei ori de Ruși, iar la 1812 trecu Rusiei odată cu Basarabia. Ruinele cet. sunt încă în ființă.

CHILIA, ORAȘUL. Așezare veche lângă cetatea de mai sus, s'a dezvoltat în sec. 19. Biserica Sf. Nicolae, dela Ștefan-Vodă, din 1478, fu rezidită de Vasile Lupu la 1648. — Populația (1930) : 17.000 loc.

CHILIA VECHIE. — Pe malul drept al Dunării, sat, în fața orașului Chilia din Basarabia. În ostrov se afla din secol. 14 castelul genovez LICOSTOMO, ridicat pe ruinele vechiului fort bizantin Lykostomion (Gura Lupului). În stăpânirea Domnilor Țării-Rom. în sec. 14—15 (prilej de lupte la 1429 între Dan Vodă și Alexandru al M.), fu luat la 1465 de Ștefan c. Mare, care zidi apoi pe malul stâng Chilia nouă. (v. mai

sus). De atunci castelul căzu în ruine (urme de ziduri și șanțuri).

CHILIA. Sat în J. Olt. Pe deal, la „Cetățue“, urme de întărituri, numite „Tătărasca“.

CHILIA. Ruinele unui schit, la Podenii-vechi, J. Prahova.

CHINDIE. Turnul de la Curte (donjon), din care se vestea ceasul chindiei (spre seară).

CHINEZU, Pavel, comite al Timișoarei.—(v. Pavel).

CHIOARU (Chioara, Cetatea de piatră; magh. Kövar). Cetate ridicată din sec. 13, pe un deal aproape de Remetea, pe Lăpuș, Jud. Satu Mare. La 1392 fu donată de Rege voevozilor rom. de Maramureș. În sec. 16 erea a Princip. Transilvaniei. La 1600 a lui Mihai Vodă, sub comis Lecca. Dărămată la 1713. Azi în ruine. — După numele cetății a existat din vechi până la 1876, un DISTRICT al Ch., cu sediu la Șomcuța-Mare.

CHIOSE-AIDIN. Sat în J. Durostor. Ruinele unui castel roman-bizantin din sec. 4: Poate vechiul Palmatis.

CHIOJDU mic. Sat vechi în J. Buzău. Un mormânt din vremea Goșilor, sec. 4.

CHIPRIENI. Monăstire în Basarabia. (v. Căpriana).

CHIRILA. Preot din Beiuș; cap al cetelor de Români luptând în Ardeal alături de Rakóczy contra Turcilor, căzu în luptă, 1650.

CHIRILIC, alfabetul. — (v. Alfabet).

CHIRNOGI. În J. Ilfov, la N. de Oltenița, spre Dunăre, urme de așezare protoistorică.

CHISHULL, Edmond. Englez, din suita ambasadorului la Constantinopol, Lord Paget. A lăsat o relațiune a trecerei lor prin Țara-Rom. la 1702.

CHIȘINĂU (Kișineu). Orașul. Capitală a Basarabiei (1818) pe vremea anexării rusești. Cunoscut ca sat de la 1436. În sec. 18 erea un târgușor neînsemnat, care creșcu repede după 1812. La încep. sec. 17 se numea și RĂȘCA. Lipsit de monumente vechi. Populația (1930) : 117.000 loc.

CHIȚCANI (noul Neamțu). Monăst. în Jud. Tighina; de la încep. sec. 19.

CHIVARA. Coifură militară (shako), chipiu înalt. Introdus la 1830 în oastea rom. după modelul rusesc.

CHRISTESCU, Constantin. General; în 1917 comandă armata I, pregătind rezistența și victoria dela Mărășești (1866-1923).

CHOZIM. Numele polon al cetății Hotin din Moldova.

CIANGAI (csángón). Locuitorii de origine maghiară (secui) din Moldova, ținut. Bacău și Roman, în jurul văii Siretului. Stabiliți acolo din deosebite timpuri, începând din sec. 13, ca coloni la marginea regatului ung. sau lucrători la minele de sare (v. Valea Trotuș-Ocna). Până azi au păstrat limba, religia catolică, obiceiurile și satele lor, și ceace e caracteristic, femeile poartă fără excepție vechiul costum românesc. (v. și Secui).

CIȘNIC. Nume al paharnicului în Moldova, sec. 15-16.

CIBIN. Râu în Ardeal, afluent al Oltului, în jud. Sibiu. De la el vine numele orașului, în vechime Cibin (Cibinburg).

CICANEȘTI. Sat în J. Argeș, în jos de cetatea Argeșului. Ziduri în ruine, prob. din sec. 14-15, în legătură cu cetatea.

CICEI (magh. Csicsó). Cetate în Transilvania (J. Someș), nu departe de Dej. Zidită prin sec. 13 pe un vârf, castelul era stăpânit de voevozii Trans. la 1484. Regele Matias îl dăruie lui Ștefan al Mold. cu 60 de sate ce țineau de el. Bogdan III îl stăpâni, apoi Petru Rareș care se refugiază în Cicei la venirea lui Soliman în Moldova (1538), stând acolo aproape doi ani. Rețut de Zapolia, Ciceiul fu asediat de Petru la 1542, apoi dărâmat de Martinuzzi (1544). Astăzi ruinele zidurilor.

CIGMAU. Sat în J. Hunedoara. Resturi de castru, pe Mureș, spre Ghelmar, unde era localitatea romană Germisara. — Urme preistorice.

CILIC. Lângă Telița, J. Tulcea, monăstire fondată la 1825 de un arhiereu rus Atanasie.

CIMERIENI. Poporul cel mai vechiu în regiunile

noastre, al cărui nume s'a păstrat din vremurile preistorice, sunt C. — De la N. și N. W. Mărei Negre, C. se întindeau spre apus și Dunăre în sec. 16-11 a. Cr. Ei ereau un neam de rasă europeană nordică, înrudit cu Traco-Ilirienii. Sciții, veniți pe urma lor în sec. 12-11 a. Cr., luară în șesurile noastre locul Cimerienilor, rămași sub alte nume în celelalte părți. Scriitorii greci antici vorbesc de TRERI, un trib cimerian de la Dunărea de jos. — Poporul de mai târziu al Dacilor, e urmașul lor.

CIN, Cinuri. Inseamnă la Ruși, de la cari a fost imprumutat la încep. sec. 19 (Moldova): rang, funcțiune, slujbă publică. De unde „cinovnic“ (funcționar).

CINCIȘ. Sat în J. Hunedoara. Resturi de așezare romană.

CINCU MARE. Comună în J. Târnava-Mare. Colonie de Sași din sec. 13. — În Sept. 1916 lupte între Germani și Români.

CIOARA. În J. Alba. Localitate protoistorică dacă (podoabe de argint, etc.) — În sec. 17-18, monastirea din plaiu Cioara, numită și Aftela.

CIOBĂNOAIA. — Pe valea C., în J. Buzău, un schit de lemn (sec. 17 ?)

CIOCANEȘTI. Sat în Ilfov. La 1521, bătălie între Radu de la Afumați și Turcii lui Mehmed Bey.

CIOCANU. Schit în J. Muscel spre N. de Câmpulung. Din veacul 16; reînnoit la 1610. Biserica actuală, de lemn, din 1825.

CIOCĂRLIA. Movilă la Vadu-Pășei-Scurtești, în Buzău. La 1881 s'au găsit în ea osemintele unui rășboinic cu calul lui, zeaua și armele (mormânt scitic).

CIOCLOVINA. Schit în munții Gorjului, mai sus de Tismana; zidit la 1715 de jupâneasa Stanca Glogoveanca. — Pe vârful dealului Cioclovinei un alt schit mai mic

CIOCLOVINA. Sat în J. Hunedoara. Peșteră cu unelte și urme preistorice paleolitice.

CIOCOI. La început (sec. 17) acest cuvânt însemna pe agenții fiscului. Mai apoi, în general, se zicea omu-

lui de casă, vătaf, sau slugă la un boer (sec. 18). Termenul ajuns în cele din urmă pejorativ, din cauza abuzurilor acestor oameni, cei mai mulți greci, cari se îmbogățeau adesea, prădând pe țăran, furând pe boeri. În acest sens însemna un parvenit, ajuns, în opoziție cu „boer“, iar nici de cum sinonim cu acesta, cum s'a întrebuințat de unii în timpul din urmă, în mod impropriu și injurios.

CIOFLAN. Sat în J. Olt. Biserica din 1726 de la Gheorghe Cioflan și Ana.

CIOGOLEA. Familie boer. din Moldova, în sec. 16-17. — Ignat C. Părcălab de Hotin, 1622. Pătrașcu M. Logofăt 1634.

CIOHODAR. Slujitor, om din garda sau serviciul Domnului (valet de chambre). „Baș-Ciohodarul“ era șeful C., cari ereau îmbrăcați în roșu. (cuv. turcesc). În sec. 17-19.

CIOLANEȘTI din deal. Sat în Teleorman. Ceramică preistorică.

CIOLANU. Schit în J. Buzău, la Haleș-Tisău, fondat la 1590 de doamna Neaga. Căzut în părăsire, fu reinviat în sec. 18. — Pe dealul Cetățuia, în apropiere, urmele unei întărituri și o biserică.

CIOLPAN. Neam boeresc din Moldova din sec. 16-17. — Grigore C. mare postelnic, apoi hatman 1615-1620.

CIORNA (Osorna, Chorna), de. Familie n. din Banat, sec. 13-15, din care era Oslu banul de Severin, 1240 Laurent banul, 1263-72 comite de Crasso și Keve și Dominic 1314.

CIROGARLA. Râu, în J. Ilfov, format din apele Dâmboviței la Brezoie (J. Dâmbov.). Unit cu Sabarul se varsă în Argeș.

CIROGARLA. Monăstire de maici în Ilfov. Fondată la 1808 de Vornic Const. Samurcaș și soția lui Zinca.

CIROGARLEANU. Boeri din Ț.-R., în sec. 17-18.— Petru m. clucer 1640. Constantin, clucer, sol la Tătari, 1689.

CIOROI. Sat în jud. Romanați. Biserica din 1783.

CIOROIAȘ. Sat în Dolj. Urme de zidării romane. „Măgura lui Mihai“.

CIOVARNIȘANI. Sat în Mehedinți. Un mormânt și antichități romane (podoabe de aur la Muz. Naț.).

CIPAU (magh. Maros-Csapó). În J. Târnava Mică, pe Mureș. Tumulus cu oseminte și arme preistorice.

CIPARIU, Timotei. Profesor, filolog; naționalist din Ardeal (1805-1887).

CIREAȘOV. Sat în J. Olt, lângă Slatina. La 1398, moșla boerului Aldea. Biserica de pe la 1805.

CIRCA din Iambut (Alba). Familie n. din Ardeal.—

CIRCA, Ioan, pseudo-episcop din Trans., propagandist pentru unirea Rom. cu bis. calvină la 1700-1728.

CISLA. Pentru plata birului, repartiția contribuabililor se făcea colectiv pe județe sau târguri și sate, pe cislă. (sec. 16-18). Cisla corespunde rolului de impunere de astăzi.

CISLAU. Monăstire în J. Buzău; astăzi rămasă biserica satului. Tradiția o atribuie doamnei Neaga. (sec. 16). Rezidită la 1749 de episcop. Metodie și apoi la 1829 de Chesarie. Uși sculptate din s. 18.

CISLĂU. Boerii de la Cislău, neam de frunte din Jud. Buzăului în sec. 16-17, ereau aceeași familie cu cei de la Tătărani. (v. **Tătărani**).

CISNĂDIA (Heltau). Comună mare la S de Sibiu.— Burg sas interesant, cu biserica veche în stil roman din s. 13, reconstruită gotic în al 16, cu un frumos turn.

CISNĂDIOARA (Michelsberg). Sat în J. Sibiu. — Ruinele burgului săsesc din sec. 13.

CIUBĂR-VODA. Cronicele Moldovei pomenesc de un Domn cu acest nume, care a domnit două luni la 1449. Erea Petru Ciupor (Czupor), mai târziu voevod al Transilvaniei, care comanda oastea maghiară venită cu Petru-Vodă, la moartea căruia stăpâni Moldova, de unde fu gonit de Alexandru Vv. cu Polonii.

CIUBĂRCI. La Nistru, în jos de Tighina, o cetățue ridicată de Ștefăniță sau Petru-Vodă; dată Turcilor de Ștefan V la 1538. Fără urme.

CIUC (magh. Csik). Județ al Transilvaniei. Vechiu comitat al Ungariei, format din trei scaune secuști

privilegiate. Ținut muntos. Râuri: Olt, Mureș. Orașe: Mercurea Ciuc (Cic-Sereda) reședința, Ghergheni. — Suprafața 5065 k. p. Populația (1930) : 146.000 loc.

CIUCEA. Comună în J. Cluj, pe Criș. Ruinele unei cetăți. — La 1848 luptă între Austriaci și Unguri.

CIUCUROVA. S. în J. Tulcea. La „Cetatea-veche“ urme antice.

CIULA MARE. Sat în Hunedoara. Biserica din 1680 de la protopopul Ioan.

CIURUBUC. Schit la locul „tabăra Vulturilor“ pe stânca Dochia, în J. Neamț. După tradiție erea acolo un schit vechiu, C., acoperit (la 1704) de o surpătură a Ciahlăului.

CIUS. Oraș roman lângă Dunăre, în Dobrogea, unde e astăzi satul Eski-Sarai, la N. E. de Hârșova.

CIUTA. Sat în Buzău; biserica din 1801.

CIUTURA. Sat în J. Dolj. Biserica unui schit ruinat din sec. 17.

CLACA. În general înseamnă prestarea fără plată a unui serviciu, silit sau de bună voe. — În special, lucrul sau munca făcută de rumân stăpânului pentru toate nevoile acestuia: „toate trebile și poslușaniile“. Introdusă în sec. 18 prin reforma de la 1741, care desființa rumânia, claca consta în lucrul gratuit stăpânului moșiei de către țărani, 6 zile pe an și dijma din semănăturile lor. De aci și numele de CLĂ-CAȘI ce se da țăranilor foști rumâni. — (v. rumân).

CLĂNĂU. Neam boeresc din Moldova; sec. 15-16.— Clănău, vel spătar sub Ștefan Vodă 1481-1504.

CLARA Doamna. Soția doua a lui Alexandru Basaraba Domnul Ț.-Rom. Fiica magistrului Ianus de Doboka din Transilvania. † după 1370.

CLATEȘTI. Boerii dela Cl. din Ț.-Rom., în sec. 16.— Stan Spătarul, fond. al mon. Cătălui 1577. — Vintilă, fiul său, mare Vornic, 1618.

CLATIA. Biserică, a unui schit lângă Iași, azi numită „din dealul lui Păun“; fondată de Păun Vameșu la 1672.

CLEJANI. Sat în Vlașca. La 1522 Radu de la Afumați bătut acolo pe Mehmed Bey.

CLEMENT. Episcop de Râmnic, 1737-49.

CLINCENI. Sat în Ilfov. Biserica din 1694, de la Ramadan Paleologu.

CLOCOCIOV. Monăstire din J. Olt, mai jos de Slatina. Zidită la 1645 de Diicu Buicescu vel aga și jup. Dumitra, pe locul altei mai vechi din s. 16. (poate de la Mihai V.). Ziduri de apărare.

CLOPOTIVA. Sat în Hunedoara. Urme romane (apeduct).

CLOȘCA, Ioan; după numele adevărat: OARGA (Varga). Tovarăș al lui Horia în răscoala din Ardeal și executat împreună cu el. (1755-84).

CLOȘCA-CU-PUI. Numele popular al tesaurului de la Pietroasa. — (v. **Pietroasa**).

CLUCER mare. Boer însemnat în Țara-Rom. începând din sec. 15: Intendentul Curței domnești, având grija magaziiilor de provizii. Aceeași sarcină o avea și pentru aprovizionarea oastei. Sub ordine avea pe **CLUCERUL DE ARIE** pentru grâne și bucate, slujbă boerească, și slujitorii lor pivnicerii. La finele sec. 14 sarcinile clucerului, înființat mai târziu, le avea **PIVNICERUL**. — În Moldova, unde apare tot în sec. 15, avea aceeași atribuțiuni, însă era boerie secundară.

CLUCEREASA. Sat în Muscel. La Piscu Lilieciilor (dealul Mărgineanca), ruine neidentificate.

CLUJ (magh. Koloszvár, germ. Klausenburg). Cel mai mare oraș al Transilvaniei. Pe Someșu mic. — Orașul actual se află pe locul coloniei daco-romane Napoca. — Colonizat de Sași (1178-1180), în jurul monăstirii și cetății fondate acolo, Clujul se dezvoltă repede, mai ales din secol. 15. În al 16, elementul maghiar predomină și Cl. deveni un centru național și câteodată scaunul Principiilor Transilvaniei. Dietele țării se țineau acolo. Intre 1790—1848 a fost reședința guvernatorilor Tr. — Biserica catedrală cat. Sf. Mihail, gotică, de la Regele Sigismund, a fost ridicată între 1396-1432. Matei Corvin, născut la Cluj, a clădit la 1486 biserica, care la 1662 fu dată reformatilor. — Cetatea (Fellegvár) din sec. 12, rezi-

dită în al 15, erea pe stânga Someșului. Ruine din ziduri, unul din turnuri cu poartă, în filință.—Tot acolo erea monăstirea benedictină desființată, fundațiune a lui Bela I din 1060. (o capelă veche; clădiri transformate).—Universitate cu bibliotecă importantă; muzeu istoric. Grădina botanică.—Reședința Jud. Cluj.—Episcopie unită; episc. reformată; episc. ortodoxă.—Comand. Corp de armată. — Populația (în 1930): 100.000 loc.

CLUJ. Județ în Transilvania. Vechiu comitat al Ungariei, existând din sec. 12 (Kolosz). A purtat numele de Cojocna ca județ al României 1919-25. Centru românesc vechiu. Muntos. Râuri: Someș mic, Crișu repede, Almaș. — Rămășițe antice și medievale. — Reședința la Cluj. — Intindere 5079 km. p. Populația (1930): 334.000 l.

CLUJ. EPISCOPIA rom. unită, înainte la Gherla, de unde a fost mutată la 1930. — **EPISCOPIA** ortodoxă, înființată la 1919.

CNEAGHINA. Titlul ce se da în Moldova, din sec. 15 până la finele sec. 17, soțiilor și fiicelor de boer (= jupâneasă în Ț.-Rom.).

CNEAZ. Titlu nobiliar = principe, întrebuițat în Moldova (sec. 17-19), împrumutat de la Poloni-Ruși. spre a numi pe K. acestora. — (Nu trebuie confundat cu numele de CNEJ, de mult în limba rom. și care avea altă însemnare).

CNEIUS LENTULUS. Trimisul lui August, comandant al unei expedițiuni în Dacia la an. 9. Infrânse pe Daci și le luă mulți prinși.

CNEJI (cnezi, kineji). În organizarea socială din 'nainte de formarea statului românesc, căpeteniile așezărilor obștești (sate, grupe de sate, teritorii) de mai mare sau de mai puțină însemnătate pe cari le aduceau și la oaste, ereau knejii. Ca și județul (judec), cn. avea atribuții de judecător și administrator, sub ascultarea voevodului. E probabil că, la început aleși, acești c. devin ereditari (ca și voevozii), iar urmașii lor, atunci când autoritatea lor se perduse, formau clasa cnejilor sau oamenilor liberi (moșneni)

pe care o aveam în Ț.-Rom. și Mold. Până la finele sec. 17, docum. slavone întrebuintează cuvântul de c. pentru acești oameni liberi, proprietari de moșie (sinonim deci cu: judec., moșnean, răzeș, boer ca termen general). Une-ori folosit în sensul de stăpân de rumâni sau șerbi. — În Transilvania, knejii se mențin cu vechile lor atribuțiuni până târziu (sec. 16): Ereau capul unui sat sau mai multor sate și aveau sarcina să strângă dijmele Regelui, implineau corvezile militare la cetăți, adunau oamenii la oaste, etc. Aveau drept la dijmă; judecau pricine mici, celelalte mergeau la Voevod sau la comite. Insemnătatea lor scăzuse cu timpul până la o simplă slujbă sătească. Knejii se aflau din vechime în părțile românești: Hațeg, Huniedoara, Banat (Caransebeș), etc. — La 1247 diplomele ung. pomenesc doi kneji cu stăpâniri mai întinse în Oltenia. În Țara-Rom. organizarea lor ca autoritate pare a fi dispărut sub Domnii din sec. 14, rămânând numai numele unei stări sociale, sau clase (v. mai sus). — Cuvântul C. e slavon: „knjaz“ (probabil din vechiul german konung = könig). — (v. și **Judec, voevod, moșnean, boer**).

COADĂ. Mare vornic în Ț.-Rom. ucis de Mircea V. Ciobanul cu fratele său Radu comisul și alți boeri, la 1545.

COANDĂ. Familie din Craiova. — Constantin C., general de artil., om politic, Prim ministru la 1919. (1857-1932).

COASTA-BENGĂI. Munte la Novaci, în Gorj. Zidărie veche în ruine.

COBIA. Monăstire în J. Dâmbovița, la n. de Găești, fondată la 1571 de jupân Badea Clucerul. Uși sculptate din sec. 16.

COBURG, Principe Friedrich Josias de Sachsen- (1737-1815). Feld-mareșal; comandant al trupelor imperiale cari ocupară Bucureștii la 1789 în războiul austro-ruso-turc. (De atunci a rămas amintirea „Nemților cu coadă“, cu peruci).

COCA. Numele unor localități din J. Buzău (munți, izvoare, sat, pădure), poate în legătură cu regiunea

„cauca“, de care se vorbea în sec. 4, pe vremea Goților. — (v. **Caucaland**).

COCIE. Trăsură mare închisă, din vechime; sec. 16-18 (germ. kutsche).

COCIULAR. Sat în apropiere de Silistra. Antichități romane.

COCON (cucon). Copil de Domn („cocon domnesc“), și de boer. Numire întreb. din sec. 16-18. — Mai târziu acest titlu fu dat boerilor în loc de jupan, în vorbirea curentă (și a rămas până azi un termen de deferență în Mold.). — **CUCOANA** erea jupâneasa, soția de boer.

COCONI. Sat în J. Ilfov, pe balta Mostiștea. La „Piscul“, așezare getică (morminte, ceramică grecească). La baltă, urme de construcții.

COCOR. Boerii dela C. și Periș din Ț.-Rom. (Ilfov), puternici în sec. 16, se trăgeau din Calotă, marele vornic (1500) și soția sa Neacșa, fiica lui Vlad Vodă călugărul.

COCORA. În J. Ialomița. Urme de așezare preistorică.

COCORESCU. Mihalcea marele Ban (1530-1601), sfetnicul de încredere al lui Mihai Vodă (luă Silistra la 1597), ucis la Turda cu Domnul său, stăpâna satul Cocorăști din Prahova. — Fiul său era Patrașco spătarul. — Radu Coc. mare logofăt al lui Matei Vodă 1640, fiul preced., avu de fii pe Radu și Vlad clucerul, apoi amândoi mari logofeți în sec. 17. — Gheorghe, mare vornic la încep. sec. 19.

COCOREȘTI. Sat în Prahova. Biserica zidită de Radu Coc. mare logofăt și soția lui Maria la 1653. — Lângă biserică ruinele altei mai vechi, „de la Negru-Vodă“.

COCOȘ. Monăstire în J. Tulcea; fondată de mocanii români la 1835.

CODLEA (germ. Zeiden). Comună la vest de Brașov. Burg din sec. 13, al Ordinului Teutonic (Schwarzburg). — În apropiere urme de așezare preistorică.

CODRENII din Codrul-Tîgheciului, din marginea spre Bugiac, alcătuiau o miliție de câteva mii de oa-

meni (până spre sfârșit. sec. 18), apărare a Moldovei despre Tătari.

CODRENI. Un schit părăsit la Codreni, aproape de Obilești, J. Ilfov. datând dela 1676. Au rămas casele, cu zidurile și turnul de la poartă.

COFTIRIE. O stofă de mătase, sec. 17-19 (cuvânt turcesc).

COGALNIC. Râu din Basarabia de jos; se varsă în balta Sasic, la Mare.

COGĂLNICEANU. (v. **Kogălniceanu**).

COHALM (germ. Reps; magh. Köhalom). Comună în J. Târnava-Mare, colonie veche săsească. Pe deal burgul, cetățue din sec. 13, cu zidurile încă în ființă. În vechime reședința unui „scaun” sas. — 4000 loc.

COHORTA. Unitate militară romană: o legiune avea 6 cohorte, împărțită fie-care în 10 centurii. În afară de legiuni, ereau cohortele de trupe auxiliare.

COIANI (Coeni). Sat în Ilfov, pe Argeș. Ruine de case mari cu pivnițele din sec. 16-17: palatul jupănesei Anca din boerii Craiovești, refăcut de nepotul ei Radu Șerban Vodă, mai târziu al fiicei acestui Elena Cantacuzino Postelniceasa. Biserica ridicată de Radu Șerban la 1602, refăcută la 1671 de fiica lui I-linca Cantacuzino și fii ei.

COIANI. Boerii de la Coiani (Ilfov), neam cu Domnii Țării-Rom. și cu Craioveștii, sunt printre cei mai puternici în sec. 16 și ajung pe tron în al 17-lea. — Neagoe, marele Ban al Craiovei 1560-5, era însurat cu Anca fiica lui Șerban M. Ban, urmașa Craioveștilor. — Fiul lor era Șerban postelnicul, părintele lui Radu Șerban Basaraba, Domnul Ț.-Rom. † 1620 (v. **Radu**), și al Mariei, soția lui David din Brâncoveni.— Radu Vodă avu de copii pe: Ancuța a lui Nicolae Pătrașcu Vodă; Elena soția lui Conșt. Cantacuzino; și un fiu natural, Constantin Vodă Șerban, Domn al Ț.-R. (v. **Constantin**).

COIF. Cască, acoperământ de fier al capului în război. Vechiul c. la noi era după felul maghiar sau polon. (sec. 14-17).

COJEȘTI. Boerii de la Cojasca (Dâmbovița) sunt

cunoscuți în s. 15-16. — Badea mare Paharnic și Vornic (1505) sub Radu și Mihnea Vv.

COJOCNA. Târg în J. Cluj, după care județul actual s'a numit C. până la 1925. — Ocne de sare părăsire. — Pop. 5300 l.

COLCEAG. Sat în Ilfov, între Greci-Micșunești. „Groapa Jidovului“, o excavație atribuită „Jidovilor“ sau „Uriașilor“.

COLEGII. În Dacia, colegiile de meserii sau corporațiile ereau org. sub stăpân. romană. Așa : aurarii, fabii, negotiatores, dendrofori (plutași), nautes, etc.

COLENTINA. Lângă București. Așezare preistorică getică (epoca de bronz).

COLENTINA, Mănăstirea de la. Fondată în sec. 16. (v. **Mărcuța**).

COLOADA. Măsură de capacitate în Mold. (sec. 15), pentru grâne = 4 găleți; împrumutată de la Poloni. (v. și **măsuri**).

COLONII. De-alungul vremii, colonii de străini s'au stabilit în țările noastre, în număr mai mult sau mai puțin mare, unii ca negustori, meseriași, alții ca lucrători ai pământului. Cea mai mare parte s'au amestecat în populația veche românească. — (v. **Maghiari**, **Ciangăi**, **Secui**, **Sași**, **Germani**, **Sârbi**, **Armeni**, etc.).

COLTZEA. Boeri din București, din neamul Doicesților (sec. 17). — Radu fiul lui Colțea Clucerul, zidi la 1705 împreună cu Mih. Cantacuzino, biserica Colței, pe locul celei vechi a lui Colțea. — Sandu C., colonel în oastea suedeză, comanda un regiment românesc sub Carol XII, 1709-1723; prins la Pultava, stătu câțiva ani în Siberia. — (v. și **Doicescu**).

COLȚII, CETATEA. În munți, pe Râușor, la sud de Râu de mori, J. Huniedoara. Pe stâncă, ruinele bine păstrate ale unei cetăți, cu trei turnuri. — Pe dealul din față „biserica Colții“, altă dată a famil. Kendefi, întărită cu turn, în parte ruinată. Probabil din sec. 14-15 (zugrăveala din 1692).

COLȚII-BREZEI. Munte în J. Făgăraș, în sus de Breaza, pe care se află ruinele cetății „lui Negru Vodă“. — (v. **Cetatea și Negru Vodă**).

COLȚII-DOAMNEI. Pe muntele Doamna în Muscel. O stâncă cu trei colți, asupra căreia o legendă cu Negru Vodă și Doamna lui.

COLUMA LUI TRAIAN. Spre aducerea aminte a războaelor purtate pentru cucerirea Daciei, Traian puse să se ridice la Roma în Forum Traiani, o coloană de marmoră împodobită cu baso-reliefuri, la an. 112. — Înaltă de 100 picioare rom. (35 m.); pe toată suprafața ei, urcând în spirală de 200 metri, se desfășoară sculpturile în piatră înfățișând scene din războiul dacic, de un mare interes pentru istoria noastră. Statuia lui Traian din vârf, a fost înlocuită de Papi în sec. 16, cu a S-tului Petru. În camera de jos se află urna funerară a lui Traian. Perfect păstrată, coloana e unul din frumoasele monumente ale Romei. Operă a lui Apolodor din Damas.

COMAN. Boer al lui Alexandru I. al Mold., trimis cu un corp de călăreți în ajutorul Polonilor la asediul cetății Marienburg a Ord. teutonic, 1422.

COMANA. Monăstire în J. Vlașca, pe Neajlov. Fondățiune a lui Vlad Vodă la 1462; rezidită de Radu Șerb. Bas. la 1588; și refăcută la 1699 de Șerban Cantacuzen vornicu. În biserică piatra mormântală a lui Radu Șerban V., a lui Pătrașcu V., ginerele său, ale lui Drăghici și Const. Cantacuzino.— Palatul lui Radu Șerban și zidurile puternice cu turnuri, sunt în ruină.

COMANA de câmp. În J. Romanați. Biserica satului (fost schit), dela Preda Fălcoianu, din sec. 17.

COMANCA. Sat în Vâlcea. Biserica de la Preda Bujoreanul vornicul, din 1736 (fost schit).

COMĂNEANU. Boerii de la Comani (J. Olt.). — Bădea fiul lui Staico din C. mare comis, ucis cu alți boeri de Mihnea V. la 1658. — Matei, vel căpitan 1690 și fratele său Radu Com. clucerul, numit m. Ban la 1737. — Ioan C. mare logofăt la sfârșit. sec. 18. — Achille, general (1839-1905).

COMĂNEȘTI. Sat în Mehedinți. Un deal numit „mormântul Jidovului“; amintirea unor rămășițe daco-romane.

COMĂNEȘTI. Sat în Bacău pe Trotuș. Urme de în-

tărituri la „Cetățue“ (din sec. 18-19). — Biserica din 1790, zidită de fam. Ghika.

COMĂNEȘTI. În Bucovina. Biserica din 1772.

COMANI. În J. Olt, pe Olt. Fost schit din sec. 17. Biserica satului din 1732.

COMARNIC. Sat în Prahova. Urme preistorice.

COMERCIUL. Cele dintâi așezări de negoț în antichitate, le-au avut Grecii din Sciția mică (Dobrogea), la Mare și Dunăre. Apoi Romanii, în Dacia și Sciția. În evul mediu Bizantinii, apoi și Genovezii urmară legăturile cu părțile noastre; în sec. 12-13 Sașii din Ardeal (Sibiu, Brașov), mai ales cu Țara-Rom.; iar cu Moldova Lituanii și Polonii, Armenii, apoi Rușii. Mai târziu, în ambele țări, Turcii și mai ales Grecii (și balcanicii slavi, albanezi, etc.), au dus înainte negoțul străvechiu. În vremea apropiată, Evreii. — Sașii aduceau în Ț.-Rom. mărfuri din Apus: Germania (Lipsca), Flandra, Franca, Italia; Grecii și Turcii din Răsărit. În Moldova, Polonii țineau până în sec. 17 comerțul occidental, Armenii și Rușii pe cel oriental. — Cele mai vechi convenții comerciale sunt: în Ț.-Rom. al lui Vladislav I cu Brașovul la 1368, apoi al lui Mircea tot cu Br. 1413, cu Polonia 1405; cu Ragusa 1438; în Moldova al lui Alexandru V. cu Lembergul la 1407. (La 1588 Petru Vodă încheie o convenție cu Elisabeta regina Engliterei). — În sec. 14-15 principalele mărfuri importate erau: stofe și mătăsuri, metale (mai ales fier), arme, podoabe, blănuri, sticlărie și alte lucruri de lux. În schimb exportam: animale (oi, porci, cai, boi), ceară și miere, piei, lână, sare, vin, lemnărie, grâu. Neguțătorii din Ardeal aveau transit pe la noi spre Răsărit prin Brăila; iar prin Moldova cei din Polonia. Ereau mai multe „drumuri“ și vaduri de negoț cunoscute (ca „drumul Brăilei“, etc.) — Neguțătorii străini erau așezați din vremea veche în târgurile noastre, prin care treceau periodic cei cu mărfuri transportate din Apus și Orient. Până în sec. 18 erau puțini negustori români.

COMIDAVA. Localitate dacă, cam în colțul Sud-Est al Transilvaniei de azi.

COMIS mare. Demnitar boeresc de Curte, având în seamă caii și grajdurile domnești și slujitorii ce țineau de ele. (Latin: magister agazonum sau comes stabulorum; Fr. grand-écuyer; Germ. stahlmeister). Apare în docum. Ț.-Rom. pe la încep. sec. 15 (Mircea). În Moldova cu aceleași atribuții, tot în prima parte a sec. 15. Mai mulți comiși îl ajutau, având sub ordine pe „comișei“, personal inferior. (Cuvântul vine de la „comes“ latin, împrumutat de la Bizanț).

COMIȘEI. Slujitori ai marelui comis, la grajdurile Curței.

COMISIUNEA CENTRALA de la Focșani. A funcționat între 1859-1862 pentru unificarea legilor din Principate, în vederea Unirii definitive.

COMISIUNEA EUROPEANĂ A DUNAREI, înființată pentru despotmolirea gurilor fluviului și pentru asigurarea navigărei, prin tratatul de la Paris (art. 10) din 30 Martie 1856. Confirmată și cu sarcini lărgite prin Trat. de la Berlin, 13 Iulie 1879. Cuprindea reprezentanți ai: Austro-Ungariei, Germaniei, Marelui Britanii, Italiei, Franciei, Rusiei, Turciei și României, cu sediul la Galați. — O **COMISIUNE MIXTĂ**, cu delegați ai statelor riverane, se ocupă cu navigațiunea în sus de Galați, până la Ulm.

COMITAT. Impărțire administrativă a Ungariei și Transilvaniei corespunzând ca întindere cu județele noastre. În capul C se afla comitele (Föbispan), reprezentant al guvernului și supraveghetor al administr.; sub el, ca administrator, vice-comitele (alispán). După unire, comitatele din Transilv., Banat și părțile vecine, au fost transformate în județe, organizate ca în restul României.

COMIȚI. În Ardeal existau din vechime (s. 12) demnitari regești cu titlul de comite (lat. comes). Așa erau: C. Secuilor (comes Sicularum) în evul mediu, de obicei titlu al Voev. Transilvaniei, și C. Sașilor (comes Saxonum), care era Judex regius din Sibiu, după unirea scaunelor săsești la finele sec. 15. (Comunele mari sase aveau în fruntea lor un „comes“, gereb sau județ). Comitatele din Trans. erau

sub conducerea unui comitet suprem. (v. **comitat**). — Titlul nobiliar de comite (francez: comte, ital: conte) e acelaș cu cel german de „graf“.

COMOSICUS. Un rege dac, urmaș al lui Burebista.

COMUNE. In vremea veche, târgurile sau orașele erau administrate de un județ (șoltuz în Mold.) cu sfatul de 12 pângari. O reorganizare se făcu la 1833 prin Reg. organic: „Sfatul orășenesc“ de 4 sau 5 membri, cu un prezident de sfat. — Com. rurale nu existau în vechime decât ca sate, în care un om al stăpânirii (pârcălab în Ț. R., vornic în M.) exercitau un rol fiscal, polițienesc și judecăt. Tocmai la 1864, prin legea comunală, s'a reglementat și administrația satelor, grupate în comune rur. De atunci, toate comunele (urb. și rurale) sunt conduse de un consiliu comunal ales, prezidat de un primar.

CONACCI. Nume turcesc al slujbașilor însărcinați cu pregătirea conacelor sau a cartierelor.

CONACHI. — (v. **Konaki**).

CONCEȘTI. In Jud. Dorohoi. Tesaur scitic (v. **Alba**).

CONDRIȚA. Monăstire în Jud. Lăpușna; din sec. 18.

CONGRESE politice pentru pace. — (v. **Tratate**).

CONRAD (Corlard). Printr'o donațiune din an. 1233, Regele Bela IV al Ungariei dăruî comitelui Corlard, fiul lui Crispan, țara Loviște, de la Lotru la Olt și spre răsărit de Olt. Ruinele castelului acestui „Domnișor“, mai târziu comite de Talmaci, peste munți, existau încă în sec. 18 la Golotreni, pe Lotru. — (v. **Loviște și Golotreni**).

CONSILIER IMPĂRĂTESC. In timpul ocupațiunei germane a Olteniei (1718-39), boerii cari asistau pe Ban, aveau titlu de consilier al Administrației împărătești.

CONSTANTIN CEL MARE. Imperator roman, 306-337. Lui se datorește în sec. 4 restabilirea puterii romane pe stânga Dunării și în Scitia mică unde a reconstruit și ridicat cetăți puternice spre Barbari. — Intre Oescus și Sucidava (Celei), a făcut un pod peste Dunăre, care figurează pe monede din vremea lui. (v. **Celei**).

CONSTANTIN. Domni ai Țărei-Românești :

CONSTANTIN ȘERBAN Basaraba. Domn Ț.-Rom. 1654-58. Fiul lui Radu-Vodă Șerban; ales de o parte din boeri la moartea lui Matei Voev. La 1655 înăbuși o nouă răscoală a Seimenilor cu ajutorul Pr. Racoczy al Transilv., Mazilit de Turci, se refugiază în Ardeal. La 1659, intrând în Moldova, goni pe Ghika V., dar fu bătut de Tătari. Anul următor veni la București asupra lui Gr. Ghika, care fu repus în scaun de Turci. O nouă expediție contra lui Ștefăniță al Mold. nereușindu-i, se retrase în Polonia, unde muri la 1682. — Doamna lui era Bălașa.

CONSTANTIN II Brâncoveanu. Domn 1688-1714. — (v. **Brâncoveanu**).

În secolul 18 : **CONSTANTIN Mavrocordat**, Domn între 1731-63. (v. **Mavrocordat**).

CONSTANTIN Racoviță. (v. **Racoviță**).

CONSTANTIN Hangerl (v. **Hangeri**).

CONSTANTIN Ypsilanti. (v. **Ypsilanti**).

Domni ai Moldovei :

CONSTANTIN Moghilă, 1607-11. (v. **Moghilă**).

CONSTANTIN II Cantemir 1685-91 (v. **Cantemir**).

CONSTANTIN Mavrocordat 1733-49 (v. **Mavrocordat**).

CONSTANTIN Racoviță 1749-53.

CONSTANTIN Moruzi 1777-82.

CONSTANTIN Ypsilanti 1799-801.

CONSTANTIN Bogdan. Presupus fiu al lui Petru Rareș; pretendent la scaunul Moldovei în sec. 16. Trăia în Ardeal.

CONSTANTIN CĂPITANUL. Boer din Ț.-Rom. în sec. 17. A scris cronică de la descălecarea (1290) până la 1688.

CONSTANTINESCU, Alexandru. Om politic liberal. jurist. († 1926).

CONSTANȚA. Oraș și port la Marea Neagră. E vechiul Tomis din antichitate, însemnată colonie grecească în țara Geților (Sciția mică). Orașul, stricat de Barbari, fu refăcut de Constantius sau de Constantin cel mare, care-l numi **CONSTANTIANA**. În

evul mediu se mențină ca orășel bizantin; în sec. 13-14 fu stațiune a Genovezilor. După venirea Turcilor erea un sat mic (KÜSTENDJE), care începu să se ridice după 1850 și luă avânt de la anexarea Dobrogei la România, al cărui principal port maritim e astăzi.— Reședința Jud. Constanța. Episcopie. — Populația (1930): 58.000 loc. — (v. și **Tomi**).

CONSTANȚA. Județ în Dobrogea, între Dunăre-Mare. Multe și prețioase rămășițe antice grece și romane. Valul troian. — Podul Carol I la Cernavoda. — Regiune agricolă. — Intindere 6910 k. p.; Populație 250.000 loc. — Reședința la Constanța.

CONSTANȚA. Episcopia de TOMIS. Inițiată la 1923, cu sediu la C., pentru Județele Dobrogei.

CONSTITUȚIA României. A fost promulgată la 1 Iulie 1866 (înlocuind „Statutul organic“ al lui Cuza), în 133 articole. Modificări din 1879 și 1884. Reînviată la 29 Martie 1923, coprinde azi 138 articole.

CONSULI. Cei dintâi consuli sau agenți străini apar în Ț.-Rom. și Mold. în sec. 18, după tratatul de la Cuciuc-Kainargi. Rusia a trimis cea dintâi un astfel de agent la 1782; apoi Austria, Franța, Prusia. Acești consuli aveau de fapt și atribuțiuni de agent politic, de cari consulii rusești au abuzat.

CONTEȘ (contăș). Manta de iarnă, imblănită, a boierilor și Domnilor în sec. 15-18 (cuv. polon).

CONTZESCU. Familie b. din Ț.-Rom., de la Conțești (Dâmbovița); cunosc. sec. 17. — Constantin C., mare logofăt al lui Brâncoveanu până la 1714.

CONȚEȘTI (Odăile). Sat în Teleorman. O măgură. Resturi preist. la „Cetate“. La 1596 lupte cu Turcii.

CONVENȚIA DE LA PARIS. În August 1858 se semnă la Paris de către reprezentanții Marilor Puteri, convenția privitoare la organizarea Țărilor române, cari fură constituite sub numele de: Principatele-Unite ale Ț.-Rom. și Mold., — însă rămăneau de fapt tot despărțite, cu Domni și guverne deosebite, sub suzeranitatea Porții și protecția Puterilor. Alegearea personală a lui Cuza în ambele țări (Ian. 1859) îndeplini Unirea.

COP. Măsură veche de greutate. — (v. **Măsuri**).

COPACIU Pârcălabul. Boer al lui Bogdan III al Mold.; căzut în război cu Tătarii pe Nistru, 1511.

COPALNIC-Mănăstur. Sat în J. Satmar, unde erea odată o mănăstire, fundațiune a Voevozilor de Maramureș, pe la încep. s. 15.

COPII DE CASĂ. Garda personală a Domnului (din sec. 14 până în al 18), formată din feciori tineri de boer, trimeși la Curte (ca pagi). Capul lor erea **VĂ-TAFUL** de copii, care purta și insemnul (steagul) domnesc. Ca și aprozii în vechime, duceau boerilor ordinele domnești. — Se aflau și în Moldova.

COPOU. Sat lângă Iași. Biserica Sf. Atanasie, din 1638, zidită de Vasile Vodă Lupul.

CORABIA. Oraș și port la Dunăre (J. Romanăți).— Sat în sec. 19, târg pe la 1870. În August 1877 avu loc acolo trecerea trupelor române în Bulgaria. Populația (1930) 9500 loc. — Urme preistorice (ceramică din epoca de fier).

CORBEA, Teodor. Scriitor, cancelar latinesc al lui Petru cel mare al Rusiei. Român din Brașov.

CORBEANU. Boerii de la Corbi; două neamuri. — (v. **Corbeni**).

CORBEANCA. Loc pe dealul Dumbrava, la Tohani (J. Buzău). Ruinele caselor și beciurilor de la via lui Vodă Brâncoveanu.

CORBENI (în vechime **CORBI**). Sat în J. Gorj. Ruine, ziduri, beciuri, pe locul zis „la Bănie“. Probabil ale caselor Banului Dobromir, din sec. 16.

CORBENI. Neamul vechilor boeri de la **CORBI** (din Gorj), înflorea în Ț.-R. din secol. 15. — Radu comisul de la C., trăia la 1500. — Dobromir, marele Ban, 1567-80, tăiat de Petru Cercel împreună cu fiul său Mihai la 1584. — Stan, mare spătar, 1560: — Fiica lui erea Doamna Stanca, soția lui Mihai Vodă cel viteaz; † 1603. — Dragomir, fiul lui Dobromir, mare Vornic al Ț.-R. și mare Ban 1641-2. (v. și **Kretzulescu**).

Boerii de la **CORBI**, din Vlașca și Argeș, ereau de asemenea printre cei mai de seamă din Ț.-R. — Vintilă, mare vornic, 1590. — Teodosie Corbeanu, fiul

său, mare Ban 1637-41, unul din bărbații cei mai cu vază în sec. 17. — Vintilă, mare Ban 1688-72, sfetnic de aproape al lui Brâncoveanu. — Fratele său Dumitrașcu, m. Paharnic, fruntaș în partida Cantacuzinilor, † 1706.

CORBI. Sat la munte, pe râul Doamnei, în Muscel. Intr'o peșteră „la Jghiab“, săpată în stâncă, o bisericuță cu două altare (prob. sec. 14-15), făcută după tradiție de o Doamnă veche (în pomelnic, Basaraba Neagoe Voev. cu neamul lor).

CORBII DE PIATRĂ. Azi Corbenii. Un sat vechiu în J. Gorj. În veacul 15 sau 16 Magdalina călugărița, văduva boerului Hamza, zidi acolo o monăstire dispărută în al 17. — (v. și **Corbeni**).

CORBII MARI. Sat în J. Vlașca. Biserica zidită de Dumitrașcu Corbeanu vel paharnic și Jup. Tudosia la finele sec. 17.

CORBUL sau **OSTROVUL CORBULUI.** Insulă mare la cotul Dunărei, în Mehedinți, mai jos de Severin. Așezare protoistorică importantă eneolitică (obiecte de bronz, ceramică) din vremea Dacilor ; în legătură cu Hinova și Batoși de pe malul Dunărei.

CORCOAIA (Gura), pe Cerna, sub muntele C., în Mehedinți. Localitate cu o legendă despre Iorgovan (Hercule).

CORCOVA. Sat în J. Dolj. Biserica zidită de Constantin Strâmbeanu, stolnic, la 1712. Fostă monastire.

CORDA. O numire a săbiei sau spadei, în sec. 15, în Țara-Rom.

CORESI. Diacon din Țara-Rom. în sec. 16 († pela 1583). A tradus și tipărit cele dintâi cărți românești: *Evangheliar românesc* (Brașov, 1560) ; *Psaltirea* (id. 1568) ; *Evanghelia cu învățătură* (1580), *Omiliarul*, etc.

CORLATENI. Sat în Dorohoi. La locul „Cetățuia“, pe deal, urme de întărituri (nedeterm.). La „Vatra Târgului“, urmele unui târg : Fălcieni.

CORNĂȚEL. Sat în Dâmbovița. Biserica zidită de jupan Vintilă Cornățeanul vornic și jupan. Voica, la 1596 (reparată 1726 de Matei Ruset).

CORNĂTENI. Boerii dela C., din sec. 16 și 17, sunt o ramură a celor de la Florești. — Vintilă dela C., Ban și M. Vornic 1585, — Socol C., mare Clucer, însurat cu Marula fiica lui Mihai-Vodă, sfetnic și prieten al lui Matei-Voevod, fu ucis de Seimenii răsculați la 1654. — Cârstea fiul său, ucis și el în a doua răscoală, 1655.

CORNESCU. Familie boer. din Țara-Rom. Înainte numită GRECIANU (stăpânea satul Greci din Vlașca), luă numele de C în sec. 18 după Cornești (din Dâmbovița). — Șerban Gr. mare Logofăt, tipări cărți religioase; † 1710. — Fratele său Radu Gr. mare Logofăt (1688) a scris cronica Țării Rom. până la Brâncoveanu și istoria domniei acestuia. — Grigore Gr., mare Ban la 1739 și 1746. — Scarlat Cornescu, mare vistier în sec. 18. — Mihail m. Vornic, Min. al dreptății 1842. — Constantin, mare Logofăt, † 1851. — (v. și Grecianu).

CORNEȘTI. Sat în J. Dâmbovița. Biserica de la Jupan Socol Cornățeanu, m. Clucer, din 1645. Casele lui Șerban Grecianu, M. Logofăt, din 1680.

CORNESCU, Grigorie. Boernaș moldovean din ținut. Hotin; meșter sculptor. A lucrat la refacerea bisericii dela Argeș (1679).

CORNET. Schit, în defileul și pe malul Oltului spre Căineni, în Vâlcea. Exista cu numele de POMETU la începutul sec. 16 (1510), ctitorie a boerilor din Zătreni. Biserica actuală e făcută la 1666 de Mareș Băjescul mare Vornic și soția lui Maria. Ziduri cu turnuri de apărare împrejur.

CORNI. Sat în J. Tecuci. Urme de așezare preistorică (bronz).

CORNUL LUI SAS. Loc și vad pe Prut, la Perieni (J. Iași). La 1612 luptă între Poloni și Const. Movilă cu Ștefan Tomșa, învingător. — La 1633 altă luptă între Poloni și Tătari.

COROI. Familie din Moldova de sus.

CORVIN (Corvinus). Porecla familiei reg. Huniadi, care avea în scutul ei un corb. — (v. Huniadi și Matei).

CORYLOS (Scorilo). Rege dac, unul din urmașii lui Borebista.

COSLEGI. Sat pe Teleajen, în Prahova. Curți părăsite, cu un paraclis, ale familiei Bălăceanu (sec. 17-18).

COSMEȘTI. Sat în J. Baia. Biserica din sec. 16.

COSMIN (Codrul), în apropiere, la s. de Cernăuți. La 26 Oct. 1497, Ștefan-Vodă zdrobi oastea regelui Albert al Poloniei, care se întorcea din expediția lui în Moldova.

COSOVA (Câmpul Mierlei), în Serbia. În vara 1389, bătălia cea mare între Sultanul Murad cu Regii Serbiei și al Bulgariei, cari fură zdrobiți. Pare că creștinii au fost ajutați și de oaste trimisă de Mircea-V. al Țării-Rom.

COSTACHI. — (v. **Kostaki**).

COSTEA MUȘAT. Domn al Moldovei, începătorul dinastiei (1373-5). Însoțit cu Margareta, fiica lui Bogdan I, al cărui neam se stinsese în linie bărbătească. — (v. și **Mușat**).

COSTEA. Boer moldovean („*Valachus nobilis*“), depune jurământ de credință regelui polon Vladislav la 1402.

COSTEA. Boer moldovean, cel dintâi Pârcălab cunoscut, sub Ștefan-Vodă, 1448-53.

COSTANDA. Monedă în vechime. — (v. **monede**).

COSTA-FORU. Familie din București. — Gheorghe C., om politic ; profesor de drept (1821-76).

COSTESCU. Familie boer., cu numele de la moșia Costești (Dâmbovița), pe care o stăpânea din sec. 17.

COSTEȘTI. În J. Hunedoara, în munți, la nord de Grădiște (Sarmisegetuza), lângă satul C., ruinele unei puternice cetăți dace, în legătură cu cea de la Muncel. Construcții mari de piatră, turnuri, terase, palat, ziduri, (obiecte și arme de bronz și fier, podobe, ceramică). Burg de reședință al unui rege sau principe dac, probabil din sec. 4 a. Cr.; distrusă de Romani. — Pe dealurile din prejur, alte întăriri ținând de aceasta: Cioca, Cetățuia mare, Blidaru, necercetate încă.

COSTICI, Hodco, de la Mamornița. Boer moldovean ; în Sfatul domnesc între 1420-38.

COSTIN. Familie boerească din Moldova. — Un boer Costin la 1392. — Postelnicul C. la 1430. — Alexandru C. mare Postelnic, apoi Hatman, 1633. — Miron c., fiul său (1633-1691), ilustru boer și cronicar. Mare Logofăt și factor important în politica Moldovei, partizan al Poloniei ; cărturar. A scris „Cartea pentru descălecatul întâi al Moldovei“ ; „Letopisețul Moldovei, 1594-1662“ ; și în limba polonă : „Despre poporul Mold.“ etc. Ucis la 1691 din ordinul lui Const. Cantemir, împreună cu fratele său Velicico Hatmanul, pe care-l bănuia că vrea Domnia. — Nicolae, fiul lui Miron (1660-1712), mare Logofăt, a urmat Letopisețul Mold. de la 1662-1711. — Familia a rămas în Bucovina, sec. 18.

COSTOBOCI. Popor dac în părțile Moldovei de nord și Basarabiei actuale.

COSTUME. Pentru îmbrăcămintea în vechime, v. **Portul**.

COȘOVENI. Sat în J. Dolj. Zece măguri. Urme preistorice (arme din epoca de bronz, dace). Podoabe interes. de aur și argint din sec. 4-7 p. C.

COȘULA. Monastire în J. Botoșani. Fondată la 1535 de Mateiaș Vistiernicul Mold. Frumoase zugrăveli bizantine ; obiecte de cult. Zidurile din prejur și clopotniță-turn bine păstrate.

COȘUNA. Monastire din sec. 16 în Țara-Rom. ; pomenită în documente până la 1600. Mai târziu se numi Bucovăț. (v. aceasta).

COTESCU. Familie boer. din Țara-Rom., cunoscută la începutul sec. 16, cu moșia la Cotești, (J. Râmnic-Sărat).

COTISO. Rege dac din regiunea Țării-Rom.:-Oltenia, în sec. I p. Cr., când năvăli peste Dunăre în Moesia.

COTMEANA. Una din cele mai vechi monastiri ale Țării-Rom. În J. Argeș, pe Cotmeana. Fondată sub Dan I Voevod, înainte de 1385. Refăcută de Brâncoveanu la 1695 și întărită împrejur cu ziduri. — Clo-

pot de la jupan Dragomir, fiul lui Dragomir starețul, 1385 ; un altul din 1421. Ușile împărătești, admirabilă sculptate în lemn, de la finele sec. 14, la Muzeul național din București.

COTNARI. Sat în J. Iași ; vechiu târg până în sec. 18 ; vii domnești. — Biserica Sf. Paraschiva din 1496, de la Ștefan-Vodă. Ruinele b. catolice din sec. 16, zidită de Despot Vodă ca bis. reformată ; arsă în 1873. Despot făcuse acolo o școală cu bibliotecă. Altădată C. era în grija marelui Paharnic. Coloni unguri și germani din sec. 16. — În apropiere așezare protoistorică (bronz).

COTROCENI. Monastire lângă București, pe deal, printre păduri mari în sec. 17. Fondată la 1684 de Șerban Cantacuzino Vv. (inmormântat acolo). Tâmpla și ușile frumos sculptate la Muzeul Național. Astăzi, în curtea fostei mănăstiri, palat regal.

COTROCENI. La Budișteni, în J. Muscel, ruinele unui schit.

COTRUTZ, Ioan, general. În 1877 col. comanda o brigadă cu care luă reduta Smârdan.

COȚI (Cotensi). Trib. dac, amintit de Ptolomeu ; prin partea de răsărit a Tării-Rom. de azi.

COȚMAN. Târg din Bucovina, la N-W de Cernăuți. Cunoscut dela 1410.

COTOFEANU. Neam boeresc din Oltenia, stăpânind din sec. 16 Coțofenii din J. Dolj. — Mihai C. spătarul, era unul din capii boerilor pribegi sub Leon Vodă la 1630 și unul din credincioșii lui Matei Basaraba. — Ion C. serdarul, cap al unui corp de oaste trimesă lui Tekely în Ardeal la 1682.

COTOFENII DE JOS. Sat în Dolj. Ruinele caselor lui Mihai Coțofeanu de la începutul sec. 17. Biserica din 1828, de la Gheorghe C. Două măguri. — **COTOFENII DIN DOS,** în deal „Cetatea“, ruine de ziduri cu șanțuri (romane). — **La COTOFENII DIN FAȚA,** movile ; așezare preistorică (neolitic și bronz).

COTUȘCA. Sat în Dorohoi. Patru movile mari, probabil scitice.

COVURLUI. Județ în Moldova, la Prut și Dunăre ; vechiu ținut al țării. Numele vine dela gârla și balta Covurlui. Reședința la Galați. Puține resturi istorice ; In vremuri bântuit de Tătari. — Suprafața 2961 k. p.; Populația (1930): 211.000 loc.

COZZADINI. Familie din Moldova (s. 18); de orig. italiană. — Dimitrie C., om politic, unionist, la 1859.

COZANCEA. Schit în J. Botoșani, lângă Soldănești; înființat la 1732 de Vasile Băluș.

COZIA. Monastire, la capul defileului Oltului, sub muntele Cozia în Vâlcea. Construcție interesantă, una din cele mai vechi fondatiuni ale Țării-Rom. Inlocuind alta mai veche, fu ridicată de Mircea Voev. la 1386-90. Biserica în stil bizantin-sârb. Reparată de Neagoe Voevod (zugrăvită din nou la 1705). Se numea altădată „Mon. de la NUCET“. — Mormintele lui Mircea; al mamei Teofana, mama lui Mihai-Vodă. În biserică chipurile lui Mircea și a fiului său Mihail. Porțile sculptate de la altar la Muzeul Național. Paraclisul din dreapta bisericii e de la 1504. Zidurile caselor monast. coboară până în Olt, susținute de contraforți. — În fața monastirei, frumoasa biserică a bolniței, zidită de Radu-Vodă Paisie la 1542; stil interesant. (Mormântul fiului său Marcu). — Mai sus de Cozia, lângă drum, pe stânga, ruine dintr'o altă biserică din sec. 14, pe locul numit „la schit“, al lui „Negru-Vodă“ după tradiție, de sigur cea anterioară lui Mircea.

CRĂCIUNA. În vechime o cetate, la poalele munților Vrancei, d'asupra Milcovului (J. Putna). Ridicată poate în sec. 14 de Alexandru sau Vladislav-Voevod, în partea Tătarilor ; poate construită de Ord. teutonic la începutul sec. 13. A servit în sec. 15 ca apărare spre Moldova. La 1482 Ștefan Vodă o luă de la Basarab Țepeluș și rămase deatunci Moldovei. În urmă nu se mai vorbește de ea, fiind părăsită în sec. 16. Zidurile ei ruinate se mai cunoșteau la finele sec. 17, în apropiere de mon. Mira. Azi ori-ce urmă a dispărut: locul unde se afla, pare a fi la „Cetatea“, pe dealul Măgurei de la Odobești.

CRACIUNEȘTI. Sat în Hunedoara. Peșteri cu urme preistorice.

CRAGUEȘTI. Sat în Mehedinți. Urme romane (drum împietrit, arme).

CRAI. Rege (de la slav. „Kral“). — Un înțeles de bățjocură al acestui cuvânt, îl găsim la București în sec. 17-18, în termenul „Crai de Curtea-veche“, pentru oamenii fără căpătâi, hoți, vagabonzi, adăpostiți la Curtea veche ruinată.

CRAINIC. Vestitor domnesc; cel care vestea obștește porunca domnească. Se mai numea și priștav (heroldul din Apus). — În Transilvania cr. era altă dată însărcinatul Voevozilor locali români pentru strângerea dărilor din comune; cu rang mai sus ca cneji.

CRAIOVA. Orașul principal și centru al Olteniei; reșed. Jud. Dolj. Altă-dată, sec. 16-19, reședința Banilor Craiovei. (Nume slav, de la „Cralieva“). Moșie a Basarabilor-Craiovești (la 1450 era a lui Neagoe de la Cr.). Capul acestui vestit neam, Barbu, poreclit „Craiovescul“ așeză acolo scaunul băniei pe la 1490. De atunci se ridică, ca târg; iar din sec. 17 e al treilea oraș al Ț.-Rom. — Din clădirile vechi n'au rămas decât zidurile ruinate din Bănie, fosta curte a boerilor Craiovești. (v. Bani). Biserică mai veche era Sf. Dumitru Băneasa, fundație a Craioveștilor în sec. 15; rezidită de Matei Vodă la 1651; înlocuită de Regele Carol I cu o construcție modernă. — Bisericile: Obedeanu (1748), Sf. Nicolae (1756), Vlădoianu (1758), Sf. Iiie (Otetelișanu, 1750), Maica Domnului de la Dud (1768), Sf. Mina (1731), Sf. Gheorghe vechiu și nou (1754), Sf. Treime, Sf. Ion, Sf. Arhangheli, Bășica, sunt din sec. 18. În sec. 17 exista și o bis. catolică. — Parcul Regele Carol, modern. — Populația (1930): 63.000 loc. = În împrejurimile Craiovei s'au găsit morminte protoistorice (de caracter scitic), cu arme și podoabe.

CRAIOVEȘTI. Boerii de la Craiova, probabil o ramură colaterală a Domnilor Ț.-Rom., stăpâneau întinse moșii în Dolj și Romanați și spre sfârșitul sec.

15 ereau neamul cel mai puternic din țară. — Neagoe, fiul lui Barbu, boer însemnat pe vremea lui Vladislav v. (1450), e tatăl lui: — Barbu, marele Ban, cunoscut sub numele de Cr. ca și frații lui. Pe la 1490 Vlad Voev. întări bănia, reconstituită sub o formă nouă, lui Barbu, care o ținu până la 1520. De atunci Cr. rămaseră Bani ereditari ai Olteniei, fie în linie bărbătească (până la 1535), fie prin femei. — Frații lui Barbu ereau: — Pârvu, marele vornic † 1521, al cărui fiu urmară lui Barbu la bănie; — Danciul, mare Comis; — Radu postelnicul † 1505. — Neagoe, Domn al Ț. R. sub numele de Basaraba, erea fiul lui Pârvu și al soției sale Neaga, sora lui Basaraba cel tânăr (afară dacă, cum ar eși din unele docum., Neaga nu erea sora boerilor Cr., și soție lui Basaraba Voev.). — Preda, fiul lui Pârvu, mare Ban și regent al Ț. R., tutor al lui Teodosie Voev.; † în luptă cu pretendenții domnești la 1521. — Pârvu II, Mare Ban 1522, învinse pe Vladislav Vodă la 1525 și ocupă scaunul țării; † 1529. — Barbu II, fiul său și Ban la 1529, cumnat lui Moise Vodă; † 1530 în luptă cu Vlad Voev. — Barbu III, fiul lui Preda, mare Ban 1530-35. — În lipsă de fiu, bănia trecu lui Șerban, 1535-39, soțul Margăii sora lui Preda. — Anca, fica lui Șerban, erea soția lui Neagoe, care fu mare Ban 1560-65. Neamul Craiovesc se urmă, printr'un fiu al lui Marga, în acel al boerilor dela Brâncoveni; iar prin urmașii lui Neagoe banul și al Ancăi, în al celor de la Colani, numiți Basaraba. — Inrudirea dintre Domnii Ț.-Rom. și Craiovești cu aliații lor în sec. 15-16, sunt origina revandicării tronului de către urmașii lor, Radu Șerban și Matei Basaraba.

CRAIVA (magh. Király patak). Sat în J. Alba. Pe muntele Piatra Craivei ruine dintr'o cetate din sec. 13-14, părăsită mai târziu și dărâmată la 1512.

CRAȘANI. În Jud. Ialomița, pe malul Ialom. Urme importante de așezare protoistorică getică. Ceramică abundentă; resturi de locuințe (din nuele cu pământ); obiecte diverse (un candelabru de bronz); urme de șanțuri.

CRASNA. Schit în J. Gorj sub muntele Muncel, la Drăgoești. Fondat de Jupân Dumitru Filișanul și Jup. Ilnea la 1637.

CRASNA. (Isvoarele). Monastire în Jud. Prahova, zidită la 1814 de Dinu Pârlogea.

CRASNA. Sat în Vaslui. La 1450, în pădurile din Valea Crasnei, Bogdan Voev. învinse pe Poloni cari sprijineau pe Alexandrel Voev.

CRASNA. Fost comitat al Ungariei în vechime, la nordul Transilvaniei; așezat între comit. Cluj, Bihor și Solnoc; încorporat mai târziu în com. Sălaj. Avea reședință la Șimlău.

CRASNA. Râu în Ardeal (Jud. Sălaj), afluent al Someșului.

CRASNARU. — Familie boer. din Ț.-Rom., de la Crasna (Gorj). — Radu de la Cr. și fratele său Neagoe spătarul, 1540.

CRASNEȘ. Vornic al lui Ștefan Vodă al Moldovei, 1465.

CRASNIȚA. În jud. Vaslui. Biserica unui schit din sec. 16; părăsit.

CRAVEN, Lady. Călătorind prin Țara Rom. la 1786, a lăsat însemnări interesante asupra obiceiurilor vremii.

CRAMPOAIA. În J. Olt. Pe un deal d'asupra Vedei, urmele unei așezări preistorice numite „Cetatea Tătarilor“. Movile. Pe un deal măgura lui Mihai-Vodă.

CRANGU. Pădure de stejar la marginea orașului Buzău, astăzi parc public. Numită înainte „Branștea“, fusese dăruiată de Radu Vodă, pe la 1500, episcopiei de Buzău.

CREDINCER. Un nume al paharnicului, în Ț.-Rom., la început. sec. 16. — Mai târziu, sec. 18-19, erea un slujbaş la Curte, sub Cupar, care servea dulcei și băuturi Domnului.

CREMENEA. Sat în Mehedinți. Resturi de zidărie romane.

CREMENIȚA. Castel medieval din sec. 14, ale cărui ruine se văd la Apșa de jos în Maramureș.

CREȘTINISMUL începu să pătrundă în Dacia pe vremea romană, în sec. 3. Populația daco-romană se creștină în al 4-5 sec. prin misionari de peste Dunăre, printre cari era Ulfila episcopul Goților și Nichita. — Cuvintele din limba noastră privitoare la fondul religiei creștine, sunt romane: (Biserica, legea, credința, Dumnezeu, creștin, cruce, inger, botez, altar, tâmpla, rugăciune, închinarea, sărbători, etc.). Numirile slavone, de obiecte și rituri religioase, au intrat mult mai târziu, odată cu introducerea limbei slavone în biserică, probabil prin sec. 13, și aceasta ca o urmare a legării populațiunii românești cu biserica de răsărit. — (v. și **Biserica**).

CRETESȚI. Sat în Dolj. Biserica (a unui fost schit) din sec. 17 de la Barbu Brădescu; refăcută 1757.

CRETZIANU. Familie boer din Ț.-Rom., al cărui nume vine de la Creața (din Ilfov); sec. 17. — George C. (1829-836), om politic, jurist, literat. — Victor C., General de caval. (1832-1897); col. comand. de brigadă în camp. 1877 la Plevna.

CRETZULESCU. — (v. **Kretzulescu**).

CRICAU. În J. Alba. Castel regesc; în sec. 15 al lui Ioan Huniad.

CRICOV. Două râșoare în Ț.-Rom.: — Cricovul DULCE, în Jud. Dâmbovița și Prahova, afluent al Ialomiței. — Cric. SĂRAT în Buzău și Prahova, afluent al Prahovei.

CRICOV, Mănăstirea de Ia. Numele mănăstirii Mărgineni în sec. 16. — (v. **Mărgineni**).

CRIMCA. Familie b. mold. din ținutul Sucevei, în sec. 16-17: — Anastasie C. mitropolitul (v. **Anastase**).

CRISCIATIC. În Bucovina, pe Nistru. O mănăstire din sec. 17, desființată la 1776.

CRISTEA, Miron. Arhiepiscop și Mitropolit al U.-Vlahiei, 1920, apoi întâiul Patriarh al României, de la 1925. Membru al Regenței, 1927-30. (n. 1868).

CRISTEȘTI. Sat în J. Baia. Exista la sfârșit. sec. 14. Biserica din sec. 16, refăcută la 1657.

CRISTIAN (Grossau). Comună de coloni Sași, la vest de Sibiu. Biserică întărită cu burg, din sec. 13-14.

CRISTIAN (Neustadt). În Jud. Braşov, comună săsească. Biserică fortificată din sec. 15. — Urme de aşezare preistorică.

CRIŞ (magh. Köros). Râu, afluent important al Tisei, în vestul Trans. şi Bihor. (Vechiu nume dac, la Romani: Crisia). — Format din Crişul ALB cu afluentul său Cr. NEGRU, şi din Crişul REPEDE, care trece pe la Oradia. Isvoresc din munţii Bihor.

CRIŞ (Kreisch; magh. Keresd). Sat în J. Târnavă mare. Cetăţue din sec. 13 (o inscripţie din 1340), restaurată la 1557.

CRIŞAN, Gheorghe Marcu, zis. Unul din şefii răscoalei ţărăneşti din Ardeal a lui Horia, alături de el şi de Cloşca (1733-784).

CRIŞANA (Crişiana). Nume convenţional ce se dă ținuturilor de la vestul Transilvaniei străbătute de Crişuri, între Mureş-Tisa-munţii Apuseni, — şi în care se coprinde Judeţele Arad, Bihor, Sălaj.

CRIŞBAV (germ. Krizbach). Comună în J. Braşov. Ruinele unui burg medieval.

CRIŞCIOR (Kristyor). Sat în J. Hunedoara. În sec. 13-15 şedeau acolo Voevozii români de Zarand. — Biserică zidită pe la finele sec. 14 de Jupan Balea şi soţia sa Vişa (fresce ale timpului).

CRIVADIA. Sat în J. Hunedoara. Ruinele unui turn rotund ce păzea trecătoarea din pasul Streiu-lui spre Haţeg. Ridicat în evul mediu, poate pe un castel roman.

CRIVEŞTI. Sat în J. Roman. Biserica de la Dumitru Buhuş Vistiernicul, îngropat acolo la 1647.

CRIVINA. În J. Mehedinţi. Urme romane (zidării, monede).

CROBIZII. Triburi dace sau gete din Scitia mică.

CRONICI şi **LETOPISEŢI**. — Ale ȚĂRII ROMĂNEȘTI: — Cronica Ț.-R. „de când au descălecat Romani”, anonimă, scrisă pe la 1500, apoi continuată de alții până la 1688. (public. în „Magazin istoric” al lui Laurian-Bălcescu). — O altă cronică anonimă urmează istoria țării între 1689-1715. — „Istoriile Domnilor Ț.-Rom.” scrisă de Constantin Căpitanul.

de la descălecare la 1680. — O cronică a faptelor lui Mihai, scrisă pe la 1598 de Teodosie Logofătul (în versiune latină de Balthasar Walter). — A lui Mihai Moxa, compilată după istorii străine (1610). — „Cronica Bălăcenească“ din sec. 17, pierdută, citată fragmentar de Șincai („Codex Bal.“). — Cron. lui Stoica Ludescu, până la 1688. — Cronica pe scurt și chronologia Ț. R. de Stolnicul C. Cantacuzino. — Cron. lui Radu Grecianu M. Logof., dintre 1689-1700. — O istorie a Ț.-R. de Mihai Cantacuzino a rămas în traducerea grec. a fraților Tunusli. — Radu Popescul vornicul a scris cron. dintre 1700-28, urmare lui Grecianu. — Dionisie eclesiarhul, întâmplările dintre 1764-1815. — Stolnic Dumitrache, cronică întâmplărilor din Turcia și Ț.-R. 1769-74. — „Zilot Românul“, cron. de la sfârșit. sec. 18 și răscoala lui Tudor. — Pentru ambele țări și Transilvania, prețioasa cronică a lui Șincai (între anii 89-1739). — Alte cronici mai vechi s'au pierdut (printre cari Cron. sârbească utilizată de Fotino și de Șincai).

Ale MOLDOVEI: — Letop. dela Bistrița (slavon), de la încep. sec. 16 (de la Dragoș la Bogdan III), din care au rămas fragmente. — Let. de la Putna, din sec. 16 (o cronologie dintre 1359-1518). — Macarie a scris o cr., 1504-50, panegiric al lui Petru Rareș; urmată de a lui Azarie până la 1574. — Cronica lui Gr. Ureche (s. 17): „Domnii Țării Moldovei și viața lor“, de la 1359 la 1594. Simeon Dascălul a făcut adaose la această cron. — Miron Costin a scris „Letopisețul Ț.-Mold.“ de la Aron Vodă până la 1661; — apoi în limba polonă o „Cronică a Mold. și Munteniei“. — Din sec. 17 mai avem un Letopiseț al lui Vasile Damian. — Nicolae Costin a urmat Letopis. Mold. dela 1662-1711. Axinte Uricariul a însemnat faptele de la 1711-1715. — Ion Neculce a lăsat Letopisețul Mold. de la 1662-1743, — și „o samă de cuvinte“. — Cron. compilată de Amiras, pentru aceeași epocă (1662-1734). — Letopisețul atribuit lui Muste, diac, până la 1729. — Letopisețul lui Ion Canta Logofătul, relatează faptele dintre 1741-69. — Al lui Enache Kogălniceanu,

cele dintre 1733-74. — De adăugat acestora, opera istorică a lui Cantemir. — (v. și la numele autorilor).

CRUCE (arheol.). Spre aducerea aminte a unor întâmplări și ca închinare, comemorative sau votive, se ridicau altă dată, mai ales pe lângă drumuri, cruci de piatră sau de lemn, cioplite cu inscripții. Aceste cruci, foarte răspândite în Țara Rom., la deal mai ales, sunt cu deosebire numeroase și interesante în unele județe (ca Buzăul de ex.). Unele ating proporții mari (peste 3 m.), și sculptura înfloriturilor și slovelor e adesea o adevărată operă de artă. Crucile de lemn, simple sau troițe, au rezistat mai puțin vremei. — Printre crucile de piatră ce ne-au rămas din sec. 16-18, unele sunt istorice, ca a lui Leon Vodă la biserica Slobozia din București. O cruce a lui Șerban Vodă, din 1688, se află la Kahlenberg lângă Viena. Tot el a ridicat pe cea de la Călugăreni. La via episcop. de Râmnic, o cruce de la Constantin Vodă și Bălașa din 1656, etc.

CRUCE. Oamenii de oaste (călărași, dorobanți, etc.) se socoteau pe „cruți“ (grup care coprindea 1 până la 5, după starea lor), în ce privea contribuția sau darul ce trebuia dat de ei Spătarului mare sau altor șefi. Această contribuție era obișnuit de un leu și măsuri de grăunțe, fân, etc., de fie-care cruce pe an. (în sec. 16-17).

CRUCEA SPATARULUI. Lângă satul Nucu, în Buzău, un schit din sec. 16. — (v. Agaton).

CRUTZESCU. Familie b. din Ț.-Rom. (J. Ialomița); cunosc. din sec. 17 sub numele de Cruțu.

CRUTZESCU. Familie din J. Dâmbovița. — Constantin C., general (1838-1897), se distinse în 1877 ca comand. de brigadă.

CRUȚEȘTI. Sat în J. Dolj. Biserica din 1784, dela Jup. Marița Bengeasca.

CSAKI, Mihail. Cleric catolic, nob. rom. din Bihor. La 1564 locșitor al Voev. Transilv. † 1572.

CSAKY, de Keresszeg. Familie comitală maghiară din Transilv. — Ladislau, comite de Timiș, apoi Voev. al Transilvaniei 1401-3 și 1415-26, a stins răs-

coala țărănească de la 1437. — Ștefan, partizan, apoi dușman al lui Mihai-Vodă. La Gorăslău comandă o parte din oastea lui Bathori. † 1605.

CSANYI, Ladislau. Unul din capiî revoluției magh. de la 1848 în Transilvania; executat de Ruși.

CSIK-SZEREDA. Numele maghiar al orașului Ciuc sau Mercurea Ciuc, și al comitatului Ciuc.

CTITOR e patronul, fondatorul, rezidorul sau inzeștrătorul, unui locaș religios (biserică, monăstire). Numele ctitorilor se păstrează și se pomenește cu neamul lor, iar chipul lor e de obicei zugrăvit în interiorul bisericei (în vremea mai veche ținând în mână o reducere a ei). — „Ctitoria“ e patronagiul, fundațiunea, epitropia.

CUCA. Căciula sau coafura pe care Sultanul o făcea dar Domnilor la înscăunarea lor. Erea impodobită cu pene și stofă de aur. (originea ei vine de la căciula ienicerilor, făcută dintr'o păslă tare).

CUCIUREANU. Familie din ținutul Botoșani — Gheorghe C., protomedic al Moldovei (1824-1886).

CUCIURUL MARE. Sat în Bucovina (J. Cernăuți). S'au descoperit acolo la 1814 mai multe obiecte din sec. 7-10 p. Cr., între cari o căldărușe (situla) de argint cu motive mitologice (cabinetul antic la Viena).

CUCORANU. Familie boer. din Moldova; cunosc. în sec. 17.

CUCUETI. Ruinele unui schit, lângă Olt, în J. Olt.

CUCUIATA. Deal la Grăjdana, Jud. Buzău, pe care se află ruinele unei biserici și zidării, atribuite de tradiție Doamnei Neaga.

CUCUTENI. Sat în J. Iași. Așezare preistorică din epoca neolitică, pe dealul spre Băiceni, pe locul numit la „Cetățue“. Unelte și arme de piatră, olării (vase zugrăvite), figurine, urme de locuințe; oseminte (singurele aflate în Mold. și Ț.-Rom. din acele vremuri).

CUGIR. Comună în J. Hunedoara. Industrie metalurgică. 4700 loc. — Urmele unei cetățui dace pe deal la „Cetate“.

CUHEA. În Maramureș, pe Iza. Moșia și așezarea

Voevod. Dragoș și familiei sale, în sec. 14. Pe atunci (sec. 14-15) era acolo o monăstire a lor.

CUIBURI. Numele unui schit dispărut lângă Slobozia, în Ialomița. Fusese fondat în sec. 17 de jupaneasa Stanca Doiceasca.

CUJBA. Familie boer. din Moldova în sec. 16-18. — Cujbă, m. Vornic, 1630.

CULA. Unele din casele vechi boerești dela noi (din sec. 15-18) în Ț.-Rom., în special Oltenia, prezintă un aspect caracteristic. Numite „cule“ după cuvântul turcesc care înseamnă turn, aceste clădiri erau case de apărare. Inalte, de formă patrată, cu odăile de locuit și cerdac în catul de sus, cu ușa de intrare ferecată și până la o înălțime numai cu ferestruie înguste, cu scară care se trăgea înăuntru, ziduri groase și pivnițe puternic boltite, cula pare a fi fost tipul locuinței boerești în epocile mai vechi (sec. 14-15). Au rămas câteva din sec. 17 și 18, din cari cele mai interesante prin mărimea și stilul lor sunt în Gorj (Groșera, Curtișoara, Pojogeni) și în Vâlcea (Măldărești, Bujoreni, etc.). — Modelul acestor clădiri era probabil importat în evul mediu din Serbia; iar în ce privește cerdacul, coperișul, ornamentarea, seamănă cu casele boerești contemporane neintărite. (v. și Case).

CULA-NEAMȚULUI sau „Straja înaltă“, măgură la Poiana, în Dolj, pe dealul Chera.

CULCER. Familie din J. Gorj. — Ioan C., general (1853-1928). În 1916 comandant al Armatei I în operațiile din munții Olteniei - Sibiu.

CUMANIA. Până după mijlocul sec. 13, Țara Românească de azi, (până la Olt) și Moldova de jos, erau cunoscute sub numele de Cumania și CUMANIA NEAGRĂ (Ț.-R.), după Cumanii cari locuiau, alături de Români, câmpia Dunărei. (v. Cumani).

CUMANI. Popor asiatic mongol din grupul Turcilor-Kipciak. Inrudiți cu Pecenii, Cumanii veniră pe urma lor, îi biruiră și împrăștiindu-i se așezară în valea Dunărei, în sec. 11, la 1057. (O incursie a lor în Transilvania avu loc la 1092). Cumanii ocupară

partea de jos a Moldovei de azi și Țara-Român. până spre mijlocul sec. 13 (1239-40), când fură risipiți de invazia Tătarilor: o parte printre Români, o parte refugiată în Ungaria sub șeful lor Cuten, iar alții trecuți peste Dunăre sub Jonas. — „Cumanii negri” de cari se vorbește în secol. 13 ereau probabil sau Cumanii amestecați cu Români, sau chiar Români din Ț.-Rom., care, cunoscută străinilor din acea vreme sub numele de Cumania, era locuită de Rom. cari absorbiseră și resturile Cumanilor. Relațiunile scrise rămase de atunci, nu știau să-i deosebească unii de alții. — Așezarea Cumanilor în câmpia Rom. și Mold. e un eveniment însemnat al istoriei noastre. Tradiția lor a rămas în multe locuri, deși amestecată cu a Tătarilor cu care semănau (parte din numirile „tătar“, „tătăresc“, „al Tătarilor“, trebuie să se raporte la ei). În toponomia ambelor țări rom. aflăm încă localități: Comani, Comana, Comanca, apoi Teleorman, Caracal, etc.; cum și numele propriu Coman rămas în onomastică.

CUMANII (Comanii). Sat în J. Dolj, aproape de Dunăre (com. Maglavit), pomenit în documente din 1385, întărit mon. Tismana și numit pe atunci „Vadul Cumanilor“.

CUMANILOR, Episcopia. Înființată la 1228 de Papa Honorius pentru Cumanii și Români din regiunea Ț.-Rom. și Mold. de jos, în părțile Vrancei, la Milcov. Episcop era Teodoric (1228-40), iar episcopia luă sfârșit cu năvălirea mongolă de la 1241. Fu reînființată în sec. 14 sub numele de Milcovia. (v. Milcov).

CUMBARA. Numire veche (turcească) a proectilului de tun, ghlulea, și a grenatelor.

CUNEȘTI. În Jud. Ialomița, pe balta Călărași; așezare preistorică neolitică.

CUNIȚA. O dare (văcaritu de vară), în Mold. s. 18.

CUPAR. Boer de curte în Moldova, înlocuitor al m. Paharnic. Vârsa obișnuit Domnului vinul la masă și avea grija băuturilor. (Introdus pentru câțva timp și în Țara Rom. în sec. 17). În sec. 18 cade printre slujbași mai mărunți. Sub el avea pe pivniceri.

CUPCICI, Ivan. Mare Vornic și Logofăt al Moldovei, 1427-34.

CUPEȚ. Insemna negustor, în sec. 16-18.

CURCOVA (Curchi). Monastire în Basarabia (J. Orhei), fond. la 1773.

CURIERI. Pentru serviciul de curier, se întrebuintau altă dată călăreți speciali: călărași de Țari-grad, lipcani, umblători (în Mold.), olac, etc.

CURSUL-APEI, la. Localitate în J. Râmnic-Sărat, unde avu loc la 1473, bătălia între Ștefan cel Mare și Radu cel Frumos, care fu învins.

CURTEA. Locuința sau palatul domnului, cu tot ce ținea de ea (clădiri, etc.), cu personalul, boerii și slujitorii ce înconjurau pe Domn, formau Curtea Domnească. — Curțile vechi domnești au fost în Țara Rom. la Argeș, Câmpulung, Târgoviște, București; iar în Moldova: Baia, Siret, Suceava, (Hârliu, Vaslui), Iași, ca scaun obișnuit, pe lângă altele de odihnă sau de petrecere, la moși, la monăstiri, la vil. — În sens figurat, **CURTEA** sau **CASA** Domnului cuprindea pe boerii, dregătorii mari și mici, copii de casă și alți slujitori (soldați), toți cei ce țineau de „casa” Domnului, cari îl însoțeau în timp de pace, iar în război formau garda Domnului și călărimea de frunte. Termenul de „casă” erea în special întrebuintat în Țara-Rom. (v. și **Casa** și **Curteni**). — La Craiova, Banul avea, în măsură mai mică, curtea lui la Bănie. — La rândul lor, curțile boerești coprindeau, pe lângă casa de locuință, pe ale slugilor, robilor, grajduri, bucătării, ateliere; iar ca personal: oameni de casă, vătafi, slugi, robi.

CURTEA DE ARGEȘ. Oraș; vechiu scaun al Domnilor Ț.-Rom. din sec. 13-15. (Până mai târziu s'a numit numai Argeș; numele vine de la râul A.). Erea târg în sec. 13 când s'au ridicat biserica și curtea voevozilor. — Biserica domnească e cea mai veche și mai prețioasă a țării, zidită din piatră și cărămidă alternată, în stil bizantin. Fresce admirabile din sec. 14, descoperite sub picturi moderne. Coloane patrate, sculpturi și chenare la ferestre. A fost necropola

Domnilor din al 14, poate chiar din al 13 secol: mai multe morminte, între cari al lui Vladislav I sau al lui Radu I, în care s'au găsit podoabe și giuvaeruri de preț. — Alături de biserică, palatul domnesc, din aceeași epocă; au rămas numai temelile și câteva ziduri. — Bis. catolică Sân-Nicoară, contemporană cu cea domn. (inceputul sec. 14), după tradiție de la Doamna Marghita, pe un deal în față, cu un turn înalt și ziduri întărite, putea servi de burg sau cetățuie; acum în ruină (erea încă în bună stare în sec. 18). — Bis. Brad-Botoșari e de la Petru Vodă, din sec. 16. — Populația (act.): 7.000 loc. — Aproape de oraș (3 km. la N.), monăstirea A., azi bis. episcopală. (v. Argeș).

CURTEAN. Prin curteni se înțelegea în Moldova (sec. 15-17), boerimea mică care forma călărimea din jurul Domnului la război (copii de casă și paici, aprozii, pahărniceii, postel. și alți slujitori ai Curței), în vechime sub marele Vornic. — În Țara Rom., curtea, toți boerii și roși, alcătuia călărimea boerească a Domnului.

CURTICI. Sat românesc în J. Arad, Urme de așezare dacă din epoca de bronz, și apoi romană.

CURTIȘOARA. În J. Gorj pe Jiu. O culă interesantă și resturi de curte boerească din sec. 17. Biserica din sec. 18.

CURTIȘOARA. Sat în J. Romanați. Urme de case boerești; probabil o reședință a Buzeștilor, din sec. 16-17.

CURTIȘOARA. Sat în J. Olt. Resturi din zidurile unei clădiri mari (curte boerească).

CURUȚI (din cuv. magh. = cruciați). Țăranii armați contra Turcilor, apoi răsculați sub Doșa la 1514, în Banat și parte din Ardeal, ereau cunoscuți sub acest nume. — Mai târziu, în Transilvania, se numără C. adversarii Impăratului, din cauza tendinței lor de opoziție revoluționară.

CUTIA MILELOR. O casă de ajutor pentru săraci, fondată la București în sec. 18. Intreținută din contribuția Domnului și boerilor. Pentru supravegherea

ei se înființă la sfârșitul secol., un „mare vornic de cutiă“.

CUZA. Familie boer. și domn. din Moldova, unde e cunoscută din sec. 17. Probabil de origină ital. din Dalmația. — Dumitrașcu C., vel spătar, partizan al pretendent. Ceaur, fu tăiat de Mihai Racoviță la 1716. — Ioniță C. spătarul, nepot de fiu preced., ucis la 1778 de Const. Moruzi, bănuț de conspirație. — Gregore, om politic, 1848. — **ALEXANDRU IOAN**, cel d'ântâi Domn al României, 1859-1866. (n. 1820 † 1873). Ales Domn al Moldovei 5 Ian. 1859, apoi al Ț.-Rom. la 24 Ian. Această unire personală (țările se guvernau încă deosebit) se schimbă în unire de fapt, definitivă, la 1862. Sub Cuza, ajutat de patrioți luminați, în frunte cu Kogălniceanu, se îndeplinesc reforme mari: Reorganizarea armatei, secularizarea averilor monăstirești, improprietărirea țăranilor (legea rurală). Se făcură codicele civil și criminal, se organizează învățământul public. Un complot al celor nemulțumiți de unele acte arbitrare ale Principei, îl silii să abdice în Feb. 1866. † 5 Mai 1873 la Heidelberg (înmormântat la moșia lui Ruginoasa). Domnia Princ. Cuza deschise calea României moderne.

D

DABIJA. Neam boeresc din Moldova; cunoscut din sec. 16. În sec. 17 trăiau Irimia D. Părcălab de Hotin, și Dumitru D. Staroste de Putna (1636). — Istrate D. Domn al Moldovei 1661-65. La 1662 împreună cu Seraskierul turc și cu Gr. Ghika al Ț.-R. luă parte la campania Turcilor contra Impărăției germ., în Ungaria. Domn bun. Sub el se bătă ultima monedă naț. a Mold. † 1666 în scaun. — Nicolae D., general, om politic (1837-84).

DABULENI. Sat în J. Romanați. Urme preistorice (unelte neolitice).

DACIA. Sub numele de D. se înțelege, în mod larg, teritoriul de la N. Dunărei, corespunzând cam cu

România de azi (până la Carpații nordici și Tisa) și locuit de Geto-Daci și alte popoare. În urma războaielor lui Traian, Dacii fură înfrânți și țara lor prefăcută în provincie a Impărației romane, (an. 107): Provincia se mărginea la teritoriul Dacilor propriu zis, adică Oltenia, Transilvania și partea de răsărit a Banatului act. Dacia fu colonizată în aceste locuri cu locuitorii din deosebite părți ale Impărației și fu organizată după modul celorlalte provincii. Numeroase orașe și cetăți, ale căror urme le găsim astăzi, înflorau între Dunăre-Olt, Someș și Timiș, drumuri de piatră înlesneau legăturile și un șir de castre și de lagăre se ridicară de-alungul lor și a valului alutan, dincolo de care se aflau încă „Dacii liberi“. — Provincia imper. a Dacilor (Transilvania, Banat și Oltenia, cu parte din J. Argeș actuale), fu împărțită de Adrian în „Dacia superior“ peste munți, și „D. inferior“; iar mai târziu (Antonin Pius) în: Dacia Porolissensis, Apulensis și Malvensis (Oltenia), după numele reședințelor. Guvernatorul ei era „Legatus Augusti pro Praetore trium Daciarum“, mai târziu un proconsul. — Țara-Român. la stânga Oltului și părțile Moldovei de azi, erau atribuite provinciei Moesia inferior (din care făcea parte și Dobrogea, Scitia mică), însă acest teritoriu nu era organizat ca provincie, ci se afla numai în zona de influență romană. Aurelian retrase legiunile, lăsând-o Goșilor, de cari era în parte ocupată. De atunci, viața și istoria D. se confundă cu a popoarelor năvălitoare, cari timp de veacuri trecură și se opriră pe teritoriul ei. Poporul român, a cărei formațiune începuse, se dezvoltă la adăpostul munților și pădurilor. Numele Daciei se pierde, și tocmai în al 13-lea veac, apar ale domniilor românești, născute pe pământul ei. — (v. Daci și Români).

DACII. Poporul care locuia în vremea antică, înainte de epoca romană, țările românești de astăzi, și e cunoscut sub numele de Get sau Dac, era un conglomerat de diferite triburi sau popoare cari, prin secol. I a. Cr. fuseseră reunite pentru întâia oară

Intr'un Stat. Geto-Dacii ereau înrudiți cu popoarele trace de la miază-zi. Aflarea lor la Dunăre și în munții noștri, se urcă la o epocă pe care istoria n'o poate cerceta. Origina lor etnică străveche e legată cu a rasei nordice europene. Din scrierile antice se alege că numele de DACI (probabil al unui singur trib sau grup, și întins la celelalte de străini), erea dat celor din părțile muntoase ale României actuale (Banat, Oltenia, Transilvania); iar de GEȚI celor din partea răsăriteană (câmpia Ț.-Rom., Dunăre, spre Moldova și Dobrogea). Carpil par înrudiți cu ei. — Ptolomeu (în sec. I) menționează următoarele populații sau triburi: Anarți, Taurisci, Costoboci (la Nord), Predavi, Racați, Cauci, Biefi (prin Transilv și munți), Buri, Coți, Alboci, Potulați (prin Ț.-Rom.-Olt.), Sinsi, Saldi, Kiaghizi, Piefigi. — Din lipsă de alte isvoare, determinarea așezării lor geografice e foarte problematică. Dela alți scriitori vechi, ne-au rămas și numele altor triburi: Singi, Apuli (în Trans.), Succii (Oltenia), Uți; la răsărit Sargeții, Napii, Sacii. — În Dacia, în înțelesul larg al întinderii acestui teritoriu, se aflau și alte popoare, de origine etnică deosebită (germane, trace, celto-alpine, scitice, finice) a căror identitate și extindere sunt greu însă de lămurit. Printre cele mai numeroase, afară de Geții și de Carpii de la N.-Est, găsim pe: Britolagi, Peucini, sau mai târziu Bastarni, din părțile Moldovei.—Agatirșii din Transilvania, ereau, sub acest nume păstrat de scriitorii greci, vechii Daci. — (v. și Geți, Agatirși, etc.).

DACIA AURELIANA. După părăsirea Daciei de Romani sub Aurelian (an. 271), numele de D. fu dat unei părți a Moesiei, de-a lungul Dunărei, în dreptul Olteniei actuale (cu două subîmpărțiri: D. ripensis și Dacia mediterranea).

DAFINA (Catrina). Doamna lui Istrate Vodă Dabija, fica boerului Furtună și văduva lui Dumitru Buhuș Vistiernicul.

DAGAȚA. Sat în J. Roman. Urme de întărituri și șanțuri la „Cetatea Mare“.

DAIA. In J. Alba; un schit de la incep. sec. 17.

DAJDIE, erea darea cuvenită Domnului sau stăpânirii de la produsele agricole sau din meșteșug. — (v. Dări).

DAKIDAVA. Localitate dacă, menționată de scriitorii vechi, la N. V. Transilvaniei actuale.

DALHAUȚI. In J. Râmnic-Sărat. Un schit, făcut întâi din lemn la 1625 ; biserica act. din 1820.

DALMATINI. In sec. 16-17 ostași din Dalmația serveau sub domnii Ț.-Rom. Pe lângă Mihai ereau câțiva căpitani cu cetele lor. Leon Vodă avea o gardă de 200 dalmatini.

DAMARI. Familie de orig greacă; in Ț.-Rom. din secol. 18.

DĂMAROAIA. Sat in Ilfov, lângă București. Urme de așezare protoistorică (getă).

DAMASCHIN, Gherbest. Episcop de Râmnic 1708-25 (de Buzău 1703-8). Traduse și tipări cărți bisericesti. Prelat de seamă din secol. 18.

DAMIAN. Mitropoilt al Mold. 1437-51. Luă parte la Conciliul de la Florenza.

DAN. Domni ai Țării-Românești :

DAN I. Domn Ț.-R. 1384-86, fiu și urmaș al lui Radu I. La 1335 luă banatul de Severin, cu cetatea Mihald, de la Unguri. Muri peste Dunăre, in răsboi cu Șişman țarul de la Vidin. Numele lui a rămas in cântările eroice ale Sârbilor și Bulgarilor. Doamna lui erea Maria, fiica lui Vuk Brancovic.

DAN II. Domn. Ț.-Rom. 1420-31. Fiul lui Dan I. Venit asupra lui Mihai I il învinse, dar fu înlăturat de Radu II (1420). La 1422 goni pe acesta ajutat de Sigismund al Ungariei și ocupă scaunul până la 1431, când fu răsturnat de Aldea. Domn viteaz, fu mereu in răsboi cu pretendenții și cu Turcii, pe cari ii bătu in mai multe rânduri. † 1431 int'o luptă cu Turcii. Dan și urmașii săi reprezintă, in luptele cu urmașii lui Mircea, tradiția legitimă a Basarabilor. Piatra lui tombală cu statul sculptat se afla in biserica de la Argeș (la Muzăul Național Buc.).

DAN III (Danciul), fiul lui Dan II ; Domn Ț.-Rom.

1446-47. Pus în scaun de Ion Huniadi, după înfrângerea și pieirea lui Vlad Voev. La 1447 părăsi scaunul și pribegi în Ardeal. Insurat cu fiica lui Alexandru Vv. al Mold.

Feciori de Domn; pretendenți:

DAN Voev. (Danciul), fiul lui Dan III, pretendent la domnia Ț.-Rom. în care intră cu oaste la 1460, când fu prins și omorât de Vlad Țepeș.

DAN Voev. Pretendent la domnie după moartea lui Neagoe Bas. Vodă la 1521. Erea probabil fiu al precedentului Dan.

DAN vornicul, boer din Moldova; în sfaturile domnești dintre 1414-48. — Fiul său Costan Dancovici, boer sub Petru și Ștefan Voev. — O familie Danu urmă mai târziu în Moldova.

DAN vistierul. Boer din Ț.-Rom. În Nov. 1593, Mihai Vodă bombardă casele întărite ale lui Dan din București, ocupate de o mie de Turci pe care-i ucise. La 1599 Dan era în capul boerilor partizani ai Poloniei, împotriva lui Mihai și fugi în Moldova.

DANASTRIS. Vechiul nume, scitic, al Nistrului (Danastris — Dnistris — Nistru).

DANCIUL ȚEPELUȘ. Pretendent la domnia Ț.-R.; fiu al lui Basarab III Țepeluș, susținut câțva timp de regele Ungariei. Refugiat la Sibiu, 1510, puse la cale uciderea lui Mihnea Vodă, dar fu și el omorât de fiul acestuia Mircea.

DANCIUL voev. — (v. Dan).

DANCIUL. Părcălab de Roman; la 1529 cu oastea lui Petru Vodă în Ardeal.

DĂNGEȘTI. Sat în J. Argeș, la munte. Ruine.

DANIIL Kritopulos, episcop (v. Antim). — **DANIIL** Mitropolit al Ungro-Vlahiei 1720 † 1732. — **DANIIL** Vlahovici, Episcop al Bucovinei 1789 † 1822.

DAPHNE. Oraș antic pe Dunăre, aproape de gura Argeșului și de Oltenița act., la satul Spanțov (J. Ilfov). Veche așezare din sec. 3 a. Cr. Constantin cel Mare îl reinviă și fondă cetatea de acolo (Daphnae Constantiniana). Risipită în epoca bizantină, după ce fusese scaunul unei episcopii.

DAPONTES, Constantin. Scriitor grec în Ț.-Rom.; secretar al lui Const. Mavrocordat. A scris asupra întâmplărilor din țară. (1712-1784).

DAPYX. Șef geto-scitic din Dobrogea de sus, în vins de Crassus la 28 p. Cr.

DARABANI. Oaste de țară în Moldova.—(v. la **Dorobanți**).

DARABANI. Sat în J. Hotin, Basarabia. Stațiune preistorică neolitică.

DARABANT, Ignatiu. Episcop unit de Oradia, 1788-1805.

DARI, **DAJDII**. Pe lângă darea birului în bani (impozit, „liș“), în trecut ereau în Ț.-Rom. și M. multe alte dări ce se percepeau în natură, prin dijmă, sau în bani. Cele mai importante (sec. 15-19), ereau: — **DIJMA**, dare veche (în Mold. „desetina“), de la stupi și alte produse. — **GOSTINA** (gorștina) sau oțerit, de la oi și porci, de la vite în general. — **VINARICIU** dijma la vin: domnesc și boeresc (numit și „rumănescu“ în Ț.-Rom., sau „otașnina“). Se lua o zecime, mai târziu și mai mult. — **VACARITUL**, dijma de boi (din 1580). — **OAIA SEACA**, pe oi, în Ț.-Rom. (1568). **SUHAT** de la pășunat. **POSAD** (rechișiție), pentru oaste; ca și **PODVADA**, carul de transport. **GALEATA** de grâu. — Darea pentru **HARACI** (din sec. 17), apoi pentru ploconul sultanului: „bairam-pescheș“. — În sec. 17-18, dările se înmulțesc: **FUMARIT** de la coșuri și de la cârciumi; **POGONARIT** de la vii; **MAJARIT** de la pescari. Dări industriale: **LUMINARIT** de la lumânări; **SĂPUNARIT**; **SARARIT** de la vânzarea sărei; **ÇANTARIT** de la arendașii cântăririi mărfurilor în târguri; **TUTUNARIT**, **IERBARIT** de la negustorii de vite, etc. În Moldova mai găsim: sulgiul, unsul, etc. — Mai ereau și dijme pe cari le plăteau înainte rumânii către stăpânul moșiei, precum erea **DATUL**, sau despăgubiri ca **GALEATA** (v. acestea). — Toate aceste biruri au variat în timp, unele fiind suprimate, dar mai ales altele noi înființate, sau reînființate sub alt nume. — Const. Mavrocordat în sec.

18, contopi toate birurile în capitație pe familii, plătită în patru SFERTURI, și înlocui cîsla. Boerimea și clerul fură scutiți de orice dare. — Un sistem rațional de impunere începu d'abia în sec. 19, mai întâi prin Regulam. Organic, care suprimă dările către Domnie (resumaturi), ca dijma, vădrărit, etc. — La 1863 se pun în aplicare legile de contribuțiuni în spirit modern. — (v. și bir; apoi dijma, vama, cîsla, etc.).

DARIE. Familie boer. din Moldova, în sec. 17.

DARMANEȘTI. Sat în J. Bacău, pe Trotuș. Biserica din 1797 de la Constantin Ghika.

DARMANEȘTI. Sat în Prahova, la V. de Ploești. O măgură. Locul unei întărituri (cetățui), „Târgu-Frumos“ atribuită de popor „Tătarilor“. Tradiția despre Negru-Vodă și Tătari.

DARVARI. Familie b., originară din Macedonia. — Constantin D., medic, stabilit la București, 1785.

DATA. În documente și inscripțiile vechi, nu se întrebuița ca astăzi data anilor dela Christos, ci data numită „de la facerea lumii“, eveniment pe care biserica îl așeza cu 5508 ani înainte de epoca noastră. Spre a obține data după această chronologie, se scade numărul 5508 din data inscripției: astfel 6913 (— 5508) înseamnă anul 1405. Pentru lunile Noiembrie și Decembrie se scade din dată 5509. — Data creștină (de la nașterea lui Chr.) începe să fie întrebuițată în Ț.-R. și Mold. în secol. 18. — În doc. mai vechi se menționa și indictionul.

DATCO. Boer din Ț.-R., Ban de Jii între 1486-1495.

DATE MEMORABILE. — An. 101-2, Intâiul război al lui Traian cu Dacii; 105-6, al doilea război și supunerea Daciei. — 271. Retragerea legiunilor din D. de Aurelian. — 1240, Intâii voievozi cunoscuți din Ț.-Rom.—1241, năvălirea Mongolilor.—1330, Basaraba, Domn al Ț.-R. întregi.—1359. Bogdan, voev. neatârnat al Ț.-Mold. — 1370, Vladislav I și cea mai mare întindere a Ț.-Rom. — 1394, Turcii intră pentru întâia oară în Ț.-Rom, pe vremea lui Mircea (Rovine). — 1475 și 76. Bătăliile lui Ștefan Vodă cu Turcii la Podu-Inalt (Racova) și Valea Albă. — 1495,

Intâia tipografie la Târgoviște. — 1526, căderea Ungariei sub Turci. — 1601, Moartea lui Mihai Viteazul. — 1691, Alipirea Transilvaniei la Impărăția germană. — 1717, Liberarea definitivă a Banatului de Turci. — 1718-39, Ocuparea germană a Olteniei. — 1775, Anexarea Bucovinei la Impărăția germ. — 1812, Anexarea Basarabiei de Rusia. — 1828-34, osuparea rusă a Principatelor. — 1859, Unirea țărilor sub acelaș Domn (Cuza) ; 1862, Unirea definitivă a Ț. Rom. și Mold. : România. — 1864, Intâia improprietărire a țăranilor. — 1866, Alegerea lui Carol I. — 1877, Răsboiul ruso-turc și independența. — 1881, Martie 14, Proclamarea Regatului Rom. — 1913, Iulie, Intervenția Rom. în răsboiul balcanic. — 1914. Sept., Moartea Regelui Carol. — 1916, Aug. 14, Intrarea României în răsboiul cel mare. — 1917 Aug., Bătălia de la Mărășești. — 1917, Dec. 9, Armistițiul. — 1918, Aprilie 9, Reunirea Basarabiei cu România ; 28 Nov. Reunirea Bucovinei ; 1918, 1 Dec., Unirea Transilvaniei. — 1922, Oct. 15, Incoronarea Regelui Ferdinand la Alba Iulia.

DATUL. Se chema vechea dijmă a rumânului către stăpânul moșiei ; în special de la animale. (Ț.-Rom.).

DAUTCEA. Sat în J. Constanța. Urme de așezare romană pe Valea Tăiței.

DAVA. În limba dacă însemna o așezare omenească : sat, oraș sau cetate.

DAVIDEL, Sandu. (Davidencu). Căpitan moldovean în Polonia, la 1678 ; venit cu o oaste polonă, ca să ia scaunul Moldovei. Fiu al boer. David din Zaluțe (Basarabia).

DAVIDENI. În jud. Neamțu. Bisărica satului dela boerul Sandu Boul, de la sfârșit. sec. 16 (Pietre mormântale din 1606).

DAVILA, Carol. Medic, de origină franceză, în Ț.-Rom. pe la 1850. A înființat școala de medicină din București și spitale ; organizator și șef al serv. med. al armatei. (1828-1884). — Familie din București.

DĂLMA. Sat în Mehedinți. La „Vârful Popii“, urme de ziduri romane (inscripții).

DAMBOVICIOARA. Afluent de munte al Dâmboviței, în Muscel. D'asupra văii, o peșteră cu stalactite.

DAMBOVIȚA. Râu din Ț.-Rom. Ese de sub muntele Ezeru-mare, din M. Făgărașului, trece prin J. Muscel, Dâmbov., Ilfov; se varsă în Argeș. Defileu la Posada și Stoenеști. Numai o parte trece prin București; restul e deviat prin canal în Ciorogârla. Afluenți: Ilfov, Colentina. Lung. aprox. 240 km.

DAMBOVIȚA, cetatea. În munții Muscelului, mai sus de satul PODUL-DÂMBOVIȚEI (și a confl. D. cu Dâmbovicioara), dominând trecătoarea de la Rucăr spre Bran și Ardeal, ruinele cetății care se numea „a Neamțului“. De formă triunghiulară, mică; au rămas zidurile de piatră din prejur. Zidită pe la 1215-1220, pe ruinele unui fort roman, de cavalerii Teutonî din Țara Bârsei, pentru apărarea pasului spre Cumani. După plecarea Ordinului, a venit în stăpânirea Domnilor români, ca pază de graniță. Ruinată pe la finele sec. 16.

DAMBOVIȚA, Cetatea de la. La munte, d'asupra văiei D. lângă satul CETĂȚENI, ruinele cetății din sec. 13, numită a lui NEGRU-VODA. Poate tot zidire a O. Teutonic, în legătură cu cea de mai sus; a servit ca refugiu și apărare Domnilor Ț.-Rom. din sec. 14-15. — La 1370 Pârcălab al ei erea Dragomir, care înfrânse în împrejurimi pe Nicolae Voevodul Transilvaniei. A rămas în flință un paraclis, zidit în stâncă. — (v. Negru-Vodă și Cetățeni).

DAMBOVIȚA, Cetatea de la. Pe cursul de jos al Dâmb., în jurul cărei se dezvoltă Bucureștii la încep. secol 15. — (v. București).

DAMBOVIȚA. Județul. Unul din vechile centre ale Ț.-Rom. Regiune de munte și dealuri; bogată. Râuri: Ialomița, Argeș, Dâmbovița, de la care îi vine numele. — Monumente istorice: Târgoviște (ruine, biserici), Potlogi; mănăstirile: Dealu, Nucet, Butoiu, Găiseni, Bunea, Viforâta, Cobia, Gorgota, etc. — Reședința la Târgoviște. — Suprafața 3140 k. p.; Populația (1930): 310.000 l.

DARSCA (Dersca). Sat în Dorohoi. Movile. La locul Beresna, șanțuri cu urme de întărituri.

DARVARI DE JOS. Sat în Mehedinți. În apropiere urme de întărituri romane. Tradiție despre „Tătari“.

DEALU. Mănăstire în J. Dâmbovița, pe culmea unui deal, lângă Târgoviște. Se numea de vechi „Sf. Nicolae din vii“. Înainte de 1430 exista acolo o bisericuță de lemn (cunoscută printr'o danie a lui Alex. Voev.), care erea gropnița Drăculeștilor : mormântul lui Vlad Dracul și a fiului său Nicolae, uciși la 1446. — Radu Vodă c. mare ridică la 1501 biserica de piatră care există astăzi. (reparată la 1844). Construcție frumoasă de marmură; sculpturi artistice. Mormintele lui Vladislav Voev. din 1455, a lui Radu Vodă (1508) și sora lui Caplea, a lui Vlăduț Voev. (1513), Pătrașcu cel bun (1558). Acolo sunt păstrate craniile lui Radu Vodă fondatorul și al lui Mihai Viteazul. — În clădirile monăstirești se află acum o școală militară.

DEALUL FRUMOS (Schönberg). Sat în J. Târnava Mare. Biserică sasă întărită, reconstruită în sec. 16.

DECEA. În J. Alba, pe Mureș. Stațiune preistorică neolitică (morminte).

DECEBAL. Cel din urmă și cel mai glorios Rege al Dacilor, pe la an. 85. El întruni sub mâna lui o mare parte din șefii daci cu poporul lor. În luptă cu Romanii, pe care-i atacase, încheie pace cu Domițian (89), dar peste câț-va ani, după două războaie victorioase ale lui Traian (101-3 și 105-7), fu înfrânt de acesta. Spre a nu fi prins, se sinucise între ruinele cetății sale Sarmisegetuza (la 107).

DECENEU. Mare-preot al Dacilor, pe vremea lui Burebista, al cărui povățuitor erea (s. I a. Cr.).

DECIUS, Messius Q. Trajanus. Imperator roman, 249-51. În război cu Goții din Moesia, îi bătut și pierdut după o luptă. Pe moneda lui figurează inscripția „Dacia felix“.

DEDA. Sat în Mureș. Acolo erea monăstirea de la BISTRA, din sec. 15, desființată la 1761.

DEDINA. Insemna odinioară la noi, moștenirea din

moși, din bătrâni. — „Dedin“ se numea cel care stăpânea o moștenire.

DEDULEȘTI. Boerii dela Ded. din Ț.-Rom. (J. Slam Râmnic), stăpâneau acest sat și Băbenii din sec. 16. — La 1620, Dediul dela Ded. fondă acolo un schit. — Mai mulți Dedulești au fost căpitani de Focșani în sec. 17-18. — Negoită D., m. vistier 1720.

DEES (Dej) de Tămășel. Familie nob. rom. din Banat (distr. Mehadia) în sec. 14-16.

DEJ (Deș ; magh. Dés). Oraș în N. Transilvaniei, pe Someș. Cetatea amintită dela 1240. Reședința J. Someș. Monastire franciscană. Biserica reform. dela încep. sec. 16. Populația (930) : 15.500. — Alăturat, satul OCNA-Dejului (Desokna), cu mine de sare, cunoscute Romanilor. — În apropiere de Dej, rămășițe romane și castrul de la Cașei.

DEJEȘTI. Sat în J. Olt. La „Măgura Rusului“ ruine de zidărie. (romane ?).

DELAVRANCEA, Barbu Ștefănescu (1858-1918). Scriitor ; orator, om politic.

DEL CHIARO, Anton M. Secretar al lui Brâncoveanu Voev. după 1710, italian. A scris o interesantă „Istoria delle moderne Rivoluzioni della Valachia“.

DELEANU. Familie b. din J. Olt. — Dragușin, m. Paharnic al lui Matei Vodă, † 1650.

DELENI. Sat în J. Botoșani. Biserica de la Tode-rașcu Cantacuzino din 1668 (reconstr. 1722). — Resturi din casele Domniței Ruxandra, fica lui Vasile Lupu. — Pe „dealul-Pietrii“ în pădure, „peștera Hoșilor“. — Fosta monăst. Sf. Nicolae din Lacuri, fond. de Iord. Cantacuzino M. Vistier, 1724.

DELENI. Schit părăsit în J. Olt, fond. în sec. 17 de jupan Drăgușin ; refăcut de Greg. Deleanu la 1767.

DELIH. Călărime aleasă la Turci ; cavalerie ușoară. Căpitanul lor erea „Deli-aga“. — Mihai Vodă formase în jurul lui, ca gardă, o trupă de delii, din viteji încercați (sub Ștefan Petnahazi).

DELI-MARCU (Marcu viteazul). Căpitan al Serbilor din oastea lui Mihai Vodă ; Dalmatin. Bătu pe Turci la Vidin, 1594. Prins apoi de ei și ucis la Con-

stantinopol, 1600. — Fiul său D.-Marcu, luă parte la războiul lui Radu Vodă în Ardeal, 1603.

DELNIȚĂ însemna o bucată de pământ de o întindere variabilă (cam 40-50 stânjeni), măsură întrebuințată în Ț.-Rom. mai mult la deal (pentru vii și livezi). — În Moldova se zicea „jerebie“, cuvântul delniță fiind întreb. numai pentru fâneată.

DELTA și **GURILE DUNARII**. Spațiul coprins între brațele Kilia și Sf. Gheorghe (și tăiat la mijloc de al Sulinei), prin cari Dunărea se varsă în Mare, e „delta“. Grecii antici o numeau PEUCE și fusese locuită câțva timp de Bastarni. Cedată României împreună cu restul Dobrogei la 1878. Suprafața ei aproximativă e de 3500 k. p. — Brațele Dunărei sunt trei : Kilia (Boraeum ostium la Romani ; Jalona-Bogassi la Turci) se varsă în mare prin 12 guri ; — Sulina (Pulchrum ostium, roman) cu Eni-Fanal ; — Sf. Gheorghe (Sacrum ostium ; numit de Turci „Kedrîl-Bogassi“).—Dunavățul, gârla despărțită din cel din urmă, alimentează lacul Razelm. — În evul-mediu Genovezii au făcut mai multe canale. — Astăzi navigația se face pe brațul Sulina, rectificat.

DEMNIȚICON. — (v. Zimnicea).

DENSUȘ. Sat în J. Huniedoara. — Rămășițe romane. — Biserica interesantă din sec. 14, renoită de Domnița Zamfira, pe la 1570 ; zidită cu pietre din ruinele daco-romane.

DENSUȘIANU. Familie din Hațeg (Huniedoara). — Aron D., scriitor, profesor (1837-1900). — Nicolae D. scriitor, istoric (1846-1911).

DENTA. Comună din Banat (J. Timiș-Tor.). Resturi de așezare preistorică.

DEPARTAMENTE. Corespunzând ministerelor de azi, Regulam. organic înființată (1832), dep. următoare : Înăuntru (Interne), Dreptății, Vistieria (Finanțe), Postelnicia, (Secr. de Stat) și Logofeția bisericească.

DESA. Sat în J. Dolj. (S. E. de Calafat). Așezare preistorică dacă, apoi romană. — O luptă cu Turcii avu loc acolo la 1597.

DESA. Boerli dela D., în Dolj, stăpâneau moșia din s. 16. — Radu dela D. ban 1570. — Radu logofătul dela D., boer al lui Leon și Matei Vodă în s. 17.

DESCĂLECAREA. Inceputurile statului Ț.-Românești și ale Moldovei, sunt privite de tradiții și de cronicari ca un eveniment datorit unui Domn venit (descălecat) din altă parte, fondator și organizator, eveniment numit „descălecarea“ a țării. În Țara-Rom. „Negru Vodă“ din Făgăraș în sec. 13 ; — în Moldova Dragoș sau Bogdan din Maramureș, în sec. 14. — Organizarea și întregirea ambelor țări, sunt opera în timp a mai multor voievozi, începută însă de acești descălecători de țară, a căror amintire s'a menținut în popor. (v. Negru-Vodă, Basaraba ; Dragoș, Bogdan).

DESETINA (deseatina), veche dajdie pe stupii de albine în Moldova (v. Dări). — Măsura agricolă rusească, întrebuințată în Mold. = 2400 stânjeni p., sau 1 Ha. 092.

DESNĂȚUL. Riu în Mehedinți și Dolj. Se varsă în balta Nedeia, la Dunăre.

DESPINA (Militza). Doamna lui Neagoe Basaraba, Domnul Ț.-Rom. Fică a lui Lazar Brancovici, Despotul Serbiei. Femeie evlavioasă, ajută pe soțul ei în opere religioase și de artă (Mon. dela Argeș). După pierderea copiilor ei, călugărită sub numele de Platonida, a murit la Sibiu în 1544.

DESPINA. — (v. Kiajna).

DESPOT-VODA (Iacob Eraclid Despotul). Domn al Moldovei 1561-63, sub numele de Ioan. De origină grec ; servise cu renume în războaiele lui Carol V. Inteligent, ambițios și cultivat. Ajutat de Albert Laski, și cu protecția Impăr. Ferdinand, apucă domnia Mold., gonind pe Lăpușneanu. Incercă oare-cari reforme ; deschise o școală luterană la Cotnar. Boerii nemulțumiți, sub Tomșa Hatmanul care-l trădă, îl asediază în Suceava. Părăsit de ostașii lui, fu silit să se predea lui T., care-l ucise. (1511 † 1563).

DEVA. Oraș în Transilvania ; Reședința Jud. Hunedoara. Pe dealul înalt de lângă oraș, ruinele CE-

TĂȚEI D., una din cele mai mărețe din Ardeal, dominând valea Mureșului. Castelul a fost zidit de Regii Ung. probabil pe la 1240-50 și a servit de reședință Voevozilor Trans. în sec. 13-16. Ridicat se pare pe urmele unei cet. romane. Refăcut la 1582, 1782, restaurat 1830, a fost stricat la 1849. — La Deva era o veche așezare dacă și romană (arene, obiecte div.). „Magna Curia“ (casa Bethlen), clădită la 1582, a servit la palat principilor Ardeal, în sec. 16-17. Muzău preistoric și roman. — Populația (930) : 8800 loc.

DIAC. Scriitor de acte, secretar, redactor, în Moldova (sec. 15-18) : — „Diac de divan“ scriitor în cancelaria domnească; „D. de logofeție“, al marelui Logofăt. (În Ț.-Rom. se numea „Grămătic“).

DIACONIC. Deschizătură sau firidă în zidul altarului bisericii, în dreapta (pentru pus obiecte de cult), față de „proscomidie“, care era în stânga.

DIACONOVICI. Familie rom. din Banat. — Corneliu D., publicist (1854-1923).

DICIO-SAN MARTIN (Dicső-Szent-Márton : Kokenburg). Orașel în Transilvania, pe Târnava. Până la 1926 a fost reședința J. Târnava-mică. Populația (30) : 6500 l.

DICOMES. Rege dac, din câmpia Ț.-Rom., amintit la 29 p. Cr.

DIDEȘTI (Didiați). Sat în Teleorman. Biserica din sec. 16 ; altă dată monăstire, fondată de Neagoe Basarab Voev.

DIEGIS. Căpetenie a Dacilor ; frate cu regele Decebal și sol al acestuia la Domițian (an. 89).

DIENIS. Mare spătar în Moldova, cel dintâi cunoscut, între 1432-45.

DIERNA (Tierna, Cierna). Numele vechiu dac al râului Cerna. — Localitate dacă, apoi oraș roman (colonie), pe Tierna, la Dunăre, unde se află azi Orșova.

DIU. Nume ce se da în vechime cetății Vidin din Bulgaria.

DIJMA (dela : decimă, zecime) și **DIJMARIT.** Birul de a zecea parte (uneori mai mult, sau mai pu-

țin) dela produsele agricole și animale. Erea altădată baza dărilor, variabile după timpuri. In special se numea dijmă partea de la stupii de albine, in bani sau natură. Ereau și d. vechi pe cari le plăteau rumânii către stăpâni, ca DATUL. — (v. Dări).

DIMACHENI. In J. Dorohoi. Biserica satului zidită pe la 1608-10 de Isac Balica Hatmanul, care își avea și curțile acolo.

DIMAKI. Familie boer. din Moldova, sec. 18-19 (de orig. greacă).

DIMOS Duca. Capucehaia lui Mihai Vodă la Poartă ; chinuit și ucis de Turci la 1600.

DINAR (denar). Monedă romană de argint : denarius. Cuvântul e întreb. în evul mediu în sens general, de ban. (In Ț.-Rom. îl aflăm în texte latine dela Dan II, 1424, în loc de „ban“). — (v. monede).

DINGA. Familie boerească din Moldova (Basarabia). — Dinga de la Stupniț, 1390 — Panul Dinga, sub Ștefan Vodă, 1490. — Dinga Vornicul, 1665, fost m. Postelnic și partizan al lui Ion Vodă (1572).

DINOGETIA. Cetate romană la Dunăre și gura Siretului, ale cărei urme se află între Galați și Barboși. Ridicată de Traian (112), lângă o așezare greco-romană (colonie grec. din sec. 6 a. Cr.). Localitatea se numește azi Gherghina sau Țiglina (v. Țiglina). — Pe malul drept al Dunării, în față, se află o altă cetate, cu care forma un singur sistem de apărare sub numele de Dinogetia.

DINTR'UN LEMN, Monăstirea. De călugărițe. In J. Vâlcea, pe Otăsău. Exista în sec. 16, făcută de jupan Radu, din lemn, înainte de 1565. Refăcută din zid de Matei Voev. Morminte de la încep. sec. 18. — Legenda unei icoane a Sf. Marii, găsită într'un stejar pe locul unde s'a ridicat biserica cu acel stejar.

DIONISIE Ecclesiarhul. Cleric din Oltenia. A scris „Hronograful Țării-Românești“ de la 1764-1814.

DIONISIE Ralli-Paleologu. Episcop de Târnova, venit la curtea lui Mihai Vodă ; la 1600 numit de el Mitropolit al Moldovei.

DIONYSOPOLIS. Oraș antic grecesc la Mare ; nu-

mit mai înainte *Κροῦνοι*, Kruni); astăzi Balcic. In-
floritor în epoca romană. Cunoscut sub numele de
D. din sec. 3 p. Cr., exista încă în al 13-e. (Ruine,
inscripții, vase, monede). — (v. și Balcic).

DIOȘTI. Sat în Romanați. Măgure; ruine romane
(ceramică, obiecte div.).

DIOSIG (magh. Dioszég). Sat în Bihor. Amintit
în sec. 13 cu cetatea de acolo, dispărută. În apropiere
ruinele monăstirei Egyed. — Urme de așezare pre-
istorică dacă.

DIPȘA. În Jud. Năsăud. Așezare dacă preistorică.

DIREPTATE, La. (Dreptate). Platou d'asupra ora-
șului Suceava, lângă cetate, unde se îndeplineau o-
sândeile cu moartea, din vremea lui Ștefan Vodă.

DISSESCU, Const. Jurist, om politic (1854-1934).

DISTRICTE românești din Banat (scaune: „sedes
olachicales“). Încă din sec. 13, documentele regale
ung. vorbesc de districtele Valachilor, a căror me-
nire era apărarea țării la Dunăre de Turci, și
cari făceau parte din Banatul Severinului. Districte
constatate sigur, erau opt: Caransebeș, cel de
căpetenie, Mehadia (Miháld), Lugoș, Almaș (Hal-
mag), Ilidia (Ilyed), Caras (Krassofö), Comiat și
Berzava. Reese din privilegiul Regelui Ludovic VI.
Mai sunt amintite și alte distr. în partea de apus
din 1457, că fie-ce district avea în cap un „judex
nobilium“, și că împreună erau puse sub jurisdic-
ția unui comite. Judecata se făcea de acesta după
legea veche românească (apel la Curia regească).
Nobilii și cnezii români din aceste D. au dat răsboi-
nici vestiți, din care mare parte s'au topit în nobi-
limea maghiară. — Districtele s'au risipit după că-
derea Caransebeșului sub Turci; la 1688 erau su-
primare. Au fost însă continuate sub forma „Conf-
niului militar“ (în ce privește pe grănicerii români
al Banatului Timișoarei, — v. Grăniceri).

DIURPANEU. Un nume sub care era cunoscut de
unii scriitori vechi, Decebal regele Dacilor.

DIVAN, însemna Sfatul, consiliul domnesc (cu-
vânt împrumutat dela Turci prin sec. 16 și între-

buintat până la mijloc. sec. 19). In divan se judecau pricinile criminale și civile de către Domn, înconjurat de sfetnicii lui, boerii cei mari. In lipsa Domnului, îl prezida Banul sau Mitropolitul. Rânduiala boerilor de divan a variat cu vremea. (v. Sfat domnesc). — Curtea de judecată pentru Oltenia se chema „divanul Craiovei“. — Mai târziu „Divan“ se zicea tribunalelor super., în orânduirea judecătorească. După Regulam. organic, în prima jumătate a sec. 19, erau : Divanul înalt la București și la Iași; și Divanele civile și criminale dela București și Craiova, în Mold. la Iași, cari judecau în apel dela Tribunalele de județ. — (v. și judecata).

DIVAN. Se zicea și „Obșteștei Adunări“ sub Regulamentul organic, — și în general adunărilor legislative până la înființarea Camerilor moderne.

DIVANUL AD-HOC. La 1857, ca urmare a dispozițiilor art. 24 ale Congresul. dela Paris, se convocară în Ț.-R. și Mold. adunările (divanurile) de consultare asupra reformelor dorite de ele. Aceste adunări, compuse din deputați aleși (ad-hoc = în acest scop), exprimară dorințele naționale : 1) Garanția autonomiei și drepturilor ; neutralitatea Țărilor românești. 2) Unirea lor într'un singur Stat, cu domn străin, ereditar. 3) Inființarea adunărilor generale de legiuire, cu reprezentarea prin alegere a tuturor stărilor sociale.

DIVAN-EFFENDI. Pe lângă Domnii din sec. 17-19, se afla și un turc demnitar al Curței domn. și secretar pentru afacerile turcești. La ordinele lui era o ceată de Turci (200 până la 400), cu garnizoana la București și Iași, pentru legăturile cu Turcia.

DIVICTAR (devictar). Slujbaș care avea la Curte (sec. 18-19), grija călimărilor și celor de nevoie pentru scris. (cuv. turcesc).

DJUVARA. Familie din Brăila. — Alexandru D., om politic (1858-1913).

DLUGOSZ, Ioan. Arhiepiscop ; istoric polon : In „Historia Polonica“, multe informații asupra Moldovei. (1415-80).

DOAMNA era soția Domnului în Ț.-Rom. și Mold. (nu i se cunoaște alt nume, nici oficial, nici popular). — Femeile nu puteau să domnească în țările noastre cu drept de moștenire. — **DOMNIȚA** era fiica de Domn. — Ca și „Domn“, titlul de Doamnă a căzut, începând să fie dat oricărei femei măritate, de pe la jumăt. sec. 19. — (v. și **Domn**).

DOAMNA (RĂUL DOAMNEI). Afluent al Argeșului, în J. Muscel. Ese din muntele Gălășesc sub numele de Valea-rea; cascadă. Primește riul Târgului și Argeșel, și se varsă lângă Pitești în Arg. Numele îi vine dela o Doamnă din sec. 14-15, care ar fi făcut bisericuța dela Corb. (După alții legenda unei Doamne Inecate).

DOAMNELE. Munte în Muscel, în fața cetății lui Negru-Vodă. Legende privitoare la Doamna Ana.

DOBACA (Doboka). Sat în J. Someș. Cetatea de acolo, din care au rămas ruinele, exista la încep. sec. 13, când stăpânirea ei fu întărită de Regele Ludovic lui Micud. — De la Cetate vine numele comitatului DOBOCA, azi județul Someș.

DOBÂNDĂ. Oastea „de dobândă“ (Mold.) era alcătuită din neregulați, cari își luau singuri plata din ce „dobândeau“ de la dușman sau de la populația jefuită. (Oastea regulată era „de leafă“).

DOBOLI-de-jos (magh. Also-Doboly). În Jud. Trei-Scaune, pe Olt. Arme interesante și alve obiecte dace (din epoca de fier).

DOBRA. În J. Mehedinți. Urmele valului troian.

DOBRA. Comună în J. Huniedoara. Populație de vechi grăniceri. Resturi din cetățua din sec. 14 (Joffy), care împreună cu districtul ei fu donată lui Ion de Huniad la 1453. -- Biserica din 1770. — Urme romane.

DOBRA. Fiica Doamnei Kiajna și a lui Mircea Vodă; soție a Sultanului Murad (1574).

DOBRA, Alexandru. Cel d'ântâi episcop unit de Lugoj, 1854—70.

DOBRENI. Sat în Ilfov, pe Sabar. Vechia moșie a lui Constantin Șerban Voev. din sec. 17. Biserica clă-

dită de el la 1646 (cu mormânt. mamei sale Bălașa). Ruinele palatului.

DOBRICI. Numire nouă bulgară a orașului turcesc Hagi-Oglu-Bazargic (astăzi BAZARGIC), luată după numele lui Dobrotici.

DOBRICENI. Sat în Vâlcea. Ruine dintr'un schit de la 1710, fost metoh al mon. Arnota. — La locul zis Băbanu, tradiția unei „biserici tătărești“.

DOBROGEA. Țara dintre Dunăre și Marea Neagră, în antichitate „Scythia minor“. Teritoriu getic, cu colonii grecești din sec. 7 a. Cr., apoi roman (parte din Moesia inferior), bizantin, românesc și turcesc. Numele actual vine de la Despotul Dobrotici din sec. 14 (Dobrogea, în turcește: „Dobrogi-Ili“). La 1389 stăpân al Silistrei și Dobrogei era Mircea Domnul Ț.-Rom. : „Despotus terrae Dobrodicii“. Apoi (1396) provincie turcească, D. forma „Sandjacul de Tulcea“ (cu districtele : Ikiustenje, Megidia, Hârșova, Babadagh, Măcin, Tulcea, Isaccea, Mahmudia, Sulina și Kilia). În urma războiului, la 1878, acest sandjac și o fâșie de teritoriu nord Silistra-sud Mangalia, fu dat României. Se formară atunci două județe : Tulcea și Constanța. — După războiul balcanic, 1913, Bulgaria cedă ca compensație României, județele act. Silistra și Caliacra (Bazargic), cari fură alipite la Dobrogea. — Populație străină are : Turci, Tătari, Găgăuți; la sud Bulgari. — Nenumărate ruine de așezări grece și romane sunt răspândite în toată țara, în care înfloreau cetăți și târguri, colonii grecești încă din sec. 7 a. Cr., apoi romanizate înainte de cucerirea Daciei. Tomis, Istria, Troesmis, Halmiris, Callatis, Ibida, Durostorum, Axiopolis, Carsium, Tropaeum, Salsovia, Aegissus, etc., au lăsat multe monumente și dovezi ale vieții antice în aceste părți. Vechi localități gete, scitice sau celte (Noviodunum, Capidava, Sucidava, etc.), existau în epoca romană. — Multă vreme loc de trecere al năvălirilor scitice, gete, sarmate, bastarne, D. fu apărată de Romani, dar cu slăbirea lor, Goții îi ruinară civilizația, care reinviă

câtva timp sub Bizantini. Cetățile dispar în evul mediu, iar stăpânirea turcească șterse urmele vechii înfloriri.

DOBROMIR. Boer vestit din Ț.-R. în sec. 16. Mare Ban 1567-80 ; tăiat cu fiul său Mihai la 1584 de Petru Vodă. Din boerii de la Voinigești și Corbi.

DOBROTICI. Domn al regiunii Dobrogei de jos, în secol. 14. Strateg al Bizanțului și Despot, el stăpânea din Caliacra o parte din Dobr. actuală, care își trage numele de la el. Pare a fi fost de origină română (fiul lui Dobrotă?). † pe la 1386.

DOBROTINET. În Jud. Olt. Biserica unui schit fondat la 1639 de Constantin Ghica.

DOBROVAȚ. Monăstire, în J. Vaslui. Fondată de Ștefan Vodă c. mare la 1503 ; zugrăvită de Petru Vodă. La intrare turn din 1743. — Morminte din sec. 17. Un aier din 1506 (la Muzăul Național).

DOBRUN. Sat în Romanați. Pe deal ruine de case boerești din sec. 17 și de biserică. Brazda lui Novac.

DOBRUȘA. În J. Vâlcea (com. Zlătărei). Biserica (fost schit) de la Dobruș, m. Postelnic, din familia boerilor Bengești, pe la finele sec. 16 ; refăcută de episcop. Ștefan la 1684. — O biserică la D. de sus, din 1792.

DOBRUȘA. Schit în J. Soroca, fondat la 1772 (bis. de lemn) ; cu o bis. de zid din 1822.

DOCAN. Familie boer. din Moldova ; cunosc. din sec. 17.

DOCOLINA. Sat în J. Fălciu. La 1578 luptă între Petru Vodă și Crețul Potcoavă.

DOCUMENTE. Actele, documentele, din care se scot elementele pentru cunoașterea vieții din trecut, sunt : — **CĂRȚILE** domnești sau **HRISOAVE** (numite în Moldova veche și **URICE**), de întărire, de moșie, de danie, și hotăriri de judecată ; — **ZAPISE** de vânzări, de împrumut, etc. ; — apoi **ISVOADE**, **CONDICI**, foi de zestre, însemnări de tot felul ; și în raporturile Domniei cu străinii și cu supușii, **SCRISORI**, **PORUNCI**, **INVOELI**, etc. — Multe au fost tipărite în colecții speciale sau în reviste și publicații

istorice! Pe lângă cele aflate în stăpânirea a diferite persoane, multe docum. sunt adunate în câteva arhive particulare sau provinciale, și în primul rând în colecțiile importante ale Arhivelor Statului și ale Academiei române. — Documentele EXTERNE: acte diplomatice, scrisori, rapoarte, relațiuni privitoare în țările noastre, sunt la rândul lor de multă însemnătate istorică. Publicații mai importante de acte din arhive străine sunt: — Arhiva istorică a lui Hasdeu; Tesaur de monumente istorice al lui Papiu; Din arhivele Veneziei de C. Esarcu; marea colecțiune Hurmuzaki (incepută de Eud. Hurmuzaki și continuată de Iorga, Densușianu, etc), a Academiei rom.; — colecții numeroase de Iorga, Toclescu, Bogdan (arh. din Transilv.), Veress, și alți istorici.

DODA, Traian, general în arm. austriacă. Român din Banat; luptător pentru cauza națională. (1822-1895).

DOFTANA. Râu în Prahova, afluent al Prahovei.

DOICESCU. Boerii de la Doicești (Dâmbovița) sunt o ramură a celor de la Bărbătești la încep. sec. 17. — Udrea slujerul, fiul lui Danciu m. Clucer, ucis în răscoala Seimenilor la 1655. — Colțea D., mare clucer 1650, și fiul său Radu spătar 1691. (v. și Colțea).

DOICEȘTI. Sat în Dâmbovița, aproape de Târgoviște. Ruinele caselor domnești ale lui Brâncoveanu și biserica din 1706. Veche moșie a boerilor Bărbătești și Doicești.

DOLGOPOL. În documentele slavone, numirea orașului Câmpulung din Ț.-Rom.

DOLHA, de. Familie nob. din Maramureș, sec. 14.

DOLHASCA. Sat în J. Baia. Urme preistorice neolitice (și la Gulia).

DOLHEȘTI mari. În J. Baia. Biserica zidită la 1470 de Șendre, Portarul de Suceava (mormântul lui, al tatălui și soției sale Maria). — Urme de așezare preistorică.

DOLHEȘTI. Sat în J. Fălciu, pomenit de la 1405.

DOLJ (Doljiu). Unul din cele mai întinse și populate județe din Ț.-R. (Numele îi vine de la râul Jiu :

„Dolni-Jiu“ pe slavonește înseamnă J. de jos). Regiune agricolă de câmp. Numeroase resturi preistorice și romane. Proprietăți și fundațiuni ale Basarabilor-Craiovești. Monăstiri : Bucovăț, Jitianu. Sădova. Reședință la Craiova. Suprafața 6565 k. p. Populația (930) : 487.000 loc.

DOLJEȘTI. Sat în J. Roman, pe Siret. Biserica din 1774 de la Hatm. Vasile Ruset și Dionisie Hudici, pe locul monăstirei vechi din sec. 15 a lui Ștefan Vodă. — În April 1457 Ștefan învinse acolo pe Petru Aron.

DOMITIAN (Titus Flavius Domitianus). Imperator roman, 81-96. În luptă cu Dacii între 88-90.

DOMN. Titlul românesc al Suveranului sau Voevodului Ț.-Rom. și al Mold. Cuvântul vine din latinul „Dominus“ și a rămas cu acelaș înțeles de stăpân, principe, suveran. Filiația aceasta dovedește că vechiul titlu (înainte de cel oficial, slavonesc, de Voevod, care apare în sec. 13) din evul mediu și în organizarea patriarhală a Românilor, a fost cel de Domn. Păstrat până în sec. 19. Domnul Țării Românești și apoi Domnul Ț.-Moldovei, au fost singurii Domni pe pământul românesc. Equivalentul lui față de titlurile străine e greu de lămurit : stăpânitor deplin, suveran ; și în înțelesul vechiu de neatârnat : rege sau principe de sine stătător. — Ca și alurea, Domni români ereau suverani absoluți. Absolutismul lor erea însă înfrânat de datina țării și de boerime. Forma de guvernare erea o monarhie ereditară (sec. 14-17), însă nu prin moștenirea primului născut : toți fii, legitimi, bastarzi sau pretinși, și colateralli, puteau urma în scaun prin alegerea boerilor. Acest sistem defectuos a fost cauza luptelor fratricide pentru tron, a formării partidelor de nemulțumiți, a schimbărilor neîncetate cari sărăciră țara. — În ce privește domniile ce s'au urmat în ambele țări, deosibim întâl epoca dinastiilor naționale, a Basarabilor în Ț.-Rom. și a urmașilor lui Bogdan și Mușat în Moldova, — de vremea când încep să pătrundă străinii (sec. 17), cari cumpărau tronul de la Turci și cari își legitimau pretențiunile pe înrudirea cu ve-

chiu Domn. Incă din sec. 16, Poarta luase obiceiul să numească de-a drept pe favoriții ei, și astfel fură numiți sau întăriți de Sultan și străini, nu numai de vechile case pământene, dar și de țară. Obiceiul se schimbă în regulă fără excepție la încep. sec. 18, când D. se recrutau din familii fanariote (foști dragomani ai Porței) și aliații lor. Alegerea o hotăra în primul rând, încă din sec. 16, suma plătită Turcilor : un mezat, prin mărirea haraciului pe socoteala țării. De la 1714-1828, Domnii vor fi de fapt funcționari ai Porței (în rang de Pașă cu două tuiuri), guvernatori schimbați după plac. De la 1829, D. fură iar aleși, și numai confirmați de Poartă ; mai târziu numai pe șapte ani. — După Unire, și în alte condițiuni, Principii Alexandru Cuza și Carol au purtat și ei oficial titlul de „Domn al României“. — Femeile nu puteau să domnească, după obiceiul țării. „Doamna“ era numai soția D. — Sensul cuvântului Domn s'a lărgit și s'a vulgarizat în sec. 19, dându-se ori-cărei persoane (ca și „Domnia-ta“). — (v. și Voevod; titlu, etc.).

DOMNII ȚARII-ROMANEȘTI și ai MOLDOVEI (cronologia lor). — (v. la Țara-Rom. și la Moldova)

DOMNEȘTI. Sat în J. Muscel, pe Doamna. Pe deal „la Domnie“, ruine dintr'o veche clădire, a curților unui Domn („Negru-Vodă după tradiția locală), din sec. 14-15.

DOMNEȘTI. Sat în Putna, pe Siret. Biserica din 1661 de la Istrate Vodă Dabija. Au rămas ziduri ruinate din curtea întărită a acestui Domn, pe moșia lui acolo. — La locul zis „la Cetate“, așezare preistorică.

DOMNIA. Platou la Gura-Sărăței, în J. Buzău. Ruine de case domnești, și ale unei biserici : „Schitul lui Negoită“.

DOMNIȘOR (diminutiv de la „Domn“). Insemna în vremea veche pe cel ce se ridica să ia domnia ; pretendent, uzurpator.

DOMONCUȘ. Stolnicul lui Alexandru Voev. al Moldovei între 1409-33.

DONICI. Familie boer. din Moldova, aflată din sec. 15-16 în Basarabia de sus. — Nicoară D. vistiernicul, la finele sec. 16. — Nicolae, mare Logofăt în s. 17. — Darie, mare Vornic și Logofăt (1665-1740). — Andronache D. mare Logofăt, legist, † 1830.

DOROBANTZI, (Drăbanți). Temeiul pedestrimii vechi în Ț.-Rom. erau D. (Nume de la magh. „darabant“, trobant). Ei se ridicau dintre rumâni, oameni de la țară, din fie-care județ, și erau împărțiți în „cete“, cari ajungeau la o mie de oameni, sub ordinea căpitanului. Capul lor general era Căpitanul cel mare de D. Epoca înființării lor nu se poate fixa, dar e probabil din sec. 15. În prima jumăt. a sec. 17 erau cam 10.000 (sau 5000 „cruci“ de câte doi oameni); mai târziu găsim d’abea 2000. Pe atunci ei formau grosul oastei, de valoare mijlocie. La finele sec. 17 în decădere, în al 18 existau numai cu numele. (Sub Matei V. erau și D. străini cu leafă, unguri și sârbi). — În Moldova, **DARABANII**, miliție de pază, supt Aga, împărțiți în opt cete, aveau mai puțină însemnătate. — Dor. au fost înviați în sec. 19 în Ț.-Rom. ca gendarmerie (la 1843 erau 4000), oameni călări, pe județe. — Pr. Cuza îi reorganiză în toată țara (33 escadroane unul de județ), cu serviciu de gendarmerie. — Reforma armatei la 1872, transformă Dor. în trupă de infanterie teritorială (cu schimbul), în 33 batalioane. La 1877 erau 18 Regimente. La 1896 erau 34, schimbate apoi în infanterie de linie. — Din vechime uniforma lor avea ornamente de postav albastre.

DOROHOL. Orașul. Vechi târg al Moldovei, cunoscut de la încep. sec. 15 (sub Alexandru Voev. la 1407 avea un staroste). — Biserica Sf. Nicolae e zidită de Ștefan Vodă la 1494 (fresce ale epocii). În vechime era scaunul Vornicului de Țara de sus. În D. au fost și case domnești, din cari n’au rămas urme. — Populația (1930) : 17.000 loc.

DOROHOL. Județ în N. Moldovei, mărginit cu Prutul. Ținut vechiu; coprinde și o parte din ținutul de altă dată al Herței. Teatru al luptelor cu Polonii și

Tătarii. — Râuri : Prut, Siret, Jijia. — Reședință la Dorohoi. — Urme preistorice (scitice) numeroase ; multe movile. Câteva biserici vechi. — Suprafața 2882 k. p. Populația (30) : 209.000 l.

DOSITEI Filitis, Episcop de Buzău 1787, apoi Mitropolit 1793-1800. Tipări cărți religioase. (1734 † 1826).

DOSOFTEI Bărilă. Mitropolit al Moldovei 1671-86; înainte Episcop de Roman 1658-71. Fruntaș al bisericii ; cărturar : a scris Psaltirea în versuri și a tipărit Liturghia românească (1679). Plecat din țară cu Sobieski, fu mai târziu episcop de Azov și Taganroc în Rusia. † 1711.

DOSOFTEI. Patriarh de Erusalim. A stat în mai multe ori în Ț.-Rom. între 1670-93, ocupându-se de trebile bisericesti.

DOUSSAULT, Charles. Pictor francez, în țările rom. între 1842-5. A lăsat desenhuri interesante din viața rom. de atunci.

DOSZA (Doja), Georgiu. Secui; capul țăranilor răsculați din Banat la 1514, și conduși de el la jaful și uciderea proprietarilor. Zapolya stinse răscoala, D. fu prins și omorât în chinuri.

DRACȘANI. Sat în J. Botoșani. La 1616 lupte între Doamna Elisabeta Movilă și Poloni, cu Turcii.

DRAG. Voevod din Maramureș, fiul lui Sas. — (v. Dragfi).

DRAGAICA. Nume cu care sunt caracterizate mai multe măguri sau movile în Jud. Brăila, Ialomița, R.-Sărat, Teleorman, Constanța.

DRAGALINA, Ioan. General (1860-1916). Comandant. armatei I pe Valea Jiului în Oct. 1916 ; † în urma rănilor primite acolo.

DRAGAN banul, boer al lui Mircea Voevod, 1391-1398.

DRAGAN. Boer din Ț.-Rom. La 1529, împreună cu Neagoe Vornicul ucise pe Radu Vodă dela Afumați. Mare Spătar, conduse oastea lui Moise Vodă în Ardeal. † ucis 1530.

DRAGANEȘTI. În J. Teleorman. La Țigania, a-

proape de Rușii de V., ruinele monăstirii Drăg. ; biserică zidită la 1640 în locul altei mai vechi ale neamului lor, de Matei Basarab și verii săi Diicu Spătarul și Drăgușin paharnic. — Măguri cu arme și olării preistorice.

DRĂGANEȘTI. Sat în Prahova. Biserică din 1667 dela Șerban Cantacuzino, m. Postelnic.

DRĂGANEȘTI. Sat în J. Olt. Biserică a Vornicului Badea Știrbei din 1766.

DRĂGANEȘTI. Sat în J. Baia. La movilele de la Cornilești, tradiția unor lupte vechi.

DRAGAȘANI. Orașel în Vâlcea, pe Olt. Vii vestite din vechime. La 1821, Eteriștii cu Ipsilanti fură sdrobiți acolo de Turci. — Biserica mare din 1793. Sf. Ilie din s. 18, refăcută 1834. Populația (930) : 7000 loc.

DRAGFI (Dragfy). Voevozii români din Maramureș, coborâtori din Drag (fiul lui Sas și nepot de fiu al lui Dragoș, întemeetor al domniei Ț. Moldovei pe la 1340), sunt cunoscuți în sec. 15-16 sub numele de Dragfi. — Drag, fiul lui Sas, Voev. de Maram. după 1365 și comite de Ugocea 1390. — Bartolomeu Dragfi, strănepotul preced., Voevod al Transilvaniei 1493-98. La 1497 fu trimes de Reg. Matei în Moldova ca să împedice războiul între Ștefan V. și Albert al Poloniei. — Fiul său Ioan, stegarul regesc, căzu 1526 la Mohaci. — (v. Maramureș și Dragoș).

DRAGHEȘTI. În J. Râmnic-Sărat la Băbeni. Biserica din 1747 zidită de jupâneasa Maria Deduleasca.

DRAGHICI. Boer din sec. 16 în Ț.-R. Mare vornic 1530-5; pribeag în Ungaria cu Vlad V. Voevod. — (v. Mărgineni).

DRAGHICI Spătarul, boer din sec. 15-16. — (v. Craiovești).

DRAGHICI Gogoășe. Pretendent la domnia Ț.-R. 1535. — (v. Gogoășă).

DRAGHICI. Familie boer. din Moldova ; prob. venită din Ț.-Rom. în sec. 17.

DRAGODAN. Unul din pretendenții la scaunul

Țării Rom. la 1521 sau 1525. Înving de Radu Vodă și ucis la Spinișoara.

DRAGOEȘTI de sus. Sat în jud. Olt. Biserica din sec. 16, refăcută la 1769 de Ion Bucșenescu. Moșie din sec. 16, a boerilor Drăgoești.

DRĂGOEȘTI. Sat în Ilfov, altă dată al mânăst. Snagov, donat de jupan Radu Trămandan la 1488.

DRAGOEȘTI. Sat în j. Suceava. Ruine din casele părcălab. Drăgoi dela finele sec. 15.

DRAGOEȘTI. Sat în j. Gorj, la munte. Biserica din 1705.

DRAGOEȘTI. Boerii dela Dr. și dela Râmnic (în Vâlcea, Olt, Argeș), erau puternici în sec. 16. — Fuior dela Râmnic trăia la încep. sec. 16. Stanciu dela D. Ban, 1518. Tudor, fratele său, Mare Logofăt al lui Neagoe și Radu Vodă; ucis la 1538. — Radu m. vistier, † 1565, însurat cu Maria, fiica lui Pătrașcu Vodă, avu de fiu pe Radu Bidiviul.—Drăgoeștii par a avea aceeași origină cu boerii dela Corbi și de la Ruda.

DRAGOMAN (turc.: terziman). Tălmaciul sau interpretul Porții otomane (sec. 17-19) era marele Dr., funcțiune ocupată mai totdeauna de Greci din familiile din Fanar (Constantinopol). Această situațiune, prin influența ce avea pe lângă Vizir și pe lângă Sultan, servi în sec. 18 ca punte de trecere la domnia țărilor române. (v. și **Fanarioți**).

DRAGOMIR călugărul. Pretendent și Domn al Ț. Român. la 1521. — (v. **Radu**).

DRAGOMIR. Boer al lui Vladislav I; Părcălab al cetății Dâmbovița. („Comes Dragmer, castellanus de Domboycha“, într'un chrisov regesc ungar). La 1369 oastea trimisă de Regele Ludovic contra Domnului român, fu surprinsă în munții Muscelului, în apropierea cetății, și înfrântă de Dragomir. Voevodul Nicolae al Transilv. căzu în luptă. Mai târziu (1384), Dragom., călugărit, erea stareț al mon. Tismana.

DRAGOMIR. Boeri din Țara-Românească :

DRAGOMIR al lui Manea (Drag. Udriște), boer de frunte, mare vornic al lui Radu Voev., Basaraba III

și IV și întâiul sftenic al lui Vlad călugărul, între 1464-92 († 1493). (v. **Udriște**).

DRAGOMIR, mare stolnic al lui Radu c. m., Logofăt al lui Mihnea, († 1512).

DRAGOMIR. Mare spătar în Ț.-R. Decapitat de Vlad Vintilă v., 1535.

DRAGOMIR. Mare vornic al lui Alexandru v. al Ț.-R. La 1574 surprinse la București și ucise pe Vintilă voev.

DRAGOMIR. Mare vornic în Ț.-R., apoi Ban al Craiovei 1642, boer al lui Matei voev. (v. **Corbeni**).

DRAGOMIREȘTI. Sat în Dâmbovița. Biserica din 1462 de la Staico logof. de la Bucov și soția lui Calea, refăcută de Șerban Grecianu vistierul, 1701. — Case vechi, refăcute de același la 1734.

DRAGOMIREȘTI din deal. În Ilfov. Biserica din 1761 de la Safta Fălcoianu.

DRAGOMIRNA. Monăstire în J. Suceava (Bucovina). Fondată de Anastasie Crimca Mitropolitul M., la 1602. Isprăvită și întărită cu ziduri și turnuri de Miron Barnovski Vodă, 1628. Biserică frumoasă și interesantă, bolte înalte, brâuri sculptate, fresce. Zidurile ext. și turnurile bine conservate. Odoare, manuscrise cu admirabile luminături. — Bolnița din apropiere e o biserică mai veche, din sec. 16, de la boerul Stroici.

DRAGOSLAV Purcariul. Unul din pretendenții la Domnie la 1521, după moartea lui Neagoe V.

DRAGOSLAVE. În J. Muscel, pe Dâmbovița. Vechiu sat domnesc. Biserica din 1661, de la Grigore Ghika V. — O cruce de piatră din vremea lui Matei Vodă. — La 1916, lupte mari la retragerea trupelor noastre.

DRAGOȘ. Voevod din Maramureș. Coborând peste munți în valea Moldovei pe la 1335-40, înființă domnia de acolo, ca voevod de margine al Regelui Ungariei. A trăit până la 1350, lăsând ca urmaș, la Baia, pe fiul său Sas. Stăpânirea lui se întindea pe Valea Moldovei spre Siret, și sub el începu colonizarea ținutului golit de Tătari, împotriva căror luptase alături cu Regele Ludovic. — (v. și **Dragfi**).

DRAGOȘ Viteazul, de la Neamț. Boer fruntaș al Moldovei, între 1392-1407.

DRAGOȘ, Moise. Întâiul episcop unit de Oradia. 1775-87.

DRAGOTA Secuianu. Paharnic mare în Moldova, 1513-23.

DRĂGOTEȘTI. Sat în Mehedinți. La „Tarnița“ și la „râpa Șoimului“, antichități romane. (Tradiție despre „Jidovi“).

DRĂGULEȚUL. Boer din Ț.-R. în sec. 16. Fiul său Stan fu ucis de Alexandru Vodă la 1569.

DRĂGUȘ. J. Făgăraș. Un schit în sec. 16-18.

DRĂGUȘENI. În J. Baia. Biserică int. de lemn, făcută pe la 1750 de Manole Lazu, paharnic. — Pe un deal, la locul „cetățuia“, așezare preistorică (ep. neolitică și bronz); movile cu oseminte, ceramică tip Cucuteni.

DRĂGUȘESCU. Familie boerească din Mold. s. 17-18

DRAJNA-DE-JOS. Sat în J. Prahova lângă Văleni. Așezare preistorică la locul „Cetățuia“ și la Valea Stăneștilor, din epoca de bronz (sec. 12-10 a. Cr.), de la care numeroase arme (spade, iânci, securi, etc.) la Muzeul Național. — La „Vârful lui Crai“ pe deal, resturi dintr'o cetate, probabil a Teleajenului din eul-mediu, pe locul unei mai vechi romane. Urme din drumul roman spre Trans. la Valea-Dracului. — Câteva movile. — Casă veche a fam. Filipescu.

DRAJNA DE SUS. Pe dealul Grădiștea, ruinele unui castru roman. (Inscripții pe cărămizi amintesc elemente din 3 legiuni; arme și diverse obiecte); urma căei romane.

DRAPELUL ROMANIEI coprinde culorile naționale, așezate paralel cu lemnul sau lancea, lângă care e albastrul, galbenul la mijloc, roșul la marginea din afară. Pavilionul regal și drapelul armatei și marinei mil., au la mijloc stema țării (Legi din 1867 și 1872). — Culorile naționale datează de la 1834, când fură adoptate pentru stindardul oastei în Ț.-Rom. (Până la 1867 așezarea lor erea orizontală).

DREGĂTOR. Demnitar, boer care ocupa o slujbă domnească din cele mari. (De la deregătorie-dregătorie). În ambele țări (s. 14-18).

DRENCOVA (Berzasca). Sat în J. Caraș, la Dunăre. Ziduri dintr'o cetățue medievală.

DROBETA (Drobetae, Drubetis). Oraș roman aflat pe Dunăre din vremea lui Vespasian, pe locul unei vechi așezări dace cu acest nume, și unde e astăzi Turnu-Severin. Capul podului făcut de Traian (104) răspundea chiar în fața orașului. Fiind ruinat de Barbari, Adrian îl reconstrui (Municipium Aelium Drobeta), iar Septimius Sever, al cărui nume rămase localității în viitor, îl făcu din municipiu, colonie, pe la an. 200. Garnizoana Legiunei VII Claudia. — Din castelul de apărare al podului, au rămas ziduri. Ruinele unei basilici din sec. 3. Antichități numeroase (altare, stele, statuete, baso-reliefe, obiecte div.). — (v. Severin).

DROMICHETES. Rege al Geților din câmpia Dunării (Țara-Rom.), în luptă cu Lisimach regele Macedoniei, pe care-l făcu prins. (292 a. Cr.).

DRUGĂNESCU. Familiile boer. din Ț.-Rom (Ilfov); sec. 16-19. — Gheorghe D. mare vornic, pretendent la domnie; † 1673.

DRUGĂNEȘTI. Sat în J. Ilfov, Biserica din 1723, de la Gavril Drugănescu, vornic de Târgoviște.

DRUMURI ROMANE. — (v. Căile romane).

DRUMURI. Din vechime au rămas numele unor drumuri de negoț, pe cari le urmau cei cari duceau sau exportau unele produse ale țării. Astfel: — D. SĂREI, în Dolj, pentru transportul de sare de la Ocnele mari prin Caracal la Bechet și Călărași, spre Turcia. Un alt drum al s., din Prahova (Slănic) la Brăila, prin Mizil-Cilibia. Un altul în Teleorman, de la Ocne la Zimnicea-Șiștov. — Dr. CERII, a rămas în tradiție în Teleorman, pentru exportul și tributul de ceară pentru Turci. — Dr. HASNALEI (urme în Dolj), pe la Gheghera-Câmpu frumos, pe care trecea convoiul cu banii vistieriei pentru Turci. — Dr. FIERULUI, pe malul stâng al Buzăului, prin Găvănești, pentru transitul fierului din Ardeal la Brăila. — Dr. OLACULUI, în Teleorman; etc. — Dr. BRAILEI, prin Covurlui și Fălciu, servea la trecerea oștilor tur-

cești dela Brăila spre Basarabia și raiaua de la Hotin. — Asemenea drumuri erau și în Moldova, pentru dusul și transitul mărfurilor din țară și din Polonia, spre Dunărea de jos, Turcia și Mare.

DRUMUL TATARILOR. E numită calea romană, de la Grădiștea (Prahova) prin Făget la Gura Teișanilor, până la calea cea mare spre munte. Urme.

DUBAU. Familie boer. din Moldova, în sec. 17-18.— Teodosie D. mare Logofăt, caimacam la 1695. A lăsat „Isvoade“. † după 1700.

DUBNIC (Gorni și Dolni). Sate în apropiere de Plevna, în Bulgaria. Lupte cu Turcii la 1877.

DUCA. Gheorghe Duca, originar din Macedonia, urmă lui Istrate Dabija, ca Domn al Moldovei 1669-72, 1678-84; și în Țara-Rom. 1674-78. Devotat Turcilor, fu numit de ei și Hatman al Ucrainei (1680), pentru care ereau de câțva timp în război cu Polonii. La 1683 luă parte la asediul Vienei; întors, fu prins de Poloni și de Petriceicu V. și muri la Lemberg 1685. A zidit mon. Cetățuia. — Constantin, fiul său, fu Domn al Mold. 1693-96 și 1700-3. Ginere lui Const. Brâncoveanu v.

DUCA. Familie boer. din Moldova. — Ioan G. D. (1879-1933), om politic, șef al partidului liberal.

DUCA, Petru, General austriac; comandant al Banatului 1812-20; român de acolo.

DUCAT, monedă. — (v. monede).

DUDESCU. Familie boerească din Ț.-Rom., printre cele mai cu vază în sec. 17-18. Numele (finele sec. 16) de la Dudești din Ilfov. — Dumitru D. mare vornic și sol al lui Mihai Vodă. Bătu pe Turci la Kiselet. Țăiat de Domn la 1598. — Dumitru, fiul preced., mare vistier 1630, partizan al lui Radu Vodă contra lui Matei Basarab. — Radu, mare logofăt, ucis de Turci. 1716. — Constantin, ginere lui Antioh Cantemir, comite al Ung., mare Ban la 1748 și 1761. — Nicolae, fiul său, vestit prin averea sa, mare Ban 1777-79 și 1781. Călători în Franța pe vremea Consulatului, cu desfășurare de lux oriental. — Curțile Dudeștilor se aflau în București, în mahalaua care le poartă numele.

DUDEȘTI. Sat în Ilfov, lângă București. La 1632, în spre Plumbuita, bătălie câștigată de Matei Basarab asupra lui Radu V. Iliș.

DUGOI (Dragoi). Boer al lui Petru Mușat al Moldovei; vornic și sol la Regele Poloniei, 1389.

DUFAMEL. Delegat al Rusiei la București, 1840-9.

DULAMĂ. Haina purtată de boeri altădată (s. 14-17), de postav sau de catifea de diferite culori, lungă, ornată cu ceaprazuri.

DULCEȘTI. Sat în J. Roman. Biserica din 1605 de la Ion Caraiman paharnicul și Anastasia.

DUMA, fiul lui Vlaicu. Văr cu Ștefan Vv. și pârcălab de încredere al lui în a doua jum. a sec. 15.

DUMBA. Familie rom. din Austria (Viena), originară din Macedonia. — Nicolae D., om politic, consilier intim, sprijinitor al culturii Românilor (1830-1900).

DUMBRAVA, mare vornic al Mold. La 1574, cu oastea lui Ion Vodă așeză în scaun la București, pe Vintilă Voev. Învinși, fugi în Ardeal, de unde fu dat de Bathori lui Alexandru Vodă, care-l decapită.

DUMBRAVA, mare vornic al Mold. La 1574, cu oastea lui Ion Vodă așeză în scaun la București pe Poloni la 1500, a arat cu ei și plantat dumbrăvi de stejar, numite astfel, la Botoșani și Cotnari.

DUMBRAVENI. Numirea oficială românească, a orașelului Ibașfalău (Elisabethstadt) în Târnava-mică.

DUMITRAȘCU de la Căpățânești, boer buzoian, fu cerut Domn de boerii din Ț.-Rom. la 1665, după plecarea lui Grigore Ghika; Turcii numără pe Radu Leon. Din boerii de la Tătărani.

DUMITREȘTI. Sat în J. Olt. Biserica de la 1654 de la Hrizea spătarul; refăcută 1836 de Const. Olănescu

DUMITRU (Dimitrie). — Domni ai Moldovei :

DUMITRAȘCU Cantacuzino din Constantinopol, între 1674-5 și 1684-5. Domn rău.

DIMITRIE Cantemir, Domn 1710-11 (v. Cantemir).

DUMITRU. — Boeri din Ț.-Rom. :

DUMITRU. Mare Ban al Craiovei 1581-85. Boer din Vâlcănești.

DUMITRU. Mare Vornic sub Mihai Voev., Ban al Cr. 1616-18. — (v. Mogoșești).

DUNAREA. Marele fluviu al Europei mărginește Ț.-Rom. pe o lungime de peste 750 k. și România de peste 1000 (din lung. totală de 2860), despărțind-o de Serbia și Bulgaria la Sud, de Dobrogea la E. și S. — Vechiul nume dac **DUNARIS** (scitic „Dana“), întrebuițat de Romani sub forma **Danuvius** și de Greci **Danuvios**, în special pentru partea de sus de strâmtoari (P. de fier). În antichitate fluviul era cunoscut însă de obicei sub numele tracic de **ISTROS** (la Greci) și **Hister** (la Romani). — Afluenții mari ai D. în țară sunt: Jiul, Olt, Argeș, Ialomița, Siret și Prut. — D. se varsă în Marea Neagră prin gurile Kilia, Sf. Gheorghe, din care se desparte Sulina, care e rectificată pentru navigație: ele formează Delta (v. aceeași). — Pe tot cursul ei sunt numeroase bălți și ezere. — Lățimea D. e între 500—2400 m.; adâncimea între 10-50. Debitul mijlociu 5500 m. c. pe sec., la vărsare 9000 m. c. — În sus de Severin, Porțile de fier (v. ac.), la eșirea din defileu. La Cernavoda, podul de fier Regele Carol I, construit la 1890-95 (Saligny), lung de 750 m. + 3087 pe Borcea și viaduct. — O comisie europeană a D. pentru navigația internațională, a fost înființată la 1856 prin Tratatul dela Paris (v. Comisiune). — Poduri antice au fost construite de Romani la Severin și la Celei. (v. ac.). — La vadurile străvechi, Romanii ridicaseră cetăți pentru stăvillirea Daco-Geților și altor popoare de la nord; unele existau înainte de cucerirea Daciei (Drubeta, Daphne, Durostorum, Troesmis, Dinogetia). — În evul mediu paza D. era făcută de cetățile de la Severin a Reg. Ungariei, Turnu, Giurgiu, Kilia, ale Domnilor români, mai târziu Brăila, Giurgiu, Silistra, Isaccea, Ada-Kale ale Turcilor, și mai multe castele în Banat.

DUNAREA-DE-JOS. Episcopia. Înființată la 1864 cu scaunul la Ismail, apoi (1878) la Galați. Urmare a episc. de Ismail și Proilav. (Eparhia cuprinde jud. Covurlui și Tulcea).

DUNAVAT. Gârlă, braț desfăcut din Sf. Gheorghe

al Dunărei, și care se varsă în lacul Razelm. — Pe D. sunt ruine de cetăți romane și medievale:

DUNAVATU de jos (Morughiol). În jud. Tulcea. La „cetatea Zaporojenilor“, urme dintr'o cetate romană (v. Halmyris). — În ruine se adăpostiră în sec. 18 Cazacii Zaporoji, fugiți din Rusia.

DUNAVAT („Donavici“). Ruinele unei cetăți bizantine. (v. Carabair).

DUNCA (Dunka) de Sajo. Familie din Maramureș, nob. din sec. 15.

DURAC, serdarul de Lăpușna, împreună cu Hâncul de la Orhei, se răsculară cu boerii de acolo contra lui Duca Vodă și-l goniră din Iași la 1671.

DURAS. Rege dac. La an. 85 lăsă domnia lui Decebal.

DURAU. Schit pe muntele Ciahlău, J. Neamț. Fondat de călugări în sec. 17 ; biserica de zid din 1835.

DUROSTOR. Județ în Dobrogea nouă. Numit după vechiul nume al Silistriei. Anexat la 1913 după pacea de la București. Multe resturi antice. Suprafața 3225 k. p. Populația (1930) : 211.000 l.

DUROSTORUM. Cetate importantă și oraș roman pe dreapta Dunării. Erea reședința Legiunei XII Claudia (și o parte din I Italice). Orașul Silistra e ridicat pe locul lui. (Ruine, antichități, inscripții). Sub stăpânirea bizantină, s. 10-12, se numea Dorostolon. Numele Drista (Dârstor) s'a păstrat și mai târziu. — (v. Silistra).

DUȘEGUBINA. Suma ce trebuia plătită sau taxa de rescumpărare pentru crima deucidere, în vechiul drept românesc, rudelor celui omorât ; mai târziu și pentru alte vine. D. trebuia plătită de vinovat, iar de nu se dovedea, de proprietarul locului unde se întâmplase omorul, sau de satul întreg.

DVERĂ. Perdea de la ușile împărătești din biserică. Se mai numea (în Mold.) și ZAVEASA.

DVORNIC. Forma veche slavonă a cuvântului vornic. — (v. vornic).

E

ECATERINA. — (v. *Catrina*).

EFORII. In sec. 19, după Regulamentul Organic, unele administrații în Țara-Românească și Moldova se numeau Eforii. Așa erau: Eforia Școalelor, Eforia Spitalelor, Eforia Caselor făcătoare de bine, conduse de Comitete.

EFTIMIE. Mitropolit al U.-Vlahiei, 1596-1605.

EFTIMIE, Stareț de Neamț 1553. A scris o cronică panegiric al lui Alexandru Lăpușeanu V.

EGUMEN. Starețul, superiorul, șeful unei monăstiri (cuv. grecesc). In secolul 17-19, cei mai mulți erau Greci.

EKRENE. Sat în Jud. Caliacra, la Mare, lângă graniță. Acolo era vechiul oraș Kranea (*Krania*), al cărui nume l'a păstrat. Pe înălțime, ruine ale castelului roman.

ELENA (și *Elina*). — Doamne și Domnițe în Țara-Românească, Moldova și România :

ELENA, Doamna lui Petre V. Rareș (pe la 1530) ; fiica despotului Ioan Brancovici al Serbiei. Ucisă în 1552 de Lăpușeanu (mormântul la Progota). Femeie energică și pricepută ; zidi monumente religioase.

ELENA, Doamna lui Petru Voevod al Țării-Rom. (1563) de care se despărți. Fiica lui Nicolae Korepovici din Transilvania, sora adoptivă a Regelui Sigismund al Poloniei.

ELINA, Doamna lui Radu Șerban Basaraba Voevod, fiica lui Udriște de la Mărgineni ; † după 1620.

ELENA, Doamna lui Ștefan Tomșa al Mold. (1610).

ELENA, soția lui Matei-Vodă Basaraba ; fiica lui Radu Năsturel dela Fierești. Doamnă înțeleaptă și demnă soție a lui Matei, pe care-l ajuta la ridicarea de biserici și la treburile țării. Mormântul ei în biserica domnească din Târgoviște (1598-1653).

ELENA, Fiica lui Radu Șerban, Domn al Țării-Românești și a Elinel. Soția lui Constantin Cantacuzino ; mama lui Șerban-Vodă. (1611-1687).

ELENA. Soția Principelui Alexandru Ion Cuza,

Domnul României. Fiica lui Iordache Rosetti din Moldova. Fondatoarea azilului cu numele său la București (1825-1909).

ELENA. Princesesa. Soția Principelui Carol al României (1921-1928). Fiica lui Constantin Rege al Greciei și al Sofiei de Prusia ; n. 20 Aprilie 1896.

ELHOV. Formă veche a numelui Ilfov. — (v. Ilfov).

ELISABETA, Regina. Fiica Principelui Hermann de Wied și a Princesesei Maria de Nassau. Soția (15 Noiembrie 1869) Regelui Carol I al României. Figură blândă, generoasă și respectată. A fondat instituții de binefacere. Poetă și artistă, a lăsat literaturii opere de gândire și de simțire, sub pseudonimul de „Carmen Sylva“. N. 29 Dec. 1843 † 2 Martie 1916.

ELISABETA, Princesă de România, Regină a Greciei. Fiica Regelui Ferdinand și a Reginei Maria. N. 29 Sept. 1894; căsătorită (1921) cu George II, Rege al Helenilor.

ELISABETA, Elisaveta. — Doamne și Domnițe din Țara-Românească și Moldova :

ELISABETA. Fiica lui Alexandru Basaraba Domn al Țării-Rom. ; măritată (pe la 1360) cu Ladislau de Oppeln (Opolyi), Palatinul Ungariei.

ELISABETA. Doamna lui Eremia Moghilă, Voev. al Moldovei. Fiica boerului Gheorghe Izlozeanu. Ambițioasă și energică, susținu cu ajutorul Polonilor urcarea și menținerea în scaun a copiilor ei și fu astfel cauza turburărilor nenorocite din Moldova în prima jumăt. a sec. 17. Muri în robie în Turcia după 1620.

ELISABETA Zolyoni, soția după domnie a lui Gavril Movilă în Transilvania ; văduvă lui Mihai Imreffy de Szeredahél.

ELISABETA. Fiica lui Constantin Cantemir Voev. al Moldovei ; întâia soție a lui Mihai V. Racoviță.

ELISABETA. Soția lui Barbu Știrbey, Domn al Ț.-Românești. Fiica lui Gregore Cantacuzino-Pășcanu.

ENGEL, Johann Christian von. Istoric austriac. A scris „Geschichte der Moldau und der Wallachei“, 3 volume, tipărite la Halle, 1804. (1770-1814).

ENGELHARDT. General rus. Vice-Prezident al Di-

vanului Țării-Românești pe vremea ocupației rusești 1809-12.

ENISALA. Sat în Jud. Tulcea pe Razelm. Pe deal ruinele cetății bizantine Heraclea. — (v. Heraclea).

ENLACA (Inlăceni). Sat în Jud. Odorhei. Resturi din castrul roman Praetoria Augusta.

EPISCOPII CATOLICE. — Episcopiile din Transilvania și țările vecine sunt cele de: Oradia, înființată la 1080; Alba-Iulia, 1185; Satmar; și Timișoara. — În Țara-Românească și în Vrancea, cea d'ântâi înființată a fost „a Cumanilor“ la 1227, cu scaunul la Milcov (v. Cumanii și Milcov). O episcopie de Severin (pentru Banat), înființată în secolul 14-15. (v. Severin). Episcopia de Argeș fu înființată la 1380 (v. Argeș). Arhiepiscopia de București, pentru toată România, e modernă (1883). — În Moldova au fost din sec. 14: Episcopia de Siret, 1371; Episcopia de Bacău, 1391; Episcopia de Baia, 1413; (v. Siret, Baia, Bacău). După desființarea celei de Bacău, nefiind episcop în Moldova, „Vizitatorii apostolici“ și „Prefecții“ minoriți serveau de episcopi în partibus pentru credincioși. Episcopia de Iași (cu numele de la 1883) funcționează efectiv de la 1894.

EPISCOPII ORTODOXE. În ordinea întâietății și a vechimei, scaunele episcopale sunt următoarele: — În Țara Românească: 1. Arhiepiscopia sau Mitropolia Țării-Românești („a Ungro-Vlahiei“), care datează de la 1369; 2. Episcopia de Râmnic și Noul-Severin în Oltenia, din sec. 14 (a Severinului), lăsată în părăsire câțva timp și restabilită la sfârșitul sec. 15. 3. Episcopia de Buzău, care începe pe la 1500. 4. Episcopia de Argeș întemeiată la 1793. — În Moldova: 1. Episcopia (pe la 1380), apoi Mitropolia de Suceava (a Moldovei) 1401; 2. Episcopia de Roman înființată după 1410, câțva timp cu titlu de Mitropolie; 3. Episcopia de Rădăuți, de la 1470 până la 1780: (apoi episcopie și arhiepiscopie de Bucovina); 4. Episcopia de Huși, din 1592; (Episcopia Proilavului și Basarabiei (1644-1812). 5. Episcopia Dunării de Jos, la Galați, înființată la 1864. — În Dobrogea: Episcopia

de Tomi, la Constanța 1923. — (v. **Mitropolii, Severin, Râmnic, Buzău, Argeș, Roman, Rădăuș, Huși, Bucovina, Proilav**). — În Basarabia, de la întoarcerea ei României, funcționează Mitropolia la Chișinău și Episcopii la Ismail (de Cetatea-Albă) și la Bălți (Hotin). — Episcopii din Transilvania și părțile vecine sunt: Mitropolia de la Sibiu (a Transilvaniei); Episcopia de Cluj; de Arad; și de Caransebeș. (v. la numele fiecărei). — Episcopii unite (greco-catolice) sunt: Alba-Julia, arhiepiscopie (cu scaun la Blaj); și episcopii de Cluj (înainte de Gherla); de Oradea; și de Lugoj (v. la numele lor).

EPUREANU. O ramură din familia Kostaki din Moldova, purta acest nume după moșla Epurenii. Manolake Kostaki-Epureanu, om politic, Prim-ministru (1824-1880).

ERDELYI, Vasile, baron. Episcop român unit de Oradea 1842-62 (n. 1794).

EREMIA. — (v. Ieremia).

ERIU (magh. Ermellek). Regiune cu podgorii ce ține de Jud. Bihor și Sălaj, la nordul Transilvaniei.

ESARCU. Familie din București. — Constat n. om politic; scriitor, istoric; creatorul Ateneului român din București (1836-1898).

ESKI-KALE. Lângă Isaccea în Jud. Tulcea, resturi dintr'o cetate romană unde se afla și stațiunea vaselor dunărene. Mai târziu a servit și Turcilor; în apropiere ruine din două forturi.

ESKI-DURAN-TABIA. La Omargea în Jud. Constanța, ruine de lagăr, pe valul roman.

ESKI-SARAI. Sat în J. Constanța, aproape de Dunăre. Ruine romane ale vechiului târg Cius.—(v. Cius).

ESTER. Sat în Jud. Constanța. O peșteră cu inscripții vechi grecești.

ETERIA. Înainte de 1800, Grecii (Constantin Rigas) întemeiază o asociație politică (Eteri) pentru redemptarea lor națională. Reînviată la Odesa, la 1814, cu scopul de a obține neatârarea Greciei, Alexandru Ipsilanti se puse în capul Eteriei. Activitatea ei avu ca urmare răscoala grecească de la 1821 la noi în țară. — (v. **Revoluții**).

EUGEN DE SAVOIA, Principele. Felmaresal al Impărăției, vestit căpitan. Zdrobi pe Turci la Zenta (1697), apoi la Peterwardein și la Belgrad (1716), liberând Ungaria. Ingridi apoi de refacerea Banatului pustit. (1663 † 1736).

EVDOKHIA de la Kiev. A doua soție a lui Ștefan cel Mare (1463). Era sora lui Simeon Olelkowicz, cneazul de Kiev. + 1467.

EVDOKHIA, Fiica lui Alexandru Lăpușeanu al Moldovei, soția vornicului Cristea Balș.

EVGHENIST. In epoca grecească (sec. 18-19) însemna nobil, aristocrat (de la cuvântul grec „evghenie“, nobleță).

EVREII. Încă puțini în sec. 18, Evreii încep să fie mai numeroși în Moldova spre sfârșitul aceluia secol, venind din Rusia și Galiția. (La 1764 Grigore Ghika Vodă le opri ținerea de cârciumi, moșii și așezarea la sate). La 1803 se socoteau în Moldova cam 12.000. Imigrarea lor crescuse repede, mai ales după 1830, și a urmat până în zilele noastre. Ei formează o mare parte din populația orașelor din Moldova, Bucovina și Basarabia, unde practică comerțul și unele meserii și întreprinderi. Evreii (Ovrei) din România sunt de două origini: cei „spanioli“ („șefardim“) veniți din Salonic și Levant, mai puțin la număr: și cei mai mulți din Polonia, Austria, Rusia (Askenazim).— Creșterea populației evreiești în sec. 19-20: la 1820 se numărau în Moldova 19.000; la 1830: 36.000; la 1839 80.000 (în Țara-Rom. 6.000); la 1859: 119.000 (în Țara-Rom. 9.200); la 1896 peste 200.000 în Moldova și 69.000 în Țara-Rom. După recensământul din 1930: un milion în toată România (din cari apr. 350.000 în vechiul Regat).

EVSTRATIE. Mare logofăt în Moldova. A întocmit „Cartea românească cu pravile“ a lui Vasile Lupu, 1649.

EZERIS. Sat în Jud. Caraș, Banat. Vechea localitate dacă Aizis.

EZIBEL. În Jud. Callacra. Resturi romane (inscripții, o coloană din an. 234).

F

FĂGĂRAȘ. Țara Făgărașului sau ȚARA OLTULUI, de peste munți, cuprinsă între valea Oltului. Munții Argeșului și Muscel, și țara Bârsel la răsărit (coresp. județului Făgăraș de azi), eră stăpânită în sec. 14 de Domnii Țării-Românești, împreună cu cetatea Făgărașului, și pare că eră vechea posesiune a lor de la începutul sec. 13. În cele mai vechi documente păstrate de la Voevozii noștri începând cu Vladislav (1366), titlul de Herteg (duce) al Făgărașului și al Amlașului (la apus de cotul Oltului), stă alături cu cel de Domn Transalpin. Această stăpânire eră încă efectivă în sec. 15, Domnii având jurisdicție întreagă asupra țării, până în vremea lui Vladislav II (după 1450). Titlul numai, rămase până în sec. 16 (așa la Radu-Vodă 1503, Mihnea, Mihnea II) ; cniar mai târziu unii Domni din sec. 17, încercară slabe revendicări asupra Făgărașului. — F. e o regiune curat românească, și populațiunea asemănată celei de dincoace de munți, cu care au fost în continuitate. Țara Oltului sau Făgărașul, nu se consideră ca făcând parte din Transilvania. Legăturile dintre Tara-Român. și masa românească omogenă din Făgăraș întăresc o veche afinitate, care nu e străină de tradiția „descălăcării“. (Nobili de țară se numeau acolo „boeri“, ca în Țara Rom. și mulți din ei fuseseră colonizati de Vladislav I). — Făgărașul eră cârmuit de 12 boeri jurați, iar din sec. 14 de castelani. În documentele regești din sec. 12-13, F. eră „terra Blacorum“. Cea mai veche mențiune a numelui de Făgăraș, „Fugros“, o găsim la 1231.

FĂGĂRAȘ, CETATEA a fost ridicată întâi la 1303-1310 de Ladislav Voevodul Transilvaniei, pe Olt, spre apus de orașul actual. Cea nouă, din sec. 15, refăcută de Bethlen Gabor Princ. Trans. după 1620 și transformată în sec. 18 în starea actuală. se păstrează în mijlocul orașului Făgăraș, cu zidurile și șanțurile ei, și a servit în urmă de cazarmă.

FĂGĂRAȘ, ORAȘUL. Pe Olt, în regiunea românească

scă a Țării Oltului. Cetatea (v. mai sus) e coprinsă azi în oraș. Biserica Sf. Nicolae, fu zidită de Const. Brâncoveanu la 1698. Reședința Jud. Făgăraș. Populația (1930): 8.000 locuitori. — În toamna anului 1916 lupte între Români și Germani la Făgăraș și împrejurimi.

FĂGĂRAȘ. JUDEȚ în partea de miază-zi a Transilvaniei; corespunzând cu Țara Oltului sau Făgărașului. Vechiu centru românesc. La sud munții Făgărașului, la nord valea Oltului. Altă dată comitat al Ungariei (Fogoras). Reședința la Făgăraș. — Suprafața 2445 Kmp.; populația (30): 86.500 (puțini Germani și Maghiari).

FĂGĂRAȘ. EPISCOPIA unită. Inițiată de Impăratul Carol VI la 1721, în locul celei vechi de Alba-Iulia. La 1788 scaunul ei fu mutat la Blaj, păstrând titlul de Făgăraș până la înălțarea ei la rang de Mitropolie cu cel de „Alba-Iulia-Făgăraș“. (v. Alba-Iulia). Un vicariat a rămas la Făgăraș.

FĂGĂRAȘULUI. Munții. Între Olt (grupul Suru-Negoi) și Bucegi (Piatra Craiului), acești munți formează, despărțind Jud. Argeș-Muscel de Făgăraș, masivul cel mai puternic și mai mareț al Carpaților noștri.

FAGEȚEL. Sat în Jud. Olt. Biserica din 1819 și 1822.

FAKA. Familie din București, sec. 18-19; de origine greacă.

FALCIU. Târg pe Prut în Jud. Fălciu. Din vechime reședința căpitanului de codru. Până la 1757 a fost scaunul ținutului (apoi iar, vremelnic, până la 1832). — La 1711 pacea între Ruși și Turci.

FALCIU, Județul. Vechiu ținut al Moldovei dealungul Prutului. În curs de veacuri a suferit năvălirile și prădăciunile Tătarilor din Bugiac și ale Cazaci or. În sec. 18 se întindea încă mult peste Prut (**CO-DRUL**). Reședința la Huși din sec. 18 (altădată la Fălciu, de la care îl vine numele). Urme de așezări preistorice. Locuri de lupte. — Suprafața 2208 Kmp. Populația (1930): 99.500 locuitori.

FALCOI. Sat în Județul Romanați, pe Olteț. Pe

deal, urmele drumului roman. Biserica din 1710 dela Constantin Fălcoianu.

FALCOIANU. Familie boerească din Țara-Românească; cu veche stăpânire Fălcoiu din Jud. Romanați. — Badea de la Fălcoi. 1540. — Radu Fălcoianu, mare vornic la finele sec. 17. — Matei, mare Vornic 1720 și refăcut mănăstirea Hotărani. — Scarlat, jurisconsult și om politic (1828-1876). — Ștefan Fălcoianu, General, Șef al Statului Major în războiul 1877, Ministru (1835-1905).

FALKENHAYN, Erich von. General german; comandantul grupului de armate operând în 1916 pe frontul de Nord contra armatei române. (1861-1922).

FĂLTICENI. Oraș, reședința jud. Baia. Târg înflințat la 1780 cu numele de Șoldănești (sau „târgu Șomuz“); după 1825 : Fălticeni, după un sat așăturat ce exista din sec. 15. Biserica Sf. Ilie din 1851; Adormirea din 1827 de la Mih. Gane. — Populație (1930): 15 000 loc.

FANARIOȚI. De la un cartier sau mahala din Constantinopol, numită Fanar, unde locuiau câteva familii grecești de frunte (din cari se recrutau din sec. 17 Dragomanii Porței și apoi în al 18-lea Domnii Țării-Românești și Moldovei), vine numele de „fanariot“ dat Domnilor din epoca grecească (1711 în Moldova și 1716 în Țara-Rom. până la 1821), epocă numită obișnuit de istorici: epoca fanariotă. — Principalele familii fanariote, în legătură cu țările noastre, erau: Mavrocordat, Ipsilanti, Moruzi, Karadja, Sutzu, Callimaki, Mavrogeny. (Printre familiile domnitoare din acea vreme se numără și două-trei românești). În potriva părerii răspândite, mulți Domni fanarioti au guvernat mai bine țările românești decât unii Domni români cari i-au precedat.

FANUȚA, Ștefan. Sub numele de „Zilot Românul“, a scris asupra întâmplărilor din Țara-Rom. de la 1797-1820. — (v. Zilot).

FARAOANI. Sat în Jud. Bacău. Biserică catolică de la 1700.

FARCAS. Knej sau Voievod în Țara-Rom. de la a-

pus de Olt, pe la 1245, probabil în regiunea Jud. Romanați de astăzi. — (v. Ioan și Farcaș).

FARCAȘ (Fărcașa, Fărcașe). Sat în Județul Romanați. Măguri; ruine și resturi din drumul roman. — Case vechi ale lui Stoica din Fărcaș (pe la 1600) la Fărcaș de mijloc.

FARCAȘANU. Familie din Țara-Rom. (Romanați). Se trage din Popa Stoica de la Fărcaș, unul din căpitani frunțași ai lui Mihai Vodă, † 1595 la Vidin. — Radu, fiul său, mare Vornic, ucis de Mihnea la 1658, biruise sub Constantin Șerban pe pretendentul Hri-zea. — Barbu, mare vistier 1670; — Pârveu, log., pribeag la 1684. — Șerban, mare Vornic 1718.

FARFARA. Familie din Ț.-Rom. în sec. 18; de origină greacă.

FARMAKIS. Locotenent al lui Ipsilanti, în vremea Eteriei; omorât de Turci, 1821.

FANTANA DOMNEASCĂ (altă dată Frâsiniloru), sat în Mehedinți. Numele de la o fântână a lui Matei Basarab Vodă, care ar fi avut acolo curți.

FANTANA LUI DOBROMIR. La Ocnele-Mari în J. Vâlcea. S'a păstrat o fântână făcută de Dobromir Banul la 1590 (la Muzeul Național).

FANTANA HOȚILOR. Lângă Lapoș, în Jud. Buzău, în munte; urme de locuințe, cu fragmente de arme, olării, oseminte (preistoric).

FANTANA ȚIGANULUI. Loc lângă Mislea, în Prahova, în sec. 16, unde avu loc la 1535 lupta între Radu-Vodă călugărul și Laiot Voevod, care fu învins și tăiat cu Stroe și alți boeri ai lui.

FASTACI. Schit Jud. Vaslui. Zidit la 1721 de Mihai Racovitză Voevod.

FECIORI. Se zicea în vechime (sec. 15-16) oștenilor sau voinicilor.

FEDELEȘENI. Sat în Jud. Roman. S'au găsit frumoase și mari vase pictate preistorice (eneolitic).

FEDELEȘOI. Schit pe Olt în Jud. Argeș, față de Cetățuia de lângă Râmnic. După tradiție, fusese acolo o cetățuie a lui „Olea“, din care se mai văd ruine (sec. 13-14 ?) — Monăstirea a fost zidită pe locul

altei vechi, de Grigore Ghika Voev. la 1673, și întărită cu ziduri.

FEDERI. Sat în Hunedoara. Pe dealurile Piatra Muntenilor și Coasta-vacii, peșteri cu urme preistorice paleolitice.

FELEAC (Felek). Sat lângă Cluj. O mănăstire din sec. 15 până în al 17. Un episcop român se afla acolo la 1466-69.

FELDIOARA (Marienburg; maghiar Földvár). Cetate, lângă comuna cu acest nume, în Jud. Brașov, pe un deal izolat (zidurile ruinate sunt încă în picioare), ridicată la 1212 de cavalerii Ordinului teutonic și reședința marelui maestru (Marienburg). După plecarea lor rămăsese în stăpânirea Regelui Ungariei. — La Feldioara, în 1529, oastea lui Petru Rareș al Moldovei sub Grozav vornicul, birui pe partizanii Regelui Ferdinand.

FELDRU. Sat în Năsăud. O mică mănăstire până în sec. 18.

FELENDREȘ. Stofă, catifea de Flandra (fländrisch); în vechime: sec. 14-17.

FEODALITATE; regim feudal. — Viața socială a țărilor române începe a fi cunoscută, și încă puțin, d'abia din sec. 14. Nu cunoaștem însă nimic din evoluția ei în sec. 10-13. Așa fiind, nu știm nici sub ce formă s'a desfășurat la noi regimul feudal; avem însă dovada ființării mai târziu (jum. sec. 14 și 15) a așezămintelor și obiceiurilor feudale. Astfel: Prestarea slujbei militare de boeri și viteji Domnului, cu datoria de a veni la oaste cu oamenii lor (vasali) aducând un număr mai mic sau mai mare de „sulite“. Răsplătirea lor cu dani de moșie (feude), care e de altfel origina proprietății moșnenești sau boerești. Pământul era al Domnului, care-l da sau îi întărea stăpânirea. Alte așezăminte feudale, cum era adunarea oastei de țară (Roșii, călărașii, postelnicii, etc.), la război, au rămas de asemenea până târziu (s. 17). — Existența a două stări ale poporului: oameni liberi (moșneni-răzeși), și „rumâni“ (sau vecini) asemănați servilor din Apus, arată că societatea me-

dievală, era aceeași în toată Europa. La noi raporturile între boierul stăpân de moșie și rumân, se deosebesc în unele privințe de legămintele din Apus. Boierul de altfel, oricare ar fi fost, nu avea drept de judecată asupra oamenilor săi (nici chiar asupra robilor țigani) și nu-i putea pune la bir, afară de dijma ce i se cuvenea: „datul“ (redevența) și de claca (corvada) și alte prestații în natură. Domnul singur are drepturi suverane, singur judecă și osândește, singur pune și percepe dări. Puterea seniorului din Occident, stăpân absolut pe domeniul lui, e la noi toată în mâna Domnului, încă de la începutul Statului nostru. (Funcționarea așezămintelor medievale e mai apropiată de a Ungariei). Din sec. 13-14 se constată că aceste drepturi de suveranitate erau exercitate de voievozi și poate de knejii locali ce se aflau pe atunci în Țara-Românească. Cercetarea situației knejilor, judecilor, și boierilor mari până în sec. 16, încă nu bine lămurită, va aduce mai multă lumină asupra formelor feudale în țările noastre. (v. și **Domn, boer, Voevod, judec. cnez, moșnean, rumân, moșie, nobil, iobag, etc.**). — În ce privește închinarea, jurământul de credință (omagiu), care lega pe Domn de boieri și pe aceștia de oamenii lor, nu găsim urme scrise în Ț.-R. și Mold. (în afară de al Domnilor către Regii Ungariei sau al Poloniei, pentru unele stăpâniri ale lor în sec. 14 și 15). — Transilvania și părțile vecine aveau bineînțeles aceleași așezăminte ca în toată Ungaria.

FERDINAND. Rege al României 1914-1927, urmaș la tron unchiului său Carol I. Conduse armatele române în marele război și sub domnia lui glorioasă se îndeplini întregirea României cu țările pierdute Bucovina și Basarabia, apoi cu Transilvania și o parte din Maramureș și Banat. N. 24 August 1865, fiu al Principelui Leopold de Hohenzollern-Sigmaringen și al Antoniei de Portugalia; † 21 Iulie 1927. Căsătorit (Ianuarie 1893) cu Maria, Princesă de Saxa-Coburg Gotha, Princ. de Marea-Britanie.

FERDINAND. Arhiduce, Rege al Ung., mai târziu,

1566, Impărat al Germaniei. În luptă cu Zapolla pentru coperinderea Ungariei întregi, din care stăpânea partea de apus.

FEREDEU. Baie după felul turcesc, întrebuințată altădată în țările române. (Așa la Târgoviște bala domnească din sec. 16, la Iași a lui Vasile-Lupu, la Cetățuia a lui Duca Voevod).

FEREGEA. Manta ușoară de vară, purtată în sec. 18 (turc.).

FERAIE. Taxă ce se plătea în vechime la judecata Domnească de câștigătorul unei pricini, spre a împiedica redeschiderea lui de partea potrivnică (Mold.).

FERENCZ Ernau. Căpitan al unei cete de catane, venit în Moldova la 1716 pe vremea războiului austro-turc; prins de Tătari și decapitat de Mihai Racoviță.

FERMENA. Haină sau tunică scurtă, s. 18 (turc.).

FERTUN. Monedă în sec. 15. — (v. **Monede**).

FIATH de Eormenyés. Familie maghiară de magnați, de origină română din Banat (sec. 15).

FIERBINȚI. Sat în Jud. Ilfov. În Dec. 1806 luptă între Turci și Ruși.

FILARET. Mitropolit al Ț.-R. 1792, fost episcop de Râmnic 1780-92. A fondat așezăminte de binefacere.

FILDU DE SUS. Sat în J. Cluj. Interesantă biserică de lemn, cu o foarte sprintenă și înaltă turlă-săgeată.

FILIPESCU. Boerii de la Filipești (Prahova), înainte de la Bucov, sunt cunoscuți din sec. 15 în Țara-Rom. — Jupân Filip, mare armaș, însurat cu Ana din neamul Mărginenilor (1580), a dat numele satului de la care vine apoi al familiei. — Dumitrașcu de la Filipești, mare stolnic 1630. — Pană Filipescu, mare spătar 1645. Fiul său Constantin vel căpitan † 1729. — Pană II, mare Ban 1785 și 1791, dușmănit de Mavrogeny. — Constantin (Dinu) fiul său, Baș-boer, mare vistier și Ban, patriot (1751-1817). — Gheorghe (Iordache) fiul precedentului, mare Ban, candidat la Domnie 1834, Calmacam la 1842 (1785-1855). — Constantin, om politic (1807-1854). — Alexandru, zis Vulpe, mare Ban, om politic (1775-1856). — Ion, fiul precedentului, om politic, calmacam la 1858 (1811-63). —

Gheorghe (Dadu) colonel de cavalerie (1821-89). — **Nicolae**, om politic, patriot, unul din conducătorii partidului conservator (1861-1916).

FILIFEȘTI de pădure. Sat în Prahova. Biserica din 1688 de la Spătarul Toma Cantacuzino (tâmpla sculptată). Ruinele caselor boerești din sec. 17.

FILIFEȘTI de târg, în Prahova, lângă precedent. Biserica din 1641 de la Pană Filipescu și socrul său Constantin Cantacuzino. Ruinele palatului Stolnicului C. Cantacuzino.

FILIȘANU. Boerii de la Filiaș (Dolj), erau frunțași în Oltenia, din sec. 16. — Dumitru Filișanu, mare sulger, refugiat în Ardeal cu Matei Basaraba la 1630 în vremea lui Leon Vodă. A zidit mănăstirea Crasna în Gorj. — Mihai, fiul său, mare spătar.

FILITTI. Familie boer., în Țara-rom. din sec. 18, de origină greacă. — Dositei, mitropolit 1793-1810 (v. Dositei). — Silvestru Filitti, unul din primii medici la București (1759-1828).

FILOSOFIA. Științele filosofice sunt cultivate în România din a doua jumătate a sec. 19. — Printre cei mai de seamă gânditori, scriitori și profesori: Titu Maiorescu (1840-1917), Vasile Conta (1845-1882), C. Dumitrescu-Iași (1849-1923), C. Rădulescu-Motru, N. Vaschide (1847-1907), P. Negulescu, D. Drăghicescu, Ion Petrovici.

FILSTICH, Johann von. Istoric sas ; a lăsat scrieri în legătură cu istoria română (1684-1743).

FINANCE. Altădată finanțele țărilor românești consistau din unele venituri (cheltuiala principală fiind plata haraciului, apoi întreținerea oastei), în confuziune cu venitul personal al Domnului. Administrator al veniturilor și cheltuielilor era marele vizier. (v. Vistieria, vizier, cămara, venituri, dări, vama). — Prin regimul Regulamentului organic, vizieria deveni un departament al Statului, precursor al Ministerului de Finanțe, înființat la 1864. — „Controlul obștesc“ din vremea Regulamentului organic avea sarcina verificării cheltuielilor statului și fu continuat de Curtea de Conturi, înființată la 1862.

FINIȘ (maghiar Fenes). Sat în Jud. Bihor lângă Beiuș. Ruinele cetății numite Belavár, a Regelui Bela IV din sec. 13. Acolo ședea castelanul districtului român.

FINTA. Sat în J. Dâmbovița, pe Ialomîța. La 1653, pe câmpie, hătălia în care Matei Basaraba zdrobi pe Vasile Lupu al Moldovei și pe Cazaci. Movile. Biserica din 1791.

FIRIGHIAZ. Sat în Jud. Timiș. Numeroase obiecte și podoabe de bronz din sec. 9 a. Cr.

FIRIZU. Sat în Mehedinți pe Cosuștea. La locul zis Schitul, urmele unei biserici din sec. 14, după tradiția locală mănăstire a Sf. Nicodim.—La „Jidovina“ în apropiere, lespezi de piatră, morminte din așezare romană și drumul roman.

FIRMAN. Decret, ordin împărătesc al Sultanului.

FIȘPAN (magh. Föispan). Comitele (prefect) al unui comitat în Ungaria (vechiu Ispán).

FIZEȘ. Sat în Jud. Someș. Așezare antică, obiecte și arme dace de bronz. — Mănăstirea STRAMBA fondată pe la finele sec. 15.

FLAMANDA. Fost schit în Jud. Argeș, fondat pe la 1600 de Teodosie Logofătul și fratele său Vlad de la Râmnic; azi biserica satului.

FLAMANDA. (Schitul Mărculești) lângă Câmpulung. Biserica din sec. 18 de la Dumitrașcu Rosetti ispravnicul. — Legende despre Negru-Vodă.

FLAMANDA. Sat în Teleorman. Mai multe măguri, unele cercetate. Drumul roman și urmă dintr'o cetăție de pământ.

FLĂMANDA. În Jud. Vlașca. La 2 Oct. 1916 se începu acolo de trupele noastre o importantă operație, prin trecerea peste Dunăre între Rusciuk-Turtucalea, a cinci divizii, la care trebuî însă să se renunțe.

FLEVA. Familie din J. Râmnic-Sărat. Nicolae Fleva, om politic, orator (1840-1904).

FLINTA. Numele vechi al armei de foc portative (cu cremene), mai târziu pușcă; înlocui „sineața“. În sec. 17-19. (de la german. „flinte“). — (v. și sineață, pușcă, archebuză).

FLOCI, orașul sau cetatea de. Târg dispărut, la Gura Ialomiței, pe Dunăre, mai jos de Piua-Petrii, în fața Hârșovei. Din s. 14, la 1358 (când locul se numea și UZ), era schelă de export, vamă și târg de pește și de lână (floci-lână). La 1430 se număra printre târgurile mai de seamă ale Țării-Rom. și fu înfloritor în sec. 15-17. Era și căpitănie în Jud. Ialomița. Căzut cu totul în sec. 18 (era ruinat la 1775), a dispărut aproape fără urme, ca și cetățuia stricată de Ștefan Vv. la 1470. — Pe acelaș loc fusese o așezare romană (poate Ziridava).

FLONDOR. Familie boerească din Moldova (Bucovina); numită în sec. 16 Albotă; cunoscută sub porecla de Flondor în al 17, de la Toader Flondor armașul, 1670. — Iancu Flondor, om politic (1865-1924).

FLORESCU. Familie boer. de la Florești din Țara-Român. (Dâmbovița), cunoscută de la Vintilă Florescul, care trăia în sec. 15, mare Vornic, † pe la 1490. — Fiul său Drăghici, mare Vornic, † 1536; — Stroe, banul, fiul lui Drăghici, fu ucis de Radu Vodă la 1544. — O ramură a familiei fu numită după moșia Cornățeni în sec. 17; din care Socol Cornățeanul, mare Clucer, † 1654. — Radu Florescu, mare comis, în vremea lui Mihai-Vodă, † de Turci la 1604. — Constantin Florescu, mare vistier † 1790. — Frați Iordache, mare Vornic, și Manolache, mare Vornic † 1854.— Ion Em. Florescu, fiul precedentului, general, om politic, unul din organizatorii armatei române. Președinte al Consiliului, 1891. (1819-1893). — Alexandru, om politic (1822-1907).

FLOREȘTI. În Jud. Tutova. Mănăstirea (Sf. Ilie), fondată de Ștefan Vodă la 1430; biserica rămasă satului.

FLORICA, Domnița. Filca lui Mihai Vodă viteazul și a Doamnei Stanca; soția lui Preda de la Greci.

FLORIN. Monedă care apare în documente din Țara-român. la începutul sec. 16. — (v. monede).

FOCȘANI. Orașul Focșani exista în sec. 15 în Țara-R. Despărțit la mijloc printr'o gârlă din Milcov, ju-

mătăte din târg rămase românesc, jumătate moldovenesc, din vremea lui Ștefan Vodă (după 1475), când Moldova ajunsese până acolo. Orașul se dezvoltă de o parte și de alta; pe la 1650 era destul de mare. La Focșani era o căpitănie mare de margine a Țării-Rom. și reședința Jud. Slam-Râmnic până la 1862. De la Unire, Focșanii întreg rămase capitala Jud. Putna. Biserici: Precista, din 1709; Prooroc. Samuil din 1756; armeană din 1733. — La 1859 lucra la Focșani Comisia centrală pentru Unire. — Populația (1930): 33.000 loc. — Lupte lângă Focșani: la 1568 Alexandru al Ț.-Român. cu boerii Moldovei; — la 1600 Mihail Vodă cu Simeon Movilă; — la 1653 Vasile Lupu cu Diicul, spătarul lui Matei Voevod.

FOIȘOR. Turn; cerdac sau pavilion înalt; turn de veghe.

FORASCU. Familie boer. din Moldova (țin. Suceava), coborătoare din boerii Mogâlde în sec. 17.

FORMAK. Familie din Târgoviște. — Constantin F. general; în 1877 col. comanda o brigadă de cav. la Plevna (1832-1897).

FOTIADIS, Lambru. Literat grec, profesor și director al Academiei domnești din București de la 1795; † 1805.

FOTINO. Familie de origină greacă, așezată la București pe la 1800. — Dionisie Fotino, scriitor, a lăsat „Istoria Daciei“ un important isvor pentru trecutul țării. (1769-1821).

FRASINET. Altădată schit, metoc al Mănăst. lui Vintilă Vodă, în marginea orașului Buzău. Distrus la 1639 de Cazaci și Tătari, rezidit de Matei-Vodă și rămas de atunci biserica episcopiei.

FRASINET (Frăsineiu). Schit în munți, lângă Mureasca de sus, în Vâlcea, zidit la 1763.

FRATERIA. Localitate în Dacia pe vremea romană; prin Oltenia actuală.

FRATOVSKI, Giurgi, Starostele. Boer al lui Iliș al Moldovei (1433) și al Domnilor următori.

FRATUȚI. Populație veche a Românilor din Banat, numită așa din secol. 17-18, de colonii veniți din Ol-

tenia, pe cari cei dintâi (frătuții) îi numea „bufani” sau „țerani”. — (v. și **Bufani**).

FRENGHIE (frenchil). Stofă de mătase cu fir, brocart (cuv. turcesc).

FRESCA, fresce (al fresco). Zugrăveală cu vopsele de apă, pe pereți proaspăt tencuiți cu gips, în care pătrund culorile. Acest mijloc de zugrăvit, azi în părăsire, e cel mai frumos și mai trainic pentru îmbodobirea zidurilor. Cele mai vechi și frumoase fresce la noi sunt la biserica Domnească de la Curtea de Argeș, din sec. 14.

FRONTO, Claudius. Legatul lui Marcus Aurelius în Dacia (gubernator); învinse pe Marcomani și pe Iazigi pe la an. 170.

FRUMOASA. Mănăstire lângă Iași. Zidită din nou la 1727 de Grigore Ghika Vodă, pe locul vechii biserici a Hatmanului Balica de la finele sec. 16. Curți cu case mari și grădini domnești. În casele mănăstirești, spital.

FRUMOASA. Sat în Teleorman. Mai multe măguri mari; șanțuri, resturi de olărie. Așezare preistorică.

FRUMUȘICA. Sat în Jud. Ialomița. Biserica de la Dumitrașcu Cruțescu clucerul, din 1822.

FRUNTEȘ, Ion. Mare stolnic al lui Ștefan Vodă al Moldovei între 1489-1507.

FRUNZANEȘTI. Sat în Ilfov. Biserica din 1732 de la Radu Dudescu. Zidurile curței acestui boer.

FUNDAȚURA. Sat în Vaslui. Pe dealul Măgura, după tradiția locală, se întărise Ștefan Vodă cu oastea înainte de bătălia de la Racova, 1475.

FUNDAȚURA. Un schit părăsit, la Bozioru (J. Buzău), săpat în stâncă.

FUNDAȚIANU. Familie boer., de la moșia Fundata (Dâmbovița).

FUNDENI. Sat în Jud. Buzău, pe Calnău. Ruine de case vechi boerești sau domnești.

FUNDENI. Sat în Ilfov. Urme de așezare preistorică (neolitic și bronz); ceramică, monede dace.

FUNDUC. Monedă turcească. — (v. **monede**).

FUNDUS REGIUS, coprindea teritoriul coloniilor

germane din Transilvania, după bula de aur a Regelui Andrei din 1222 prin care se dete Sașilor drepturile și privilegiile lor, sub autoritatea unui comite numit de rege. Regiunea așezărilor sase formând Fundus Regius, mergea de la Orăștia (Broos) prin ținutul Târnavelor la Homorod. (Țara sau pământul regeșc).

FURDUESCU. Familie boer. din Ț.-Român., de la Furduești (Argeș). Un boer Furdui era spătar pe la 1468.

FURNICA. Munte în Bucegi, J. Prahova. Până la 1787 se afla la poalele lui un schit din sec. 16: „Sf. Nicolae de la Molomoc“.

FURTUNA. Familie de boeri din Moldova în sec. 17. — Mihai Furtună mare Paharnic 1616-18. Fiica sa era Doamna Dafina a lui Istratie Dabija.

FUSCUS, Cornelius. Prefectul cohortelor pretoriene, general roman. Conduse expediția contra Dacilor sub Domițian (an. 86); invins, pieri în luptă.

FUSEA. La Vulcana-Pandeli Jud. Dâmbovița, un schit de la Șerban Fusea, 1779.

FUSEA. Familie boer. din Ț.-Rom. (Dâmbovița); cunosc. în docum. din sec. 16.

FUȘTA (fuștea). Suliță lungă, cu două vârfuri, unul drept, celălalt indoit în jos (halebardă). De unde:

FUSTAȘII. Osteni de gardă ai Domnului, armată cu fuște sau halebarde; cam o sută de oameni (sec. 16-18). Vătaful lor, sub ordinele agei, era „Iuzbașa de fustași“.

G

GĂEȘTI. Orășel în Jud. Dâmbovița, pe câmpia Argeșului. Până la 1829 a fost scaunul Jud. Vlașca. Biserica din 1776. Case de la începutul sec. 18 ale familiei Olănescu. Populația: 6.000 loc.

GAFENCU. Familie boer. din Moldova.

GĂGAUȚI. Populațiune de Turci creștini din Dobrogea, puțin numeroasă. Par a fi rămășițele Cumaniilor sau Pecenegilor din sec. 11-13.

GAGANE (Gaga). Localitate daco-romană în Banat. Se afla la Slatina de azi, la sud de Caransebeș.

GĂISENI. Mănăstire în Jud. Dâmbovița, pe Argeș. Fondată pe la 1500. (In biserică morminte: jupan. Anca 1515; jupânii Vintilă și Stroe mare Ban † 1544; Drăghici Vornic și alți din sec. 16). Înainte se numea Strâmba. — (v. și Strâmba).

GALATA. Mănăstire lângă Iași. Fondată la 1584 de Petru-Vodă; înconjurată cu ziduri (turnul de la intrare rămas de atunci), servea ca loc de refugiu Domnilor. (In biserică mormântul Despinei, fiica lui Petru Vodă 1588). In casele mănăstirii azi închisoare militară.

GALAȚI. Orașul. Cunoscut ca târg și schelă a Moldovei la Dunăre, de la finele sec. 14 (Poate o continuare a vechiului așezământ roman de la gura Siretului, Dinogetia). Insemnătatea centrului de negoț și a portului, crescă din sec. 17, ajungând a fi cel mai important al României în sec. al 19. — Biserici: Sf. Dumitru de la Vasile Lupu, 1648; Precista din 1647; Sf. Nicolae al Episcopiei și Sf. Gheorghe, din vremea lui Eustație Dabija, 1665; Mavrodol de la Const. Duca Vodă 1669. — Reședința Jud. Covurlui. Episcopia Dunărei de Jos. Comisiunea europeană a Dunărei. Înainte comandament de corp de armată. Port-franc a fost între 1834-83. — Populațiunea (1930) : 102.000 locuitori.

GALAȚI. Sat în Jud. Făgăraș pe Olt. Altădată avea un schit, poate fondat de Domni români din sec. 14-15. Un episcop român își avea scaun acolo (Macarie, 1466-9).

GALBEN. Monedă de aur. — (v. monede).

GALEATA era dijma pe care o plăteau din vechi rumâni stăpânului proprietar, ca să se poată strămuta pe altă moșie, drept despăgubire pentru claca sau munca ce datorau.

GALEATA. Măsură pentru gârne. — (v. și măsurii).

GANE. Familie boerească din Moldova; cunoscută din sec. 15. — Coste G. Părcălab de Neamtzu, tăiat de Ștefăniță Vodă, 1523.—La 1540 Găneștii și Arboreștiiucid pe Ștefan Vodă (Lăcustă). — Nicolae G., literat, om politic (1835-1916).

GANESCU. Familie boerească din Oltenia, având moșie de origine (sec. 17) Găneștii din Vâlcea.

GĂNEȘTI. Sat în Jud. Vâlcea pe Olteț. Biserica din sec. 18 de la boerii Gănești.

GANGUR, Radu. Boer al lui Ștefan Vodă al Moldovei, Părcălab de Orhei 1478-90.

GAUNOȘI. În Jud. Ialomița, sat pe balta Potcoava, spre Bărăgan. La locul zis „Cetatea fetei“, urme de șanțuri. Așezare protoistorică getică.

GĂVAN. Schit de călugări, la Mânzălești, Jud. Buzău, în păduri. Clădit în sec. 17 (refăcut 1828).

GĂVANE. Schit în Jud. Buzău la Bozioru; fondat de Mihai Vodă Sutz, 1790; refăcut la 1802.

GAVRIȚĂ Movilă Voevod. Domn în Țara-Românească, 1618-20. — (v. Moghilă).

GAVRIL Logofătul. Boer moldovean; regent în vremea copilăriei lui Bogdan III, 1568.

GAVRIL Bănulescu. Episcop de Bender și Akkerman, numit de Ruși episcop al Moldovei, 1792; apoi de Kiev. Unealtă politică a Rușilor, între 1808-12 fusese numit exarh al Sinodului rus în țările române.

GAZETE (ziare, foi). Cea dintâi gazetă românească e „Curierul Românesc“ al lui Eliad, apărut la 1 Martie 1829-1848. — „Buletinul oficial al Țării Românești“ apărură la 1831. — În Moldova „Albina românească“ a lui Assaki, foaie politică și literară, 1829-50. — Cel dintâi cotidian „România“ (A. Florian și Hill), eși la București în 1838. — „Universul“ (Genilie) apare la 1845-8. — „Pruncul român“ al lui Rosetti, la 1848. — „Românul“, (fondat de C. A. Rosetti, urmat de Vintilă Rosetti) apărură de la 1857 până la 1905. — Bolliac scoate „Buciumul“ la 1862-64 și apoi „Trompeta Carpaților“. — În 1877 H. Granda înființă „Războiul“, încetat la 1899. — „România liberă“ (a lui Dem. Laurian) 1877-89. — „Timpul“, poli-

tic, 1876-1900. — „L'Indépendance roumaine“ înființată la 1878. — „România“ a apărut între 1884-92. — „Universul“ e fondat la 1884 (L. Cazavillan); reorganizat de Stelian Popescu. — „Voința Națională“ 1884-1914.—„Epoca“ apărură la 1885' „Adevărul“ (A. Beldiman) 1888.—„Neamul românesc“ fondat de N. Iorga, 1906.—„Viitorul“ 1905.—După război: „Argus“ (Gafencu). — „Curentul“ (Șelcaru). — In Transilvania: „Gazeta de Transilvania“, fondată de G. Barițiu, 1838, la Brașov. — „Tribuna“ (I. Slavici) la Sibiu 1884-1903. — „Tribuna Poporului“ (Rusu Șirianu) la Arad 1896-1917; etc. — (pentru periodice, v. reviste).

GADINȚI. Sat în Jud. Roman pe Siret. In apropiere era Smedorova, cetatea cea nouă a Romanului (sec. 15), din care numai urme. — (v. Smedorova).

GALMEI. Sat în Jud. Olt. Biserica unul fost schit fondat de Grigore și Hrizea Bălăceanu la 1680. — In apropiere, urme de șanțuri vechi; pe malul Oltului zidăria romane. O măgură mare „a lui Gâlma“.

GAMBAȘ. (Hammersdorf; magh. Erzsebetfalva).— Sat în Jud. Sibiu. S'a aflat un depozit bogat de obiecte, arme și podoabe de bronz, dace.

GARBOVAȚ. Schit în Jud. Orhei, fondat la 1730 de Const. Carpuz.

GARBOVAȚ. Boeri din Mold. sec. 15. — Roman G. pribeag în Ț.-R. la Radu Vodă, 1500. (v. Roman).

GARLA. Sat pe Botna, Jud. Lăpușna. Urmele unei cetății de pământ.

GARLA VLADICĂI. Localitate în Jud. Fălciu, lângă Stănilești; bătălia între Ruși și Turci la 1711.

GARLA-mare, Sat în Mehedinți, la Dunăre. Urme preistorice (neolitic-bronz).

GEANOGLU. Familie boer., în Țara-Rom. din sec. 18; de origină greacă. — Dumitru Geanoglu, mare Ban 1770-2.

GELAT. Cuvânt turc. care însemna găde sau călău.

GELEP (Gealep). Un negustor străin (cuv. turc).

GELENGIC. Sat în Jud, Caliacra. Ruine romane.

GELU. Voevod sau duce al Românilor din Transilvania în sec. 10. Maghiarii, sub Tuhutum, pătrun-

zând în Ardeal, îl invinseră și îi cuceriră țara. Gelu căzu în luptă, la 904. Cetatea lui se afla pe un munte, în valea Someșului (regiunea Clujului, probabil la Gilău care a păstrat numele lui Gelu).

GEMENEA. În Jud. Dâmbovița, pe D. — Așezare preistorică. — O cruce de piatră din 1596 de la frații Buzestii.

GEMENI. Sat în Mehedinți. La „Cetățuia“, resturi de întărituri romane.

GENOVEZII, făcând negoț în părțile Mării Negre, întemeiază mai multe așezări, comptoare și castele, la Dunăre și pe malul Mării, înlocuind pe Bizantini, ale căror vechi castele (cum erea Kilia, Moncastron) le ocupară și le refăcură de pe la finele sec. 12 până în al 14. (În susul Dunărei la Sân-Giorgiu și schela de la Calafat au fost poate stațiuni ale lor).

GENUCLA. Cetate a Geților lui Zyraxes, la Dunăre, pe malul drept spre Deltă; în sec. I a. Cr. Cucerită de Romani sub Crassus la 29 a. Cr.

GENUNENI. Sat în Vâlcea pe Bistrița, pomenit de la 1405 : „vama de la Ghenune“, dată mănăstirei Cozia. Biserică din sec. 18.

GEPIZII. Popor gotic, care pătrunzând în Dacia spre finele sec. 3, se întinse cu încetul, ocupând în al 5-lea cea mai mare parte a fostei provincii romane (Banat, Transilvania, Oltenia) și Panonia. Regatul lor ținu de la 454 (când înlocuiseră pe Huni) până la 567, când fură înfrânți și risipiți de Avari. În sec. 7 încă, scriitorii bizantini numeau Oltenia-Banatul: „Gepidia“. Urme de la Gepizi au rămas și în limba noastră. — (v. și **Goți**).

GERARDO. Emanuele. Trimesul Veneziei pe lângă Ștefan cel Mare la 1476-7.

GEREB (Ghereb). În Ardeal capii sau juzii comunelor săsești, se numeau în vechime gereb (tradus în documentele latine prin: comes).

GERLISTHEY (Gârliștea). Familie nobilă din Banat (Almaj), în sec. 13-16. — Jacob de G., Ban de Severin 1495-1504; Nicolae, Ban de Severin 1530-1.

GERMANII. Colonii germani din Transilvania, așe-

zați acolo începând dela finele sec. 12, formând grupul cel mai puternic în România, sunt cunoscuți sub numele de Sași. (v. Sașii). — Banatul, partea de apus, a fost colonizat cu Germani (numiți „Svabi“ de și erau veniți din deosebite părți ale Impărăției), începând dela 1716-18, după gonirea Turcilor. Întâiul lor centru fu Timișoara. Grupul german din Banat cuprinde o populație de peste două sute de mii. O așezare redusă de acești coloni din Banat se făcuse și în Oltenia pe vremea ocupațiunii de la 1719-39. — În Bucovina, după anexarea ei la Austria (1775), familii germane de agricultori și orășeni fură așezate acolo. — În partea de jos a Basarabiei (Jud. Cetatea-Albă), după 1812, Ruși aduseră coloni germani (din Prusia, Svabia etc.), grupați și azi în centre importante în partea de jos a țării. Coloni se găsesc și în Dobrogea, veniți din Basarabia pe la 1850. — Numărul locuitorilor de origină germană din întreaga Românie trece de 700.000 (din cari în Țara-Românească și Moldova cam 35.000).

GERMANIA. IMPARAȚII Sântului Imperiu Roman al Germaniei în s. 14-19 : — Henric VII 1308-13 ; Ludovic V de Bavaria 1314-47 ; Carol IV 1347-78 ; Wenceslas 1378-1400 ; Robert de Bavaria 1400-10 ; Sigismund la Luxemburg, Rege al Ungariei, 1410-37 ; Albrecht 1438-9 ; Frederic III 1440-93 ; Maximilian 1493-1519 ; Carol V 1519-56 ; Ferdinand I 1556-64 ; Maximilian II 1564-76 ; Rudolf II 1576-1612 ; Matthias 1612-19 ; Ferdinand II 1619-37 ; Ferdinand III 1637-57 ; Leopold I 1658-1705 ; Josef I 1705-11 ; Carol VI 1711-40 ; (Carol VII 1742-45) ; Maria-Tereza 1740-80 și soțul ei Francisc I 1745-65 ; Josef II 1765 (80)-1790 ; Leopold II 1790-92 ; Francisc II 1792-1806. — Cu titlul de Impărați ai AUSTRIEI : Francisc I (II) 1806-1835 ; Ferdinand 1835-48 ; Francisc-Josef 1848-1916 ; Carol 1916-18.

GERMISARA (Ghermisera, Germizirga). Așezare dacă și oraș roman pe Mureș. Aproape de satul de astăzi Cigmău, spre Ghelmaru, în Jud. Hunedoara.

GETI. Triburile geto-dace cari ocupau în stânga

Oltului Țara Românească de astăzi până peste Dunăre, erau în special cunoscute scriitorilor antici sub numele de Geți. Prima mențiune istorică despre ei, e din anul 514 a. Cr., când Darius Regele Perșilor îi supuse și îi purtă contra Sciților. — (v. Dacii).

GHELAR. In Jud. Hunedoara. Mine de fer, exploatare din vremea romană.

GHELMAR. Sat în Jud. Hunedoara, între Orăștie-Alba Julia. Intre Ghelmariu și Cigău urmele castrului roman Germisara.

GHENADIE Petrescu. Episcop de Argeș 1876-93; Mitropolit Primat al României 1893-96. Caterisit, apoi reintegrat, se retrase (1897).

GHENADIE Enăceanu. Episcop de Râmnic 1886 † 1898. Scriitor, istoric.

GHENGHE (Ghianghia). Familie boer. din Moldova (aceiași cu Șeptilici), în sec. 16-17. — Ionașcu Ghenghe, mare Logofăt la 1612-24 și 1630-4; fiul lui Cornea Gh., Părcălab de Roman, 1580.

GHEORGAKI logofătul, din Iași, a scris o „condică“ de ceremonii a Domnilor Moldovei (1762).

GHEORGHE. — Domni în Moldova :

GHEORGHE I Ștefan, Domn al Moldovei 1653-58. Mare Logofăt al lui Vasile Lupu, aduse oaste din Ardeal și-l răsturnă, apoi la reîntoarcerea lui îl goni din nou. Luând parte la expediția neisbutită a lui Raccoczy în Polonia, nemulțumii pe Turci și pierdu domnia. Pribeag, fu ajutat de Marele-Elector în Prusia și muri la Stettin 1668. (v. și Ceaur).

GHEORGHE II Ghika, Domn Moldovei, 1658-9. (v. Ghika);

GHEORGHE III Duca, Domn Mold. 1665-6. (v. Duca). Domni în Țara-Românească :

GHEORGHE Ghika 1659-60; — **GHEORGHE** Duca 1674-78; — **GHEORGHE** Bibescu 1843-48. (v. Bibescu).

GHEORGHE, Mitropolit al Sucevei și Moldovei, 1477-1510, sub Ștefan Vodă.

GHEORGHENI (Sân-Miclăuș; magh. Gyergyő-Szent Miklos). Oraș secuesc în Jud. Cluc, la munte. Popul.: 11.000 loc.

GHERGHEL. Familie b. din Moldova (Dorohoi).

GHERGHINA (Țiglina, Ghertina). Localitate aproape de vărsarea Siretului în Dunăre, lângă Barboși și Galați. Urme de cetate romană pe dealul Gherghina. (v. Țiglina).

GHERGHÎȚA. Sat în Jud. Prahova pe Prahova. Altădată târg înfloritor. Avea o cetățuie ridicată de Vlad Țepeș în sec. 15 („Cetatea nouă“), din care n'a rămas urmă. Pe atunci era și reședință domnească. Căpitanie a călărașilor de Gh. până în sec. 17 (La 1623 avu loc o răscoală a lor contra lui Alex. Vodă). Biserica domnească cu o inscripție de la Matei Vodă (1641). Altă biserică de la Preda căpitanul, 1705. O cruce de piatră din 1675. Școală fondată de Ipsilanti, 1778. — La Gherghîța au avut loc lupte : Radu Vodă cu Mehmed-Bey, 1524 ; Mihai cu Tătarii, 1596 ; Matei cu Vasile Lupu, 1639.

GHERLA (magh. Szamos-Uyvár; germ. Armenierstadt). Orașel în Jud. Someș, pe Someș. Intemeiat de Armeni emigrați în sec. 17. Castel din sec. 16 zidit de Cardinalul Martinuzzi, părăsit în al 18. O veche închisoare. Biserică catolică armeană. Populația (1930) : 6.700 loc. — Lângă oraș urmele unui castru roman (Congri).

GHERLA, Episcopia unită de. Intemeiată la 1853, urmare a episc. de Maramureș. De la 1930 scaunul a fost mutat la Cluj. — Episcopi : Ion Alexi 1854-62, Ion Vancea 1863-68 ; Mihai Pavel 1872-79 ; Ion Sabo 1879-1911 ; Vasile Hossu 1913-16 ; Iuliu Hossu 1917.

GHERMA. Numele unor ruine de așezare antică lângă Jijîla în Dobrogea. — (v. Jijîla).

GHERMISIG. Sat în Jud. Mureș. Stațiune protoistorică (obiecte scito-dace, ceramică).

GHEUKA. Familie boer. din Moldova ; cunoscută sec. 16. — Gheuca, mare vistiernic, tălat de Duca Vodă la 1680. — Leon, episcop de Roman 1769-86 și Mitropolit Moldovei 1786-8 ; prelat patriot.

GHIGHIU. Mănăstire de călugări în Prahova, lângă Ploești. Fondată la 1814.

GHIKA. Familie domnească, de origină veche din

Albania ; în Țara-Românească din sec. 17 (cu ramuri și în Moldova). A dat zece domnitori în ambele țări și mai mulți alți oameni de merit. — George, Domn în Moldova 1658-9 și în Țara-Rom. 1659-60 († 1664). — Grigore I Ghika, fiul său, Domn în Țara-Românească 1660-4 și 1672-4, avu o domnie turburată. Uciderea lui Constantin Cantacuzino îl făcu nepopular. Luă parte la expediția Turcilor în Ungaria la Leven; † 1675. — Grigore II, Domn în Moldova 1726-33, 1735-41 și 1747-8, iar în Țara Românească 1733-35 și 1748-52. — Fii săi : Matei, Domn Țara-Rom. 1752-3 și Moldova 1753-56 și — Scarlat, Domn Țara-Rom. 1758-61, 1765-6 și în Moldova 1757-8. — Alexandru, fiul lui Scarlat, Domn Țara-Rom. 1766-68.—Gregore III, fiul lui Alexandru G. Dragomanul, Domn al Moldovei 1764-67 și 1774-7, al Țării-Rom. 1768-9. Domn înțelept și grijitor de țară ; fu ucis de Turci după cedarea Moldovei de N. W. (Bucovina) la 1777. — Grigore IV, domni în Țara-Rom. după răscoala grecească, 1822-28 († 1834). — Alexandru, fratele său, Domn în Țara-Rom. 1834-42. Înălăturat din scaun de intrigile Rușilor. Fu apoi Caimacan al Ț.-Rom. 1856-58. Principe luminat și patriot, sprijinitor al Unirei (1796 † 1862). —Dimitrie marele Ban, tatăl celor doi din urmă, boer însemnat în sec. 18 (1718-1803). — Mihai, alt fiu al său, mare Vornic și Ban, colecționar de antichități (1792-1850).—Dimitrie Ghika, fiul lui Grigore IV, om politic, Prim-ministru, 1816-97).—Ion Ghika, scriitor, om politic, Prim-ministru, fost Bey de Samos (1817-87).

GHIKA. Ramurile familiei Ghika din Moldova coboară din Constantin mare-Logofăt † 1807 și Gheorghe, urmași ai lui Grigore III. — Grigore IV, Domn al Moldovei 1849-56. Organizator al Statului, în domnia lui se făcură reforme importante (n. 1807 † 1857). — Ion, fiul său, general, om politic (1829 † 1891). — Alte ramuri ale familiei sunt în Moldova : de la Comănești, Deleni, Budești, Brigadier, Trifești.

GHINCU, un schit în Jud. Lăpușna.

GHIOACA. Măciucă lungă, întărită uneori cu fier și cuie, armă a vechei pedestrimi și gloatelor.

GHIORDIE. Haină de deasupra, manta a jupâne-selor și cucoanelor în sec. 18 (turc.).

GHIULA (Gyula). Voevod din Maramureș, fiul lui Dragoș, trăitor în sec. 14. — (v. și **Drag**).

GHIZDAVAȚ, Dumitru. Ban de Jiu la 1486.

GIANNI. Familie din București; în Ț.-Rom. sec. 18.

GIGURTU. Familie boer. din Ț.-Rom. (Jud. Olt).

GILORT. Râu, afluent al Jiului în Jud. Gorj. Ese de sub Mândra (Parâng); lung. 95 km. Afluent : Blahnița-Crasna. (Nume gotic).

GILORT. Județul. În secol. 15 exista un județ al Gilortului, care se întindea pe o parte din jud. Gorj și Vâlcea de astăzi.

GILORT. Un „târg al Gilortului“ e menționat în sec. 14-16. Erea probabil Cărbunești.

GIOAGIU DE SUS (magh. Felgyógy). Comună în Jud. Hunedoara. Până la 1762 se afla acolo o mănăstire ortodoxă (biserica rămasă); un episcop român între 1557-62. — La 1504 G. fu dat de Regele Ungariei lui Radu Vodă al Ț.-Rom. — Ruine daco-romane pe „dealul pedepsei“. Așezare preistorică neolitică. — Mai sus, băile Geoagiu cu urmele termelor romane.

GION, G. Ionescu. Literat, istoric, profesor (1857-1904). „Istoria Bucureștilor“, „Ludovic XIV și Brâncoveanu“, „Sima Buzeasca“.

GIOVIO, Paul, Episcop de Nocera; istoric italian (1483-1552). În „Istoria timpului său“, descrie luptele lui Petru Rareș al Moldovei.

GIULEȘTI. Sat în Maramureș. Biserica de lemn a unui schit din sec. 17.

GIULICI. Neam de boeri din sec. 15 în Moldova. Din Giula spătarul, „capitaneus“, 1388.

GIURESCU, Constantin. Istoric, profesor (1875-1918). „Despre Rumâni“, „Despre boeri“, etc.

GIURESCU, Dumitru. Maior, căzut în atacul de la Rahova, Noembrie 1877.

GIURGENI, în Jud. Roman. Un schit de călugărițe fondat la 1738.

GIURGHEA. Movilă, la locul zis „Cetățuia“ lângă satu Răpile (Bacău); urme de șanțuri vechi.

GIURGEU (magh. Gyergyó). Ținut muntos cuprins în Jud. Ciuc, unul din vechile scaune ale Secuilor. (Între munții Moldovei la est și nord, ai Ghiurghiului la vest și ai Ciucului la sud).

GIURGIU (St. Gheorghe). **CETATEA**. Pe insula din Dunăre, în fața orașului Giurgiu, se află ruinele castelului St. Giurgiu, ridicat de Mircea Vodă pe la 1390-95 pe urmele unui castru roman. (La 1399 Mircea ședea acolo). Poate a fost și un fort genovez, de la care ar fi rămas numele de San-Giorgio. — Luat de Turci (1416), recăpătat de Dan II și de Vlad dracul, cetatea rămâne apoi definitiv turcească. Arsă de Mihai Vodă, fu refăcută de Turci, cari ținură acolo garnizoană până la 1829, când fu stricată, iar ostrovul înapoiat Țarei-Românești cu ralaia Giurgiului. — Castelul era pătrat, cu turnuri la colțuri și zidurile până la apă. Turnurile aveau 24 picioare grosime în sec. 15. Zidării au rămas și din vechiul castel roman. (Numele vechi de Giurgiu=Gheorghe).

GIURGIU, Orașul. Reședința Jud. Vlașca; port la Dunăre. Exista ca târgușor în sec. 15 în vecinătatea castelului Sf. Gheorghe, pe unul din cele mai importante vaduri ale Dunărei spre Turcia. Din sec. 15 până la 1829 a fost rala turcească cu ținutul dimprejur, iar populația era compusă, afară de Turci, mai mult de Bulgari. S'a ridicat ca oraș după restituirea lui la 1829. Bombardat în 1916. — Populația (1930) 30.000 loc.

GIURGIU (Jurj) de la Frătăuți, starostele, fiul lui Dragomir Albu; boer în Moldova, 1392-1439.

GIURGIU de Patak, Ion, baron. Episcop unit de Făgăraș 1715 † 27. Prelat de merit și bun român (n. 1682).

GLAD. Duce sau Voevod român în partea Banatului, la cucerirea țării de Maghiari, al căror vasal rămase (încep. sec. 11). Cetatea lui era Keve (Cubin).

GLAVA. Deal la Talpașu Jud. Dolj. Tradiția unor lupte cu Tătarii (poate Cumanii, în sec. 13).

GLAVACIOC. Râușor în Argeș și Vlașca, afluent al Neajlovului-Călniște.

GLAVACIOC. Mănăstire de călugări în partea de sus a județului Vlașca, pe apa Glavacioc. Inzestrată și probabil fondată de Mircea Voevod pe la începutul sec. 15 (amintită în documente din 1440). Rezidită de Vlad Vodă călugărul, înmormântat acolo (1492), și de fiul său Radu, care a sfârșit-o la 1496. (Pietre tombale în biserică). Reparată de Brâncoveanu, 1701. Casele mănăstirii în ruină.

GLINA. Sat în Ilfov, pe Dâmbovița, aproape de Eucurești. Așezare preistorică (eneolitic și bronz, cu ceramică interesantă).

GLOABA. În limba veche, înseamnă amenda judiciară. (cal de „gloabă“ : dat ca despăgubire, ca amendă). — **TRETINA** era amenda sau gloaba unei treimi din lucrul furat, când nu se găsea. — **OȘLUCA**, amenda pentru greșeli, contravenții.

GLOATA. Oastea de pedestrași, neregulată, glotași. Era formată din oameni de țară, chemați să apere țara la nevoie și să ajute trupele Domnului. Țărani săraci, prost armați, slab organizați și întreținuți pe seama lor. Glotașii, sub domni și boeri destoinici în lupte, au putut să aducă servicii bune în războaie (sec. 15-17). — Se mai numea gloată și tabăra, bivouacul (de unde verbul : „a se gloti“).

GLOGOVA. Sat în Mehedinți cunoscut de la încep. sec. 15. Biserică din 1734 de la jupân Matei și Stanca Glogoveanu.

GLOGOVĂȚ (Glogovătz). Comună de coloni germani lângă Arad, pe locul unde era în vechime orașul Orod, cu cetatea care a servit Turcilor și Austriacilor în sec. 16-17. — În apropiere ruine ale mănăstirii benedictine Bizere.

GLOGOVEANU. Familie din Oltenia : boerii de la Glogova stăpâneau acest sat la începutul sec. 15. — Dragomir Roșul de la Glogova, Ban de Jiu și de Tismana 1405. — Stanciu de la Glog., cumnat cu Basarab Țepeluș. — Mai târziu Glog. erau ctitori ai mănăstirii Tismana. — Nicolae Glogoveanu, căpitan de Cerneți și mare stolnic 1700; — Mihai † 1731, și frațele său Matei, Consilieri împărătești în Oltenia.

sub administrația austriacă. — Ioan, mare Logofăt, † 1790.

GOGA. Sat în Prahova, lângă Râfov. Biserica din 1776 de la Grigore Brezoianu și vornic Bălăceanu.

GOGOASE. Boeri din Țara-Românească în sec. 15-16. — Danciul Gogoase, mare stolnic 1483. — Fiul său Drăghici era pretendent la tron în vremea lui Radu Vodă Paisie (1535-8). Ucis de Turci la Țari-grad, după stăruința lui Șerban banul, 1543. (În poemelnicul de la Govora : „Drăghici Voevod“).

GOIA. Neam boeresc din Moldova în sec. 16-17. — Dumitru Goia, mare vornic de Țara-de-jos, 1612-17.

GOIAN. Familie boer. din Moldova-Bucovina. — În sec. 15, pan Goian m. Vornic, Părcălab de Hotin și Chilia 1456-70.

GOLĂEȘTI (Cilibiu). Jud. Iași. Biserica de la Iordache Roset, 1770.

GOLĂI. — (v. Golia).

GOLESCU. Un strămoș din sec. 15 al boerilor de la Golești (în Muscel), era Baldovin părcălabul, trăitor la 1480. — Radu de la Golești, mare vistier, boer de credință al lui Radu-Vodă, 1540. — Fii săi : Ivașcu, marele vornic, unul din cei mai de frunte boeri ai Țării-Rom. († 1584 în pribegie); și Albu, mare clucer, care pieri la 1574 în lupta de la Râmna, scăpând împreună cu Ivașcu viața lui Alexandru Vodă.—Gorgan, mare spătar, pretendent la scaun, fu ucis la 1632 de Alexandru V. Iliăș. — Radu Goleșcu, mare spătar, șeful partidei germane, caimacan la 1716, consilier împărătesc în Oltenia, † după 1720. — Radu II (1746-1818), mare Ban. — Gheorghe (Iordache) mare vornic, scriitor, patriot luminat (1768-1848). — Constantin (Dinicu) fratele său, mare Logofăt, scriitor și patriot (1777-1828). — Fii lui : Ștefan, om politic, printre capii mișcării de la 1848 (1809-1874); și Nicolae, general, Locotenent Domnesc la 1866, Prim-ministru (1810-1878).—Fii lui Iordache : Radu, colonel, om politic (1817-1887); și Alexandru, om politic (1820-81). — (v. și **Leordeanu**).

GOLEȘTI. Sat în Jud. Muscel, aproape de Argeș.

Biserica de la Stroe Leordeanu, 1646. Casa familiei Golescu, din sec. 17 (pietre sculptate, beciuri interesante, inscripții). Dinicu Golescu întemeieă acolo întâia școală românească la 1828.

GOLEȘTI. — (v. Schitul Golești).

GOLFINEANU. Familie din Craiova, aflată acolo în sec. 18.

GOLIA, Mănăstirea. — (v. Iași).

GOLIA (Golăi). Familie boerească din Moldova (ținut. Vaslui), în sec. 15-17. — Ion Golia mare Logofăt, a zidit mănăst. Golia de la Iași, 1573. — Ștefan, fratele său, Părcălab de Neamț și Roman.

GOLOTRENI. Sat în Vâlcea, la Olt, lângă gura Lotrului. Acolo se afla, pe munte, cetatea Lotrului sau a „Domnișorului“ din veacul 13. — (v. Lotrului, cetatea).

GOLU. — (v. (Ostrovu-Banului).

GOLUMBEANU. Familie boer. din Oltenia ; numele de la moșia Golumbeni, sec. 17.

GORAN. Un schit risipit în Jud. Argeș, pe Olt, în fața Râmnicului, din sec. 16-17.

GORE (Leva). Familie boerească din Moldova (Basarabia). — Boerii Leva (Leaul) și fratele său Hodco, 1426. — Drăgan Leva, Părcălab de Roman 1601, și fiul său Gorie Leva (de la care numele actual al familiei). — Paul Gore, scriitor, istoric, patriot basarabean, † 1927.

GOECKI, Leonard. Scriitor polon ; tipări la 1578, după Paproški, istoricul războiului lui Ion Vodă al M. cu Turcii.

GORGAN. Măgură sau movilă mare de pământ, în Țara-Românească. Cuvântul e acelaș cu „kurgan“, întrebuințat în Rusia de sud pentru ridicăturile de pământ sau tumuli, lăsate de Sciți și alte popoare nestabile din vremea protoistorică, și îl aflăm în limba noastră din vechime. În general de formă conică, dar adesea și neregulată, gorganele ajung până la 25 m. înălțime. Morminte vechi, ele conțin oseminte. Măgurilor mai mici li se zicea „gorgănele“. — (v. și Măgură și movilă).

GORGAN Spătarul. Boer din sec. 17.—(v. **Golescu**).

GORGOTA (Golgota). Monăstire în Jud. Dâmbovița, pe un deal la nord de Târgoviște. Fondată la 1556 de Pătrașcu-Vodă, inzestrată de fiul său Mihai Vodă. Biserica reînaltă pe vremea lui Radu Mihnea (1623), de Nicolae Vistierul; refăcută 1846.

GORJ. Județ de munte al Olteniei. Numele de la râul Jiu : „Gorni-jiu“ (J. de sus). Vechiu centru al Dacilor, ale căror caractere etnice s'au păstrat în populația de la munte. În sec. 14-15 pe întinderea lui se afla județul de Jaleș. (Numele de Gorjiu apare în documente la 1497). — Frumuseți naturale, mine, păduri. Râuri : Jiu, Gilort, Bistrița, Tismana, Olteț. — Resturi romane. Monăstiri : Tismana, Polovraci, Lalnici, Crasna, Cioclovina. Câteva cule. — Reședința la Tg. Jiu. — Suprafața : 4700 kmp. Populația (1930), 208.000 loc.

GORODCA. Sat în Basarabia (Tighina). La „Cetea“, pe Botna, urme dintr'o cetățuie.

GOROSLAU (Goroszlö). Sat în Nordul Transilvaniei, mai sus de Zalău, unde la 1601 Iulie, Mihai Vodă cu Basta învinsesă decisiv pe Sigismund Bathori.

GOROVEI. Familie din Moldova (Dor.-Botoșani), cunoscută din sec. 17.

GOROVEI, schit în Jud. Dorohoi, fondat la 1742.

GOSPODAR. În formula documentelor slavonești de cancelarie, titlul Domnilor români era „Gospodar Zemli Vlaskoi (sau Moldavskoi)“. În vorbirea curentă nu s'a întrebuintat niciodată ; se zicea „Domn“ sau „Vodă“. Din acest cuvânt au format străinii, Francezii în special, pe cel de „hospodar“, spre a numi pe Domnii noștri.

GOSPOD. Termen slav întrebuintat odinioară cu înțelesul de „domnesc“.

GOSTAVĂȚ. Sat în Romanați. Ruine pe vechiul drum roman. Măguri.

GOȘILA (Goștila). Aproape de Bogdănești, în Mehedinți, movilă. Urmele unui cimitir antic (dac, roman).

GOSTINA (Gorștina). se chema dajdia pe vite,

în special cele mici (oi, porci, capre). (v. **dări**).

GOTII. Poporul nordic germanic al Goților pătrunsesse în Dacia în sec. 13 (pe la 240). Aurelian îi recunoscă ca „popor federat“ al Impărăției romane, și retrăgând legiunile la 271, lăasă Dacia în voia lor.

— **VIZIGOTII** Tervingi stăpăneau încă în sec. 4, sub regele lor Athanaric, partea de răsărit a Țării-Românești (Caucaland) spre Moldova. (v. **Pietroasa**). — **GEPIZII** la rândul lor, ocupară cea mai mare parte din Dacia (afară de regiunea Moldovei de azi). (v. **Gepizi**).

GOVODARVA. Sat în Mehedinți. Pe piscul lui Iacov, ruine de așezări dace sau romane.

GOVORA. Mănăstire, în Vâlcea, pe apa Govorii. Intemeiată pe la sfârșitul sec. 14, a fost refăcută de Radu Voevod la 1492 și înzestrată de el cu 11 moși. (Mențiuni de dani mai vechi din 1470). Reinouă de egumenul Paisie la 1701. — În biserică, odoare (un epitrafir prețios de la Radu-Vodă, la muzeul Național); pietre tombale (Mara lui Radu de la Drăgoești, 1565, ș. a.). O biserică mică de lemn din 1696. — Aci înființă Matei Vodă tipografia românească (până la 1652), și tot el zidi casele mănăstirești, acum ruinate. O fântână de la 1699.

GOZSDU (Gojdu), Samuil. Om politic, filantrop român din Transilvania (1802-70).

GRADEȚ. Munte în Jud. Mehedinți, pe Valea Topolniței, aproape de Păunești. Ruine de cetățue și subterane, numite zidina sau „Cetatea lui Mateiaș“. Tradiția unor lupte între Români și Unguri cu Tătarii, cari au învins. (Deci amintirea marelui invazii de la 1241, cece arată că acolo era un castel al Banilor de Severin).

GRADIȘTE. (de la slavon.: grad, grădiște). Se numesc încă astfel ruinele, cetățuile din Țara-Rom. (întărituri, valuri, șanțuri, ziduri etc.), situate de obicei pe înălțimi sau culmi dominând văi. Cele mai multe din aceste grădiște sunt așezări preistorice, protoistorice (dace), sau romane.

GRADIȘTEA. Sat pe drumul de la Caransebeș —

Hațeg, în Jud. Hunedoara. Acolo era vechea Sarmisegetuza. — (v. Sarmisegetuza).

GRĂDIȘTEA DE MUNTE. (Grădiștea Muncelului). Sat pe valea Grădiștei, în Județul Hunedoara (Hațeg). Pe muntele MUNCCEL se află ruinele celei mai puternice și însemnate cetăți a Dacilor (poate reședința lui Decebal). S'au scos la iveală construcții mari de piatră: acropola, turnuri, terase, incinte, resturi de tot felul; obiecte și arme de bronz și de fier. Cetatea pare a fi fost ridicată pe la începutul epocii de bronz, în legătură cu cetățile de la Costești și de la Luncani.

GRĂDIȘTEA. Ruine de castru roman în J. Muscel, lângă Câmpulung. — (v. Jidova).

GRĂDIȘTEA. Sat în Vâlcea, pe Valea Oltetului. La „cetate“, pe dealul Muerii, urmele unui castel roman.

GRĂDIȘTEA. Deal lângă Drajna de sus în Jud. Prahova. Rămășițe dintr'o cetățue romană. — (v. Drajna).

GRĂDIȘTEA. În Jud. Orhei, schit în stâncă, lângă o veche cetățue; refăcut la 1756.

GRĂDIȘTEA mare (Fundeanca). În Jud. Ilfov, lângă Chiselet, pe balta Dunărei. Stațiune protoistorică getă (eneolitic și bronz, ceramică).

GRĂDIȘTEA Ulmilor. În balta Bolan, Jud. Ialomița. Așezare preistorică, neolitică.

GRĂDIȘTEANU. Familie din Țara-Rom., al cărei nume vine de la moșia Grădiștea din Vlașca. O ramură a boerilor de la Mogoșești din sec. 16. — Neagoe Logofătul trăia pe la 1550. — Badea Stolnicul, sub Mihai Vodă părcălab de Făgăraș. — Bunea, viztler mare, † pe la 1645. — Nica vel armaș sub Duca-Vodă. — Bunea Grădișteanu, mare Vornic, boer de încredere al lui Brâncoveanu. — Constantin, om politic (1830-90). — Petre Gr., om politic, ziarist (1841-1922). — Ioan, om politic.

GRĂJDANA. Monăstire desființată, din care au rămas ruine pe Nișcov, Jud. Buzău. Fondată la 1590 de Jup. Grajdana de la Bădeni, care a lăsat numele

satului. — (La 1856, monăstirea a fost refăcută dincolo de Nișcov sub alt nume).

GRAMATIC. Scriitor al cărților domnești, secretar, logofăt. Apare în Țara-Rom. în documente pe la 1400; până în sec. 19. Un vel-grămătic era secretar al Domnului. (În Moldova se numea „diac“).

GRĂMEȘTI. Sat în Vâlcea. Biserica de lemn din 1664, făcută de Ștefan Mitropolitul. Interesante sculpturi rustice.

GRAMMONT, de. Familie nob. de origină franceză; în Ț.-Rom. pe la 1830.

GRĂNICERI. În Banat încă din sec. 16, și mai târziu în Ardeal, se orânduieră ostași de paza graniței spre Turci, grăniceri, a căror instituție a urmat până în sec. 19 în teritoriul de margine, mai apoi numit: graniță sau „confiniu militar“. — Sub Maria-Tereza fură organizate regimentele de grăniceri, din cari 3 românești: la Năsăud (1763), la Orlat (1766) în Transilvania, și la Caransebeș (1775) în Banat. (În Banat mai erau un regiment sârb și unul german; iar în Transilvania două secuești). Aceste regimente s'au desființat în Transilvania la 1851, în Banat la 1871. Granițele militare erau organizate ca „o comunitate de casă“, pe familii, fiecare cu proprietatea sau moșia comună, inalienabilă și indivizibilă.

GRĂNICERI. Pentru paza graniței, a punctelor de vamă, se înființă după 1830 în Țara-Rom. și Moldova, o miliție de grăniceri. Recrutarea lor se făcea din satele locale. Miliție neregulată, lipsită de instrucție, înlocuitoare a vechilor plăeși. Legea armatei din 1868 menținu grănicerii în batalioane; apoi fură suprimați. — În 1912, se înființă sub numele de grăniceri, o trupă aleasă de infanterie, mai multe regimente, destinați pazei hotarelor în timp de pace.

GRANT. Familie din Ț. Rom. (sec. 19); de origină engleză.

GRAPĂ. Numele steagului sau banierii vechilor Bani de Craiova.

GRAZIANI, Gaspar. Domn al Moldovei 1619-20.

Dragoman al Porței, fu numit Domn de Turci. Răsvrătit contra lor, aduse pe Poloni cu Zolkievski în Moldova; aceștia fură bătuteți, iar Graziiani fugind, ucis de boerii lui.

GREACA. Baltă mare în Jud. Ilfov, formațiune a Dunărei.

- **GREACA, LIMBA.** Influența grecească lăbindu-se din ce în ce în Țara-Românească și Moldova în secolul 17, limba greacă fu introdusă prin Domnii de la Constantinopol și oamenii lor, prin dascălii, călugării și negustorii greci, așa încât în al 18-lea secol și prima treime din cel următor, fu vorbirea obișnuită la Curte și a unei părți din aristocrație, pătrunzând și în biserică. În școlile sau academiile înființate de la finele sec. 17, se învăța numai grecește. Actele Domniei erau însă, afară de rari excepții, scrise în românește. Atingerea culturală cu Apusul, înlătură cu încetul limba greacă în prima jumătate a sec. 19.

GRECEȘTI, COLONII ANTICE. Așezăminte de negoț pe lângă Mare și la Dunăre, încep să apară prin sec. 7 a. Cr., mai ales ale coloniilor din Milet, dând naștere mai târziu la cetăți înfloritoare. Prin ele pătrund în Scitia și în Dacia civilizația elenică, apoi romană. Așa au fost: Tomis, Istros, Tiras, Kallatis, Bizone, Kranea, Krouni, etc. Astfel de colonii, mai mici, s'au întins și pe Dunăre în țara Geților (Țara-Românească). Incepând din sec. I a. Cr., toate aceste centre se romanizară.

GRECII MODERNI. Din sec. 16 până în al 19, Grecii au pătruns în număr mare și s'au așezat în Țara-Rom și Mold., unde, după căderea Constantinopolului, au găsit adăpost. Negustori, călugări, rude sau oameni de casă ai Domnilor, intrați în rândul boerimei, Grecii au introdus moravuri cari au influențat viața socială. Venalitatea, lăcomia, nedreptățile și disprețul de popor, intrigile, au adus țara la cea mai mare decădere morală. Această stare e anterioară epocii zise „fanariote“: secolul 17 nu e mai presus decât cel următor. În schimb, slaba viață culturală de la noi, e datorită cărturarilor și dascăllor greci. — In-

fluența grecească n'a atins clasa țărănească; populația orașelor a fost însă mereu alimentată de Greci, până în vremurile noastre. Printre ei se socotesc și „Levantineii“, veniți din porturile orientale. — (v. și greacă, limba).

GRECI. Sat în Jud. Ilfov; cunoscut de la sfârșitul sec. 14. Ruinele vechilor case ale boerilor de la Greci, cari au zidit în sec. 16 și biserica din Măxineni, refăcută în al 19. (Mormânt din 1548 al jupân. Mușa a lui Barbu postelnicul).

GRECI. Sat în Jud. Olt. Biserica din 1810 de la Elena Grecianu, în locul altei vechi a Badei Postelnicul de la începutul sec. 17.

GRECIANU. Boerii de la Greci în Țara-Românească (Ilfov), stăpânea această moșie din sec. 15. — Mitrea, mare Vornic, trăia în a doua jum. a sec. 16. — Papa, mare Vornic, † 1632 în războiul cu Matei Basarab. — Drăghici, mare vistier, fu ucis în răscoala Seimenilor, 1655. — Barbu, Mare Logofăt, în sec. 18. — Ștefan, istoric († 1908). — Inrudită cu aceștia era familia boerilor de la Greci (Dâmbovița), din care făceau parte și Logofeții Șerban și Radu Grecianu. — (v. Cornescu).

GRECIANU. Familie boerească, de la Greci în Jud. Olt; în sec. 16-18. — Preda logofătul erea însurat cu Florica, fiica lui Mihai Vodă. Căzut în lupta lui Matei cu Leon Vodă la 1631.

GRECIANU. Familie boer. din Oltenia, de la Greci (Vâlcea). Se trage din boerli de la Cepturoala în sec. 17.

GRECIANU. Familie boer. din Moldova (Iași și Botoșani). — Dimitrie Gr., om politic (1860-1920). — Petre, general, comand. de div. în război (1865-1918).

GRIGORCEA. Familie boer. din Moldova de sus (Bucovina). — Un Grigorcea, vel vornic de Ț.-de sus, † 1599.

GRIGORE. — Domni în Țara-românească: Grigore Ghika 1660-64 și 1672-4. — Grigore II Ghika 1733-35 și 1748-53. — Grigore III Ghika 1768-69. — Grigore IV Ghika 1822-28.

Domni în Moldova : — Grigore Ghika 1726-33 ; 1735-41 și 1747-8. — Grigore Calimaki 1761-4 și 1767-9. — Grigore III Ghika 1764-7 și 1774-1777. — Grigore IV Ghika, 1849-56. — (v. Ghika).

GRIGORE. Mitropoliti:—Grigore Țamblac, în Moldova. (v. Țamblac). — Grigore Roșca, Mitropolit al Moldovei și Sucevei 1541-46. (v. Roșca). — Grigore III Niculescu, Mitropolit al U. Vlah. 1823 † 34. A scris și tradus cărți religioase. Patriot: la 1829-34 exilat de Ruși.

GRIGORE din Măhaci. Preot din Ardeal; † pe la 1620. A lăsat traduceri bisericești în limba românească din Munții Apuseni.

GRIGORESCU, Nicolae. Pictorul (1838-1907) : Tablouri din viața de la țară; tipuri, portrete, scene din război.

GRIGORESCU, Eremia. General ; comandă în 1917 armata I la Mărășești.

GRITTI, Luigi. Fiul lui Andrea Gritti, Dogele Veneției. Favorit al lui Soliman II, ajută pe Zapolya să ia tronul Ungariei și fu numit de acesta guvernator general al țării. Urit din cauza asprimei și ambiției sale ; fu prins de Petru Rareș la Mediaș și ucis de Unguri (1501-34).

GRIVIȚA. Reduta (fortul) de la Grivița No. 1, poziție importantă în apărarea Plevnei, a fost luată de trupele române după un atac sângerous, la 11 Sept. (30 Aug. 1877). (Din Români : morți 15 ofițeri și 1336 trupă; răniți 14 + 1176).

GRIVNA. Monedă din sec. 17-18 în Moldova. — (v. monede).

GROAPA VIEI. Măgură pe dealul Groapa Viei din Teleorman. Așezare preistorică (neolitică).

GROJDIBOD. Sat în Romanai. Resturi romane. (La 1860 s'au găsit două table de bronz „honestae missio-nis“ de la Adrian). Șase măguri.

GROS (Groșița). — (v. monede).

GROȘANI. Sat în Muscel. Exista la 1365, când a fost dăruiț de Domn mănăstirei de la Câmpulung.

GROZAV (Grozea). Mare Vornic al lui Petru Ra-

reș, a cărui oaste o comandă în luptele din Transilvania, biruitoare la Feldioara, 1529.

GROZEȘTI. Sat în Bacău, pe Oituz. Cunoscut din sec. 15. — Biserica din 1734 de la Radu Racoviță. O biserică catolică din 1568 (rezidită). — În 1917 lupte grele cu Germanii.

GRUIA. În J. Mehedinți, la Dunăre. Morminte dace; arme de bronz și fier; ceramică.

GRUMAZI. Sat din Țara-Rom. (dispărut). La 1523, bătălie în care Radu de la Afumați învinse pe Mehmed-Bey.

GRUMAZEȘTI. Sat în Jud. Neamțu. Biserica din sec. 17.

GRUMEȘTI. Sat în Jud. Dorohoi. Pe deal șanțuri de întărituri.

GUGIUMAN. Căciulă de blană a Domnilor și boerilor din sec. 17-18. În sec. 18 gugiumanul domnesc avea fund de samur cu stofă sau postav alb, cel boeresc cu roșu și uneori verde (cuv. turcesc).

GUMELNIȚA (Bataluri). Aproape de Oltenița, la Dunăre. Măgură mare. Stațiune preistorică getă (ceramică neolitică și eneolitică; obiecte diverse). În legătură cu „Daphnae“ de mai târziu.

GURA ANINOASEI. În Județul Buzău. Ruine numite „casa împărătească“ (?).

GURA BOULUI. La Mărunței în Jud. Olt. Șir de măguri spre Alimănești (fragmente de arme, etc.).

GURA HUMORULUI (Humor) Orașel din Bucovina (J. Câmpulung), pe Moldova. În apropiere mănăstirile Voroneț și Humor. Populația : 6000 locuitori.

GURA MOTRULUI. Monăstire în Jud. Mehedinți. — (v. Motru).

GURA RAULUI. Sat în Județul Sibiu, la munte. Biserica ortodoxă din 1702.

GURA SADEI, în Jud. Hunedoara. Biserica din sec. 13-14 (zugrăveala din 1765).

GURA SARAȚII. Sat în Fălciu. La 1711 lupte între Ruși și Turci.

GURA VAIU (Gura). Mănăstire din sec. 16 în Muscel. — (v. Valea).

GURA VAIL. In Jud. Vâlcea, la nord de Râmnic.—
(v. Castra Traiana).

GURGHIU (magh. Görgeny-Szent Imré). Sat în J. Mureș. Pe deal cetatea regeșcă din sec. 14, mai târziu a Princip. Transilvaniei ; dăruimată la 1708.

GUȘTERIȚA (Hammersdorf; magh. Erzsebetfalva). Sat lângă Sibiu. S'a aflat un bogat depozit de arme de bronz, podoabe și alte obiecte dace.

GUVERNELE ROMÂNIEI, de la Unire. (Președinții Consiliului de Miniștri) : — B. Catargi, Ian.-Iunie 1862; N. Kretzulescu, Iunie 1862-Oct. 1863; M. Kogălniceanu Oct. 1863-Ian. 1865; C. Bosianu, Ian.-Iunie 1865; N. Kretzulescu, Iunie 1865-Febr. 1866; Ion Ghica, Feb.-Mai 1866; L. Catargiu, Mai-Iulie 1866; I. Ghica, Iul. 1866-Feb. 1867; C. Kretzulescu Mart.-Aug. 1867; Ștefan Golescu, Aug. 1867-April. 1868; N. Golescu, Mai-Noembrie 1868; Dim. Ghika, Noembrie 1868-Feb. 1870; Al. Golescu Feb.-Apr. 1870; Manole Kostaki, Apr.-Dec. 1870; I. Ghika, Dec. 1870-Mart. 1871; L. Catargiu, Martie 1871-Apr. 1876; Gen. I. Florescu, Apr. 1876; M. Kostaki Apr.-Iulie 1876; Ion Brătianu, Iulie 1876-Apr. 1881; Dim. Brătianu Apr.-Iunie 1881; Ion Brătianu, Iunie 1881-Mart. 1888; Th. Rosetti Mart. 1888-Mart. 1889; L. Catargi, Mart.-Noembrie 1889; Gen. G. Manu, Noembr. 1889-Febr. 1891; Gen. I. Florescu, Feb.-Noembr. 1891; L. Catargiu, Noembrie 1891-Oct. 1895; D. Sturza, Oct. 1895-Noembrie 1896; P. Aurelian, Noembr. 1896-Mart. 1897; D. Sturdza, Mart. 1897-Apr. 1899; G. Cantacuzino Apr. 1899-Iulie 1900; P. Carp, Iulie 1900-Febr. 1901; D. Sturdza, Feb. 1901-Dec. 1904; Gr. Cantacuzino, Dec. 1904-Mart. 1907; D. Sturdza, Martie 1907-Dec. 1908; I. I. Brătianu Dec. 1908-Dec. 1910; P. Carp, Dec. 1910-Martie 1912; T. Maiorescu Mart. 1912-Ian. 1914; I. Brătianu, Ian. 1914-Ian. 1918; Gen. A. Averescu, 29 Ian.-4 Martie 1918; A. Marghiloman, 4 Martie-24 Oct. 1918; Gen. C. Coandă 24 Oct.-28 Noembrie 1918; I. Brătianu, Noembrie 1918-Sept. 1919; Gen. A. Văitoianu, Sept.-Noembrie 1919; A. Vaida-Voevod, Dec. 1919-Martie 1920; A. Averescu, Martie 1920-Dec. 1921;

Take Ionescu Dec. 1921-Ian. 1922; I. Brătianu, Ian. 1922-Martie 1926; A. Averescu Martie 1926-Iunie 1927; B. Știrbey, Iunie 1927; I. Brătianu, Iunie-Noembrie 1927; Vintilă Brătianu Noemb. 1927-1928; I. Maniu, Noemb. 1928-Oct. 1930; G. Mironescu Oct. 1930-Apr. 1931; N. Iorga, Apr. 1931-Iunie 1932; Al. Vaida-Voevod, Iunie-Oct. 1932; I. Maniu, Oct. 1932-Ian. 1933; A. Vaida-V. Ian.-N-brie 1933; I. Duca, 14 Noembrie—29 D-brie 1933, (Dr. C. Angelescu 30 D-brie — 2 Ian. 1934); G. Tătăărăscu, 3 Ian. 1934.

GWOZDIEC. Localitate întărită în Pocuția (Polonia), la sud de Obertyn. La 1531 oastea lui Petru Rareș al Moldovei sub Toma Barnovski și Vlad pâr-călabul, fu înfrântă de Palatinul Tarnowski.

GYULA-FEHERVÁR. Numele maghiar al orașului Alba-Iulia.

H

HABASESCU. Familie boer. din Moldova (țin. Roman), în sec. 16-18. — Lupu Hăbășescu, vel Vornic 1630. — Grigore, mare Serdar, conduse la 1658 oastea trimisă de Gheorghe Ștefan Vodă lui Racoczy contra Polonilor.

HABUDEANU. Familie boer. din Ț.-Rom., numită după moșia Habud pe Ialomița (J. Prahova), s. 17.

HACMAN, Eugen. Episcop român al Bucovinei 1835 † 73, creat arhiepiscop la 1873 (n. 1835).

HADAMBU. Schit ruinat în J. Iași, fondat la 1658 de Iane Hadâmbul. Inconjurat cu ziduri. — Familia H., în Moldova în sec. 17, originară din Macedonia.

HAGIEȘTI. Sat în Ilfov. Biserică de la 1703.

HAGIGHIOL. În Jud. Tulcea. Stațiune protoistorică (mormânt scitic).

HADUCI. Ereau un corp de soldați, călări și pe jos, neregulați, ușor armați, în vechea oaste cu leaful a țării; de obicei ardeleni români sau unguri (cuv. turcesc „haidud“).—HADUCI se mai numeau oameni

cari, fie pentru a scăpa de o pedeapsă, fie din răzbu-
nare sau din chemare, luau drumul „haiduciei“, re-
fugiându-se în codri, singur sau cu tovarăși, jefuind
sau zălogind pe cei avuți. Unii din acești nesupuși
sau bandiți, admirați de popor ca viteji, au rămas
în tradiția și poezia populară care le-a preamărit
faptele. (Așa Miul Cobiul, trăitor prin sec. 15-16).
Haiducii se înmulțiră în sec. 18, dar afară de excepții,
erau tâlhari adevărați.

HAHAMBAȘA. Hahamul de căpetenie al Evreilor
din Moldova, întărit de Domn (sec. 18-19).

HALAI (alași). Paradă, revistă, defilare (turc); s. 18.

HALBIU (Heldenburg). Sat la N. de Brașov. Burg
medieval, în ruine.

HALEA se numeau în s. 18, boerii în slujbă (turc.)

HALEȘ. Sat lângă Tisău Jud. Buzău. Pe muntele
Cetățuia sau „Jidova“, urme de întărituri atribuite de
popor „Jidovilor“ (epoca nedeterminată).

HALICI (Halicz). Cetatea Halici pe Dniștru, în Ga-
liția, a fost dată ca zălog împreună cu ținutul din-
prejur de către regele Vladislav al Poloniei, lui Petru
Domnul Moldovei la 1387, în schimbul unei sume de
bani împrumutate. (Mai târziu în locul ei, concedă
ținutul Sepenic de la nordul Moldovei).

HALIPEDON. Așezare antică în Dobrogea. — (v.
Cara Harman).

HALLER (comiți de Hallerstein). Familie nobilă
germană din Transilvania. — Petre comite al Sași-
lor, general al lui Ferdinand în Transilvania, † 1570.—
Franz-Gabriel, comite, general al Princ. Transilva-
niei (1550-1608). — Gabriel, general ucis de Turci
1664. — Johann, Guvernator al Ardealului 1734-56.

HALMAGIU (magh. Nagy Halmagy). Sat în Jud.
Arad. Pe dealul Sortuc, ruinele cetății din sec. 14.

HALMYRIS. Oraș greco-roman din Scitia Mică
(Dobrogea), între lacul Razelm și Dunăre (Sfântul
Gheorghe), lângă Dunavățu de jos actual. Ruine de
zidării, obiecte antice. (Poate Halmyris să fie acelaș
cu Salmoruda, care ar fi fost numele ei mai vechi.—
(v. Salmoruda).

HAMZA de la Obislave (Vâlcea). Boer din Țara-Român., mare Ban al Craiovei la 1531 („Ban al Jiului“); sfetnic domnesc între 1512-35).

HAMZA PAȘA de la Vidin. Venit la 1462 cu oastea turcească împotriva lui Vlad Țepeș în Țara-Românească, fu învins și ucis de acesta.

HAN (Khan). Titlul stăpânitorului sau Domnului Tătarilor. (Tăt. de la Crâm, Nogai, ș. a.). Numele vechiu la popoarele mongole-tătare, era „Kagan“ (Kaganul Hunilor, Avarilor, etc.). Expresia „Han-tătar“ a rămas la noi din vremea năvălirilor tătărești.

HAN. Clădire (adăpost pentru călători, cuv. turcesc). Vechile hanuri erau construcții masive, de zid, dreptunghiulare, cu o curte interioară pentru căruțe și cai și poartă mare ferecată, spre a fi păzite de tâlhari. Hanurile din orașe, (cum era al lui Manuk din București), erau caravanseraiuri mari după felul turcesc. În Moldova se numeau și „rateș“.

HANEȘTI. Sat în Jud. Dorohol. Urmele troianului de pământ din nordul Moldovei. Mai multe movile, în continuitate cu cele de la Ibănești.

HANGER (Handgiar). Sabie scurtă sau pumnal mare, încovoiat, purtat la brâu. Introdus de la Turci (sec. 17-18), înlocuind vechiul „junghiu“.

HANGERY. Familie fanariotă, din cari fură numiți în țările române doi Domni : — Constantin, Domn în Țara-Românească 1797-99; — și Alexandru în Moldova, câteva luni în 1807.

HANGU. Schit în Jud. Neamț la poalele Ceahlăului. Fondat la 1630 de Gheorghe Hatmanul și întărit cu ziduri în jur. — Pe deal, la Gura Hangului „Cetățuia“, locul unei întăriri medievale. — Schitul de la Buhalnița se numea în vechime monăstirea Hangului.

HARACIU. Nume turcesc ce însemna tributul către Poartă. Haraciul se plătea Sultanului de către Domn în fiecare an, și era scos prin dăjdiile de la locuitori. — (v. și tribut).

HARALAMB. Familie boer. din Craiova, aflată acolo din sec. 18. — Nicolae Haralamb, general, Loco-

tenent domnesc la 1866. In campania 1877 comand. de divizie (1833-1908).

HARAGHIE. Monetărie; numire din sec. 14-16. Vechii noștri Voevozi ai Ț.-Rom., Vladislav, Dan, Mircea, băteau monedă în haraghiile lor; Dan II, Vlad II, în Ardeal cu invoirea Regelui Sigismund.

HAREM. Se chema în sec. 18 (după moda turcă), locuința, apartamentul Doamnei.

HARET, Spiru. Profesor, matematic, om politic. Organizator al învățământului. (1851-1912).

HAROMSZEG. Numele maghiar al comitatului săcuesc Trei-Scaune, azi județ al României.

HARPIS. Localitate greco-rom., pe coastă, între Tyras și Dunăre. (Basarabia act.).

HARȚA. Inceputul unei bătălii, contactul cu dușmanul (escarmouche d'avant-garde). — Se mai cheama harță și jocul războinic, duelul sau lupta singulară.

HARVAT (plur. Harvați). Numele în vechime al Croaților.

HARVAT din Brâncoveni, mare Logofăt în Ț.-Rom., înrudit cu Craioveștii. Sfetnic al lui Neagoe Voevod. A fondat mănăst. Motru. † 1523.

HASDEU. Familie boer. din Moldova (Bas.). — Ștefan Hașdeu, spătar la 1475. — Efrem Hașdeu, Părcălab de Hotin, apără cetatea contra lui Vasile Voevod 1653. — Bogdan Petriceicu Hașdeu, Filolog, istoric, literat : „Istoria critică a României“, Arhiva istorică; Magnum Etimologicum Romaniae; Ion Vodă; Cuvinte din bătrâni; Negru-Vodă, etc. (1836-1907).

HASNA. Tesaurul, vistieria țării sau a Domnului (cuv. turcesc).

HASNA-AGASI era trimisul Porții, pentru încasarea tributului anual sau haraciului țărilor române.

HATALM. Termen vechiu pentru pedeapsa amendei judiciare (pentru omor era: dușegubina).

HATI-HUMAIUM. Decret, act, tratat, trimes direct sau personal de Sultan.

HATISERIF. Decret, edict împărătesc al Sultanului.

HATMAN. Demnitate militară în Moldova, impru-

mutată de la Poloni și introdusă pe la mijlocul sec. 16 (după 1549). Hatmanul era și Portar (Părcălab) de Suceava și căpetenia oastei în Moldova (ca marele Spătar în Țara-Rom.). Rangul lui venea după M. Vornic, cu Părcălabii. (v. și Portar de Suceava). — La sfârșitul sec. 18 Domnii greci introduseră în Țara-Rom. numele acestei boeri, dar cu alte atribuțiuni, în locul vătafului de Divan, pentru executarea pricinilor civile.

HATVANI Emeric. Revoluționar maghiar în Ardeal, cunoscut prin excesele comise la Abrud, 1849. Prins, muri în închisoarea austriacă.

HATZEG (Țara Hațegului, în valea și munții Hațegului). Regiune românească la Nord de Gorj și Mehed., partea de jos a Jud. Hunedoara (între Jiu-Strei). Vechiu centru al Dacilor, în care se aflau cetățile și capitala lor. Stăpânire din sec. 13 a Domnilor români până în al 14-15, când era cuprins în ducatul Amlașului. E „terra Hatsog“ din o diplomă a regelui Bela de la 1247, atunci posesiune a Voievodului român de la Jiu, Litean. (La 1276 comitul Regelui Ladislau era Petru, comite de Hatzeg). Hatzegul cuprindea mai multe cnezate românești depinzând de castelanul de la Hațeg.

HATZEG. Orășel în J. Hunedoara, pe râul Hațeg. Vechiu centru românesc. În evul mediu era cetate a Regilor Ungariei, de care ținea țara dimprejur care îi poartă numele. (Populația 3500 loc.).

HAUTERIVE, Alexandre, comte d'. Francez, câțva timp secretar al Pr. Al. Mavrocordat în Moldova. A lăsat scrieri importante pentru trecutul nostru: „La Moldavie en 1785“, etc.

HAVAET. Plocon, bacșiș, taxă, date de cel numit într'o slujbă, celui care-l numea. În sec. 18 (turcesc).

HANCU. — Neam de boeri din Moldova (Basarabia) în sec. 16-17. — Mihalcea Hâncu vel serdarul de Orhei, conduse răscoala contra lui Duca Vodă la 1671. Oameni de ai lui serveau în oastea Hatmanului Sobieski al Poloniei la 1672.

HANCU. Mănăstire în Jud. Lăpușna, fondată la 1678.

de Mihalcea Hâncu stolnicul și fiica sa Paraschiva (de călugărițe până în sec. 18).

HANSARI. Cuvânt vechiu care însemna tâlhari, haiduci. De aci: oaste de strânsură, de dobândă, adunată în cete, în sec. 15-16 Moldova. (Numele e o transformare pejorativă din Husari, cavalerie aleasă ungară și polonă.

HARBOVA. Sat în Dorohoi. „La Cetățue“ urme de șanțuri și întăriri (polone din sec. 17?).

HARA (Hâroviei). Boeri moldoveni din sec. 16. — Nicoară Hâra părcălab sub Petru-Rareș, † 1545.

HARJA. În jud. Bacău. Biserica satului din 1749 de la Ion Cantacuzino și Maria.

HARJAUCA. Schit în Jud. Orhei (Basarabia) ; din 1740.

HARLAU. Orașel în Jud. Botoșani. Vechiu târg al Moldovei, de la sfârșitul sec. 14. Reședință domnească în sec. 14-16. La 1384 ședea acolo Doamna Margarita, mama lui Petru Voevod. Ștefan I își avea scaunul la Hârlău (1395) și clădi casele domnești, pe care Ștefan cel mare le refăcu și mări (1435). Biserica Sf. Gheorghe e de la Ștefan Voevod din 1492 (fresce de atunci, clădire mare și interesantă). Sf. Dumitru e făcută de Petru Rareș 1540. Radu Mihnea, care își alege Hârlău ca scaun și muri acolo (1626), refăcu Curtea domnească, din care au rămas ruine. Despot clădise o biserică catolică, risipită. Înainte era scaun al ținutului Hârlău. — Populația (1930) : 9000 l.

HARLAU. Ținut al țării-de-sus din Moldova, până la 1834 când fu desființat. În vechime corespundea aproape în întregime cu actualul județ Botoșani și parte din Dorohoi (cu târgurile Hârlău și Botoșani) și trecea și peste Prut. În sec. 18 i se reduse întinderea; iar la 1834 fu împărțit ținuturilor Botoșani și Iași.

HARȘOVA. Orașel în Dobrogea, Jud. Constanța, pe Dunăre. Acolo era vechiul Carsium (v. Carsium). — Cetate turcească în sec. 16-19 (ruine). La Nord-Vest de oraș lângă Dunăre, ruinele antice la „Cetatea“ de la Vadul-Oaci. Populația 3.700 loc.

HARȘOVA-Mănăstirei. Sat în Vaslui. Pe dealul Măgura, urme de întăriri și tradiția lui Ștefan Vodă. Biserica de la un schit din sec. 17; refăcută 1722.

HARTIEȘTI. Sat în Jud. Muscel. Biserica din 1532, de la Lăudat mare Clucer.

HECI (Hetciu). Sat în Jud. Baia; exista la finele sec. 14.

HEDERVARY. Familie de magnați unguri, din care au avut legături cu Transilvania: — Dionis (Vialca) voevod al Transilvaniei 1232-6; — Desider Hedervary căzu în luptă cu Basaraba Voevod al Țării-Rom., scăpând pe Regele Carol-Robert, 1330.

HEM (Hymfi) de Remete. Familie nobilă din Banat în sec. 14-15. Benedict fiul lui Heem, comite de Severin 1368-71.

HEISSLER. Donat H. von Heitersheim. General, cap al trupelor imperiale, ocupă Bucureștii la 1689. Brâncoveanu aducând pe Tătari, H. se retrase peste munți și fu învins și prins la Zărnești de Turci cu Tekeli. † 1696 în bătălia de la Timișoara.

HELEȘTIENI. Sat în Roman. Biserica din 1780 de la Mihai și Elena Sturdza. — În apropiere, măguri și întăriri de pământ.

HELIAD RĂDULESCU, Ioan. Literat, scriitor, fruntaș al redeschitării culturale și naționale în Țara-Românească. Unul din promotorii revoluțiunii și cap al guvernului provizoriu din 1848. (1802 † 1872). — Familie din Târgoviște.

HELIS (Elis). Localitate amintită de scriitorii greci din sec. 3 a. Cr., cu ocazia expediției lui Lisimac al Macedoniei, ca reședință a regelui get Dromichet. Undeva în câmpia Țării-Românești de azi (Ialomîța, Ilfov?)

HEMEIENI. Sat în jud. Bacău. Biserica din 1780.

HERACLEA. La Enisala, pe lacul Razelm (Jud. Tulcea), importante ruine ale cetății antice Heraclea; mai târziu în evul mediu bizantină, apoi genoveză; în urmă luată de Turci.

HERB. Stemă, armărie, blazon (cuv. polon; în Moldova sec. 16-18).

HERESCU. Boeril de la Herești din Ilfov. — (v. Năsturel).

HERESCU. Familie boerească din Bucovina. — Dosoftel, episcop de Rădăuți, apoi al Bucovinei, 1750 † 1789.

HEREȘTI (Fierești). Sat în Ilfov, veche moșie a boerilor Năsturel de la Hieresti. Biserica de la Doamna Elena și fratele său, Udriste Năsturel vornicul, din 1644. (Refăcută la 1833 de Miloș Obrenovici). Case în ruină ale acestei familii (sec. 17).

HERMAN, Hărman (Homigberg). Comună la N. E. de Brașov. Burg mare și bine păstrat în jurul bisericii din sec. 14.

HERMAN (Hrăman). Boer al lui Ștefan-Vodă între 1475-99, Părcălab de Cetatea Albă și Hotin. I se atribuie o cronică în limba germană, asupra lui Ștefan.

HERMANN de Salza. Mare magistrul al Ordinului teutonic. — (v. Salza).

HERMANN, David. Istoric sas din Ardeal, preot (1625-82). — Luca Hermann, episcop reformat în Transilvania la finele sec. 17.

HERMANNSTADT. Numele german al orașului Sibiu.

HERMEZIU. Familie boer. din Moldova, cunoscută la finele sec. 16.

HERȚA. Ținut al Moldovei, înființat în a doua jumătate a sec. 18; desființat la 1834 și reunit cu ținutul Dorohoi.

HERȚA. Târg în Județul Dorohoi, înființat la 1672. În sec. 18 era reședința ținutului Herței. O biserică din sec. 18. Populația în majoritate evrei. — În apropiere se întindea codrul Herței, vestit în vechime ca adăpost de tâlhari. — „Cetatea Herței (v. la Hertușca).

HERȚEG. Numele titlului german de „Herzog“ (duce), în limba veche : Herteg Făgărașului.

HERȚUȘCA. În Jud. Dorohoi, la Fundul Herței. Pe dealul H. la movila zisă „Cetatea Herței“, urme de șanțuri (arme, obiecte diverse). Așezare preistorică

neolitică. La locul „Cetățuia“ alte întărituri. O movilă zisă „a comoarei“.

HERVANIA. Manta turcească, în felul cabaniței (sec. 18).

HIACYNT Kritopulos. Cel dintâi mitropolit al Ungro-Vlahiei în Ț.-Rom. la 1359-70. Fusese episcop la Vicina. Grec.

HICLENIA (viclenia), însemna necredință față de Domn, răsvrătire, trădare.

HIERASUS (Hierasos). Numele antic al riului Siret, la Romani.

HINOC, cetatea de la. În Dobrogea. — (v. **Axiopolis**).

HINOVA. Sat în Mehedinți, pe Dunăre. Veche așezare preistorică (arme neolitice) și protoistorică dacă. Ruine de zidărie romane (ceramică, monede, obiecte diverse).

HINTAU. Localitate în Moldova, unde Ștefan I învinse o oaste ungurească la 1349.

HIOTT (Hiotu). Familie boer. din Țara-Rom, unde e stabilită pe la 1700.

HIRSCHER, Lucas. Jude al Brașovului (1519-1590). Propagandist al bisericii reformate luterane. Puse să tipărească evanghelia, cea dintâi carte în românește, tradusă de Coresi.

HISTRIA (grecește: Histros, Istriopolis). Oraș antic greco-roman, ale cărui ruine se află pe lacul Sinoe, lângă Caranasuf (Jud. Tulcea). Colonie greacă a Miletului, din sec. 7 a. Cr., era cel mai însemnat port și centru de negoț la Mare în Scitia. În sec. 5 și 4 a Cr. ajunsese la cea mai mare înflorire. Romanizat în sec. I. Distrus de Goți la 238. Orașul se refăcu și continuă sub Bizantini, dar urma lui dispare pe la încep. sec. 8 când accesul la mare se înfundase. Ruinele bine păstrate ale cetății, cu ziduri puternice de piatră, turnurile, poarta mare, sunt scoase de curând la iveală. Turnuri, clădiri, străzi, urmele portului. Multe și prețioase resturi (inscripții, statui, vase, reliefuri, etc.) într'un muzău local.

HLINCEA. Mănăstire în apropiere de Iași. Fondată

În sec. 16 de Domnița Maria, fiica lui Petru Vodă Șchiopul. Biserică refăcută de Vasile Lupu și fiul său Ștefan la 1660. Fresce în biserică. Ziduri împrejur.

HMELOV. O cetate, în ținutul dincolo de Prut (N. Bucovinei), recunoscută împreună cu Țețina lui Ștefan Voevod de Regele Vadislas al Poloniei la 1433.

HODIVOAIA (Odivoala, Hodivoe). Sat în Vlașca. Până în sec. 18 era acolo o căpitănie a țării. — În sec. 18 un schit, desființat.

HODIVOIANU. Boerii de la Hodivoala în Ț.-Rom. sec. 16-17. — Hodivolanu, căpitanul, comandă oastea trimisă de Constantin Voev. lui Racoczy la 1658 și de Grigore Ghika lui Apafy la 1661.

HODORASCA. În Jud. Gorj pe Tismana. La „Drumul strejei“, pe deal, tradiții despre Tătari. Gropi ziduri, siliștea unui „sat tătăresc“ (dace, romane?)

HODOȘ. Familie din Transilvania. — Iosif Hodoș, om politic, publicist (1829-30).

HODOS-Bodrog. Monăstire lângă Bodrog pe Mureș (J. Arad), fondată la 1498 de Dumitru Jaxici. În sec. 17 ședeau acolo episcopii sârbi de Ineu.

HOGHIZ. Sat pe Olt, în Jud. Târnava Mare. Resturi de castru roman.

HOHENZOLLERN. Dinastia regală a României e o ramură a vestitei case domnești germane de Hohenzollern-Sigmaringen. Carol, Principe de Hoh., fu ales Domn al României la 1866 (v. **Carol I**). — Origina casei feudale de Hohenzollern se urcă în sec. 10 când sunt cunoscuți cei dintâi seniori, apoi comiți de Zollern în al 11 și burgravi de Nürnberg în al 13-lea. Două ramuri ale acestei case sunt desfăcute din sec. 13: a principilor de Hohenzollern-Sigmaringen, — și a Electorilor de Brandenburg de mai târziu, Regi ai Prusiei și Impărați ai Germaniei. Casa Regală a României e despărțită din cea dintâi.

HOHULEA. Neam boeresc din Moldova în sec. 15-16. — Dumitru H., mare vornic în a doua jumătate a sec. 16.

HOLBAN. Familie din Moldova de sus.

HOMGRICIU. Sat în Prahova. Biserică din 1744.

HOMGROD. Comuna în Transilvania, Jud. Târnavă mare, veche așezare săsească. Biserică întărită cu burg, bine păstrat, din sec. 15.

HONDOL. Sat în Jud. Hunedoara. Așezare preistorică. Biserică din 1774. Mine de aur.

HONTERUS, Ioan. Reformator luteran al bisericii Sașilor în Transilvania (1498-1549). Intemeie la 1533 cea dintâi tipografie a Transilvaniei la Brașov și așezăminte de cultură a Sașilor în acel oraș.

HONVEZI. Oaste teritorială maghiară.

HORECEA (Ludî-H.). Sat în Jud. Cernăuți. Biserica din 1730 (fost schit).

HOREZ, Târgul. În Vâlcea pe apa Horezului. Format de la sfârșitul sec. 18, lângă monăstire. Biserică din 1804.

HOREZ (Hurez). Monăstire de călugărițe în Jud. Vâlcea (până la 1862 de călugări). Fondată de Const. Brâncoveanu la 1692. Arhitectura frumoasă (coloane, ornamente, de piatră). Odoare și cărți (în biserică și la Muzeul național); fresce interesante, chipuri de ctitori. Biserica mare, un paraclis și bolnița; case mănăstirești cu cerdacuri și coloane sculptate. — În apropiere, la pădure, schitul Sf. Apostoli, fondat la 1698 de Ion Arhimandritul.

HORAȚA. Schit în J. Neamțu, lângă Cracaoani; din sec. 18. — Mai sus, **HORĂCIOARA**, alt schit pe o stâncă.

HORIA, Vasile sau Ursu Nicolae, zis. Capul răscoalei țărănești din vestul Transilvaniei la 1784-5. Împreună cu Crișan și Cloșca, el ridică pe iobagi din Comit. Hunedoara, Alba, Arad, Cluj, contra asupra proprietarilor maghiari. Revolta fu reprimată de armata imperială, Horia și Cloșca fură executați pe roată (1730-85).

HORINCEA. În sec. 15-16 era un ținut al Mold., care cuprindea o parte din jud. actuale: Covurlui, Tutova și Cahul; cu scaun la Oancea.

HORODIȘTE. Sat în Dorohoi pe Prut. La locul zis Bâtca, sub deal, o boltă subterană (cu oseminte și fragmente de arme, pare-se din vremea Sciților).

HORODIȘTE. Deal lângă satu Calu-lapa în Jud. Neamțu. Urme de așezări preistorice (ceramică, vase de bronz).

HORODIȘTE. Sat în Jud. Iași. Biserica de lemn din 1702.

HORODNIC. O veche mănăstire desființată din Bucovina, aproape de Rădăuți, amintită de documente înainte de 1440.

HORODNIC. Nume întrebuintat în Moldova altădată pentru dregătorul unui târg (ca primarul act.); sinonim cu șoltuz. (De la slv. horod-orăș).

HORODNICENI. Sat în Jud. Baia, Moldova. Biserică interesantă, zidită la 1538 de Mateiaș, mare vistiernic.

HOSSZU (Hosszu). Familie nobilă din Ardeal.—Vasile H. Episcop unit de Lugoj 1903-13 și de Gherla 1913 + 16.

HOTĂRANI. În Jud. Romanai. Biserica de azi a satului e a fostei mănăstiri fondată de Mitrea marele Vornic și Jupăneasa Neaga la 1588. Mănăstirea, reparată de Matei Fălcoianul la 1698 a fost desființată în sec. 19. — În localitate mai multe movile funerare, în cari s'au aflat numeroase sarcofagii romane. Acolo era necropola Romulei. — (v. și **Romula**).

HOTIN. CETATEA. Pe malul Nistrului, la nordul Moldovei (Basarabia). Ridicată de Poloni pe la mijlocul sec. 14 (Choczim), fu lăsată în stăpânirea voevozilor moldoveni la finele acelu secol. Intărită de Alexandru cel bun, cedată apoi Polonilor, fu reluată de Ștefan la 1459 și refăcută de Petru Rareș (de la care a rămas și paraclisul). Una din cele mai puternice cetăți ale Moldovei. Hotinul fu luat de Turci la 1713, cu ținutul dimprejur, ca raia la marginea Poloniei. Turcii refăcură solid cetatea modernă, care le servi în războiul cu Rușii, în mâinile cărora căzu la 1812; fiind părăsită la 1856. Zidurile cu turnurile înalte au rămas încă întregi.

HOTIN. ORAȘ. Format în sec. 14-15 ca târg lângă cetate, la vadul Nistrului. Populația act. 15.000 loc., majoritatea evrei. — **EPISCOPIA** de Hotin a func-

ționat de la 1712 până după 1812. Reînființată la 1922 cu titlul de : Hotin-Bălți, cu scaun la Bălți.

HOTIN. Vechi ȚINUT al Moldovei de sus, azi județ al României, cu reședința la Hotin. Teatru al luptelor cu Polonii și Turcii. O parte din ținut a fost raia turcească între 1713—1812. De alungul Nistrului, populație amestecată. — Suprafața 3782 km. p. Populația (1930) 350.000 loc.

HOTNOG. Oficer subaltern din vechia oaste, în Moldova (sec. 15-17) ; cap peste 100-150 oameni. (cuv. maghiar).

HRĂBOR. Neam de boeri moldoveni în sec. 16. — Iurg Hrăbor, comisul, sub Bogdan Vodă. Fiul său, Maxim Hrăbor, Părcălab la Hotin 1556.

HREAN, Vornic în Moldova 1479-84. Hrean, mare spătar 1512-23.

HRISOSCOLEU (Chrisoscoleo). Familie de veche origină greacă ; printre boerii Țării-Rom. din sec. 17. — Iordache Hr., mare Ban între 1750-79.

HRISOV (Chrisov). Carte domnească, document, act eșit din cancelaria Domnului, pentru danie, întărire, recunoaștere de stăpânire, hotărâre, etc.

HRISOVERGHI. Familie boerească din Moldova, aflată acolo din sec. 16. — Un Hrisoverghi era părcălab de Neamț, 1602. — Alecu Hrisoverghi (1800-37), a lăsat poezii.

HRIZEA de la Bălteni. Mare vistier și vornic ; Ban al Craiovei 1634-37. Adversar lui Matei Vodă în lupta de la Dudești. † 1640.

HRIZEA, fiul lui Dumitrașcu de la Bogdănei, din Ialomița. Mare Spătar al lui Constantin V. Șerban, se ridică cu Dorobanții și Seimenii contra acestuia spre a lua domnia (1655). Invins, se întoarce din Ardeal cu oști, fu prins însă și tăiat.

HROIOT. O oaste turcească, cu Petru Hroiot și Balibeg, pradă Moldova în primăvara 1486 și fu înfrântă de Ștefan Vodă la Schee, pe Siret.

HUDEȘTI. Sat în Dorohoi. Intărituri de pământ, sanțuri, aproape de Prut, poate moderne.

HUDICI. Familie de boeri din Moldova, sec. 15-16.

— Petru Hudici, vornicul M. între 1421-50 ; și fratele său Roman.—Ioan H., boer al lui Ștefan Vodă † 1492.

HUEDIN (magh. Bánffy-Hunyad). Orașel în Jud. Cluj. Pop. 5600 loc.

HULUBEȘTI. Locul unde s'a dat bătălia lui Mihai cu Turcii lângă Călugăreni și urmele podului vechiu pe Călniște.

HUMOR (Homor). Mănăstire în J. Câmpulung (Bucovina). Fondată la 1412 de Oană Vornicul. Rezidită din nou mai târziu, în starea actuală, de Teodor, marele logofăt și soția lui Anastasia, la 1531. Biserică interesantă cu fresce frumoase exterioare. (Iconostas sculptat, icoane, odoare div.). Un turn înalt din aceeași epocă. Câteva ziduri rămase din casele mănăstirești.

HUNI. Popor mongolic (din ramura turki), care pătrunse în Europa în sec. 4. Nu a ocupat țările noastre și nici nu au trecut prin părțile Țării-Românești de astăzi. În Banatul de apus au sălășluit câțva timp, fiind în apropierea reședinței lui Atila de lângă Tisa, unde Hunii ereau așezați între anii 434-454.

HUNIA. În Dolj, la N.E. de Calafat. Resturi de înțărături de pământ, dace.

HUNIADI (Huniady, de Huniad). Familie din Hunedoara, cunoscută printre nobilii români din sec. 14, când primi în danie de la Rege, satul Hunedoara. După tradiție se trăgea din Domni Țării-Rom. — Butu de Hun., trăia în sec. 14. Fiul său Șerban, „miles de Huniadi“, e tatăl lui Voicu, „miles aulae“ 1400. — Ioan (Iancu) de Huniadi, fiul lui Voic, erou vestit în luptele cu Turcii. Ban de Severin, Voevod al Transilvaniei, comite al Timișoarei și de Bistrița, apoi guvernator general și Regent al Ungariei între 1446-53, a fost unul din cei mai mari căpitani ai timpului. În mai multe rânduri interveni în țările române ; la 1447 veni contra lui Vlad Dracul, care îl ținuse prizonier după Varna la 1444, îl prinse la Târgșor și-l tălă. Invingător al Turcilor la Belgrad 1456. (n. 1387 † 1456). — Ion cel mic, fratele său, fu Ban de Severin la 1438-41. — Ladislau, fiul lui Iancu,

comite de Timișoara 1456, decapitat de R. Ladislas (1435-57). — Matei Corvin, al doilea fiu al eroului ; Rege al Ungariei 1458-90. (v. Matei).

HUNIEDOARA (Inidoara ; maghiar: Vayda-Hunyad). Orașel în Jud. Hunedoara, pe Cerna. Târg cunoscut din sec. 14. Stăpânire a familiei Huniadi, donațiune lui Voicu la 1409. Biserica unită probabil din sec. 14, refăcută la 1654. Pop. (1930) 4700 loc. — La marginea de vest al orașului, pe stâncă, **CETATEA** măreață a lui Ion Huniadi, care o refăcu la 1452 pe ruinele altei mai vechi din prima parte a sec. 13 (cetate regească la 1260 : „castrum Hunod“). Castelul a fost mărit și infrumusețat de Regele Matei și apoi de Gabriel Bethlen. Ars la 1854, a fost restaurat.

HUNIEDOARA. Județ muntos, la S-W Transilvaniei. Veche țară românească. Centru de rezistență al Dacilor în războiul cu Romanii. Numeroase resturi de la ei (Gradiștea, Sarmisegetuza, Costești). — În evul mediu cuprindea multe cnezate românești. Ruine de castele. — Comitatul Hunedoara (magh. Hunyad) a fost constituit în sec. 13 (întâiul comite cunoscut e din 1259). Mai târziu, se adăose o parte din Jud. Alba și cea mai mare parte din fostul comit. Zarand. Județ al României de la 1919. — Rîuri : Mureș, Strei, Jiu, Cerna. Păduri, mine. — Reședința la Deva. (Alte orașe : Hunedoara, Orăștia, Petroșani, Hațeg). — Înțindere 7810 k. p. Populația (1930): 332.000 loc.

HURMUZAKI. Familie boerească din Bucovina, aflată acolo din sec. 17. — Eudoxiu, baron H. (1812-1874), istoric, om politic. Incepu marea colecție de documente externe, care-i poartă numele, publicate de Academia română. — Constantin, om politic (1811-69).

HURU. Neam boeresc din Moldova, sec. 15-17. — Ilie, comis al lui Ștefan Vodă 1471-8. — Huru (Danciul) Părcălab de Neamț 1528-48, cu oaste în Ardeal la 1534. — Efrem H., Părcălab și Mare Vornic 1530-46. — Lupea, Părcălab de Hotin, socrul lui Ioan Vodă.

HUȘI. Oraș al Moldovei. Cunoscut spre sfârșitul sec. 15 (târgul „Hus“, „Huso“), când pare a fi fost

inflințat. Ștefan Vodă zidi la 1495 biserica Petre și Pavel, azi episcopie, alături de casele domnești, cari erau ruinate în sec. 17. (Domnii din veacul 16 își aveau o reședință acolo). Scaun de episcopie din sec. 16. Reședința ținutului Fălciu (din al 18.). — Populația 17.000 loc.

HUȘI, Episcopia de. Înființată la 1592 de Aron Vodă și de Mitropolitul Gheorghe Movilă. Eparhia cuprinde jud. Fălciu, Tutova, Vaslui, Tecuci. — **EPISCOPI**: Ioan 1597-9; Filotei 1600-17; Ioan, Mitrofan 1617-22, Mitrofan II 1627-33, Ghedeon 1633-56, Jorest 1656-7, Teofan 1657-8, Dosoftei 1658-67, Serafim 1667, Ioan II 1667-74, Calistru 1674-83, Mitrofan 1683-91, Varlaam 1691-1709; Sava 1709-13, Jorest II 1713-27, Ghedeon II 1727-35, Varlaam 1635, Teofil 1635-42, Ierotei Borș 1742-52; Inocent 1752-82, Iacob 1782-92, Veniamin 1792-96, Gherasim 1796-1803, Meletie 1803-26, Sofronie 1826-51, Meletie 1851-57, Ghenadie, Calinic (locțiitor) 1857-60; Melhisedec 1860-65, Dionisie, Iosif 1865-79, Calinic 1879-84, Silvestru 1884-1902, Conon 1902-12; Nicodim 1912-24, Iacob 1924.

HUȘNIȚA. Tun scurt: „pușcă hușniță“ (sec. 16-17 în Moldova); de la german. „haubitze“.

HUȚANI sau Huțuli. Locuitori din partea de munte a Bucovinei de jos; par a fi români rutenizați.

HUZMET. Taxe, venit din slujbele cumpărate sau date în arendă în epoca grecească, sec. 18 (cuv. turcesc).

HYP SILANTI. — (v. Ipsilanti).

I

IACOB Eraclid Despot. Domn al Moldovei, 1561-63. — (v. **DESPOT**).

IACOB de la Putna. Mitropolit al Moldovei 1750-59. A tradus și tipărit cărți bisericești. — **IACOB** II Stamat, Mitropolit al Moldovei 1792-1803, înainte Episcop de Huși.

IALOMICIOARA. Pârâu de munte, afluent al Ialomiței. (Jud. Dâmbovița).

IALOMIȚA. Râu ; unul din cele patru mai mari ale Țării-Român. Ese din muntele Obârșia, sub numele de Obârșia Ialomiței ; trece pe la Târgoviște, prin Jud. Ilfov și dealungul Jud. Ialomița și merge în Dunăre la Piua-Petrii. Afluenți : Prahova, Cricov. Lungime aprox. 310 km. Se numea înainte și „Galbenu”. (Numele Ialomița e slav : ialov=sterp. In docum. vechi : „Ialovnița”). — In antichitate era cunoscut sub un nume getic : Naparis.

IALOMIȚA. Județ al Țării-Român. Străbătut de Ialomița, mărginit la Sud și Est de Dunăre, prezintă o câmpie întinsă, din care partea de la sud de Ialomița formează stepa Bărăganului. Agricultură, turme. Resturi istorice puține. Mai multe așezări preistorice și gete. Popularea județului s'a făcut prin coborirea (colonizare) progresivă din sus, pe cursul Ialomiței, unde sunt și cele mai multe sate. Reședința la Călărași (altă dată la Urziceni). — Suprafața 6790 kp. Populația (1930) 295.000 loc.

IALPUG (Elpug, Elpuv). Râu din Basarabia, formează balta sau lacul Ialpug în care se pierde, la Dunăre.

IAMANDI (și Diamandy). Familie din Moldova, aflată acolo din sec. 18 ; de orig. greacă.

IANCA. Sat în Romanați la balta Podina. „Movila Jidovilor” și alte măguri.

IANCU, Avram. Luptător pentru drepturile Românilor din Ardeal, și capul revoluțiunii Moșilor, pe care o organizează în luptele cu Ungurii la 1848 (n. 1824 † 1872).

IANCU Sasul. Domn în Mold. — (v. Ion III).

IANI. Boer de neam grec. Ban al Craiovei 1587-92 ; apoi mare Vistiernic în Moldova. Unchiu dinspre mamă lui Mihai-Vodă († 1595).

IARCA. (Iarka). Familie boer. din Jud. Buzău.

IARNIK, Ioan Urban. Profesor, filolog ceh ; filoromân. Studii asupra limbei române (1848-1923).

IAȘI. Orașul. Scaunul Moldovei până la Unire (1560-1860). Cunoscut ca târg din sec. 14 (amintit de

asemenea la 1407 printre târgurile Țării Moldovei). În sec. 15 era una din reședințele domnești, iar scaunul al țării a rămas în locul Sucevei de la 1565. — Curtea domnească, făcută de Ștefan Vodă, mărită în sec. 16 și 17, coprindea case mari și era întărită cu ziduri și turnuri pătrate, având trei porți. Arsă și ruinată în mai multe rânduri, a fost reședința Domnilor până la 1782. Palatul, reclădit la 1804, fu părăsit după focul din 1827. Pe locul lui e azi palatul administrativ. — Alături era biserica Sf. Nicolae, zidită de Ștefan Vodă la 1491, reparată de Antonie Vodă la 1676; refăcută sub Regele Carol I. — Biserica Albă (Sf. Ioan) făcută întâi de Ștefan Vodă la 1472, fu rezidită de Anastasia Doamna lui Duca la 1672 (Stratena) și servi ca Mitropolie. Dărâmată la 1833; pe locul ei se zidi după 1834 Catedrala Mitropoliei, a cărei clădire actuală fu ridicată în 1880-7. — Celelalte biserici mai vechi: Golia fostă mănăstire, fondată la 1565 de Ion Golia, mare Logofăt; reconstruită de Vasile Lupu și isprăvită de fiul său Ștefăniță. (Fresce interioare de Mihai Zugravu). Întărită în jur cu ziduri, cu turnuri rotunde (1669) și un turn mare pătrat la intrare. — Sf. Sava, biserică veche, probabil din sec. 15, a fost reclădită la 1625 de Enache postelnicul, într'un stil neobișnuit. Fostă mănăstire; acolo se înființase la 1714 tipografie și școală. — Bărboi, mănăstire fondată de Vornicul Bărboi pe la 1600 (reclădită de fam. Sturdza 1841). — Sf. Gheorghe Lozoniski, e de pe la 1600 de la boerul G. Izlozeanu; — Barnovski, zidită de Miron Vodă B. și mama sa Elisaveta, 1627, cu turn la poartă, fostă mănăstire; și tot de la el Sf. Ioan, sfârșită de Vasile Lupu; — Sta Vineri de la Nistor Ureche din 1549 și Sf. Nicolae Dancu a spătar. Iurie Dancu din 1541, au fost dărâmate la 1879 și 1903; — Nicorița (Sf. Ioan) fostă mănăstire, de la Hatman Nicoară, 1626; — Trei-Erarhi (Trei Sfetite) admirabilă prin sculpturile ei în piatră, în vechi stil moldovenesc, fusese ridicată ca mănăstire de Vasile Vodă la 1639 (arhitect Ienache din Const.). Restaurată în întregime 1904. Alături erau casele domnești și școala

lui Vasile V. — Alte biserici : Vovidenia, zidită pe la 1640 ; Sf. Ion-gură-de-aur, monăstire de la Gh. Duca Vodă și Anastasia din 1683, în locul unei biserici de lemn a lui Tomșa ; Sf. Atanase și Chiril din 1672 ; Sf. Dumitru de la Ionașcu Balș vornicul, 1690 ; Sf. Tudor din 1665 ; Talpălari, probabil de la Iordache Cantacuzino 1650 ; Sf. Gheorghe, de la Mitropolitul Gavril Calimah 1761, servi de Mitropolie de la 1766-1833 ; Curelari din sec. 17 ; Sf. Spiridon, zidită la 1749 de Ștefan Bossi, în curtea căreia e spitalul fondat de Constantin Racoviță 1757. — Biserica catolică actuală e din 1763 (o altă veche exista în sec. 15). Biserica armeană din 1395. — Din sec. 16 Iași e scaunul Mitropoliei Moldovei ; Episcopie catolică. Universitate, fondată la 1860. Reședința Județului Iași. Comandament de Corp de Armată. — Populația (1930) : 103.000 loc.

IAȘI, Județul. Vechiu ținut al Moldovei, numit după orașul de reședință. Înainte (până la începutul sec. 19) se întindea mai mult peste Prut, pe o mare parte din actualul Jud. Bălți; iar partea de apus a jud. de azi forma ținutul Cărligătura. Străbătut de Prut și Jijia. Agricultură, vil. — Așezări preistorice (neolitice). Localități istorice. Mănăstiri : Socola, Golia, Cetățuia, Galata, Bârnova, Aron, Hlincea. — Suprafața 3122 k. p. Populația 276.000 l. (1930).

IAȘI, Episcopia catolică de. De la 1818 (în locul vechii episcopii a Moldovei), își avea reședința la Iași un „visitator apostolic“ al Moldovei (de la 1838 cu episcopi titulari) ; episcopia efectivă fu înființată la 1884. — Episcopi : Nicolae Josef Camilli 1883-94, Dominic Jaquet 1894-1903, N. J. Camili 1903-20, Alexandru Cisar 1920-25, Mihail Robu 1925.

IAZIGI. Popor sarmat care sălășlulia prin părțile de răsărit ale Daciei, dinainte de epoca romană. În sec. 1 triburi de Iazigi se așezară în Panonia.

IBANEȘTI. În Jud. Dorohoi. Mai multe movile, din cari una foarte mare, necercetate. — În apropiere la Hilișeu-Curt, pe șesul Jijiei, „mormântul uriașului“ movilă lungă. Curgane probabil scitice.

IBANEȘTI. Sat în Jud. Olt. Biserică de lemn de la 1785.

IBASFALAU. (Ebesfalva. Erzsebetváros ; Elisabetstadt, Elisabetopol). Azi Dumbrăveni. Orașel în Județul Târnava mică, fondat de emigranți armeni la 1671. (Popul. 4.000 loc.).

IBIDA. Oraș greco-roman ; așezare înfloritoare și cetate bine întărită. Era situată în apropiere de Slava rusească de azi (Jud. Tulcea).

ICHILIC. Măsură turcească de capacitate, de un sfert de oca (s. 18-18). — Monedă turcească de argint.

ICHIMENI. În județul Dorohoi. Așezare protoistorică scitică (arme, obiecte din epoca de fier).

ICIOLAN, (turcește : icloglan). Copil de casă, servitor la Curte (sec. 18).

ICOANE. Reprezentarea sfinților și a lui Christos, e generală în biserica ortodoxă, din cele mai vechi timpuri ale creștinismului bizantin. Zugrăvite de obicei pe lemn, dar și pe alte materiale (metal, sticlă), icoanele constituiesc o parte însemnată a picturii religioase. Simple sau îmbrăcate în metale prețioase (afară de față și uneori de mâini, cari rămân descoperite), o mare varietate de forme, de la icoane mari de biserică până la iconițe portative, reprezintă pe toți sfinții bisericii ortodoxe. Atitudinea și reprezentarea lor au fost totdeauna îngrădite de formula veche bizantină, mai bine păstrată în vremea veche. Din sec. 15 până astăzi, au rămas icoane din cari unele de o minunată execuție. Zugrăvi au fost și Români, pe lângă mulți Greci și Slavi. În veacul din urmă, importul icoanelor rusești și grecești (Athos), a adus în țară multe icoane lipsite de interes artistic. Pe vremuri se puneau icoane și în scobituri de copaci, în cruci de lemn, votive sau comemorative.

ICOSAR. Monedă turcească. — (v. monede).

IDATA. (Hydata). Localitate dacă ; la Romani : Ad aquas. Pe drumul Sarmisegetuza-Apulum, la satul de azi Călan în Jud. Hunedoara.

IDICLIU (edicliu). Servitor la curtea domnească în sec. 18 (turcesc).

IECIU (magh. Maros-Vecs), sat în Județul Mureș. Urme romane.

IENICERI. Infanterie aleasă a Sultanului. Înființată la 1334 și recrutați din tineri creștini trecuți la Islam, până în sec. 16, au fost temeiul și gloria oastei turcești. Decăderea lor sili pe Mahmud II să-i suprimă sângeros la 1826.

IENOȘEȘTI. Sat în Jud. Romanați lângă Piatra, pe vechea cale romană. Rămășițe din cetatea Acidava. — (v. Acidava).

IEREMIA Vodă Movilă. Domn al Moldovei 1595-1606. — (v. Moghilă).

IEREMIA părcălabul. În capul unei părți din oastea lui Ion Vodă, îl trădă în bătălia cu Turcii de la Cahul, 1574.

IEREMIA. Mitropolit grec, numit în Moldova de Patriarhul de la Const-pol la 1392 ; izgonit 1394.

IERNUT. (Radnot). Sat în Jud. Târnava-Mică. Castel zidit la 1630 de Gheorghe Rakoczy.

IEUD. Sat în Maramureș. Biserica din sec. 17 ; schit dispărut.

IEZERU. Mănăstire în Jud. Vâlcea, la Cheia, în munte. Zidită de Mircea Vodă Ciobanul și Doamna Klajna, la 1553. Refăcută de Episcopul Ilarion în sec. 18 (zugrăvită 1726). În apropiere, peștera lui Antonie, cu paraclis săpat în stâncă, din sec. 17.

IFLAK (v. Kara-Iflak). Nume ce dau Turcii Țării-Românești.

IGLITZA. În Dobrogea, la Dunăre, pe brațul Măcin (Jud. Tulcea). Acolo era vechea cetățue getică, apoi colonia grecească și cetatea romană Troesmis. — (v. Troesmis).

ILEANA, Princesa. Fiica Regelui Ferdinand și a Reginei Maria, n. 1908. Căsătorită (1931) cu Anton, arhiduce de Austria.

ILFOV. Râuleț în J. Dâmbovița și Ilfov ; afluent al Dâmboviței prin două brațe: Colentina și Ilfov. Forme vechi ale numelui (slav=arin): Elhov, Ilhov, Ilfov.

ILFOV. Județ de câmp al Țării-Românești, cu reședința la București. Râuri: Dunărea, Argeș, Dâmbo-

vița, Ialomîța, Prahova, Sabar, Ciorogârla, Colentina, Ilfov de la care li vine numele. — Monumente din trecut, în afară de București : monastirile Snagov, Tânganu, Plumbuita, Cernica, Văcărești, Căldărușani, Plătărești, Mărcuța, Pantelimon. Numeroase localități pre și protoistorice. — Suprafața 5780 kmp. Populația (1930) : 992.000 locuitori.

ILIA (magh. Maros Illye). Sat în Jud. Hunedoara. Ruinele castelului lui Ștefan Bathori (1571) pe Mureș.

ILIE (și Iiaș). — Domni ai Moldovei :

ILIE I, Domn al Moldovei 1432-43. Fiu al lui Alexandru cel Bun și al Anei. Prieten al Polonilor. În luptă pentru scaun cu fratele său Ștefan II ; domniră câțva timp împreună (Ilie în Țara de sus, Ștefan în Țara de jos). Ștefan orbi pe fratele său și rămase singur. (n. 1409 † 1445 în Polonia).

ILIE II (Ilieș). Domn al Moldovei 1546-51. Fiu și urmaș al lui Petru Rareș. Părăsi domnia și se făcu mahometan (Mehmed Pașa la Silistra). † la Brusa.

ILIE III (Iiaș), fiul lui Alexandru Iiaș ; domni în Moldova 1666-8 cu blândețe și înțelepciune.

Pretendenți :

ILIE. Fiu al lui Petru Aron al Moldovei. Pretendent al domniei ; † 1501 în Polonia, ucis de Regele Ion Albert.

ILIE (ca Domn : Radu-Vodă). Pretendent și Domn în Țara-Românească, sec. 16. — (v. **Radu**).

ILIEȘTI. În Județul Bacău. O movilă pe dealul Hemeieni (resturi de arme). Tradiția despre Ștefan Vodă.

ILINCA. Fiica lui Nicolae Pătrașcu Voevod și a Domniței Ancuța ; soția lui Istrate Vistierul.

ILIȘ. Impozitul direct în bani (blr) în vechime, în Țara-Românească și Moldova. (cuvânt turcesc).

ILIȘEȘTI. În Bucovina (Jud. Suceava). O mănăstire desființată, fondată 1714 de Ion Isăcescul ; azi biserica satului.

ILIȘUIA. (Ilișua). Sat în Jud. Someș, între Dej-Nășăud. Resturi din castrul roman Urgum (inscripții de la cohorta II Britannica).

ILOVAȚ. Sat în Mehedinți. La „schit“ a fost odinioară o mănăstire, fundație a lui Nicodim din sec. 14. — Pe dealul Căjma și la Gruba, trecea calea romană.

IMBRIHOR. Dregător turcesc, marele comis al Sultanului.

IMPOSITE sau dări în vechime. — (v. bir și dări).

INAN-CIȘME. Sat în jud. Constanța. Așezare romană (urme de ziduri, inscripții, etc.).

INATEȘTI (Hinătești). Schit lângă Râmnic, metoh al mănăstirei Cozia, întemeiat de boerul Tatul pe la 1380.

INDEPENDENȚA României a fost proclamată la 10 Mai 1877. Recunoscută prin tratatul de la San-Stefano și de la Berlin, în Iunie 1878. Titlul de Rege votat la 14 Martie 1881; iar încoronarea lui Carol I avu loc la 10 Mai 1881.

INDICTION. Ind. e o perioadă de 15 ani (în vremea Impărăției romane, intervalul de timp între două revizuri ale impositului extraordinar), începând de la 1 Ianuarie 313. Calculul indictionului se face împărțind anul cu 15 (pentru anii de la „facearea lumii“; iar pentru cei de la Christos se mai adaugă cifra 3); restul căpătat va fi indictionul. (Dacă restul este zero, indictionul va fi 15). În hrisoavele domnești și inscripțiuni mai vechi, pe lângă data anilor, se găsește adesea menționat și indictionul.

INDUSTRIA din Țara-Rom. și Moldova, în vechime, era redusă la producția meșteșugarilor, cerută de nevoile zilnice (pânză, lână, postav gros, olărie, lumânări, rotărie, fierărie, mori, etc.). Lucrurile de lux și produsele unei industrii mari, se aduceau din Apus și Transilvania sau din Orient. Din sec. 16-18 se menționează pîue de hârtie și de postav, etc. Industria fabricelor pe o scară mai întinsă începe abia pe la jumătatea sec. 19. — (v. și bresle). — În Transilvania, industriile, mai ales ale metalelor, erau dezvoltate și meșteșugarii sași exportau produsele lor în Tara-Rom. și Mold. (arme, obiecte de metal, podoabe, lucruri de îmbrăcăminte, etc.).

INEU (magh. Borosjenő). Comună în Jud. Arad, pe Crișul alb (6000 l.). La 1199 exista acolo o mănăstire, ruinată la finele sec. 15. Pe locul ei fu ridicată o cetățuie de lemn, prefăcută de zid la 1552 de G. Rakoczy, contra Turcilor. — O episcopie ortodoxă-sărbă a ființat la Ineu între 1600-1706 cu titlul de „Ienopole“ (apoi la Arad).

INFANTERIA. Organizarea modernă a armatei, în Ț.-Rom. și Mold., începu după Regulamentul Organic (1830). În Țara-Rom. se formară atunci : 3 regimente de miliții (inf.) de câte 2 batalioane și 1 escadron de cavalerie; în Moldova 1 regiment mixt („muscateri“) de 1 batalion și 1 escadron. În plus, trupe neregulate de grăniceri. — După unire, sub Cuzza (1860), efectivele infanteriei erau de : 6 regimente de infanterie și 1 batalion vânători (plus 9 batalioane grăniceri de pază). — La 1868, Principele Carol reorganiză armata: 8 regimente de linie, 4 batalioane de vânători; și 8 regim. de dorobanți cu schimbul a 4 batalioane (create la 1872). — În campania din 1877, aveam 8 regimente de linie, 4 batalioane de vânători și 16 regimente de Dorobanți. — Efectivele din 1916 : 40 regimente de infanterie + 40 de rezervă ; 10 de vânători, și regim. de grăniceri. — (v. și oastea, pedestrirea pentru vremea veche; și armata).

INSCRIPTII. Vechile inscripții, săpate în piatră, ne-au rămas de la locașurile religioase, pe pietrele tombale, cruci, etc. Afară de câteva excepții, până târziu în sec. 17, aceste inscripții erau slavonești. — Exemple de inscripții: — PISANIA unei biserici: „Eu Ștefan Voevod, cu mila lui Dumnezeu, Domn al Țării Moldovei și cu prea iubitul meu fiu Alexandru, am zidit această biserică care este în Borzești pe Trotuș, Adormirea prea sfintei născătoarei de Dumnezeu, întru rugăciune sie-și și întru pomenirea sfânt răposaților moși și părinți ai lor, care a început a se zidi în anul 7001 (1493) luna Iulie în 9 și s'a săvârșit în an. 7002, iar al Domniei sale an curgător al 38-lea, luna Octombrie 12“. — Pe PIATRA DE MOR-

MANT. La monăstirea din Câmpulung: „Luna Noembrie 16 zile au răposat marele și autocratul Domn IO. Nicolae Alexandru Voevod, fiul marelui Basaraba Voevoda, în anul 6873 (1364), indiction 3; eternă fie-i aducerea aminte“. — Din 1504, de la Putna: „Credinciosul Domn IO Ștefan Voevod cu mila lui IO. Nicolae Alexandru Voevod, fiul marelui Basaraba Voevod, ctitor și ziditor al acestui sfânt locaș, care aci zace și s'au mutat la locurile veșnice în anul 7012 (1504) Iulie 27“. Din 1569, la Snagov: „A răposat roaba lui Dumnezeu monahia Eupraxia (Jupăneasa Marga) după moartea a patru fii ai ei, cari au fost tăiați. Vecinica pomenire. Mult intristata mamă pâla moarte“. — Pe un CLOPOT, la monăstirea Cotmeana: „In zilele bine credinciosului Domn Io. Dan Voevod, a făcut acest clopot jupânul Dragomir, fiul starețului Dragomir, în anul 6893 (1385) indiction 8“. — Pe CLADIREA turnului clopotniță de la Monăstirea Dealu: „Cu mila lui Dumnezeu Io Radu Voevod, fiul lui Vlad Voevod, Domn a toată Țara-Românească, inceptu acest turn al sfântului părintelui nostru Nicolae, în anul 7007 (1499) luna August 26“. — Pe PECETIA lui Vladislav I al Țării-Român.: „Ladizlaus Dei gratia Voivoda Transalpinus Banus de Zevrinio Dux de Fugrus“ (1365). — Pe MONEDA aceluiaș Domn: „M. Ladizlai Waiwoda + Transalpini“. — Pe o CRUCE a lui Leon Vv.: „In numele tatălui și fiului ridicat-am această cinstită cruce în numele Sf. Gheorghe, pentru pomenirea ce am avut în acest loc cu pribegii, când au venit de peste munte asupra Domniei mele în an. 7139 (1631), în luna August, Marți, Milostivul D-zeu, cu ruga Sfântului Gheorghe, supusulau sub sabia Domniei mele și i-am biruit și căți au căzut în bătaie zac sub această movilă, iar crucea s'a ridicat în luna Februarie 20, an 7140 de la Cristos 1632“. — La PALATUL de la Potlogi: „Aceste case de la temelia lor sunt înălțate de luminatul Domn Io. Constantin Basarab Voevod fiului său Constantin Brâncoveanu, începându-le și sfârșindu-le la leat 7206 (1698) și la al zecelea al Dom-

niei sale, ispravnic fiind Mihai ft. postelnic Corbeanul“.

INSULA ȘERPILOR, în Marea Neagră. — (v. Șerpilor, ins.).

IOBAG. În Transilvania se numea astfel țăranul șerb (ca „rumân“ în Țara-Român. și „vecin“ în Moldova); din cuvântul magh. jobbág, care în vremuri vechi însemna vasal, supus al Regelui. — Iobagiile cetățitor („Jobagiones castrorum“) erau supraveghetori ai oamenilor de corvadă ai cetățitor, slujbă îndeplinită de cneji români. — Iobagiile fură fixate pământului în sec. 14 de Carol-Robert. Liberarea lor se făcu după revoluție, la 1849.

IOAN de la Cafa. Episcop grec în Transilvania, fără scaun; caterisit la 1456.

IOAN de la Prislop. Episcop român ortodox în Ardeal, 1585. Investit de Mihai Vodă Mitropolit la Alba-Iulia, pentru Transilvania, 1589-1601.

IOAN. — (v. Ion).

IOANIȚI, Ordinul Cavalerilor. Cavalerii Sfântului Ioan de Ierusalim (Ospitalierii), sub marele magistru Rembold, căpătară de la Regele Bela IV al Ungariei, la 1247, stăpânire asupra țării Severinului (parte din Oltenia) și a Cumaniei (din Țara-Românească de apoi), în afară de stăpânirile Voevozilor români de acolo (Litean și Seneslau). Această donație a țărilor asupra cărora Regele n'avea de altfel o stăpânire de fapt, nu fu urmată de așezarea Ordinului în regiunile noastre: Nu avem nici o știre despre evenimentele din acea vreme și nici o urmă din cetățile ce ar fi ridicat, dacă le-ar fi luat în stăpânire.

ION și **FARCAȘ**. Cnezi sau voievozi ai Românilor din Oltenia în veacul 13. Printr'o diplomă din 1247, Regele Ungariei acordă pe 25 de ani Ordinului Cav. Sf. Ioan, țara Severinului toată, cu knejatele sau teritoriile lui Ioan și F. până la Olt. Acești mici Domni regionali stăpâneau după cum se vede din acel act, o parte din Oltenia, corespunzând probabil județelor de azi Dolj și Romanați. (În acelaș document se vorbește de țările voievozilor Liton și Seneslau).

ION (Ioan). — Domni în Moldova:

ION I Despota. Domn 1561-63. — (v. **Despot**).

ION II cel cumplit (Armeanul) Domn al Moldovei 1572-74. Fiu natural sau pretins al lui Ștefăniță Vodă și al unei armene. Luă scaunul Moldovei de la Bogdan III și domni cu cruzime, ducând o politică de duplicitate între Turci și Poloni. În luptă cu Petru Voevod (Schiopul) susținut de Turci. După câteva bătălii victorioase la Ziliște, Brălla, Tighina, fu lovit la Cahul de o puternică oaste turcească; silit să se predea, fu ucis de Turci (Iunie 1574).

ION III (Iancu) zis Sasul; fiu natural al lui Petru Rareș și al Catrinei din Brașov. Domn M. 1579-82, în care timp jefui țara. Mazilit, fu închis și decapitat la Lemberg (1582).

În sec. 18-19 : **ION** Mavrocordat, Domn 1743-47. (v. **Mavrocordat**). — **ION** Calimah 1758-61. (v. **Calimahi**). — **ION** Sandu 1822-28 (v. **Sturdza**). — Domni în Ț.-Rom. : **ION** Caragea 1912-18 (v. **Caragea**).

Pretendenți și feciori domnești :

ION, fiu al lui Dan I al Țării-Românești, † pribeag la Ragusa după 1403.

ION, zis Potcoavă (Sarpega), uzurpator al scaunului Moldovei, 1577.

ION Lungul, „Ion Vodă“, ridicat Domn la 1581 de Lăpușneni și unii boeri ai Moldovei ; bătut de oastea lui Petru Vodă la Balota.

ION (Ivan). Adus la 1587 de Cazaci, ca Domn în Moldova, fu înfrânt la Tutova de oastea lui Petru Voev. Identitatea lui necunoscută.

ION Voevod, fiul lui Vasile Lupu. La 1639 Vasile Vodă plănuia să-i lase scaunul Moldovei, el urmând să-l ia pe al Ț.-Rom. (1621 † 1640).

ION ALBERT. Rege al Poloniei, 1492-1501. Pornind la 1497 împotriva lui Ștefan al Moldovei, asediă în zadar Suceava și fu înfrânt la întoarcerea în codrul Cosminului (Bucovina).

ION și Ladislau fiii lui Petru din Bârsău, cneji români din Banat, răsculați contra Regelui la 1380.

ION CEL NOU, sfântul, de la Suceava. Negustor

din Trapezunt, fu chinuit și ucis de Tătari la Cetea Albă, 1332. Moaștele lui fură aduse (1402) de Alexandru cel bun la Suceava în mănăstirea Sf. Gheorghe, până azi loc de pelerinagiu al populației din Bucovina.

IONAȘ (Ioaneș) viteazul. Boer al lui Roman Voevod și următorii, în doc. Moldov. între 1391-1404.

IONAȘCO. Domnișor, ridicat sub numele de „Bogdan Vodă” de către Orheeni și Lăpușneni la 1592. Biruit de Aron-Vodă și călugărit.

IONAȘEȘTI. Sat în Tecuci, pe Siret : „Vadul Turcilor”, până unde Ștefan Vodă îi urmări după biruința de la Podul-Inalt 1475.

IONESCU, Take. Om de stat, orator; jurisconsult. Șef al partidului conservator-democrat. Prim-Ministru în 1921. (1858-1922). — Familie din Ploești.

IONESCU, Nicolae. Profesor, om politic (1820-1905).

IONEȘTI Govoril. Sat în Vâlcea. Urmele așezărilor romane de la Pons-Aluți. — (v. **Pons-Aluți**).

IORGA. Familie din Moldova; din sec. 18 la Boțoșani. — Nicolae Iorga n. 1871. Profesor, istoric, literat. Prim-ministru, 1931. Opera sa vastă a adus cele mai mari foloase istoriei și culturii românești.

IORGOVAN (Iovan Iorgovan). Numele lui Hercule în tradiția populară, rămasă încă în Mehedinți, în jurul Cernei (apropierea vechilor băi zise ale lui Hercule). Acestui personagiu legendar i se atribuie întâmplări de un mare interes pentru folclorul nostru. „Brazda lui Novac” ar fi urma lăsată de balaurul urmărit și ucis de Iorgovan (numele arată o influență sârbească).

IORGOVICI, Paul. Profesor și scriitor, patriot din Banat (1764-1808).

IOSIF. Cel dintâi arhiepiscop ortodox (mitropolit) al Moldovei la Suceava, după 1385, în domniile lui Petru, Roman și Alexandru. Fusese episcop de Cetea-Albă.

IOSIF Naniescu. Mitropolit al Moldovei (1876-1902). De la 1873-76, episcop de Argeș. (1820-1902).

IOSIF Gheorghian. Mitropolit Primat al României 1886-93; retras, apoi reales 1896-1909. Fost episcop de Huși și al Dunărei de jos 1865-86. (1829-1909).

IOSIF II, Impăratul Germaniei (Austriei). Acest mare suveran se îngriji în mai multe rânduri de soarta nefericită a Românilor iobagi din Transilvania, în favoarea căror dete rescriptele din 1783 și 1785 (desființarea iobăgiei personale), cari însă nu avură urmare.

IO (prescurtare din Ioan). Siglă care preceda totdeauna (în acte oficiale, inscripții), numele Domnilor români. Imprumutat se pare în sec. 14 de la titlatura țarilor bulgari.

IPATESCU Grigore, General. În războiul din 1877, colonel comand. de brigadă la asediul Griviței (1836-95).

IRINA (Regina), Fiica lui Eremia Moghilă al Moldovei; soția lui Mihai Coribut, duce de Wisnoviecki. † 1616.

IRINA, Fiica lui Miloș Voevod, soția lui Albu de la Golești, † 1577.

IRINA (Botezata). Concubina, apoi soția lui Petru V. (Schiopul), mama fiului său Ștefan; † 1592.

IRMILIC. Monedă turcească, care avea curs în țările noastre în sec. 18-19. — (v. monede).

ISABELA, Regina. Soția lui Ion Zapolia, Principe al Transilvaniei și Rege al Ungariei; fiica lui Sigismund al Poloniei. După moartea lui Zapolia, luptă să păstreze fiului lor Sigismund tronul, pe care îl cedă la 1551 lui Ferdinand. Se întoarse la 1556 și domni pentru fiul ei până la 1559. (Mormântul în biserica de la Alba-Iulia).

ISAC. Vistiernicul lui Ștefan și Bogdan al Moldovei, de la 1491-1508.

ISACCEA. Orașel pe Dunăre, în Jud. Tulcea. Vechiu târg tătăresc, apoi turcesc (Isak-Kioi) în sec. 16, pe ruinele cetății antice Noviodunum. Români îl numeau altădată Oblucița, vad renumit al Dunării. Lângă oraș, ruine. Pare că acolo a fost vechiul oraș Vicina. — Pop. 4500 l. — (v. Noviodunum și Vicina).

ISACESCUL. Familie boer. din Mold. (Bucovina).— Gheorghe Isăcescul, căpitan al Bucovinei (1780-1860).

ISAIA de la Bacău. Logofăt mare între 1407—40.

ISAIA. Vornicul lui Ștefan c. mare și cumnatul lui. Tăiat de Domn la 1471.

ISAIA. Episcop de Rădăuți 1572-80. A compilat cronici.

ISLAZ. Sat mare la Dunăre, în Jud. Romanați. Stațiune romană la capul drumului Oltului spre Romula. Cetățue de pământ și șanțuri (s'au găsit sarcofagii, monede, obiecte diverse). — La 1848 Iunie 9, la Islaz s'au proclamat (de Hellade, Golescu, Magheru, Popa Șapcă) principiile de la cari porni mișcarea revoluționară.

ISMAIL. Oraș din Basarabia, port la Dunăre. În vechime era numit „Șmil“ de Moldoveni (înainte de Genovezi). Pe locul unei anticîi așezări (poate Aliobrix sau Smornes). Sub stăpânirea turcească era târg însemnat. Orașul actual e refăcut la 1810 de Gener. Tucicov. Moschee frumoasă, transformată în biserică de Ruși. Biserica Sf. Nicolae din sec. 16. Popul. (930): 25.000 loc. — **CETATEA** turcească de la Ismail, din sec. 16, ridicată pare-se pe locul unui fort genovez, deveni o fortăreață puternică, fiind refăcută modern pe la 1775. Părăsită de Ruși, după luarea ei la 1809, s'a ruinat. În perimetrul ei, cuprindea întreg orașul.

ISMAIL. Județ din Basarabia, dealungul Dunărei și Mării (vechea „Basarabie“). Din sec. 16 până la 1812 a fost stăpânit de Turci ca raia. Orașe: Ismail, reședința, Bolgrad, Chilia, Vâlcov. Bălți mari. — Suprafața 4210 kp. Populația (1930) 224.000 loc.

ISMAIL, Episcopia de. De la 1761-72 a fost la Ismail o episcopie a raialei și a Ucrainei. Mai târziu, 1864-78, a Dunărei de jos. Azi Ep. de Cetatea-Albă-Ismail.— (v. **Proilav** și **Dunăre de jos**).

ISNAF. O numire turcească (s. 18-19) pentru breaslă, corporație.

ISNOAVA (Iznov) de. Insemna în vechime: făcut din nou, a doua oară. Biserica făcută din isnoavă: reconstruită, din nou clădită.

ISPISOC. Numire veche în Moldova, pentru document, act, înscris.

ISPRAVNIC. Altădată cuvântul însemna în general: administrator, conducător, îndeplinitor. — În s. 18-19 capii sau cărmuitorii județelor se numeau ispravnici. Funcție și titlu înființat la 1741 de Const. Mavrocordat, în locul vechilor căpitani, vornici (și părcălabilor în Mold.). De la finele sec. 19 erau doi de județ, unul administrativ, altul judecătoresc (de obicei un român și un grec). Sub Regulamentul organic ispravnicii luară numele de „ocârmuitorii județelor” (apoi în organizarea modernă Prefecți).— Ispravnici se mai numeau și slujbași cu atribuții de intendent: „Ispravnic de Curte”; și acei cari îndeplineau temporar o însărcinare pentru Domn: ispravnic al unei clădiri, biserici, etc. (de obicei un boer de încredere al Domnului). — (În vremea ocupației austriace în Oltenia, erau de flece județ ca judecători, câte 4 „ispravnici”).

ISTRATI. Familie boer. din Moldova. — Constantin Istrati, savant chimist, profesor, scriitor, organizator (1850-1918). A lăsat o importantă colecție de obiecte antice (colecția „Maria Istrati-Capșa”).

ISTRATIE (Evstratie) Vodă Dabija. Domn al Moldovei, 1661-66. (v. Dabija). — **ISTRATE** logofătul. (v. Eustratie).

ISTRITZA. Munte în Buzău, lângă Pietroasa, unde s'a găsit tezaurul lui Atanaric zis „Cloșca cu pui”. (v. Pietroasa). Urme de așezare antică getă (Comidava?). — De acolo pleacă șirul de movile la câmp spre Dunăre (drumul Sciților, Geților?).

ISTROS (roman: Istrus și Histria). Veche cetate grecească din Dobrogea. — (v. Histria).

ISTRU (grec: Ister, roman: Hister). Numele Dunărei în antichitate. — (v. Dunărea).

ISVERNA. În Mehedinți. Lângă „Piatra lui Stan”, aproape de Cerna, întărituri de pământ, șanțuri (dacice sau romane).

ISVOARE. Lângă Bogdănești, Jud. Bacău, „zidurile de la Isoare”, unde ar fi fost o biserică catolică.

ISVORUL BARSEI. Sat pe Topolnița, în Mehedintți. Resturi romane la locul Martalogi. Tradiție despre „Jidovi“ și „Tătari“, „Vadul tătarului“.

ISVORUL FRUMOS. Pe marginea Dunării, în Mehedintți. Resturi de zidărie, din valul (Brazda lui Novac) și din drumul roman. Punct de trecere al Dunării pentru calea romană spre răsărit, la Orevița. Dealungul ei, măguri.-

ISVORANU. Neamul boerilor de la Isvor (în Jud. Olt) e cunoscut în Țara-Românească din sec. 15. — Dragomir, stolnicul lui Vlad Voevod 1495. — Bădea Isvoranul, postelnicul, 1580. — Cernica Știrbei de la Isvor, vornicul, 1600, a cărui poreclă rămase numele familiei (v. Știrbei). — Din Radu Știrbei Isvoranul, vel armaș, apoi mare vornic sub Brâncoveanu, se trage ramura numită Isvoranu.

ISVORANUL. Schit în Jud. Buzău, la Isvorani-Grăjdana; probabil din sec. 16. Fost motoc al mănăstirii Mihai-Vodă din București (în biserică mormântul Mitropolit. Luca, 1629).

ISALNIȚA. Sat în Dolj. Biserica zidită de Petru Obedeianul vel armaș în 1706.

ISLIC (uneori „șlic“). Coafură, căciulă imblănită (de obicei cu sobol), pe care o purtau boerii și Domnul cu începere de la sfârșitul sec. 17. Tare, și mai târziu (sec. 18-19) mai larg la vârf ca la bază, de formă exagerată, I. erea greu de purtat și foarte puțin estetic. (v. și Guciuman).

IȚCANI (Ețcani). Sat în Bucovina, aproape de Suceava. Mănăstirea de călugărițe (S-ta Maria), „a lui Iațcu“, fondată în prima jumătate a sec. 15 sub Alexandru cel bun, s'a risipit. Biserica actuală de la începutul sec. 17.

IUGA. Domn al Moldovei. (v. Iurg Koriatovici). — IUGA II, fiul lui Iurg Koriatovici și al Anastasiei. Ocupă la 1400, scurt timp, scaunul Moldovei (poate ca coregent sau înlocuitor al lui Ștefan I), dar fu înălăturat de Alexandru Voevod, cu ajutorul lui Mircea al Țării-Românești.

IUGA, Popa, de la Bala. Sfetnic de credință al lui

Alexandru cel bun al Moldovei, de la care primi multe moși in danie (intre 1424-39).

IUGA. Vistiernic al Moldovei sub Ștefan Voevod intre 1460-81.

IUGA de Seliște. Familie nobilă din Maramureș (cunosc. sec. 15).

IULIANUS, Tettius. General roman; trimes de Domitian contra Dacilor, pe care-i infrânse sângeros la Tape (in Banat) la 89.

IUNAC. Se numeau in Moldova prin sec. 15-16, ostășii sau voinici.

IURAȘCU. Familie boer. din Moldova de jos. — Iurașcu logofătul, 1605.

IURG (Iurie) Koriatovici. Principe litvan din Podolia, arătat de unele izvoare Domn al Țării Moldovei la 1373 (câtva timp alături de Petru I), ca soț al Anastasiei fiica lui Latzco-Vodă, chemat la domnie de boeri. Organizator al țării, in luptă cu Tătarii, și-ar fi avut scaunul la Bârlad. După cercetări noi, domnia lui e contestată de unii istorici.

IUSBAȘA. Ofițer turcesc, sutaș, cap peste o sută de oameni. Imprumutat in Țara-Român. la finele sec. 17. Iusbașa de fustași comanda garda de fustași ai Domnului.

IVAN VIEZURE. Domnișor (pretendent) ridicat la 1548 contra lui Radu Vodă VII; prins și tălat de acesta.

IVASCO (Ioan). Fiul lui Petru V. Mușat, pretendent la domnia Țării Moldovei, pe care nu o căpătă, deși sprijinit de Regele Poloniei, 1400.

IZA, Râu de munte in Maramureș, afluent al Tisei.

IZLOZEANU. Familie de boeri din Moldova in sec. 16-17 (de la Lozna). — Gheorghe Izlozeanu, părcălab de Hotin, 1598. — Fiica sa Elisaveta, era Doamna lui Eremia Vodă Moghilă.

IZVOD. Insemnare, notă, listă, uneori și copie, in vechime.

I

IMBRĂCAMINTEA. — Costume în vechime. (v. portul).

INSEMNAREA. Tradiția sau obiceiul cerea odinioară ca Domnul, în Țara-Român. și Moldova, să nu aibă la față vreun semn sau mutilare. Deaceea Domnii puneau să „insemne“ la nas pe candidați sau pe cei bănuți că umblă după tron. Insemnarea se făcea prin tăierea, crestarea parțială a nasului sau a despărțirii dintre nări.

IMPROPRIETARIREA. Țăranii fără pământ, foști clăcași, au fost improprietăriți în câteva rânduri în România, în sec. 19-20. În vechiul Regat al României cea dintâi s'a făcut la 1864 prin Legea rurală, cu moșile Statului și cele particulare, apoi în măsură mai mică la 1879. — Exproprierea rurală hotărâtă după marele războiu și consfințită prin Legea agrară din Martie 1919 și Iulie 1921, răspundea unei nevoi și a fost un adevărat eveniment social. Prea radicală însă și defectuos aplicată, a slăbit producția agricolă. Toate moșile mari (în diferite modalități) fură împărțite țăranilor cari luară în stăpânire 6.000.000 ha. (din cari 2.775.000 în România veche, 1.660.000 în Transilvania. Banat și părțile vecine, 1.500.000 în Basarabia, 75.000 în Bucovina); peste un milion de locuitori fură astfel improprietăriți între 1919-24. (În Transilvania cu regiunile vecine și în Bucovina, o improprietărire se făcuse prin decret împărătesc la 1854).

J

JABCA. Mănăstire de femei în Jud. Soroca, pe Nistru; fondată în sec. 17. Biserică modernă.

JACU român (magh. Zsakod). În Județul Târnava mică. Așezare dacă (obiecte și podoabe diverse).

JALEȘ. Râu de munte în Jud. Gorj, care unit cu Bistrița se varsă în Jiu.

JALEȘ, Județul de. Din vechime, în sec. 14-15, județul Gorjului sau o parte din el (și un colț N. E. din Mehedinții de azi) se numea de Jaleș, după râul Jaleș. Cea dintâi mențiune a lui o aflăm în documente din 1385.

JDIOARA. Sat în Jud. Severin, între Caransebeș-Lugoș. Acolo era cetatea Sidovâr, a Banatului de Severin, în sec. 13-14.

JELERI (Zilar; ung. Zseller). Se numeau în Transilvania țărani-clăcași, cei mai nevoiași, lipsiți de orice proprietate, lucrători cu ziua. După 1848 devin liberi, ca toți iobagii.

JEREBIE. În Moldova de sus se numea o bucată de pământ, rezultat al împărțelii hotarului unui sat între răzeși, după nevoia fiecărui. Era o întindere nedeterminată, de obicei lungă și îngustă, nemăsurată, care varia după împrejurări. — (v. și **delnița** din Țara-Românească).

JGHIABU, Schit, lângă Cacova, în Vâlcea. Zidit la 1640 de Matei logofătul, pe ruinele unei biserici vechi de lemn, de la Radu Voevod din sec. 15 sau 16. Reinovată 1827. Pridvor interesant, zugrăvit. (Numele de la un jghiab de apă tămăduitoare).

JIANU. Familie boer. din Jud. Romanați.

JIBLEA. În Jud. Argeș, pe Olt, față de Călimănești. Întărituri de pământ, romane. — Satul e cunoscut în documente de la 1386. Biserica din sec. 17, de la o fostă mănăstire.

JICNIȚA (Jitniță). În vechime: magazie, depozit de provizii.

JICNICER (Jitnicer) mare. Slujbă boerească, în Moldova. Însărcinat cu magaziile (jitnițele) domnești de grâne. În vremea mai veche i se zicea : mare Jitnicer de Suceava.

JIDOSTIȚA. Sat în Mehedinți. Aflat în documente din vremea lui Vladislav Voevod, 1370.

JIDOVA. Localități în diferite părți ale Țării-Românești (cetatea Jidovei, Movila Jidovei, etc.), cu ruine, cetățul sau șanțuri atribuite „Jidovilor“, oameni de altădată, uriași sau tătari. Cele mai multe

sunt rămășițe romane sau dace, altele preistorice, alte mai puține nu se pot determina. — (v. și **Jidovi**).

JIDOVA. In Județul Muscel, în apropiere de Câmpulung, la Grădiștea, ruine de castru roman (ziduri, inscripții, obiecte antice). Era o stațiune militară importantă pe drumul și valul din stânga Oltului de la Dunăre peste munte. Cetatea, de piatră, a fost ridicată sau reconstruită de Septimius Sever la 201. Pe locul ei fusese o mai veche așezare dacă, din care s'au aflat urme.

JIDIVI. Oameni legendari, puternici, uriași, căror poporul în Țara-Român. le atribuie construcții vechi (cetăți, ruine), în general rămase de la Romani. „Jidov“ trebuie luat în înțelesul de ne-creștin, păgân. Acest cuvânt, care însemna odată probabil pe Tătarii-Kazari, și-a schimbat înțelesul cu vremea și a rămas un termen generic, neprecis. Construcțiile romane sunt pe alocuri atribuite și „Tătarilor“; iar în mintea poporului aceste numiri sunt sinonime. În tradiția populară din Oltenia și Țara-Românească, prin „Jidovi“ (și adesea prin „Tătari“) trebuie să înțelegem pe Romani (sau pe înaintașii lor Daci). — (v. și **Tătar**).

JIDOVIN (azi Berzovia). Sat în Jud. Caraș (Banat). Pe locul unde era Bersovia în vremea dacă și romană. Ruine antice. — (v. **Bersovia**).

JIDVEI. In Jud. Târnava-Mică. Mormânt scitic (arme, obiecte diverse).

JIJIA. Râu în Moldova, mlăștinos; afluent al Prutului. Străbate județul Dorohoi, Botoșani, Iași și Fălciu.

JIJILA. Sat în Tulcea. Lângă apa Jijila spre nord, ruinele numite „Gherma“, ale unei cetăți romane.

JILAVA. Sat la sud de București. Urme de așezare preistorică.

JITIANU (Jitia). Mănăstire lângă Craiova, la Balta verde. Fondată în sec. 16 de Basarabii-Craiovești. Reînviată de Doamna Bălașa a lui Constantin Vodă Șerban pe la 1655. Ruinele caselor mănăstirii. (In

biserică morminte din sec. 17). Restaurată de curând.

JIU. Râul. Vine din Transilvania, prin defileul Lainici. Străbate Jud. Gorj și Dolj până la Dunăre, trecând pe la Tg.-Jiu și Craiova. Unul din cele cinci râuri mari ale Țării-Român. Lungime aprox. 240 km. Afluenți : Motru, Gilort, Bistrița, Tismana, Amaradia. — In antichitate se numea Ravon. Numele Jiu (Gil, Jil) e de origină gotică, rămas de la Gepizi.

JIU, Bani de. — (v. **Ban**).

JIU. Bătălia din Valea Jiului în 1916 dete, între 13—19 Octombrie, frumoase succese armatei române ; atacul Germanilor reinceput la 29 Oct. se sfârși cu pătrunderea lor în Oltenia.

JIVCO, Negrul. Căpitan de beșlii, sârbi în serviciul lui Mihai-Viteazul (1599).

JOIMIR. Soldat mercenar, de dobândă, de obicei polon sau cazac ; în Moldova sec. 16—17.

JOLD însemna, în sec. 16—18, leafa soldaților mercenari (cuv. maghiar).

JOLDEA, Boer din Moldova, ales Domn în Septembrie 1562 ; logodit cu Roxanda, fiica lui Petru Rareș. După trei zile fu răsturnat de Lăpușneanu și închis într'o mănăstire.

JOPPECOURT, Charles de. Gentilom din Lotaringia, care lua parte în războaiele Poloniei. Amintirile lui au fost scrise și publicate de Baret (1620) sub titlul : „Histoire sommaire... des derniers troubles de Moldavie“, 1608—19.

JORA. Familie boerească din Moldova. Un Jora stolnicul la 1392. — Gheorghe Jora, Părcălab de Hotin 1528. — Antohi Jora, Hatman, apoi mare Logofăt, a jucat un rol însemnat în politica Moldovei la sfârșitul secolului 17.

JOSA de Som, Iosif. Comite al Timișoarei 1494—1510. Bătu pe Turci la Vidin. Român din Banat.

JOSIKA (Jozsika). Familie nobilă maghiară din Banat, de origină român. — Ștefan J., cancelar al Princ. Sigismund Bathori 1595. — Ioan, baron J., Guvernator al Transilvaniei 1822—34.

JUCU de Sus. In Jud. Cluj. Rămășițe protoistorice dace (ornamente, obiecte diverse).

JUDEC (Jude, Județ, judeci). Cuvânt străvechi românesc, judec vine de la latin. *judex*. Odinioară : stăpân ereditar al unui sat sau comunitate, cu dreptul de judecată, subordonat sau nu unui Voevod, în epoca de orânduire patriarhală a Țării-Românești înainte de sec. 13. — Cu timpul, numirea de judec s'a întins la întreaga clasă socială a oamenilor liberi, stăpâni de moșie, boeri, însemnând în Țara-Român. până pe la 1700 pe omul liber, proprietar, în opoziție cu omul serv sau rumân. „A judecia“ de altfel, înseamnă a libera din rumânie. — In Moldova, sub numele de Jude (plural : juzi), pare că se înțelegea în sec. 15 și capul unui sat (câte unul sau doi). Juridicțla lui se chema „judecie“. — (v. și **cneji**).

JUDECATA (Justiția). Din vechime încă (sec. 14-15), pricinele criminale și unele civile se judecau și în Țara Rom. și în M. de marele Vornic (în Oltenia de marele Ban). In flece județ din Ț. Rom. căpitanul sau vornicul (în Moldova părcălabul sau starostele) era și judecător al pricinilor mai mici. Afacerile privitoare la proprietate, întăriri de stăpânire ale pământului, crimele boerilor ,apelurile judecăței marelui Vornic, se judecau de Domn în Divan, cu boerul mare de sfat. (In lipsă-i prezida Mitropolitul sau, în Țara Rom. marele Ban). Judecata se făcea după obiceiul țării (ca probe : jurământul, jurătorii, acte), cu vechia procedură patriarhală, simplă. (v. și **divan** și **pedepse**). — In veacul 18 se introduc forme noi și se fac condice de legi ; pravilele din sec. 17 erau părăsite de mult (v. **Legi**). — Alexandru Ipsilanti înfrinșase (1780) câte un judecător de județ, iar la București 3 „departamenturi“ (două civile și unul criminal). Hotărârile lor se apelau la „Departamentul veliților boeri“ (de 12), care se forma în Inalt divan domnesc, atunci când prezida Domnul. — Reforma Justiției prin Regulamentul organic, la 1831, prevedea : „Inaltul Divan“ (prezidat de marele Ban), care judeca apeluri de la „Divanul judecătoresc“ (erau

două în Țara-Român, la București și Craiova ; în Moldova la Iași, civil și criminal). Tribunalele de prima instanță se numeau „Judecătorii de județ“ („de ținut” în Moldova). O înaltă „Curte de revizie” (mai târziu Curte de Casație la 1861), servea de control. — Organizarea judecătorească actuală (Curtea de Casație, Curți de Apel, Tribunale, Judecătorii), e creată sub Cuza la 1865, și a primit de atunci mai multe modificări. Această organizare a vechiului Regat a fost întinsă la 1919—20 și în Transilvania și celelalte țări reîntoarse României, până atunci sub regimul judecătorească din Ungaria, Austria și Rusia. — (v. și **Justiția**).

JUDEȚ. O formă a cuvântului vechiu „judec” (v. mai sus). Insemna în genere căpetenie, judecător, din vremea dinainte de întemeierea Țării-Românești. De la exercitarea autorității jud., vine numele teritorial de „județ” (v. mai jos). — În sens restrâns, localizat, a rămas până târziu (sec. 18) numirea de județ pentru capul administrației (primar act.) unui târg în Țara-Rom. (după cum era șoltuzul în Moldova, unde în vremea veche, jude se numea capul satului).

JUDEȚ, județe. Țara-Românească e împărțită din vechime în județe, pe cari le aflăm din sec. 15 aproape în numărul și formația teritorială de azi. Originea lor e legată de autoritatea unor vechi județi-voievozi din veacul de mijloc, păstrând numele acestei rânduiri. Organizarea județelor e desigur datorită Domnilor din sec. 14. De atunci în capul județelor era un părcălab, căpitan, vornic sau ban, cu sarcini administrative, militare și de judecată, pe cari nu le cunoaștem bine. În sec. 18 fu înlocuit cu ispravnicul al cărui urmaș modern (de la 1864) e prefectul. — Unele județe, cunoscute din vechime, au dispărut (Jaleș, Motru, Secueni, Gîlort, Balta); celelalte și-au păstrat numele. Aceste nume vin în mare parte de la râuri (11), altele de la configurația soluului (Muscel) sau dela populație (Vlașca), de la nume de oameni (3 : Mehedinți, Romanai, Vâlcea), sau de

la orașe (1). — În Moldova, județul se numea „ținut“; numele de județ a fost introdus numai după Unire (v. și ținut). — Județele din Transilvania, Banat și țările alăturate, corespund comitatelor ungare dinaintea de 1918.

JUDEȚELE ROMANIEI. În Țara-Românească : Argeș, Buzău, Brăila, Dâmbovița, Dolj, Gorj, Ialomița, Ilfov, Mehedinți, Muscel, Olt, Prahova, Romanați, R.-Sărat, Teleorman, Vâlcea, Vlașca. — În Moldova : Bacău, Baia (fost Suceava), Botoșani, Covurlui, Dorohoi, Fălciu, Iași, Neamțu, Putna, Roman, Tecuci Tutova, Vaslui. — În Bucovina : Câmpulung, Cernăuți, Rădăuți, Storojineț, Suceava. — În Basarabia : Bălți, Cahul, Cetatea-Albă, Hotin, Ismail, Lăpușna, Orhei, Soroca, Tighina. — În Dobrogea : Constanța, Caliacra, Durostor, Tulcea. — În Transilvania : Alba, Brașov, Ciuc, Cluj, Făgăraș, Hunedoara, Mureș, Năsăud, Odorhei, Sălaj, Sibiu, Someș, Târnavă-Mare, Târnavă-Mică, Trei-Scaune, Turda. — În regiunea de N-V : Arad, Bihor, Satmar; Maramureș. — În Banat : Caraș, Severin, Timiș-Torontal.

JUGARIT. Dare pe căruță la intrarea în târg; numită așa fiindcă se lua „pe jug“ de doi boi, mai târziu pe o vită.

JUMĂTATE. Boeri din Moldova în sec. 14—15 : — Ion Jumătate, sfetnic al lui Alexandru-Vodă 1403-15 ; — și fiul său Jurj 1418-30.

JUNGHIU (Jungher). Armă, pumnal care se purta la brâu (dolch germ., dague). De unde acțiunea de „a injunghia“.

JUPAN. Titlul ce se da boerilor din Țara-Românească și Moldova („jupân Radu“, „jupâne Vornic“), din sec. 14—18. (Prescurtarea „pan“ era întrebuințată în Moldova). Cuvânt slav de origine, se afla și la Maghiari tot în înțeles de nobil. Schimbându-și valoarea, din sec. 18 se generalizează, sfârșind în al 19 cu înțeles pejorativ. În sec. 18, jupân începe a fi înlocuit cu „cocon“.

JUPANEASA (și Jupăniță). Femeia nobilă; soția și fetele boerilor (sec. 14—18). Înlocuit în urmă cu ter-

menul de „cocoană“, căzu ca și titlul masculin, în domeniul comun și ajunse să însemne fata din casă, servitoarea.

JUPANEȘTI. Sat în Muscel. Biserica din 1742 cu școală din sec. 18.

JURATORI. La pricinele între părți, legile vechi cereau ca un număr de jurători „oameni buni“ (adică de bună reputație), să jure pentru una din părți. Spre a dovedi contrariul, partea cealaltă trebuia să aducă un număr îndoit de jurători („s'au sculat Petru de au jurat cu 12 boeri și au luat hotarul, dar pe urmă iarăși s'au sculat și starețul de au jurat cu 24 de boeri și au luat înapoi acel hotar...“, 1490). Aceasta se chema „a lua lege“ pentru ceilalți („au luat lege 24 boeri peste acel 12 boeri“). — Jurătorii trebuiau să fie de aceeași stare socială cu părțile în pricina; iar între femei erau tot femei. — Jurământul cu „brazda în cap“, obicei străvechi, se lua în cazuri de contestație de hotar.

JURCA. Familie nob. român. din Maramureș.

JURGEA. Familie boer din Moldova de jos (Negriștești, ținut Tecuci); cunoscută din sec. 16.

JURILOVCA. Sat în Tulcea. Ruine antice. — (v. Bisericiuța).

JUSTIȚIA. (Pentru justiția în vechime v. Judecata). — Instanțele actuale de judecată ale României sunt: Înalta Curte de Casație și Justiție la București (înființată 1862); Curțile de apel (la București, Craiova, Galați, Iași, Constanța, Brașov, Cluj, Timișoara, Oradea, Târgu-Mureș, Cernăuți, Chișinău); Tribunalele (unul la reședința fiecărui județ); Judecătorii de pace.

K

KALIACRA. Cetate pe malul Mării, în Dobrogea. — (v. Caliacra).

KALINDERU. Familie stabilită sec. 19 în București.—Ioan K. (1840—1913), scriitor, romanist, consilier al Regelui Carol.

KALINIKIA, Doamna. Princesă bizantină sau din familia regească a Serbiei; soția lui Radu I al Țării-Român. (1370).

KALLATIS. Oraș antic grecesc la Mare, în Dobrogea unde e astăzi Mangalia. Fondat de coloni din Heraclea pontică, prin sec. 6. a. Cr. Ruine importante (zidurile cetății, terme romane, sculpturi, inscripții, vase, obiecte diverse). Infloritor în epoca romană; mai târziu stațiune maritimă bizantină, apoi genoveză. — (v. și Mangalia).

KAPRI. Familie din Bucovina.

KARADJA (Caradja, Caragea). Familie veche greacă aflată în Constantinopol din sec. 15, din care Poarta numi Domni în Țara-Românească: — Nicolae, fost Dragoman al Porții; Domn la 1782—3. — Ioan Karadja, Domn 1812—18. El hotără compulsa-rea și publicarea (1816) legilor cunoscute sub numele de „Condica lui Caragea”. († 1844).

KARA-IFLAK. Numele pe care îl dau Turcii Ț. Rom. (Valahia neagră). Moldova de asemenea era numită de Turci Kara-Bogdan. — Denumirea de „neagră”, din cauza pădurilor, o avea Ț.-R. (Cumania), din sec. 13.

KARLSBURG. Numele german al orașului Alba-Iulia, după 1715. Latin: Alba Carolina; maghiar: Karoly Fehérvár. — (v. Alba-Iulia).

KEAN. Voevod slav în partea de S. V. a Transilvaniei, pe lângă Mureș, la venirea Maghiarilor, sec. 10.

KECSKES. Cetate a Regilor Ungariei; în jud. Alba, Transilvania.

KEMENY de Gyero-Monostor. Familie de magnați maghiari, probabil de origină română (sec. 13). — Ioan Kemény, principe al Transilvaniei, 1661-62 (1607—62). Susținut de Impăratul Leopold în contra lui Apaffy, căzu în lupta de la Selăuș. — Ladislau, comite K., guvernator al Transilvaniei 1758—62. — Iosif, comite K. istoric (1795—1850).

KENDEFI (Kendes) de Malomviz. Familie din Hațeg; coboritoare din Cănde (Kende), nobil român în sec. 14.

KERESD (Kreisch, Criș). Cetate în Trans. (v. Criș).

KERZ. Mănăstire din veacurile de mijloc, în Făgăraș. — (v. Cârța).

KESCO. Familie boer. din Basarabia, originară de la Lucavaț (Bucovina) și numită Cazacu în sec. 17.-Pătrașcu Keșco mare Logofăt, 1611. — Natalia (n. 1859) fiica lui Pavel Kesco, Regină a Serbiei, soția lui Milan I.

KEVE. O veche cetate din sec. 11, la N. de Mureș (la Cuvin în J. Arad), distrusă în al 16, a dat numele comitatului Keve, cunoscut din sec. 12-16. (părți din act. Jud. Timiș, Arad și Caraș).

KEZDI-VASARHELY. — (v. Târgu-Secuilor).

KIAJNA (Despina). Doamna lui Mircea II (Ciobanul) al Țărei-Românești; fiica lui Petru Rareș al Moldovei și a Elenei. Femeie ambițioasă și intrigantă, luptă pentru menținerea în scaun a fiului ei Petru-Vodă. † 1588 în surghiun la Alep.

KILIA, Cetatea. — (v. Chilia).

KINAMOS. Cronicar bizantin din sec. 12. Aminteste de Românii din părțile noastre la 1146.

KIR. Titlu care în vechime preceda numele eleasticilor (arhierei, egumeni). Se da uneori și la boeri în sec. 18 (cuv. grecesc = domn).

KIRALY, Adalbert. General al lui Sigismund Bathori, trimis cu oaste ajutor lui Mihai-Vodă. La 1595 bătu în mai multe locuri pe Turci (Silistra, Brăila, Nicopol) și luă parte la Călugăreni. † 1596 în Moldova, în luptele cu Polonia.

KISELEFF, Pavel Dimitreivici, comite. General rus. Dela 1829—34 guvernator general al Țării-Rom. și Moldovei, cu titlu de Președinte al Divanului, pe timpul ocupației ruse ce urmă tratatului de la Adrianopol. Administră țările românești cu înțelepciune și bunăvoință, făcând multe reforme bune. Aplicarea Regulamentului organic e opera lui. La 1858 luă parte la conferința de la Paris pentru reorganizarea Principatelor (1788—1863).

KLAUSENBURG. Numele german al orașului Cluj.

KLEIN (Micu), Ioan Inocent, baron de Sad. Episcop unit al Transilvaniei 1730—51, la Făgăraș și la

Blaș, unde era un centru religios al Românilor (1692—1768 Roma). — Samoil, nepotul lui, a lăsat scrieri istorice și filozofice (1745-806). — (v. și Micu).

KNEAJNA. Doamna lui Ștefan Lăcustă, Domn al Moldovei † 1542 (mormântul la Bistrița).

KNEJ (Knez). — (v. Cneji).

KOGĂLNICEANU. Familie boer. din Moldova (Fălciu—Basarabia). — Enache Kogălniceanu a scris Letopisețul Moldovei dintre 1733—74. — Mihail Kogălniceanu (1817—1892), om de stat, patriot, orator, scriitor. Șef al guvernului lui Cuza (în 1863—65), a realizat împreună cu Domnul mari reforme pentru țară, după ce fusese cel mai energic susținător al Unirii. La 1878 a apărut cu tărie la Berlin drepturile României. A publicat „Letopisețul Moldovei” și scrieri istorice.

KOKEL (maghiar Küküllő). Numele german al râurilor Târnava din Ardeal.

KOKELBURG. Numele german al orașului Dicio-San-Martin.

KOLOZS. Comitat maghiar al Transilvaniei, jud. Cluj de astăzi.

KOLOZSVAR. Numele maghiar al orașului Cluj.

KONAKI. Familie boer. din Moldova de jos; cunoscută din sec. 17. — Costache Konaki, mare Logofăt, scriitor (1777—1849).

KONIEPOLSKI. Boer polon, însurat cu fiica lui Vasile V. Lupu, fostă soție a lui Ambrosie Grillo.

KÖNIGSEGG, Carl, Graf zu. General. Comandant general al Transilvaniei și în Oltenia, 1720—26.

KONSTANTIA. Numele bizantin al orașului Constanța act., în sec. 10-15. (Dela Constantia sau Constantiana, sec. 4).

KORECKI, Samuel. Boer mare polon. Împreună cu Wisnowiecki, susținu cu oaste pe cumnatul său Alex. Movilă, la 1615. Prins de Turci după o luptă, fu închis la Constantinopol.

KORIATOVICI, Jurg. — (v. la Jurg).

KORNIS, Farkaș. Capul Securilor, devotat lui Sigismund Bathori pe care-l ajută să rela tronul Ar-

dealului la 1598. — Gaspar Kornis, general, consilier al lui Mihai-Vodă în Ardeal. — Din familia maghiară Kornis au fost guvernori ai Transilvaniei : comitele Sigismund K., 1713-31 ; și com. Ioan, 1837-50.

KOSTAKI. Familie din Moldova, cunoscută din sec. 15 : — Boldur, vornicul, boer al lui Ștefan-Vodă. — Kostaki, vel sluger, la finele sec. 16.—Gavril Kostaki, mare vornic, însemnat în sec. 17 ; † 1689. — Lupu, fiul său, mare vornic, Caimacan la 1711, a jucat rol politic la începutul veacului 18. Tăiat de Turci la Constantinopol, 1716. — Constantin, mare Logofăt, caimacam la 1727 († 1736). — Veniamin Kostaki (1768—1846), Mitropolitul Moldovei, prelat vestit, patriot și sprijinitor al culturii. — Manolake Kostaki Epureanu (1824—81), om politic. — (Mai multe ramuri din această familie, cu numele de : Lățescu, Boldur, Epureanu, Negel).

KÖVAR. Cetate în comitatul Satmar.—(v. Chioru).

KRANEA. Așezământ grec antic, la Mare. Astăzi Ekrene în Dobrogea nouă. Urmele castrului roman, resturi antice.

KRASSO-Szöreny. Numele maghiar al Comitatului Caraș-Severin din Banat.

KRETZULESCU. Strămoșii boerilor de la Balotești și de la Kretzulești (Dâmbovița), aveau din sec. 15 moșii în Argeș și Vâlcea (boerii de la Corbi și Voinițești). — Vintilă paharnicul de la Balotești trăia în sec. 16. — Stanca, Doamna lui Mihai-Vodă, † 1603. — Stan logofătul de la Kr. 1620. — Dragomir, mare vornic și Ban † 1650. — Radu Kretzulescu, mare logofăt, jucă un rol însemnat în politica Țării-Românești, cap al partidelor Kretzuleștilor și Cantacuzenilor și dușman al Grecilor. Caimacam la 1672, † 1680.—Iordache, marele vornic (1680—1746), ginerele lui Constantin Brâncoveanu. — Constantin, mare Ban 1756—7. — Toma, mare Ban 1764—1776. — Manolache, fiul lui Constantin, mare vornic și Ban 1807-12; († 1815). — Constantin, om politic, ministru președinte (1809—1854). — Nicolae, om politic, președintele Consiliului sub Cuza (1812—1900).

KREUZBURG. Cetate a Ord. Cavalerilor teutoni în Ț.-Bârsei, ridicată la 1217, se credea la Teliu (Nyen), dar probabil la Pasu-Tătarului, unde sunt ruine.

KRONSTADT (în documente latinești : Corona). Numele german al orașului Brașov.

KRUPENSKI. Familie boerească din Moldova, unde e stabilită în prima jumătate a sec. 17. Coborâtoare din vechia familie polonă Rosa. — O ramură în Basarabia.

KUCIUK-KAINARGI. Sat aproape de Siliștra, unde s'a încheiat la 1774 pacea între Turci și Ruși. — (v. *Tratate*).

KÜKÜLLÖ. Numele maghiar al Comitatelor Târnavă din Transilvania.

KÜKÜLLÖVAR. Cetate în Ardeal. — (v. *Cetatea de baltă*).

KUNIMUND. Cel din urmă Rege al Gepizilor din țările noastre, căzut în lupta cu Lombardii și Avarii la 566.

KURT-Mehmet Pașa. În dezordinea ce urma la Iași plecării lui Cantemir la 1711, acest turc ocupă scaunul țării câteva zile.

KUTEN. Căpetenie sau rege al Cumanilor din Țara Rom. Gonit de Tătari, trecu în Ungaria cu poporul lui pe la 1240, așezându-se între Tisa-Dunăre. Printre căpeteniile care-l însoțeau, mulți aveau nume românești : Turtul, Mantu, Hursu, Gubul, Nester.

L

LACUL DOAMNEI. În Jud. Vâlcea, la Ocnele-Mari, pe deal. Legenda unei biserici scufundate.

LĂCULEȚE. Sat în Jud. Dâmbovița. Biserica de la Matei-Vodă și Doamna Elena, din 1645 ; refăcută de Brâncoveanu.

LACURI. La Deleni, în Jud. Botoșani, ruine dintr'un schit fondat la 1724 de Iordache Cantacuzino.

LĂCUSTEANU. Familie boerească din Țara-Rom. (Vâlcea), cunoscută în documente din sec. 16. —

Vodă banul, ucis de Radu-Vodă la 1611. — Ștefan, episcop de Râmnic 1673—93. — Ștefan, caimacan la Craiova, 1815.

LACUSTENI. Sat în Vâlcea. La „Valea Mănăstirei“, ruine de biserică.

LACUSTENI. Sat în Jud. Romanați. Biserica din 1710 de la Radu Lăcusteanu, paharnic și Hagi Stoian. De acolo familia Rusu-Lăcusteanu.

LACZKFI (Latzcfi). Familie n. maghiară. Mari demnitari regești în sec. 14, din cari mai mulți voievozi ai Transilvaniei : Ștefan † 1354, — Andrei, comite a Securilor 1342, învingător al Tătarilor în Moldova, voevod al Trans., Vice-Rege la Neapol † 1359. — Dionis, Voevod al Transilv. 1359—66 și comite de Timiș. — Nicolae, voevod 1367—9, comandă oastea Regelui Ludovic contra lui Vladislav al Țării-Rom. și căzu în bătălia cu Dragomir la 1369. Emeric, fiul lui Ștefan, Voevod 1369-72, apoi Palatin. — Ștefan II, voevod 1372—76, tăiat de Regele Ludovic ; — Ladislav, comite de Arad, 1421.

LADISLAU, Voevod al Transilvaniei 1307—12. Puțernic și popular, se ridică contra Regelui Carol Robert, care porni contra lui și apoi se împacă. Fiii săi Ladislav cel mare și Ladislav cel mic, răsculați la 1316, fură înfrânți de Rege. (v. și **Apor**).

LADISLAU de Doboca. Boer înrudit cu Vladislav I Voiev., căruia Domnul îi făcu danie la 1372 mai multe moșii în țara Făgărașului pentru vitejia lui în luptele cu Turcii și Bulgarii.

LĂEȚI. Țigani nomazi „de lae“, veniți în ultimele secole de peste Dunăre, cutreerău țările noastre practicând diferite meserii (de obicei fierari, arămari). Erau orânduși printre țiganii Domniei, cărei plăteau un bir. Cete din această categorie de țigani au rămas până astăzi.

LAHOVARY. Familie boer. de origină greacă, în Țara Rom. pe la sfârșitul s. 18. — Alexandru Lahovary (1841-1897), om politic, orator, unul din conducătorii partidului conservator. — Iacob, general, om politic (1846—190). — Ioan (1848—1915), om politic.

LAICAI. Sat în Muscel. Tradiția luptelor între „Negru-Vodă” și Tătari pe dealul Piscu-Olarului.

LAINICI. Schit în jud. Gorj, în strâmtoarea Jiului. Fondat de familia Păianu în sec. 18.

LAIOT (Laiotă, cel negru), porecla lui Basaraba II Voevod. — (v. Basaraba).

LAIOT. Un voevod L. (Voyvoda Laysta), probabil din neamul Domnilor Ț.-Rom., trăia la începutul s. 14.

LAIOT (Basaraba). Pretendent domnesc în sec. 16. Împreună cu Stroe și alți boeri veni cu oști din Banat, biruind pe Radu Vodă (Paisle); peste două luni fu ucis de acesta în luptă la Fântâna Țiganului, 1544.

LAMBRINO. Familie boer. din Moldova, stabilită acolo la finele sec. 17. — Alexandru L., general (1855-1926).

LAMOTESCU. Familie boer. din Ț. Rom.; numită (sec. 17) după moșia Lămotești din Ilfov.

LANCRAM. În jud. Alba. În sec. 16 boeri pribegi din Țara Rom. zidiseră acolo o mănăstire; risipită.

LANNOY, Guillebert de. Gentilom al ducelui de Burgundia, trimis de Regele Henri al Angliei ca sol la Vitold, Mare-Duce al Litvaniei. În ale sale „Voyages et ambassades” povestește trecerea lui prin Moldova la 1421.

LAPATTI. Familie, în Ț. Rom. din sec. 18.

LAPOȘ. Sat din jud. Buzău. Tradiția despre Doamna Neaga. Locuri la Lapoș și împrejurimi: Biserica Doamnei Neaga, din cari zidării; puțul Doamnei (un colac), drumul Doamnei, poiana și grădinile.

LAPOS. Râu în Transilvania, afluent al Someșului. (Jud. Someș și Satmar).

LAPUGIU. Sat în Hunedoara. O biserică veche și interesantă de lemn.

LĂPUȘATA. În Jud. Vâlcea. Pe dealul Mărarului „movila lui Mircea”; tradiții despre Mircea-Vodă.

LAPUȘNA. Sat în Jud. Lăpușna. Cunoscut ca târg cu însemnătate în sec. 15, și scaun al ținutului.

LAPUȘNA. Ținut vechiu al Moldovei, numit după târgul Lăpușna. Astăzi județ, cu reședința la Kișineu. Suprafața 4180 Kp. Populația 422.000 locuitori.

LAPUȘNEANU. Porecla lui Alexandru IV, Domnul Moldovei, fiu natural al lui Bogdan Voev. cu Anastasia de la Lăpușna. — (v. Alexandru).

LARGA. — In jud. Bacău pe Troțuș. Biserică din 1790, de la Constantin și Maria Ghika.

LARGAȘENI. In jud. Tecuci. Biserica satului de la Vornicul Costake Konaki, 1785.

LĂRGIANA. Stațiune romană în Dacia. La Sutor actual, lângă Zimbor, jud. Cluj.

LASKI. Albert. Magnat polon; ajută lui Iacob Despot să răstoarne pe Lăpușneanu la 1561.

LATINĂ, limba. Nu avem știință dacă acte din Țara Rom. anterioare sfârșitului sec. 14, când apare limba slavonă la Curte, erau scrise în latinește (nu există nici un act cunoscut înainte de 1365). Intrebuințarea limbei latine, redusă, o aflăm în sec. 14—15 la inscripțiile monedelor, a peceților domnești și la redactarea hrisoavelor Domnilor noștri pentru Făgăraș și alte părți, rareori la inscripții lapidare. Mai târziu, cancelaria domnească din ambele țări o întrebuința pentru corespondența diplomatică în afară.

LĂTORIȚA (Lotrița). Râu de munte în Jud. Vâlcea, afluent al Lotrului.

LATZCU (Ladislau). Domn al Moldovei 1365-73, fiul lui Bogdan I și al Mariei. Avea scaunul la Siret, unde se înființă în domnia lui o mănăstire dominicană și episcopie catolică. Soția lui era Ana, iar fiica Anastasia, măritată cu Jurg Koriatovici.

LĂȚESCU. Familie din Moldova, o ramură a familiei Kostaki.

LAURENT. Ban de Severin 1263 și 1290, învingător al Bulgarilor.

LAURIAN, August Treboniu. Profesor la București, literat, istoric (1810-1881). A publicat cu Bălcescu: „Magazin istoric pentru Dacia“.

LAVRA. Cuvânt slav: mănăstire mare, templu.

LAZAR, Gheorghe. Profesor din Transilvania; promotor al mișcării de redeșteptare a culturii naționale în Țara-Român. Înființă și conduse școala românească de la Sf. Sava, în București (1779-1823).

LAZU. Familie boer. din Moldova (ținutul Suceava), cunoscută din sec. 17.

LAZUR. Piatră albastră de podocabă, numită în Apus „lapis lazulli“.

LAZURI. Boerii de la Lazuri (Dâmbovița) din sec. 15, sunt același neam cu cei de la Băleni, Ruși și Nucet.

LEAGAN. Căruța cu leagăn, caretă, o aflăm în Țara-Român. pe la începutul sec. 16.

LECCA. Familie boer., în Țara-Românească spre sfârșitul sec. 16. De origină din Corsica (comiți de Cinarca și L. în sec. 12-16). — Așa Lecca, mare comis, unul din generalii de frunte ai lui Mihai Viteazu; comandă călărimea la Călugăreni și Mirăslău, Căpitan de Chior și Gherla, sol la Viena (1550-1607). — Radu L., mare Spătar, decapitat de Radu-Vodă Mihnea la 1617. — Mișu, mare Spătar la 1630 în lupta de la Ducești, mare Ban al Craiovei 1630-1 († 1640). — Preda, Spătar, 1645; și fiul său Barbu, căpitanul de Roșii † 1699. — Constantin (1810-1887), pictor (portrete, istorice), literat. — George, ofițer super. de caval., comandă călărașii de Gorj în șarjă de la Vadin, Oct. 1877. (1842-1899).—(v. și Literatura).

LECCA. Familie boer. din Moldova (Bacău), unde e cunoscută din sec. 17 (o ramură din familia Lecca din Țara-Rom.). — Dimitrie Lecca, General, om politic; în 1877 a comandat div. I-a la Plevna (1832-1888).

LECHINȚA. În Jud. Târnava-mică, pe Mureș. Urme de așezare dacă.

LEDERATA. Pe Dunăre, la gura Carașului, în Banatul sârbesc la granița actuală, se afla Lederata, cetate romană la capul drumului spre Ulpia Traiana, în legătură cu Viminacium de pe malul drept. Refăcută puternic de Justinian în sec. 6 (Literata).

LEFEGII. Ostași cu plată, români sau străini, cari formau gardă Domnului în Țara-Rom., comandați de căpitanul de L. Numărul lor nu pare a fi trecut de o mie în sec. 17 (erau mai ales Sași), când purtau de obicei vestminte galbene. „L. Spătarului“ o gardă

a marelui Spătar, formau o companie sub ceașul spătăresc.

LEGI (legiuri). După Pravilele lui Matei-Vodă și a lui Vasile Lupu cari nu fură decât rare ori aplicate, nu se mai făcură codice de legi până la finele sec. 18. Alexandru Ipsilanti puse să se întocmească în Țara-Rom. „praviliceasca condică“ la 1780, înlocuind obiceiul pământului încă în întrebunțare. — Ion Caragea la 1810 în Țara-Rom. (Condica lui Caragea, compilațiune din grecește) și Scarlat Calimah în Moldova, aplicară condicele de legi (cod civil) rămase în vigoare până pe la 1845. Sub Regulamentul organic aveam o condică criminală „a Adunării obștești“ ; în Moldova condica criminală din 1826. — Legile moderne, compilate după codul Napoleon, au fost promulgate sub Cuza. (Codul civil la 1864, procedura civilă la 1865 ; codul penal, după cel francez și prusian 1865 ; codul comercial după cel italian e din 1887). — (v. și Pravile).

LEGIUNI ROMANE. Marea unitate a armatelor romane era legiunea. Pe vremea Imperiului, legiunea comandată de un legat imperial, era tare de 6.000 de oameni ; împărțită în 6 cohorte (sub un tribun) și fiecare cohortă în 10 centurii (companii) sub un centurion. Pe vremea lui Traian erau în cuprinsul Impărăției 30 legiuni. Legionarii erau numai cetățeni romani. În campaniile lui Traian contra Dacilor (101-107) au luat parte legiunile următoare : I Minerva (Pia Felix), IV Flavia (felix), V Macedonia, X Gemina, XXI Rapax distrusă la Tapae, I Adjutrix, VII Claudia, I Italica. Legiunile cari au fost așezate apoi în Dacia erau : XIII Gemina (Pia felix) la Apulum, și mai târziu pe la anul 200, V Macedonica la Potaissa, adusă de la Troesmis. În castrele de la răsărit de Olt (Țara-Rom. act.) și Sciția mică, găsim elemente din XI Claudia și I Italica, ambele cantonate în Moesia. — Pe lângă legiuni, armata romană cuprindea **AUXILIA**, trupe auxiliare, cu soldați necetățeni romani, cari erau grupate în cohorte. Mai multe din aceste cohorte se aflau în Dacia. Unitatea

de cavalerie era „Ala“, aripa (în Dacia Ala I și II Hispanorum). „Numerus“ era o altă subîmpărțire pentru auxiliari (așa în Dacia „numerus Surorum Sagittariorum“, arcași sirieni).

LEHLIU. Familie boer. din Țara-Rom. (Ialomița), unde se află din sec. 18.

LEMENI, Ioan. Episcop unit de Făgăraș 1831-50 (n. 1780 † 1861). — Familia nob. Pop de Lemeny din Făgăraș.

LENCA (Elena sau Ana). Flica lui Alexandru Basaraba și a Doamnei Clara; soția lui Uroș II sau a lui Vucașin Regele Serbiei, în sec. 14.

LENȘ (Linche). Familie boer. din Țara-Rom. de origine franceză (de Linche de Molssac), în țară din sec. 18. — Filip Lenș (1799-186) mare vistier.

LENȚEȘTI. Localitate în Bucovina, unde Poloniș fură bătuți de Boldur vornicul în Oct. 1497.

LEON Vodă Tomșa. Domn al Țării-Rom., 1629-32.— (v. Tomșa).

LEON. Familie din Moldova (țin. Botoșani), cunoscută sec. 17.

LEOPOL. (Lwow, german Lemberg). La Români în vechime : Liov. Orașul polon cu care Moldova și Țara-Rom. aveau vechi legături de negoț. La 1407, Alexandru Voevod încheie cu sfatul din L. o convenție vamală. La 1400 Mircea al Țării-Rom. dete un privilegiu mărfurilor de acolo.

LEOPOLDINA, DIPLOMA (Diploma leopoldinum). Dată la 1690 de Impăratul Leopold II pentru regularea statutului Transilvaniei și raporturilor dintre suveran și popor, prevedea între altele : recunoașterea drepturilor celor 4 religii, validitatea vechilor daniil regale, înființarea guvernatorului imperial în Ardeal și a dietei anuale ; numirea funcționarilor numai din cele 3 națiuni (Maghiari, Sași, Secui). Acest regulament a fost în putere până la 1848.

LEORDEANU. Boerii de la Leordeni (Muscel), stăpâneau acest sat din sec. 15. (Jupân Calciu, 1475).— Fiera, mare vornic la începutul sec. 17 e tatăl lui : — Stroe Leordeanu, mare vornic, vestit în politica

Țării-Rom. după 1660 ; sfetnicul influent al lui Gr. Ghica și Caimacan la 1672, obținu prin intrigi uciderea lui Const. Cantacuzino. Soția lui era Vișa din Golești ; urmașii lor (Radu G.), se numără Goleșcu. — State, mare Paharnic † 1714.—(v. și Goleșcu).

LEORDENI (Leurdeni). Sat în Jud. Muscel. La Leordeni de jos, biserica de la Iord. Goleșcu din 1835.

LEORDENI-Popești. Sat în Ilfov, aproape de București. Casele vechilor stăpâni ai moșii din sec. 16-17, refăcute la începutul sec. 19, și biserica din 1808 de familia Mano. — Așezare protoistorică getă (ep. bronz).

LEOȘTI. Sat în Fălciu. Biserica din 1640 de la Popa Gavril Crețul.

LEPEȘ, Gheorghe. Episcop catolic al Transilvaniei. La 1437 din cauza dărilor apăsătoare și a interdicțiunii, provocă o răscoală a țăranilor.

LEPȘA, Schit în Vrancea, la munte (Jud. Putna) aproape de Tulnici, fondat la 1743.

LERESCU. Familie boer. din Țara-Rom., de la Lerești (Muscel) ; cunoscută din sec. 16.

LEREȘTI. Sat în Muscel, aproape de Câmpulung. Urme de ziduri : „cetatea tătărească”, cu legende despre Voevozii Basarabi (poate o curte domnească din sec. 14—15).

LERICI. Cetățue la Gura Dniprului (lângă Ocea-cov, Rusia de sud), stăpânită de Domni Moldovei la 1455-75 ; în legătură cu Cetatea-Albă.

LESNIC. Sat în Hunedoara. În apropiere, pe Mureș, așezare preistorică și dacă.

LESPEZI. (Podul Neagului), aproape de Comarnic (Jud. Prahova). Biserica de la schitul zidit de Drăghici Cantacuzino spătarul și fiul său Pârvu, la 1661.

LETOPIȘET. Cronică, anale (în Moldova mai ales ; de la leat = an). Cele mai de seamă letopisețe ale Moldovei : a lui Gr. Urechidă, a lui Miron și Nicolae Costin, a lui Neculce, Canta, E. Kogălniceanu, Muste, au fost publicate de M. Kogălniceanu.

LEȚCAE (lescae). Monedă măruntă. — (v. monede).

LETCANI. Sat în Jud. Iași. Biserica din 1790 de la Constantin și Ana Balș.

LEVA (Leven). În războiul Turcilor cu Impărația germană la 1664, Domnii români Gr. Ghica și Dabija luară parte la asediul cetății Leva din Ungaria, care nu reuși, Turcii cu Românii fiind înfrânți.

LEVA. Familie boerească din Basarabia. — (v. Gore).

LEVANTINI. Populația din porturile Asiei mici și insulele grecești, de origină amestecată (italieni, spanioli, grecizați). Un mare număr de levantini a pătruns împreună cu Grecii în țările române.

LEVENȚI (Levinți). Un corp de oaste în Țara-Rom. în sec. 16-17 (De obicei lefegii străini).

LEVKI. Numele antic grec al insulei din Marea Neagră, la răsărit de gurile Dunărei, numită azi a Șerpilor. — (v. Șerpilor, insula).

LICHIREȘTI. Sat în Jud. Ialomița la Dunăre, cunoscut din sec. 17; mai târziu, ca târg, numit Călărași. — (v. Călărași).

LICIUL. Familie din Mold., din sec. 15. — Liclu, Posteinicul lui Petru Rareș, 1530.

LICOSTOMO (Lykostomion). Castel bizantin și apoi genovez, pe Dunăre, la Chilia veche de astăzi. — (v. Chilia).

LICURA. Vlad voev. dracul a ridicat, pe la 1435, o mănăstire pe deal la Licura, lângă Ocnele-Mari în Vâlcea, cărei întări moșia de acolo. Biserica a rămas în ființă până la 1802, când fu arsă de Kirjalii. Nici satul L. nu mai există. — Pe culmea Licurei, ocne de sare părăsite, exploatate din vremea romană.

LIEȘTI. Sat în Jud. Tecuci, cunoscut din sec. 15. Un schit ființa încă acolo în sec. 18 (ruine).

LILIECI. Deal la Ceptura (Prahova). Tradiția unui palat al Doamnei Neagă.

LIMANUL Nistrului. Baltă mare (lagună) prin care Nistrul se varsă în Mare. (40×10 km.) Pe malul de apus e Cetatea-Albă.

LIMBA-DULCE. Boeri moldoveni din sec. 15.—Duma al lui Limbă-Dulce de la Neamțu, vornic al Mol-

dovel, † pe la 1449 ; și fratele său Mândrea, sftinic domnesc 1430-40.

LIMBI străine întrebunțate în țările române, în biserică, cancelaria domnească, inscripții, vorbire : (v. Slavonă, Greacă, Latină).

LIMES (hotar). Numirea romană a șanțurilor sau valurilor de pământ făcute pentru apărare, și însemnând în acelaș timp hotarul stăpânirii romane. În Țara-Rom. „limes alutanus“ și „limes danubianus“ ; și altele în Moldova și Dobrogea. — (v. Val, Brazda lui Novac, Troian).

LIPANEȘTI. Sat în Prahova. Biserica din 1810, de la familia Lipănescu.

LIPCANI. O oaste de pedestrași (împrumutată în Moldova, în vechime alcătuită din Tătari), cu slujba de curieri și la ordinele mar. Polstelnic. Trecut și în Ț.-Rom., numele rămase pentru curierii și slujbașii mărunți ai marilor dregători.

LIPINȚI. Sat în Jud. Cernăuți. Urme de așezare preistorică.

LIPNIC. Localitate pe Nistru, unde Ștefan-Vodă al Moldovei înfrânse pe Tătari la 20 Aug. 1470, ucizând pe fiul Hanului.

LİPOVA (magh. Lippa). Orașel în Jud. Timiș-Torontal, pe Mureș (Populația 6000 loc.) — Cetatea de la Lipova fusese ridicată în sec. 13 de Bela IV apoi întărită de Carol-Robert, care zidi și biserica de acolo la 1315. În sec. 15 era proprietatea lui Ioan Huniadi, mai târziu a Principilor Transilvaniei.

LİPOVENI. Adepții unei secte religioase, persecutată înainte în Rusia cari, începând din sec. 18, se refugiară în Dobrogea, Jud. Brăilei și Moldova (Jud. Suceava), unde se găsesc colonii și sate de ale lor. Lipovenii păstrează portul rusesc, barba și nu se amestecă cu populația românească.

LİPSCANI. Neguțători de mărfuri occidentale în Țara-Rom. ; sec. 18-19. (De la Leipzig-Lipsca).

LİȘTEAVA. Sat în Dolj. Urme preistorice (neolitice, bronz).

LİTEAN-Vodă. — (v. Lituon).

LITENI. Sat în Jud. Bala, cunoscut din sec. 15. Biserica de la Teodor Vărnăv Liteanu, 1752.

LITERATURA. Literatura populară (cântece, poezii, etc.), anonimă și orală, a fost până aproape de epoca modernă, singura manifestare a gândirii și simțirii. Literatura scrisă era redusă până la sfârșitul sec. 18 la traduceri de cărți religioase (cel mai vechiu text român cunoscut e manuscrisul de la Voroneț din sec. 15 ; cea dintâi carte tipărită în rom. Evanghelia lui Coressi 1560), și la câteva cronici din sec. 17-18. Literatura profană începe în prima parte a sec. 19 cu răspândirea de traduceri (din limba greacă, franceză, germană și italiană). Eliade Rădulescu (1802-72) în Ț.-Rom. și Gh. Asachi (1788-869) în Mold., dau avânt literaturii prin scrieri din deosebite genuri literare. Iancu Văcărescu (1790-863), apoi Vasile Cârlova (1809-31), compuseră poezii lirice, A. Donici în Moldova, fabule ; iar C. Negruzzi (1809-69) e primul prozator original.

POEZIA : În perioada romantică, trăiesc poeți de seamă ai literaturii noastre, în fruntea căror strălucește Alecsandri (1819-90), apoi D. Bolintineanu (1819-73), Gr. Alexandrescu (1812-85) ; Al. Sihleanu (1834-57), Mihail Zamfirescu (1839-78), poeți cu simțire aleasă, A. Depăreașanu (1835-85). Apoi Th. Șerbănescu (1837-901), Gr. Grădina (1843-97). Cu Eminescu (1849-89), considerat ca cel mai mare din poezia noastră, se dezvoltă poezia modernă. În pleiada care-l urmează : Alex. Macedonski (1854-1920), D. I. Zamfirescu (1858-1922), Gheorghe Coșbuc (1866-1918), Traian Demetrescu (1866-96), Mircea Demetriade, Al. Obedenaru, Elena Văcărescu (în limba franceză), Haral. G. Lecca (1873-1920), Cincinat Pavelescu (1873-1934), Radu D. Rosetti (n. 1874), Octavian Goga (n. 1881), D. Anghel, Lud. Dauș, Șt. Iosif, P. Cerna († 1913), D. Nanu, M. Codreanu, I. Gr. Perietzeanu, I. Mănușescu, A. Stamatiad, I. Pflăuț.

PROZATORI (povestiri, nuvele, schițe) : Alexandru Odobescu (1834-1895), stilist neasemănat, Nic. Gane (1835-1916), Ion Creangă (1837-1889), Ion. I.

Caragiale (1852-1911), Ion Slavici (1848-1925), Barbu Șt. Delavrancea (1858-1918), G. Brătescu-Voinesti, Em. Gârleanu († 1914), M. Sadoveanu.

TEATRU. Autori dramatici, după Alecsandri : Hașdeu, D. Ollănescu-Ascanio (1849-1908), Bengescu-Dabija, I. Caragiale (1852-1911), Polizu-Micșunești, Grigore Ventura (1849-1909), H. Lecca (1873-1920), Al. Davilla (1860-1929), N. Iorga, V. Eftimiu, Z. Bârsan.

ISTORIA LITERARĂ, cercetările asupra operilor vechi și moderne și critica, datoresc contribuții importante lui : Hașdeu, V. A. Urechă, C. Erbiceanu, Ioan Bianu, M. Gaster, Malorescu, Fr. Damé, I. Nădejde, N. Iorga, Gherea, Bogdan-Duică, M. Dragomirescu, G. Adamescu, P. Eliade, N. Apostolescu, N. Hodoș, Haneș. — **FILOLOGI :** B. P. Hașdeu (1836-1907), Al. Philippide (1859-1932), H. Tiktin, Ovid Densusianu (n. 1873), I. Bărbulescu, slavist (n. 1873), Sextil Pușcariu (n. 1877). — **LITERATURA POPULARĂ** a fost dată la iveală prin câteva culegeri : de poezii și cântece populare (G. Dem. Teodorescu, Alecsandri), de proverbe (J. Zanne), povești (P. Ispirescu), de folclor în general (S. Marian, Arthur Gorovei, T. Pamfile). — (v. și Reviste literare).

LITOVOL. O interpretare, admisă de unii istorici, a numelui Voevodului Litvon sau Litean de la 1247:

LITUON (Litvon, Liten, Litean). Voevod care stăpânea în sec. 13 o parte a Țării-Românești pe care o diplomă a Regelui Bela IV al Ungariei o numește, după numele lui, „țara Lytua (Litva)“ și care pare a cuprinde partea de sus a Olteniei (Vâlcea-Lovișteea și Gorj, cu Hațegul peste munți). Mai târziu el își întinse stăpânirea se pare și peste Olt în Argeș, până pe vremea lui Ladislau IV Cumanul, când o oaste ungară sub magistrul Giurgiu veni să-l pedepsească pentru cotropiri ce nu conveneau Regelui. Lituon pieri în luptă (1272 sau 1273), iar frații lui, între cari Barbat, fură prinși. Lituon era o poreclă (probabil : latin sau litvan) ; numele lui, după vechi cronici, ar fi fost Mihai.

LITVANI. Marele Ducat al Litvaniei se mărginea

până în sec. 15, la Nistru, cu Moldova. Imigrări și colonizări de Litvani (localități ca : Liteni), se constată în Moldova de sus.

LIUDE (de la lude=om). Insemna altădată om de rând, pedestraș ; mai târziu întrebuințat cu înțelesul de contribuabil. Pentru plata impozitelor (sec. 18) se făcea gruparea „pe lude“ (familii), până la Regulamentul organic.

LIVADIA. Sat în Hunedoara. Urme romane.

LIVEZENI. Sat în Muscel. Biserica din 1634. Ruinele unor case boerești.

LIVIANUS, Claudius. Comandantul cohortelor pretoriene în războiul lui Traian cu Dacia.

LOBODĂ. La 1596, Cazacii cu Hatmanii lor Lobodă și Nalivaico, intrară în Moldova după pradă.

LOCADELLO, Jacob. Negustor levantin din Constantinopol (pretins fiu al lui Aron-Vodă, fost domn în Moldova), încercă fără succes, să ia scaunul Moldovei la 1622.

LOCOTENENȚA DOMNEASCA. Intre detronarea lui Cuza, 11 Februarie 1866, și alegerea Principelui Carol, 30 Aprilie 1866, a funcționat cu atribuții suverane o Locotenență domnească compusă din : Nicolae Golescu, Lascar Catargi și General N. Haralamb.

LOGOFĂT. — Demnitatea de MARE-LOGOFĂT era cea dintâi boerie în Moldova, iar în Țara-Rom. venea după marele Vornic. Marele Logofăt (încă din sec. 14) era cancelarul țării (latin : cancellarius, bizantin Λογοθέτης). În divan, era ispravnic (executor) al hrisoavelor domnești pe cari le contrasemna, și din taxele căror își trăgea venitul. (După 1775, funcționau în Ț.-Rom. doi Log. mari: unul de Ț. de sus, altul de T. de jos). În prima jumătate a sec. 19 sub Regulamentul organic, M. Logofăt se numea „al Dreptăței“ (ca un Ministru de Justiție), spre deosebire de M. Log. bisericesc (v. mai jos). — Logofătul AL DOILEA îl ajuta și îl înlocuia : expediția actelor, citirea în Divan, punerea pecetiei domnești, erau în grija lui. Log. al treilea (treti) ca șef, și alți

logofeți în subordine, făceau slujba de cancelarie. Hrisoavele erau scrise de log. de Divan, grămatici (în Moldova : diaci). — Un mare Log. DE OBICEIURI (înființat 1796), însărcinat cu ceremonialul Curței (primiri), ținând condica de ordine domnești, a funcționat câțva timp în Țara-Rom.—In sec. 19, tot în Ț.-Rom. sub Regulam. Organic : M. Logof. BISERICESC, pentru treburile cultului și școalelor (ca Minist. Instrucțiunii) — Logofătul de TAINĂ (în Mold.: cămăraș de isvoade) era secretarul pentru corespondența Domnului și Divanului, având sub el grămaticii și logofeții. — Logof. de VISTERIE. (v. la vistier). — Logofăt se mai zicea în general tuturor scriitorilor de acte, slujbași de cancelarie (celor mai mici „logofețel“), până în sec. 19.

LOGREȘTI. Sat în Gorj. Stațiune preistorică neolitică și din epoca de bronz. Biserică din 1769 de la cluc. Costache Pandia și alții.

LOITRA. Scară mare întrebuințată la asediul cetăților (german : „leiter“).

LOPATARI. Sat în jud. Buzău ; în documente de la începutul sec. 15.

LOPUSNIA. În Serbia, regiunea Crainei, între Valea Timocului și a Moravii, la Lopușnia, ruinele unei biserici, zidite la 1501 de Radu Vodă al Țării-Rom. și de Gherghina pârčalabul.

LORAND (Rorand), fiul comitelui Toma. Voevod al Transilv., la 1293 se resculă contra autorității regelui.

LOSONZ. Familie puternică maghiară din Transilvania, în sec. 14—15. — Ladislau, fiul lui Ștefan de Losonz, Voevod al Transilv. 1377-91. — Ștefan II de L., Ban de Severin și Comite al Timișoarei, ajută pe Mihai al Țării-Rom. la 1420 contra lui Dan II, și căzură amândoi în luptă. — Desider, Voevod al Transilv. 1439. — Ladislau II, Voevod al Trans. 1493-4. — Margareta, soția lui Alexandru Voev. al Moldovei † 1410. — Ștefan, cel din urmă comite de Timișoara, ținu eroic asediul cetății contra Turcilor și fu ucis după căderea ei, la 1551.

LOTRU. Cuvânt vechiu pentru : tâlhar, hoț (latin „latro“). Lotrii se numeau în Țara-Rom. (s. 15-17) și oameni de oaste neregulată, ridicați de obicei de pretendenți la domnie.

LOTRULUI, cetatea. Pe munte, la Golotreni (Vâlcea), la vărsarea Lotrului în Olt, se afla cetatea dispărută a „Domnișorului“, din sec. 13 (ridicată pe la 1233-35 de comitele Colrad). Castelul, cunoscut din diplomele regești maghiare sub numele de Lothorvâr, era ruinat la 1453, când regele Ladislau îl dăruie orășenilor din Sibiu cu sarcina de a-l drege, ceea ce nu s'a făcut. Ruinele lui existau încă la 1720. — (v. **Loviște și Conrad**).

LOVIȘTE. Țară muntoasă a Loviștei, se întindea în partea de sus a jud. Argeș și Vâlcea, între Lotru și Argeș, tăiată de Olt la mijloc. Numire veche pe care o aflăm întâi în sec. 13 : „Terra Loyshta“, într'un act din 1233 prin care Regele ungar dăruie țara Loviștea din Lotru până în Olt, lui Corlard, fiul lui Krispan. — **PLAIUL** Loviștei (care forma un district deosebit sub administrația germană a Olteniei în partea de nord a Vâlcei), a rămas până la finele sec. 18 sub un căpitan de plai sau „vătaf de Loviște“. — (slav. : loviște, loc de vânătoare).

LOZU. Sat în Jud. Gorj. Resturi romane : cetățuia Jidovei, brazda lui Novac.

LUCA, de la Cipru. Episcop de Buzău 1587-1605, apoi Mitropolit al Ungro-Vlahiei 1605-19, figură de seamă a bisericei.

LUCA. Familie din Moldova ; cunosc. din sec. 17.

LUCA. În Bucovina, la Nistru, un schit desființat în sec. 18.

LUCACI, Vasile. Preot, luptător naționalist din Transilvania (1852-923).

LUCIU. Sat în Ialomița, la Dunăre, lângă Gura Ialomiței. Urmele unui lagăr roman.

LUDESCU. Familie boer. din Țara-Rom. (Dâmbovița). — Stoica Ludescu, mare Logofăt al lui Șerban Voevod și Brâncoveanu, cărturar. A scris o cronică a țării din sec. 17.

LUDEȘTI. Sat în jud. Dâmbovița. O biserică din 1680 de la Stoica Ludescu.

LUDEȘTI. Sat în Hunedoara. Restul în zidării romane la „Cetatea înaltă“.

LUDOVIC I cel mare, Regele Ungariei 1342-82. Împreună cu Alexandru Basarab al Țării-Rom. purtă mai multe războaie și înfrânse pe Tătari, cari la 1348 năvăliseră și în Transilvania. Pe la 1366 investă pe Vladislav al Țării-Rom. cu ducatul Amlășului; certat în mai multe rânduri cu acesta, trimise contra lui pe Voievodul Transilvaniei în toamna 1369, cu oaste, care fu zdrobită de Domnul român. În Mold. interveni de câteva ori fără succes contra lui Bogdan, care se ridicase și rămase Domn al acelei țări.

LUEGER, Karl Dr. Filo-român austriac. Burgmaestru al Vienei (1844-1910).

LUGOȘ (Lugoj). Oraș în Banat, pe Timiș. Centru românesc, cu privilegii vechi. În documente menționat prima oară la 1369. Cetatea de la Lugoș e cunoscută în sec. 14—16. Târgul se dezvoltă în sec. 16, când se formă Banatul de Caransebeș-Lugoș. De la 1658-1700, sub stăpânirea turcească. La marginea orașului, turnul vechii biserici din sec. 15, arsă. Reședința jud. Severin. Episcopie. — Populație (1930) : 24.000 loc.

LUGOȘ. District românesc, care apare în documente din sec. 14, în jurul cetății Jdioara (Sydovár), apoi în al Lugoșului. Banatul de Severin încetând la 1536, s'a continuat cu cel redus de Caransebeș și Lugoș, cu sediul la Lugoș.

LUGOȘ, Episcopia unită de. Înființată la 1850 (pentru cele 3 județe din Banat și Hunedoara). — Episcopi : Alexandru Dobra 1854-70; Joan Dobra Olteanu 1870-3, Victor Mihaly de Apșa 1875-95; Dumitru Radu 1896-1903, Vasile Hossu 1903-1913, Valer Frențiu 1913-23, Alexandru Nicolescu 1923-36, Ioan Bălan 1936.

LUJENI. Sat în Jud. Cernăuți, la Prut. Biserica zidită pe la 1452-60 de pan Teodor Vitold; una din cele mai vechi ale Moldovei, rămase în ființă.

LUKARIS, Chiril. Patriarh grec de A'exandria; a stat în Țara-Rom. până la 1622, când fu ales la Constantinopol. De atunci, Radu-Vodă puse biserica Moldovei sub ascultarea Patriarhiei.

LUNCANI. Sat la munte în Jud. Hunedoara, aproape (la vest) de Grădiștea. Ruine de cetățue dacă și romană pe muntele Piatra roșie. Intăriri înaintate pe Valea Luncanilor. Făcea parte din grupul de apărare Muncel-Costești. — (v. Piatra roșie).

LUNCAVAȚ. Râu în Județul Vâlcea, afluent al Olutului.

LUNGU. În domnia lui Iancu Vodă, 1581, Lăpușneii ridicându-se din cauza birurilor noi, aleseră dintre ei Domn pe Lungul, sub numele de „Ion Vodă“. Fură bătuți, iar Lungu se înecă în Prut.

LUPENI. Comună în Jud. Hunedoara. Resturi romane. Așezare preistorică. Mine de cărbuni.

LUPȘA. Comună în Jud. Turda, pe Arieș, în munții Apuseni. Acolo era un knezat românesc în sec. 14. — Biserica din 1421; mănăstire de la încep. sec. 15.

LUPU. Familia domnească a lui Vasile Vodă, în sec. 17. — Vasile Lupu, Domn al Moldovei 1634-53. Fiul boerului Nicolae al lui Coci. Domnia lui mai îndreptă starea rea a țării. Încercă în câteva rânduri să răstoarne pe Matei Basaraba: la 1637 și 1639, intrând în Țara-Rom. fu bătut de acesta; a treia campanie din 1653, se sfârși cu înfrângerea și fuga lui Vasile. Invins de Gheorghe Ștefan, ridicat 'asupra-i, pierdu domnia; prins de Tătari, fu închis la Edicule, apoi trăi la Constantinopol și muri la 1661. Încurajă cultura, înființă școli și tipografie la Iași, unde ridică mănăstirea Trei-Sfetitele, podoabă religioasă a Moldovei. Introduse limba românească în biserică. Soția lui fu Tudosca Bucioc, apoi Catrina. — Ștefăniță (Ștefan XI), fiul său, Domn al Moldovei 1659-61; domnie neliniștită, cu ciuma și foametea în țară. („Papură Vodă“), † 1661 pe drum, într'o expediție contra Cazacilor, la 19 ani. — Gavril Hatmanul, fratele lui Vasile Vodă.

LUPU. Familie boer. din Mold. (Bucovina). Ian-

cu Lupu, om politic (1836-19...). — O altă familie boer. Lupu în Moldova, cunoscută în sec. 17.

LUSINSKI, Ioan („Lusinius“). Preot po'lon, adus de Despot Vodă la 1562, ca episcop reformat în Moldova; pieri într'o răscoală la 1563.

LYTUA, Terra. O numire pe care o găsim în documentele reg. maghiare de la 1247, pentru partea Țării-Rom. de peste Olt (probabil Jud. Vâlcea și Gorj), stăpânită de Voevodul Lituon (de la care s'a format acest nume convențional: țara lui Lituon).

M

MABEEM. Anticameră (cuv. turcesc). Partea din Curtea domnească unde ereau cancelariile; sec. 18.— „Mabeemgi-başa“ era slujitorul Curții care îngrijea de M. și de odăile Domnului.

MACARIE. Mitropolit al Ț.-Rom., pe la 1510-21. Călugăr venit din Serbia, a tipărit cele dintâi cărți în Ț.-Rom. la Târgoviște, între 1508-12.

MACARIE. Episcop de Roman 1531-58. A scris o scurtă cronică a Mold. pe vremea lui Petru Rareș, panegiric de puțin interes.

MACARIE. Patriarh de Antohia; a călătorit și stat câțva timp în țările noastre, la Curțile lui Matei și a lui Vasile Vodă. Pavel, secretarul lui, a lăsat o relațiune, importantă pentru cunoașterea vieții românești de atunci. — (v. Paul din Alep).

MACIN. Orașel din Dobrogea, în fața Brăilei, pe Dunăre. Vechea localitate Arrubium. Pe deal fortăreață turcească din sec. 18. Populația 5500 loc. (v. și Arrubium).

MACEDONICA. Localitate romană la vest de Napoca; unde e satul actual Sugeac, Jud. Cluj.

MACICAȘ (Macskási). Familie nob. maghiară, de orig. rom., din Banat (sec. 14-15). — Petru, vicecomite de Caransebeș; comite de Severin, 1495-503.

MACKENSEN, August von. Mareșal. Comandant de

căpetenie al armatelor germane de operații pe frontul nostru în 1916-18; unul din cei mai mari generali germani (n. 1849).

MĂGARU. Schit lângă Bojoreni, Tutova; din s. 18.

MĂGERU. Familie din Gorj; sec. 18. — Gheorghe M. (1804-75), general revoluționar, unul din capii mișcării de la 1848.

MAGHIARI (Ungurii). Părăsind țara Etelköz (care se întindea de peste Nistru până în Basarabia de azi), unde poposise câțva timp, poporul fino-ugrian al Maghiarilor, împins de Pecenegi, se așază la sfârșitul sec. 9 în câmpia Panoniei. De atunci luă ființă regatul ungar, care fu mai târziu în strânse legături cu Ț.-Rom. și Mold. (s. 13-16). Ca urmare a raporturilor sociale și politice dintre Ungaria și Ț.-Rom. și a legăturilor economice (negoțul cu orașele din Tr.), influența ungară se simți în organizarea socială (oaste, boerime, costume, etc.). = Transilvania coprinsă în sec. 11-12, deveni o provincie a Ungariei și fu colonizată afară de Sași, și cu Secui, în unele regiuni mai ales (comitatele de răsărit și N-V). Secuii trăiră de atunci alături de Românii autohtoni și de Sașii colonizați; Maghiarii propriu ziși ereau mai puțin numeroși și așezați mai mult în partea de N. și centru a țării. Stăpânirea ungară asupra acestei țări a urmat politicește până la finele sec. 17 și apoi după 1867, de fapt însă a fost neîntreruptă. — În Banat, populația magh. țărănească era mai redusă. — Colonii maghiare (secuești) din veacurile de mijloc au rămas până azi și în Moldova, grupate în câteva sate (ciangăi). — (v. și Secui, Ungaria, Transilvania, Banat, etc.).

MAGHIARUȘ (Magyaros), localitate dincolo de pasul Oituzului, în Jud. Trei-Scaune. Lupte importante la 13-16 Oct. 1916.

MAGINA. Sat în Jud. Alba. Un schit a existat acolo între 1611-1871.

MAGLAVIT. În Jud. Dolj, la Dunăre. Urme de așezare protoistorică dacă.

MAGURA. În înțelesul de ridicătură artificială de

pământ, movilă, cuvântul e obișnuit în Ț.-Rom. (cel de „movilă“ e de regulă în Mold.) — M. se găsesc în mare număr în toată țara, mai ales la câmpie (multe sunt morminte din epoca protoistorică și romană. Înălțimea lor e dela 2 jum. la 15 metri, rare ori mai mari. M. și movilele din deosebite timpuri, — fie de la popoare preistorice, fie scite, fie romane, medievale, până în vremea mai apropiată, — au fost ridicate în diferite scopuri: morminte individuale sau colective, însemnări de drumuri, puncte de veghe, amintire de întâmplări, hotare. Vremea a redus multe din ele, altele s'au nivelat prin cultura pământului. Sute de m. sunt răspândite în Ț.-Rom., cele mai multe necercetate, așa că origina lor e greu de lămurit. Numeroase în Jud. Olt, Teleorman, Dolj, Ialomița, m. cele mari poartă fiecare un nume (M. Mare, M. Basarabilor, Mormântu Jidovului, etc.). De la gura Argeșului spre Bărăgan și Galați sunt câte două alături. Cercetarea lor ar lămuri multe chestiuni etnice (Sciți și alte popoare). Unele mov., cu urme de așezări preistorice, sunt numite de popor „cetățuia“. — (v. **Movilă și gorgan**).

MAGURA. Pe muntele M. lângă Tg.-Ocna (Bacău), un schit dela Constantin Vodă Racovița din 1756. O biserică mai veche din sec. 17 s'a risipit.

MAGURA. În Jud. Sălaj. Cetățue dacă lângă vechiul Porolissum. — (v. la **Moigrad**).

MAGURA ȘERBULUI. În Teleorman, la Băneasa. Urme romane (monede, etc.)

MAGURELE. Sat în Ilfov. Biserica dela Greg. Asan stolnic, 1750.

MAGURELE. În Jud. Teleorman. Urme dace și romane (ceramică, obiecte div.) Tradiția „Tătarilor“. Movile.

MAGURELE. În Jud. Prahova. Biserica din 1780 de la jup. Ancuța Oniceasa.

MAGURENI. Sat în Prahova. Ruinele caselor lui Drăghici Cantacuzino, clădite pela 1665. Biserica zidită de văduva lui jupâneasa Păuna, la 1671.

MAHMUDIA. Târg în Jud. Tulcea, pe Dunăre (Sf.

Gheorghe) ; în vechime „Beș-Tepe”. Pe deal, resturi din cetatea antică Salsovia. — (v. Salsovia).

MAHMUDIA. Monedă turc. de aur. — (v. monede).

MAHOMED II, Sultanul, vestitul cuceritor al Constantinopolei, 1451-81. La 1462 veni în Ț.-Rom. ca să pedepsească pe Vlad-Țepeș pentru nesupunerea lui și să-l înlocuiască cu fratele său Radu ; Vlad fugi în Ungaria. — Tot în expediție de răsbunare, Mahomed porni contra lui Ștefan cel Mare al Mold., pe care-l zdrobi sub numărul oștilor lui la Valea-Albă, Iulie 1475.

MAIA. Sat în Jud. Ilfov. Moviile. Ruine de case boerești. Biserica dela Pană Filipescu, 1779. — În sec. 17, boerii de la Maia.

MAIDAN. Sat în Jud. Caraș. Mine vechi: urme de exploatare romană.

MAILAT. Familie de boeri din Făgăraș (Comana), sec. 15-16. — Ștefan M., Voevod al Ardealului 1535-40, sub Zapolia. Partizan al lui Ferdinand, asediat în Făgăraș, fu prins prin viclenie de Petru Rareș și dus de Turci la Constantinopol unde muri în temniță la 1551.

MAIMAR-BAȘA. Șeful podarilor din București, în sec. 18-19 (cuv. turc.)

MAINEȘTI. Sat în Romanați. Fost schit din 1740 de la Matei Bârzeanu, ispravnic. Biserică din 1810.

MAIOR (de Dicio-Sz. Marton). — Familie din Ardeal. Grigore (Gavril) M., Episcop unit de Făgăraș 1772-82. (1715-85). — Petru M., scriitor și profesor în Trans. (1753-1821).

MAIORESCU. Fam. în Ț.-Rom., orig. din Transilv. — Ion M. (1811-64), Director al școalelor din Ț.-R. — Titu M., fiul său. Profesor de filosofie, literat, critic; om de Stat. Prim-Ministru la 1913, a prezidat lucrările tratatului de la București (1840-1917).

MAJA. Măsură de greutate. — (v. măsurî).

MAKAROVITSCH. Familie din Basarabia. Gheorghe M., general de artilerie (1842-1933).

MALAEȘTI. În Jud. Hunedoara. Ruinele unui castel și turn, numit „al lui Serechen”.

MALCOCI (Balibeg M.-Oglu). La 1485 Ștefan al Moldovei zdrobi la Catlabuga (Basarabia), oastea turcească a acestuia.

MĂLDĂREȘTI. Sat în Jud. Vâlcea. Biserica din 1791 dela Gheorghe Măldărescu. O culă din sec. 18 ; o alta dela 1823. — De aci familia boer. Măldărescu.

MALENCRAV (Malenkrog). Sat în Jud. Târnava-Mare. Biserica din 1582 (morm. lui Mihail Appafi).

MALUL VIEI. Loc la Berivoești, în Muscel. Tradiția unor lupte ale lui Negru-Vodă în Tătarii. — Resturi de zidării.

MALVA (Malve). Colonie romană (de la care venea numele sub împărțirei „Dacia Malvensis“). Erea probabil numele vechiu dac al orașului Romula. (S'a crezut câțva timp că se afla la actualul Celei, pe Dunăre). — (v. și Romula).

MAMU. Monăstire desființată, la Valea M., pe Olt, în Jud. Vâlcea. Zidită de Const. Brâncoveanu la 1696, în locul alteia vechi de lemn, fundație a Buzeștilor din sec. 16. Biserica rămasă a satului.

MANAF. Un fel de soldat sau călăreț turc neregulat (sec. 18-19).

MAN de Sajo. Familie nob. din Maramureș ; cunoscută din sec. 14, când trăia Man fiul lui Petru de Sajo. — Iosif M. comite (prefect) de Maramureș, 1860-75.

MANAILEȘTI. Sat în Vâlcea. Biserica zidită la 1684 de jup. Papa Pârșcoveanu, la un fost schit dela începutul sec. 17.

MANASTUR. Sat alipit de Cluj, unde erea altădată o monăstire de benedictini, fondată pe la 1060 de Bela I.

MANDRUIOC (magh. Mondorlak). Sat aproape de Arad. În sec. 15-16 se afla acolo o cetățue.

MANEA. Boer al lui Mircea V. al Ț.-Rom. Sol la Regele Poloniei în 1389 împreună cu Roman Hiescul.

MANEA al lui Udriște. Boer însemnat din Ț.-Rom. Vornic al lui Vlad Voev., de la 1439, și întâiul sfetnic al lui Vladislav II ; † pe la 1453. — (v. Udriște).

MANEA (Mane). Meșter pietrar ; sârb. A lucrat la încep. sec. 16 la mon. Bistrița, Târgoviște, Dealu. El e poate „Manole“ al legendei, de la Argeș.

MANEA. Meșter (vătaf) zidar, care a lucrat multe din clădirile și bisericile lui Brâncoveanu (s. 17-18).

MANECI-UNGURENI. Sat în Prahova. Urmele drumului roman spre munte : „calea tătarească“.

MANESCU. Familia boer. din Ț.-Rom., cunoscută din sec. 16 și numită după satul ei Mănești din Prahova.

MANEȘTI. Sat pe Cricov, în Prahova. În sec. 15-17 erea căpitănie a Călărașilor (o răscoală a lor împreună cu cei dela Gherghița, avu loc la 1624). — Movilă mare, stațiune preistorică. Șanțul roman (Brazda lui Novac) între movila și „cetatea lui Mihnea“, urmele unei vechi așezări. — La 1552 se dete la M. bătălia între Radu Ilie și Mihnea V. Ciobanul, pe care-l goni din scaun.

MANEȘTI. Sat în Jud. Buzău, pe Slănic. Ca și la Lopătari, tradiția Tătarilor goniți de Negru-Vodă, și a unei cetăți dispărute.

MANGALIA. Orașel la Mare, Jud. Constanța, pe locul cărui erea anticul oraș Kallatis, din care au rămas ruine. (v. Kallatis). În evul mediu a fost stațiune-port genovez. De-atunci numele actual. — O moschee interesantă. În împrejurimi mai multe mov.

MANILA de la Argeș. Fiu al lui Dan pretendentul din Ț.-Rom. ; trăitor în Transilv., însurat cu sora lui Ion Huniad ; în sec. 15.

MANIU. Familie din Ardeal. — Iuliu M., om politic ; Președ. al Consiliului dirigent din Trans. 1919 ; Șef al partidului național (n. 1873).

MANO (Manu). Familie boer., de origină din Constantinopol venită acolo din Italia în sec. 16 ; din care a fost Ion logof. al Patriarhiei și Dragoman al Porței. — În Ț.-Rom. se așeză în sec. 18, Iordache M., mare Postelnic (1726-1777). — Mihail M., mare Vornic, Caimacam la 1821 (1767-1835). — Ioan, om politic, Caimacam al Ț.-Rom. la 1858 (1803-1874). — George, fiul său. General ; om politic. În camp. 1877 comand.

de divizie și de corp de armată. Președinte al consiliului 1889-91. Unul din șefii partidului conservator (1833-1911). — Din Scarlat, mare Logofăt, † 1804, o ramură a familiei în Moldova : — Savel M., general, om politic (1824-1905).

MANOIL. Boer moldovean, Părcălab de Hotin și de Neamț între 1436-67.

MANOLE, meșterul. Tradiția și cântece populare numesc M. pe constructorul bisericei dela mon. Argeș în vremea lui Neagoe Vv. Numele lui erea probabil Manea (v. *Manea*).

MANTA. Căpitan și boer al lui Mihai-Vodă, sub care fu M. Ban al mărginei răsăritene a Ț.-Rom., 1595. — Manta, vel comis, 1659.

MARA (Maria). Doamna lui Mircea Voev. cel bătrân (1386).

MARACINEANU, Valter. Căpitan, căzut la asaltul Griviței în fruntea întâiului batalion de linie pe care-l comanda. (1840-1877) — Familie din București.

MARAMUREȘ. Țară muntoasă, la nordul Transilv., între Tisa și munții Rodnei. Primul document cunoscut care menționează M. e din 1199. Numită după pârâul M. În veacurile de mijloc erea unul din cele mai de seamă centre românești, sub Voevozi cari conduc pe Rom. până în sec. 15. Comiții regești de Maramureș sunt cunoscuți din docum. de la 1307. Unul din aceștia, Voevodul român Dragoș, se așază în țara Moldovii după 1335, apoi nepotul său Bogdan întemeie statornic domnia de acolo. (v. *Dragoș, Sas, Bogdan*). — Maram. păstrează încă un caracter patriarhal și interesant, deși împănăt de un mare număr de Evrei veniți acolo din Galiția. — De la 1919, Maramureșul, adică o parte din vechiul comitat ungar, fiindcă partea lui de sus a trecut Ceho-Slovaciei, formează un JUDEȚ al României. Reședința la Sighet. — Suprafața 3382 k. p. Populația (1930) : 162.000 loc.

MARAMUREȘ. EPISCOPIA ortodoxă. Iniințată în sec. 15 (la mon. Peri), a durat până în al 18-lea, cu întreruperi și alternând cu cea de Vad. De la 1734

(rămânând în locu-i un vicar unit) Maram. trecu în seama episc. unite de Muncaci, până la 1854, când se înființă cea de Gherla.

MARĂȘEȘTI. Târg în valea Siretului, Jud. Putna. La 6—20 August 1917 avu loc pe frontul Siretului marea bătălie, în care atacul trupelor germane fu respins glorios. Diviziile rom. 5, 9, apoi 13, 10, 14, 15, s'au distins în luptele de acolo și împrejurimi.

MARAȘTI. Sat în Jud. Putna lângă Răcoasa, în jurul cărui s'au dat mari lupte la 22-25 Iulie 1917, urmate de înaintarea victorioasă a trupelor noastre (armata II : Diviziile 6, 1, 3).

MARCO Voevod. Fiul lui Radu Vodă Paisie, Domnul Ț.-Rom., pe care-l asociase la domnie la 1537, † tânăr la 1543.

MARCO. Fiul lui Petru Cercel Voev. După cucerirea Moldovei la 1600, Mihai Vodă unchiul său, îl lăsă acolo ca locțiitor. La 1604 era propus de Basta ca Domn al Ț.-Rom. † tânăr.

MARCO Kralievici. Războinic și voevod, erou național al Sârbilor. Venit cu oastea turcească contra lui Mircea al Ț.-Rom., căzu la Rovine (1394).

MARCOMANI. Popor germanic, ale cărui încursiuni turburară Dacia în mai multe rânduri după 167 (când fură înfrânți de Marc Aurelius), în sec. 2 și 3.

MARCODAVA (Marsidava). Localitate dacă, prin Transilvania.

MARCU, DELI. — Căpitan al lui Mihai Vodă (v. Deli).

MARCUȚA. Monastire în Jud. Ilfov, aproape de București. Fondată de jupân Dan vistierul la 1587, apoi înzestrată de nepoata sa Vișana a lui Marcu armașul. Se numea atunci mon. de la COLENTINA. Reînviată la 1733. Zidurile din prejur ruinate. Astăzi un ospiciu. — La satul M. așezare protoistorică getă (bronz).

MARDĂRESCU, Gheorghe. General. comand. al armatei de operații în Ungaria la 1919.

MAREA NEAGRA. În antichitate : Pontul Euxin, Pontul. (Grec: Πόντος Εὐξείνιος; roman: Pontus Euxi-

nus). — La geografii arabi: Bahr Nitas. La Italiani : Mar Nero. La Turci : Kara Dengehiz. — Pentru Români în genere erea „Marea“. (În doc. din sec. 14 de la Mircea Voev.: „Marea cea mare“). Numele de Marea Neagră în românește e introdus în sec. 19.

MARGARETA (Mușata), Doamna. Fiica lui Bogdan I al Mold., soția boerului sau Voevodului Mușat, și mama lui Petru I și Roman I; † pe la 1390 (în-mormântată în bis. catolică dela Siret).

MARGARETA, Doamna. Intâia soție a lui Alexandru cel bun al Mold. Fiică a lui Ștefan de Losonz, Voev. Transilv.; † 1408 și înmorm. în bis. cat. de la Baia.

MARGARETA. — (v. și Marghita).

MARGHILOMAN. Familie b. din Ț.-Rom. (Buzău). — Alexandru M. (1854—1925), om de stat, orator. Prezid. al Consiliului de Miniștri în 1918; ultimul șef al partidului conservator. Promotor al creșterii și alergărilor de cal pur-sânge.

MARGHITA (Margareta). Doamna lui Basarab I al Țării Rom. în sec. 14.

MARGHITA (Melania Zólkiewska). Doamna lui Simeon Vodă Movilă; polonă. La moartea lui, luptă pentru tronul copiilor ei nevârșnici, în rivalitate cu Elisabeta, cumnata ei. (v. Moghilă).

MARGINĂȘI. Erau țăranii de la Dunăre (margine) în sec. 17-18, cari formau o categorie deosebită de birnici, mai puțin împuși, fiind sărăciți de prădările Turcilor. (Oltenia).

MARGINEA. Prin margine se înțelege partea țării din spre hotar. Paza ei era încredințată unor boeri cum era „căpitanul de margine“ în Țara-Rom. (la Cerneți și la Focșani).

MARGINEA DOMNEASCA. Munte în Jud. Muscel. Amintire în popor despre o reședință de vară a vechilor Domni (prin sec. 14—16).

MARGINENI. În Prahova, monăstire bogată, fondată în sec. 15 de Vornicul Drăghici de la Mărgineni). Se numea pe atunci monăstirea de la CRICOV (doc. 1486). Refăcută la 1646 de Constantin Cantacuzino Postelnicul și ginerele său Pană Filipescu (Biser.

rezidită 1806). Odăjdii din sec. 16 de la Radu V. Paisie, de la Marcu Voev. și de la Ruxanda fiica lui Neagoe Voev. Brăuri și capiteluri de piatră sculptată. — In sec. 19, în casele mon. temniță politică; apoi penitenciar. — In satul M. ruinele caselor lui Const. Cantacuzino (de pe la 1650).

MARGINENI. Boerii de la M. (Prahova), sunt printre cei mai puternici ai Țării Rom. în sec. 15-16. Ei coborau din boerul Vintilă, trăitor sub Mircea Voev. la 1390. — Drăghici Vintilescul, nepot de fiu acestuia, mare Vornic și întâiul sftenic al lui Vlad Călugărul, † 1497. — Nepoții lui erau : Drăghici, mare spătar și Vornic † 1555 ; — și Udriște de la M. mare vistier, ginerele lui Radu V. de la Afumați, † 1548 în luptă la Periş. — Udriște II, boer mare în a doua jumăt. a sec. 16, a cărui fiică Elina fu soția lui Radu Șerban Basarab Voev. († pe la 1590).

MARGINENI-Munteni. Bacău. Biserică sec. 18; arsă.

MARIA Regina. Soția Regelui Ferdinand al României. — Fiica lui Alfred, Duce de Saxa-Coburg, Duce de Edinburgh, și a Mariei, mare Ducesă de Rusia. N. 29 Oct. 1875, căsătorită cu Princ. Ferdinand 10 Ian. 1893. Regina Maria a avut un rol înălțător în timpul marelui război prin devotamentul pentru armată și pentru țară. Artistă, scriitoare, Reginei Maria se datoresc multe opere literare.

MARIA. Prințesă de România, fiica Regelui Ferdinand și a Reg. Maria. N. 1899, 27 Dec.; căsătorită cu Regele Alexandru II. Regină a Jugoslaviei.

MARIA. Prințesă de Rom., unica fică a Regelui Carol I și a Reginei Elisabeta. (1870-74).

MARIA. — Doamne din Țara-Românească :

MARIA, soția lui Alexandru Basaraba, în sec. 14.

MARIA, (Mara). Soția lui Mircea c. Mare, s. 14-15.

MARIA, soția lui Dan II Voev.

MARIA a lui Vlad-Vodă (dracul), fiica lui Ilie Domnul Moldovei (1440).

MARIA a lui Radu cel frumos, Domn Ț.-R. ; † 1500.

MARIA, a doua soție a lui Vlad v. călugărul (călugăriță : Samonida).

MARIA. Soția a doua lui Basaraba III cel tânăr; la 1480 captivă a lui Basarab II în Ardeal.

MARIA. Fiica lui Pătrașcu-Vodă, soția lui Dragomir vistierul; † 1565.

MARIA (Marica), Doamna lui Constantin Brâncoveanu; fiica lui Neagu, fiul lui Antonie-Vodă de la Popești; † 1729.

MARIA Soția lui Șerban Cantacuzino; fiica lui Ghețea Rustea; † 1723.

MARIA. Soția lui Grigore Ghika I, și fiica lui Matei Sturdza din Mold.

MARIA Văcărescu, soția a doua a lui Gheorghe Bibescu, Domn Ț.-Rom.

Doamne și Domnițe din Moldova:

MARIA, Doamna lui Bogdan I (1350); probabil dintr'o familie polonă.

MARIA. Soția lui Ștefan II al Mold. (1433).

MARIA (Oltea). Soția lui Bogdan II, mama lui Ștefan cel mare. (v. Oltea).

MARIA dela Mangop; a treia soție (1472) a lui Ștefan-Vodă cel mare, fiica lui Isac, stăpânitor al Mangopului din Crimeia, din neamul Comnen de la Trebizunda; † 1477 (morm. la Putna).

MARIA (Vochița), a patra soție a lui Ștefan cel mare (1479). Fiica lui Radu cel frumos Domn al Ț.-Rom.; † 1511 (mormânt. la Putna).

MARIA. Soția întâi a lui Petru Rareș, † 1529.

MARIA Amirali dela Rodos, soția lui Petru Vv. (Schiopul); † 1585.

MARIA, a lui Ioan-Vodă cel rău, fiica lui Lupea Huru.

MARIA Paleolog, a lui Iancu-Vodă Sasul, 1578.

MARIA (Mariana). Soția lui Ștefan Petriceicu; fiica lui Apostu Catargiul; † pe la 1705.

MARIA. Fiica lui Ștefan cel mare, soția kneazului Teodor Sanguszko, † 1518.

MARIA, fiica lui Petru Rareș, soția lui Ion Moghilă, marele Logofăt.

MARIA, fiica lui Petru al Mold., soția lui Zotu Tzigaras, apoi a lui Paul Minio din Venezia; † 1620.

MARIA, fiica lui Eremia Vodă Movilă și a Elisabetei; măritată în Polonia : 1. cu Ștefan Potocki, Voevod de Braclaw ; 2. cu Nicolae Firley, Voev. de Sandomir.

MARIA. Fiica lui Vasile V. Lupu, soția (1645) Kneazului Jan Radziwill în Polonia ; † 1661.

MARIA. Fiica lui Constantin Vodă Brâncoveanu, soția lui Const. Duca Voev. al Mold. ; 1697.

MARIA, fiica Pr. Dum. Cantemir. Femeie inteligentă și cultivată ; a jucat rol la curtea Rusiei, ca favorită a țarului Petru cel mare (1700-54).

MARIA Rostowski. Soția dinainte de domnie a lui Ion cel cumplit ; † 1570.

MARIA lui Rareș dela Hârlău, sora lui Cernat aprodul. Ștefan cel mare avu dela ea un fiu, pe Petru zis Rareș, Domn al Mold.

MARIA. — (v. și Marușca).

MARIA-TEREZA, Impărăteasa Germaniei 1740-80. Sub domnia ei, iobagii din Transilvania căpătară mai multe îmbunătățiri ale stărei lor ; la 1763 înființă regimentele de grăniceri români.

MARIENBURG. Cetate a Ordinului Teutonic și reședința marelui maestru, zidită la 1222 pe valea Olutului. Ruinele ei pe un deal izolat, la Feldioara în J. Făgăraș. — (v. Feldioara).

MARINA, Doamna. Soția treia (pe la 1423) a lui Alexandru I al Mold. ; mama lui Petru III Vo. Sora boerului Bratu și fiica lui Marin. (Un epitrafir brodat din 1423 o reprezintă alături de soțul ei).

MARINA. Fiica lui Mircea II al Ț. R. și a Klajnei ; măritată cu Stamate Paleologos din Const-pol (sec. 16).

MARINKA (Maryna Holszanska). Doamna (1425) lui Ilie Voevod al Moldovei Sora Reginei Sofia a Poloniei și fiica lui Andrei Dimitrievici, kneaz de Mojaisk.

MARIȚA. Sat în Vâlcea, lângă Polovraci. Biserica din s. 18 dela Ion Urșeanu.

MAROS-VASARHELY. Numele maghiar al orașului Târgu-Mureș.

MARSIGLI, Ludovic Ferdinand, comite. Savant geograf, italian ; General în serviciul Impărăției germane. În legături cu Brâncoveanu. A scris un lexic român-latin. (1658-1730).

MARSILLAC, Ulysse de. Literat francez, filo-român, stabilit la București ca profesor. A lăsat scrieri asupra Ț.-Rom. (1821-1877).

MARTALOGLI. Oaste de țară în Ț.-Rom., adunată în unele județe sub căpitanul de M. Erea o miliție pentru paza hotarelor și a trecătorilor, în sec. 17, desființată la 1716. Se numeau și „catane de țară”. Câteva sate (Argeș, Mehedinți), au păstrat numele lor.

MARTALOGLI. La Isvorul Bârsei, pe Topolnița, în Mehedinți, ruine de zidăria romane și morminte (de „jidovi” și „urlași”). — Amintirea unui târg.

MARTINEȘTI. Sat în Jud. Râmnic-Sărat. Tradiția bătăliei dintre Ștefan și Radu Vodă la 1474. — În Sept. 1789, lupta între Turci și Ruși, cari au învins.

MARTINUZZI, George. Cardinal. În serviciul lui Zapolia ; episcop de Oradea 1534 ; apoi tutor al lui Ioan Sigismund Zap. și guvernator al Ung. și Transilvaniei pe care o făcu autonomă. În luptă cu domniilor români. Duse o politică vicleană între Sultan și arhiducele Ferdinand și fu ucis de oamenii acestuia (1482-1551).

MARULA. Fiica lui Mihai V. Viteazul și a Tudorei dela Târgșor ; soția lui Socol dela Cornățeni ; † 1633.

MARUNTA (Măriuța). Sat în Jud. Olt. Resturi (zidării, apeduct) de la un castru roman.

MARUȘCA Doamna. Soția dântăii a lui Ștefan cel mare al M. mama lui Alexandru Voev. ; † pe la 1460.

MASA LUI TRAIAN (mai des numită „a lui Mihai”). Stâncă pe malul Oltului, mai jos de mon. Turnu (Vâlcea) ; de forma unui con trunchiat. Tradiția poposirei lui Mihai-Vodă în drum spre Ardeal. Ni se pare o legendă de formație literară modernă.

MASCLUNIS (Masclianis). Stațiune romană, veche localitate dacă : la Muncel în Banat (Jud. Severin).

MASDRAC. Un nume moldov. al buzduganului.

MĂSTANEȘTI. Schit. din sec. 16, în Jud. Prahova. — (v. Apostolachi).

MĂSURI VECHI (în Ț.-Rom. și M.) — **De lungime** : — **STÂNJENUL** (1 m. 962, al lui Șerban-Vodă ; 2,23 în Moldova). Numire de origină slavă (sajen) ; avea 8 palme. — **PALMA**, străveche măsură a Ț.-R. (echivalentă cu „piciorul“ din alte țări), se împărțea în 8—12 degete. — **PRAJINA** erea de 3 stânjeni sau 24 de palme. — **FUNIA** (sau otgonul) erea de zece stânjeni. — **PASUL**, mai puțin de cinci palme. **PUMNUL** avea aproxim. 2 treimi de palmă. — Pentru întrebuintări comerciale (postav, pânză, etc) erea **CO-TUL** (0 m. 664), împărțit în 8 rupi, și un **RUP** în 2 grei.

De suprafață. Înainte măsurătorile se făceau pe o dimensiune, în curmeziș, cu măsurile de lungime, palmă sau stânjen. Numirile de **DELNIȚĂ** (întindere unică, cam 40—45 stânj. pătrați), jerebie, pământ, funie, sfoară, răzor, chingă, întrebuintate în actele vechi, nu aveau o întindere precisă, ci valoare convențională după localități. — Măsuri de suprafață propriu zisă se întrebuintau rar. **POGONUL** din Ț.-Rom. are 24 de prăjini lung. și 6 lat. (1296 stânj. p., sau 5012 metri p.). **FALCEA**, rămasă ca măsură numai în Mold., de 80 prăjini lung. și 4 lăt. (320 prăj. pătr. = 14322 metri p.), fusese folosită în sec. 16-17 în Ț.-Rom. ca și pogonul, însă pentru întinderi mai mici, dar nu se știe cât reprezintă aici.

De greutate. Măsura curentă erea **OCAUA** (imprumutată de la Turci). O oca (= 1 kg. 280 gr.) avea 4 **LITRE**, a câte 100 **DRAMURI** (Dramul avea 2 tenghiuri). În loc de oca, înainte de sec. 17, întâlnim numele de **COP**. — Pentru cantități mari: **MAJA** în sec. 16-17, cam 50 kg. — **POVARA** (sec. 16-17) erea cam de 120—125 ocale. Echivalent cu povara erea **TARUL**. — Un **CÂNTAR** avea 45 ocale.

De capacitate. **LITRA** e măsura curentă (= 0 litru 32), de 100 **DRAMURI**. Patru litre făceau o **OCA-VADRA** pentru lichide, erea de 10 ocale (cam 14 litri act); vadra „nouă“ de 10 litri. — **CÂBLA**, veche măsură pentru grâne, în sec. 14-16, = găleata. —

GALEATA pentru grâne, întrebuințată în Ț.-R. până pe vremea lui Matei-Vodă, erea echivalentă cu BANIȚA de apol. Banița erea de 20 ocale (și se mai cheama și DIMIRLIE). — Cinci găleți făceau un MERTIC. În Moldova MERȚA avea 10 dimirlii (banițe). — După vremuri, 8—20 banițe (400 ocale) făceau o CHILĂ măsura obișnuită a grânelor încă din s. 16.— OBROCU (sec. 16-8) erea de 440 ocale (obroc mare), iar jumătatea erea o. mic. — COLOADA, în sec. 15 în Mold., pentru grâne, avea 4 găleți. — Mai erau și alte măsuri ocazionale (străine), locale sau rar întrebuințate.

SISTEMUL METRIC zecimal a fost decretat de la 1855 în Ț.-Rom. pentru lungimi; iar aplicarea lui la toate măsurile în România, la 1864.

MATEI BASARAB. Domn al Ț.-Rom. 1632-54. — Fiul lui Danciul dela Brâncoveni, coboritor din Craiovești. Luptând contra Domnilor grecizați, fu ales de boeri și domnia lui folosi țării. General priceput, luase parte la mai multe răsboaie. Dușmănit de Vasile al Moldovei, care voia să-i ia locul, îl bate la 1637 și 1639, iar ultima oară îl zdrobi la Finta, unde M. fu rănit (1653). Domn înțelept și iubitor de țară, M. îngriji de cultură și de biserică (zidi multe monast. și bis.), introduse limba rom. în slujbă. Ultimul an al domniei fu amărit de răscoala Seimenilor; † 19 Apr. 1654 (îmormântat în ctitoria lui la Arnota). A refăcut palatul și bis. dom. din Târgoviște. — Soția lui erea Doamna Elena. — (v. și Brâncoveni și Craiovești).

MATEI Ghika. Domn al Ț.-R. și Mold.—(v. Ghika).

MATEI CORVIN. Marele Rege al Ungariei interveni în mai multe rânduri în țările române. La 1462 prinse pentru necredință pe Vlad-Țepeș și îl închise la Buda. La 1467, expediția ce întreprinse contra lui Ștefan al Mold. se sfârși cu o înfrângere la Baia, unde fu și rănit. Mai târziu, în prietenie cu Ștefan, îi dăruie cetățile Ciceii și Cetatea de baltă. A domnit între 1458-90. Erea fiul lui Ioan de Huniad.— (v. Huniad).

MATEI de la Brâncoveni și Caracal. Ban al Craiovei; † 1560 în lupta cu Chiajna și Petru-Vodă. — (v. Brâncoveni).

MATEI. Fiu adoptiv al lui Matei V. al Ț.-Rom. și al Doamnei Elena, fiu al fratelui ei Udriște (1626-43).

MATEI din Pogoniana. Episcop de Mira („al Mirelor“); grec. Egumen al mon. Dealu 1620. A lăsat o cronică a Ț.-Rom. în versuri, dela 1601-19.

MATEIAȘ de la Horodniceni. Mare vistiernic al lui Petru Rareș al Mold. 1536-7, sol al acestuia în Ungaria și Germania; mare Logofăt 1546-49.

MATEȘTI. Sat în Jud. Buzău. Biserica dela Constantin Mărgineanu Filipescu și jup. Rada, zidită la 1691.

MATHIAS (Matei). Arhiduce de Austria, fratele împăratului Rudolf II; sprijinitor al lui Mihai-Vodă. Împărat la 1612.

MATIEVICI, Ieronim. Medicul lui Neagoe Basaraba V., trimis de Domn la Dogele Veneției în 1518. Originar din Ragusa.

MĂȚAU. Sat în Jud. Muscel, aproape de Câmpulung, unde erea în vechime un ospiciu de infirmi, fondat și înzestrat de Radu Voev. în sec. 14 sau 15.

MAVROJENY (Mavrogheni). Familie greacă fanariotă, din care: — Nicolae M., Domn al Ț.-Rom., 1786-90. Fire originală, încercă oarecari reforme și improvază o oștire la 1788. Ucis de Turci. — Petru M., om politic (1819-1887).

MAVROCORDAT (Maurocordato). Familia M., de origină greacă (la Chios în sec. 16), a dat țării noastre mai mulți Domni în sec. 18, și a rămas stabilă în Moldova. — Alexandru M. „Exaporiton“, (1636-1709), mare Dragoman al Porței. — Nicolae, fiul său, a domnit în Ț.-Rom. 1715-16 și 1719-30; în Moldova 1709-10 și 1711-16; principe inteligent și bun cârmuitor (1679 † 1730). — Ion, fratele său, ocupă scaunul Ț.-Rom. 1716-19, în timp ce Nicolae erea prizonier în Austria. — Constantin, fiul lui Nicolae, Domn Ț.-Rom. 1731-3, 1735-41, 1744-48, 1756-58, 1761-63; și al Mold. 1733-35, 1741-3, 1748-49 și

1769. Reforma lui, privind administrația și starea socială (desființarea rumâniei), dovedește un spirit înțelept și înaintat : e cel mai de seamă Domn din sec. 18. (1711 † 1769). — Ioan II, fratele său, a domnit în Mold. 1743-47 ; † tânăr. — Alexandru, fiul lui Constantin, Domn. Mold. 1782-85 (1742 † 1812). — Alexandru II (Firaris), vărul preced., Domn în Mold. 1785-87. — Mai mulți membri ai acestei fam. s'au distins în sec. 19.

MAVRODI. Familie b., în Moldova din sec. 18.

· **MAVROS, Nicolae.** General rus, venit cu Kiseleff ca inspector al carantinelor și rămas în Ț.-Rom. A lăsat o colecțiune de antichități Muzeului național (1782-1868).

MAXIM Brancovici. Despotul Gheorghe, fiul Desp. Ștefan al Serbiei. Sub numele de M., refugiat la Radu V., fu mitropolit al Ț.-Rom. după 1507.

· **MĂXINENI.** Sat în Jud. Râmnic-Sărat. Biserica unul schit, Dărămați, dela Matei Voev., 1638.

· **MĂXINENI** (Grădiște). Sat în Ilfov. Biserica din sec. 16, refăcută la 1859. (v. și Greci).

MAZEPPA, Hatmanul cazacilor. După biruința lui Petru cel mare la Pultava, 1702, urmă pe Carol XII la Bender, unde muri (mormântul lui în bis. Sf. Gheorghe din Galati). (1644-1709).

· **MAZIL** (Mazâl). Insemna pe turcește : afară, destituit. De unde : mazilire = destituire (mazilirea unul Domn). — Prin extensiune, se numeau **MAZILI** boerii fără funcțiune, și boeri mici de țară, boerinași, cari formară o categorie între boeri și moșneni.

MARZA, Cantemir. Capul Tătarilor din Bugeac, 1623-37. În luptă cu Polonii și Moldovenii ; prădă cumplit Basarabia. Tăiat de Turci.

· **MARZACI.** Tătarii din Bugeac erau numiți așa de Moldoveni în sec. 17, după hanul lor Mârza.

MARZA. General al lui Mihai-Vodă ; lăsat cu oastea în Mold. la 1600 ; mare spătar sub Radu Voev., comandă împreună cu Ratz expediția din Ardeal (1603). — „M. cel mic“, fratele său, fu de asemenea viteaz căpitan. — Fiul său Gavril, spătar în Moldova.

MAZGA, Sava zis Ștefan. Pretendent, venit din Ardeal asupra lui Lăpușneanu la 1566 ; invins lângă Neamț.

MECET. Biserică turcească, moschee.

MECI. Une-ori, în vechime (sec. 15), sabia sau spada se numea și meci. (In Ț.-Rom.)

MECIONOȘA (de la meci spadă). Numire slavă, rar întrebuințată, a Spătarului, în Ț.-Rom., sec. 14-15.

MEDALII (decorațiuni). — **VIRTUTEA MILITARA** pentru fapte de bravură. Instituită la 1872 de Pr. Carol, cu două clase : de aur (p. ofițeri), și de argint (grade infer.). O cruce cu ghirlandă de lauri ; panglica roșie cu o dungă albastră deschis pe margine. (In războiul cel mare a fost rezervată numai subofițerilor și soldaților ; iar ofițerilor Ordinele Steaua R. și Coroana R., la cari, pentru acte de bravură, panglica V. M. înlocui pe cea obișnuită). — **BENEFICENȚA**, pentru merite literare și artistice, instituită la 1876 (cu 2 clase). — **SERVICIUL CREDINCOS**, instit. 1878, pentru funcționari (3 clase). — **BARBAȚIE** și **CREDINȚA**, instit. 1910 pentru acte meritorii (3 clase). = Cu caracter **COMEMORATIV**, medalii și cruci : — „Crucea trecerii Dunării“ (1878), pentru cei ce au făcut parte din armata de operații ; — „Med. apărătorilor Independenței“ (1878). — Medalia jubilară de 40 ani de domnie ai Regelui Carol (1906). — „Avântul țării“ pentru campania din 1913. — Crucea de război (1916-18), pentru toți luptătorii din războiul cel mare. — După război s'au înființat mai multe alte medalii de Regele Carol II. — (v. și ordine).

MEDELNICER mare. Boerie la Curte. La ceremonii vărsa apa de spălat Domnului. Mai mulți medelniceri în sub ordine, vărsau apa și se ocupau de tacâmurile oaspeților. In Moldova din a doua jumătate a sec. 15 ; în Ț.-Rom. mai târziu în sec. 16.

MEDIAȘ (Mediasch ; magh. Medgyes). Oraș în J. Târnava-Mare, pe Târnava, vechiu centru sas. Resturi din burg și zidurile cetății. Biserica din 1460 (refăcută). — In Dec. 1918, Adunarea Națională a

Șașilor la M. aderă la unirea cu România. — Populație (930) : 15.300 loc.

MEDICINA. Medicul de altă dată era VRACIUL empiric. — Medici străini sunt menționați încă din vechime pe lângă Domnii noștri : Ștefan cel mare în ultimii ani era îngrijit de medici din Polonia și Veneția. M. lui Neagoe Bas. era un ragusan. Matel Bas. avea m. lui de Curte, român. — Din sec. 18 doctori („doftori“) în med. și chirurgie (germani, greci) stabiliți în București și Iași, deschid calea med. moderne. La finele sec. 18 și încep. sec. 19, mai renumiți erau: Dumitru și Constantin Caracaș, Sil. Filittis, C. Darvari. Mai târziu, v. Grunau și Ig. Mayer, germani și Mawr, englez. Medicii se înmulțiră, și la 1864 se înființă Facultatea de med. — Printre medicii, chirurgii și profesorii cei mai reputați din București între 1870-1918 : Davilla (1830-84), Marcovici (1835-85), Alexianu (1842-1907), Theodori (1834-1919), Sutz (1837-915). Kremnitz (1846-97), Severeanu (1845-1930), Romniceanu, Chabudeanu (1848-1900). Stoicescu (1850-1932), Manolescu, Boicescu (1853-93), Petrini († 1924), Cantacuzino (1850-1920), Assaki (1851-99), Leonte (1851-191), Ștefănescu Sache, Buicliu (1857-1916), Toma Ionescu (1860-1926), Minovici (1858-932), Obregia (n. 1860), Marinescu (n. 1864), Paulescu (1869-1931), Gerota (n. 1867), etc.

MEGIAȘ. Se numeau astfel proprietarii mici de pământ, oameni liberi, cari stăpâneau în devălmășie. Până în sec. 16 era chiar nume generic pentru orice stăpân de pământ. — Stăpânirea pământului nehotărnicit era „megieșească“, spre deosebire de cea mare, hotărnicită, sau „boerească“. — „Megieșire“ era eșirea din rumânie prin răscumpărare. — Cuvântul m. e slav, însemnând vecin de moșie. — (v. moșnean, judec, rumân).

MEGIDIA. Orașel în Jud. Constanța. Înființat sub sultanul Abdul-Megid, pe la 1840. — Valul lui Traian în apropiere. (Populație 5500 l.)

MEHADIA (Meedia). Comună în Jud. Severin, în

Banat. E vechea așezare dacă și romană **Media** (v. **Ad Mediam**). — Pe deal ruinele castelului M. (**Myhald**) din sec. 12-13, în districtul cnejilor români M. din Banatul Severinului, contopit apoi cu al Caransebeșului. — În apropiere, pe valea Cernel, ereau termele romane ale lui Hercule (inscripții, rezervoare, canale, etc.), reînviată în sec. 18 de Austriaci (Băile Mehadiei).

MEHEDINȚI. Județul. La marginea de apus a Ț.-Rom., la munți și Dunăre. Vechiu centru al Dacilor (cu numeroase urme din epoca de bronz și de fier); multe rămășițe romane (podul lui Traian, castre, etc.). În sec. 13-14 o mare parte a lui era coprinsă în banatul de Severin al Ungariei. Tradiția acestui banat se urmă în Oltenia : scaunul primilor banii români a fost în Mehed. ; apoi căpitania de margine la Cerneți. În sec. 14-15 o parte din M. era coprins în fostul județ al Motrului. Numele de Meh. apare în a doua jum. a sec. 15 (1483). — Mine antice la Baia de aramă; păduri. Râuri : Motru, Cerna, Topolnița. Monăstiri : Vodița, Topolnița, Strehaia, Motru. Reședința act. la Severin, dela 1870 (în vechime la Strehaia, apoi la Cerneți). — Suprafața 4950 klm. p. Populația (1930) : 303.000 l.

MEHEDINȚI, Banul de. — (v. **Ban**).

MEHEDINȚEANU. Neam de boeri din Oltenia (Mehedinți). — Sârbu, mare Stoinic, † 1603, și fratele său Popa Stan de la Cerneți căpitan al lui Mihai Vv., † 1600, sunt îngropați la Tismana. — Lupu Meh., marele Paharnic, se adică în fruntea boerilor Olteni contra Grecilor la 1617, goni pe Alexandru V. și se proclamă Domn, dar ne primit de Turci, fu prins de ei și de Gavril Movilă și omorât (1618). La Podeni se văd ruinele caselor lui întărite. — Fiul său Lupu Buliga vel căpitanul, pieri în lupta de la Teleajen 1653. Fondator al mon. Topolnița. — (Familia e prob. o ramură a boerilor Glogoveni).

MEHMED-BEG. Pașa de la Nicopoli. Un coborîtor din Domnii Ț.-Rom., poate din Basaraba II. Trimes la 1521 să sprijine pe Teodosie Voev., detronat, se ri-

dică și el pretendent la domnie, rămase în țară, căzută în anarhie din pricina luptelor pentru scaun și guvernă până când Radu de la Afumați, după mai multe lupte, îl înfrânse și îl goni din țară (1524).

MEHTUPCIU. Scriitor la cancelaria domnească; secretar (s. 18) — Cuv. turc., de la mehtup, scrisoare.

MEITANI. Familie b., în Ț.-Rom. pela încep. sec. 19; de origină greacă.

MELHISEDEC Ștefănescu. Episcop de Roman 1879-82, și înainte al Dunărei de Jos 1864-79. Scriitor, istoric. A lucrat pentru secularizarea averilor monăstirești. (1822-1892).

MEMORANDUL. La 1892 Comitetul național al Românilor din Transilvania hotărâse prezentarea împăratului Franz Iosef, printr'o delegație (prezdată de I. Rațiu), a unui memoriu care arăta starea critică a Românilor din Ardeal. Delegația ne fiind primită, M. a fost publicat, și ca urmare autorii ei au fost judecați la Cluj și osândiți la închisoare pentru trădare față de statul maghiar.

MENEDEC. Monăstire fondată de Vintilă Vodă la 1537, în munții Buzăului. — (v. Vintilă-Vodă).

MENTI DIN DOS. Sat în Mehedinți. Urme de zidării (oseminte, pietre cioplite, ceramică). Resturi dace și romane. — Tradiția unei familii domnești locuind în cetățue pe deal.

MENUMORUT. Voevod sau duce al Țării Bihorului, cu așezare în cetatea Bih. spre sfârșitul sec. 9 la venirea Maghiarilor, cari îl cuceriră parte din țară.

MERA. Lângă Bontăști, în R.-Sărat, altă dată un schit, risipit pela 1800.

MERA. Monăst. în Putna (v. Mira).

MERCUREA (Reussmarkt). Târg în Jud. Sibiu în vechime erea unul din scaunele Sașilor. (Populație 2600 l.).

MERCUREA CICULUI (Sereda Cicului; magh. Czik-Szereda). Oraș în Transilv. Vechiu centru secesc, cu cetate, cunoscut din sec. 12 în documente (Oppidum Mercurium). Reședința județului Ciuc. Aproape de Olt. Populația (930) : 5100 l.

MERCURIU. „Mercurius princeps ultransylvanus“, stăpânitor sau voevod în Ardeal, e amintit la an. 1103.

MERCY, Claudius Florimond, comite de. General imper., sub Eugen de Savoia, guvernator al Banatului liberat de Turci, reorganiză cu înțelepciune țara și o coloniză. (1666 † 1734 în răsboi la Pavia).

MEREZ. La Ceptura în Prahova, pe un deal așezare preistorică (ceramică).

MERIȘANI. Sat în Teleorman. Biserica dela 1700 de jup. Barbu Merișanu. Ruinele caselor lui.

MERIȘANU. Boerii dela Bucșani, se numeau și M. în sec. 17, după moșia lor din Teleorman. — Stai-co, mare Paharnic, amestecat în luptele politice dela 1670 ; lucră apoi contra lui Brâncoveanu spre a fi Domn, dar arestat de Turci la Stambul fu trimis în țară și executat de Domn la 1693. — Barbu M. mare vornic, pretendent ca și unchiul său, pribeag sub N. Mavrocordat. — (v. **Bucșanu**).

MERIȘESCU. Constantin. Comand. de batalion, s'a distins în luptele de lângă Rahova în 1877.

MESAL. O podoabă de cap a femeilor din sec. 15-16, făcută din pânză de canavăș cu fluturi de aur și mărgăritare.

MEȘINDORF (Meschen). În Jud. Târnava-Mare; sat german. Biserică cu interesant burg întărit, din sec. 15.

MEȘTEȘUGURI, MESERII. — (v. la **Bresle**).

METEREZ. Ferestre înguste, deschidere în zidul cetății, din care arcașii și mai târziu pușcașii, la adăpost, trăgeau asupra asediatorilor.

METERHENEA. Muzică sau orchestră turcească, care cânta la petreceri și ceremonii (s. 17-19). Șeful ei erea „mehtergibașa“.

METOC, metoh (în Mold. mitoc). Monăstire succursală; casă unde ereau găzduiți călugării. (grec.).

MEȚIANU, Ioan. Mitropolit ortodox al Transilvaniei, 1898-1916. Episcop de Arad 1875-98. Figură de seamă a bisericii rom. (1820-1916).

MEZIL (menzil, mizil; de la turc: menzil). Olacul, conacul, stațiunea de poștă în vechime (s. 17-19).

MICEȘTI. Sat în J. Argeș. Așezare preistorică neolitică, pe deal „le Cetățue“.

MICIA. Stațiune romană în Dacia. La Veșel de astăzi, J. Hunedoara. — (v. **Veșel**).

MICLESCU. Familie boerească din Mold. de sus, cunoscută din s. 15. — Borcea, mare Vornic între 1456-57. — Gavril M. mare Logofăt, în prima jumăt. a sec. 18. — Sofronie mitropolit al M. 1851-60 († 1863). — Calinic, Mitropolit al Mold., apoi Primat al României (1822-1886). — Dimitrie, om politic (1820-96).

MICLEȘTI. În J. Vaslui. La „Gropi“, după tradiție era refugiul oamenilor în timpul năvălirilor tătarăști.

MICOTA. Boer al lui Ștefan cel mare; Părcălab de Neamțu, † 1484.

MICȘUNEȘTI mari. Sat în Ilfov. Biserica de la 1743, zidită de Iordache Micșunescu, m. stolnic și Smaranda.

MICU. Familie n. din Sad, comit. Sibiu, cunoscută sub numele de Klein. — (v. **Klein**).

MICUL-HODCO Crețevici. Familie b. din Basarabia; cunosc. sec. 17.

MIECHOWSKI, Matei. Istoric și medic al Regelui Poloniei Sigismund I. În „Chronica Polonorum“ povestește faptele lui Ștefan-Vodă al Moldovei.

MIEREA. În J. Buzău. „Zidul Doamnei Naga“, ruine pe dealul Ulmeasa, locul zis la meterez.

MIHAEȘTI. În J. Muscel. Biserică părăsită din sec. 16. (Pietre morm. a Jup. Badea, Jitian, Lăudat, din 1553, acum la mon. Câmpulung).

MIHAEȘTI de jos. În J. Olt (altă dată Rusănești). Biserică risipită, de la Șerban Cantacuzino vornicul din 1708.

MIHAI (Mihail). — Domni ai Țării-Românești :

MIHAI I Voev., fiul lui Mărcea I; asociat la domnie din 1391, Domn singur 1418-20. În război cu Turcii din cauza neplăței tributului, apoi cu Dan II, căzu în luptă cu acesta (1420). Cei doi fii ai săi: Rațu și Mihai, pieriră la Turci, unde erau zălogi.

MIHAI II CEL VITEAZ. Domn al Ț.-Rom. 1593-1601 (n. 1557 † 1601). Fiu al lui Pătrașcu Voev. Începu domnia, ridicându-se contra Turcilor : atacă cetățile de la Dunăre și luă Brăila. O armată puternică trimeasă de Sultan sub Sinan-Pașa, înfrântă de M. la Călugăreni, înaintă apoi și cuprinse București și Târgoviște. Mihai cu ajutorul lui Sig. Bathori îl sili să treacă înapoi Dunărea (Oct. 1595). — In Oct. 1599, Mihai intră în Transilvania, în numele Impăr. Rudolf, cărui se închinase, surprinse pe Andrei Batori îl bătău la Șelimbreg și ocupă Ardealul, proclamându-se Domn al țării. In Mai 1600 goni din Moldova pe Eremia Movilă și se proclamă și Domn al Mold. având astfel sub stăpânire cele trei țări românești. Intors în Trans. avu de luptat cu vrăjmașia nobilimei maghiare, credincioasă lui Bathori, și apoi chiar cu Basta, generalul împărătesc, care-l bătău la Mirăslău. Polonii intrară în Mold. și reintronară pe Eremia, apoi în Ț.-R. cu fratele său Simeon ca Domn. In Oct. 1600 Mihai pierduse totul. O călătorie la Praga îi readuse încrederea Împăratului. Împreună cu Basta învinse pe S. Bathori la Gorăslău (Aug. 1601); peste câteva zile fu ucis de oame-nii protivnicului său Basta în cortul său lângă Turda. Mare și îndrăzneț general, dar slab politic, M. căzu victima dușmanilor ce-și făcuse în Ardeal.

MIHAI III Radu Voev. — (v. Mihnea).

In secolul 18 : — **MIHAI Racoviță** 1730-31 și 1741-4. **MIHAI Sutz** 1783-86, 1791-3 și 1801-2.

Domni ai Moldovei :

MIHAIL Movilă, 1607. — (v. Movilă).

In sec. 18-19 : — **MIHAI Racoviță** 1703-5, 1707-9 și 1716-26. — **MIHAI Șuțu** 1793-5. — **MIHAI II Șuțu** 1819-21. — **MIHAI Sturdza** 1934-49. (v. Sturdza).

MIHAI. Principe al României, Mare Voevod de Alba-Iulia, n. 25 Oct. 1921; fiul Regelui Carol II și al Elenei, Principesă de Grecia. Rege, în lipsa părintelui Său, cu o Regență, 1927-30.

MIHAI. Voevod în sec. 13. — (v. Lituon).

MIHAI Voev. Fiul lui Nicolae Pătrașcu voev. și

nepot de fiu lui Mihai Viteazul. A trăit la Viena și în Ungaria cu mama sa Domnița Ancuța (n. 1625 † 1659 în Ucraina).

MIHAI. Fratele lui Ștefan Vodă Mușat; „capitaneus Moldaviensis“, 1395-97.

MIHAI VODĂ. MONASTIREA veche a Sf. Nicolae, zisă mai târziu a lui M. V., pe un deal lângă Dâmbovița, la București, e cuprinsă azi în mijlocul orașului. Fondată pe la sfârșitul sec. 14 sau început. sec. 15, probabil de Mircea Vodă. La 1433 documentele o menționează ca „mon. S-tului Nicolae“. Inzestrată pe la 1550 de Caplea a lui Ghiorma posteln. („S-tul Nicolae al jupânesii Caplea“). — Mihai Vodă refăcu în întregime biserica actuală la 1594; reparată apoi la 1714 și în zilele noastre. La 1595, Sinan fortifică monast. și dealul — Un palat domnesc, făcut de Ipsilanti la 1776, arse peste câțiva ani. — Monastirea e desființată de mult. În casele ei, refăcute, se află azi Arhivele Statului.

MIHAIL. Episcop de Râmnic, apoi Mitropolit al Ungro-Vlahiei între 1586-99 cu întreruperi.

MIHAIL de la Dorohoi (Mihălaș). Boer moldovean; sfetnic domnesc între 1395-1434. Întâiul boer și mare logofăt a lui Alexandru cel bun. Stăpânea 52 de sate în Moldova de sus.

MIHAIL (Mihu), fiul lui Popa Iuga de la Bala; mare logofăt (1446-53). Avea un rol de frunte în afacerile Moldovei în sec. 15 și era cel mai bogat boer al țării. Credincios al lui Petru Aron la căderea lui trecu în Polonia, pe la 1475.

MIHALCEA Banul. Întâiul sfetnic de credință al lui Mihai Vodă. Mare Ban al Craiovei. Ucis la Turda, 1601. — (v. Cocorăști).

MIHALESCU. Familie boer. din Ț.-Rom.; numită după moșia Mihălești din Ilfov. — Scarlat, mare logofăt (1767-1830).

MIHALY de Apsa. Familie nob. din Maramureș; cunosc. din sec. 15. — Victor M., Mitropolit unit al Transilv. Episcop de Lugoj 1875-94, arhiepiscop și M. de Alba Iulia 1894 † 1918 (n. 1841).

MIHNEA (o formă a numelui Mihai). — Domni ai Țării Românești :

MIHNEA I, cel rău. Domn Ț.-R. 1508-10. Fiu al lui Vlad Țepeș. Persecută pe boerii Craiovești și omori pe mulți din partizanii lor. Craioveștii ridicându-se asupra lui, M. fugi la Sibiu, unde fu ucis de Dumitru Iaxici.

MIHNEA II, zis **TURCUL** sau turcitul. Domn Ț.-Rom. 1577-83 și 1585-91. Fiu al lui Alexandru II, cărui îi urmă în scaun. La 1583 înlocuit de Turci cu Petru Cercel, pe care-l răsturnă apoi. Rechemat la Stambul, se făcu mahometan și rămase acolo, unde muri la 1601. Doamna lui a fost Neaga din boerii de la Cislău. (v. Neaga).

MIHNEA III, s'a numit în domnie **MIHAI RADU** ; pretins fiu al lui Radu Mihnea Vodă. Domn 1658-9, în care timp se ridică contra Turcilor și omori mulți boeri. Fugit în Ardeal, † acolo 1660.

MIHU. Boer moldovean, Portar de Suceava. Unul din ucigașii lui Ștefan ; tăiat de Petru Rareș pentru trădare, la 1541.

MILCOV. Râu, afluent al Putnei; trece la sud de Focșani. Înainte însemna hotarul între Ț.-Rom. și Mold. — La 1473 lângă Milcov, bătălia de la „cursul apei“ între Ștefan și Radu Voev. — Tot pe M., băt. la 1600 între oastea lui Mihai și Simeon Movilă.

MILCOV (Milco, Milcovia). **EPISCOPIA** catolică de M. a existat în sec. 13-14. De la 1228 luase ființă în părțile Vrancei, sub numele de „Episcopia Cumanilor“, cu scaunul la „Milco“ sau Milcov, localitate din care n'a rămas nici o urmă. (Poate pe locul unde e Odobești, sau la Crăciuna ori Mira). Episcop era atunci Teodoric. După 1250 nu se mai amintește de ea. La 1347, ep. reînvie, cu episcopi titulari (Toma, Bernard, Albert, Nicolae), până la 1375, (Ep. „Milcovensis“). Incetează apoi până după 1430, când fu restabilită nominal (episc. titulari până la 1520, cu jurisdicție pe ținuturile : Secuilor, Vrancea, Putna, Râmnic, Bacău, Neamțu, Baia și Basarabia de jos).— (v. și Cumanilor).

MILCOVEANU. Familie boer, din J. Olt de la moșia Milcov ; din sec. 16. — Preda M., căpitanul, în complotul lui Stoica Merișanu contra lui Brâncoveanu, la 1692.

MILESCU. O ramură a fam. Pârâianu, numită după moșia Milești, din Vâlcea. — Danciul P. de la Milești, e tatăl lui Barbu Milescu, marele Ban 1678, boer însemnat din Ț.-Rom.

MILESCU, Nicolae. Boer mold.; spătar sub Gheorghe Ștefan și Ștefăniță Vodă, pare a fi dorit domnia și părăsi țara însemnat la nas. Pribeag prin mai multe țări, se așează în Rusia. Sol al Țarului Alexie la Impăr. Chinei, 1674, făcu o călătorie vestită de 3 ani în Siberia și China, lăsând o relațiune asupra ei. Poliglot și scriitor original. (1630-1710).

MILISEUȚI. Sat în Bucovina. — (v. **Badcuti**).

MILLO. Familie boer. din Moldova ; de origină franceză, în țară la încep. sec. 18. — Matei (1813-1897), artist dramatic.

MILOS Voevod. Fiul lui Mircea pretendentul și frate cu Alexandru II Voev. al Ț.-Rom. ; † 1577 la Constantinopol.

MINIATURI. Manuscrisele vechi pe pergament ereau înfrumusețate cu m. și înluminări. La Oxford se păstrează un evangheliar slavo-grec al lui Alexandru cel bun, lucrat la Neamțu (1429). La Humor un altul al lui Ștefan cu portretul lui și al Doamnei Maria. Ștefan Vodă donase mon. Zografos de la Athos o evangh. (la Bibl. n. din Viena) scrisă de Filip (1502); iar bisericei dela Hotin alta lucrată de Toader Merișescul (1493). Frumoase manuscrise împodobite se mai află la Sucevița, Putna, Neamț, Dragomirna (de Atanasie Crimca), Tismana, Muzăul național.

MINISTRU. Cap al unui departament de Stat, consilier al Suveranului; funcțiunea cea mai înaltă în Stat. Demnitate introdusă în sec. 19 (1859), odată cu reorganizarea țării, după o perioadă de tranziție (asimilarea vechilor demnitari cu M. din Apus, prin Reg. organic). Numărul M. s'a înmulțit cu nevoile vremii. (În 1916 erau 9: M. de Interne, Finanțe, Afa-

ceri străine, Război, Instrucție publică, Lucrări publice și Comunicații, Justiție, Agr.cultură, Industrie și Comerț). — Totalitatea min. formează Guvernul, condus de Președintele Consiliului de M. — (Pentru ministerele României de la Unire, v. Guverne).

MINORIȚI. Ordin de călugări catolici (franciscani), aliați ca misionari în Mold. și Ț.-Rom. (sec. 14-19), având și câteva monăstiri.

MINTZIARI. General rus. Consul la București (1824), apoi Președinte al Comisiei pentru întocmirea Regul. organic (1828).

MIORCANI. Sat în Dorohoi. La locul Zamca întărituri de pământ.

MIRA (Miera). Monastire în J. Putna, pe Milcov. Fondată la 1686 de Constantin Vo. Cantemir. La 1706, fiul său Antioh V. făcu în locul bisericii de lemn alta de zid, și o întări împrejur.

MIRASLAU (Miriszlo). În Transilvania, pe Mureș, între Turda și Alba Iulia. Basta, generalul Impăratului, învinse pe Mihai Vodă, 18 Sept. 1600.

MIRCEA. — Domni ai Țării-Românești :

MIRCEA I cel bătrân (cel vechiu). Domn al Ț.-Rom. 1386-1418. Fiu al lui Radu Voev. Desăvârși întemeierea Statului românesc, organizându-l și menținându-i hotarele moștenite de la Vladislav și Radu și adăogând Dobrogea. Credincios prieteniei cu Regele Sigismund al Ung., era în bune legături și cu Vladislav al Poloniei, avu de luptat însă cu Turcii, cari pătrunseră întâia oară în țară la 1394 (bătălia de la Rovine). Peste doi ani luă parte la nefericita cruciadă de la Nicopol, unde creștinii fură zdrobiți. O nouă expediție a Turcilor avu loc la 1400. Urmară câțiva ani de liniște, în cari fu ajutat la domnie de fiul său Mihai. Sprijini pe Musa și pe Mustafa în luptele pentru tronul turcesc și câpătă părțile Dobrogei; Mahomed învingând, M. sfârși prin a-i plăti un tribut. † 31 Ian. 1418 și îngropat la ctitoria lui Cozia.

MIRCEA II, poreclit Ciobanul. Domn Ț.-Rom. 1545-54 și 1558-9. Fiul lui Radu V. Urât de țară, tăia

fără vină mulți boeri și avu de luptat cu boerii pribegi ; La Periș învinse pe Udriște și Teodosie (1547). La 1552 Radu V. Ilie îl bate la Mănești și-i luă locul două luni. Intervenii pentru Turci în Transilv. Înlocuit, fu numit iar la 1558 și muri în scaun. A clădit din nou Curtea domnească din București.

Fii de Domn ; pretendenți :

MIRCEA Voev. Fiul mai mare al lui Vlad Dracul. Lăsat Domn în locul său la 1443, fu ucis de pretendentul Basaraba. (După cronicarii unguri, ar fi pierit împreună cu tatăl său, uciși de Huniad și de Dan la 1446).

MIRCEA. Fiul lui Vlad Țepeș. Tăiat cu tatăl său la Târgoviște de Basaraba Laiot, la 1476.

MIRCEA. Pretendent susținut de Ștefan Vodă al Mold. la domnia Ț.-Rom. în 1481. (Poate un bastard al lui Vlad Țepeș).

MIRCEA, fiul lui Mihnea cel rău, pe care-l însoțise la domnie, încercă la moartea lui să capete tronul. Arestat de Regele Ung. la Buda, fugi în Turcia și reluă armele la 1521. fără izbândă

MIREȘ. Sat în Prahova. Biserica din 1823 de la Alecu Văcărescu.

MIRON Voevod (Barnovski). Domn al Moldovei 1626-9. — (v. **Barnovski**).

MIRONEASA. În J. Iași. Șanțuri vechi și movile ; în legătură cu cele de la Căpotești.

MISELAV (Micislav ; Mihai ?) Voevod în Ț.-Rom. la 1240 pe vremea năvălirii cea mare a Tătarilor. Stăpânirea lui se întindea în partea muntoasă Argeș-Muscel-Prahova. La 1247, urmaș al lui era Seneslau.

MISLEA. Monastire în Prahova. Fondată la 1534 de Radu Vodă Paisie, reparată de Petru Cercel, 1584. (Ctitori din sec. 16 : Vintilă comis, Voicu vornicul, Stroe Spatar, Caplea, Mihai Vodă). Distrusă de foc la 1883. — În curtea mon. e acum un penitenciar pentru minori.

MITILINEU. Familie din București.

MITREA. Mare Vornic al Ț.-Rom. între 1579-90.

MITROFAN. Episcop de Huși 1683-91, apoi în Ț.-R.

episc. de Buzău 1691 † 1702. Discipol al lui Dosoftei, tipăritor de cărți bisericești.

MITROPOLII. Mitrop. Țării-Românești sau a **UNGRO-VLAHIEI**, luă început sub Alexandru Basaraba la 1359. (La 1370 se numi un al doilea Mitr. pentru episcopia părților Severinului, mai târziu Episc. de Râmnic). Reședința M. era la Scaunul domnesc (Argeș până la 1515, Târgoviște până 1668, apoi București). Titlul, rămas din vechime : „Arhiepiscop și Mitrop. al Ungro-Vlahiei, Exarh al Plașurilor“. De la Unire, M. deveni „Primat al României“. Episcopii sufragante : Râmnic, Buzău, Argeș. — **MITROPOLIȚI** ai Ungro-Vlahiei : Iacint 1359-72, Hariton 1373-81, Antim 1381-89, Atanasie 1389-1401, Teodor 1402-..., Macarie 1422-60, Iosif 1465-80, Macarie II 1480, Teodor, Nifon 1500-6, Maxim Brancovici 1506-8, Macarie III 1508-21, Ilarion, Mitrofan 1530-35, Varlaam 1535-44, Anania 1545-58, Simeon 1558-60, Daniil 1561-69, Eftimie 1569-74, Serafim 1575-8, Mihail 1586-93, (Nichifor, exarh 1590-95), Eftimie II 1593-5, Mihail iar 1595-9, Eftimie iar 1599-1605, Luca 1605-29, Grigore 1629-37, Teofil 1637-48, Ștefan 1648-53, Ignatiu 1653-59, Ștefan iar 1659-68, Teodosie de la Veștem 1668-72, Dionisie de la Atos 1672, Varlaam 1673-79, Teodosie iar 1679-1703, Antim de la Ivir 1708-16, Mitrofan 1716-20, Daniil 1720-32, Ștefan II 1732-33, Neofit Critanul 1738-54, Filaret Mihalitzi 1754-60, Gregore II 1760-87, Cosma 1787-92, Filaret II 1792-3, Dositei Filitis 1793-1810, Ignatie 1810-2, Nectarie 1812-19, Dionisie Lupu 1819-21, Grigore IV 1823-34, Neofit 1834-49, Nifon 1850-75, Calinic Miclescu 1875-86, Iosif Gheorghian 1886-93, Ghenadie Petrescu 1893-96, Iosif iar 1896-1909, Atanasie Mironescu 1909-11, Conon Donici 1912-19, Miron Cristea 1920, Patriarh (1925) și arhiepiscop de București.

Mitrop. **MOLDOVEI** e de la sfârșitul sec. 14 (mai întâi episcopie, pe la 1380-90). Reședința până în sec. 16 la Suceava; apoi la Iași. Titlul Mitr. a rămas : „al Moldovei și Sucevei“. De această M. țin episcopii-

le de: Roman, Huși și Dunărea de Jos. — MITROPO-
LITȚI ai Moldovei : Iosif 1401-10, Macarie 1410-29,
Grigore (cat. unit) 1435-8, Damian 1438-51, Teoctist
1451-77, Gheorghe 1477-90, Teoctist II 1490-1503,
David, Teoctist 1509-28, Calistrat, Anastasie, Teofan
1538-41, Grigore Roșca 1541-64, Teofan 1564-72, A-
nastase II 1572-78, Teofan iar 1578-87, Gheorghe
Moghilă 1587-91, Agaton, Nicanor 1592-4, Gheorghe
din nou 1595-1600, Anastasie, Dionisie Ralli 1600, Teo-
dosiu Barbovski 1606-8, Anastasie III Crimca 1608-
17, Teofan III 1617-19; Anastasie III iar 1619-29,
Atanasiu 1629-32, Varlaam 1632-53, Ghedeon 1653-
59, Sava 1659-64, Ghedeon II 1664-70, Dosoftei 1670-
74, Teodosie 1674-6, Dosoftei iar 1676-86, Sava de la
Putna 1687-1700, Misail 1701-8, Ghedeon III 1708-
23, Gheorghe dela Neamț 1723-9, Antonie 1730-9,
Nichifor 1740-50, Iacov 1750-60, Gavril Calimah
1760-86, Leon Gheuca 1786-8, Ambrosiu vicar 1788-
92, Gavril, Iacob Stamate 1792-1803, Veniamin Kos-
take 1803-8, Gavril Bănulescu iar 1808-12, Venia-
min iar 1812-42, Meletie 1843-48, vicar 1848-51, So-
fronie Miclescu 1851-60, Vicari dela 1860-63, Cali-
nik Miclescu 1863-75, Iosif Naniescu 1875-1902, Par-
tenie 1902-9, Pimen Georgescu 1909-1935, Nicodim
Munteanu 1935.

Mitr. TRANSILVANIEI, ortodoxă. Fostă altă dată
la Alba-Iulia, fu suprimată la 1698. Episcopul ro-
mân de Sibiu reluă după 1850 titlul de Mitropolit.
Scaunul la Sibiu. De ea țin episcopii de Arad, Ca-
ransebeș și Cluj. — (p. Mitropoliți, v. la Sibiu).

Mitr. UNITA a Trans. „de Alba-Iulia și Făgăraș“,
cu scaunul la Blaj. Până la 1853 episcopie. Are ca su-
fragante episcopii de : Cluj (Gherla), Lugos și O-
radia. (v. Alba-Iulia).

M. BUCOVINEI (arhiepiscopia), de la 1873, e ur-
marea vechei episcopii de Rădăuți, apoi de Cer-
năuți, unde își are reședința. (v. Bucovina, mitr.).

M. BASARABIEI a fost înființată la 1929 la Kiși-
neu; înainte episcopie rusească. Depind de ea cele
două episc. din Bas. : Cetatea Albă și Hotin-Bălți.

MIZIL. Orășel în J. Buzău. Înainte era un sat, Istău, proprietatea lui Brâncoveanu Vodă, unde se făcu un târg în sec. 18 și olac. Oraș după 1870. Pop. act. 6000 l.

MOCIOLIȚA. Un schit în J. Gorj sau Mehed., la munte, în sec. 17 și 18.

MOCSONYI (Mocioni). Familie n. din Banat (s. 18). — Alexandru M., om politic (1812-1880).

MOESIA INFERIOR. Provincie romană din dreapta Dunărei, care coprindea și Scythia minor (Dobrogea act.). De această provincie depindea nominal și partea Daciei din stânga Oltului (Țara-Rom. cu Mold. și Basar. de jos), care nu era colonizată și ocupată militar decât de-alungul Dunării și a valului transalutan, pentru apărarea Mesiei și a Daciei malvense.

MOGA. Familie n. din Transilvania. — Vasile M., întâiul episcop ortodox rom. după reînființarea ep. la Sibiu, 1810-45.

MOFLENI. Sat în Dolj, aproape de Craiova. Mănaștirea Bucovățu vechiu, dela 1566. — (v. **Bucovăț**).

MOGHILA (Movilă). Neam domnesc din Moldova. Se trăgea din Moghilă, Paharnic mare sub Ștefan Vodă, 1490-1507. — Un Moghilă, la 1534, ajutat de Ștefan Mailat voia să apuce domnia Ț.-Rom. fu însă respins de Petru V. și de Turci. — Ion M. mare Logofăt al M. 1551-8; ținea pe Maria fca lui Petru Rareș V. — Moghilă, fratele său, Pârcălab de Hotin, 1545. — Vascan, Pârcălab. — Gheorghe Mitropolit al Mold. 1589 și 1595-1600. — Eremia, fratele prec. și fiu lui Ion, Domn al Mold. 1595-1606 : devotat Polonilor, ocupă tronul cu ajutorul lor. La 1600 fu înlăturat de Mihai V. pentru câteva luni. După moartea lui (1606), ambițiunea soției sale Elisabeta și rivalitățile între fii săi și ai lui Simeon, aduseră vremuri grele pentru Mold., invadată de oști străine. — Simeon V. fratele lui Eremia, ocupă tronul Ț.-Rom. prin Poloni la 1600, și fu gonit de Radu Vodă la 1602 ; Domn și în Mold., 1606 † 1607. — Con-

stantin, fiul lui Eremia, Domn al Mold. 1607, învins de Tomşa, muri inecat la 1611, în vârstă de 17 ani. — Alexandru, fratele preced., Domn Mold. 1615-16, adus de Poloni prin mama sa. Răsturnat și dus în Turcia, rămase acolo, mahometan. — Cele patru fice ale lui Eremia V. fură măritate cu magnați poloni. — Mihai, fiul lui Simeon, în luptă cu vărul său Constantin, ocupă scurtă vreme tronul la 1617 († la 17 ani). — Gavril, fiul lui Simeon, Domn în Ț.-Rom. 1618-20. Refugiat în Ardeal. — Fratele său Petru, fu Mitropolit la Kiev (1597-1647). — Moise, al patrulea fiu al lui Simeon, domni în Mold. 1630-1 și 1633-4. († în Polonia 1662). — Ioan, alt fiu al lui Sim., pretendent, ajutat de Racotzi, în timpul lui Vasile Lupu. — Ultimul fiu al lui Eremia, Bogdan, trăia în Tucia; la 1655 se vorbea să i se dea scaunul Moldovei. De atunci acest neam dispare din istorie.

MOGALDE. Familie boer. din Mold. în sec. 16-17.

MOGOȘ banul. Boer din sec. 15-16 în Ț.-Român. — Fiul său Mogoș, mare spătar, comanda oastea lui Radu Vodă Paisie, 1537. — Ei au fondat mon. Stănești și sunt strămoși după mamă ai Buzeștilor.

MOGOȘEȘTI. Boerii dela M. din Țara-Rom., în sec. 15-17. — Vlaicu marele Vornic, † 1535, erea so-crul lui Radu dela Afumați. Tatăl său erea Cega, — iar străbunic boerul Albu de sub Mircea Voev., 1415-30. — Dumitru dela M., mare Vornic, 1597, Ban al Cr. 1616-18; † pe la 1633. — Din M. se trag boerii dela Bărcănești și Grădiștea în sec. 17.

MOGOȘEȘTI. O monăstire desființată în J. Do-rohoi; fond. la 1818 de Ștefan Holban.

MOGOȘOAI. Sat în Ilfov, aproape de București. Palat al lui Brâncoveanu din 1702 (balcoane, colo-nade, sculpturi); reînnoit. Biserica din curte zidită tot de el (1688).

MOIGRAD. Sat în J. Sălaj, pe Crasna. Acolo se afla municipiul roman Porolissum (resturi antice, in-scripții). — La plaiul Măgura, mai jos de Pomete, șanțuri, valuri, urme de zidărie ale unei cetăți dace, apoi romane. — (v. și **Porolissum**).

MOISE Voev. Domn al Țării-Rom. 1529-30. Fiu al lui Vladislav III, ginere și urmaș al lui Radu dela Afumați. La 1529 ajută pe Zapolia contra Sașilor. În luptă cu rivalul său Vlăduț, veni cu Mailat din Ardeal, fu învins și căzu la Viișoara (Aug. 1530).

MOISE Vodă Movilă. Domn al Mold. 1630-1 și 1633-4. — (v. Moghilă).

MOISEI. Monastire ort. în Maramureș, lângă M., fondată la 1672.

MOJNA. În J. Târnava Mare. Resturi protoistorice dace (arme de bronz și fier, ornamente).

MOLDOVA. Țara dintre munți și Nistru, mărginită la miază-zi cu Țara-Românească, a format un stat deosebit din sec. 14 până la 1862, când s'a făcut definitiv unirea lor. Numele îi vine dela râul Moldova, pe valea cărui se făcuse, pe la 1340, întâia așezare a „Țării-Moldovei“ cum s'a numit la început. Acest nume a fost cunoscut și străinilor; uneori însă o chemau „Bogdania“ după numele voevozilor ei (și chiar „Valachia“, prin analogie sau confușiune). Locuitorii s'au numit totdeauna ei însăși „moldoveni“. — Intinderea M., până la Prut e de 38.000 k. p., iar întreagă, până la Nistru și cu Bucovina, de 93.000 k. — Impărțirea în ținuturi (azi județe) a rămas cea din vechime, afară de Hârlău și Cârliigatura, desființate (și de trei județe moderne înființate în Bucovina). Din sec. 15 M. erea împărțită în Ț. de Sus și Țara de Jos (v. acestea), la cari se adăoga Bugiacul turcesc (Basarabia veche). — Scaunul țării a fost pe rând la : Baia, Siret (s. 14), Suceava și Iași (din al 16). — Moldova în cea mai mare întindere a ei (s. 15) erea coprinsă între munți (Transilv.), Nistru (Polonia, Ucraina), Mare, Dunăre, Siret, Milcov (Țara-Rom.). Pe vremea lui Bogdan I, țara Moldovei nu depășea ținutul dintre Moldova-Siret. Urmașii lui se întinseră spre sud și răsărit, și luară Cetatea Albă dela Tătari; iar Roman V. se putea întitula Domn dela Munte până la Mare. Alexandru I stăpâni țara întreagă, afară de Basarabia dela Dunăre cu Kilia, și partea M. dincolo de

Trotuș, pe cari le va lua Ștefan cel Mare dela Ț.-Român. Sub acest domn, M. ajunse la puterea și întinderea ei maximă. Vremelnici, Domnii M. au stăpânit și un ținut din Galiția orientală, numit Pocuția. La 1484 Turcii îi luară Cet. Albă și Chilia; la 1538 Bugiacul (Basarabia) cu Tighina; la 1775 partea de N. W. numită de-atunci Bucovina; iar la 1812 partea dintre Prut și Nistru asupra căreia Rușii întinseră numele de Basarabia. Pierderea acestor două țări, reduce M. la întinderea ce avea la epoca Unirei. La 1856 primise înapoi ținutul Cahul-Bolgrad-Ismail, reluate de Ruși la 1878. — Din antichitate nu avem rămășițe în Moldova, care n'a fost atinsă de colonizarea romană (afară de câteva lagăre militare pe Siretul de jos). Urme preistorice și din vremea Sciților și altor popoare rătăcitoare însă, sunt numeroase. — Până în sec. 14 nu știm nimic despre populația ei, vânturată de Tătari și de premergătorii lor. — Celor d'ântâi voievozi vasali ai Regilor Ungariei din sec. 14, urmară succesorii lui Bogdan, cari fură și ei câtva timp în legături de vasalitate cu R. poloni (s. 14-15). Bogdan III fu silit să închine Turcilor țara, care rămase sub suzeranitatea lor, ca și Ț.-Rom. (însă nu provincii sau raiale). Ca raiale, Turcii păstrară din sec. 16 Basarabia de jos (Bugiac) cu cetățile de acolo, Benderul și Hotin. — (v. și **Bucovina, Basarabia, Bugiac.**)

MOLDOVA. Râul. Afluent al Siretului. Ese din muntele Cărlibaba (Bucov.), străbate Jud. Câmpulung, Baia și Roman. Aprox. 180 km. Afluenți: Moldovița, Suha, Râșca, Neamța. — Dela el vine numele țării Moldovei (nume rămas probabil dela Bastarni sau Goți).

MOLDOVA. „Târgul Moldovei“, numit mai târziu și Baia. — (v. **Baia**).

MOLDOVA. DOMNII Mold. (Chronologia). — Voievozii de Maramureș: Dragoș, Sas, Balç, 1340-59. — Domni neatârnați ai Ț.-Mold.: — Bogdan 1359-65, Latcu 1365-73 (Costea Mușat 1373-6 și Iurg Koriatovici 1373-79), Petru I 1375-91, Roman I 1391-

94, Ștefan I 1394-99, Iuga 1399-400, Alexandru I cel Bun 1400-1432, Ilie (Iliaș) 1432-43 și Ștefan II 1434-47, Roman II 1447-48, Alexandru II 1448-9, (Petru II 1448), Bogdan II 1448-51, Petru III zis Aron 1451-57 și Alexandru II 1451-55, Ștefan III cel Mare 1457-1504, Bogdan III 1504-17, Ștefan IV (Ștefăniță) 1517-27, Petru IV Rareș 1527-38, Ștefan V (Lăcustă) 1538-40, Alexandru II (Cornea) 1541, Petru Rareș din nou 1541-46, Ilie II (Rareș) 1546-51, Ștefan VI (al lui Rareș) 1551-2, (Joldea 1552), Alexandru IV Lăpușneanul 1552-61, Ioan Despot 1561-63, Ștefan VI Tomșa 1563-4, Alexandru IV din nou 1564-68, Bogdan IV 1568-72, Ioan cel Cumplit 1572-74, Petru V (Schiopul) 1574-79, Ioan (Iancu Sasul) 1579-82, Petru V din nou 1582-91, Aron 1591-5, Ștefan VIII Răsvan 1595, Eremia Moghilă 1595-1606, Mihai al Ț.-Rom. 1600, Simion Moghilă 1606-7, Mihai Movilă 1607, Constantin Moghilă 1607-11, Ștefan IX Tomșa 1611-15 Alexandru V Moghilă 1615-16, Radu Mihnea 1616-19, Gaspar Graziani 1619-20, Alexandru VI Iliaș 1620-1, Ștefan Tomșa din nou 1621-3, Radu Mihnea din nou 1623-6, Miron Barnovski 1626-29, Alexandru VII (Coconul) 1629-30, Moise Movilă 1630-1, Alexandru VI Iliaș din nou 1631-3, Miron Barnovski din nou 1633, Moise Movilă iar 1633-4, Vasile Lupu 1634-1653, Gheorghe Ștefan 1653-58, Gheorghe Ghika 1658-9, Ștefan X (Ștefăniță Lupu) 1659-61, (Constantin Basaraba din Ț.-R. 1661), Istratie Dabija 1661-65, Gheorghe Duca 1665-6, Iliaș III 1666-68, Gheorghe Duca iar 1668-72, Ștefan XI Petriceicu 1672-74, Dumitrașcu Cantacuzen 1674-5, Anton Ruset 1675-78, Gheorghe Duca iar 1678-84, Ștefan Petriceicu iar 1684, Dumitrașcu C. iar 1684-5, Constantin Cantemir 1685-93, (Dumitru Cantemir 1693), Constantin Duca 1693-95, Antioh Cantemir 1695-1700, Const. Duca din nou 1700-3, Mihai Racoviță 1703-5, Antioh Cantemir 1705-7 Mihai Racoviță din nou 1707-9, Nicolae Mavrocordat 1709-10, Dumitru Cantemir 1710-11.—Epoca fanariotă: Nicolae Mavrocordat 1711-16, Mihai Racoviță 1716-

26, Grigore Ghika II 1726-33, Const. Mavrocordat 1733-35, Grigore Ghika din nou 1735-41, Const. Mavrocordat din nou 1741-3, Ion Mavrocordat 1743-7, Grigore Ghika iar 1747-8, Const. Mavrocordat iar 1748-9. Constantin Racoviță 1749-53, Matei Ghika 1753-56, Const. Racoviță 1756-7, Scarlat Ghika 1757-8, Ioan Callimaki 1758-61, Grigore Callimaki 1761-64, Grigore Ghika II 1764-67, Grig. Calimaki 1767-9, Const. Mavrocordat 1769. (Ocupația rusească 1769-74), Grigore Ghika iar 1774-77, Constantin Moruzi 1777-82, Alexandru Mavrocordat (Delibey) 1782-85, Alexandru II Mavrocordat (Firaris) 1785-6, Alexandru Ipsilanti 1786-8, Manole Giani-Ruset 1788. (Ocupație rusească 1788-92), Alexandru Moruzi 1792-3, Mihai Sutzu 1793-5, Alexandru Calimaki 1795-99, Const. Ypsilanti 1799-1801, Alex. Sutzu 1801-2, Alexandru Moruzi 1802-6, Scarlat Calimaki 1806, Alex. Hangeri 1807, Scarlat Calimaki din nou 1807-10. (Ocupație rusească 1810-12), Scarlat Calimaki 1812-19, Mihai Sutzu 1819-21 (Caimacamie 1821-2) — Domni pământeni : Ion Sandu Sturdza 1822-28. (Ocupație rusească 1828-34), Mihai Sturza 1834-49, Grigore Ghika 1849-56, (Ocupație rus. 1853-4), Caimacami 1856-59, Alexandru I. Cuza 1859-1862. — (v. la numele fiecărui. — Pentru filiația vechilor Domni Mușat, la Anexa III).

MOLDOVEI, Mitropolia. — (v. la **Mitropoli**).

MOLDOVA-VECHE. Sat la Dunăre în Banat (J. Caraș), în fața insulei mari Moldova. Resturi dace și zidării romane. — Ruinele unui castel medieval de apărare a Dunării.

MOLDOVIȚA. Monastire în Bucovina (J. Câmpulung), pe valea Mold. Fondată de Alexandru cel Bun la 1402, ruinată din sec. 16 (resturi de ziduri). Petru Rareș ridică mai la vale mon. cu biserica nouă la 1535, azi în ființă în satul Vatra-Moldoviței și frumoase case domnești cari au servit episcopilor de R. (acum în ruină), întărind'o cu ziduri și turnuri împrejur. (Zugrăveală exterioară interesantă a bisericii. Sculpturi în lemn, jețul domnesc ; icoane.

MOLOMOC. Un schit desființat sub muntele Furnica la Sinaia (Prahova). Exista la 1580 pe vremea lui Mihnea Vodă. Ruinat de răzmerița de la 1788.

MONĂSTIREA (Cornățel). Sat în Ilfov, pe Mostiștea. Așezare protoistorică (ceramică, vase grecești, urme de locuință, morminte, div.). — Biserică dela Matei Vodă și Doamna Elina din 1648.

MONĂSTIREA dintr'un lemn. — (v. **Dintr'un lemn**).

MONĂSTIREA DOAMNEI. Localitate aproape de Botoșani. După tradiție numele îi vine de la „D. lui Ștefan Vodă“, dar probabil de la o fundațiune a D. Elena a lui Rareș : Monăstirea aflată acolo a fost desființată la 1789.

MONĂSTIRI și schituri, numeroase în Ț.-R. și Mold., dintre cari multe părăsite, sunt răspândite în țară, mai ales în partea muntelui. Mai vechi și mai importante, au fost : — În ȚARA-ROMÂNESCĂ : Câmpulung, Vodița, Tismana, Cozia, Cotmeana, Snagov, Strugalia, din sec. 14. Govora, Sf. Nicolae de la București (Mihai Vodă), Brădet, Glavacioc, Tânganu, Licura, Nucet, Butol, Bistrița, Strehala, Mărgineni, din sec. 15. Dealu, Argeș, Cetățuia, Motru, Ostrov, Cornet, Menedec, Mislea, Viforâta, Găiseni, Vărbila, Căluș, Brâncoveni, Radu Vodă (București), Vieroș, Bucovăț, Jitian, Stănești, Comana, Cârnu, Tutana, Cislău, Plumbuita, Golgota, Păpușa, Mamu, Iezeru, Ciolanu, Dintr'un lemn, Mărcuța, Aluniș, Grăjdana, Fedeleșoi, Hotărani, Surpate, din al 16. Cernica, Brebu, Arnota, Polovraci, Brad, Târgșor, Bunea, Sadova, Rătești, Barbu, Căldărușani, Drăgănești, Aninoasa, Golești, Plătărești, Berca, Cotroceni, Hurez, Crasna, Sinaia, din al 17. Văcărești, Pantelimon, din al 18.— În MOLDOVA : Neamț, din al 14 sec. Bistrița, Moldovița, Probota, Pângărați, Voroneț, Putna, Popăuți, Ițcani, Tazlău, Răsboeni, din al 15. Dobrovăț, Bisericanii, Humor, Rășca, Rarău, Slatina, Coșula, M. Doamnei, Socola, Golia (Iași), Galata, Secu, Sucevița, Todireni, Vizantea, Aron, din sec. 16. Dragomirna, Bârnova, Solca, Hangu, Hlin-

cea, Soveja, Cașin, Trei Sfetite (Iași), Bogdana, Agapia, Hadâmbu, Cetățuia, Mira, Răchitoasa, din sec. 17. Frumoasa, Răducanu (Ocna), din al 18-lea. (Toate monastirile sunt menționate în articole speciale, la numele lor).

MONĂSTIRI INCHINATE. Odată cu progresul influenței grecești în sec. 16, monast. bogate începură să fie închinată celor grecești de la Sf. Munte și Patriarhii. Tot venitul lor se ducea astfel la străini, cari le exploatau prin egumeni de o neînfrănată lăcomie. Pentru a pune capăt acestei înstrăinări dăunătoare țării, Princ. Cuza prin legea din 17 Dec. 1863 decretă secularizarea (trecerea la Stat a proprietăților bisericesti). — Monăstiri închinată bisericei grecești ereau 75 (44 din Ț.-Rom. și 31 din Moldova) și 30 de metocuri din Ț.-R., împărțite astfel: la muntele Atos 26 (și 12 metocuri) cu 120 moșii; la Patriarhia din Erusalim 21 (+ 2) cu 120 moșii; la muntele Sinai 5 (+ 2) cu 54 moșii; la patriarhia din Alexandria 2 (+ 4), la cea din Antiohia 2; la cea din Constantinopol 1. Numărul moșiilor închinată erea de 560 (366 din Ț.-Român. și 194 din Mold.). — (v. **Secularizare și Muntele Atos**).

MONCASTRO. Numele Cetății-Albe înainte de a fi a Moldovei. Genovezii în sec. 14 stăpâniră și refăcură vechiul castel bizantin MAUROKASTRON, numit de ei M. — (v. **Cetatea-Albă**).

MONEDE. Vechile valori monetare mai răspândite la noi, începând din sec. 14, erau în Țara-Rom.: asprul, perperul, florinul, ughiul (galben), talerul sau leul, banul; în Moldova zlotul. Apoi diverse monede germane, polone, turcești, în urmă rusești. Chiar în vremea când Domnii noștri băteau monedă (aspri și ducați, mon. curentă de argint în Ț.-R., groși în M.; sec. 14-16), banii cu cari se făceau transacțiunile erau cea mai mare parte străini. Din sec. 16 nu mai avem monedă națională. Principalele unități monetare sau monede cari au circulat la noi erau următoarele: — **ASPRU**, mon. de argint. Împrumutată dela Bizantini în sec. 14 (numele s'a păstrat până în al 18).

Valoarea lui scăzu mereu. A. vechiu ar fi valorat 25 bani aur din 1916. După 1600 nu mai erau de argint. In sec. 17 aspru turcesc : 100 aspri=1 leu, iar 275 aspri=1 galben. (Numirea turcească echivalentă asprului era „aceea“, întrebuințată în Mold. s. 16-17). — BAN. Diviziune a talerului, leului, etc. Monedă de aramă, pomenită în doc. dela încep. sec. 15 (dela ban, moneda Banului Slavoniei). — COSTANDA, împărțire a talerului, de argint, valora cam 10-12 aspri sau bani. — CREȚARUL (kreuzer) era 1/100 din galben sau florin de argint (în Moldova numit și „crivac“). — DINAR (denar) din sec. 15 (din Ungaria și Ardeal). Valoarea a variat între $\frac{1}{10}$ și $\frac{1}{100}$ din florin. — DUCAT, mon. de aur, numită mai târziu și galben, (nume de orig. venețiană). Acelaș cu FLORINUL de aur, a cărui valoare a variat după timp. Imprumutat prin Ungaria, dela Germani, în sec. 15: „florin ungureșc“. Mai era numit și „ughi“ și galben. (In sec. 16 avea 60 de aspri, mai târziu ajunse la 120). Florinul de argint de mai târziu (sec. 18), cam 2 lei 50 val. aur. — FERTUN. Monedă din sec. 14-15, tot germană, un sfert (viertel) din marca de aur. Mergea la fel cu florinul (=36 bani noi sau un perper și $\frac{1}{2}$ pe la 1420). — FIRFIRICA era un termen general pentru moneda de aur curentă (ducat) și valoarea în sec. 16 cam 130 aspri (aprox. 11 lei aur), în al 17 = 200 aspri. In sec. 18 umblau: galbeni împărătești (4 lei și 8), ungurești, olandezi (4 și 15), venețieni ; g. turcești (stamboli) valorau cam 100 lei după 1800. — GROS (groșița), moneda germ. de 3 kreuzeri, în Mold. (cam 10 bani aur). — ICOSAR, mon. de argint, de 20 lei turcești (la 1860=12 lei român.) — IRMILIC, mon. turcească de aur, de aceeași valoare cu icosarul. — LEU (dela Löwenthaler, mon. germană cu efigia leului), apare în sec. 16. Era numai o numire, sub diviziune a moned. de aur, sau multiplu al celor mai mici. Era echivalent ca val. cu talerul. Leul turcesc, de 40 parale, era moneda de socoteală, obișnuită în sec. 18-19. S'a numit „leu vechiu“ după stabilizarea cu acest nume a unității monetare

după sistemul metric la 1867 („leul nou“=1 fr. francez, de 100 bani). — LEFT se numea în general o monedă mai mică de aur. — LETCAIA era o m. mică de aramă, turcească, = $\frac{1}{2}$ din para (sau un aspru $\frac{1}{2}$). — LEIȚA din sec. 18 era de 20 parale. — MAHMUDIA, mon. de aur turcă (60 lei turc. sau 13 lei 50 moderni de aur) în sec. 18-19. — NISFIA, mon. turc. în sec. 18 (4 lei). — ORT (sfert) era un sfert de leu, valoarea mon. turcești de 10 parale, „urup“. — PARA. Monedă mică turc., $\frac{1}{40}$ din leu, în sec. 18-19. — PERPER. Mon. bizantină (hyperpyron), cea mai veche cunoscută în Ț.-Rom. în sec. 14. Pe vremea lui Mircea, valora cam o treime din cel bizantin. (La 1426 sub Dan I, un perper era solda pe zi a unui călăreț sau a trei pedestrași, și valora atunci 24 de bani). — PIASTRU. Numirea dată de străini leului sau talerului dela noi (turcesc). — PUNGA. Măsură convențională, egală cam cu 500 lei sau taleri (ca la Turci). Haraciul și bacșișurile la Turci se plăteau în pungi. — RUBIA. Mon. mică turcească de aur; în sec. 18 (10 lei turc. sau $3\frac{1}{2}$ lei român.). — RUBLA rusească, introdusă în prima jumăt. a sec. 19, era în general = 3 lei. Se zicea popular și „carboavă“. — SFANȚ (sfanțih). Mon. austriacă de argint (zwanziger) de 20 (înainte de 40) krüzeri; în sec. 18-19. (În Moldova „sorocovăț“). Ereau și jumătăți de sfanț. — TALER, mon. curentă din s. 16-18 (talerul german) sau galben. O jumătate de Reichsthaler = 130 bani sau 3 lei 50 aur). În sec. 18 rămăsese o unitate convențională de plată, sinonim cu leu, fără a însemna o anumită monedă. — UGH (ughi) era numirea veche, obișnuită, a florinului. În sec. 17, un ughi = aproxim. 2 taleri sau lei = 200 bani. (Vine dela cuv. slav ugarski, galben unguresc). — ZLOT (sec. 15-16), monedă de aur genoveză, introdusă în Moldova prin Tătari („zlot tătăresc“), mai apoi de argint valorând 30 par. turc. (Numele de zlot se mai întrebuintă în înțeles de $\frac{3}{4}$ dintr'o monedă). — Alte numiri de monede, mai târziu, în Moldova: — POTRONIC (polon), de 2 groși, sau 10 bani. — ȘALAU ban

mic de aramă (sec. 16-17). Un potronic avea 9 șalăl. — DUPCA (rusesc), cam jumătate de leu. — GRIVNA, de argint (10 copeici rus. ; și înainte 48 groși). — GREȘLA (1 creițar) de aramă, echivalentă cu „mariașul“. — PITAC de 55 polturaci sau parale (rusesc), gologan de aramă, cam 10 bani. — ȘUȘTAC = 2 groși sau 4 polturaci. — STĂLPAR (peso spaniol cu 2 coloane) ereau cam 10 lei, în Mold. (s. 19).—Alte monede turcești (s. 17-19): BEȘLIC, 5 lei turcești (piaștri) ; — CARAGROS, cam 2 zloti ; — FUNDUC (funduciu), de aur = 14 lei (24 piaștri) ; — DIRICLIU = 6 taleri (la 1820), numire turc. a stălpărului ; — IKILIC, de 6 piaștri turcești ; — IUZLUC de aur = 30 lei ; — MENDUHIA, de aur = 20 lei ; — TULT, de argint, în sec. 18, de 15 parale ; — STAMBUL de aur = 30 lei ; — TUNUS, acelaș cu funduc ; — ZARMACUP, de 4-5 lei turcești ; — ZINGHIRLIU = 2 lei turcești.

MONGOLI. Invazia cea mare dela 1241, în Europa, numită de obicei a Mongolilor, a adus pe Tătari în părțile noastre. — (v. Tătari).

MONTEORU. În Jud. Buzău. Pe dealul Pragu deasupra satului Ogrăzile, așezare protoistorică din epoca de bronz („cetățuia“). Necropolă importantă.

MORARIU, Silvestru Andrievici. Arhiepiscop Mitropolit al Bucovinei 1880 † 95 (n. 1818).

MORTZUN. Familie boer din Moldova (țin. Sucevei) — Vasile M., om politic, scriitor (1860-1919).

MORUGHIOL. Sat pe brațul Sf. Gheorghe al Dunării, J. Tulcea. În apropiere ruinele unei cetăți romane ; mai târziu întrebuințată de Genevezi (Geneviz-Kale) — (v. Salmorude).

MORUZI. Familie domnească, în Moldova din sec. 18; de veche origină din Const-pol, în s. 14 la Trebizunda. — Dimitrie m. Postelnic în s. 18. — Constantin M., domni cu înțelepciune în Mold., 1777-82 († 1787). — Alexandru, fiul său, Domn pe rând în ambele țări : în Mold. 1792-3, în Ț.-Român. 1793-96 și 1799-1801 ; apoi iar în Mold. 1802-06. (n. 1750 † 1807). — Dimitrie, fratele preced. mare Dragoman al Porței, învinuit la

semnarea tratatului dela București, fu decapitat de Turci, 1812. — Constantin, mare Dragoman, fu de asemeni ucis de Turci la 1821. — O ramură a fam., principi în Rusia. — Dimitrie M., oficer superior, om politic (1847-1916).

MOSCO, HAGI. — Familie boer. din Ț.-Rom., în București la încep. sec. 19; de orig. greacă. — Ioan M., mare Vistier (1748-1828).

MOȘI. Un fel vechiu de împărțeală al proprietății. Moșiile moșnenilor se împărțeau „PE MOȘI“ în Țara-Românească, sau „PE BĂTRANI“ în Moldova. Acești „moși“ ereau fii sau nepoții de fii ai întemeietorului satului pe pământul stăpânit de el sau primit danie dela Domn. Împărțeala se făcea dar pe moștenitorii părții unui moș. Une-ori în loc de moș, găsim termenul de „TEI“ (în Moldova : „STALP“). — **MOȘIA** însemna pământul stăpânit din moși, moștenit.

MOȘILOR, TARGU. — La marginea de NE. a Bucureștilor, un târg (bâlcu) mare, anual, zis al Moșilor după numele locului : „Câmpul Moșilor“. În vechime, până în sec. 18, se numea „Târgul de afară“. Iniințat în sec. 17 de Matei Vodă Basaraba.

MOȘINOAELE. Schit în J. Putna, pe valea Zăbrăuț, fondat la 1812.

MOȘNA. Sat în Jud. Fălciu. Pe dealul „cetățuia“, urme de șanțuri și întărituri. Alături o movlă. Așezare preistorică scită (arme de bronz).

MOȘNEAN (moștean). În Țara-Rom. se numeau astfel oamenii liberi, stăpâni de moșie. Termen sinonim cu cnej, megieș. judec, căzute în desuetudine în sec. 18. Intrebuințat mai ales ca să însemne pe proprietarii devălmași de pământ, moștenit din străbuni, spre deosebire de MEGIAȘI, a căror proprietate deavalmă venea dintr'o dobândire mai nouă. De aceea dreptul de preferință al moșnenilor avea precădere. — **CEATA** de moșneni erea totalitatea moșnenilor dintr'o localitate, coborători dintr'un strămoș comun. — În Moldova, moșneanul se numea RĂZAȘ. — Moșnenii de odinioară formau clasa oamenilor liberi, proprietari, asemănată cu mica no-

bilime din Ungaria, Polonia, și alte țări. Boerimea (aristocrația) avea afinități cu M., fiind în mare parte ridicată dintre ei. — (v. și **cnej, judec, megieș, boer**).

MOȘNENI. Sat în Jud. Vâlcea, pe Otăsău. Biserica din 1742 dela Episcopul Clement.

MOSTIȘTEA. Gârlă și baltă în J. Ilfov, se scurge în Dunăre. În jurul ei, așezări preistorice.

MOTRU. Râu din Oltenia (Mehed.), afluent principal al Jiului. Ese din muntele Oslea. Lung. 120 km. Afluent : Cosuștea. — La gura Motrului era vechiul Amutrium. (Nume dac).

MOTRU, JUDEȚUL. În sec. 14-15 era un județ al Motrului (amintit în docum. dela Mircea I), poate numele mai vechiu sau mai obișnuit al Mehedințului (sau a unei părți din el).

MOTRU (Gura Motrului). Monăstire, la vărsarea M. în Jiu (J. Mehedinți). Fondată de Harvat logofătul din Craiovești la încep. sec. 16, pe locul unui schit de lemn făcut de Sfântul Nicodim, pe la 1370. Biserica actuală e zidită la 1633 de Preda Brâncoveanu mare vornic, și zugrăvită de Brâncoveanu Vodă (1705). Imprejmuită cu ziduri întărite. Ruine din clădirile mănăstirești.

MOȚII sunt locuitorii din Munții Apuseni din Transilvania. Porecla le vine dela „moțul“ de păr, chica împletită ce purtau țărani din satele Albac, Vidra, Neagra, Scărișoara, Secătura, Pomișoara, etc., din regiunea la Nord de Abrud. — Dela Moți au pornit răscoalele din 1784 a lui Horia și din 1848 a lui Avram Iancu.

MOTOC. Neam boeresc din Mold., în sec. 16-17. — Ion M., mare vornic, boer intrigant. Refugiat cu Tomșa în Polonia, fu decapitat la Leopold, în 1565. — Mitropolitul Varlaam era din acest neam.

MOVILĂ. Ridicătură artificială de pământ, conică, de obicei cam de 5-10 m. înălțime, rămasă din vremuri preistorice sau din cele apropiate. Unele m. sunt morminte, altele serveau de semn (reper) pentru calea de urmat sau pentru veghe, iar altele comemorative (bătălii, întâmplări), iar cele mai noi și

mai mici sunt semne de hotar (moșie). Foarte numeroase în toată Ț.-R. și Mold., cele mai multe sunt necercetate. Movilele înșirate în linii ce se pot urmări, dovedesc că ereau jalonarea unor căi străvechi. — Numirea de movilă e mai obișnuită în Mold., cea de „măgură“ sau uneori „gorgan“ în Ț.-Rom. — În Moldova movile mari se găsesc răspândite mai ales în J. Dorohoi, Fălciu, Botoșani, Iași, Covurlui, Roman; în Basarabia și Dobrogea. — (v. și Măgură).

MOVILA. Familie domnească din Moldova. — (v. Moghilă).

MOVILENI. În J. Iași. „La „movile“, bătălie între Ștefan Vodă și Petru Aron, care fu învins, la 1455.

MOXA, Mihail (Moxalie), Călugăr dela Râmnic, în sec. 17. A lăsat o cronică generală, scrisă în Ț.-Rom. (1620), compilațiune după scriitorii greci. A tradus și pravila dela Govora (1640).

MUCARER („mucarel“). Erea actul de reînnoirea Domniei, făcută printr'un trimis al Sultanului, (sec. 17-18). Pe la 1700, m. costa pe țară 25.000 taleri. Se deosebea: M. mare (reînnoirea pe trei ani) și cel mic (confirmarea). Vorbă turcească.

MUERIȘ. Sat în Dolj. „La cetatea muerii“ resturi romane. Legende.

MÜHLBACH. Numele german al orașului Sebeș din Transilvania.

MUHURDAR. Slujbaș care punea (în sec. 18) pecetea pe actele și pe scrisorile personale ale Domnului. (cuv. turc.).

MUIEREASCA. Sat în Vâlcea. Biserica din 1722 de la Andrei și Maria Drăgoescu.

MUMBAȘIR (bumbașir). Agent al stăpânirii, cum ar fi azi comisar de poliție; sec. 18, turc.

MUNAR. Sat în Jud. Timiș-Torontal. Monastirea sârbească BEZDIN, fondată prin sec. 14-15, refăcută la 1539.

MUNCEL. În munții Sebeșului, J. Hunedoara, lângă Grădiște pe munte, ruinele vechii cetăți dace. — (v. Grădiște).

MUNCEL. Deasupra văii Rebricea, aproape de

Schela (J. Vaslui), pe deal la Muncel, exista în sec. 15 „cetatea“ (curtea întărită) a lui Duma Ciorneg. (La 1460 nu mai era).

MÜNNICH, Burkhard-Cristoph, comite. Feldmarșal rus ; ocupă Moldova în Sept. 1739.

MUNTENIA. Moldovenii numesc astfel Țara-Românească. (De aci și moldovenismul „muntean“ în loc de român). — Aceste numiri, altă dată necunoscute și fără înțeles în Ț.-Rom., sunt de la o vreme întrebuițate în scris și în vorbire, prin imitațiune sau din neștiință.

MUNTENI. Sat în Vaslui. Așezare preistorică.

MUNTELE ATHOS („Hagion Oros“, „Sfântul Munte“ ; SFETAGORA). Vestita colonie religioasă dintr'o prelungire a peninsulei Calcidica în Marea Egee, numită M. A., începu să fie în legătură cu țările noastre pe la finele sec. 14. De atunci se menționează daniile și ajutoarele multor Domni români, cari ereau ctitori sau ziditori ai mănăstirilor de acolo ; și cari din s. 15 rămân singurii protectori ai acestor locașuri. Spre sfârșitul sec. 16 începură și „închinările“ monăstirilor dela noi, în folosul comunităților grecești. — Legături deosebite cu Țara-R. și Mold., au avut : Mon. Cutlemus, numită „lavra cea mare a Ț.-Rom.“, refăcută la încep. sec. 16 de Radu cel Mare și Neagoe (1520) ; biserica și casele clădite de Petru Rareș la 1545 ; spital și trapeza dela Lăpușneanu V. ; odoare dela alți domni : — Grigorios. Reinoltă de Ștefan Voev. și fiul său Alexandru, 1495 ; reparată de Domnii rom. în sec. 18. — Lavra. Catolicianul refăcut de Vladislav și Radu Voev. 1526. Biserica Sf. Mihail reclădită de Matei Basarab 1644. O icoană dela Vladislav și Ana. — Sf. Pavel. Turn de la Neagoe și Patrașcu Voev. ; apeduct dela Ștefan al Mold. ; un paraclis dela Brâncoveanu. — Protaton, zidită în parte cu ajutorul lui Bogdan III al Mold. (s. 16), apoi de Petru Rareș. — Caracalla : restaurată și întărită de Petru Rareș. — Simopetra. Donații dela Radu Voev. Paisie ; refăcută cu mila Românilor. — Vatoped. Reparații dela Ștefan Vodă, 1496, și Neagoe

Basarab. — Prodrom, schitul românesc, început sub Grigore Ghika la 1852. — Zograf. Alexandru Voev. Aldea 1430, ctitor. Un far, trapeză și clădiri dela Ștefan cel Mare 1470. — Dochia, zidită de Alex. Lăpușneanu, 1568. — Sf. Pantelimon. Vlad Țepeș ctitor, apoi Radu V. Biserica dela Rhossikon, de Scarlat Calimah, 1814. — Pantocrator. Ctitori boerii Stan și Barbu (sec. 15); apeduct și case de la logof. Trotușan din Mold. 1537. — Ivir. Danii dela Neagoe V. Zugrăveala de Șerban Cantacuzino. — Xenofont. Danii de la Voevozii din sec. 16 și dela Craiovești. Zugrăvită de Constantin Vornicul și Radu (1545) și Matei Vodă.—Xeropotam. Reparații dela Neagoe Bas.—Hilandar, înzestrat de Domni, etc. — La toate monăstirile, daruri bogate și obiecte de cult dela Domnii și boerii noștri. — (v. și **Monăstiri închinete**).

MUNȚII. Culmile de munți ai Ț.-Rom., cari o mărginesc spre miază-noapte, poartă mai multe nume : M. Cernii, ai Mehedințului, Vâlcău (în Gorj), Paringu (Gorj-Vâlcea), Lotrului (Vâlcea), Făgărașului și Argeșului, masivul cel mai puternic al munților noștri (Argeș-Muscel), Bucegi, Bârsei (Prahova), Buzăului, Vrancei. Piscuri ce trec de 2200 metri : — În Mehedinți : Godeanu (2229), Muraru (2331), Scărișoara (2223) ; în Gorj : Paringu (2324), Cârja (2400), Mândra (2529) cu Gruiu (2360) și Sătea mare (2378), Coasta lui Rusu (2306) ; în Vâlcea (peste 2000 m.) : Ursu, Căpățâna, Coșioru, Breota, Vârful Negru-Stârbu, Voinașița, Torgaci. În Argeș : Suru (2285), Budislavu (2345), Ciortea (2426), Scara (2313, Negoii (2544), cu Vârful-Lespezii (2528) și V.-Șerboții (2332), Lăițel (2290), Paltina (2425), Vânătoarea lui Buteanu (2508), Vârtopele (2450), Vârtope (2477), Ucea (2435), Colțu-Viștii (2527) cu Moldoveanu (2540), Picuiata (2436). În Muscel : Piatra roșie (2449), Scărișoara (2495), Gălășescu (2407), Bânda (2283), Urlea (2475), Mușetescu (2506) cu Vârtoape (2402), Ludișor (2305), Călțunu, Bella (2295), Iezeru (2463), Bătrâna (2338), Păpușa (2389), Piatra Craiului (2244). În Dâmbovița : Bătrâna,

Doamnele (2237), Colții Obârșiei (2468), Babele (2292). In Prahova : Omu (2511), Moraru (2496), Costila Caraiman (2497). Munții Buzăului, cu pășuni și păduri întinse nu trec de 1800 m. (Penteleu 1774). — In toată Moldova, munții sunt de asemenea mai mici, masivele lor având alt aspect și altă importanță decât în Ț.-Rom. Vârfuri peste 1700 m. sunt numai : Giurgiul în Vrancea (1725), Ceahlăul (1904) și Grințieș (1764) în Neamțu; Giumalău (1847) în Bucovina.

In Banat : Vârful Țarcu (2190 m.). — In Transilvania (Hunedoara) : Masivul Retezatului, cu vârf. Retezat (2485 m.) și Pelaga (2511), Păpușa (2502); Judele (2382), muntele Sașilor (2320), Zglăveiu (2369) și Cindrel (2245). La nord, masivul Căliman, cu Pietrosu (2102), Isvoru (2030), Munții Rodnei, cu Ineul (2280) și Pietrosu (2305); Țibleș (1842). — In munții Apuseni, la W. Transilv. : Muntele Mare (1827). In munții Bihorului : Vlădeasa (1838), Bihor (1849).

MUREȘ (Maros). Râu mare, care străbate Transilvania dela Est la Vest, mărgininđ Banatul la Nord. Afluentul principal al Tisei. Navigabil dela Alba-Iulia. Lungime 570 km. Afluenți : Arieș în dreapta; Târnavele, Sebeș, Streiu. — (Nume dac, păstrat de Romani : Maris, Marisia).

MUREȘ. Județ al Transilvaniei. Inainte, comitatul și câțva timp județul după Unire, se numea Mureș-Turda (magh. Maros-Torda). Vechiu scaun secul. Regiune muntoasă ; străbătut de Mureș. — Orașe : Târgu-Mureș, reședința, Reghin. — Suprafața 4205 k. p. Popul. (1930) : 290.000 loc.

MUREȘ. Oraș. — (v. Târgu-Mureș).

MUREȘANU, Andrei. Scriitor din Ardeal; autorul marșului anului 1848, „Deșteaptă-te române“. (1816-63).

MURGESCU, Ioan. Vice-amiral. S'a distins în campania din 1877 ca comand. de flotilă (1846-1913).

MURGULEȚ. Familie boer. din Moldova; cunosc.

dela încep. sec. 16. — O ramură rămase din sec. 17 în Polonia, unde erea cunoscută sub numele de **TURCUL**.

MURIANO, Matteo. Medic trimis de republica Veneziei lui Ștefan cel Mare. † 1503 la Suceava.

MUSA. Unul din fiii Sultanului Baiazid, în luptă cu frații lui, fu ajutat de Mîrcea Vodă la 1409.

MUSCA (Muszka, Mezt). Sat în J. Arad. Ruinele unei cetăți din sec. 13-14.

MUSTAFA PAȘA. Trimes de Sultan contra lui Mihai Vodă la 1595 Ian., fu înfrânt și căzu în luptă la Rusciuk.

MUSTAȚA. Familie boer. din Bucovina. — Alexa M. staroste de Cernăuți, apoi pârcălab de Hotin, 1615.

MUSTE, Nicolae. Diac de divan. A scris Letopisețul Moldovei dintre 1662-1729.

MUȘAT. Un voevod sau boer, probabil din partea de nord a Țării Moldovii, Costea Mușat, pe vremea lui Bogdan I, luă de soție pe fica acestuia Margarita („Mușata“), și pare să fi domnit după Latzu Vodă, înainte de 1375. — Fii lor Petru I și Roman, domniră ca moștenitori de drept ai lui Bogdan, iar neamul lor rămase dinastia națională a Moldovei până în sec. 17 și e cunoscut sub numele de Mușat sau Mușatin. Între 1380 și 1666 au urmat 28 Domni din această casă. Cei mai de seamă au fost: Petru I, Alexandru cel Bun, Ștefan cel Mare, Bogdan III, Petru Rareș. (Printre ei, din sec. 16 începură să pătrundă la domnie și alte neamuri și chiar străini de țară). Din pricina rivalităților între urmași și a amestecului străinilor aduși de ei, domniile ereau în general scurte și fără folos pentru țară. — (v. la **Anexe III**, spița Domnilor din această casă; date istorice la numele fiecărui Domn; și cronologia lor, la **Moldova, Domnii**).

MUȘCEL. Județ de munte al Țării-Rom.. Impreună cu Argeșul, e legănul istoric al țării în s. 13-14. Numele îi vine dela muscele sau dealurile cu cari e brăzdat. Reședința la Câmpulung, scaunul vechiu al

țării. Numeroase localități istorice și tradiții asupra vechilor voveozi. Cetățile lui Negru Vodă pe Dâmbovița. Urme romane. Trecătoarea Bran spre Ardeal. Monăstiri : Câmpulung, Vieroș, Nămăești, Golești. Multe sate de moșneni. — Râuri : Dâmbovița, Doamna cu Târgul, Argeș. Munți mari la nord. — Intinderea 3058 k. p. Populația (1930) : 150.000 loc.

MUȘETEȘTI. Monăstire în Jud. Olt. — (v. Seaca).

MUTAȘERIF (turc : mutesarif). Guvernator turcesc al unui sangiac (provincie).

MUTNOK, de. Familie de nobili români din banat Severin, în sec. 14-15. Struza de M., Knez de Caransebeș, trăia înainte de 1350. — Fam. maghiară Macskasi eră din aceeași origină.

MUZAIT. Siliștea unui sat lângă Aliman, Jud. Constanța, la Dunăre. Ruine de castel roman (S. Cyrillus?). În apropiere, o movilă „comoara”.

MUZEE. — În București : Muzăul național de antichități (întemeiat 1864; reorganizat de Gr. Tocilescu). Secțiuni : preistorică și antică ; artă bisericească. — Muz. de artă națională Carol I (întem. 1906). Etnografic. — Colecțiunile Academiei rom. (documente, monede, manuscrise, cărți, stampe). — Muz. Comisiunii monum. istorice. — Muzăul militar, întemeiat la 1923. — Arhivele Statului (documente, stampe). — Muzăul municipal (secț. preistorică și istorică). — M. Kalinderu (antichități, diverse). Muzee Regionale : — M. istoric din Severin (col. Istrati-Capșa), și M. Porților de fier. — M. Gorgului la Târgu-Jiu. — M. Olteniei, la Craiova. — M. din Văleni de artă relig. (fond. de N. Iorga). — M. dela Sinaia (religios). — M. antic din Constanța. — M. de la Histria (lapidar). — M. arh. din Iași. — M. Pașa din Galați. — M. din Fălticeni. — M. din Suceava. — M. din Kișineu. — M. la monăstiri : Putna, Sucevița, Dragomirna, Secu, etc. (odoare bisericești, broderii, manuscrise). — Muzee interesante în multe orașe din Transilvania.

Mai multe colecții particulare de antichități ro-

mane și românești, numismatică, etc., sunt în parte accesibile publicului : — Dr. G. Severeanu (monede, ant. greco-romane, etc.); Dr. H. Slobozeanu (greco-rom.); Orghidan (camee, monede); Olszewski (stampe, arta populară); I. Constantinescu Caracal (ant. romane); Romulus Voinescu; Gassauer; Docan (mon. romane); Becker (antic); D. Butculescu (div.).

Muzee și colecții de arta plastică : — Pinacoteca națion. (fond. 1864); — Galeria de tablouri a Regelui Carol I; — Aman (1908); — A. Simu (1910); — T. Stelian (1926).

MUZICA veche populară s'a transmis prin lăutari, căror se datorește în bună parte păstrarea și compunerea ariilor și cântecelor noastre — Muzicanții din vechime au fost tot lăutarii țigani. (Influența Constantinopolei introduse în sec. 17-18 pentru petreceri și orchestrele turcești). — Muzica religioasă (numai vocală), era lipsită de sentiment artistic. — Muzica clasică și ușoară fu cultivată în sec. 19, mai întâi de artiști, compozitori și profesori de origină germană (Ludovic Wiest 1819-89, Al. Flechtenmacher, J. Wachmann, Eduard Hübsch autorul imnului regal, etc.). — Printre compozitorii și artiștii români moderni, cel mai de frunte este George Enescu. **INSTRUMENTELE** muzicale vechi ale lăutarilor erau: alăuta sau lăuta (nume ce însemna instr. cu coarde în genere), vioara, cobza, naiul, țimbalul.

N

NABADAICO (Nadabaico). Neam de boeri în Mold., în s. 16. — Ioan N., mare vornic sub Lăpușneanu 1554-5. — Drăghici, Părcălab și m. Vornic 1583-1613.

NACUL. Familie b. din Mold., în sec. 17-18.

NADASDY, Ana. Soția lui Ștefan Mailat, Voevod Ardeal. Stăpânitoare a Făgărașului, după prinderea și moartea lui, 1540-56. — Familie n. maghiară.

NADIȘA. Sat în J. Bacău. La „Cetățuia“, urme de întărituri (șanțuri).

NAENI. Sat în J. Buzău. Localitate cu urme scitice (statuetă-grup de bronz la Muz. Națion.).

NAGY-ENYED. Numele maghiar al orașului Aiud din Ardeal.

NAGY-KAROLY. Numele maghiar al orașului Carei.

NAGY-VARAD. Numele maghiar al orașului Oradia-Mare.

NALBANT. Sat în J. Constanța. La pârâul Taliței urme de așezare romană (zidării, monede, etc.).

NALIVAICO. Hatman al Cazacilor, care împreună cu Lobodă, prădă Moldova la 1596.

NAMĂEȘTI. În Muscel, aproape de Câmpulung. Monăstire de călugărițe. Biseriță săpată în stâncă (poate din sec. 15). Legende.

NANDRU. Sat în J. Hunedoara, la munte. Așezare preistorică, dacă.

NANIESCU, Iosif, Mitropolitul Moldovei. — (v. Iosif).

NAOS (chor, sau nava). Partea mijlocie și principală a bisericei. — (v. Biserica).

NAPARIS. Numele antic (dac) al râului Ialomița.

NĂPASTE. Birul pe care îl plătea obștea unui sat pentru cei insolvari. — (v. bir).

NAPOCA (Napocensis Coloniae). Oraș roman al Daciei super., pe Somus, unde e azi Clujul. — (v. Cluj).

NAPRAGYI. Familie magh. din Transilv. — Dumitru, Episcop catolic al Trans. la Alba-Iulia, 1596-1601. — Petru N., cancelar al lui Mihail Vodă în Ardeal la 1600.

NARTEX (sau pronaos). Intrarea sau tinda bisericei. — (v. Biserica).

NĂSAUD. Orașel românesc în Ardeal, pe Someș, Jud. Năsăud. Centru al vechiului DISTRICT rom. N., cunoscut în documente de la 1260 ; între 1765-1850 teritoriu al unui Regiment (al II) românesc de graniță. — (German : Nussdorf).

NASAUD. Județ de munte, la N. Transilvaniei. Înainte, comitatul și județul act. se numea : Bistrița-Năsăud (magh. Besztercze-Naszód). Comitatul magh. fusese format la 1876 din vechile districte Bistrița, Năsăud și parte din Doboca. — Râuri : Someș, Bistrița. Munții Rodnei. Păduri, mine metalice. — Reședința la Bistrița. — Suprafața : 4330 k. p., Populația (930) : 145.500 l.

NASLEDNIȚA (cuv. slavon, care însemna moștenitor). În docum. din sec. 16-17, cu înțelesul de : stăpân de moșie, liber. — (v. și **moșnean**, **dedin**).

NASTUREL-HERESCU. Neamul boerilor dela Fierești sau Herești (din Ilfov), erea poreclit și N. din sec. 16. — Stan de la F., trăia la 1470. — Udriște și fiul său, Cazan portarul în sec. 16. — Radu N. dela F. mare Logofăt, † 1641, e tatăl lui : — Udriște, mare Logofăt. Cărturar, traducător de cărți religioase ; ziditor al bis S-ta Vineri lângă casele lui din București (1597-1660). — Sora lui erea Elena Doamna lui Matei Basaraba (1598-1652). — Radu (Toma), mare Ban 1674-7 și 1680-8 ; comite al Ungar. † 1688. — Fiul său Șerban, mare Ban 1718. — Constantin, mare Ban 1753 ; † 1765. — Constantin ultimul mare Ban în Ț.-Rom., general și șeful oștirii ; filantrop (1798-1874).

NATALIA. Regină a Serbiei. — (v. **Kesco**).

NAZAR. Cuvânt turcesc : Comandant de cetate, castelan. (N. de la Brăila).

NAZARU. Sat în J. Brăila. S'au găsit vase scitice.

NEACȘA. Domniță. Fica lui Vlad Vodă călugărul și soția lui Calotă Vornicul (1499).

NEAGA. Soția lui Pârveu Craiovescul marele vornic și mama lui Neagoe Basaraba. Sora lui Basaraba Voev. cel tânăr.

NEAGA Doamna. Soția (1582) a lui Mihnea III Turcul, Domn al Ț.-Rom. Fica lui Vlaicu dela Tătăranii, clucerul. Amintirea ei a rămas în tradiția populației din Jud. Buzău, unde-și avea curțile și moșii, ca a unei Doamne bune și evlavioase. Multe localități și ruine (la Cislău, Buda, Lapoș, Tisău, etc.)

păstrează numele ei, în jurul căreia s'au Țesut multe legende. † după 1600.

NEAGOE Basaraba, Domn al Ț.-Rom. — (v. **Basaraba IV**).

NEAGOE (Neagu) de la Craiova. Boer mare din Ț.-R. în s. 16. Mare Vornic 1467-75. Părintele fraȚilor Craiovești. — (v. **Craiovești**).

NEAGOE. Mare Ban al Craiovei 1560-65. Insurat cu Anca de la Coiani, moștenitoare a Craioveștilor. — (v. **Craiovești**).

NEAGOE. Mare Vornic al Ț.-R. La 1529 se ridică cu Drăgan postelnicul, contra Domnului lor Radu de la Af., pe care îl uciseră cu fiul său Vlad, în biserica la Olteni.

NEAGOE MICUL. Mare Logofăt al Moldovei, între 1424-48.

NEAGOSLAVA. SoȚia lui Barbu Craiovescu, marele Ban și fică a lui Vladislav III Voev.

NEAGU. Un pretendent „Ion Neagu Voev., fiul lui Basarab Voev.“, se afla la 1633 la Țarigrad, unde aștepta domnia Moldovei.

NEAJLOV. Râu ; în J. Vlașca și Argeș, afluent al Argeșului cu Călniștea. Afluent : Glavacioc.

NEAMTZU. CETATE a Moldovei, pe o înălțime răpoasă, lângă Târgu-Neamț. De formă pătrată, într'o poziție puternică și dominantă, bine întărit, castelul a fost întrebuințat de cel dintăiu Domni ai Țării-Mold. în sec. 14, ca loc de refugiu și rezistență, după ce fusese din sec. 13, un burg al târgului de la poalele lui. Ștefan cel Mare îl întări sau îl refăcu în înfățișarea actuală, făcând și paraclisul. Părăsit pela finele sec. 17 căzu cu încetul în ruine. Zidurile rămase, turnul cel mare, poarta, permit reconstituirea aspectului ce avea. — Numele dela râu sau dela târg.

NEAMTZU, TARGUL. — Orășel în Moldova (J. Neamț), pe pârăul N. Exista în sec. 14, la picioarele cetăței ; înființat prin secolul 13 de Sași, de la cari i se trage numele. La 1403 e amintit în documente printre târgurile Ț.-Moldovei. — Populația (1930) : 9.000 l.

NEAMTZU, MONASTIREA. Fondată pe la 1333 de Petru Mușat Domn Mold., care o înzestră cu moșii, ca și fratele său Ștefan. În munți, pe valea Neamțului. Alexandru cel Bun făcu o biserică de lemn, apoi Ștefan Vodă zidi din întregime biserica cea mare la 1497. (Înăuntru pietre mormântale, a lui Ștefan II (1447) și altele din sec. 16). Odoare, manuscrise (un evangheliar prețios din 1429) ; un clopot din 1393. Turnul de la intrare e din vremea lui Petru Vodă fondatorul. A fost și este cea mai însemnată monăstire a Moldovei (de călugări).

NEAMȚU. Județ de munte, ținut vechiu al Moldovei. Numele îi vine dela cetate. Reședința la Piatra. Masive muntoase. Străbătut de Bistrița. Localități istorice. Sate de răzeși. Monăstiri : Neamț, Bistrița, Secu, Agapia, Bisericanii, Pângărați, Răsboeni etc. — Suprafața : 3977 k. p. Populația (930) : 198.000 loc. .

NEAMȚULUI, CETATEA. Ruine de castel pe drumul dela Rucăr la Bran, d'asupra Podu-Dâmboviței. — (v. Dâmbovița, cetatea).

NEAMURI. Se zicea astfel în vechime fiilor și urmașilor de boer.

NECULCE. Familie boerească din Moldova. — Ion N. (1672-1745), mare vornic de Ț.-de sus. A scris Le-topisețul Mold. între anii 1662-1743 și „o samă de cuvinte“.

NEDEIA. Sat în Dolj pe balta Dunării. Odinioară era acolo un târg („cetatea Nedeia“ după tradiție). Mai multe măguri. În sec. 15 era moșie a Craioveștilor.

NEDELEA. În Prahova. Biserica satului de la Mihai Filipescu, 1793. — În apropiere, pe Prahova „Movila Chesarului“ cu resturi de arme și oseminte.

NEFERI. Călărime turcească aleasă ; introdusă și în Ț. R. în sec. 17.

NEGOEȘTI. Sat în Prahova. Un gorgan „de la Tătari“. — Moșie a boerilor de la N. și Târgșor din sec. 16.

NEGOEȘTI. Sat în Ilfov, pe Argeș. Biserica rui-

nată din 1643, de la Doamna Elena a lui Matel Voev.; altă dată monăstire de malci.

NEGOTUL (comerțul) și **NEGUSTORI**. Avem puține științe asupra lor din vremea mai veche a istoriei noastre. Comerțul era făcut mai mult de străini cari treceau sau rămăneau în țările noastre. Schimburile se făcea cu orașele săsești (Sibiu, Brașov, Bistrița), cu Constantinopol, insulele grecești, Venezia, etc.; cu mărfuri aduse de pretutindeni, din Răsărit, Imperiul german, Polonia, Flandra. Cu vremea aflăm mulți negustori stabiliți în târguri și printre ei Români, mai târziu orânduși în corporații (bresle), ca și meseriașii, conduse de staroste și de un sfat. — (v. bresle și orașeni).

NEGRİ. Familie boerească, în Moldova dela sfârșit. sec. 17; de origină din Constantinopol. — Constantin N. (1812-1876), om politic, patriot, susținător al unirii.

NEGRILA. Boeri mold. în sec. 15-16. — Negrilă, ciașnic, apoi vornic între 1426-50. — Un alt N., m. paharnic, tăiat la 1471 de Ștefan Vodă. — Negrilă boer al lui Ștefăniță și Petru Voev., 1512-30.

NEGRU, pârâul. Râu în Transilv. (Trei-Scaune), afluent al Oltului.

NEGRU-VODĂ. Tradiția atribue întemeierea domniei Țării-Românești lui Negru-Vodă, poreclă care poate ascunde pe unul din Domnii întemeetori din sec. 14 (Basaraba de la 1330, Alexandru fiul său, sau Radu de la 1380). După isvoare (cronici), neconfirmate, un Radu Negru ar fi fost primul voevod cunoscut la început. sec. 13 (1215-30). Identitatea lui „Negru Vodă“, dacă a existat un Domn cu acest supranume, e greu de lămurit. În cronică (tradiția istorică-literară) „Radu Negru Voev.“ e un Domn venit din Făgăraș, cu oaste și coloni, fondator al Câmpulungului și Argeșului și întemeetor de țară nouă. Tradiția populară (în Mușcel, Argeș, Făgăraș, Vâlcea, Buzău) pune în seama lui Negru Vodă ridicarea cetăților, clădiri de vechi biserici, și mai ales luptele biruitoare cu Tătarii. Aceste fapte cari au rămas în-

tipărite în mintea poporului, îmbrățișează o epocă întregă a istoriei Ț.-R. (sec. 13-14), încă puțin cunoscută în amănunt. Așa fiind, trebuie să admitem că Negru-Vodă (chiar dacă această poreclă a fost a unui voevod în timpul vieții lui), a luat înfățișarea unui personaj legendar cărui se atribuie faptele de seamă ale mai multor Domni, a căror activitate a rămas posterității concentrată într'unul singur. Domnii Ț.-Rom. din sec. 14 : Basaraba, Alexandru, Vladislav, Radu, au construit, au avut a face cu Făgărașul, au înfrânt pe Tătari. Câte-și patru, și poate unii din înaintașii sau urmașii lor, s'au topit în imaginea lui „Negru Vodă”, așa cum s'a impus amintirii cea mai populară figură a tradiției naționale. — (În Muscel, Argeș, Dâmbovița, tradiția asociază lui N.-V. numele Doamnei lui, Ana).

NEGRU-VODA, CETATEA LUI. Lângă Cetățeni (la sud de Bădeni-Stoenest), în J. Muscel, pe un munte stâncos d'asupra văii Dâmboviței, ruinele unei cetăți ale vechilor voievozi din sec. 13-14, din care au rămas părți din ziduri. Numită în popor „Cet. lui N.-V.". Ridicată, s'ar părea pe urmele unei cetăți romane, de către Ordin. Teutonic în legătură cu castelul dela Podu-Dâmboviței, ea fu în secol. 14-15 cetate de apărare și de sprijin a Domnilor Ț.-Rom. — O bisericuță săpată în stâncă, numită SCHITUL lui Negru-Vodă, și rămasă în ființă, îi servea de paraclis. (renovată la 1859). Tradiții despre N. V. și Doamna Ana. — (v. **Cetățeni**).

NEGRU-VODA, CETATEA LUI. În Jud. Făgăraș, mai sus de Breaza, în munte, la Colții-Brezii, ruinele unei cetăți „a lui N.-Vodă”, din sec. 13-14. — (v. la **Cetatea lui Negru-Vodă**).

NEGRU-VODA, CETATEA LUI. Numele popular al cetății Argeșului, de la Arif-Poenari. — (v. **Argeș**).

NEGRU-VODA, Cetatea lui. Ruine neidentificate, la Șaringa în J. Buzău. — (v. **Șaringa**).

NEGRU-VODA. Vârf de munte la Bertvoești-Pământeni, în J. Muscel. Tradiția luptelor lui N.-V. cu Tătarii.

NEGRUZZI. Familie boer. din Moldova, cunoscută din sec. 17. — Costache N., scriitor, om politic (1809-1866). — Iacob, fiul său, literat, scriitor.

NEHOI. Sat la munte, în J. Buzău. Arme și unelte de bronz, dace.

NEHOIAȘ. Sat în J. Buzău. Biserica din sec. 17.

NEMEȘ. În Transilvania înseamnă nobil, boer (cuvânt maghiar). — Prin sec. 14-15 se întrebuița rar și în Moldova.

NENIȘORI (azi Armășești). Sat pe Ialomița, în J. Ial. La 1639 Dec., bătălie între Matei Vodă și Vasile Lupu al Moldovei, care fu învins.

NEOFIT. Mitropolit al Ungro-Vlahiei, 1738-54. Grec din Creta. A stăruit pentru desființarea rumâniei de către Constantin Mavrocordat.

NEOFIT. Episcop de Râmnic 1824-40 ; apoi Mitropolit al Ung.-Vlahiei 1840-9. Amestecat în intrigile politice.

NEOLITICĂ, epoca. — (v. Preistoria).

NERA. Râu din Banat ; afluent al Dunărei (J. Severin-Caraș).

NESTOR, Ștefan. Mare Logofăt în Ț.-Rom. Jurist ; a redactat condica lui Caragea. † 1838.

NESTOR. Călugăr rus din Kiev, în secol. 11. În cronică scrisă de el, vorbește de Români din sec. 9 și 10.

NETINDAVA. Localitate dacă. Probabil din câmpia Țării-Român.

NETOȚI. Sat în Teleorman. Așezare preistorică (obiecte de bronz, ceramică).

NIBELUNGENLIED (Cântul Nibelungilor), vestitul poem medieval german, coprinde pasajii privitoare la Români. (Cântarea povestește întâmplări mai vechi, din sec. 5, dar a fost scrisă în al 12-lea). Descriind nunta lui Etzel (Atila), spune că venită atunci douăzeci și patru de Domni printre cari și ducele Ramunc (Roman) din țara Valachilor, cu 700 de călăreți. Un voevod cu acest nume ar fi existat dar prin sec. 11-12 în părțile Țării-Rom.-Olt (afară dacă el nu reprezintă chiar numele național ; Ra-

mun = român). — Se vorbește și de Valachi cari veneau pe caii lor „ca păsări sburătoare“.

NICHITA (Niketas, Niceta). Episcop de Remesiana, în Moesia superior, 307-415. A predicat creștinismul în Dacia.

NICODIM, Sfântul. Călugăr, sârb din Prilep, venit în Ț.-Rom. pe la 1365, pe vremea lui Vladislav I. Ajută la zidirea schitului Vodița, apoi făcu schituri de lemn la Motru, Prislop și Tismana (1372), îndemnând pe Radu-Vodă la zidirea mon. Tismana, unde rămase stareț până la moarte (1406). — O evanghelie scrisă de el la Muzăul Națion.

NICOLAE ALEXANDRU Voev. al Ț.-Rom. — (v. **Alexandru I**).

NICOLAE-PĂTRAȘCU voev. Singur fiu al lui Mihai Viteazul. La 1599-1600 loțtiitor în scaunul Ț.-R. Neputând să aibă domnia după moartea tatălui său, pribegi în străinătate. (n. pe la 1584, † 1627 la Raab în Ung.). Insurat cu Ana, fiica lui Radu Vodă Șerban.

NICOLAE. — Domni ai Ț.-Rom. în sec. 18 : **NICOLAE** Mavrocordat 1715-6; 1719-30. (v. **Mavrocordat**). — **NICOLAE** Caragea, 1782-3. — **NICOLAE** Maurojeny, 1785-90.

NICOLAE, Principe de România. Al doilea fiu al Regelui Ferdinand. N. 5 Aug. 1903. Regent 1927-30.

NICOLAE Nicolaevici, Marele Duce. Comandantul armatelor ruse în războiul din 1877 în Bulgaria (1831-1891).

NICOLAE Laczfy. Voevod al Transilvaniei; căzut în războiul cu Vladislav al Ț.-Rom., 1369. — (v. **Laczky**).

NICOLAE OLAHUS. Arhiepiscop de Strigon, cancelar al Ungariei. Coborător din neamul lui Dan V. din Ț.-R. — (v. **Olah**).

NICOLAE BASARABA. Aventurier și pretendent la domnie în sec. 16. Fiu al unui Barbu (poate B. II din Craiovești), el rătăcea prin Germania, Italia, Spania, pe la 1565-70, cerând sprijin suveranilor străini.

NICOLESCU. Familie boer. din Ț.-Rom. Numele dela stăpânirea ei Neculele, în Râmnic-Sărat. (s. 17).

NICOLIȚEL. Sat în J. Tulcea, la S. de Isaccea. Pe deal „la Cetate“, ruine romane (un templu, apeduct, div.) ; valul roman. Poate vechiul „Traianopolis“. — Lângă Dunăre, urme de așezare preistorică neolitică.

NICOPOLI. Oraș la Dunăre, în Bulgaria. Pe un castel roman (Nicopoli ad Istrum) de la Traian, se ridică de Bizantini cetatea din evul-mediu, luată în sec. 14 de Turci și ținută de ei cu o puternică garnizoană până în s. 19. Ca apărare înaintată, aveau pe malul stâng al Dun., la noi, turnul (la Turnu-Măgurele de astăzi). — La 1396 Sept. o oaste condusă de Regele Sigismund, coprinzând și cavaleri germani, burgunzi și francezi (sub Jean de Nevers), și Români ai lui Mircea, porni contra Turcilor lui Balazid. Bătălia avu loc lângă Nicopoli, unde aliații creștini fură zdrobiți.

NICOPOLI. De EPISCOPIA catolică de N. țineau credincioși cat. din Țara-Rom. între 1792-1870.

NICULA. Sat în J. Someș. Schit din secol. 17.

NIFON. Schit la Măgura, în J. Buzău ; făcut de lemn de călugărul Nifon la 1811, zidit la 1842 de Nic. Păcleanu.

NIFON. Fost patriarh grec de Constantinopol (1497). Chemat de Radu Vodă în Ț.-Rom. pentru orânduirea bisericei, N. rămase ca Mitropolit până la 1508, când nemulțumind pe Domn cu intrigile sale, fu silit să plece. † 1508 la M. Atos.

NIFON. Mitropolit al Ungro-Vlahiei, 1850-75 ; a fondat seminarul N. din București.

NIGRINIANIS. Cetate romană și bizantină. — (v. Candidiana).

NIȘCOV. Râu ; afluent în dreapta al Buzăului. — NIȘCOV, sat în J. Buzău. După arderea orașului B., între 1806-12 se mutase acolo târgul cu orașenii.

NISTRU. Fluviu, afluent al Mării Negre. Despărțitor al Moldovei de Polonia și Ucraina. Ese din Carpații Galiției. Curs capricios, maluri răpoase. Lung. 1070 k. Pe cursul lui cetățile Hotin, Soroca, Bender.

— Afluenți în Basarabia: Răut, Botna, Bâcu. — E vechiul TYRAS al Grecilor, numit DANASTRIS de popoarele scitice (de unde : Dnistru-Nistru) ; iar de Turci TURLA. (La Ptolomeu aflăm și numele „Agalingus“).

NIZAMI. Soldați de infanterie regulată turcească (s. 18-19).

NOBILI, nobilime. — În Țara-Rom și Mold., clasa stăpânitoare, de origină militară și proprietară, era numită boerime. Boerul era stăpân de moșii, mergea la război cu oamenii lui, lua parte la cărmuirea țării, avea unele privilegii. Mica nobilime, mai numeroasă, e reprezentată de proprietarul mic de țară, om liber, și alcătula călărimea în război (boerinași, moșneni). (v. Boer, feudalitate, cneji, moșnean). — În Transilvania și Banat, ca și în comitatele vecine, Românii rămăseră cu nobilimea mică, cea mare (aristocrația) fiind de timpuriu confundată în cea maghiară. În sec. 16-17 Prințipii Trans. înmulțiră numărul acestor nobili, mai ales în părțile de margine (Hunedoara, Banat, Făgăraș, Maramureș), unde de altfel cneji și voev. români erau menționați la început. secol. 13. — Nobilii din Făgăraș, excepțional, se numeau din vechi „boeri“ (boerones), cei mai mulți fiind ridicați la starea nob. sau dăruți cu moșii de Domnii Ț.-Român. în sec. 14-16. Situația lor se putea asemăna cu a moșnenilor și boerilor de țară din țările rom. (v. și cnej, voevod ; districte ; nemeș).

NOCHRICH (Leschkirch). Comună în J. Sibiu. Altă dată reședința unui scaun săsesc.

NOGAI. Tătarii-Nogai din sudul Rusiei act. și Crimeea (Tăt. de Crâm), erau rămășițele „oardei de aur“. În secol. 13-14 stăpâneau până la Dunăre și în Basarabia. Moldova avu aface cu ei până târziu. Rușii îi supuseră definitiv în sec. 18. — (v. Tătari).

NOJORID (magh. Nagy-Urôzd). Sat în J. Bihor. Apare în docum. dela 1290. Ruinele unei biserici din sec. 13.

NONA, Dimitrie, de la Brașov. Negustor mare din București la finele s. 17, pe vremea lui Brâncoveanu.

NOPCSA (Nopcea) de Silvas. Familie de baroni maghiari, de orig. română ; sec. 15 (Hunedoara).

NOTTARA. Familie din Ț.-Rom. ; sec. 18. — Chry-sant Notaras, din vechiu neam de la Constantinopol, cărturar, veni la curtea lui Brâncoveanu ; fu apoi Patriarh. — Unchiul său, patriarhul Dositel stătuse și el mai mult timp în țară. — Constantin N. (1859-1935), artist dramatic.

NOVAC. Personajiu legendar, urlaș cărui poporul îi atribue în Ț.-Rom. lucrări mari din trecut. Așa, valul roman care taie în două Ț.-Rom. ca o brazdă, e numit „Brazda lui Novac“, și ar fi fost săpat de acesta cu un plug mare tras de bivoli albi. (În Mehedinți, brazda e atribuită balaurului urmărit de Iorgovan). Legende asupra lui N. în Romanai, Dolj, Teleorman. — (v. **Brazda lui Novac**).

NOVACI. Sat în Fălciu. Biserica din 1680. — Tradiții despre Tătari.

NOVIODUNUM. Așezare celtică și apoi cetate romană la Dunăre, unde e astăzi Isaccea (Jud. Tulcea). Ruine, inscripții, obiecte div.

NOVOGRAD (Cetate nouă). Numele slavon al cetății dela Roman, în docum. sec. 14-15. — (v. **Roman**).

NUCET. Monăstire în Jud. Dâmbovița, pe Dâmb. Fondată pe la 1490 de Gherghina părcălăbul cu soția lui Neaga și unchiul său Vlad-Vodă (călugărul). Dăniile numeroase din sec. 16-17 de la boerii Băleni și alții. Biserica refăcută la 1840.

NUCET (Monăstirea de la Nucet). Numele vechiu, în sec. 14-15, al monăst. Cozia. — (v. **Cozia**).

NUME DE FAMILIE. Aceste nume au mai multe origini : porecle sau epitete ; altele derivate dela locul de naștere, sau dela numele părinților. etc. — a) **PORECLA** individuală sau a unui neam s'a transm.s urmasilor ca nume distinctiv al familiei. Această formațiune e obișnuită în toate țările. Poreclele vin : de la meserie (Rotaru, Fieraru), de la caracter fizic (Roșu, Strâmbu), sau temperament (Blându, Furtună), de la origina străină (Rusu, Ungureanu), starea materială (Bogatu), de

la animale (Lupu, Veveriță), obiecte sau materiale (Baltag, Aramă), sau dela multe alte împrejurări. La familiile boerești aceste nume sunt rare în Țara-Rom., însă foarte obișnuite, aproape de regulă în Moldova (Tăut, Movilă, Bou, Stroici). — b) Nume formate prin derivație dela LOCALITAȚI, cu a-daosul sufixului „eanul” sau „escul” = dela („eanu” e pentru satele terminate în „eni” sau altfel, „escu” pentru cele în „ești”). Boerii luară astfel numele moșilor (Brâncoveanu - de la Brâncoveni, Corbeanu - de la Corbi, Krețulescu - de la Krețulești). Până în sec. 17 întâlnim în documente și prepoziția „de” (de în, den ; dela) înaintea locului de origină (Preda de(n) Tătărani, Radu dela Isvor), Formațiunea numelui în escu și eanu erea rară în Moldova, de regulă în Țara-Rom. — c) Nume de DESCENDENȚĂ, patronimic, alcătuite în acelaș fel (prin: escu - eanu). În vechime mai rare (de la Buzea — Buzești, Buzescu), ele se înmulțesc în sec. 18 și a-jung curente în sec. 19, arătând înrudirea directă. După ocupația rusească (1829) și instituirea statului civil (înainte numele de fam. nu ereau obișnuite decât de boeri ; se zicea : Preda al lui Stan, etc.), aceste nume se generalizează (Ștefănescu — fiul lui Ștefan, Ionescu — al lui Ion). Mai bine de jumătate din numele familiale s'au format în acest mod în secolul din urmă. Multe nume vechi (porecle) au dispărut atunci prin schimbarea în patronimic, după moda rusească. Formațiunile în „eanu” sunt mult mai rari ca „escu”. — La această categorie trebuie alăturate cele derivate de la situațiunea tatălui, rare (afară de fiul de preot = Popescu). — Altele s'au luat de la orașul sau județul de origină (Argeșeanu, Buzoianu). — Mai sunt de menționat și numele ONOMASTICE ale tatălui, rămase ca nume de familie (Ioan, Solomon, Neagu), formațiune obișnuită din vechime. — d) Nume de origină STRAINA, rămase în forma lor veche sau românizate (cele grecești de obicei prin suprimarea lui s final ; printre cari și cele moderne în „iu” și „au”).

NUME DE LOCALITAȚI (sate, târguri). Origina acestor nume e datorită la deosebite împrejurări. Astfel:— După **SITUAȚIA NATURALA**, fizică: Câmpulung, Poiana, Isvor, Crivina, Vadu, Cheia, Piatra, Gura Văli, Fântânele, Malu, Genune, Larga, Predeal, Luncl, Baltă, Valea, Fundeni.—De la **FORMA** sau **INFĂȚIȘAREA** satului: Satu-Lung, Risipiții, Rotunda, Adunați, Neagra, Bălțați. — De la **RAURI**: Argeș, Buzău, Slănic, Tg.-Jiului, Râmnic, Bârlad. — De la **VEGETAȚIE**, arbori: Frăsinet, Aluniș, Nucet, Cornet, Salcia, Aninoasa, Ulmi, Plopi, Brazi, Dumbrava, Pădurenii. — De la **AȘEZARI OMENEȘTI**, construcții, etc.: Cetatea, Grădiște, Slobozia, Siliște, Posada, Mizil, Movila, Curtișoara, Ocna, Podu. — De la **NEAMURI** sau popoare (colonii): Sârbi, Țigănești, Ungureni, Străini, Cazaci, Cumani, Liteni, Netoți. — De la **STARI, CONDIȚII SOCIALE** sau meserii: Roși de Vede, Stolnici, Șurlari, Vânători, Aprozi, Martalogi, Calvinii, Olari, Ursari, Val de ei. — De la **animale**: Cocor, Căprița, Licurici, Corbi, Ciocărlia, Ariciu, Pasărea, Bourenii, Calu-iapa. — De la **FENOMENE NATURALE**: Viforâta, Apele-vii, Sărata, Văratec. — De la **DIFERITE ALTE** împrejurării și numiri vechi al căror înțeles de multe ori a dispărut: Aref, Azuga, Nehoi, Cislău, Lainici, Cloșani.—Ființe **SUPRANATURALE**: Novaci, Smei. — Nume de **OBIECTE**: Lada, Măciuca, Stălpul, Crucea, Săgeata. — De la **NUME DE OAMENI** (onomastice), categorie foarte răspândită, formată din numele unui strămoș întemeetor, prin sufixul **EȘTI** sau **ENI** (ani): Aldeni de la Aldea, Bădenii de la Bădea, Bengești dela Benga, Călimănești de la Căliman, București dela Bucur, Drăgușeni de la Dragu. (In acelaș mod, numele cari arată origina locuitorilor veniți din alte părți: Cornișani de la Cornii, Petroșeni de la Pietroasa, Vaideeni dela Val de ei). — Uneori numele s'a forma din onomastic prin terminație feminină: Vălcana, Comana, Dragoslava, Nedeia.

Din punct de vedere al limbii de origină, in afară de cele de formațiune românească de mai sus, găsim nume: Dace (Cerna, Isverna, Mehadia, Abrud, Ber-

zava) ; — Romane (Antina, Severin, Turnu) ; — Slave vechi (Vodița, Târgoviște, Craiova, Râmnic, Cozia, Racova, Glavacioc, Crasna) ; — Cumane (Caracal, Comana, Teleorman, Pecineaga), și turcești mai noi (în Dobrogea) ; — Maghiare (Bacău, Sascut, Ghimeș, și numeroase în Ardeal) ; — Rutene în Moldova de sus (Rădăuți, Hîmboca, Horodnic, Parhăuți) ; — Germane, în Transilvania.

Nume de râuri. — Dace : Cerna, Olt, Motru, Argeș, Buzău, Someș, Mureș, Ampoi. — Scitice : Prut, Nistru, Siret. — Romane (?) : Lotru. — Germanice vechi : Jiu (Gil), Gilort, Moldova. — Slave vechi : Ialomița, Dâmbovița, Prahova, Râmnic, Topolog, Milcov, Putna, Bistrița, Trotuș, Bârlad.

Nume de munți, sunt aproape toate românești. Asemănări și metafore : Păpușa, Mândra, Omu-Forma, aspect : Picuiata, Retezat, Lespedea, Coțu, Scărișoara, Mușat. — Culoare : Negoi, Suru. — Nume de oameni : Oslea, Buteanu. — De animale : Ciahlău, Ursu.

NYEN. Numele magh. al satului Telu (Năeni) din Jud. Brașov. — (v. Teliu).

OANĂ (Ioan). Boer moldovean ; Vornic de Suceava între 1397-1425. Fondator al monast. Humor.

OANCEA. Mare logofăt al Moldovei, căzut în lupta de la Tămășeni, Oct. 1449.

OASTE. Vechiul nume românesc al armatei (de la latin „hostis“). — Alcătuirea și puterea oastei s'a schimbat după timpuri, din sec. 14-17. — „Oastea cea mare“, așa cum se chema pe vremea lui Mircea, însemna O. ridicată de toți oamenii de țară (cu gloate și pedestrime), adunați la chemarea Domnului de boerii și de cnejii de cari țineau. Oastea „cea mică“, cea aleasă, era călărimea boerească, strânsă în jurul Domnului. Grosul oastei adunată în vreme de război

greu (o. cea mare), era formată în primul rând de milițiile feudale cari țineau de Domn și de boeri. În ea intra și pedestrirea (arcași, dorobanți, glotași), care adesea a dat bun ajutor (mai ales în răs. lui Ștefan cel Mare), încadrată de călărimea regulată. Oastea de temei, obișnuită, a Domnilor (o. cea mică), cuprindea fruntea călărimei : boerii, curtea (curtenii), roșii, vânătorii, lefegii (căl. și pe jos), cum și călărașii în Ț.-Rom. Comandantul oastei în Ț.-Rom. a fost totdeauna marele Spătar ; în Mold. vornicul, iar din s. 16 Hatmanul. Printre căpeteniile generale în răsboi era și marele Vornic ; în Ț.-Rom. marele Paharnic comanda pe Roșii ; căpitanul cel mare pe Dorobanți ; marele armaș artileria ; serdarul călărimea de mazili ; în sec. 17 Aga toată infanteria. — Numărul slujitorilor sau oștenilor cu leafă se înmulțește în sec. 17, vechiul sistem al oastei de țară ne mai dând oameni destui la chemarea Domnului. În toate timpurile, Domnii tocmeau și întrețineau mercenari români sau străini (unguri, croați, sârbi, nemți, albanezi, cazaci, poloni, valoni). — Decăderea oastei în ambele țări începe în sec. 17. Perioada glorioasă a lui Mihai și Radu Șerban se sfârșește cu Matei Basaraba și Constantin Șerban, ultimii domni militari. În secol. 18 puterea armată, e redusă la câteva sute de slujitori pentru paza personală a Domnului și pentru poliție. Oastea nu mai există și nici nu avea cine să o reînvie, fiindcă acum Turcii țineau țările într'o dependență mai strânsă prin Domni credincioși lor. Timp de un secol și jumătate, boerimea uită și ea meseria armelor. La 1830, puterile suzerane îngăduiră crearea unei miliții, care fu sâmburele armatei moderne : Pr. Cuza și Carol vor fi organizatorii ei. (v. Armată). — Impărțeala obișnuită a oastei era în CETE (regimente). În răsboi, PĂLCUL era unitatea mai mare, cuprinzând mai multe cete. — (Pentru diferitele feluri de oaste sau arme, de-alungul vremii, v. la : călărime, călărași, roșii, curteni, slujitori, dorobanți, arcași, lefegii, selmeni, pușcași, fustași, vânători, beșlii, delii, marta-

logi, panduri, pantiri, scutelnici, spătărei, talpași, cazaci, codreni, haiduci, hânsari, lipcani, infanterie, artilerie, pedestreme, arnăuți, levinți, dobândă, aprozi, vorniceii, postelniceii, sărăceii, joimiri, etc. — Pentru unități și comandă : **ceată, streji, pâlc, gloată, spătar, căpitan, pârcălab, hatman, paharnic, ban, vornic, aga, armaș, serdar, vătaf, ceauș, iuzbașa, polcovnic, bulucbaș, hotnog, etc.** — v. și arme).

OAS (Țara Oașului). Ținut românesc la N. Transilvaniei, în colțul NE al Jud. Satmar, între Someș-Tisa, lângă Maramureș. Coprinde 14 sate, cu vre-o 25.000 loc. — (Magh. : ovaș).

OBEDE. Sat în J. Dolj. Biserica din 1745 de la Constantin Obedeanu.

OBEDEANU. Familie boer. din Oltenia, unde stăpânea în sec. 16 Albești, apoi Obede din J. Dolj. — Ștefan O., m. Paharnic, era în fruntea boerilor olteni răsculați contra lui Radu-Vodă și a Grecilor, la 1668. — Petru O. serdarul, alături de Brăiloi și alți boeri se ridicară și răsturnară pe Nicolae Mavrocordat, 1716. Constantin, m. paharnic, consilier împăr. în Oltenia, 1730. — Vasile, colonel (1835-1902).

OBEDENARU, Mihail Gheorghiane. Medic și scriitor (1839-1885). Familie din București.

OBERTYN. Târg în Polonia (Pocuția), aproape de Colomea. La 22 Aug. 1531, bătălie în care Petru Rareș al Mold. fu înfrânt de Poloni sub Tarnowski, stărostele Galiciei.

OBILEȘTII vechi. În Ilfov. Ruinele caselor domnești ale lui Brâncoveanu, clădite pe ostrov în baltă la 1712.

OBISLAV. În Vâlcea. Boerii de la O. (sec. 15-16). Hamza din O. mare Ban la 1531.

OBLUCIȚA. Numele românesc vechiu al Isacel din Dobrogea.

OBREJIȚA. Sat în J. Râmnicul-Sărat. Ruinele caselor lui Duca Vodă din 1676.

OBROC. Măsură veche de capacitate. — (v. Măsurii) .

OBȘTEASCA ADUNARE. Înființată prin Regulam.

organic la 1831, în ambele țări, adunarea obștească e primul pas spre adunările legiuitoare de mai târziu. În Ț.-Rom. era compusă din 42 de membri: 3 ep. scopi, 20 boeri de 1-ul rang, 18 boeri deputați ai județelor (aleși tot de boeri), sub prezidenția Mitropolitului. Hotărârile votate de O. A. trebuiau aprobate de Domn. Se convoca odată pe an pentru legiuiri și buget. — (v. și **Parlament**).

OBUZ. Insemna în vechime (Mold.), un detașament de oaste, sau tabăra lui (polon).

OCA. Măsură de capacitate și greutate. — (v. **Măsurii**).

OCARMUITORII județelor. Regulam. organic înființată la 1832, în locul ispravnicului, un ocârmuitor pentru administrarea fiecărui județ. (Mai târziu Prefectul). Pentru plăși ereau „sub-ocârmuitori“.

OCINA. Era pământul, moșia de moștenire (cuv. slav = moștenire părintească).

OCNA. Minele de sare sau ocnele din Ț.-Rom. și Mold. erau exploatate din vechime. Venitul lor era al Domnului, cărui aparțineau din sec. 14. În sec. 19 au fost trecute statului. Cele din Transilvania ereau venit al Regelui.

OCNA, TÂRGU. Oraș în Mold. — (v. **Târgu-Ocna**).

OCNA SIBIULUI (Salzburg; magh. Vizakna). Orașel în J. Sibiu. Saline, exploatate din vremea romană, azi inundate. Mihai Vodă zidi acolo o biserică ort. Populația 5200 loc.

OCNA SLATINA (Hendal), în Maramureș, aproape de Sighet. Saline vechi.

OCNA-SUGATAG. Saline în Maramureș. Urme de exploatare veche.

OCNELE MARI. Orașel în J. Vâlcea, în apropiere de Râmnic. Veche așezare de mine de sare, probabil din sec. 13—14. Ocnele sunt cunoscute din vechi. În ele lucrează condamnații pentru crime încă din sec. 17. Biserici în oraș: Domnească, dela Alexandru V. înlocuită cu alta nouă de la Stație visteriu (1677); Sf. Gheorghe, 1720; Maica Domnului de la Const. Hiottu ispravnic, 1746. Alături fân-

tâna ruinată a lui Dobromir Banul, din 1590. La Buda lângă Ocna, bis. din 1731.—Populația (1930): 7000 loc.

OCUPAȚIUNI STRAINE. În mai multe rânduri, în sec. 18—19, Țara-Rom. și Mold. au fost ocupate vremelnice de armatele străine, în urma războaielor cu Turcia. — Ocup. Olteniei, cedată Austriei prin tratatul de la Pasarovitz cu administrație imper., a ținut de la 20 Iulie 1718 la 13 Sept. 1739 (pacea de la Belgrad). — Ocupațiunile ale ambelor țări: De la 1769 Nov.-1774 Iulie (pacea de la K. Kainargi) de Ruși. — Din 1789-Aug. 1791 (pacea de la Șiștov), Ț.-Rom. de Austriaci, iar Moldova (1788-92) de Ruși. — De la 1806 Dec.-1812 Mai, de Ruși (pacea de la București). — De la 1821 Mai-1822 Iulie (după revol. grecească), de Turci. — De la 1828 Iulie-1834 Apr., ocupațiile și administrație rusească. Guvernator Kiseleff. La 1831 fu aplicat Regul. organic. — De la 1853 Oct.-1854 Aug. de Ruși. — (v. și *Tratate de pace*).

ODOBAȘ. Grad militar infer., în s. 17-18. Cap de „ODA” (cam $\frac{1}{2}$ companie) de beșlii, tufecii, lipcani.

ODOBESCU. Familie din Ț.-Rom. (s. 18 Prahova).—Ioan O., colonel, jucă rol în reprimarea mișcării de la 1848. (1793-1857). — Alexandru O. (1834-1895), literat, arheolog, profesor. Scrieri prețioase de arheologie (*Tesaurul de la Pietroasa*, etc.) și istorie română. A lăsat și frumoase povestiri istorice.

ODOBEȘTI. Orașel în J. Putna, pe Milcov. Centru de podgorii. Satul e amintit la 1470. E poate vechea Milcovia din sec. 13. Populația (1930): 8000 loc. — Pe vârful dealului cel mare (Măgura), dominând valea, urme de întărituri de la o cetățue. (v. *Crăciuna*).

ODORHEI (magh. Szekely Udvárhely). Oraș în Transilvania, pe Târnava mare. Vechiu centru al Securilor. Cetate însemnată din evul mediu. Monăstire franciscană; bibliotecă. Reședința J. Odorhei. Populația (1930): 8500 loc. — Aproape, ruine din cetatea dacă, apoi castru roman, numită popular Budvar.

ODORHEI. Județ al Transilvaniei. Vechiul comitat ung. Udvárhely, din ținutul Securilor. Scaun secuiesc din sec. 13. Păduri, mine (sare, fier). Râuri: Târ-

navele. Reșed. la Odorhei. Suprafața 2940 k. p. Populația (1930) : 130.650 loc.

ODRIU (și Udriu). Nume vechiu românesc al orașului Adrianopol din Turcia.

OGRAZILE. Sat în J. Buzău, la n. de Gara Monteor. Importante rămășițe (morminte, obiecte) din epoca de bronz. — (v. Monteoru).

OGRETIN. În J. Prahova. La 13 Sept. 1602 luptă între Radu Vodă Șerban și Simeon Movilă.

OHABA Ponor. Sat la munte în Hunedoara. Peșteră cu arme și scule preistorice paleolitice.

OHAVNIC. Insemna un patrimoniu, o stăpânire de veci (dela „Ohabă“).

OITUZ. Râu de munte în J. Bacău, afluent din dreapta al Trotușului. Vine din Transilv. prin pasul Oituz. Dela el și numele munților O. — Pe valea Oituzului, în marele război, inamicul a fost respins în Oct. 1916. Apoi lupte mari fură susținute de Div. 6 (zona Cașin-Tg. Ocna) în Aug. 1917.

OLAC. Serviciul de curier, călare sau cu căruța de poștă, se numea în vechime O. — „Caii de olac“ erau cei de schimb pentru poștă și curieri. „Olăcari“ erau curieri călări. (v. și poștă).

OLAH de Orăștie. Familie nob. din Hunedoara, ilustrată de Nicolae O., arhiepiscop și cancelar al Ung., † 1562. — Tatăl său Stoian, era fiul lui Mănilă, fiu al Voievodului Dan II din Ț.-Rom.

OLANESCU. Familie boer. din Ț.-Rom., al cărui nume vine dela Olănești (Vâlcea), pe care-l stăpânea în sec. 16 : — Popa Frâncu și fratele său Stanciul, trăiau pe la 1500.—Stanciul dela O, logofăt, † 1612.—Constantin (1844-1928), om politic.

OLANESCU Dimitrie. Literat, diplomat (1849-1908).

OLĂNEȘTI. Sat în J. Vâlcea. Biserica din 1718 dela Drăghici Olănescu căp. și Catrina.

OLAT (cuv. turc), însemna ținut, regiune (întreb. în Mold.).

OLDAMUR. Șef sau duce al Cumanilor, amintit la 1282.

OLENA (Elena). Fiica lui Ștefan cel mare și a

Doamnei Evdochia. Măritată cu Ioan cel tânăr († 1490) fiul lui Ioan III mare Duce al Moscovei. (1465-1505).

OLT. Cel mai mare și mai important râu din Ț.-Rom., vine din munții Gherghiului din NE. Transilv., prin Țara Bârsei și a Oltului (Făgăraș). Străbate și-rul munților prin mărețul defileu (Tâlmaci-Călmănești), și separă până la Dunăre Ț.-Rom. de Oltenia. Râu tradițional al trecutului și al cântării populare. Afluenți : In Trans. Negru, Cibinul ; in Ț.-Rom. Lotru, Olteț, Topolog, Teslui. Primul pod fix a fost construit la Slatina în 1846. Curs repede ; debit mijlociu 100 m. c. pe sec. Lungime aprox. 600 km. — Numele vechiu dac, păstrat de Romani (Alutus, Aluta) și rămas până azi : Olt și german Alt. — După Olt e numită „Oltenia“, partea Ț.-Rom. la apus de râu, „Țara Oltului“ peste munți (Făgărașul), și Jud. Olt.

OLT. Județ al Ț.-Rom., în stânga Oltului. In vechime se întindea până în raiaua Turcului la Dunăre, cuprinzând o parte din Jud. Teleorman actual. Redus după 1830. — Dealuri. Râuri : Olt, Vedea. Așezări preistorice ; rămășițe romane. Monăstiri : Strihareț, Seaca, Plăviceni. Reședința la Slatina. — Intinderea 2860 k. p. Populația (1930) : 182.000 loc.

OLTEA (Maria). Doamna lui Bogdan II și mama lui Ștefan cel mare al Mold. Poate din neamul Domnilor din Ț.-Rom. ; † 1465 și îngropată la Sf. Nicolae dela Pobrată.

OLTENI. Sat în Vâlcea, lângă Râmnic. Până la 1500 acolo era scaunul episcopiei. Biserica veche, prob. dela finele sec. 14, a fost prefăcută de episc. Eftimie și Mihail la 1562 (repar. sec. 19). După tradiție acolo a fost ucis în biserică, la 1529, Radu dela Afunați de boerii vrăjmași.

OLTENI. Sat în J. Prahova. Stațiune protoistorică. dacă (bronz). — Biserica din 1805 de Manole și Elena Hrisoscoleu.

OLTENIA. Partea Țării-Rom. la apus de Olt, între acest râu, Dunăre și munți, cuprinzând județele Vâlcea, Gorj, Mehedinți, Dolj, Romanați, e numită Ol-

țenia (numire pe care o întâlnim cam din sec. 16), iar locuitorii ei „olteni“. (Geografil străini o numesc „Valachia mică“). — In Oltenia-Banat-Hunedoara era miezul de stăpânire al Dacilor, iar după supunerea lor, Romanii colonizară O., atunci Dacia inferioară sau Malvensis, cu cetăți și târguri. Presărată de așezări dace și romane, mai ales de-alungul căei Oltului și pe Dunăre (Romula, Drobetae, Malva, etc.), Oltenia a avut o viață înfloritoare în antichitate. Populațiunea deasă de atunci s'a menținut, păstrând în bună parte caracterele ei etnice. — In veacurile de mijloc neamul românesc se formă în munții și dealurile acestei țări, unde și afiăm mai târziu primele dovezi ale dezvoltării lui sociale. Așa, cel d'ântai voievozi cunoscuți din sec. 13 au stăpânit în Oltenia. Banatul de Severin al Regilor Ung. coprindea o parte numai din O. (Mehedinți), deși în actele lor de atunci O. întreagă era numită „Țara Severinului“. Domnii români din sec. 14, coprinzând, se pare cu învoirea Regelui, partea Banatului de dincoace de Severin, (o parte din Mehed.) luară și titlul de Bani. (v. Severin).—Monastirile Tismana, Cozla, Vodița, Strehala, Motru, Govora, Bistrița, sunt din sec. 14-15. La sfârșit sec. 15, Oltenia fu guvernată de marele Ban de Craiova, demnitar al Domnului Ț.-Rom., din neamul basarabesc al Craioveștilor (probabil urmași ai vechilor voievozi oltenești), cu drepturi quasi suverane, până în a doua jumătate a sec. 16, de când autoritatea lui fu redusă. Scaunul lor era la Craiova. (v. Ban și Craiovești). — La 1716 (trat. de la Pessarovici), Oltenia trecu sub stăpânirea germană, care ținu până la 1739 (trat. de la Belgrad). Afară de acest episod, istoria Olteniei e aceeași cu a Țării-Românești. — Suprafața Olt. e de 24.000 k. p. (Populația actuală de peste 1.500.000).

OLTENIȚA. Oraș în J. Ilfov; port pe Dunăre, la gura Argeșului. Înființat la 1853. In vremea romană era acolo localitatea Daphnae (v. aceasta). Populația (1930) : 10.000 loc.

OLTET. Râu. Afluent principal al Oltului; în Jud.

Gorj-Vâlcea-Romanați. Ese din muntele Curmătura-Oltețului. Lung. 150 k. Afluent : Cerna.

OMARĖEA. Sat în J. Constanța. Ruine romane (turc : Eski-duran-tabia).

OMER-PAȘA. La 1848 trimes în locul lui Soliman Pașa cu armata și pline puteri la București, unde disolvă guvernul provizor. La 1853 bătut pe Ruși la Oltenița. În războiul Crimeei comandă armata turcă. (1806-871).

OMLAȘ. Țara Omlășului sau Amlăș de peste munți. (v. Amlăș).

ONCIUL. Familie din Bucovina. — Alexandru O., istoric, profesor (1856-1923).

OPCINĂ. Culme de deal, cumpăna apelor. (Termen slav, întrebunțat în acte vechi de proprietate).

OPREA logofătul. Boer al lui Vlad Țepeș (1476) și al lui Basarab cel tânăr.

OPREA. Boer din Mold., Mare Logofăt la 1593.

OPRIȘEȘTI. Sat în Tecuci. Biserica din 1739 de la Episc. Ioanichie.

OPTATIANA. Așezare romană; în Transilvania, pe locul unde e azi Gilău, la apus de Cluj.

ORADIA (magh. : Nagy-Varad ; Oradia Mare ; germ. Grosswardein). Orașul. Pe Crișu repede. Fondat pe vremea Regelui Sf. Ladislau, care a întemeiat și episcopia cat. de acolo (sec. 11). Monăstire în evul mediu. Devastat de Tătari în sec. 13, se ridică și crescuse spre finele sec. 15 ca târg însemnat al Ungariei. După 1557 stăpânit de Princ. Transilvaniei, care își aveau scaun și acolo. Biserica Sf. Ladislau zidită la 1723, cu mormântul Regelui (1095) din biserica lui cea veche. Catedrala cat. din 1752; palat episcopal. Reședința Jud. Bihor. Episcopie catolică; episc. unită; vicar ortodox. — Urme de așezare preistorică (ob. de bronz, morminte). — Populația (1930) : 83.000 loc. (mulți maghiari și evrei).

ORADIA, EPISCOPII de. — Ep. **CATOLICĂ** a fost înființată la 1080 de Reg. Ladislau cel Sfânt. — Ep. **UNITĂ**, înființată la 1776. (Episcopi : Moise Dragoș, 1778-87, Ignat Darabant 1788-1805, Samuil Vulcan

1806-39, Vasile Erdely 1842-62, Iosif Popp-Szilagy 1862-73, Ioan Oltean 1873-5, Mihail Pavel 1879-1902, Dumitru Radu 1902-20, Roman Ciorogariu 1820-36).

ORĂȘ. Neam de boeri din Moldova, în sec. 14-17. Orăș, sfetnic al lui Alexandru Voev., 1428. — Fiul său Coste O., vornic al M. între 1448-70 († 1495). — Yascan O. Hatman și Portar de Suceava 1599-1606, apoi m. Vornic.

ORASCU. Familie b. din Ț.-Rom. Numele dela Orăști, din Ilfov.

ORAȘE. — (v. **Târguri**; iar pentru istoricul lor, la numele fiecărui).

ORAȘENI sau târgoveți. Populația din târguri sau orașe (bürger, bourgeois, din Apus) erea formată în primul rând din negustori și meseriași, însă nu forma în țările noastre o clasă propriu zisă și nu avea organizația burgheziei occidentale. Redusă la număr, târgurile fiind puține și în general mici, ea coprindea mulți străini (Sași la început, apoi Balcanici, Poloni în M.). Negustorii, ca și meseriașii, ereau grupați în bresle (corporații) ale căror reguli le cunoaștem foarte puțin până în sec. 18. Starea orașenilor e încă puțin studiată, fie din lipsa de isvoare, fie din puțină însemnătate ce avea față de cea boerească și de a locuitorilor de la țară. Puținii negustori mari (din cari ne-au rămas câteva nume încă din s. 16), trăiau printre boeri, cu cari se încuscreau. — Organizarea celor mai vechi târguri cunoscute din Ț.-R. și Mold., e datorită Sașilor, încă din sec. 13. De atunci, ele se administrau de un sfat al pârgarilor (de obicei 12), având de cap pe județ în Ț.-Rom. și pe șoltuz în Mold., (v. **pârgar**, **județ** și **bresle**). — În Transilvania, orașele fondate sau colonizate de Sași, au căpătat de timpuriu drepturi pe cari le-au păstrat, formând o burghezime ca în țările apusene.

ORAȘTIE (germ. Broos; magh. Szászváros). Oraș în Transilv., Jud. Hunedoara. Situat la marginea de vest a teritoriului Sașilor (încep. sec. 13), e unul din vechile lor scaune. Burgul, în care se află biserica evanghelică, e ruinat. — La O. și Imprejurimi, resturi

de așezare preistorică și daco-romană. Populația (30) : 7.000 loc., azi în majoritate români.

ORAȘTIOARA de sus. Sat în J. Huniedoara. La Lunca mare, urme de castru roman.

ORATIILE (Sasul). Munte, la Rucăr, J. Muscel. La „Piscul Turcului“ rămășiți de întărituri, probabil din timpul răsb. turco-german, 1738.

ORAVIȚA. Oraș în Banat. Reședința Jud. Caraș. Alcătuit din O. montană și O. română. Centru minier. Populația (930) : 9.700 l. — Lângă Or., la Ciclova, era odată un schit.

ORBEASCA de sus. În Teleorman. Așezare preromană, getică (ceramică). Mai multe măguri.

ORBIC. Sat în J. Neamțu. Ștefan Vodă înfrânse a doua oară în Apr. 1457 pe Petru Aron, care fugi în Ardeal.

ORDESSOS. Numele sub care râul Argeș era cunoscut scriitorilor antici (Herodot). O deformare din Argessus, Arges, numele dac.

ORDINE RELIGIOASE militare catolice, în legătură cu istoria țărilor noastre, au fost: O. Cavalerilor Germani (Teutoni); și al Ospitalierilor S-tului Ioan. — (v. **Teutoni și Ioaniți**).

ORDINE (decorațiuni). Până în a doua jumăt. a secol. 19 n'au existat în țările române ordine naționale, nici alte distincțiuni și semne onorifice.

O. **STEAUA ROMÂNIEI** a fost instituit de Pr. Carol la 1877. O cruce albastră cu raze; panglica roșie cu două dungi albastre pe margine. Decorația de război are 2 spade încrucișate între ramurile crucei. 5 clase cu număr de membri limitat. (La 1917, pentru fapte de război, panglica obișnuită fu înlocuită cu panglica crucei „Virtutea militară“). — La 1881, Regele Carol a mai creat, în amintirea Regatului, O. **COROANA ROMÂNIEI**, tot cu 5 clase, însă cu număr nelimitat de membri. Cruce albă mărginită cu roșu; panglica albastră cu dungi argintii la margine. (În 1917, s'a înființat și decorația cu spade și cu panglica V. milit., ca Steaua Rom.). — Ordin. **CAROL I**, fondat la 19.. cu 3 clase superioare de membri, de-

veni cel mai important, luând loc înaintea S. R. Un vultur întins de argint pe o cruce roșie, panglica albastru deschis cu margini de aur. — O. militar MIHAI VITEAZUL ; fondat la 1916 de Reg. Ferdinand, pentru fapte de război deosebite. Cu 3 clase. Cruce albastră, panglica violetă cu dungi de aur. — Mai multe ordine noi au fost create de Regele Carol II.— (Pentru celelalte distincții v. Medalii).

ORDU. Unul din căpeteniile de oaste, în vremea marelui năvăliri mongole la 1241. Trecând prin țara Oltului (regiunea Făgăraș-Sibiu), înfrânse pe Românii lui Basaraba.

OREAVA (Horeava). La 3 k. de Vârciorova, în Mehedinți, valea Slătincului, pe un platou dominând Dunărea, ruinele unei cetăți numită de popor „a lui Horbat“ sau a lui Corvin. Castel din vremea banatului de Severin, sau poate zidit de Ion Huniad, în legătură cu cel de la Orșova.

OREVIȚA. În Mehedinți. La „cetatea“, ruine dacoromane. Pe acolo trece valul și calea rom. — VII.

ORHEI. Oraș în Basarabia, pe Răut. Exista ca târg în sec. 15. Cel actual ridicat alături. Biserica S. Dumitru, zidită de Vasile Vodă pe la 1640. Popul. (30) : 15.000 l. — **CETATEA** de la Orhei, la S. W. orașului (de pământ), din care n'a rămas nimic, fusese ridicată pe la 1470 de Ștefan Vodă, spre Tătărima. A avut parcălab până la 1499, când a fost părăsită, odată cu ridicarea Sorocel. — În sec. 15-17 ținutul O. dădea un corp de călărimă aleasă a serdarului dela Orhei, pentru luptele cu Tătarii.

ORHEI. Ținut al Moldovei, în Țara de Jos, la Nistru. Astăzi județ al R., cu reședința la Orhei. — Suprafața 4246 k. p. Populație (930) : 277.000 loc.

ORHEI (Vârhegi). În J. Năsăud. Cetate maghiară medievală.

ORLAT. Comună în J. Sibiu, la munte. În sec. 14 făcea parte din Amlașul Țării-Rom. Cuib de grăniceri români (prin convenția cu Sașii dela 1383). De la 1764 centrul districtului Regim. I grăniceri din Transilvania.

ORLEA. Sat în Romanați la balta Potel. Resturi de localitate romană (ceramică, altare, obiecte div.).

ORLEA SUB CETATE. În Jud. Hunedoara. Ruine și un turn roman.

ORMENIȘU de câmp. În J. Cluj. Biserica de lemn din 1673, a unui schit.

OROD. Cetate reg. maghiară de la început. sec. 12. — (v. Arad).

OROFTIANA-Frunzete. Sat în J. Dorohoi. La „Cetatea Leșilor“ pe deal, șanțuri vechi.

OROLE. Un rege al Geților din câmpia Dunării (Ț.-R.) pe la anii 200-150 a. Cr.

ORȘOVA. Oraș la Dunăre, în Banat, lângă vechia graniță. Pe locul așezării dace și romane Tierna (la gura Cernei). — În sec. 13 fu ridicat castelul dela O. (Urseia), în legătură cu al Severinului pentru apărarea Banatului și marginei regatului ung. la Dunăre. Luată de Turci la 1566 și transformată, cetatea servi mai târziu, împreună cu cea din insulă (Orșova-nouă, Ada-Kale). Austriacii ridicară la 1736 fortul Elisabeta. Pe dealul Alion, resturi din fortificațiile general Laudon din 1789. — O. (sau Orșova **VECHE**) se numea înainte rom. **RUȘAVA**. În sec. 18 erea un sat. Populația act. 8.500 loc.

ORT. Un sfert din valoarea unei monede, în special din leu (sec. 17; cuv. germ.). — (v. **monede**).

OSICA de sus. Sat în Romanați. Brazda lui Novac și în apropiere la Vlădueni, calea romană. (Sarcofagii, ceramică protoistorică).

OSLU de Chorna. Ban magh. al Severinului la 1240, pe vremea năvălirii celei mari a Tătarilor lui Batu. Numele lui pare a fi rămas unui plai și unui munte, Oslea, din Mehedinți.

OSMAN PAȘA, Ghazi. — Vestit general turc; mușir (mareșal). În războiul din 1877 susținu cu vitejie asediul Plevnei timp de 4 luni. Cu trupele decimate și rănit, capitulă în fața arm. ruso-române la 10 Dec. 1877. (1837-1900).

OSTRA. Un schit, fondat la 1762, în J. Storojineț, Bucovina.

OSTROV. La Călimănești (Vâlcea), insulă în Olt. Biserica zidită la 1512 de Doamna Despina și Neagoe Vodă, în locul altei mai vechi din sec. 14. Bine păstrată și interesantă, într'un parc. Din vechime până la 1895 a fost schit de călugărițe.

OSTROV. Sat în Romanai. Biserica din 1788 de la cluc. Nicolae Greceanu.

OSTROVU-CORBULUI. Pe Dunăre, în J. Mehedinți. — (v. Corbu).

OSTROVU-MARE. Insulă pe Dunăre, în Mehedinți. Obiecte protoistorice dace (ceramică). Resturi de lagăr roman : ziduri, valuri (obiecte div., monede). — Pe malul drept, la Prahova în Serbia, ruine din alt lagăr corespunzător.

OSTROVU-BANULUI. În Mehedinți, pe Dunăre. Resturi romane. — (v. Banului).

OSUL. Căpetenie a Românilor și Cumanilor din T.-R., intrați în Ardeal la 1070.

OȘLUCA. O amendă în vechime. — (v. Gloaba).

OȘORHEI. Nume românesc al orașului Târgu-Mureș sau Mureș Oșorhei, (magh. Maros-Vasarhely).

OȘORHEI. Sat în J. Bihor, aproape de Oradla. Stațiune preistorică.

OT. Termen slavon care înseamnă : de la, din.

OTĂSAU. Râu mic în J. Vâlcea, afluent al Bistriței.

OTAȘTINA. O dare veche pe vin în țările rom.

OTCUP. Arenda ocnelor, vămilor, poștei ; în sec. 18-19 (c. turcesc).

OTETELIȘANU. Boeril dela Oteteliș, în Vâlcea, stăpâneau acest sat și Beneștii la încep. sec. 15 (1418). — Tudor din O. slugerul, la finele sec. 16, înrudit cu Buzeștii. — Radu O. ispravnic al scaunului Craiovei, 1692. — Ilie O., vornic de Dolj la 1719, zidi biser. Sf. Ilie din Craiova. — Gheorghe (Iordache), mare vornic, Președinte al Divanului de la Craiova (1782-1844). — Iancu, om politic (1795-1876).

OTLACA. În J. Arad, la granița Ungariei. Obiecte preistorice (bronz, aur).

OȚELEȘTI. În J. Bacău. Biserica din 1785 de la Gavril Konaki vornicul.

OVIDIU (Publius Ovidius Naso). Poet roman (43 a. Cr. — 17 p. Cr.). Exilat de August la an. 9 p. Cr. la Tomi, unde muri și unde a scris poemele elegiace: Tristele, Ponticele (Ex Ponto), în cari aflăm amănunte despre populația din Scitia minoră.

P

PACINAȚI. Numele grec bizantin al Pecenilor sau Pecenegilor. — (v. Pecenegi).

PĂCURAR, Fântâna lui. Lângă Iași ; la 1615 Ștefan Tomșa bătut pe boerii ridicăți asupra lui.

PADEȘ. Sat în Mehedinți, lângă Cloșani, de unde Tudor Vladimirescu porni răscoala la 1821.

PADINA MICĂ. În Mehedinți. Tradiția lui „Iorgovan“ legată de brazda sau valul roman de acolo.

PĂDURENI. Locuitorii dela munte din J. Hunedoara, ciobani și pădurari : păstrează obiceiuri și port străvechi, interesante pentru etnografie.

PĂDUREȚU. În sec. 14-15 o parte din Jud. Muscel și Argeș forma un județ cu acest nume.

PADUCEL. Deal la Slon (Prahova), loc numit și „la comoara“. Ruine de piatră ale unei cetăți. — (v. Slon).

PAHARNIC MARE. Demnitar boeresc la Curte. În Țara-Rom. această boerie apare în doc. la 1390. La ceremonii vărsa vin în paharul Domnului, de unde îl vine și numele. În sec. 14-15 era numit și „picernic“ (latin: „magister pincernarum“). Până la sfârșitul sec. 17 în Ț.-Rom. era comandant general al Roșilor, și a oastei de țară a păhărniceilor. Ca ajutor avea mai mulți paharnici. În sfatul domnesc, venea de obicei în rang după spătar și vistier. — În Moldova (dovedit întâi sub Alexandru I) se numea în sec. 15 „ciașnic“. Acolo n'avea atribuții militare. Inlocuitor avea pe Cupar. P. administra viile domnești și avea părcălăbia ținutului Cotnarului. — În sec. 19, în ambele țări, ca și alte boerii, rămăsese un titlu secundar, onorific.

PAHARNICEI. Slujbași ai marelui paharnic. — La vreme de război ereau și o miliție de țară (boerinași), călărime ce ținea de m. Pah. (sec. 16-17 Ț.-R.).

PAHLEN, Petru, comite. General rus. Guvernator al Ț.-Rom. și Prezident al Divanului în vremea ocupației rusești, 1828-29.

PAIA. Cuv. turcesc, care însemna în sec. 18, pe boerii fără slujbă, în disponibilitate (în opoziție cu „halea“).

PAIANU. Familie boer. din Oltenia (J. Dolj) ; cunos. din sec.17.

PAIC (peic). Tineri feciori de boeri (pagi), cari formau o gardă pe lângă Domn, în Moldova.

PAISIE, călugărul. -- (v. Rađu VI, Domn al Ț.-R.).

PAISIE. Pe vremea lui Alexandru V. coconul al Ț.-Rom., se ridică de peste Olt un pretendent (domnișor) care fu prins și tăiat la 1624.

PAIU. Sat lângă Vaslui. Șanțuri vechi pe un deal.

PALADA. Familie b. de origină greacă, în Ț.-Rom. în sec. 18.

PALANCA. Intărîre, apărare făcută din pari de lemn legați (palisadă). Prin extindere : retransament, fortificații în general. — Mai multe localități cu acest nume în Ț.-R. și Mold.

PALEOLOGO, Dimitrie Kiritza; grec; mare Postelnic în Mold. 1595-1608.

PALLADY. Familie boerească din Moldova. — Paladi m. Stolnic, 1645.—Teodor P., m. Spătar și m. Logofăt, ginerele lui Const. V. Cantemir, caimacam la 1663. — Ioan, mare Logofăt, † 1760.

PALMA. Măsură veche de lungime. — (v. măsuri).

PALMATIS. Oraș vechiu al Scîției mici, unde e azi satul Chiose-Aidin, în J. Durostor.

PALODA. Localitate în Dacia. amintită de Ptolomeu (prob. prin sudul Moldovei).

PALOȘ. Numirea veche a spadei sau săbiei (ung. pállos).

PAMANT. Termen de apreciere (măsurătoare) al unui teren, întrebuițat în Moldova de jos ; în întindere cam de 12-14 pași.

PAMANTENI ; - **UNGURENI**. Mai multe sate de coloni din Transilvania, așezați prin emigrare sau aduși din vechime în Ț.-Român. se deosebesc de satul alăturat cu acelaș nume, prin calificativul „ungureni“, față de cel de baștină : „pământeni“. (Așa : Bădeni-păm. și Bădeni-ung., etc.). În Prahova, Dâmbovița, Muscel, Argeș, Buzău, Ilfov.

PAMBER (Pamperi). Familie de orig. greacă, în Ț.-R. la încep. sec. 18. — Dimitrie P., secretar al lui Nicolae Mavrocordat, doctor și profesor la Academia din București (1720) ; — fratele său Ioan, medic.

PAMFIGER, Marc. Om de încredere al arhiducelui Ferdinand în Ardeal, în sec. 16. Sas.

PAN. Prescurtare din „jupan“, titlu său calitatea boerului. Intrebuințat în Mold. încă dela sfârșit. s. 14, prin influența polonă. — În Ț.-R. se zicea numai „jupan“. (În divanele dela finele s. 18 se întrebuința prescurtarea „pan“). — (v. **jupan**).

PANA vistierul. Sub Radu Vodă Șerban se distinse în bătălia dela Brașov cu Moise Szekely, 1603.

PANCEȘTI. Sat în Bacău. Șanțuri și movile, pe deal (nedeterminate).

PANDURI. Ostași neregulați cari formau în Ț.-R., (sec. 18-19), un fel de gendarmerie pe județe (în cete ; pe jos și călări), sub căpitanul de P. — Grigore Ghika organizează P. la 1822 pentru pază și ca o reinviere a miliției naționale. Erau recrutați din Oltenia.

PANTELIMON. Sat în Ilfov, aproape de București, pe Colentina. — Urme de așezări preistorice (bronz) și daco-rom. — Biserica și spitalul fondate de Grigore Ghika V. la 1735 (mormânt. lui, al soției sale Zoe și al Pr. Alexandru Ghika din 1862).

PANTELIMONU-de sus. În Jud. Constanța. Ruinele orașului roman Ulmetum. — (v. **Ulmetum**).

PANȚIRI (dela germ. panzer). Trupă de călărime cu platoșe, după felul polon ; în Mold. sec. 16-17.

PANU, Anastase. Om politic ; caimacan în Moldova la 1858. (1810-67).

PAPADOPOL-CALIMACH, Alexandru. Istoric ; om politic (1833-1898). — Familie din Mold..

PAPIU ILARIAN, Alexandru. Istoric, scriitor („Te-saur de monumente istorice pentru România“), (1828-78).

PĂPUȘA. Schit, lângă mon. Bistrița, în Vâlcea (bol-nița mănăstirei). Probabil din sec. 16, refăcută de Matei Vodă (uși sculptate de ieromonah Vasile la 1654). Zugrăvită de Andreiana Cantacuzino, 1710.

PAPUȘA. În apropiere de mon. Bistrița (Vâlcea), pe un munte, bisericuță zidită la 1710 de egumenul Ștefan al Bistr., în locul alti vechi a Banului Barbu.

PAPURĂ-VODĂ. Porecla lui Ștefăniță-Vodă al Moldovei, fiul lui Vasile-Vodă, pe vremea cărui a fost foamete și oamenii se hrăneau cu un fel de papură.

PARA. Monedă mică turcească de aramă, subîm-părțire a leului (v. **monede**).

PARADUNAVON (și Paristron). Bizantinul numeau astfel, în sec. 10-12, Dobrogea actuală, stăpânită de el. Guvernatorul sau ducele își avea scaunul la Du-rostor.

PĂRDESCU. Familie b. din Ț.-Rom., în sec. 16-17.

PARHĂUȚI. Sat în Jud. Suceava. Biserică clădită de Logofătul Gavril Trötuşan la 1521. (O altă veche exista acolo în sec. 15). Arhitectură interesantă : deasupra pridvorului un alt foișor cu coloane, ser-vind de clopotniță.

PARINCEA. Sat în Jud. Bacău. O biserică de lemn „a Zlătarilor“, din 1701.

PARANGU. Masiv muntos în Gorj și Vâlcea, for-mând la sud de Valea Lotrului un al doilea lanț, des-părțit din cel principal al munților.

PARIS. Congresul dela P., în Martie 1856 (v. **Tra-tate**). — Convenția dela P., 1858 (v. **Convenția**).

PARISTRON. Numele unei provincii sau ducat al Impăr. bizantine în sec. 11-12, cu reședința la Du-rostor (Silistra).

PARLAMENT. Adoptate după sistemul francez și belgian, cele două adunări cari compun „Reprezen-tanța Națională“ : **ADUNAREA DEPUTAȚILOR** și **SENATUL**, fură instituite prin Constituția României la 1866. — Premergătoare acestei instituții, au fost

„Adunarea obștească“, 1831-1857 (v. **Obșteasca adunare**), apoi „Adunarea leguitoare“ (până la 1862 în ambele țări, apoi numai la București).

PĂROȘI. Sat în Jud. Olt. O biserică de lemn din 1771 (cioplită de Stan meșterul).

PĂRPĂRIT. O veche dare dela vii (dela moneda „perper“).

PARTIDE POLITICE. Până la mijlocul sec. 19 nu se poate vorbi de partide politice de principii în țările române. În vechime aflăm grupări vremelnice de partizani devotați politicei unei puteri vecine (turcească, maghiară, polonă, germană, rusească mai târziu). — Dela începutul sec. 17 se manifestă în Ț.-Rom. un puternic curent contra Grecilor, care împărți pe boeri în două grupări protivnice pe cari le-am putea numi : partidul naționalist și p. grecesc. — Part. cu principii moderne apar după 1848. Partidului liberal, născut din mișcarea revoluționară, i se opuse apoi cel conservator, care punea o frână idellor prea înaintate. Alternând la conducerea țării, amândouă au contribuit la crearea instituțiilor României moderne. Importat mai târziu, un slab partid socialist, rămase fără însemnătate. Frațiuni sau dizidențe conservatoare (ca Junimiștii) sau liberale, nu rezistară vremii. — După războiul cel mare și unirea cu Transilvania, luară ființă mai multe partide noi.

PARTOȘ. Monastire veche în Banat, fondată în sec. 13-14, părăsită spre sfârșitul sec. 18. Ruine în apropiere de Sf. Gheorghe (Jud. Timiș-Torontal).

PAȘA. Comandanții generali ai oștilor turcești erau numiți Pași, și ereau de trei grade (având ca însemn un steag cu unul, două sau trei tufuri).

PAȘALAC sau **EYALET** se numeau provinciile mari turcești, sub guvernarea unui Pașă sau valiului, și ereau împărțite în sangiacuri (v. *vilayet*). — (În teorie, Ț.-Rom. și Mold., dela începutul sec. 17, ereau considerate și ele ca vilaiete).

PASĂREA. Monastire de călugărițe în Jud. Ilfov. Fondată la 1813 ; refăcută după cutremur la 1848,

de egumen Calinic dela Cernica. — La satul P. stațiune preistorică (neolitic și bronz).

PAȘCANI. Târg în J. Baia (Suceava). Biserica din 1664, dela Iordache și Alexandra Cantacuzino. — Populația act. 13.000 loc.

PAȘCANI-CACIULAȚI. În J. Ilfov. Biserica dela Alexandru Ghika Vodă din 1834. Tot dela el casele proprietăței.

PASSAROWITZ (Pozarevac în Serbia), Tratatul de la. Încheiat la 1718. — (v. *Tratate de pace*).

PASUL TATARULUI. (ung. Tâtar havas). La colțul dintre Jud. Brașov-Buzău-Brașov, trecătoare și munte. Pe vârful muntelui Bocârnea, lângă Tabla-Buții, ruine de ziduri dintr'o cetate, numită P'atra-Tâtarului (Tatárkö), din sistemul castelelor ridicate de Ordin. teutonic în sec. 13, care pare a fi Kreuzburg. Dincolo de vechea graniță alte rămășițe de ziduri, în legătură cu acest castel. — (v. și *Calvini*, aflat la vale, pe Bâsca). — Numele a rămas poate dela Tătari din sec. 13, sau se referă la Romani.

PASVANOGLU (Pasvan), Osman. Șef de bandă, răsculat contra Sultanului, apoi Pașă de Vidin. Între 1795-1803, în mai multe rânduri prădă și arse în Oltenia și T.-Rom. cu cetele lui de „pasvangii“, îngrozind populația. † 1807.

PATĂRLAGE. Sat mare cu târg în J. Buzău, pe Buzău. Veche moșie a boerilor Cândești, din sec. 16.

PĂTRAȘCU cel bun. Domn al Țării-Rom. 1554-7. — (v. *Petru I*).

PATRAUȚI. În J. Suceava (Bucovina). Fostă mănăstire dela Ștefan cel mare, din 1487. Biserica, rămasă a satului, e refăcută de episc. Calistru la 1709 (Portrete ale ctit. Ștefan și Doamna Maria, cu fiicele și Alexandru voev.).

PATRUNSA. Schit la Bărbătești, în J. Vâlcea ; fondat la 1777.

PATRUZECI DE CRUCI (Petrești). În Vlașca. Așezare preistorică la locul numit „anaftemă“ (ceramică, silexuri).

PAUCA. În J. Târnava-Mică. Obiecte de bronz dace.

PAUL DIN ALEP. Intre 1653-55, Macarie Patriarh de Antiohia, a călătorit la curtea Domnilor noștri. Arhidiaconul Paul care'l însoțea, a scris în limba arabă o relațiune a călătoriei, de o mare însemnătate prin detaliile ce dă asupra vieții și obiceiurilor Românilor din ambele țări în sec. 17.

PĂUNA. Doamna lui Ștefan Vodă Cantacuzino ; fiica lui Papa Grecianu, † 1739 în pribegie, în Transilvania.

PAUȘEȘTI-Maglași. În J. Vlașca. Urme de cetățue romană.

PAVAZA. Armă defensivă, scutul. De obicei de lemn, întărit cu fier. — (v. scut).

PAVEL CHINEZU. Comite al Timișoarei, 1478-94. Vestit căpitan al regilor Matei și Ladislau în luptele cu Turcii (Câmpul pâinei, Becikerek, Belgrad) ; † 1494 în război. Român din Banat.

PAVEL de Peteritye, Mihail. Episcop unit de Gherla 1872-79, apoi de Oradia 1879-1902.

PACLEANU. Familie din Buzău ; dela moșia Păcelele, sec. 18.

PĂINEA. — (v. cereale).

PĂLC. Impărțire a oastei la război în vechime, unitate mare militară coprinzând mai multe cete.

PANGĂRAȚI. Monastire în J. Neamț, pe muntele Pâriul, în păduri. Fondată la 1462, pe vremea lui Ștefan Vodă, de călugărul Simion cu biserică de lemn. Zidită din nou la 1560 de Alexandru V. Lăpușneanu ; refăcută de Dumitru Șoldan vistiernicul, 1642. Imprejmuată cu ziduri și turn.

PARCĂLAB. Dregător însemnat din țările române, în sec. 15-18. În Moldova (unde apare în doc. la 1410) P. avea sarcina militară (guvernator de cetate) și administrativă (cârmuitor al ținutului). Părcălabul cetăților mold., de obicei doi, ereau de : Suceava (care în prima jumătate a sec. 15 se numea „Vornic de S.“, apoi „Portar de S.“), Hotin, Cetatea-Albă, Kilia, Neamț, Roman, Orhei, Soroca. P. de Hotin, Neamț, Roman, figurau până la jum. sec. 17 în sfatul domnesc, după marii Vornici. Mai târziu, după des-

ființarea cetăților, rămaseră numai cărmuitorii ai unui ținut (în unele cu numele cel vechi de „Staroste“). — În Ț.-Rom. (sec. 15-17). Pârcălabii ereau de asemenea castelani ai cetăților domnești (Târgoviște, Poenari (Argeș), București, uneori Făgăraș, etc.) și probabil și cărmuitorii ai județului din prejur. În restul țării administrau vornici, bani sau căpitani. — Se mai numeau pârcălabi în Ț.-Rom., unii slujbași mai mici ai domniei, capii târgurilor și satelor (ca „vornic“ în Mold.), până sub Regulamentul organic în sec. 19. — (Cuvântul P. vine, prin maghiar. porkolab, dela germ. burggraf).

PARAIANU. Familie boerească din Ț.-R. (Vâlcea). — Danciu Zamona stăpân al satului Pârâeni în sec. 15. — Calotă banul, 1578. — Hamza P. postelnicul la 1600. — Danciul P. dela Mîleşti, mare postelnic al lui Matei Vodă, zidi mon. Polovraci. Ucis, împreună cu fiul său Preda mare clucer la 1658 de Mihnea Vodă. — Barbu Milescu mare ban 1678 și 1682. — (v. și Milescu).

PARAUL ALB. Localitate în ținutul Neamțului, unde avu loc la 26 Iulie 1476, bătălia între Sultanul Mahomed și Ștefan al Mold., care fu înfrânt. Mai târziu se ridică acolo, lângă mănăstire, satul Războeni. — (v. Răsboeni).

PARG. Bastion ; eșitură în unghiu a zidurilor unei cetăți pentru întărirea și înlesnirea apărării.

PARGAR. Sfatul unui târg (oraș, comună) era compus altădată din 12 pârgari, având în fruntea lor pe JUDEȚ în Țara-Rom., pe ȘOLTUZ în Mold. (cum ar fi consiliile comunale de azi). Cuvântul împrumutat dela Sașii din Transilv., vine dela germ. „bürger“.

PARȘCOV. Sat în Buzău, pe Buzău. Așezare proto-istorică cimeriană sau getă. (arme de bronz). — Biserică din sec. 16 dela Dragomir spătarul, care stăpânea satul la 1535 ; rezidită 1844 de Episc. Cesarie.

PARȘCOVEANU. Familie boerească din Romanați, unde stăpânea moșia P. în sec. 17. — Iordache, mare stolnic, † 1675. — Preda P. mare stolnic al lui Brâncoveanu. — Ștefan, mare Vornic, consilier imp. al

Olteniei † 1739. — Ștefan, mare Ban, candidatul boerilor la Domnie în 1774.

PARVU. Unul din cei d'ântâi boeri ai Țării-Rom. ; Mare Vornic 1487-1512. Frate cu Barbu Banul Craiovei, și tatăl lui Neagoe Vodă Basaraba și al Banilor Preda și Pârvu. † 1512;—**PÂRVU II**, fiul său, mare Ban de Craiova 1522-29 ; la 1525 răsturnă pe Vladislav voevod ; † 1529. — După ei, cronicarii numesc une-ori **PÂRVULEȘTI** pe boerii Craiovești (iar alte-ori „Banovești“ și „Basarabești“). — (v. Craiovești).

PARVUL. Boer în Mold., Părcalab de Soroca ; la 1587 bătu pe Cazacii năvălitori, la Perislav peste Nistru.

PECENEGI (Peceni, Pacinați). Popor nomad, de rasă turcă-kipciak (mongolici, de aproape înrudiți cu Cumanii), cunoscut istoricilor bizantini încă dela 834 (Pachinați). Veniți din stepa răsăriteană, ei ocupară în sec. 10 regiunea Basarabia — Moldova de azi, și pătrunseră în câmpia Dunării pe la an. 1000. La 1068 și 1085 se menționează incursiuni ale lor în Transilv. În ultimii ani ai sec. 11, zdrobiți peste Dunăre de Bizantini, încep să dispară. Cumanii vin în locul lor în părțile noastre. Resturi din cetele Pec., trăitoare printre Români, sunt amintite în sec. 13 sub numele de Biseni. — (v. Cumani și Biseni).

PECETIA. P. sau sigiliul Domnului se puneă (în ceară roșie), pe cărțile sau hrisoavele domnești. S'a păstrat ast-fel tiparul sigiliilor dela mai toți voevozii Ț.-R. și M. În jurul stemei țării, e legenda sau titulatura. Era pecetia mare, și pecetii mai mici pentru acte mai puțin însemnate. Boerii de asemenea puneau pec. pe acte, de obicei cu inelul pe care se afla săpat însemnul lor personal sau stema neamului (cu ceară verde sau neagră, cea roșie fiind privilegiul Domnului). — Câte-va **INSCRIPTII** de pe pecețile domnești ; „S. Mirche Voivode Transalpinii, bani Severinensis, ducis de Fugurus“ (1411) ; și cea mică a lui „Mircha Voevoda“ (1413) ; alta „Iw Mircea velikii Voevoda“ (1411). — „S. Rad. Voivoda Transalpinii“ (Radu II). — „S. Wlad, filius Merce, Transal-

pini Voivoda, dominus de Fogoras“ (Vlad dracul, 1440), și cea mică : „Ioan. Wlad Waiwoda“. — A lui Vlad Țepeș (slavonă) : „Iw Vlad voevod si Domn al țării Ungro-Vlahiei“.—A lui Radu VI dela Afumați (1521) : „Io Radul din mila lui Dumnezeu Domn român“.

PECHEA. Sat în J. Covurlui. Urme de așezare protoistorică (getică).

PECICA. Sat în J. Arad, lângă Șimlău. Așezare protoistorică dacă.

PECINEAGA. Sat pe Dunărea veche, J. Tulcea. Rămășițe din cetatea antică Beroe.

PEDEPSE. (Osânde). Crimele și alte vine erau pedepsite în vechime cu diferite osânde, după obiceiul Ț.-Rom. și a Mold. și după pravile străine, aplicate mai mult după bunul plac. — Pedepsă CU MOARTE (decapitarea, „tălerea“, pentru boeri, spânzurătoarea de regulă) se executa atât pentru crimele mari (tăl-hărie, asasinat, trădare sau hainie), cât și uneori pentru delictе (recidive sau chiar simple furturi, etc.). Supliciu sălbatic al ȚEPEI, asiatic, luat dela Turci și Tătari, a fost întrebuintat în sec. 15-16. În mod excepțional găsim arderea pe rug, ruperea, etc. Menținută în întâia jumăt. a secolului 19, pedepsă cu moartea nu se mai aplica dela 1846, și a fost desființată la 1860. — TORTURA (cazne, munci) era și pedepsă și mijloc de a obține mărturisiri. — Alte pedepse corporale : SLUȚIREA sau mutilarea, mai rară, pentru anumite fapte (tălerea mâinei, urechilor, etc.) ; — INCHISOAREA la pușcărie (arsenal), la Curtea domnească, la unele mănăstiri, la ocnă ; — BATAIA cu bețe și falanga (scândura care ținea tălpile picioarelor), turcească ; — EXPUNEREA sau arătarea publică : „dusul prin târg“, și punerea în OBEZI sau butuc ; — însemnarea cu fierul roșu. — (INSEMNAREA la obraz, prin crestarea nasului de obicei, era specială pentru претендентii la tron, până la finele sec. 17). — Pedepsă fiscală era GLOABA (amenda), dată ca accesorie unei pedepse corporale, sau singură pentru

unele greșeli. **DUȘGUBINA** (răscumpărarea pentru omor) dispăre în sec. 17. **CONFISCAREA** pe seama Domnului a averei celui osândit sau pribegit, era obișnuită (la bunul plac al Domnului) pentru hainia boerilor și în alte cazuri. — În sec. 18 unele din pedepsele vechi se schimbă, și toate se ameliorează în cel următor (Regul. organic, legiuirile noi). — Execuția pedepselor era incredințată de marele Armaș agenților lui (armași, armășei). — Călăii (gâzii, gealații), erau țigani.

PEDESTRIMEA. În vechime, oastea pe jos în primul rând o formau în Ț.-Rom. Dorobanții, împărțiți pe căpităni. Grosul oastei la război îl alcătuiău gloatele de țară, trupe neregulate și prost armate.—Trupe de elită ale pedestr. în ambele țări erau arcașii din unele părți ale țării, vânătorii domnești, legegii, și seimenii străini și alți oameni din garda Domnului.— În organizarea modernă (sec. 19), trupele pe jos au luat numele de infanterie.

PELENDAVA. Cetate dacă, apoi romană, din care au rămas urmele la Brădești în J. Dolj. Era așezată pe drumul roman dela Drobeta la Romula.

PELEȘ. Castel regal, aproape de Sinaia, ridicat de Regele Carol I. Terminat în 1883 de arhitectul Doderer din Viena. Numele dat după părăul Peleş, care trece acolo.

PENNESCU. Familie din Ț.-Rom. (J. Dâmbovița). Numită în sec. 18 „Bălăură“.

PEPANO (Pepeno). Familie de negustori mari și boeri din București, în sec. 17: Pană paharnic, Panalot.

PERCHIU. Lângă Huruești, J. Tecuci. Urme preistoric din epoca de bronz, pe „măgura“.

PERI (Hrusova). Mănăstirea Sf. Mihail, la Peri, în Maramureș, din cari se mai vedeau ruinele la finele sec. 18., fusese fondată și inzestrată pe la 1350-60 de Sas voevodul și fiii săi Balc voevodul și Drag magistrul cari o închinară Patriarhiei la 1391. Desființată și averile ei confiscate de Mih. Apafy în sec. 17. În sec. 17 o tipografie bisericească. — La Peri a fost și scaunul unei **EPISCOPII** rom. de Maramureș, între

1391 la 1500, căreia i-a urmat cea de la Vad.—Localitatea Peri e astăzi în Cehoslovacia.

PERI. Sat în Mehedinți. Resturi romane și ale drumului vechiu (ziduri, obiecte). Pe platoul Pucioasa, legenda locală spune că a fost un târg „al gornozinților” (nume ciudat, de identificat cu Dacii).

PERICEI. În Jud. Sălaj lângă Șimlău. Așezare protoistorică dacă.

PERIȚEANU. Familie : din J. Olt ; din Ialomița.

PERIȘ. Sat în Ilfov. Boerii pribegi veniți din Ardeal fură învinși de Mircea-Vodă la 1547. Capii lor, Udriște vistierul și Teodosie banul pieriră în luptă.

PERIȘ. Vechii boeri de la P. în sec. 15-16 ereau înrudiți cu Domnii Ț.-Rom. — Neagoe marele vornic, ucise cu Drăgan spătarul pe Radu V dela Afumați ; † 1530. — Teodosie banul căzu în bătălia de la Periș cu Mircea V. Ciobanul la 1548, în capul boerilor pribegi. — Fiica lui erea Caplea de la P. și Cocor, soția lui Stan mare spătar ; — iar fii : Vlad banul, † pe la 1560, — și Vlaicu vistierul, din care coboară boerii de la Cislău și Tătărani.

PERPER. Monedă veche bizantină, introdusă în Ț.-Rom. în sec. 14. — (v. monede).

PERSICEA. În J. Mehedinți. Urme preistorice (unelte neolitice, arme).

PERTICARI. Familie b., în Ț.-Rom. din sec. 18.

PERTINAX, P. Helvius. Consul roman însărcinat cu guvernarea Daciei și Moesiei la an. 175. Mai târziu Imperator (193).

PEȘCHEȘ. Cuvânt turcesc=dar. Prin P. se înțelegea în special darurile Domnilor noștri către Sultan sau demnitarii turci.

PEȘTEANA. Sat în Jud. Hunedoara. Zldării și alte resturi daco-romane. La N-E lângă Sarmisegetuza.—Biserică veche.

PEȘTERA. Pe Bistrița, în Vâlcea, aproape de monast. B., pe munte, schit cu bisericuță (capelă) săpată în stâncă în fundul peșterii (poate din sec. 15) ; o altă capelă la intrarea ei.

PEȘTERA OBARȘIEI (Isvorul Ialomiței). Sub mun-

tele Bătrâna, într'o peșteră, biserica unui schit din 1810. (Jud. Dâmbovița).

PEȘTIȘU mare și mic. Sat în Hunedoara. Resturi de zidării și pietre romane. Așezare dacă.

PETRICĂ. Mare comis al lui Ștefan cel Mare, între 1492-508.

PETRICEICU. Neam boeresc din Moldova (sec. 16, 17), din care : — Ștefan P. Domn al M. 1672-74 și 1684; fiu al lui Toader P. m. Logofăt († 1663). Urmă lui Duca. Luând parte la bătălia cu Polonii la Hotin, părăsi pe Turci. Retras în Polonia, se întoarse la 1684 răsturnând pe Duca V., dar nu se putu menține în scaun. Rămas în Pol. ca Staroste de Zwolin.

PETRINO. Familie din Bucovina. — Alexandru, baron P., om politic (1824-98).

PETRODAVA. Localitate din vremea Dacilor, prin Moldova act. (La scriitorii vechi și : Petridava).

PETROȘENI. Oraș în Jud. Hunedoara, pe valea Jiului. Cele mai mari mine de cărbuni din țară. Intemeiat în sec. 17. Urme de fortificații din sec. 18. — La 1918 lupte între Germani și Români.—Populația (930) : 15.500 loc.

PETRU. — Domni ai Moldovei :

PETRU I Mușat. Domn al Ț.-Mold. 1375-91. Fiu al lui Mușat (voevod din părțile Bucovinei de azi) și al Margaretei fiica lui Bogdan I; e unul din întemeietorii Statului moldovean. Pare a fi domnit cât-va timp (până la 1379) în rivalitate cu Jurg Koriatovici. La 1387 depuse omagiu regelui polon Vladislas, pe a cărui soră (fiica lui Olgierd, M. Duce al Litvaniei) o luă de soție. De la el, scaunul țării rămase la Suceava, unde ridică cetatea și poate și pe cea de la Neamț. Fondă monast. Neamțu; bătu cea dintâi monedă a Moldovei.

PETRU II, Domn al Mold. 1448-49. Fiu al lui Alexandru cel Bun și al Marinei. Insurat cu o soră a lui Ion de Huniad, fu ajutat de el să ia tronul lui Roman II, dar fu răsturnat de fratele acestuia Alexandru. Ungurii ocupară Kilia, pe care o înapoiară Ț.-Rom. † 1452.

PETRU III zis **ARON**, Domn al Moldovei 1451-57. Fiu natural al lui Alexandru cel Bun. Luă scaunul cu ajutorul Ungurilor. În luptă cu Bogdan II pe care-l ucise, apoi cu Alexandru (1455). Invins și gonit de Ștefan-Vodă, fugi în Ardeal, unde mai târziu fu prins și tăiat de acesta. El plăti cel dintâi haraciu Turcilor la 1456. (După unele împrejurări pare a fi fost identic cu precedentul Petru II).

PETRU IV zis **RAREȘ**. Domn al Mold. 1527-38 și 1541-46. Fiu bastard al lui Ștefan cel Mare. Intervenii în luptele din Transilvania, unde ajută pe Zapolia contra lui Ferdinand; oastea lui bătău pe partizanii celui din urmă la Feldioara (1529). Primi de la Zap. stăpânire asupra Rodnei și Bistriței, care se răsculă. Petru ocupă o parte din Ardeal. Apoi năvălind în Polonia fu înfrânt lângă Obertin (1531). Nemulțumind mereu pe Turci, Soliman însuși porni contra lui. Părăsit de toți, fugi în Ardeal în cetatea Cicele. Turcii luară Tîghina cu Bugiacul (1538). Iertat de Sultan, recăpătă domnia (41); la 1543 intră în Ardeal ca să reia Cicele și Rodna. Domn rășboinic și ambițios, dar înșelător și nestatornic. † 1546 (mormântul în citoria lui la Proboata).

PETRU V poreclit **Schiopul**. Domn Mold. 1574-79 și 1582-91. Fiul lui Mircea al Mihnei, din neamul domnilor Ț.-Rom. La moartea lui Ion-Vodă, pe care-l răpuse cu oaste turcească, luă domnia. (Răsturnat în Nov. 1577 de Ion Potcoavă). Se retrase în Polonia 1579. Numit din nou la 1582, părăsi domnia la 1591, din cauza cererilor prea grele ale Turcilor. Pribeg în Tirol, muri la Botzen. Principe bun, dar slab (1537-1594).

— Domni ai Țării-Românești :

PETRU I (Pătrașcu) cel bun. Domn Ț.-Rom. Feb. 1554—Dec. 1557. Fiu al lui Radu VII Vodă (Palsie). Domnie liniștită. La 1555 trecu cu Domnul Mold. în Ardeal, ca să sprijine pe Regina Isabela cu fiul ei. † 1557, otrăvit se zice de Socol vornicul, care se proclamă Domn.

PETRU II. Fiul lui Mircea II Vodă, cărui îi urmă

în domnia Ț.-Rom. 1559-63, sub tutela mamei sale Klajna fiind nevârstnic. (1546 † 1569 la Alep în exil).

PETRU III, poreclit Cercel. Domn Ț.-Rom. 1583-85. Fiu al lui Pătrașcu cel Bun. Sprijinit de Henric III al Franței, luă tronul lui Mihnea II, dar domni puțin. Zidi bis. domnească și refăcu palatul din Târgoviște. Răsturnat de Mihnea, încercările lui a recâștiga scaunul nu reușiră și pieri la Țarigrad ucis de Turci (1541 † 1590).

PETRU de la Argeș (în călugărie Paisie), Domn al Ț.-Rom. sub numele de Radu. — (v. Radu VII).

— Pretendenți în Mold. ; uzurpatori ; fii de Domn:

PETRU, fiul lui Alexandru Lăpușneanu; pretendent la domnia Mold.; †1592 la Constantinopol.

PETRU CAZACUL. Ocupă tronul M. două luni la 1592, gonind pe Aron V. și fu alungat la rândul de Sigismund Batori. — (v. și Șarpega).

PETRU Voev. Un fiu al lui Bogdan III ; † 1527.

PETRU, fiul lui Ștefan, Voevod de Șipeniț, în partea de nord a Ț.-Moldovei de mai târziu. La 1359, învingător într'o luptă cu Polonii și cu fratele său Ștefan, la Polonin în păduri. — (v. și Șipeniț).

PETRU CEL MARE. Țarul Rusiei. Venit în Moldova la 1711, Cantemir i se închină și-l ajută contra Turcilor, cari înfrânseră pe Țar la Stănilești.

PETRU Grigorovici, zis armeanul (Ormeny). Om de încredere și sol al lui Mihail-Vodă la 1599, la țarul Boris în Rusia.

PEUCE. Numele antic al unei insule mari la gurile Dunării (la geogr. Strabon), care nu poate să fie decât Delta, coprinsă între brațele Dunărei. Unul din brațe (Sf. Gheorghe sau Dunăvățul) era numit chiar Peuce de vechii Greci. — De la această regiune a rămas numele unul popor:

PEUCINI. Un nume al Bastarnilor, așezați pe la delta Dunărei ; de la „Peuce“. — (v. Bastarni).

PEZZEN, Bartolomeu. Trimis al Impăratului cu pline puteri în Transilvania la 1600, pe lângă Mihail-Vodă, ca să trateze cu el situațiunea lui acolo. Prieten al Domnului român.

PHEREKYDE (Ferekide). Familie din București.—
Mihail Ph., om politic, orator (1842-1928).

PHILIPIDE, Daniel. Profesor grec în Ț.-Rom. în
sec. 18. A scris „Istoria României“.

PIATRA. Oraș al Moldovei, pe Bistrița, la munte.
Cunoscut ca târg din sec. 15 (doc. din 1430), când
erea numit „Piatra lui Crăciun“. Frumoasa biserică
domnească (Sf. Ioan), împreună cu turnul clopotni-
ței de alături (19 m.), e ridicată de Ștefan-Vodă la
1497. Reședința Jud. Neamțu. Poziție pitorească ; in-
dustrii. — Populație (1930) : 30.500 loc.

PIATRA. În Jud. Teleorman. La 1594 luptă a lui
Mihai cu Turcii de la Nicopoli.

PIATRA CRAIVII. Munte mai sus de Cricău, Jud.
Alba, cu ruine de cetate medievală. — (v. Craiva).

PIATRA GAURITA. La Bozioru, Jud. Buzău, peș-
teră în stâncă, în care după tradiție era o bisericuță.

PIATRA ROȘIE În munții Sebeșului (Jud. Hu-
nedoara) înălțime lângă Luncani. — (v. Luncani).

PIATRA-TATARULUI (Tatarkö). Munte, cu res-
turi de cetate medievală (sec. 13). (v. Pasu Tătarului).

PICERNIC. — O numire veche (sec. 14-15) a pa-
harnicului în Ț.-R.

PICTURA. Până târziu, sec. 19, pictura în țările
noastre nu iese din domeniul zugravilor de biserici și
de icoane. **FRESCILE** din sec. 14-16, cari înseamnă e-
poca de aur a picturii religioase la noi, sunt datorite
unor artiști de seamă. Cele mai vechi și în acelaș
timp cele mai frumoase, sunt din biserica domnească
de la Argeș (sec. 13-14), artă curat bizantină. În
Ț.-Rom. mai avem pe ale maestrului Dobromir dela
Mon. Argeș, la încep. sec. 16. Mai moderne, cele de la
Horez (finele sec. 17). — În Moldova, în primul rând
Mon. Voroneț, apoi Sf. Ilie-Suceava, Sf. Gheorghe,
din Hârlău, Humor, Moldovița (sec. 15), Probota și
frumoasa Sucevița (s. 16). — În Transilv. în bis. de la
Strei sunt frescele cele mai vechi cunoscute de la în-
ceputul sec. 13. — În afară de pictura religioa-
să, făcută după o tehnică și un tip determinat,
nu găsim alte manifestări, ca tablouri de gen, por-

trete, etc. Portretele de Domni din sec. 15-18 (pictură sau aquaforte) sunt datorite unor artiști străini, în trecere prin țara noastră. Nu se pot considera ca „portrete“, chipurile de ctitori din biserici, reprezentări convenționale, semănând unele cu altele, dar nu cu modelul. Ele prezintă însă interes arheologic, fiind aproape singurul izvor de la care putem cunoaște portul și podoabele epocii.

Pictura profană MODERNĂ începe la noi cu artiști cari au studiat în străinătate în prima jumătate a sec. 19 : — Const. Lecca (1810-1887), apoi Negulici (1817-52), Livaditti, Carol Szatmari (1813-87), G. Tătărescu (1818-94), Lapati, Mișu Popp (1827-1892). Teodor Aman talent puternic (1831-1891), Nic. Grigorescu care a rămas cel mai mare din pictorii noștri (1838-1907), și Ion Andreescu (1851-1882), strălucesc în fruntea generației mai noi, cărei aparține G. Mirea (1852-1934), Eug. Voinescu (1844-1907), Stachi (1850-920). I. Alpar (1851-1901). Generația care-i urmează, numără multe talente cari s'au manifestat înainte de război : Șt. Luchian (1868-1916), Nic. Vermont (1866-1932), A. Verona (n. 1868), Osc. Obedeianu (1869-1914), C. Aricescu († 1932), N. Grimani (1872-925), Alex. Szatmari (1873-1933) ; C. Artachino (n. 1870), Costin Petrescu, Ștefan Popescu, N. Grant, J. Steriadi, Kimon Loghi, G. Petrașcu, Th. Pallady, Basarab, M. Simonidi, Cam. Ressu, E. Stoenscu, Dărăscu, Theodosion, Teișanu, Murnu, Bunescu, Mützner, Iser.

PIEPTAR (armătură). În război, se purtau odinioară pentru apărarea corpului, pieptare. Cele de fier se numeau platoșă (cuirasă). Altele erau de zale și adesea de piele. P. erau purtate la noi mai ales de boeri (sec. 14-17). Ostași din călărimea de rând aveau de obicei în loc de p. haina (tunica) de postav, căptușită gros cu bumbac și acoperită cu găitane din șireturi dese.

PIETRE TOMBALE (de mormânt). În biserici au rămas multe morminte de Domni și de boeri din sec. 14 până în al 19. Pietrele ce le acoperă sunt o lespe-

de mare (marmoră sau piatră obșnuită), de obicei la nivelul pardoselei (une-ori în sec. 15-16 ridicată pe un postament). Inscripția, cioplită în relief, mergea ca un chenar pe marginile lespezii; mai târziu, sec. 18 și săpată (gravată) la mijlocul ei. (v. inscripții). — Din vremea romană avem monumente funerare, aflate în necropolele orașelor din Dacia.

PIETRARI de jos. În Jud. Vâlcea; la „Pajiștea“, biserica dela 1742 (fost schit) dela Climent episcop.

PIETRELE DOAMNEI. Stânci pe muntele Rarău, în Mold. (Jud. Câmpulung). Legendă despre Doamna lui Petru Rareș.

PIETRELE DE JIDOVİ. Pe râul Doamnei, în Muscel, la Jupânești; tradiții despre „Jidovi“ (Romanii).

PIETRELE SCRISE, la. Loc la Vintilă-Vodă, în J. Buzău. O lespede cu inscripții șterse.

PIETRICICA. Lângă Lapoș, în Buzău; ruine dintr'un schit (sec. 16).

PIETROASA. În Jud. Buzău. Resturi de lagăr roman (Comidava?). — La P. de jos, pe dealul Istrița, a fost descoperit la 1836 tezaurul regelui got Atanaric (375). Orfăurărie gotică, acel tezaur numit popular „Cloșca cu pui“, se compunea din mai multe vase, diademe, coșuri, etc., de aur, cea mai mare parte doșite de gășitori și din care au ajuns la Muzeul național: o tavă, o amforă, un vas cu două coșuri à jour, brățări, pafdale și o verigă cu inscripție runică. Odorescu a studiat tes. într'o monografie monumentală. (Acest neprețuit dar al trecutului, e astăzi pierdut, fiind trimis la Moscova în timpul războiului, și prădat de bolșevici).

PIETROASA. Sat în Vâlcea. Biserică zidită la 1839 de familia Otetelișanu.

PIETROȘIȚA. Sat în Dâmbovița. Biserică interes. din 1767 de la Negoiță Fusea și Radu Vătășescu.

PIETROȘANI. Sat în Prahova. „Aria tătărească“, loc cu tradiție despre „Tătari“.

PIETROȘANI. Sat în Vlașca, la Dunăre. Resturi dintr'un lagăr roman (monede, ceramică, șanțuri). Poate Reca antică.

PILAT. Familie b. din Moldova de sus (Botoșani). — Constantin P., general (1838-1922).

PINTEA VITEAZUL, român, din neamul Bota. Halduc, partizan al lui Fr. Rakoczi ; ucis în luptă la Baia-Mare, 1703.

PIPERA. Sat în Jud. Târnava-Mică. Resturi protoistorice dace (podoabe de aur, etc.)

PIPO (Peppo, Filip) **DE OZORA.** Comite al Timișoarei, 1409-20, și Ban de S., viteaz căpitan (de orig. italian). Comandă oastea Reg. Sigismund, luptând împreună cu Dan II al Ț.-Rom. împotriva Turcilor, în tre 1419-25.

PIROVORIDAVA. Localitate getică; în Mold. de jos actuală (v. la Poiana).

PISANIE. Inscripția pusă pe biserică și alte clădiri, la zidirea lor ; de obicei d'asupra ușei de intrare. — (v. și inscripții).

PISAR. Scriitor de documente, diac, secretar (în Mold. sec. 15-17). Cuv. slavon.

PISCANI. În Jud. Muscel. Biserică veche ; un fost schit din sec. 17.

PISCU. Sat în Jud. Tecuci, la Siret. Așezare pre-romană (getică).

PISCU CORNET. La Dobrești, în jud. Muscel. Pe culmea dealului, ruine de zidărie.

PISCU COCONILOR. — (v. la Coconi).

PISCU-CRASANI. Așezare preistorică getă. — (v. Crasani).

PISCU LILIECILOR (Mărgineanca). La Racovița, în Muscel, pe un deal, ruine de clădire.

PISCU TURCILOR. Munte în Jud. Muscel. Fortificații din vremea răsb. turco-german, 1737.

PISOSKI. Familie boer. din Moldova de sus ; în sec. 17, de origină polonă.

PISTOL. Armă de foc, de mână, scurtă. Apare și în țările noastre la început. sec. 17.

PITAC. Decret, ordonanță, brevet domnesc ; în sec. 18-19 (termen grecesc).

PITAR mare. Boerie de curte. Și în Ț.-Rom. și în Mold. apare din sec. 15 printre dregători. Avea grija

pâinei (pitei) și a făinei curței domnești (apoi din sec. 17 și a caretelor domn.) ; sarcină ce împlinea de asemenea în război. Sub el ereau mai mulți pîtari, iar „pîtăreii“ țineau de el. In sec. 19 P. erea un rang onorific secundar.

PITEȘTEANU. Familie din Ț.-Rom. (Ialomița).

PITEȘTI. Oraș vechiu din Ț.-Rom. Reședința Jud. Argeș. Exista în sec. 14 (hrisoave date de acolo de Mircea Voev.) ; în al 15 erea și scaun domnesc : Domnii ședeau vremelnic, la vii, venind de la Argeș. Tot din sec. 15 ne sunt cunoscuți județul și pargarii târgului. Până mai târziu meșteșugarii din P. (boiangerii, tăbăcarii) ereau în legături comerciale cu Brașov și Sibiul. Imprejur podgorii și livezi. In dealul Piteștilor Brâncoveanu zidi case domnești (1696). — Biserica Sf. Gheorghe (domnească) e dela Constantin Șerban-Vodă și Doamna Bălașa, 1656. Schitul Trivalea (afară din oraș), dela mitropolitul Varlaam, 1680. — Populația (1930) : 20.000 loc.

PIUA-PETRII. Sat în Ialomița, la gura râului, pe Dunăre. Urmele orașului de Floci. — (v. **Floci**).

PIVA (Piuliță). Tun scurt din vechime, mortier. Se mai numea și **Săcălușă**.

PIVNICER. Slujbă boer. de curte, în Ț.-Rom., pe care o aflăm întâi în docum. dela Mircea-Vodă la 1394. Mai târziu îl înlocui Clucerul, care avea sub el „pivnicerii“ cu grija vinului domnesc.

PLACE, Victor. Consul al Franței la București, 1855-62. Filo-român (1819-75).

PLAȘI (dela „plai“). Oameni însărcinați cu paza hotarului și trecătorilor, oșteni de la munte, sub ascultarea căpitanului (vâtaf) de plai, până în sec. 18.

PLAGINO. Familie boer., în Mold. pe la sfârșitul sec. 18 ; de orig. greacă.

PLAI. Platou, munte; în termen general partea muntoasă a țării, de unde și numele împărțirii administrative : plasa dela munte se chema plai. Căpitanul de plai, apoi (sec. 18) vâtaful de p., îl administra.

PLASA. Județele Ț. R. se împărțeau în mai multe

plăși (împărțire rămasă până astăzi), administrate altădată de un căpitan de plasă, apoi vătaf în sec. 18; iar în al 18 și 19: zapciu (în vremea modernă subprefect, azi pretor). Plasa de munte se numea „plai“.

PLATĂREȘTI. În Jud. Ilfov. Monăstire fondată sub Matei-Vodă pe la 1640, de Pârvu clucerul. În casele mon., desființate, e acum închisoare pentru femei. Biserica rămasă a satului. — Lângă satul P. luptă între Matei-Voevod cu Timuș și Vasile Lupu.

PLATEYPEGHIS. O cetate bizantină medievală în părțile Dobrogei. — (v. Carabair).

PLATOȘA. Se numea cuirasa sau pieptarul de fier care apăra corpul luptătorilor în război (până la fiinele sec. 17).

PLAVICENI (Fișcălia). În Jud. Olt, o monăstire părăsită, pe malul Oltului. Fondată la locul zis Aluniș de Dragomir mare vornic și jup. Elina la 1648.

PLEAN. Se numea în vechime : prada, dobânda, prinșii de război.

PLENIȚA. Sat în Jud. Dolj. Urme dace și romane.

PLEȘEȘTI. În Jud. Baia. Așezare preistorică neolitică. — Satul P. exista la 1400.

PLEȘOI. Sat în Romanați. Biserica din 1734.

PLEȘOIANU. Familie din Oltenia (Jud. Vâlcea, de la Pleșoiu).

PLEVNA (Pleven). Oraș din Bulgaria. Intărită puternic de Osman-Pașa la 1877, cetatea P. fu asediată de armatele rusești, apoi și române, timp de 145 zile, până la 10 Dec., când Osman fu silit să se predea, după pierderi mari și o rezistență eroică. (Rusc-România dispuneau cam de 100.000 oameni, iar Turcii asediați aprox. de 40.000).

PLOEȘTI. Oraș din Ț.-Rom. La sfârșitul sec. 16 erea moșia lui Mihai-Vodă care își avea acolo curți și care înființă un târg. Orașul începu să se desvolte însă tocmai în sec. 19 după 1829, prin colonizarea cu Bulgari. — Centru comercial și al industriei petrolifere. Reședința Jud. Prahova. Biserica domnească (Sf. Apostoli) e zidită de Matei-Vodă, în lo-

cul altei din sec. 16 ; refăcută 1742. — Populația (930) : 77.000 loc.

PLOP. Sat în Dolj. Ruinele unui schit din secolul 16. — (v. Roaba).

PLOPENI. În Jud. Botoșani. Biserica dela Lupu vornicul Balș și Jup. Safta, 1753.

PLOSCA. O monăstire în Hunedoara, lângă satul Telincu de sus, fondată pare se de neamul Huniadi în sec. 15 ; stricată la 1762.

PLOSCAR. Slujbă la curte, în Mold. sec. 15-16, sub m. paharnic (mai târziu se numi cupar).

PLOSCHINIA. Voevod al Brodnicilor, amintit la 1224. (v. Brodnici).

PLUMBUTA. În Jud. Ilfov, lângă București. Monăstire fondată de Petru-Vodă la 1560, înzestrată de Alexandru Vodă și refăcută de fiul său Mihnea II după 1580. Reînviată la 1633 de Matei Basarab, care a clădit și casele domnești, ruinate ca și zidurile de înconjur. Numele ei vechi era „Monăstirea de la podul Colentiniu“ ; poreclită P. după acoperișul de plumb ce i se făcuse în s. 17. — Intre satele P. și Dudești, la 26 Oct. 1632 bătălia în care Matei V. învinse pe Radu V. Iliș cu Turcii. — Urme de așezare preistorică.

POARTA. Pe scurt, în loc de : „Poarta otomană“, sau Sublima Poartă. Curtea Sultanului.

POARTA DE FIER (Porțile de fier). Trecătoare în munți (Jud. Hunedoara), între Valea Bistrei și a Hațegului, din Banat în Ardeal. Defileul prin care Romanii au înaintat spre Sarmisegetuza : bătălii cu Dacii la 89 și 101. — La 1442 Ion Huniad zdrobi acolo pe Turcii lui Șaadedin, care căzu în luptă.

POARTA ORIENTALĂ (porta orientalis). În Banat, strămtoare din munți, deasupra defileului văii Timișului spre al Mehadiiei.

POCIOVALIȘTE. Sat în Gorj. Biserica din 1732. Cea veche, dispărută, era din sec. 15 (cruce cu data 1494 la muz. Gorjului) : hrisoave din 1549 și 88 amintesc „bis. cea bătrână“ de lângă Gilort.

POCREACA. Sat în Jud. Vaslui. La „Cetate“, urme de întărituri, șanțuri, olării, etc.

POCUTIA (Halci). Ținut polon la N-V. Moldovei (parte din Galiția) stăpânit la încep. sec. 15 de Domnii Mold., ca feud dela regi Poloniei. Ocupat întâi de Alexandru V. la 1402. In el se aflau orașele Colomea și Sniatin pe Prut. P. a fost prilej de certuri între Voev. Mold. și Regii Pol. până în sec. 16. Ocupată din nou de Ștefan-Vodă (1504), Bogdan o pierdu la 1510, iar Petru Rareș întreprinse un război nefericit ca s'o ia înapoi. Prin învoiala dela 1546 între Ilie-Vodă și Sigismund I, cel dintâi renunță definitiv la P.

PODARI. Cei ce făceau și întrețineau podurile (și podeala de lemn în Buc.) Orânduți ca trupă ostășească în sec. 18.

PODENI. Sat în Mehedinți. Pe munte, „cetatea paharnicului“, ruine de zidări și șanțuri, după tradiția locală a lui Lupu Mehedințeanu m. Pah. † 1617.

PODGORIA-COPOU. Sat lângă Iași. Biserica din 1638, dela Vasile Vodă Lupul.

PODOLENI. Sat în Neamțu, pe Valea Bistriței. Case mari, zidite de familia Cantacuzino în sec. 18.

PODRAGA (Podriga). Deal la Drăgușeni, Jud. Drohoi. La locul zis „câmpia războiului“, luptă între Ilie și Ștefan Voev. la 1434.

PODUL LUI TRAIAN. Lângă Severin au rămas ruine din podul peste Dunăre, construit la 104 din ordinul Impăr. Traian, de Apolodor de la Damasc. Stâlpii ereau de piatră, cu podeala de lemn. Au rămas încă picioarele, cum și capetele podului lângă care erea și castelul de apărare. — (v. și Severin).

PODUL ÎNALT (Bătălia de la). Nume ce se dă războiului dela Vaslui-Valea Racovei, 1475, după un pod ce erea odinioară acolo (v. Racova).

PODUL DAMBOVIȚELI, la.—(v. Dâmbovița, cetatea).

PODUL DOAMNEI. Sat în Vlașca, pe Ilfovăț. În sec. 18 erea acolo un schit.

PODUL NEAGULUI. Sat pe Valea Prahovei. Biserica din 1661, dela Pârvu și Drăghici Cantacuzino.

PODVOADA (potvoada, podveaza, povoz). In vechime, prestație, corvadă cu carul de transport, pentru provizii și materiale ale stăpânirii.

POENARI. Sat în Argeș, mai sus de care, la câțiva km., se află pe munte ruinele cetății Argeșului, zisă a lui Negru-Vodă și a lui Țepeș (v. Argeș). — Urme de lagăr sau castru roman în apropiere. — Un schit.

POENARU. Familie boer. din Oltenia, numită după moșia Poiana din Jud. Dolj. În sec. 16 strămoșii ei erau boerii dela Brădești. — Barbu B. dela Poiana, marele vornic și M. Ban, căpitan și tovarăș al lui Matei Basaraba (comandă Roșii în bătălia dela Dudești 1633) ; † pela 1649. — Preda P. fiul său, mare stolnic, 1690. — Matei, vornic de Dolj. † 1730. — Petru (1799-1875), agă, Efor și Director al școalelor naționale. — Constantin (1842-1912), general, ministru ; s'a distins în camp. 1877 ca ofițer de geniu.

POENILE. Schit pe Ceahlău, în Jud. Neamț; dela Eremia Vv. Movilă, 1598.

POEZIA POPULARĂ, în bucățile eroice ce ni s'au păstrat (balade, cântece), cuprinde tradiții despre persoane ale căror fapte au isbit închipuirea populară, care i-a înconjurat în aceste poeme cu o aureolă legendară (Novac, Negru-Vodă, Ștefan, Mihai, Alimoș, Mișu, etc.). Colecții prețioase de p. p. sunt ale lui Alecsandri și ale lui Teodorescu G. Dem.

POGAN. Familie nob. din Maramureș ; sec. 16-18.

POGON. Măsură de suprafață din Ț.-Rom., având 1296 stânjeni patrați (sau 5012 m. p.) — (v. măsurii).

POIANA. În Prahova, lângă Câmpina. Monăstire fondată de Spătarul Toma Cantacuzino la 1688.

POIANA. Sat în Dolj. Ziduri ruinate din curțile Banului Barbu (sec. 16). — Pe dealul Chera, pe o movilă „culla nemților“ (strajă din sec. 18).

POIANA. Sat în Jud. Tecuci, pe Siret. Pe un podiș „cetățuia“, cu urmele unei importante așezări protoistorice (vase de pământ grece și getice, obiecte div. de bronz și fier, morminte de incinerare). — Mai târziu castru roman. Poate vechiul Piroboridava.

POIANA. Sat în Jud. Bacău (Valea Rea) ; cunoscut înainte de 1400.

POIANĂ, Monăstirea din. Numele vechiu, în sec. 15, al monăst. de la Pobrata. (v. Probota).

POIANA MĂRULUI. Schit în Jud. Râmnic-Sărat la Jitâia în munți. Fondat în secolul 16 de starețul Vasile; refăcut de starețul Matei și de locuitori la 1781.

POLCOVNIC. Grad militar; nume împrumutat de la Cazaci în sec. 17 în Mold. (cap al unui polc). Trecut și în Ț.-Rom. (grad subaltern) unde, în sec. 17-18 găsim : P. de vânători ; de cazaci ; al spătăriei ; — și slujbași de poliție : P. de Târgoviște ; al agiei ; de poteră ; de târg (comisar central de pol. la București), etc. — În sec. 19, oficer superior, introdus de Ruși la reorganizarea oștirii (1830) : colonel, comandant al unui regiment.

POLIZU. Familie boer. din Ț.-Rom., unde se află din sec. 18.

POLONIA. Legăturile Moldovei cu vecini dela nord, Poloniei, datează din primele timpuri ale organizării Statului, sec. 14. Voevozii până la Ștefan cel Mare erau în relații de vasalitate cu regii Poloniei. Mai târziu, Domnii M., de și vasali Sultanului, erau încă adesea sub influența Polonilor (Movileștii mai ales), ale căror pretențiuni de stăpânire și amestec în politica Moldovei urmară până la sfârșitul sec. 17. Domnul și boerimea mold., afară de puține excepții, erau pătrunși adânc de viața și obiceiurile polone. Odată cu ridicarea Rusiei și cu domniile străine în sec. 18, relațiile M. cu Pol. rămaseră neînsemnate. — Polonii erau numiți în vechime în Mold. „Leși“ sau „Lehi“, iar Polonia : „Lehia“.

REGII POLONIEI, cu începere din sec. 14 : — Casimir cel mare, 1333-70, Ludovic cel mare al Ungariei 1370-82, Maria și Hedviga 1382-4, Hedviga 1384-6, Hedviga cu soțul ei Vladislav Jegello 1386-9, Vladislav V Jagello 1386-1434, Vladislav VI 1434-44 ; Casimir IV 1444-92, Ion Albrecht 1492-1501, Alexandru 1501-6, Sigismund 1506-48, Sigismund II August 1548-72, Henric de Valois Rege al Franciei 1572-4 ; Ștefan Bathori Princip. Transilvaniei 1575-87, Sigismund III Wasa 1587-1632, Vladislav VII 1632-48, Ion II Casimir 1648-69, Mihail Coribut Wisnowiecki 1669-

74, Ioan III Sobieski 1674-97, August I Electorul de Saxa 1697-1704, Stanislas Leczinski 1704-12, August II 1709-33, August III 1733-64, Stanislas Poniatowski 1764-95.

POLOVRACI. Sat la munte, în Jud. Gorj, pe Olteș. În apropiere, MONĂSTIREA Pol. zidită în prima jumătate a sec. 16; refăcută pe la 1640 de Danciul Părăianu vel Postelnic. (Morminte din sec. 17 în biserică). Bolnița din sec. 18. — Pe vârful pietrei Olteșului „Oborul Jidovilor“, așezare preistorică (olărie ornată neolitică, pietre megalitice, necropolă).—În defileul Olteșului, sub acelaș munte, peșteră foarte adâncă, neexplorată, cu stalactiți. Ca și alte grote dimprejur, a servit de sigur de adăpost în vremurile preistorice paleolitice.

POMARLA. Sat în Jud. Dorohoi. Urme preistorice la dealul Cărămizilor și dealul Comorilor. — Biserica satului din 1805 și școala (liceu) din 1838 de la familia Bașotă.

PONI. Familie din Mold. (în doc. din sec. 16 : Ponici). La 1466 Stanciu Ponici, parcalab de Orhei. — Petru, profesor, fizician ; om politic (1845-1925).

PONOARE. Sat în Mehedinți. Peste zidării vechi, o biserică de lemn, prob. din sec. 17.

POMET. Schit din sec. 15, pe Olt (Jud. Vâlcea), mai târziu numit Cornet. — (v. Cornet).

PONOR. Sat în Hunedoara. La „Grădiște“, ruine de ziduri dintr'un castel roman.

PONS ALUTI (Podul Oltului). Castru roman pe Olt. Ruinele lângă satul Ionești (Vâlcea).

PONS AUGUSTI. Stațiune romană pe drumul de la Tiviscum la Sarmisegetuza, pe valea Bistrei. La satul de azi Marga (Jud. Severin).

PONS VETUS. Castru roman, la Olt, pe calea rom. La Căineni de astăzi (Jud. Vâlcea).

PONTBRIANT, de. Familie de orig. franceză, în T.-R. sec. 19.

PONTUL EUXIN avea numele Mării Negre în antichitate. La Greci : Πόντος Εὐξείνως (Pontos Evxeinos), la Romani : Pontus Euxinus. (Grecii o numi-

seră la început *δέσποτος* sau neprimitoare străinilor, iar după înființarea coloniilor pe coastele ei : *Εὐδέσποτος* adică ospitalieră, primitoare).

POFANZALEȘTI. In J. Romanați. Biserica satului din 1792 a unui fost schit („dela Vârtop“) din sec. 17.

POP, Ștefan (Ciceo). Om politic din Transilvania (1865-1934).

POPP de Galați. Familie din Transilv. (Brașov). — Mișu P., pictor portretist (1827-92).

POPP, Basile Ladislau, baron. Prezident al Curții supreme a Transilv. (1819-75).

POPASU Ion. Întâiul Episcop de Caransebeș 1865-89 (n. 1808).

POPAUȚI. Biserică și monăstire, în marginea orașului Botoșani, zidită de Ștefan Vodă la 1496. — (v. Botoșani).

POPEȘTI. Sat în Jud. Vlașca. Biserica de la Cârstea veș vistier, din 1688.

POPEȘTI. Boerii de la Târgșor, Negoești și Popești din Prahova, din sec. 16-17. — (v. Târgșor).

POPEȘTI. Sat în Jud. Ilfov. Moșie a boerilor de la P. în sec. 16-17; ruine din casele și biserica zidită de ei pe la 1655. — Staico vornicul, 1540. — Dumitru paharnicul de la P. trăia pe la 1580. — Stoica vornicul, 1615. — Mai târziu stăpânul satului era Hrizea, marele vistier (fiul lui Gheorghe vistierul († 1655), ucis de Șerban-Vodă la 1680.—Radu P. fiul său, mare vornic și ban, a scris cronica Ț.-Rom. dintre 1700-28, urmând pe a lui Grecianu. (1650-1728).

POPRICANI, aproape de Iași. Vasile Lupu, întors cu Cazacii, bătu acolo pe Gheorghe Ștefan, 1653.

POPȘOR. Boer din Ț.-R. Protovistier al lui Mircea. Voev. între 1393-1415.

PORCĂREȚ-Corbeasca. Sat în Tecuci. Movila la „Cetățue“, urme preistorice.

PORCENI. In Jud. Gorj. Urmele unui lagăr roman.

PORCEȘTI. Sat în Jud. Sibiu. Altădată schit cu biserică de la Matei Vodă Basaraba din 1653.

PORCIȘENI. In Fălciu. Biserica satului, un fost schit din sec. 17.

POROINA-Mare. În Mehedinți. Pe deal la „Isvore-lul“, resturi daco-romane (ceramică, un corn de argint ciselat).

POROLISSUM (Porolisia). Municipiu roman al Daciei. Reședința procuratorului imperial. Situat la marginea de N-W a Transilv. actuale, unde e satul Moigrad, pe Crasna (Jud. Sălaj). Inscripții, resturi antice. — După P., partea de sus a Daciei se numea „Porolissensis“.

PORTAR mare. Funcțiune boerească, cunoscută din sec. 15 în Ț.-Rom., a cărei sarcină era găzduirea și grija de oaspeții Domnului (soli, trimeși ai Sultanelui, etc.) Avea sub el mai mulți portari și portărei. Nu era boer de sfat. În sec. 18 dispăre. — În Moldova, unde îl aflăm pe la 1440, se chema mai târziu și „ușier“. — (Numirea vine dela poarta Curții domnești).

PORTAR DE SUCEAVA. Castelanul sau Părcălabul (la început : vornicul de S.) cetății Suceava se numea Portar de S. Cel dintâi cunoscut e din 1442. De pe la mijlocul sec. 16 această sarcină cu titlul de P. o avu Hatmanul Mold. — (v. **Hatman**).

PORTUL în vechime (costume). Portul țaranilor aproape nu s'a schimbat în cursul veacurilor : între înfățișarea Dacilor de pe columna Traiană, a oame-nilor dela munte din sec. 14 reprezentată în minia-turile unei cronici maghiare, și cei din zilele noastre, există o continuitate isbitoare. — Costumul boerilor ca și al Domnului a fost influențat în timp de moda vecinilor cu cari ereau în mai strânse legături. Așa, în sec. 14-16, boerimea din Ț.-Rom. se îmbrăca la fel cu cea maghiară, iar în Mold. ca cea polonă, adică cu mici deosebiri una de alta. Portul obișnuit consta dintr'o tunică ornată cu găitane, pantaloni cu cisme scurte, pălăria sau căciula mică cu pene, dulamă scurtă ; în război zale sau platoșa pe deasupra. O mantie ornată sau dulamă lungă pentru ceremonie. Aceasta în linii generale. Pe cap : pălării ornate (la începutul sec. 15 se importau în țară pălării „frân-cești“) și căciuli de blană. Blănurile au fost în

tot timpul, podoaba cea mai prețuită. — O tunică a călărimei în sec. 16, e descrisă : albă, de in, căptușită gros cu bumbac și în față cu găitane (brandenburguri) dese pe piept, ca să reziste săbiei. — În sec. 17 influența turcească începu să pătrundă din ce în ce mai mult, așa încât spre finele aceluia veac și până în al 19, Domnii și boerii adoptară, odată cu obiceiurile, și portul turco-grecesc, cu gugiuman și ișlice mari, cu anteriu și șal, atât de potrivit acelei epoci. Cu indignare și dispreț vorbește la 1690 un cronicar, de portul „cel nemțesc, adică nebunesc“, cu chică nemțescă (perucă) și cisme nemțești cu pinteni lungi, al unor boeri din Ț.-Rom. D'abia după 1830 vestmintele orientale încep să fie înlăturate de moda apuseană.—Iconografia e foarte redusă: chipurile ctitorrești din biserică singure aproape, ne dau o înfățișare a costumelor de ceremonie a Domnilor, boerilor și jupâneselor. Câteva stampe străine și portrete, începând din sec. 16, completează documentarea aceasta. Descreri sau numiri de haine sau ornamente, se găsesc întâmplător prin acte și relații vechi. Negustorii străini își păstrau costumele națiunii lor. Din sec. 17-18 avem chipuri de cupeți români îmbrăcați în felul boerilor, cu haina lungă și cu ișlic. — Portul Doamnelor și jupâneselor s'a schimbat mai puțin și a păstrat și în epoca grecească un caracter deosebit național. Portul femeilor de țară (care și țeseau singure pâna și stofele), a rămas neschimbat de secole. În general frumosul port al femeilor s'a păstrat bine în județele de munte din Ț.-Rom. (Argeș, Muscel, Vâlcea, Dâmbovița, Gorj, Mehedinți, Severin, Prahova); în cele de la câmp mai schimbat și amestecat, pe alocuri imprumutat de la vecini (cum în Ilfov-Vlașca, de la colonii bulgari de acolo). În Moldova s'a conservat în unele părți de munte (Bacău, Neamț, Baia, Câmpulung), în restul M. s'a pierdut aproape de tot (o excepție curioasă fac femeile din satele de ciangăl în Jud. Bacău și Roman, cari păstrează neschimbat vechiul port românesc). = O influență a Constantinopolei eră portul barbei de către boeri, spre fi-

nele sec. 16, iar de pe la jumătatea sec. 17 părul de pe cap ras, afară de o şuviță din creștet, după obiceiul turcesc. In vechime, sec. 14, 15 și 16, Domnii și boerii lăseau numai mustața și pe cap părul lung.

PORTILE DE FIER. La capul defileului Dunării, mai jos de Vârciorova, (Mehedinți) ; stânci periculoase în apă (gherdapurile). Pentru înlesnirea navigației s'au făcut lucrări de regulare de guvernul austro-ungar la 1896. Mai sus de Orșova în defileu, sunt cele alte p. de f., mai mici. — Numele de P. de f. vine dela Bizantinii ; turcește : Demir-Kapu.

PORTILE DE FIER. Strâmtoare pe valea Bistrei, între Transilv. și Banat. — (v. Poarta de fier).

PORUMBACU de jos. Sat în Jud. Făgăraș. La 1916 Sept., lupte mari între Români și Germani.

POSADĂ. Casă de pază la graniță. Se mai numea astfel (Mold.) și satul din preajma unei cetăți.—**POSAD** era darea pentru întreținerea cetăților și oștenilor de pază, în Ț.-Rom. și M. (în natură și în bani), și uneori pentru vaduri.

POSADA. Localitate în munții Muscelului, mai sus de Rucăr, spre Bran, deasupra văiei Dâmbovicioara și a cetății de acolo (v. Cetatea de la Podu Dâmboviței. — La P. de acolo pare că fu atacată cu pierderi, la 1395, oastea regelui Sigismund de Vlad voevodul.

POSADNIC. Se zicea altădată în Mold., intendentului unei cetăți (slavon).

POSLINA. Vama de la vite și grâne importate. (Mold.).

POSLUȘNIC. Cuvânt care însemna (în Ț.-Rom., sec. 14-16) : rumân, om neliber (se zicea mai ales la ai monăstirilor), iar în sens larg mai târziu : slugă. Din slav. „poslušanie“, muncă, îndatorire. — (v. rumân).

POȘTA. Serviciul de poștă, transport al călătorilor, corespondența și curieri, se făcea cu căruțe și cai de poștă (altă-dată OLAC. Numele de poștă e de pe la încep. sec. 19). Stațiile de poștă (olacuri, menzile) adăposteau pe călători și aveau grajd pentru cai de schimb. Un „căpitan de poștă“ conducea serviciul. Căruța de transport cu cai se numea „poșta-

lion". Sub Regul. organic se făcu o organizare a P.; apoi reorganizarea modernă sub Carol I (1867). — Timbrele poștale pentru corespondență s'au introdus întâi la 1858 în Moldova, apoi în Ț.-R. Telegraful la 1852 în Țara-Rom. — POȘTA, măsură de distanță, erea de aproxim. 10-15 km., între două stațiuni de p.

POSTĂVĂRIA. Sat în Jud. Ilfov. Fusesse târgușor, cu o fabrică de postav în sec. 18.

POSTELNIC. — Dregătoria boerească de MARE POSTELNIC există în Țara-Rom. din vremea lui Mircea I (în sec. 15 figura în docum. cu numele de „stratornic"). Avea sarcina unui șambelan de Curte, și maestru de ceremonii. Introducea pe soli și pe toți cei primiți de Domn. Importanța lui crescă cu timpul. — În sec. 18-19 erea însărcinat cu afacerile din afară. Prin Regul. organic (1832), M. P. luă titlul de „Secretar de Stat" (pentru cancelaria domnească și relațiile cu agenții străini) și funcția lui corespundea cu a unui ministru de azi (Postelnicia). — În Moldova (unde apare pe la încep. sec. 15), avea aceleași atribuții, și erea și Părcălab al ținutului Iașilor. — Un postelnic al doilea și alți P. în subordine, îl ajutau în sarcinile sale. — În Ț.-Român. numai, ne întâmpină des în acte din sec. 15-18 un titlu de POSTELNIC care nu mai corespundea unei slujbe sau unei îndatoriri și se urma din tată în fiu (îl aflăm chiar la copil) la boerii vechi de țară (cum ar fi „Junker" sau „écuyer" în Apus). Se pare că acest titlu a fost la început în legătură cu cel de P. sau postelnicul al boerilor ce formau un corp de oaste de supt m. Postelnic. — POSTELNICEI ereau slujbași și slujitori (ostași) ce țineau de Postelnicul cel mare.

POTAISSA (Potavissa). Oraș (colonie) al Daciei romane. Așezat unde e azi Turda în Transilvania. La locul zis „Cetatea" s'au aflat rămășițe și obiecte antice (statui, vase).

POTCOAVA, Ion Crețul și Alexandru. Pretendenți din sec. 16 în Mold. (v. Șarpega).

POTECA, Efrosin. Dascăl al deșteptărei culturale în Ț.-R., urmașul lui Lazăr la St. Sava. (1786-1859).

POTEMKIN, Grigore Alexandrovici, Kneaz. Vestitul feldmareșal rus, cu prilejul războiului contra Turcilor, veni în capul armatei rusești în Moldova și luă Benderul, 1789. † lângă Iași 1791.

POTERA. Se numea un detașament sau ceată de oameni ai stăpânirii pentru prinderea tâlharilor și halducilor (sec. 18-19). — **POTERAȘII**, de obicei arnăuți, formau gendarmeria. Ereau îmbrăcați în verde și stau sub ordinele polcovnicului de p.

POTLOGI. Sat pe Argeș, în J. Dâmbovița. Palatul ruinat al lui Brâncoveanu Vodă (1698), alături de biserica zidită de el la 1683. Arhitectura caselor erea bizantină, cu influență italiană. — În apropiere, urme de stațiune romană.

POTOCKI, Ștefan. Voevod de Braklavlia. Boer polon, ginerele lui Eremia Moghilă. La 1612 veni în Mold. cu oaste în sprijinul cumnatului său Constantin și a Elisabetei. Invins de Tomșa, pieri în închisoare la Const-pol. — Ianus P., Staroste de Cămința, comanda un corp de oaste polonă, rămasă cu Simeon Moghilă în Ț.-Rom. la 1600.

POVARA. Măsură de greutate. — (v. măsurii).

POVAȚA, povețe. Se chemau în vechime cercetași sau călăuzele de cari se servea oastea la război.

POVODNIC. Cal de alai, de paradă (sec. 16-17).

PRAETORIA AUGUSTAE. Castru roman. La satul actual Inlăceni (Enlaca) în Jud. Odorhei, Transilv.

PRAETORIUM (Praetoriae). Stațiune pe drumul roman; în Banat, probabil la Plugova spre N. de Mehadia (J. Severin).

PRAETORIUM (Praetorio). Castru roman, pe Olt, ale cărui rămășițe se văd aproape de Racovița-Copăceni (J. Argeș), mai sus de Gura-Lotrului.

PRAHOVA. Râu. Afluent al Ialomiței. Ese din munții Predealului. Lung. aprox. 150 km. Afluenți: Doftana, Teleajen, Cricov.

PRAHOVA. Județ de munte al Ț.-Rom. Numit după râul P. Coprinde și o parte din vechiul județ Se-

cueni, desfălnțat în sec. 19. — Râuri : Ialomița, Prâhova. Munții Bârsei și Bucegi. Mine (petrol), păduri, industrii. — Monăstiri : Mărgineni, Târgșor, Sinaia, Cheia, Poiana. — Reședința la Ploești. Alte orașe și târguri : Sinaia, Câmpina, Văleni, Slănic, Urlați. — Suprafața 4665 k. p. Populația (1930) : 478.000 l.

PRAJESCU. Familie boer. din Moldova; cunoscută din sec. 15 : — Stanciul pârcălabul, 1500. — Nicoară P., mare vornic de la 1612-24, erea printre boeril de seamă ai Mold., împreună cu frații săi : — Ștefan, Pârcălab și m. Stolnic, -- și Vorontar, mare comis 1616-29. — Savin, fiul lui Nicoară, mare vornic 1630. — Ioan, m. vornic † 1663.

PRAPORGESCU David. General, comand. de divizie ; căzut pe Valea Oltului în marele război (1865-1916).

PRASTEȘTI. Sat în Dorohoi. O movilă cu urme de întăriri și zidării.

PRAVILE. Numele vechilor legiuri din Ț.-R. și Mold. (slav.). — Altă dată judecățile se făceau după obiceiul pământului și după aprecierea sau voința Domnului. Primele legiuri scrise, pravile, sunt din sec. 17 : „Cartea românească de învățătură dela pravile împărătești“, a lui Vasile Lupu în Moldova (tipărită la 1646), — și „Indreptarea Legii cu Dumnezeu“ a lui Matei Basaraba (tip. 1652), precedată de Pravila dela Govora din 1640, în Țara-Rom. Traduse (cea din urmă de Daniil Panoneanu, cea d'întâi de Eustratie Logofătul) după compilațiunile grecești, aceste pravile introduceau la noi principii strălne, adesea nepotrivite cu vechiul drept al țării, obiceiul pământului. Judecata nu se făcea de cât excepțional după aceste pravile, care serviră câțva timp ca consultare de judecătorii Divanului. — (v. și Legi).

PRAVILIȘTI. În prima parte a sec. 19, praviliștii sau juriștii cari au lucrat la alcătuirea legiurilor lui Caragea și Callimaki, au fost: în Țara-Rom. Logofătul Ștefan Nestor (1760-1838), iar în Moldova Andronaki Donici († 1830) și Christian Flechtenmacher (1785-1843).

PREAJBA. Sat în J. Romanați. Biserica din 1778, dela Hagi Stan Jianu paharnic. O școală de sat, cea d'întâi din Oltenia, întemeiată atunci. În s. 17-18, un schit.

PREDA. Mare Ban al Craiovei, 1520, Regent al domniei pentru nepotul său nevrâstnic Teodosie Voev. În lupta cu Dragomir, zis Radu Vodă, fu ucis de acesta la Târgoviște 1521. — (v. Craiovești).

PREDEAL. Sat și loc climateric în munții Prahovei. Fost punct de graniță spre Ungaria. Altă dată se chema Podu-Neagului, unde la 1774 se făcuse un schit. Biserica act. din 1829. — Așezare protoistorică din epoca de bronz (arme, podoabe interesante, obiecte dace, de pe la anii 1000 a. Cr.). — În Oct. 1916 lupte mari între Germani și Români în retragere.

PREFECT. Capul administrației unui județ este, dela 1864, prefectul. Depinzând de ministerul de interne, P. are sub ordine pe șefii serviciilor județene, administrațiile comunale, și în fle-ce plasă pe subprefect, numit apoi administrator de pl., azi pretor. Consiliul județean cu reprezentanți aleși, completează atribuțiunea lui. — (Pref. reprezintă azi cu puteri mai întinse, pe Ocârmuitorii, Ispravnicii și Părcălabilii din vechime).

PREISTORIA. Timpurile din'nainte de istoria scrisă a popoarelor, în cari omul se servea de unelte de piatră, sunt împărțite de arheologi după natura acestor unelte, în două perioade, foarte inegale ca durată. Epoca sau vârsta pietrei cioplite (**PALEOLITICĂ**, a pietrei vechi), care a ținut câteva mii de veacuri; — și vârsta pietrei noi sau șlefuite (**NEOLITICĂ**), când omul înaintase mult în civilizație, și de începutul cărei ne desparte cam 10-12.000 ani. — Timpurile **PROTOISTORICE** cari urmează, mai apropiate de noi, corespund cu întrebuițarea metalelor: bronzul (pe la 2000-800 a. Cr.), apoi fierul (de pe la an. 1000 a. Cr.). — În țările românești epoca paleolitică a dat până acum puține rămășițe dela oamezii străvechi ce locuiau pe aici (s'au găsit unelte și

arme răslețe în Transilvania și în Moldova de N. la Prut; însă neînsoțite de oseminte fosile). Din epoca neolitică în schimb, (și din cea de tranziție dela piatră la bronz, ENEOLITICA), avem foarte multe urme de așezări omenești în toată Țara-Român., Moldova, Transilvania și părțile vecine, în cari s'au găsit unelte și arme, olărie, și lucruri casnice. (Oseminte s'au descoperit numai la Cucuteni). După obiectele aflate (ceramica în primul rând) arheologii au determinat mai multe „tipuri“ de civilizație: Cucuteni, Turdaș, Bolan, Giuamelnița, Vădastra, Ilina, Decea, etc. — Armele și sculele din vârsta bronzului găsite în Ț.-Rom., Olt.-Banat și Transilv., sunt asociate cu olărie importată dela miază-zi de strămoșii Dacilor. — Primele epoci arheologice ale fierului preced formarea statului dac și cucerirea romană. (Sub numele diferitelor localități unde s'au aflat resturi preistorice, am indicat cele mai însemnate din aceste așezări cercetate sau cunoscute).

PREJBEANU. Familie boer. din Oltenia (moșia Preajba din Romanați) cunoscută din s. 16.

PREJMER (Tartlău, Kreuzburg). Sat în J. Brașov.— Biserica sasă cu burgul cel mai mare din Transilv.— Obiecte antice dace în împrejurimi.

PREJNA. Sat în Mehedinți la munte. Biserica zidită de Tudor Vladimirescu, 1818.

PREOTEȘTI. Sat în J. Bala. La „Cetățuia“, pe deal, așezare preistorică (neolitică). — În apropiere schitul Adămoaia din sec. 18, cu o biserică de lemn.

PRESAN, Constantin; Mareșal. General comand. al armatei IV, apoi șef al Marelui Cartier în războiul cel mare 1916—18. (n. 1861).

PRIMAR Comunele, urbane și rurale, sunt puse după organizarea dela 1864, sub administrarea unui primar, ales de consilierii comunali, aleși și ei prin vot obștesc. — (Pentru corespunzătorii primarilor în vechime în Ț.-Român., v. **Jude, pârcălab, pârgar,** și în Mold.: **șoltuz, vornic**).

PRINCIPATELE UNITE. Numele oficial al României, de la proclamarea unirei, 1854, până la unirea

efectivă și definitivă în 1862. (In vorbirea curentă, la străini, și : Moldo-Valachia“). — (v. România).

PRISACANI. Sat în J. Iași. Biserica din 1797, dela Mitrop. Veniamin.

PRISICEANU. Familie boer. din Oltenia. — Șerban P. vel clucer, † 1716.

PRISLAV. Sat pe brațul Sf. Gheorghe al Dunării (J. Tulcea). Ruinele unei cetăți bizantine. Urmele portului (ziduri, antichități). — In deltă, în față, ruine romane.

PRISLOP. Monastire, lângă Silvașu de sus, la N. de Hațeg, J. Hunedoara. Fondațiune (bis. de lemn) pe la 1370-75 a lui Nicodim, în vremea lui Vladislav I. Rezidită apoi la 1557 de Domnița Zamfira fca lui Moise Voevod, îngropată acolo (1580). Desființată în sec. 18. Biserica restaurată în al 19. — In sec. 16 scaunul episcopiei de Silvaș. (v. Silvaș).

PROBOTA (Pobrata). Monăstire în Jud. Bala. Fondațiune (bis. de lemn) a lui Ștefan I al Mold. (1391) și a lui Alexandru cel Bun. In sec. 14-15 se numea „Sf. Nicolae din Poiană“. La 1495, Ștefan-Vodă făcu biserica de zid, din care se văd ruinele și temelile. Petru Rareș ridică, mai sus, la 1530, frumoasa biserică de piatră actuală, bine păstrată, casele domnești cu foișor și cele monăstirești. (In bis. mormântul lui, al Doamnei sale Elena, al fiului lor Ștefan Vv. ; și aduse dela bis. cea veche, ale lui Ștefan I și a Doamnei Oltea mama lui Ștefan cel Mare). La 1646, Vasile-Vodă făcu din nou zidurile de cetate din prejur și turnul dela poartă. Biserica e în stil mold. din sec. 16 ; ornamente gotice de piatră, fresce interesante. (Un jeț sculptat al lui Rareș, la Muzeul din Iași). — In localitate, urme preistorice.

PROCOV (Procop). Un schit din sec. 18, lângă Mon. Neamțu.

PROCOVAȚ. Vâl,avelitoare bisericăscă brodată.

PROENI. In Vâlcea, la munte, pe Olt. Tradiția că Mihai-Vodă s'a cununat cu Doamna Stanca la biserica părăsită de acolo.

PROILAV (Brăila), Episcopia de. Inființată la 1644,

prin stăruința lui Vasile Lupu, pentru rătăcia Brăilei și Basarabia (Ismail, Chilia, Tighina). În sec. 19, după oarecari schimbări (episcopia înființată de Ruși la Akkerman și Bender), reapăru ca Ep. de Ismail, numită apoi (la 1864) a Dunărei de Jos, și mutată la Galați. — (v. și **Dunărea de Jos**).

PROIN. Termen grecesc, care însemna : fost, mai înainte.

PRONAOS (nartex), partea bisericii dela intrare, sau tinda. — (v. **Biserica**).

PROPRIETATEA pământului. — (v. **moșnéan, moșie, judec, cnej, megieș, improprietărire, rumân**).

PROROCEANU. Boerii dela Proroci (Jud. Olt) erau cunoscuți în Ț.-Rom. din sec. 16. — Dragomir vornicul, 1630.—Preda, vel căpitan, partizan al politicei germane cu vărul său Bălăceanu. La 1693 conspirând cu Staico Merișeanu contra lui Brâncoveanu, fură uciși din ordinul acestuia.

PROSCOMIDIE. Fîridă, uneori odăiță, în stînga altarului. Același, în partea dreaptă, se numește **diacnicon**.

PROSTEA mică (Kis-Kemezö). În jud. Târnava-Mică. Stațiune protoistorică (mormânt scitic, podoa-be de bronz).

PROSTIMEA. Poporul de jos, mulțimea, norodul (oameni de rînd, proști). — În sens restrîns, militar, însemna gloatele de pedestrime.

PROTIPENDADA. Cuvînt grecesc care însemna aristocrația, boerimea înaltă (întreb. în sec. 18-19).

PROVIȚA de sus. În Prahova. Biserica dela 1629, rezidită de Mihai vâtaf de plai la 1787.

PROZOROVSKI, Alexandru, Kneaz. General rus, guvernator al Ț.-R. în vremea ocupației dela 1807-9.

PRUNARU. Sat în Jud. Vlașca. La 27 Nov. 1916 avu loc o șarjă vitejească dar nefericită, a Reg. 2 roșiori (comand. de colonel Naumescu).

PRUT. Râul. Unul din marii afluenți ai Dunării. Isvorește de sub muntele Covarla (Polonia), străbate Moldova. Lungime apr. 735 km. Afluenți : Ceremuș, Jijia, Elan. În partea de jos navigabil. — (Vechiul

„Pyretus“ al Grecilor antici ; nume scitic : „Porata“).
PUCHENII micl. Sat în Prahova. Stațiune proto-istorică getă. — (v. Tinos).

PUMNUL, Aron. Profesor în Bucovina, filolog (1818-66).

PUNGĂ. Unitate monetară în sec. 16-18. — (v. monede).

PUNTEA DE GRECI. Sat în Jud. Dâmbovița (v. Neajlov-Argeș). Urme de așezare getică. Valul roman (Brazda lui Novac).

PUȘCA. Numea veche a tunului, până spre sfârșitul sec. 17. Mai târziu a rămas pentru arma portativă (înainte : sineață, flintă), pe care o numim și astăzi pușcă. — De la p. vine cuvântul pușcărie.

PUȘCARIE. Locul unde se păstrau puștile (tunurile), arsenalul, în sec. 16-18. Acolo se închideau și cei vinovați, de unde pușcărie rămase cu vremea numai cu înțelesul de temniță.

PUȘCARIU. Familie nob. din Transilvania. — Ioan P., scriitor, istoric, om politic (1824-1911).

PUȘCAȘI. După răspândirea puștilor (tunurilor), se organizează p. cari le mânuiau. Ereau sub ordinele armașului mare în Ț.-Rom. (în Mold. sub v. căpitanul de dorobani). În timp de pace ereau păzitori la pușcărie (arsenal și închisoare).

PUTINEIU. Sat în Teleorman. Valul roman. Urme de întărituri ; Măguri.

PUTINEI. Sat în Vlașca. Buzeștii și Calomfirescu bat pe Tătari și Turci, la 4 Ian. 1595.

PUTNA. Râu în Moldova, afluent al Siretului. Iese din munții Vrancei (Jud. Putna). Lung. apr. 120 km. Afluenți : Zăbala, Milcov.

PUTNA, JUDEȚUL. Până la 1475 era ținut de margine, contestat, al Ț.-Rom.; rămas de atunci Moldovei și cârmuit de un staroste. Coprinde și ținutul Vrancei. Râuri : Siret, Trotuș, Putna, Milcov, Vii, păduri. — Monăstiri : Soveja, Miera, Vizantea. (În sec. 13-14 corespundea cu regiunea numită de docum. papale „Milcovia“). — Reședința la Focșani. Suprafața 3300 km. p. Populația: 194.000 loc.

PUTNA. Monăstire în Bucovina (Jud. Rădăuți). Fondată la 1466 de Ștefan-Vodă. Biserica stricându-se, Vasile Lupu ridică pe cea actuală, sfârșită de Gheorghe Ștefan și Istratie-Vodă (1662). Înăuntru mormântul lui Ștefan (1504), al soțiilor sale Maria I și Maria II, al fiicei sale Maria, al lui Bogdan-Vodă, Ștefan cel Tânăr, Maria a lui Petru Rareș, mitrop. Teotist (1477), ș. a. Multe odoare din sec. 15-16, țeșături și cusături prețioase și de mare interes, obiecte div., în muzeul monăstirii. — Ștefan-Vodă ședea în casele domn. ce făcuse acolo; un turn de la el a rămas în ființă. — În apropiere, o capelă din s. 17, în vizuina sihastrului Daniil, care trăia pe vremea lui Ștefan.

PUTNA (Târgu-Putnei). În sec. 14-15 târg, pe valea Putnei (Jud. P.).

PYRETOS. Numele grec antic al Prutului, „Porata“ al Geto-Sciților.

Q

QUERINI, Bernardo. Episcop catolic în Moldova și nominal al Ț.-Rom. („de Argeș“), 1590-1604.

QUINET, Edgar. Scriitor și istoric francez. Filo-român, a susținut cu căldură Unirea (1803-1875).

R

RABAIA. Movilă lângă Răsești în J. Fălciu. Înconjurată cu un șanț mare; probabil mormânt scitic. Numită de Tătari „Han Tapesi“.

RĂBNIC. Formă veche a numelui Râmnic. — (v. Râmnic).

RABON (Ravon, Rabo). Nume antic al râului Jiu (dac; greco-roman).

RACARI. În J. Dolj. Ruine de castru roman, ridicat

de Traian și identificat cu vechiul Amutrium. — (v. Amutrium).

RACAU. Schit, la munte, în Jud. Câmpulung.

- **RACHEL.** Sat în J. Tulcea. Ruine de lagăr roman.

RACHITOASA. În J. Tecuci. Monăstire fond. la 1697 de Ilie Țifescul stolnic și soția lui Teofana Racoviță. Biserica de lemn de la tatăl său Ianache Clucerul. (Un clopot din 1505). Astăzi ospiciu.

RACOTTA. Familie boer. din Țara Rom., cunoscută pe la începutul sec. 16. În Teleorman.

RACOVA. Valea. Mai jos de Vaslui, în râul Bârlad întră pârâul mlaștinos Racova. La confluența celor două văi, aproape de oraș, Ștefan cel Mare învinse la 1475, Ian. 10 pe Soliman Pașa trimis de Mahomed II cu o oaste mare, care fu nimicită.

RACoviȚA. În Jud. Argeș, la munte pe Olt. Ruine, resturile unui turn din castelul roman Praetorium.

RACoviȚA. În Jud. Romanați, lângă Islaz. Intărituri și șanțuri române.

RACoviȚA. În Jud. Muscel. Biserica satului din 1786 dela Dumitru Brătianu și Danil arhimandrit. Oculă din 1806.

RACoviȚA. Familie originară din Moldova. Ramura domnească e rămasă în Ț.-Rom. din sec. 18. Înainte, în sec. 16 se numea Cehan : — Ionașcu Cehan mare vornic, 1622-5 și 32-4. — Racoviță Cehan, mare Logofăt al Mold. †1662; — fiul său Ion Racoviță Cehan, mare vornic, de la care a rămas familiei numele de Racoviță.—Nicolae, mare Logof., calmacam lui Duca V. 1683. — În sec. 18, trei Domni din acest neam: — Mihai R. Domn în Moldova 1703-5, 1707-9, 1716-26, și în Țara-Rom. 1730-1, 1741-44. — Constantin, fiul său, Domn în Ț.-R. 1753-56, 1763-64; și în Mold. 1749-53 și 1756-7. — Ștefan, fratele precedent., Domn în Ț.-Rom. 1764-5. — Mihai, mare logofăt și vornic după 1800, în Ț.-Rom.

RADA, Doamna. Soția lui Vlad-Vodă călugărul al Ț.-R.; sora lui Gherghina pârcălabul, mama lui Radu V Voev. (călugărită, Eupraxia).

RADA, Doamna lui Vlad Vodă Vintilă al Ț.-Rom.

(1530). Fica lui Mitrea Vornicul și al Neagăi dela Cislău.

RADĂCINEȘTI. Sat în Argeș. Resturi dintr'un lăgar roman din vremea lui Adrian.

RĂDAȘENI. Sat în J. Baia. Pe deal la „Cetătea“, așezare preistorică (neolitică). — Biserica dela Ștefan Vodă Tomșa încep. sec. 17. Satul exista la 1400.

RADAUȚI. Oraș în Bucovina. Târg al țării Mold. din sec. 14, și scaun domnesc. — Biserica Sf. Nicolae, altă dată episcopală, de un interes deosebit, e cea mai veche fundație religioasă din Moldova. Cădită întâi de lemn pe la 1350, a fost refăcută de Ștefan cel Mare și de Lăpușneanu. Erea necropola primilor Voevozi : înăuntru mormântul lui Bogdan I, al lui Lațcu-V., a fiicei sale Anastasia, a lui Roman I, Ștefan I, Bogdan II, Stana mama lui Ștefăniță. Pridvorul și turnul de lângă bis. de la Alexandru Lăpușneanu (1559). — R. e târg vechiu de cal. Reședința Județului R. Populația act.: 17.000 loc.

RĂDAUȚI, Episcopia. Iniințată înainte de 1415 de Alexandru Voev. ; venea în rang după cea de Roman. În urma anexării Bucovinei la Austria a fost mutată la Cernăuți ca episc., apoi (1873) mitropolie a Bucov. — **EPISCOPI :** Ioanichie 1472-92, Pahomie pela 1500-15, Teofan 1528..., Teodosie, -1549, Mitrofan 1551-5, Gheorghe.....-1558, Eftimie 1558..., Dumitru -1565, Isaia 1572-80, Gheorghe Movilă 1580-7, Gheleon 1587-91, Mardare 1591-5, Amfilohe 1595-8, Teodosie Barbovski 1598-600, Atanasie Crimca 1600-5, Ioan 1605-9, Efrem 1609-15, Atanasie 1615..., Efrem II 1617-23, Evghieghie 1623-7, Dionisie 1627-31, Anastase 1631-..., Sava 1640-58, Teofan 1658-67, Serafim 1667-85, Misail 1685-86, Laurenție 1686-1702 (Nicolae, sub Poloni), Ghedeon 1703-8, Calistru 1708-28, Antoniu 1728-30, Misail 1730-35, Varlaam 1735-45, Iacob 1745-50, Dosoftei 1750, episcop al Bucovinei 1781-89 (v. următorii, la Bucovina).

RĂDAUȚI. Județ din N. Moldovei, ocupând partea centrală a Bucovinei și numit astfel după orașul de reședință. Localități istorice; monumente religioase:

Sucevița, Putna, Rădăuți, Siret, Volovăț. — Format ca „cerc“ sub ocupația austriacă și județ după realipirea la România. — Suprafața 2650 k. p. Populația (930): 162.000 loc.

RĂDIANA. Sat în J. Bacău. Biserica zidită la 1628 de Dumitrașcu Ștefan logofăt mare și soția lui Maria.

RADINA. Sat în Dolj. În apropiere, „cetatea de la Rădinița“ și „cetatea lui Coman“, cu urme dace și romane.

RADNA. Comună în J. Arad, pe Mureș. Monăstire mare a Franciscanilor.

RADOMIR. Sat în Romanați. Resturi de așezare romană, la locul zis Stupina (zidării, șanțuri, ceramică, monede). Trei măguri.

RADOVAN. În J. Ilfov. Ruinele caselor banului Scarlat Ghika, din 1765. — Pe moșia Căscioara, pe deal ruine de ziduri și turn, tradiția unei „monăstiri a lui Negru Vodă“.

RADU. — Domni al Țării-Românești :

RADU I (Negru). Domn al Ț.-Rom. 1374-85. Unul din întemeetorii Statului românesc. Fiu al lui Alexandru Basaraba. A fondat mon. Tismana și a început Cozia și Cotmeana, isprăvite de fiul său Mircea. Mormântul atribuit lui a fost aflat în bis. domnească de la Argeș. Domnia lui R. pare a fi fost liniștită, în afară de ultimele lupte ale voievozilor noștri cu Tătarii, cari fură risipiți. Doamna lui era Kalinikia, probabil principesă bizantină.

RADU II (numit în doc. slave „prasnaglava“, cap gol). Fiu al lui Mircea ; înlătură pe Dan la moartea lui Mihai (1420), dar izgonit de el, încercă să ia scaunul și domni în câteva rânduri, sfârșind prin a fi ucis de Dan II la 1428.

RADU III cel frumos. Domn Ț.-R. 1462-74. Fiu al lui Vlad Dracul. Adus de Mahomed II în locul fratelui său Vlad (Țepeș). În luptă cu Ștefan c. mare; la 1471 intră în Mold. și fu învins la Soci. La 1474 Ștefan ocupă cetatea de la București, lăsând Domn pe Laiot, care fu gonit de Radu cu Turcii. Refugiat apoi peste munți, muri în acelaș an. Doamna lui era Maria.

RADU IV (numit „cel mare“ de clerici). Domn al Ț.-Rom. 1496-1508. Fiul lui Vlad Voev. (Călugărul). Domnie bună și pașnică. Ziditor al mon. de la Dealu. La 1507 înființă cea d'întâi tiparniță la Târgoviște. Aduse în țară pe patriarhul Nifon ca mitropolit, apoi pe Maxim Brancovici. Doamna lui era Catalina.

RADU V (Bădica). Fiu al lui Radu IV. În luptă pentru scaun cu Radu de la Afumați între 1521-24, domni tot sub numele de Radu la 1521. Căzut în război (v. Bădica).

RADU VI, de la Afumați. Domn. Ț. Rom. 1521-29. Fiu al lui Radu cel mare. Voevod viteaz, în neîncetate lupte cu претенденții Bădica și Mehmed Beg, pe care-i învinse. Dela 1523-26, Vladislav domni în locu-i cu ajutorul Turcilor, dar fu gonit de Craiovești. Radu stăpâni până în Ian. 1529, când boerii Neogoe și Drăgan se ridicară asupra lui. Fugind cu fiul său Vlad peste Olt, fură ajunși și uciși lângă Râmnic. Doamna lui era Ruxanda fiica lui Neogoe Voev.

RADU VII (Paisie). Domn al Ț.-Rom. 1535-45. Petru, fiul lui Radu cel mare (călugărit și stareț la Argeș sub numele de Paisie), luă în domnie numele de Radu. Ales de boeri. Împreună cu Petru-Vodă al Moldovei luptă contra lui Mailat în Ardeal. La 1544 în război cu Laiot, Stroe și alți pribegi pe care-i bătu. Înălăturat din scaun de fratele său Mircea, Mart. 1545. Fu exilat de Turci în Egipt, unde muri. A lăsat mai multe fondații religioase.

RADU VIII (Ilie). Un alt fiu al lui Radu IV, Ilie, ocupă scaunul țării sub numele de Radu-Vodă, de la Nov. 1552-Mai 1553. Venind din Ardeal, învinse pe Mircea II la Mănești; peste câteva luni fu gonit de acesta cu Turcii, peste munți.

RADU IX Șerban Basarab. Domn al Ț.-Rom. 1602-11. Fiu al lui Șerban vornicul din neamul craiovesc, fu ales de boeri. Bătu la Teșani pe Simeon Movilă (1602). La 1605 înfrânse lângă Brașov pe Moise Szekeley, care căzu în luptă. Devotat împăratului german. La 1611, Gavril Bethlen al Transilvaniei intră și prădă Ț.-Rom., Radu trecu în Moldova (câteva luni în-

locuit cu Radu Mihnea); întors, atacă pe Bethlen și-l bătău la Brașov. Turcii aducând iar pe Radu Mihnea Radu fu silit să se refugieze la Viena: recunoștința Impăratului se mărgini la ospitalitate, și viteazul Domn muri acolo la 1620.

RADU X MIHNEA. Domn al Ț. Rom. 1601-2, 1611-16 și 1620-23; Domn al Moldovei 1616-19 și 1623-26. Fiu al lui Mihnea II turcul. Domnia lui liniștită fu favorabilă culturii. Grecii însă veniră în mare număr în țară, ocrotiți de el. În legături statornice cu Poarta, domni în ambele țări, iar în cea din urmă din Mold. stăpânea de fapt și în Ț.-R., unde făcuse să fie numit fiul său Alexandru. † la Hârlău, 1626.

RADU XI, fiul lui Alexandru Iliăș din Moldova, fu numit în Ț.-Rom. de Turci, în locul lui Leon-Vv. Domni nominal din Iulie-Nov. 1632, fiind înlăturat cu armele de Matei Basaraba.

RADU XII Leon. Domn 1665-69. Fiu al lui Leon Vodă Tomșa. Inconjurat de sfetnici greci, încarcă țara de biruri și provocând o mișcare a boerilor, fu mazilit. † 1669 la Const-pol.

RADU. Fiul lui Mircea II (ciobanul), numit Domn de Turci la 1591, n'a domnit.

RADU Banul, fiul lui Calotă. Boer mare din Ț.-R. în domnia lui Mircea și Mihail, în fruntea sfatului ca Ban și vornic, 1399-1418. La 1420 se afla refugiat la Londra, unde primea ajutoare de la regele Engliterei.

RADU vistierul. Boer din Ț.-Rom. în sec. 16. — (v. Goleșcu).

RADU Bidivlul. Boer din Ț.-Rom. în sec. 16. Fiu al lui Dragomir vistierul și al Mariei fiica lui Petrașcu Vodă. — (v. Drăgoești).

RADU zis POPA. La 1580, boeri din Mehedinți ridicară Domn pe Radu în potriua lui Mihnea Vodă, care-l învinse la Craiova.

RADU grămaticul. Secretar al lui Petru-Vodă Cercei, 1574. A scris cărți bisericesti la Rhodos. (probabil din boerii Mărgineni).

RADU, Dumitru. Episcop unit de Lugoj, 1896-903, apoi de Oradea 1903-20 (n. 1861; asasinat în Senat).

RADU-VODĂ. Monăstirea „Sfintei Troițe“, a fost întemeiată pe dealul cel mare din dreapta Dâmboviței, la marginea Bucureștilor, de Alexandru Voev, la 1568. Întărită ca cetate, fu stricată de Sinan-Pașa la 1595. Radu Vodă Mihnea, de la care i-a rămas numele, o rezidi la 1614 (mormântul lui, din 1626, în biserică). Erea una din cele mai bogate mon. ale Ț.-Rom., exploatată de egumenii greci în sec. 17-18. De la 1863, a rămas numai biserică de mir. Biserica Bucur, de alături, e un paraclis al monăst. (din sec. 18). — Dealul de la R.-V. fusese unul din punctele întărite din jurul cetății de la București și probabil acolo erea în sec. 14-15 vechea cetățue, cum și o biserică.

RĂDVAN. Trăsură pe leagăn, caretă din sec. 16-18 (reitwagen).

RĂDULESCU, Ioan ELIADE. — (v. Heliade).

RADZIWILL, Ianus. Mare Hatman al Lituaniei; luă de soție (1645) pe Maria, fiica lui Vasile Lupu al Moldovei.

RAFAILA. Sat în Jud. Vaslui. Așezare protoistorică scitică (obiecte de bronz, arme, podoabe). — Un schit dela 1834.

RAFFET, Denis-Auguste. Desenator francez (1804-60). A lăsat numeroase deseneuri (tipuri, vederi) din țările românești (1837).

RAHOVA. Orășel în Bulgaria, pe Dunăre. Fortificat și apărat de Turci în 1877, fu evacuat (21 Nov.) și ocupat de trupele române.

RAHTIVAN (raftivan). Slujbaș la curte, care îngrijea de rafturile și vestmintele Domnului. (sec. 18-19).

RAIA. Cuvânt turcesc care înseamnă: supus turc, și prin extensiune provincie, teritoriu al Împărăției otomane. Așa erau în Ț.-Rom. raialele Brăilei, Giurgului, Turnului; iar în Mold., Hotin și Bender (Tighina), în afară de Bugiac; ocupate de Turci împreună cu ținutul din prejur, începând din sec. 16 (1540). Brăila, Giurgiu și Turnu au fost înapoiate Ț.-Rom. prin tratatul dela Adrianopol la 1829. (Raiaua Brăilei

avea peste 120.000 ha., cu 55 sate ; Giurgiu peste 50.000 ha. cu 35 sate ; Turnu, 3 sate).

RAICHEVICH. Agent consular al Austriei la București. În „Osservazioni sulla Valachie e Moldavie“ apărută la 1788, a lăsat amănunte prețioase asupra țării noastre.

RAKOCZY. Familie maghiară, care a dat câțiva principii ai Transilvaniei. — Sigismund R., Princ. Trans. În 1607, abdică pentru Gabor Bathori. — George R. fiul preced., Pr. Transilv. 1631-48. Sprijinitor al calvinismului în Ardeal. (1597-1648). — George II, fiul său, Princ. Trans. 1648-60. Destituit de Turci, muri în urma luptelor avute cu ei. (1621-1660). — Francisc, ales la 1652, — și Francisc II, fiul său, care la 1703 conduse răscoala din N. Trans. contra Austriei și fu ales Principe de partizani la 1707, n'au ajuns să domnească.

RALLET. Familie b. de orig. greacă ; în Ț.-R. pe la sfârșit sec. 18. — Isac R., mare vornic și Ban, 1818.

RAMADAN. Familie greacă, în țară la încep. sec. 18. — Constantin R., mare vistier în Ț.-R. și postelnic în Mold., 1730.

RAMIDAVA. Localitate getică, menționată de Ptolemeu, prin partea de jos a Moldovei actuale (Vrancea?).

RARAU. Schit pe muntele R. în J. Câmpulung, Bucovina. Făcut de Petru Vodă și Doamna Elena în sec. 16, pe locul unei vechi sihăstriei Dodu, ruinată. Pe la 1800 risipindu-se, a fost mutat pe locul unde se află acum.

RAREȘ. Porecla lui Petru III Domnul Moldovei († 1546). — v. **Petru**).

RĂSBOAIE. Evenimentele cele mai dese în istoria popoarelor au fost războaiele. Dela începutul statelor românești, luptele cu vecinii se înșiră în timp, ca pretutindeni. Răsb. cu Ungurii (în sec. 13-16), cu Ardealul (s. 16-17), cu Polonia (ale Mold. în s. 15-16), cu Turcii (s. 14-17). În al 15 și 16 și prima jumăt. din al 17, ambele țări surori mai sângerează și în lupte civile între pretendenții la tron, lupte cari le slăbiră

și le sărăciră. — Domni cari au purtat războaiele mai de seamă cu străinii au fost: — In Ț.-Rom. Basaraba, Alexandru și Vladislav cu Tătarii și Maghiarii, în sec. 14; Mircea, Dan apoi Vlad Țepeș, Radu de la Afumați, cu Turcii; Mihail Viteazul, Radu Șerban cu Turcii și în Ardeal; Matei Basarab cu Moldovenii. In Moldova: Bogdan I; Bogdan II cu Polonii; Ștefan c. mare cu Turcii, Polonii, Ungurii și Români; Bogdan III, Petru Rareș cu Polonii și Imperialii; Ion armeanul cu Turcii, etc. — Perioada de liniște din sec. 18 corespunde cu domniile supuse definitiv Turcilor, și cu suprimarea oastei naționale. — (Pentru campaniile mari moderne, 1877 și 1916, v. mai jos la războiul...).

RĂZBOAIE RUSO-TURCE (sec. 18-19), în legătură cu țările noastre: 1) 1710-11; 2) 1737-39, și austro-turc; 3) 1768-74; 4) 1787-91, și austro-turc; 5) 1806-12; 6) 1828-29; 7) 1854-56, al Crimeei; 8) 1877-8 și româno-turc. — **AUSTRO-TURCE** : 1716-18; 1738-9. — (v. și **Tratate și Ocupațiuni străine**).

RĂZBOENI. Sat în Jud. Neamțu, pe locul numit odinioară Pârâul sau „Valea-Albă“. I s'a zis astfel după războiul ce avu loc acolo la 1476 (v. Valea-Albă). — La 1496, Ștefan ridică acolo **MONASTIREA** în amintirea înfrângerii sale și a celor căzuți în luptă: Inscricția pusă de el pe zidul bisericei povestește aceasta. Biserica fără cupolă, rămasă azi satului.

RĂZBOIUL DIN 1877 pentru Independență. După izbucnirea conflictului ruso-turc, în urma unei convenții (16 Apr. 1877), România lasă trecerea armatelor ruse prin țară, fapt care o puse în ostilitate cu Turcia. Rușii ajungând într'o situație critică în Bulgaria, Țarul chemă în ajutor pe Români, cari trecură Dunărea la 1 Sept. (20 Aug. st. v.) spre Plevna. Principele Carol fu numit comandant al armatei unite de operație. Românii luară reduta Grivița. Plevna, puternic investită, căzu la 28 Nov. : predarea lui Osman-Pașa însemnă înfrângerea Turcilor. Urmară operații secundare. In Feb. 1878, armistițiu. Pacea de la San-Stefano (2 Martie), încheie războiul prin lua-

rea de Ruși a Basarabiei de jos, cedarea Dobrogei, independența. Congresul de la Berlin consfinți, în ce ne privea, tratatul dela S.-S. — (v. și Plevna și celelalte nume).

RASBOIUL CEL MARE (1916-18). Intervenția României în marele război izbucnit la 1914 între Germania-Austria de o parte, cu Franța-Anglia-Rusia de alta, în urma stăruințelor Rusiei și Franței și a înțelegerii guvernului român cu grupul din urmă, avu loc la 27 Aug. 1916, prin declararea spontană de război Austriei. Efectivul armatei române era cam de 600.000 oameni, pregătirea (muniții, artileria grea, aviație, material), neîndestulătoare. După pătrunderea în Transilvania (Septembrie), ușoară față de forțele slabe austriace, dezastrul de la Turtucala-Dunăre și apariția armatelor germane pe un front prea întins, provocă retragerea trupelor noastre. Ajutorul Rusiei nu venea. Țara românească și Dobrogea fură ocupate de inamic, după lupte în care armata fu decimată. Frontul fu stabilit, pe o țarnă neîndurată, la sudul Moldovei, de la Galați-Mărășești-Tg.-Ocna, în Dec.-Ian. 1917. (Armata I și II române; arm. IV și IX ruse). Până în vară urmară lupte de tranșee. La 24 Iulie, armata II dela munte (Averescu), luă ofensiva, înaintând vremelnice în Vrancea (Mărășești). În Aug. 1917, armatele germane (Mackensen) atacară frontul arm. I rom. și resturile din a IV rusă pe Siret (Mărășești), și frontul arm. II rom. (Tg. Ocna-Oituz). Rușii părăsiră pozițiile în desordine. Românii rezistară cu tărie până la capăt, sînd pe inamic să renunțe cu grele pierderi la planul de a sparge frontul. — La 9 Dec. 1917 se încheie armistițiul. — Pacea de la București (Mai 1918) puse capăt războiului, în care armata română pierduse peste 250.000 oameni, căzuți în luptă, pierși de mizerii și de boli. — Invingerea Puterilor centrale anulă efectele păcii separate, iar tratatele de pace ce urmară dederă Românilor țările românești, până atunci provinciile ale Austro-Ungariei. = **EFFECTIVUL** trupelor române (2 armate, 5 corpuri, 15 divizii), era în

1917: Infanterie: 60 regimente, 10 reg. vânători, 2 reg. grăniceri, 1 bat. vânători de munte. Cavalerie: 11 reg. roșiori, 10 reg. călărași, 1 reg. escortă, (2 reg. cavalerie pe jos). Artileria : 30 reg. (de 75 și 105 obuziere), 4 reg. artilerie grea, 2 reg. de munte, 1 reg. art. călăreață. Geniu : 13 batal. pionieri, 1 reg. căi ferate, 1 reg. pontonieri, 1 reg. specialități. — (v. la **Anexe**, ordinea de bătae, marile comandamente). — În 1919, sub altă formă, războiul reîncepu în Ungaria. (v. **Campania din Ungaria**).

RASCUMPARARE din rumânie. — (v. **rumân**).

RASTY. Familie boer. din București, în țară din s. 18.

RASURA. Bani strănși printr'un bir adițional, pentru plata slujbașilor : Constantin Mavrocordat înființă (1741) o casă deosebită pentru adunarea și plata lor.

RASVADU de sus. Sat în Jud. Dâmbovița. Biserica de la Socol Cornățeanul m. clucer, 1613.—R. DE JOS. Biserica și o cruce din piatră de la Cârstea Cornățeanu, din 1648.

RASVAN, Ștefan. Domn al Moldovei 1595. Hatman al lui Aron-Vodă, îl răsturnă ajutat de Sigismund Bathori și-i luă locul. Devotat lui Mihai-Vodă și lui Bathori, intră în luptă cu Polonii și Eremia Movilă, care-l învinse și omori.

RAȘCANU. Familie boer. din Moldova (Basarab'a și Vaslui), cunoscută din sec. 16.—Iordache R., mare vornic la 1821.

RAȘINARI. Comună mare românească, în apropiere și la sud de Sibiu. Popul. 5500 loc.

RAȘOVA. Sat în J. Constanța. Resturi de așezare romană cu cetățue pe dealul Germel. Vechiul Scyriillus.

RĂTEȘTI. Monastire de malci în J. Buzău, sub muntele Șoimu lângă Rătești. Fondată în sec. 17 de famil. Grecianu. Reparată 1844 de episc. Chesarie.

RĂTESCU. Boerii dela Rătești, din Argeș, sunt cunoscuți din sec. 16. — Neagoe R., vornic, ispravnic al scaun. Craiovei, 1688.

RATIVOEȘTI. În J. Muscel. Biserica din 1516 de la

Valea mare Logofăt și jupân. Chira ; reinoltă la 1792 de boerul Drugănescu.

RATZ, Giurgiu. General de frunte al lui Mihai Vodă, de neam sârb. Ban al Craiovei la 1591 și 1600. La 1603 comanda călărimea lui Radu Vodă contra lui Moise Szekely la Brașov. † 1611 în lupta de la Brașov cu Radu Șerban V.

RĂȚIU de Nagylak. Familie din Ardeal. — Ioan R. om politic, luptător naționalist (1828-1902).

RĂUT. Râu din Basarabia, afluentul principal al Nistrului.

RAZEȘ. Numele proprietarului de moșie, om liber, în Moldova; acelaș cu „moșnean“ din Țara-Rom. (de la maghiarul rászés). — (v. moșnean).

RAZIM (turc: Razelm). Lagună mare, lac în Dobrogea; veche formațiune a Dunării, comunicând cu Marea, și la sud cu lacurile Zmeica și Sinoe. Intindere 36.000 ha. Herodot îl numea „Preazimus“, alți vechi scriitori „Halmyris“, după orașul grec de acolo.

RAZU. Familie boer. din Moldova. — Costache R. Hatman și Caimacam la 1750.

RAFOV. Sat în Prahova. Biserica din 1724, de la Chivu Căplescu.

RAFOV. Boerii de la R. (Prahova) erau cunoscuți în Ț.-Rom. în sec. 16-17. — Miroslav vistier și m. Logofăt între 1580-1605.

RAIOASA. Sat în Teleorman, pe Olt, Movile. O întăritură de pământ „Gurguiul Nemților“.

RĂMEȘTI. Sat în Vâlcea. Biserica zidită la 1658 de Mitropolitul Ștefan.

RĂMEȚI. În Jud. Alba, la munte. Monastirea de acolo fondată în sec. 15, a fost dărâmată la 1762. Biserica refăcută la 1792.

RAMNIC. Râu în Vâlcea, format din pâr. Cheia și Olănești. Afluent al Oltului.

RAMNIC. Oraș din Ț.-Rom., Oltenia. Așezare frumoasă pe Valea Oltului. Târg vechiu din sec. 14; scaun al județului Vâlcea. Oraș domnesc din vremea lui Mircea. — Biserica episcopiei, veche fundațiune de la sfârșitul sec. 14. Restaurată la 1585 de episc.

Eftimie și Mihai; arsă în s. 18, fu rezidită de Climent episc. care făcu și bolnița, și din nou refăcută la 1856. Un paraclis dela ep. Grigore 1750. O cruce de piatră dela Constantin V. Șerban. S-ta Paraschiva e de la Pătrașcu Voev. 1557; renovată în sec. 18. Biserica cu Sfinții de la Episc. Grigore și alții, 1764. Maica Precista dela Mircea Vv., sec. 16, arsă și refăcută la 1747 de logof. Radu. Sf. Gheorghe din s. 16, renoită la 1681 de Teodosie mitropolit. — Scaun de Episcopie. Populația (1930): 15.000 loc. (Până în sec. 17 găsim numele sub forma: Râbnic).—La marginea orașului dealul Cetățuia (v. aceasta).

RAMNIC. EPISCOPIA de R. și Noul-Severin, datează din sec. 14. La început, cu titlul de mitropolie, a doua a Ț.-Român., numită a Severinului (pe la 1370-80). Restabilită cu scaunul la Râmnic ca episcopie, la sfârșit. sec. 15 de Radu Vodă V. Eparhia cuprinde Oltenia întreagă. — **EPISCOPI:** În sec. 15-16: Ilarion, Ioasaf, Iosif, Grigore, Onufre, Mihail, Daniil, Luca. Grigore II, Leontie 1535, Paisie, Eftimie, Mihail II 1577-91, Efrem 1591-3, Teofil 1593-1605, Efrem 1606-19, Teofil II 1619-36, Ignatie 1637-53, Dionisie 1654-6, Ignatie II 1658-67, Serafim 1658-70, Varlaam 1671-2, Ștefan 1673-93, Ilarion II 1693-1705, Antim de la Ivir 1705-7, Damaschin 1708-25, Ștefan II 1726-7, Inocent 1728-35, Climent 1735-49, Grigore 1749-64, Partenie 1764-71, Chesar 1773-80, Filaret 1780-92, Nectarie 1792-1813, Galacton 1813-24, Neofit 1724-40, Nifon (locuitor) 1840-50, Calinic 1850-65, Atanasie 1865, Inocent (locuitor) 1865-73, Atanasie 1873-80, Iosif 1880-86, Ghenadie 1886-98. Atanasie II 1898-1909, Sofronie 1912-18, Antim Petrescu 1918-21, Vartolomei Stănescu 1921.

RAMNIC-SĂRAT. Râu; afluent al Siretului în Ț.-Rom. Ese din munții Buzăului. Lung. aprox. 120 k. Primește: Râmna.

RAMNIC-SĂRAT. Oraș în Ț.-Rom., pe Râmnic S. Exista ca sat în sec. 15. Târg în al 17. Biserica Sf. Paraschiva (domnească), azi refăcută, e de la Ștefan Vodă, din 1474; Adormirea Maicii Dom-

nului, de la Mihai Cantacuzino, 1697, în locul altei vechi; B. Bagdat de la Dum. Bagdat, 1758; Robeasca din 1704 de Asanachi Nicolescu. Reședința Jud. R.-S. de la 1862. Populația (30): 15.000 loc.

RÂMNIC-SARAT, Județul. În Ț.-Rom. Numit până la 1860, „Slam-Râmnic“ (slavon) după râu. Munți; partea de jos șes întins; agricultură, podgorii, păduri. Ape: Buzău, Siret, Râmnic, Milcov. Înainte reședința erea la Focșani românești, de la Unire la Râmnic. Înțindere: 3324 k. p. Populația (1930): 185.000 loc.

RÂMNIC-SARAT. Bătălii. La vadul Râmnicului, lângă oraș, Ștefan al Mold. învinse pe Radu Vodă la 1473. — Tot în apropiere de oraș, la 1481, Ștefan Vodă învinse pe Basaraba cel tânăr.

RÂMNICEANU. Familie din Ț.-Rom. (București), de la Râmnic-S.

RANCACIOV. Monăstire mică în J. Muscel; rezidită la 1647 de Arsenie Șoianul căpitanul și soția lui Ana.

RAȘCA. Monăstire în Jud. Bala, aproape de Bogdănești. Zidită la 1532 de Petru Vodă și Macarie episcopul, în locul altei ruinate din sec. 15 de la Ștefan Voev. (În bis. morm. Anastasiei mama lui Alex. V. Lăpușneanu). Clădirea bisericii e după modelul Probotei. Fresce exterioare. Renoită la 1615 de vornicul Băcluc. Arsă la 1923, a fost restaurată.

RAȘCA. Un schit lângă Ivănceni, Jud. Orhei. Biserica de la Darie Donici din 1776.

RAȘNOV (Rosenau). Sat mare în J. Brașov. Pe deal, cetatea, burg medieval al Sașilor, ridicat se crede la încep. sec. 13 de Ordinul teutonic; în parte ruinat. (Popul. 5500 loc.).

RAU DE MORI-Suseni. În J. Huniedoara. Urme dintr'o monăstire din sec. 15-17.

RAUL BĂRBAT. În J. Huniedoara. Vechiu sat de cnezî rom. în sec. 14-15. — Rămășițe romane pe deal.

RAUL VADULUI. Râu de munte, afluent al Oltului. Înainte însemna granița spre Transilvania (în J. Vâlcea); de acolo începe defileul Oltului. Vechi întărituri romane lângă Olt (Poarta traiană). — În apropiere spre N., Turnul roșu. (v. Turnu-Roșu).

RAURENI. La sud de Râmnic (Vâlcea). Târg anual (bâlcu) la Sf. Maria (8 Sept.), datând din vremea lui Matei Basaraba, 1636. Se ținea înainte și la Ocnîța. In satul R. o biserică din sec. 18.

REBRIȘOARA. In Jud. Năsăud, pe Someșu mare. Arme din epoca de bronz (celte, dace).

REGHIN (germ. Regen; magh. Szás-Regen). Oraș din Transilv. pe Mureș (J. Mureș). Vechiu târg sas. Popul. (1930): 9200 l.

REGHINARI. Sat in J. Buzău (Vintilă Vodă). Ruinele monăst. Menedec pe deal, și ale cetățuei lui Vintilă Vodă.

REGI AI ROMÂNIEI. — Carol I, Domn al României, suveran independent, fu proclamat Rege la 14 Martie 1881. — Ferdinand I îi urmă de la 1914 la 1927. Mihai, minor cu Regență, 1927-30. — Carol II, Rege de la 1930.

REGULAMENTUL ORGANIC. După războiul rusotuc, prin tratatul de la Adrianopol, Rusia devine „putere protectoare“ a țărilor române, și până la împlinirea despăgubirilor impuse Turcilor, le ocupă din Feb. 1829 până in Apr. 1834. Sub administrația lui Kiseleff se promulgă la 1831 Regul. organic, pregătit de adunarea boerilor, un fel de constituție in care se prevedea și reglementa: Adunarea obștească (Camera), compusă din deputați boeri. Alegerea Domnului. Finanțele; recensământul; controlul. Raporturile între proprietari și țărani. Sfatul administrativ (guvernul); secretarii de ștat (miniștrii). Administrația. Comerțul, navigația. Carantina. Armata: „Oștirea pământescă“. Justiția. Boerimea. Funcțiuni și pensuni. Invățământ; eforiile. Monăstiri. — De și prea puțin liberal, R. O. a fost o instituție bună, fiindcă punea ordine într'o administrație inapoiată și introducea principiile unei guvernări mai moderne. Reg. Org. a rămas in vigoare până la Convenția dela Paris, 1858.

REICHERSDORF, Georg von. Secretarul Regelui Ferdinand și solul acestuia la Petru Rareș. In 1514 a publicat: „Moldaviae, quae olim Daciae pars, Choreographia“, importantă pentru istoria noastră.

REMAXOS. Rege al Geților, la început. sec. 2 a. Cr.; stăpâna în Scitia mică.

REMETEA. Sat vechiu în J. Timiș-Torontal. Așezare preistorică dacă.

RENI. Oraș și port în Basarabia, J. Cahul, la Dunăre. Erea târg din sec. 16 (Tamirova, Tomarova) iar în sec. 16-17 avea și o cetățue turcească, care ținea de Pașa de la Silistra. Popul. (30): 12.000 loc.

REPREZENTANȚA NAȚIONALĂ a Principatelor unite, compusă din Adunarea deputaților și Senat, a fost înființată la 1860. — (v. **Parlament**).

REPS. Numele german al vechiului târg Cohalm din Transilvania.

REPTA, Vasile Vladimir de. Mitropolit al Bucovinei și Dalmației 1898-1924. (n. 1841).

REȘCA (Récica). Sat în J. Romanați. Ruinele orașului roman Romula, cu multe resturi antice (v. **Romula**). — Biserica (fost schit) din 1781.

REȘITA. Oraș în Banat (J. Caraș). Mare centru minier (fier, cărbuni) și industrial. Uzine metalurgice de la încep. sec. 18. Populația (1930): 20.000 loc.

RETORIDI. Familie boer. în Ț.-Rom. pe la 1800, cu Petrache R., mare vornic.

REUS (Răus). Familie din Bucovina; în sec. 17 numită Mârza.

REUSENI. Sat în J. Suceava (Bucovina). Biserica zidită de Ștefan cel Mare la 1503, în amintirea părintelui său Bogdan Vv. ucis acolo de Petru Aron.

REÜSSMARKT. Numele german al comunei Mercurea din J. Sibiu.

REVISTE literare, istorice, de vulgarizare, generale, (Periodice). Cele d'întâi reviste în Ț.-Rom. și Mold. apar în prima jumăt. a sec. 19: „Albina românească“ a lui Asaki, la Iași, dela 1829-50. „Curier de ambe sexe“ al lui Eliade, la București 1836-47. La Craiova, Const. Lecca scrie „Mozaicul“ 1838-9. „Foaia sătească (Asaki), la Iași 1839-51. M. Kogălniceanu scoate la Iași „Dacia literară“ 1840, și apoi „Arhiva românească 1840-45. Mai târziu apar: „Revista română“, à lui A. Odobescu, 1861. „Arhiva istorică“, 1865, și

„Columna lui Traian“ ale lui Hașdeu. „Convorbiri Literare (Junimea: I. Negruzzi) la 1867. „Albina Pindului“ (Gr. Grandea) 1868-75. „Rev. Contemporană“ 1873-6. „Contimporanul“ (I. Nădejde) la Iași, 1881. „Literatorul“ (A. Macedonski) 1880. „Cimpoial“ (Damé) 1882-91. „Rev. pentru Istorie și Arheologie“ (Tocilescu) 1882-1906. „Revista nouă“ (Hașdeu) 1887-95. „Arhiva Soc. din Iași, 1889. „Viața“ (A. Vlahuță) 1893-6. „Literatură și Artă română“ (Ollanescu-Petrașcu) 1896-1905. „Semănătorul“ (Vlahuță-Coșbuc-Iorga), 1901-10; „Viața nouă“ (Densușianu) 1905-25. „Noua Revistă română“ (Răd.-Motru), 1906-16. „Viața românească“ (Stere) 1906. — În Transilvania și ținuturile din prejur: „Biblioteca românească“ (Zaharia Karkaleki, 1787-1856), 1821 și 1829-34, cea dintâi revistă română. „Foaia pentru minte și literatură“ (G. Barițiu) la Brașov, 1838-65. „Foaia Poporului“ (Russu Șirianu) Sibiu, 1892-7. „Familia“ (Vulcan) la Oradla 1865-1906.

REVOLUȚII. Răscoale sau răsmerițe ocazionale, au avut loc adesea în trecutul țărilor noastre. Până la o vreme însă, nu avem cunoștință de mișcări populare, ci numai de acțiuni politice ale boerilor contra unor Domni, pe cari reușeau sau nu să-i răstoarne. Mișcări sociale sunt de însemnat în sec. 17 în Ț.-Rom. împotriva Grecilor prea mulți de cari se înconjura unii Domni: La 1617-8 sub Alexandru Iliș boerii Olteni conduși de Lupu Mehedințeanul fac cea dintâi răscoală, care se sfârși cu moartea lui Lupu. — Tot boerii Olteni, sub Matei Basaraba, se ridică la 1631 contra Grecilor lui Leon-Vodă care învinse pe boeri la Dudești, dar o nouă luptă a lor, 1632, răsturnă pe Radu-Vodă și aduse Domn pe Matei. — (În Mold. la 1634, o răsvrătire la Iași sub Alex. Iliș, dete domnia lui Vasile Lupu). — O altă mișcare avu loc la 1668, în vremea lui Radu Leon. — Răscoala Seimenilor, care însângerează ultimul an al domniei lui Matei, avu-se un caracter special (v. Seimeni). — În Ardeal o răscoală populară a fost condusă de Horia (v. Horia). — Revoluția grecească (Eteria) de la 1821, a

turburat ambele țări prin venirea lui Ypsilante cu oaste adunată. Răscoala populară a lui Tudor Vladimirescu contra Grecilor începuse, și fu o piedică pentru planurile lui Y., care puse să omoare pe Tudor. Turcii puseră capăt aventurii lui Ypsilanti la Drăgășani.—Revoluția de la 1848. Mișcarea începută sub influența celei din Franța din acel an, se declară în Moldova, unde fu înăbușită de Mihai Sturdza. În Ț.-Rom. luând proporții în urma proclamației dela Islaz, Pr. Bibescu trebui să abdice după ce aprobă constituția revoluționarilor conduși de Hellad, Rosetti, frații Golești. Se formă un guvern provizoriu, înlocuind la cererea Turciei cu o locotenență domnească. Intervenția mai energică a trupelor turce și ruse suprimă mișcarea ai cărei capi fură exilați. O convenție rusă-turcă (Balta Liman) regulă la 1849 soarta principatelor și numirea noilor Domni.—În Transilvania, revoluția Maghiarilor din 1848, deslănțui pe a Românilor, cari se împotriveau alipirei Ardealului de Ungaria. Rezistența Rom. în munți, sub Avram Iancu, nu putu fi înfrântă de oștirea ung., și dete un ajutor neașteptat Austriei. Mișcarea nu aduse un folos imediat Românilor, dar pregăti cel puțin redesteptarea lor națională.

RIBIȚA. În munții Apuseni (Hunedoara). Biserica de la Jupan Vladislav din Ț.-Rom., fiica lui Ana și jup. Miclăuș, la încep. sec. 15 (zugrăvită 1417).

RINGALA (Maria). Doamna treia a lui Alexandru cel Bun al Mold. (1419), de care se despărți la 1421. Sora lui Vitold Ducele Litvaniei și vara Regelui Vladislav al Poloniei; fosta soție a lui Henric de Mazovia.

RIOȘANU. Familie boer. din Ț.-Rom., stăpânind moșia Râioasa (Jud. Olt-Teleorman), din secol. 16. — Stoica R. vistier al lui Mihai-Vodă, † 1620.

RIPICENI. — Sat în Jud. Botoșani. Pe malul Prutului, într'o peșteră, urme preistorice paleolitice.

ROABA. Lângă Căciulătești, în Dolj, se afla altădată un schit R., numit în sec. 16 ZDRALEA, fondat de Barbu Craiovescul pe la 1500-10; refăcut sub Ma-

tei Vv. de Popa Robu, de la care poartă numele R. In sec. 18 numit și „Flopul”. — O biserică ruinată.

ROBESCU. Familie boer. din Ț.-Rom. (Jud. Râmnic-Sărat) ; cunosc. din sec. 17.

ROBEȘTI. Sat în Vâlcea. Biserica dela Const. Robescu vâtaful, 1777.

ROBOTA. Se numea claca (lucrul datorit stăpânului de moșie) în Transilvania.

ROBII, ROBIA. În stare de robie (sclavie) se găseau în mod excepțional, în Ț.-Rom. și Mold., Țiganii, și la o vreme (în Mold. sec. 14-17) și Tătarii prinși. Țiganii apar ca robi în sec. 14 și fură liberați d'abia la mijlocul celui d'al 19. — Robul erea deplină proprietate a stăpânului, ca un bun mobil, putând fi vândut, schimbat, dăruit. Progenitura lui erea tot a stăpânului. În unele privințe însă, robul țigan se deosebea de sclavul antic : așa, proprietarul nu avea asupra lui dreptul de moarte ; condiția lui erea mai bună în general. — Robii ereau : domnești, boerești, monăstirești. R. a fost desființată definitiv prin actul de emancipare al Țiganilor la 1854. (v. și **Țiganii**).

ROBAIA. Schit, pe Valea R. la munte în Argeș. Fondat se pare la finele sec. 16 de Armeaga banul și neamul lui.

RODNA. Comună însemnată în Jud. Năsăud, la munte, pe Someș. Centru minier din vremea romană (aur, plumb, argint). Există din sec. 12: colonie săsească. La 1241 luată de Tătari. — În sec. 13 e amintit districtul rom. al R. (Vallis Rodnensis), alipit Bistriței la 1475.—Cetatea, ridicată poate la sfârșitul sec. 11, erea din sec. 13 proprietatea Reginei Ungariei. — Pop. 4700 loc.

ROEȘTI Peștena. În Jud. Vâlcea. Așezare preistorică.

ROGERIUS. Călugăr din sec. 13. A lăsat o descriere a năvălirii Tătarilor în Transilvania la 1241.

ROGOZ. Schit în Jud. Râmnic-Sărat, la Slobozia ; făcut la 1825 în locul altui de lemn de C. Ghimulea.

ROLES. Șef sau principe get, din partea de sud a Dobrogei actuale. Aliat al Romanilor la 29-30 p. Cr.

ROMALO. Familie b. din Mold., aflată acolo din s. 18 ; de orig. greacă.

ROMAN. Orașul. La 1391-2, Roman-Vodă ridică pe malul Moldovei cetatea Romanului (în documente slavone ale timpului: Novograd). De atunci datează și târgul, întocmit în preajma cetății, numit în sec. 15 și „Târgul de jos“. Din cetate (arsă de Corvin și refăcută de Ștefan, 1483) n'a mai rămas nimic. Roman I își avea scaunul acolo și câteodată și alți Domni. — Biserici : S-ta Paraschiva pare a fi o fundațiune a lui Roman I (soția sa Anastasia fusese îngropată acolo) ; — Episcopia actuală e făcută din nou de Petru Rareș la 1542 și terminată de fiul său Iliș. — Bis. Precista e de la Doamna Ruxanda a lui Alexandru-Vodă din 1568 (rezidit cu un spital, 1787) ; Bis. Albă (Sf. Voevozi) de la Ștefan Tomșa 1612, refăcută de Vasile Cantacuzen 1695 ; — Bis. catolică de la 1647 ; — o bis. armeană din 1609. — R. e din vechime reședința Jud. Roman și a episcopiei. — Populația (1930) : 29.000 loc.

ROMAN, CETATEA nouă de la. (v. Smedorova). — Cetatea veche (v. mai sus Roman, orașul).

ROMAN, Județul. Ținut din centrul Moldovei ; pe Siret și Moldova. Agricol. Numele de la cetatea și târgul Roman, reședința jud. — Câteva locuri istorice. — Intindere 2095 km. p. Populația (1930) : 151.000 locuitori.

ROMAN. EPISCOPIA de R. e întemeiată de Alexandru cel Bun pe la 1410. — Episcopul de R., care până la finele sec. 16 se numea Mitropolit (al Țării de jos), venea în rang după Mitrop. Mold. și Sucevei. — **EPISCOPII** : Calixt 1444-56, Visarion 1456-66, Tarasie 1466-88, Vasile 1488-1511, Macarie 1514-28, Dosoftei 1528-31, Macarie I 1531-58, Anastasie 1558-72, Gheorghe 1572, Eftimie, Efstatie 1577-80, Nicanor, Agaton 1584-95, Grigore 1595-7, Agaton iar 1597-1606, Atanasie 1616-30, Dionisie 1630-3, Mitrofan II 1633-41, Benedict 1641-2, Evgloghie 1642-51, Anastase III, 1651-8, Sava 1658-9, Dosoftei 1659-72, Teodosie 1672-74, Sava 1685-92, Misail 1693-1701, Laurente 1701-7,

Pahomie 1707-14, Sava II 1714-18, Gheorghe II 1718-24, Atanasie II 1724-30, Daniil 1730-1, Atanasie iar 1733-4, Teofil 1746-7, Ioanikie 1747-69, Leon 1769-86, Iacob 1786-7, Antonie 1787-96, Veniamin 1796-1803, Gherasim 1803-26, Meletie 1826-44, Veniamin II 1844-65, Atanasie III 1865-8, Isaia 1868-79, Melhisedec 1879-92, Inocent 1892-5, Ieronim 1895-7, Ioanichie 1897-900, Safirin 1900-12, Teodosie 1912-23, Lucian 1923.

ROMAN. Sub numele de „Ramunc“, poemul german medieval al Nibelungilor pomeneste de un Voevod din țara Valachiilor. — (v. *Niebelungen*).

ROMAN I, Domn al Moldovei 1391-94. Fratele și urmașul lui Petru I Mușat. Intemeetor al cetății și târgului Roman. În luptă cu Ștefan și cu Vitold al Lituaniei, pierdu domnia și fu închis în Polonia. Mormântul lui în bis. de la Rădăuți. Doamna lui era Anastasia.

ROMAN II. Fiul lui Illaș I și al Marinei de Polonia, ocupă scaunul Mold. ajutat de Poloni la 1447, tăia pe unchiul său Ștefan usurpatorul și domni cam un an, în luptă cu unchiul său Petru. Refugiat la Cracovia, muri la 22 ani.

ROMAN pribeagul. Domnișor din Mold., venit cu oaste dela Radu al Ț.-Rom. în 1506, pradă ținutul Putnei. Bogdan V. intră la rândul-i în Ț.-Rom.; războiul fu înălăturat prin sfatul Mitrop. Maxim.

ROMAN al lui Hierea (Hierescul). Boer al lui Mircea Vv. al Ț.-Rom., sol la Regele Poloniei, 1389.

ROMAN, Alexandru. Publicist din Ardeal; om politic, naționalist (1826-97).

ROMANAȚI. Județ din Oltenia, la Dunăre. Unul din cele mai bogate în rămășițe romane, pe teritoriul lui trecând drumul cel mare de la Dunăre spre munte: Antina Romula, Celei, Slăveni, Rusănești, Grojdibod, Hotărani, Rusănești, etc. Valul lui Traian. Monăstiri: Brâncoveni, Căluș, Hotărani. — Râuri: Olt, Olteț, Teslui. Reședința la Caracal. — Suprafața 4577 km. p. Populația (1930): 271.000 loc. — Numele, care apare în doc. din sec. 15, vine poate

dela Romula—Romuna, sau dela un nume personal Roman, Romanai.

ROMANE. Așezări, cetăți, orașe, ruine, resturi : —
 (v. **Abrittus**, **Abruttus**, **Abrud**, **Accidava**, **Adam-Ciissi**, **Aegyssus**, **Acruda**, **Albeni**, **Albota**, **Amutrium**, **Antina**, **Apele vii**, **Arutela**, **Arrubium**, **Ausdec**, **Axiopolis**, **Acmonia**, **Ad Pontes**, **Ad Panonias**, **Ad Aquas**, **Agnita**, **Aiud**, **Azizis**, **Alba-Iulia**, **Ampelum**, **Angustia**, **Apold**, **Apo**, **Apulum**, **Argidava**, **Arcovadara**, **Alburnus**, **Balotești**, **Ostrovu Banului**, **Batoți**, **Băsești**, **Beroe**, **Bisericuța**, **Bistreț**, **Bivolari**, **Bizone**, **Bobaița**, **Brabova**, **Brădești**, **Brastăvăț**, **Bresnița**, **Broscari**, **Bumbești**, **Buridava**, **Beclean**, **Berzovia**, **Blandiana**, **Brețcu**, **Burticum**, **Candidiana**, **Cacaleți**, **Capidava**, **Castranova**, **Câineni**, **Calafat**, **Călugăreni**, **Carsium**, **Celei**, **Cătu-nu**, **Cius**, **Ciovârnișani**, **Cetatea**, **Cioroiaș**, **Constanța**, **Corbu**, **Crivina**, **Călan**, **Canonina**, **Caput Bubali**, **Caransebeș**, **Carsidava**, **Cășei**, **Cașolț**, **Cedonia**, **Cenad**, **Centum Putea**, **Cersie**, **Cluj**, **Comidava**, **Costești**, **Crăvadia**, **Curtici**; **Daphnae**, **Dâlma**, **Dinogetia**, **Dionysopolis**, **Dioști**, **Dobra**, **Dobrogea**, **Drăgotesti**, **Drajna**, **Drobeta**, **Durostorum**, **Drumuri romane**, **Dakidava**, **Dej**, **Densus**, **Deva**, **Ekrene**, **Enlaca**, **Firizi**, **Frateria**, **Giurgiu**, **Gostavăț**, **Grojdibod**, **Govodarva**, **Gagane**, **Germisara**, **Ghelmaru**, **Gioagiu**, **Halmyris**, **Hinoc**, **Hinova**, **Histria**, **Hârșova**, **Ibida**, **Iglița**, **Islaz**, **Isvoare**, **Isaccea**, **Isvoru-frumos**, **Idata**, **Ieciu**, **Ilișna**, **Jidova** (**Berzovia**), **Luciu**, **Largiana**, **Lederata**, **Luncani**, **Măgurele**, **Malva**, **Menți**, **Gura-Motrului**, **Mueriș**, **Mangalia**, **Macedonia**, **Măidan**, **Marcodava**, **Musclinis**, **Mehadia**, **Micia**, **Moigrad**; **Noviodunum**, **Napoca**, **Oltina**, **Oltenița**, **Orevița**, **Ostrovu-mare**, **Orăștie**, **Orlea**, **Ocna-Sibiu**, **Odorhei**, **Optatiana**, **Orșova**, **Pantelimon**, **Pelendava**, **Peri**, **Pietroasa**, **Pons Aluti**, **Pons Vetus**, **Porolissum**, **Potaisa**, **Potula**, **Praetoria Augusta**, **Praetorio**, **Răcari**, **Racovița**, **Radomir**, **Reșca**, **Râul Vadului**, **Romula**, **Rusănești**, **Rusidava**, **Rodna**, **Roșia**, **Salmorude**, **Salsovia**, **Scărișoara**, **Severin**, **Siliștea**, **Șișești**, **Spanțov**, **Sucidava**, **Socarici**, **Șopârlița**, **Stoma**, **Sacidava**, **Salinae**, **Samum**, **Sangidava**, **Caput Stena-**

rum, Suceag, Surduc, Teculicium, Tomi, Troesmis, Troian, Transmarisca, Tropaeum, Tsierna, Turnu, Tibiscum, Turda, Ulmetum, Urlueni, Uioara, Ulpianum, Unguraș, Uroi, Vadastra, Valea Slavei, Vârcioara, Varadla, Veța, Vețel, Zaldapa, Zăvalu, Zîmni-
cea, Zeugma, Ziridava, Zlatna, Zurovara.

ROMANE, drumuri. — (v. **Căile romane**).

ROMANESCU. Familie boerească din Oltenia, după moșia Românești (Vâlcea) ; cunosc. din sec. 16.

ROMANII. In urma expedițiilor lui Traian in anii 101 și 105, Dacii fură subjugați și țara lor ajungând provincie romană, primi o suprapunere de elemente numeroase, aduse din intinsul împărăției. Colonizarea coprîndea Oltenia, Banatul și Transilvania, ținuturi unde s'a format limba românească din cea latină, repede adoptată de populația băștinașă. Amestecul legionarilor și colonilor romani cu această populație, dete naștere in veacurile ce urmară popoului român. Viața românească pătrunsese de-alungul Dunării de jos in Dacia, cu doi-trei secolii inainte de cucerirea ei. Moștenirea romană rămasă Românilor de la R. e in primul rând limba (derivată din vorbirea rustică, care se intrebuinta in toată împărăția) și oarecari obiceiuri și tradiții in viața socială. — Romanizarea unor părți din Dacia incepuse inainte de cucerirea ei, prin extinderea puterii sau influenței romane la Dunăre. Moesia (de care ținea și Dobrogea actuală) erea provincie romană din prima jumătate a sec. I a. Cr. Cetăți și orașe se intindeau de-a lungul mării și pe dreapta Dunării. Influența romană atinsese și Dacia limitrofă, in primul rând prin negoț. Odată cucerită și colonizată, D. ajunge un centru de viață romană. Limba și tradiția romană se mențin intre sec. 4-12 la populația daco-romană din munții Olteniei și Ț.-Rom. și platurile Transilvaniei și ale Banatului, de unde apoi, mai ferit de invaziuni, poporul român se răspândi in toate ținuturile ce ocupă acum. — (v. și **Românii**).

ROMANI, IMPERATORI. (Chronologia Imper. rom. de la Traian la Constantin) : — Traianus. 98-117 ;

Hadrianus 117-138 ; Antoninus 138-161 ; Marcus Aurelius 161-180 (între 161-69 cu Verus) ; Commodus 180-192 ; (Pertinax † 193, Dedius Julianus † 193, Niger 193-4, Albinus 196-7) ; Septimius Sever 193-211 ; Caracalla 211-217 ; Macrin 217-8 ; Heliogobal 217-22, Alexander Sever 222-235 ; Maximin 235-38 ; (Gordian II, 237) ; Gordian II 238-244 ; Filip Arabul 244-49 ; Decius 249-51 ; Gallus 251-3 ; Valerianus 253-60 ; Gallianus 260-68 ; Claudius 268-70 ; Aurelianus 270-75 ; Tacitus 275-6 ; Probus 276-82 ; Carus, Carinus, Numerianus 282-4 ; Diocletian 284-305 și Maximin 286-308 ; Constantius Chlorus 305-11 ; Maximin și Licinius 311-13 ; Constantin cel mare 307-337.

ROMANI. Sat în Vâlcea, pe Horez. Bis. din 1765.

ROMANUL, Miron. Arhiepiscop și Mitropolit rom. al Transilv., 1874-98.

ROMAN (rumân). Numele poporului nostru vine de la cel roman (Romanus). Forma modernă „român“ e întrebuințată cam din secolul 17, cea veche era: „rumân“. — Acest cuvânt a avut multă vreme și un înțeles restrâns, minor, însemnând pe țăranul șerb, neproprietar : „rumân“. (v. **Rumân**).

ROMANII. După retragerea stăpânirii romane, populația din Dacia se dezvoltă înainte, formând o națiune pe care, de pe atunci, putem să o numim „românească“. Temelia dacică românică a suferit în veacurile ce urmară înrâuriri de la neamurile ce trecură pe pământul ei. Viața Românilor din veacurile de mijloc nu ne e cunoscută din sec. 4 până în al 12, timp de cam un mileniu. Strânși prin văile și dealurile lor, Românii duceau o viață patriarhală, fără istorie, și vedeau pe rând trecând pe stăpânitorii vremelnici ai câmpiei și plaiurilor. Nu numai istoria poporului românesc, dar chiar acea a pământului locuit de el, e o pagină aproape goală până în sec. 13. La o vreme, Românii au fost coprinși de unii croniciari străini cari menționează țara noastră, sub numele Slavilor și Bulgarilor. În veacul 13, cei din Ț.-Rom. și Mold. de jos de astăzi, erau confundați cu Cumanii. Întăiele alcătuirii de stat în Oltenia și Ț.-R.

dau în sfârșit prilej străinilor să pomenească de ei în documente și cronici. — Până în sec. 14, România de azi n'a fost locuită de o potrivă pe întinderea ei. Astfel populația mai deasă era în Oltenia, Ț.-Rom. spre munți, Banatul, Ardealul de apus și mijloc. Câmpia de răsărit a Ț.-Rom. și Moldova de dincolo de Siret, la Nistru, erau sărace de locuitori din cauza popoarelor rătăcitoare dela Răsărit cari treceau sau se așezau acolo (în urmă Cumanii și Tătarii). Cei dintâi Voevozi din sec. 14 se întind spre Dunăre și răsărit (în Mold. spre Nistru și Bugeac), curățind țara de resturile Tătarilor. Această colonizare era îndeplinită la începutul sec. 15, odată cu unitatea etnică și teritorială a celor două țări. — În Ardeal pătrunderea Maghiarilor și colonizarea Secuilor și Sașilor a amestecat pe aceștia printre Români, cari însă s'au menținut în grupuri masive, mai ales în unele regiuni: Făgăraș, Huniedoara, munții Apuseni, Maramureș.

ROMANIA. Cele două țări, Țara-Românească și Moldova, alegând un singur domn (Alexandru Cuza) la 24 Ian. 1859, se uniră mai întâi sub numele de „Principatele-Unite“, apoi la 24 Ian. 1862 sub cel de „România“, cu capitala la București. Noul stat era un principat, având de suveran pe Domnul Rom. până la 1881 ; iar de atunci Rege al Rom. (Carol I).-Hotarele vechi rămân aceleași până la 1878, când R. pierde cele 3 județe ale Basarabiei, luate de Rusia, primind în schimb Dobrogea (două județe la Mare). În urma războiului balcanic, la 1913, câștigă quadrilaterul la sudul Dobrogei (azi două județe : Calliacra și Durostor). — După războiul cel mare, în 1918, Basarabia întreagă revine Românilor prin votul obștesc. Întinderea Rom. se îndoi apoi prin alipirea Bucovinei, a Transilvaniei și a țărilor din prejur (Bihor, Maramureș) și o mare parte din Banat, constituite prin tratatele de pace din 1919 și votul Parlamentului, 1920. — Suprafața Regatului în 1916 era de 138.000 km. p. cu 7.500.000 loc. în 1930 : 297.000 km. p. cu aproape 18 milioane loc. — Județele în cari

Rom. e împărțită sunt : 17 în Ț.-Rom., 13 în Moldova (+ 9 în Basarabia și 5 în Bucovina), 4 în Dobrogea, 19 în Transilvania și părțile din prejur, 3 în Banat. = ORGANIZAȚIE. R. e monarhie constituțională. O Cameră și un Senat formează Corpurile legiuitoare. Miniștrii diferitelor departamente constituiesc Guvernul. Administrația județelor e condusă de Prefecți, fiecare având un consiliu județean. Comunele de consiliu comunal cu un Primar. Justiția e împărțită în fie-ce județ de un Tribunal și mai multe judecătoria; de Curțile de apel depind mai multe tribunale; Curte de casație la București. Din punct de vedere militar, teritoriul R., cuprinde șapte corpuri de armată, a câte două divizii. Universități la București, Iași, Cluj, Cernăuți. — Orașe peste 100.000 loc.: București, Chișinău, Iași, Galați, Cernăuți, Cluj, Timișoara. — (v. și Țara-Românească, Moldova, Transilvania, ș. c. a.).

ROMANIEI, Casa Regală a. — (v. Hohenzollern și la Anexe, No. IV).

ROMULA. Ruinele Romulei, important municipiu apoi colonie romană, se află în Jud. Romanați, la satul Reșca (Reșcuța) de astăzi și se numesc de popor „Antina“. Numele mai vechi, dac, al așezării, eea probabil „Malva“. Antichități numeroase (inscripții, sarcofagi, stele, obiecte diverse, monede), din care cea mai mare parte s'au risipit, ca și clădirile. Cimitirul roman e pe locul satului Hotărani. — Acolo se întâlneau drumurile de la Dunăre, gura Oltului și Drobeta spre munte. Valul coloniei, ale cărui urme se văd, a fost ridicat de Imp. Filip la 248. (v. Antina și Malva).

ROSENAU (Râșnov). Burg și comună săsească, în apropiere de Brașov. — (v. Râșnov).

ROSETTI. Familie stabilită în Moldova din sec. 17, venită din Constantinopol; de veche origină italiană. — Constantin R., cuparul, avu un loc de seamă în politica Mold. după 1650, cu influență la Poartă († 1684). — Antonie, fratele său, fu Domn al Moldovei 1675-78. — Iordache, fiul lui Const., mare Postel-

nic, cămăcama la 1674 († 1709). — Manolache, mare Vornic, fratele său, la 1700. — Răducan, Hatman la finele sec. 18.—Iordache R. Rosnovanu mare Visternic, Prezid. al Divanului M., † 1836. — Veniamin, episcop de Roman 1844 † 51.—Nicolae R. Bălănescu, om politic (1829-1884).—Teodor, magistrat, om politic, Prezident al Consil. (1834-1923). — Radu, istoric, scriitor (1853-1926). — Mai multe ramuri ale familiei în Moldova (Bibica; Rosnovanu, Solescu, Bălănescu, Răducanu, Ciortescu, Tetzcanu, numite după moșie).

ROSETTI. Familia R. din Ț.-Rom. e o ramură a fam. R. stabilită în Mold., din care se despărți în sec. 18. — Nicolae R., comite, mare Logofăt, are ginerelul lui Constantin V. Brâncoveanu (1730). — Constantin (1816-1885), patriot, om politic, ziarist, scriitor, membru al guvern. dela 1848, unul din șefii partidului liberal. Soția sa, Maria Grant, † 1893.—Vintilă, fiul său, scriitor, ziarist (1853-1916).—(v. și *Literatura*).

ROSCA. Familie boerească din Mold., sec. 16-17. — Grigore R., Mitropolit al Moldovei, 1541-46, văr cu Petru Vodă Rareș. A făcut adaose și frescele exterioare de la mon. Voroneț. — Constantin, pârcaľab de Hotin, mare Vornic, † 1640.

ROSCANI. Sat în Jud. Covurlui, la apus de Cahul. La 1574 Iunie, după bătălia de la Cahul, Ion Vodă al M., se retrase acolo; predându-se Turcilor fu ucis.

ROȘIA (Verespatak). Comună mare în Jud. Arad. Mine, cunoscute din antichitate (aur, aramă, argint). Acolo are Alburnus major pe vremea Romanilor.

ROȘII (Roșii de țară). Călărimea de frunte a Ț.-Rom. de altădată, are compusă din boeri de țară, cari, după vestminte, se numeau Roșii, roșiori (Tunica roșie cu podoabe sau găitane de diferite culori, verzi, galbene. Tot ca R., dar deosebiți prin culoarea verde a hainei, ereau verzișorii). Din vechi, neamurile de țară dau contingente de roșii, la început miliție feudală care se aduna la chemarea Domnului și are răsplătită de acesta pentru fapte vitejești. Ei sunt călărimea care forma „Curtea“ la război, alături cu boerii, în sec. 15-16. Comandantul lor

general erea marele paharnic, care avea sub ordine mai mulți căpitani peste cete. Până în vremea lui Matei, R. ereau până la 6000 ; numărul lor scăzu apoi repede. În sec. 18 nu mai existau. În Moldova nu ereau Roșii. — Numele de ROȘIOR a fost reinviat în sec. 19, sub Pr. Carol (1869), cu înființarea primului regiment, la reorganizarea armatei.

ROȘIORII DE VEDE (exact : ROȘII de V.) Oraș în Jud. Teleorman. Exista în sec. 16 ; târgușor pe vremea lui Mihai-Vodă. Până la 1829 a fost scaunul județului. În veacul 16-17 erea căpitănie de roșii de țară, de unde îi vine numele. O biserică ruinată din sec. 17. — „La cetate“ urme de șanțuri ; și alte resturi romane la Uriul. — Populația (1930) : 11.000 l.

ROTAREA. Lângă Cătina, în Jud. Buzău. Ruine de ziduri „biserica tătarească“, ne determinate.

ROTBAV (Nádpatak). În Jud. Brașov. Resturi protoistorice (ep. de bronz și fier).

ROTOMPAN. Familie de boeri din Mold., sec. 14-16. — Stanislav R., sub Ștefan I, 1387, apoi sftnic fruntaș al lui Alexandru Voev., † pe la 1412. — Ștefan R., 1395. — Avram R., boer al lui Petru Rareș, ucis de acesta la 1540.

ROTOPĂNEȘTI. Sat în Jud. Baia (Suceava), dând din sec. 14 (de la fam. Rotompan).

ROVINARI. Sat în Jud. Gorj. Urmele unui lagăr roman.

ROVINE. Localitate în Ț.-Rom., pe lângă Dunăre, unde Mircea Voev. birui pe Sultanul Balazid la 1394 (prob. în Dolj, unde se află un loc Rovina lângă Scăești, pe Jiu, în jos de Craiova. Rovină înseamnă loc nomolos-mlaștină).

ROXOLANI. Popor sarmat de stepă, care prin veacul 1-2 p. Cr. se întinsese de peste Nistru în părțile Basarabiei de azi, spre Dunăre-Pрут.

RUBIA. Monedă turcească. — (v. monede).

RUCAR. Sat mare în Muscel, la munte. Din sec. 14-15 acolo erea vama spre Transilvania. Sat domnesc de paznici la graniță. Tradiții și legende despre Negru-Vodă, pe vremea cărui ar fi fost inte-

meiat. R avea din vechi un pârcaľab (judet) deosebit, un drept confirmat de Domnii din al 16 până în al 19 sec. (1802). Biserica din 1773, pe locul altei vechi. — La Posada, în apropiere, ruine romane și medievale.

RÜCKMANN, Petre, baron de. Agent și consul al Rusiei la București, între 1834-39.

RUDA. Sat în Argeș. Biserica din 1623 (fresce ale epocii).

RUDARI. Țigani domnești, liberi, cari lucrau obiecte de lemn cioplit (albi, talere, linguri). Uneori se numeau astfel și aurarii.

RUDEANU. Boerii dela Ruda și Râmnic (Vâlcea-Argeș), sunt cunoscuți în Ț.-Rom. din sec. 15 și familia lor e printre cele puternice ale Ț.-Rom. în al 17. — Gheorghe dela R., mare Logofăt în sec. 16. — Fiul său Teodosie, mare Logofăt al lui Mihai-Vodă, unul din boerii de frunte ai timpului, † 1603 ; — eră frate cu Chirca m. Paharnic, cu Sima, soția lui Stroe Buzescul, și cu Vlad mare Logofăt † 1630. — Teofil, Mitropolitul Ț.-Rom. 1638-48, fiul lui Teodosie. — Chirca Rud., mare Ban de Craiova 1655-57. — Chirca dela Curtișoara, mare Ban 1674. — Diicul, clucer și m. Logofăt al lui Brâncoveanu-Vodă 1690. — Boerii dela DRAGOEȘTI au aceeași origină cu ei, în sec. 16.

RUDEȘTI. Sat în J. Dorohoi. Pod vechiu de piatră zis „al lui Tăut“ (sec. 15-16).

RUFET. Cuvânt turcesc care însemna breaslă, corporație. Rufetaș = breslaș (în Mold.).

RUGHI. Un schit în Basarabia, J. Soroca. Biserică din sec. 17, ruinată.

RUGINEȘTI. Sat în Putna, pe Siret. Așezare din epoca de bronz, protolstorică (ceramică pictată).

RUGINOASA. Sat în J. Baia. Fosta moșie a Princ. Cuza (înmormântat în biserica de acolo), cu palatul său, acum un spital. — Așezare preistorică (eneolitic).

RUINE, de cetăți, clădiri, case, fortificații, din deosebite vremi, se află în multe localități ale țării. Mare

parte sunt reduse numai la urme de zidării sau de șanțuri, așa că nu se poate determina nici epoca, nici natura lor : unele sunt așezări daco-gete, altele romane, din epoca barbară, din yeacurile de mijloc sau moderne.—(Pentru ruinele cetăților cunoscute, v. la **numele fie-cărei**. Pentru cele anonime sau neidentificate, numite obișnuit cetățuia, cetatea, grădiștea, v. **numele localității unde se află**).

RUMAN ; RUMANIA. Țăranul neliber din Ț.-Rom. (șerb, clăcaș) se numea în vechime „rumân“, în Moldova „vecin“. (În docum. slavone sunt numiți „vecini“, uneori „vlahi“, alte ori „poslușnici“). Rumân era lucrătorul de pământ, a cărui muncă aparținea stăpânului de moșie, boerului. Din sec. 14, de când e constatată în Ț.-Rom. până în al 17-lea, rumânia era fixată prin datină, în urmă (sec. 17) nu se mai dobânda decât prin vânzarea formală și închinarea omului ca rumân. Proprietarul moșnean, care își vindea pământul, devenea din obicei rumân. R. formau o clasă socială deosebită probabil înainte de alcătuirea Statului, oposabilă categoriei oamenilor liberi, proprietari (cneji, judeci, moșneni, boeri-stăpâni). Rumânia era o situație moștenită. Eșirea din această stare, „iertare de rumânie“ (judecire, megieșire), se prezinta ca o milă a stăpânului, se făcea prin răscumpărare de la acesta și era consfințită prin dobândirea unei proprietăți. Femelle toate erau libere. R. nu puteau părăsi moșia fără învoirea stăpânului, și atunci în schimbul despăgubirii „găleata“. R. erau de obicei vânduți odată cu pământul, dar se puteau vinde și singuri (își vindeau „capul“). — R. nu puteau avea proprietate personală. Ei puteau fi cumpărați de aiurea pentru moșii pustii. — Emanciparea rumânilor (răscumpărarea) se înmulți în sec. 17, sporind numărul țăranilor liberi. Pe la mijlocul sec. 18, rumânia dispăre. — Sub numele de „sat“ și uneori de „case“, se înțelegea (sec. 15-16) colectivitatea rumânilor dintr'un sat. — Indatoririle rum. către stăpân constau în: claca sau lucru, dijma sau „găleata“, adică parte din recolta de grâu și fân de

pe „delniță“, și „datul“, dijma vitelor și stupilor. — „Legătura lui Mihai Vodă“ (1596) privitoare la rumânii fugiți din deosebite cauze, hotăra : „care pe unde va fi, acela să fie rumân veșnic unde se va afla“. Foștii lor stăpâni nu-î mai putea astfel aduce cu sila înapoi. Acești rumâni se numeau „de legătură“. — Prin reforma lui Const. Mavrocordat la 1746 (în Țara Rom., și peste 3 ani în Mold.) se decretă liberarea rumânilor: ei nu mai datorau decât o clacă stăpânului moșiei. In mod practic însă, situațiunea lor rămase aceeași. (v. și *olaca*, *vecin*).

RUNCU. Sat în J. Romanați. Biserica zidită de Dobromir marele Ban la 1586.

RUPTA. Contribuția fiscală a negustorilor, după invoială, cu rupta. — **RUPTAȘII** erau cei ce plăteau astfel de dare (sec. 18).

RUȘANEȘTI-de-câmp. În Romanați. Urme romane. (Într'o măgură, stelă funerară și obiecte div.). Pe calea romană Romula-Islaz.

RUS (Oroszmezö). În J. Someș. Stațiune cu obiecte din epoca de bronz.

RUSIA. Amestecul și influența Rusiei în țările române, începe dela Petru cel mare.—**ȚARII R.** în sec. 18 și 19: Petru cel mare 1682-1725, Caterina I 1725 - 27, Petru II 1727-30, Ana 1730-40, Ioan VI 1740, Elisabeta 1741-62, Petru III 1762, Caterina II, văduva lui, 1762-1796, Paul I 1796-1801, Alexandru I 1801-1825, Nicolae I 1825-1855, Alexandru II 1855-1881, Alexandru III 1881-94, Nicolae II 1894-1917.

RUSIDAVA. Stațiune romană lângă Olt, la Zlătărei, mai sus de Drăgășani. (Numele e al unei vechi așezări dace).

RUSSO, Alecu. Literat, patriot moldovean (1815-1859).

RUSU. Familie boerească din Moldova (Basarabia).

RUȘAVA. Cetate turcească într'un ostrov al Dunărei, mai jos de Orșova act. (v. *Ada Kale*).

RUȘI. Populația rusească din Basarabia e așezată acolo din vremea ocupației ruse 1812-1918. Rușii de nord sunt în număr restrâns; Ucrainenii (și malo-

ruși) formează majoritatea. Acești din urmă sunt numeroși și în Bucovina. — (v. **Ruteni**).

RUȘI. Se zicea în românește orașului bulgar Russe (numele turcesc : Rusciuk) din Bulgaria, la Dunăre, unde se afla și un pașă turc. — La 1595, Ian. 25, Mihai Vodă atacă R. și înfrânse pe Mustafa Pașa.

RUTENII. Ucrainenii și Malorușii (Rusnaci), coborâți din Podolia și Galiția sunt numeroși în Bucovina de sus, unde pătrunderea lor începuse din vechime, și în Basarabia de sus. Numărul lor creșcu mult în sec. 19, pe timpul stăpânirii austriace în Bucovina (cu deosebire în Jud. Cernăuți, Storojineț, parte din Rădăuți) și rusești în Basarabia. Huțanii sau Huțullii din sudul Bucovinei sunt R. amestecați cu Români.

RUXANDA. — Doamne și Domnițe :

RUXANDA. Doamna lui Bogdan III al Mold. (1513), fiica lui Mihnea Voev. al Țării-Rom. ; † 1518. Fusese întâi soție lui Dragomir Logofătul.

RUXANDA. A doua soție a lui Radu Vodă de la Afumați, al Țării-Rom. (1526) ; fiica lui Neagoe Basaraba și a Despinei. Mai târziu soția vărului ei Basaraba pretendentul.

RUXANDA. A doua soție a lui Radu Vodă VII (Paisie) al Ț.-Rom.

RUXANDA. Fica lui Petru Rareș și a Elenei. Logodită cu Joldea, fu luată de soție de Alexandru Lăpușneanu al Mold. (1554) ; tutoare în domnia fiului ei nevrâstnic Bogdan IV ; n. pe la 1534, † 1569 (mormântul în mon. Slatina).

RUXANDA. Fica lui Skarlatos din Constantinopol. Doamna lui Alexandru III Coconul al Ț.-Rom. (1622) ; apoi soția lui Mavrocordatos ; † 1648.

RUXANDA. Fica lui Vasile Lupu al Moldovei ; soția (1650) lui Timuș Hmielnitzki Hatmanul Cazacilor. † 1687, ucisă de tâlhari la Neamțu.

S

SAAC. Numele prescurtat al vechiului județ Secueni din Țara-Rom. (v. Secueni).

SABAR. (Râstoaca). Rlușor, în J. Dâmbovița-Ifov, afluent al Argeșului.

SABIA. Nume obișnuit pentru arma de tăiere a călărimei. Cea dreaptă cu două tășuri, întrebuințată în vremea mai veche s'a numit și „spată“ (în sec. 15 în Ț.-R. se numea și „corda“ și „meci“) sau pa-loș. Sabia încovoiată, după felul oriental, înlocui pe cea dreaptă, și din sec. 16 erea cea obișnuită în țările noastre.

SABINUS, Oppius. Proconsul în Maesia, pe vremea lui Domițian. Atacat de Daci și ucis la 85 p. Cr.

SACALUȘE. Se numeau în vechime tunurile scurte (mortiere) sau piulițe.

SACEA. Căpetenie a Cumanilor și Românilor din părțile Dobrogei, a 1090.

SĂCEL. În J. Gorj, pe dealul Jidovul, urme de zidării (romane).

SĂCELE. Sat românesc din J. Sibiu. În sec. 14 făcea parte din districtul Amlașului al Domnilor Ț.-Rom.

SACI. Erau Sciții din Asia, din cari unele triburi ajunseseră în Dacia. (v. Sciți).

SACIDAVA. Localitate daco-romană la S. W. de Apulum în Transilv.; pe la Sebeș sau la Miercurea actuală. (J. Sibiu).

SACNASIU. Odaie sau balcon închis cu geamuri, la casele vechi, loc de ședere sau de lucru al femeilor (după felul turc., sec. 17-19). La Curte, odaia de ședere a Doamnei.

SADOVA. Monăstire în J. Dolj; fundațiune a Banului Barbu Craiovescu din s. 16. Biserica actuală zidită de Matei Vodă la 1633 (reînaltă la 1792). Alături o bolniță părăsită din aceeași epocă. Zidurile mari de înconjur, ruinate. — În apropiere, la 1784 luptă între Austriaci și Turci.

SAFTA. Doamna lui Gheorghe V. Ștefan al Mold. Din neamul boerilor Boul; † după 1665.

SAFTICA. Sat în J. Ilfov. Biserica din 1801 dela Radu și Safta Slătineanu.

SAFTOI. Familie b. din Gorj; cunoscută din sec. 16.

SAHARNA. Monăstire pe Nistru, J. Orhei din s. 18.

SAIT. Cuvânt turcesc care însemna : trimis, curier.

SAIVAN. (turc. : Saivant). Cortul de ceremonie al Domnului (sec. 18).

SAKELARI. Familie din București (s. 19). Baron Constantin S., bancher, consul al Prusiei, 1840. — Othon (1837-189.), colonel de cav., comandă o brigadă la Plevna 1877.

SALAJ. Județ în N. Transilvaniei. Apare ca comitat ungar din sec. 12 (Szilágy); a fost refăcut mai târziu (1876) din comit. Crasna și Solnoc de mijloc. După unirea cu România, jud. actual i s'a adăogat o parte din Satmar. — Ruri : Someș, Crasna. — Reședința la Zalău. Intindere 3816 k. p. Populația (30) : 346.000 loc.

SĂLAȘ. Ceată sau grup de robi țigani. (În înțeles vechiu obișnuit : așezare, locuință).

SĂLAȘU de sus. În J. Hunedoara. Ruinele unui castel din sec. 13-15 ; al familiei rom. Ungur. — Urme de așezare dacă. — Biserica din 1791.

SALCUȚA. Sat în Dolj. Așezare preistorică (neolitică și bronz : unelte, statuete, etc).

SALGO. Cetate în teritoriul Amlășului rom., lângă Siliște, de la începutul sec. 13. După 1453 rămasă orașului Sibiu. Ruine.

SALINAE. (Salinis). Localitate romană în Dacia superioară, unde se află azi Vințu de sus (în J. Turda), pe Mureș.

SĂLIȘTE. Comună românească în J. Sibiu, înfloritoare. Populația 4800 loc.

SALONTA (magh. Nagy Szolonta). Oraș în J. Bihor, la câmp. Centru maghiar. Populația (30) : 15.200 loc.

SALMORUDE. Cetate romană pe Dunăre (br. St. Gheorghe) aproape de satul actual Morughiol. Ridicată în primul secol p. Cr., ea a durat până spre sfârșitul sec. 5 (arme, monede, div.). În legătură cu Halmyris și poate identic cu acesta.

SALSOVIA. Oraș cu cetate antică lângă Dunăre (br. Sf. Gheorghe), unde e astăzi Beștepe, aproape de Mahmudia (J. Tulcea). Ruinele cetății romane din sec. I (șanțuri, apeduct, inscripții, olării). Dărîmată de Goți în sec. 4, se ridică iar și mai erea în ființă în al 9.

SALZA, Hermann von. Vestit mare magistrul al Ordinului cav. germani (Teutonice). După ce părăsi țara Bârsei la 1225, cuceri Prusia. (1172 † 1239).

SAMA (seamă). Recensămînt, statistică fiscală (sec. 17—19). De unde :

SAMEȘ. Funcționar, ajutor al Ispravnicului, însărcinat cu administrația fiscală, strîngător al dărilor și casier al județului (în sec. 18-19).

SAMARA. Sat în Argeș. La cătunul „Orașu“, urme dintr'un târg vechiu.

SAMUM. Localitate daco-romană pe Someș, la Cășei de azi, la N. de Dej.

SAMURCAȘ. Familie boer. din Ț.-Rom. (București). — Constantin S., vornic, căimacam la Craiova 1821-2.

SAMURCAȘEȘTI (Ciorogârla). Monăstire în J. Ilfov. (v. Ciorogârla).

SANGIAC. Se numea steagul dat de Sultan Domnitor români la confirmarea în domnie (s. 17-18).

SANGIAC (liva). Districtele în cari erea împărțită Impărăția turcească ; sub diviziune a vilaietului sau provinciei. Capul unui s. erea Mutașeriful sau Sangiac-Bey (din sec. 16 pașă cu 2 tuiuri). Sangiacurile vecine cu Ț.-Rom. și Mold. erau : S. de Vidin, de Nicopoli (de care țineau raiatele Giurgiu, Brăila și Turnu), Silistra, Tulcea, Bender, Akkerman. (v. și vilaiet).

SANGIDAVA. Localitate dacă, în Transilv., la Toplița de azi. (J. Mureș).

SAN-STEFANO (Santo Stefano). Tratatul de la S. S., 3 Martie 1878. — (v. la Tratatate de pace).

SĂRAC (sirac, sireac). În vechime se zicea „sărac“, rumânului, țăranului neproprietar (sensul : lipsit de orice avere). „Sărac“ și „rumân“ ereau termeni sinonimi în Țara-Rom.

SARACEI. Corp de călărime, oaste slabă, recrutat din București (sec. 17), sub căpitanul spătariei.

SARACINEȘTI. În J. Vâlcea. Schit din sec. 15 (există la 1435). Refăcut și biserica zidită de boerii de la Sărăcinești și Păușești și de episcopul Ștefan la 1668.

SARACINEȘTI (com. Robești), în Vâlcea. Resturi de zidăria romane.

SARARIT. Dîjma de la sare din ocnele și munții județelor Secueni, Buzău și Vâlcea ; altă dată venitul Doamnei.

SARATEANU: Familie boer. din J. Buzău, unde stăpânea moșia Sărata. Dragomir postelnic 1580. — Constantin S., magistrat, Regent în 1929-30. (1862-1935).

SAREA. Din vechi timpuri sarea, unul din principalele produse ale țărilor rom., era scoasă și exportată. Încă din sec. 14 (Mircea Vv.), salinele și ocnele (Ocnele Mari, Telega în Ț.-Rom., Ocna în Mold.), erau proprietate și venit al Domnului, până la 1830 când se făcură venit statului, urmând să fie arendate ca înainte. De la 1860 sunt exploatare de stat în regie.

SARESAU (magh. Szarvaszó). Sat în Maramureș. Stațiune protoistorică din sec. 9-8 a. C. (obiecte de bronz și aur).

SARMAȚI. Vechii scriitori cuprindeau sub acest nume populațiile din Rusia sudică și apuseană de astăzi : un amestec de popoare scitice (iraniene), asiatice (mongolice), cu vechi Slavi din spre apus, amestec din care coboară o parte din Ruși, Ruteni. Tribunale sarmatice ale Roxolanilor și Jazigilor, din sec. 2 și 3 p. Cr., au fost în atingere cu părți din Moldova de azi.

SARMISEGETUZA (Sarmategete, Sarmazega). La satul de azi Grădiștea, la S. W. de Hațeg în munții Sebeșului (J. Hunedoara), în localitatea dacă S. (probabil reședința Regelui Decebal), Traian întemeiează orașul rom. **ULPIA TRAIANA** Augusta Dacica Sarmisagetusa, rămasă capitala Daciei și reședința guvernatorului roman. Săpăturile, ce se urmează încă, au dat la iveală acolo construcții importante de piatră și ziduri puternice, forum, sedes Augustalium, amfiteatrul, altare, terme, sculpturi. Cetatea, ale că-

rei ziduri de piatră închideau orașul, erea pătrată. Necropolă (sarcofagii). — In sat, muzău arheologic roman.

SARPEGA Carabied. După moartea lui Ion Vodă cel rău, doi frați ai lui după mamă, fură pretendenți la scaunul Moldovii : — Ion, poreclit „Potcoavă“ și „Crețul“, care venind cu Cazacii goni pe Petru Vv. în Dec. 1577. Urmărit de Turci, fugi în Polonia, unde i se tăia capul. — Alexandru isgoni și el pe Petru Vv. dar fu ucis de acesta și de Turci în Feb. 1578. — Un al treilea frate Constantin, și Petru Cazacul fiul lui Alex., încercară în zadar să le urmeze.

SAS, fiul lui Dragoș, fu al doilea voevod în Țara Moldovei, pe la 1350-55. Luptă cu Tătarii rămași dincolo de Siret, apoi cu vărul său Bogdan care năvăli asupra lui și de care poate fu ucis. Scaunul lui erea în cetățuia dela Baia. Avu 3 fil : Balc Voevodul (v. Balc), Drag, voevod de Maramureș și Ioan, comite al Secuilor.

SASENI vechi. Sat în J. Buzău. Așezare preistorică pe dealul Panduru.

SASAII. Colonizarea germană în Transilvania, începută de Regele Geza II la 1145, fu continuată de urmașii lui din sec. 12 și 13. Aduși din părțile Rinului și Moselei (Lotaringia) și alte regiuni ale Germaniei, coloni se așezară întâi în valea Oltului (ca centru Hermannstadt, Sibiul), în a Târnavelor (Schässburg-Sighișoara, Mediaș, Cinc), apoi în Țara Bârsei (aduși de Ord. teutonic) și la N. W. (Bistritza), alții prin deosebite părți (Turda, Dej, Cluj), și ridicară burguri și orașe. Acești coloni sunt cunoscuți sub numele de Sași (Sachsen), în mod impropriu, fiind că cea mai mare parte veneau din ducatele Lotaringiei și Franconiei, mai puțini din Saxonia veche și Suabia. — Sașii s'au bucurat de privilegiu și de autonomie sub comiții lor, cari depindeau de Regele Ung. Andrei II dete la 1224 o diplomă prin care întărea drepturile lor, coloniile alcătuind un „fundus regius“, comunitate deosebită. Comițele S. erea judecătorul înalt și comandant în război. Drepturile de atunci

ale comunității din Sibiu fură întinse și celorlalte din Ardeal. Sub regii angevini, S. fură împărțiți pe scaune : „Provincia Cibinensis“ avea 7 scaune, fiecare cu un jude regesc numit, și cu jurați aleși (v. scaune). Matei Corvin le acordă drept de alegere al juzilor și comiților și de a avea adunare națională, „universitas Saxonium“. — După 1547, Sașii îmbrățișară reforma luterană. — Sub stăpânirea austriacă, în secolul 18, privilegiile le fură restrânse ; iar după 1848 constituția lor fu suprimată ; un nou statut fu aplicat la 1867. — Populația sasă a Transilvaniei e concentrată în Jud. Târnava mare, Sibiu, Năsăud, Brașov. — În sec. 13-14 Sașii se întinseră și în Țara-Rom. (Câmpulung, Argeș și alte târguri), în Moldova (Baia, Siret, Neamtz), unde păstrară așezarea lor comunală până mai târziu, dar unde s'au românizat cu timpul. De altă parte legăturile de comerț ale Ț.-Român. cu Brașov și Sibiu, și ale Moldovei cu Bistrița au fost foarte strânse din sec. 14 până în al 19.

SAT (așezări, comune, cătune). Documentele ne-au păstrat numele multor sate din secolul 14 și 15 astăzi încă în flință. Dispariția altora se explică prin emigrare, năvăliri, loc neprielnic și prin nevoile stăpânilor de moși cari le strămutau. — Numele sateilor vine dela împrejurări naturale, înfățișare, formă, etc., sau dela nume omenești. (v. la nume de localități). — În vechime, până prin sec. 17 se înțelegea prin „sat“ și colectivitatea „rumânilor“ dintr'o localitate. — „Slobozia“ înseamnă sate cu locuitori liberați, sloboziți de dări sau de rumânie. — „Siliște“ e locul unde a fost un sat. — (Cuvântul sat derivă din latin. fossatum).

SĂTENI. În J. Dâmbovița. Biserica zidită la 1669 de boeri Săteni, înrudiți cu cei dela Doicești.

SATARGII. Oameni din garda Domnului (sec. 18), care purtau satăre sau halebarde. (turc.).

SATMAR (magh. Szatmár Németi). Oraș în N. României, pe Someș. Exista în sec. 12 și fu unit mai târziu cu satul de coloni germani Nemet. Oraș liber

regesc în sec. 13. Reședința Jud. Satmar. Centru maghiar. — Populația (1930) : 50.000 loc.

SATMAR (inexact : Satu mare). Județ, la N. de Transilvania. Vechiul comitat ung. Szatmar. O parte din el a fost trecut mai târziu J. Sălaj. Străbătut de Someș. În sec. 14 erau acolo mai multe knezate românești. (După 1380, comite de S. erea Drag de Maramureș). — Localități preistorice. — Reședința la Satmar, de unde și numele. Alte orașe : Baia mare și B. Sprie. — Suprafața 4902 k. p. Populația (930) : 294.000 loc.

SATU-MARE. În J. Rădăuți. Într'o movilă s'a aflat un mormânt scitic (arme de bronz și fier).

SATU NOU. În J. Constanța. Pe dealul „la cetate“, ruine și rămășițe antice.

SATURNINUS, M. Aponius. Guvernator al Moesiei ; în iarna an. 68 bătu pe Roxolani năvălitori peste Dunăre.

SAVA Gotul. Misionar creștin, ucis de Goșii lui Atanaric în Ț.-R. (s. 4).

SAVA armașul. Boer de încredere al lui Mihai Vodă. Ucis la Cluj, 1600.

SAMBATA de sus. În J. Făgăraș. La 1688 Constantin Brâncoveanu zidi acolo o mănăstire, pe moșia lui donată de Pr. Apaffy. (Desființată 1785). Biserica ruinată în s. 18, e azi refăcută.

SAMBOTEANU. Familie boer. din Gorj, de la Sâmbotin.

SAMBUREȘTI. În J. Olt. Biserica din 1611, zidită de Marcu vel armaș și jup. Rada. Ruinele caselor lor. — Pe dealul Rudăria urme de ceramică antică.

SANGER. Sat în J. Prahova. Biserica din 1816 de la Alecu Văcărescu.

SANGIORGIU. Sat în Timiș-Tor. Mănăstire sârbească fondată la 1487 de Ion Brancovici.

SAN MICLĂUȘU mare. Orașel în J. Timiș-Torontal, unde s'a aflat un tezaur (vase de argint interesante) din sec. 10, considerat ca peceneg. (Muz. din Pesta).

SANT IMBRU. Comună în J. Ciuc, pe Olt, la sud de Miercurea C. La „Cetățuia“, urme de castru roman.

SAN-PETRU (Petersberg). Sat aproape de Braşov. Pe deal ruinele unui burg medieval.

SANT (sfânt), **SANTĂ**. V. numele începând cu acest cuvânt, la **ST.**, **STA** şi mai sus.

SANTA MARIA Orlea. Sat în J. Huniedoara. Biserica rom. din sec. 13, cu fresce de atunci.

SANTILIE (Sf. Ilie). Sat lângă Suceava. Biserica zidită de Ştefan Vodă şi Doamna Maria la 1483. Portrete ale ctitorilor, fresce exterioare. Fostă mănăstire.

SANZIENI. Sat aproape de Târgu Secuilor (Trei Scaune). Ruinele castelului Szent-Lélek, amintit din vremea năvălirii Tătarilor la 1241.

SARBII. Din veacul 13 se constată legături neîntrerupte între Ț.-Rom., Oltenia în special, cu regatul sârbesc : Influenţe religioase, înrudiri domneşti, treceri peste Dunăre. În timpul stăpânirii turceşti (sec. 15-19), mulţi locuitori de acolo au imigrat în Ț.-Rom. (Mehedinţi, Dolj), alcătuind sate. — Câteva colonii sârbeşti se găsesc şi în alte părţi ale ţării.

SĂRBI. Sat în Maramureş. Biserica ortod. din 1532, ruinată.

SARSCA. Sat în Dolj. Urme preistorice pe dealul „Cetatea“.

SBIERA. Familie din Moldova de N. (Bucovina). Boerul Sbiera m. Stolnic, apoi la 1466-9, Părcălab al Cet.-Albe. — Ionaşco S., Postelnic apoi mare Vornic 1567-70, ucis de Ioan Vodă. — Ion S., profesor, publicist (1836-1916).

SCARIŞOARA. În J. Romanaţi. Urme antice, drumul roman ; trei măguri.

SCARLAT. — Numele a doi domnitori din sec. 18. În Moldova : Scarlat Ghika 1757-8 ; — Sc. Calimaki 1807-10 şi 1812-19. — În Țara-Rom. : Sc. Ghika 1758-61 şi 1765-6 ; — Sc. Calimaki 1821. — (v. la numele familiei).

SCAUENI. Schit în J. Argeş, la munte. Biserica refăcută pe la 1790 de Teodosie egumen dela Cozia.

SCAUN. Reşedinţă, aşezarea Domnului, locul unde se află scaunul domniei (prin extindere dela scaunul,

tronul, jețul domnesc). — În general se zicea și reședinței unui dregător înalt (ca vornicul, capul unui județ), a episcopilor, etc.

SCAUNE (Scaun de judecată; latin: sedes; germ.: Stuhl; magh.: szék). În Transilvania comitatul Secuilor și cel al Sașilor erau împărțite din vechime în scaune sau districte. — Scaunele SECUEȘTI ereau, până la 1874: Trei-Scaune, Odorhei, Ciuc, Mureș, cu subîmpărțirile lor. (În sec. 15: Mureș, Sepsi, Orbo, Kezd, Cik, Odorhei, Arieș). — Scaunele SASEȘTI (comit. Sibiu: Hermannstadt, Mediasch, Schässburg, Mühlbach (Sebeș), Broos (Orăștie), Leschkirch (Noric), Reps (Cohalm), Gr. Schenk (Cinc), Reusmarkt (Mercurea), Birthälm (Biertan), la cari se adăogase Brașov și Bistrița. — Scaune ROMANEȘTI din Banat (v. Districte).

SCAUNUL DOAMNEI. Pe cărarea ce urcă dela Bistrița la Arnota (Vâlcea) o scobitură în stâncă unde s'ar fi odihnit Doamna Elina a lui Matei Vv.

SCAUNUL LUI NEGRU VODĂ. La Ruginoasa, în J. Buzău, tradiția locului de judecată al lui „Negru Vodă“ (săpături în stâncă).

SCANTEIA. În J. Vaslui. Biserica satului din sec. 17 (refăcută). — Pe Rebricea un vechiu pod de piatră stricat.

SCHÄSSBURG. Numele german al orașului Sighișoara.

SCHEI. Nume vechiu popular al Slavilor în Transilvania și Țara-Rom.

SCHEIA. Sat în Roman. În Marte 1486, Ștefan Vodă bătu cetele turcești ale lui Hroirot. — Biserica dela încep. secol. 16, a lui Cosma Șerpe Postelnicul. Ștefan Vodă zidise înainte la 1486 o biserică (Sf. Nicolae), surpată de Siret.

SCHELA. Port, debarcader (scala=échelle). Vechile schele ale Ț.-R. ereau la: Calafat, Celei, Turnu, Gâurgău, Oltenița, Floci, Brăila: — a Mold. la Galați.

SCHELA. Sat în J. Gorj. Resturi preistorice. La locul „Haraboru“, stâlpi megalitici.

SCHELA CLADOVEI. Aproape de Severin, la Dună-

re. Ruinele unei biserici. Mai departe, urme de întărituri. — In ostrovul Golul, resturi romane. — La 1828 lupta între Turci cu Rușii și pandurii români.

SCHENK, gross. Numele germ. al com. Cînc, Trans.

SCHILTBERGER. Cavaler german din Bavaria care luă parte la bătălia dela Nicopoli în 1396, unde fu robît de Turci. A scris asupra aceluî război.

SCHITU. In J. Olt. Biserica satului, a unui schit din 1684 dela Papa Brâncoveanu postelnicul (călugăr Pahomie).

SCHITU GOLEȘTI. In Jud. Muscel, la S. de Cămpulung. Biserica de la boerii Golești, zidită la 1680 în locul altei vechi. (Pietre mormânt. din s. 17). Imprejmuită cu ziduri.

SCHITU MARE. Monăstire în Pocuția (Galiția), fondată de Domnii Moldovei în sec. 16.

SCHWARTZBURG. Castel al Ordinului teutonic, dela încep. sec. 13, la Codlea, aproape de Brașov.

SCIȚI. Poporul vechiu al Sciților ocupa, în sec. 9 a. Cr., regiunea Moldovei de azi, întinzându-se pe câmpia Dunărei și în Dobrogea. Veniți din spre răsărit (Caspica-Oxus), Sciții luară locul Cimerienilor așezați aici mai de mult. — Cei adevărați, ereau „Sciții regești“ (de cari vorbește Herodot) sau Socoloți, de rasă indo-iraniană, întru cătva amestecată cu alte neamuri asiatice. Scriitorii antici numeau Sciți și alte popoare dela răsărit, așa că trebuie să considerăm totalitatea S. de cari se vorbește, ca un conglomerat de popoare. — Triburile rătăcitoare ale Sc. au ocupat părți din Dacia până prin sec. 2 a. Cr., când urma lor se pierde printre Geți. Sacii, Sageții, poate Siginii, ereau triburi scitice. — Dobrogea actuală erea numită de Romani „Scitia mică“.

SCOREI. Sat în Făgăraș. Până la 1764, un schit.

SCORTARU. Sat în J. Brăila. Intr'o movilă, mormânt scitic (un cazan sau crater de bronz la Muzeul Național).

SCULPTURA în arta românească veche se reduce la ornamentare. S. în PIATRA ne-a dat chenarele dela uși și ferestre (biserici, locuințe), pietrele de

mormânt frumos cioplite, începând din sec. 14, pisanii la biserici, cruci votive. (v. Cruci). — Cioplitorii în lemn ne-au lăsat uși prețioase la biserici (Cotmeana, Cozia, Snagov, din sec. 15, Tazlău din al 16), apoi iconostase (Arnota, Cotroceni, Văcărești), jețuri (Progota, Humor, Moldovița), strane (Voronet), sfeșnice. Frumoase exemple la Muzăul Național din Buc. și prin biserici. De asemenea cruci și unele obiecte casnice. S'au păstrat și numele câtorva meșteri din s. 16-18. — **SCULPTURA MODERNA**, reprezentativă, statutară, nu începe să se desvolte decât în a doua jumăt. a sec. 19. Sculptorii: Carol Storck (1826-87), Ion Georgescu (1855-98) și generația nouă dinainte de război: Fr. Storck, Paciurea, Spaethe, Han, Jalea.

SCUT. Armă de apărare, de obicei de lemn acoperit cu fier sau piele, scutul a servit ostașilor din cele mai vechi timpuri în război. În țările noastre erea de obicei rotund, de formă orientală. În a doua jumăt. a sec. 17, nu se mai întrebuița. Se mai numea în vechime și „pavăză“.

SCUTELNICEL. O oaste de călărime din București (c. am 500), sub căpitanul spătăresc (s. 17).

SCUTELNICI. Locuitorii scutiți de bir, cu obligația să lucreze pe moșia boierească câteva zile pe an (în sec. 18 până la Regulam. organic). Acești sc. ereau rumâni liberați.

SCYRILLUS. Celățue romană pe Dunăre, la Rașova actuală (Jud. Constanța).

SCYTHIA MINOR (Scitia mică). Pe vremea romană, teritoriul Dobrogei de azi, ținând de provincia Mesia.

SEACA. Sat în Gorj. Locul zis la „Cetate“, cu urme de construcții. Tradiție despre „Tătari“ (Romani).

SEACA. Lângă Seaca-Cornățel, în J. Olt, în păduri, o fostă mănăstire din sec. 15, reclădită la 1518 de Manea mare Vornic și soția lui Vlădaia (mormintele lor din 1528). Se numea și MUȘETEȘTI. Biserica renoită 1854.

SEACA. Un schit lângă Sălătrucel, J. Argeș, din sec. 17.

SEBEȘ. Râu din Transilvania ; afluent pe stânga al Mureșului.

SEBEȘ. (germ. Mühlbach ; mag. Szász-Sebes). Oraș în J. Alba, pe Sebeș. Vechiu centru sas. Burg și biserica din sec. 15. — Populația (930) : 9300 loc.

SEBEȘ. Cetățuia cu târgul de la S. din Banat (azi Caransebeș) eria însemnată din sec. 13. Centru al celui d'întâi district românesc și din sec. 14 scaun al banului de Sevrin. Cetatea veche a fost reînviată în sec. 17 ; apoi s'a ruinat. — (v. și Caransebeș).

SEBUSVAR. Numele magh. al cetății dela Sebeș sau Caransebeș, a Banatului de Severin.

SECU. Monastire în J. Neamțu. Fondată la 1595-1602 de Vornicul Nestor Urechia și Mitrofana, alături de un schit de lemn al călugărului Zosin. (Odoare prețioase și interesante. Morminte din sec. 17). Două paraclise. Întărită cu ziduri și turnuri.

SECUENI. Județ de altă dată al Țării-Rom. ; suprimat la 1844 și împărțit între Jud. Prahova și Buzău. Scaunul jud. eria din vechime la Bucov, în urmă la Văleni. Avea patru căpităni (plăși), iar târguri : Văleni, Bucov, Slănic. În hărțile vechi e numit „Saac“. — Numele îl venea dela satele de coloniști Secui din Ardeal, așezați de prin sec. 13, în partea de munte a județului (unde se găsesc încă sate cu numirea de Ungureni spre deosebire de Pământeni).

SECUENI. Sat în J. Dâmbovița. Biserica din 1655 dela jup. Neagoe Secuianul și Zamfira. — Boerii dela **SECUENI** sunt cunoscuți din sec. 16. Pădure dela S., banul, 1618. Neagoe Sec. mare Ban la 1678-79.

SECUI (Székelyek). — Populația din partea de S. și de S. E. a Transilvaniei (în jud. Ciuc, Odorhei, Trei-Scaune și Mureș), numită „Secuime“, e formată în cea mai mare parte din Secui, coloni așezați la marginea regatului de pe la începutul secolului 12, coborători din unul din vechile triburi maghiare. — Până în al 16 secol, S. s'au bucurat de privilegiu și drepturi deosebite dela Regii Ung., fiind considerați toți ca liberi (nobili) sub conducătorii lor (rabon-

banii, apoi fișpani sau comiți). S. ereau priviți ca o „națiune“, ca și Sașii, și fuseseră împărțiți din vechime în 5 cercuri sau scaune. (v. scaune). Reduse în sec. 16, privilegiile lor fură suprimate de Austria în al 18. — Româniii aflați în regiunea secuiască, s'au contopit cu ei. (La 1300 docum. vorbesc de satele românești „din mijlocul Secuilor“). — Încă din sec. 13 aflăm pe S. răspândiți prin partea de jos a Moldovei actuale (Bacău-Putna), în valea Trotușului. Ei țineau de episcopia catolică a Milcoviei din s. 13, apoi de a Bacăului. Sate secuești se întâlnesc mai târziu și pe valea Siretului, răspândite prin ținut. Bacău, Roman, Iași. Acești S. din Moldova sunt cunoscuți sub numele de „ciangăi“. — Satele din Ț.-Rom. numite Secueni și unele Ungureni, au fost formate de Secui emigrați.

SECULARIZAREA averilor monăstirești. Act politic și economic, prin care toate proprietățile bisericesti din România închinată monăstirilor și patirarhiilor grecești, au fost trecute ca avere națională a Statului. (Legea din 15 Dec. 1863). Secularizarea e datorită Princ. Cuza și lui Kogălniceanu. Moșiile astfel recuperate au format domeniile Statului și parte s'a împărțit în loturi țăranilor (1864). — (v. Monastiri închinată).

SEGARCEA. Sat în J. Dolj. Stăpâni ai moșilor S. și Băilești ereau în sec. 15 urmașii boerului Udriște. — Biserica fostei monăstiri dela Segarcea, fondată la 1547, fu refăcută sub Brâncoveanu Vv. — În împrejurimi urme preistorice neolitice.

SEIMENI. Matei Vodă organizează în Ț.-Rom., pela 1635, un corp de soldați numiți Seimeni, pușcași aleși, mai toți sârbi (2 până la 2500 oameni). În capul lor erea căpitanul, numit apoi polcovnic. Uniforma lor erea roșie. La 1654 o răscoală a S. contra lui Mihai Vodă și apoi alta la 1655, aduse suprimarea lor sângeroasă de către Constantin Vodă Șerban. Spre finele sec. 17 S. reapar câțva timp (1000 oameni la 1681). — În Moldova, pe aceeași vreme ereau cam zece companii de „S. hătmănești“. — (nume turcesc).

SEIZ (cuvânt turcesc). Insemna grăjdar domnesc secolul 17-19.

SENESLAV. Voevod din Transalpina (Țara-Rom.) la 1247, când îl amintesc diplome reg. maghiare. Urmaș al lui Mișlav, el stăpânea partea muntoasă a Ț.-Rom., poate cu scaunul la Argeș. Câmpia spre Dunăre era încă locuită de Cumanii și de Tătari. Pella 1270-72 se pare că Litean Voevodul de peste Oit își întinsese stăpânirea și în Ț.-Rom., după moartea sau înlăturarea lui Seneslau.

SEPENIC. Ținut vechiu la nordul Moldovei. — (v. **Șipeniț**).

SEPSI-SZENT-GYORGY. Numele maghiar al orașului Sf. Gheorghe din Transilvania.

SEPTIMIUS SEVERUS, L. Imperator roman (192-211). A îngrijit de propășirea Daciei, a ridicat castrul dela Drobeta (Severin) și alte castre și castele, și a mai adus o legiune în Dacia (I Macedonica).

SERACIN. Familie nob. de grăniceri din Banat. — Teodor de S., general austriac (1836-1901).

SERAFIM. Mitropolit al Ț.-Rom. 1575 † 1590. A pus să tipărească cărți religioase ; la 1588 a zidit un paraclis la Snagov.

SERAFIM. Episcop de Buzău 1649-68, apoi de Râmnic 1668-71.

SERASIR. Stofă de mătase impletită cu aur, în vechime (turcească).

SERASKIER. Comandantul de căpetenie al unei armate turcești.

SERBIA. Legăturile între Ț.-Rom. și Serbia erau destul de strânse până la căderea acesteia din urmă sub Turci. (v. și **Sârbii**). — REGII Serbiei din acea epocă, au fost : Ștefan III Nemanja 1221-27 ; Radoslav 1227-34, Vladislav 1237-42 ; Ștefan Uroș I 1242-76 ; Dragutin 1276-81 ; Milutin 1281-1321 ; Ștefan Uroș Detcianski 1321-31, Ștefan Dușan cel mare 1331-55 ; Uroș V 1356-71 ; Vucasin rege în partea de sud 1366-71. — Despoți : Lazăr Brancovici Srebela-novici 1371-89 ; (Tartko rege 1377) ; Ștefan IX Brancovici 1389-1427, George Brancovici 1427-56 ; La-

zăr II 1456-8; (Elena 1458-9). Pașalâc turcesc la 1459. — Serbia modernă ; Principi și Regi:—Milloș Obrenovici 1830-39; Mihaîl Ob. 1839-42; Alexandru Karagherhevici 1842-48; Milloș Obren. din nou 1858-68; Milan Obr., Princ. 1868, Rege 1881-89 ; Alexandru Obr. 1889-1903 ; Petru Karagh. 1903-21 ; Alexandru K. 1921-35.

SERDAR. Rang militar în vechime. În Moldova e-re-a cap al călărimei din Orhei, Lăpușna, Soroca, apărătoarea țării dinspre Tătari. Insemnat în sec. 17.— În Ț.-Rom., ereau serdarul cel mare, și serdarul de mazili (introduși sec. 17) ; cel din urmă comanda călărimea formată de boerii mazili din țară. Mai târziu (sec. 18-19) rămase un titlu secundar de boerie, onorific. (Imprumutat dela Turci).

SESCIORI. — Sat în Jud. Sibiu. Ruinele unei cetății.

SERROREM, MONTES. Un nume al munților noștri la istoricii romani (Ammian Marcelin, sec. 4).

SEULESCU. Familie boerească din Oltenia, numită (sec. 17) după moșia Săulești din Gorj. — Mihaîl S., om politic, economist (1859-1929).

SEVERIN. BANATUL DE S. (Sevrin, magh. Szörény), a fost înființat de Regii Ungariei pe la 1230, ca țară de margine (marcă) de apărare spre Cumania și la Dunăre. Țara Severinului (Terra de Zevrin din docum. s. 13) coprindea la răsărit parte a Jud. Mehedinți și la apus o parte din Banatul de azi (J. Severin-Caraș) ; nu i se poate însă determina hotarele dela început. Demnitari mari regești cu titlu de Bani de S., cârmuiră acest teritoriu până la 1526. Intins spre apus, Banatul S. se confundă în cele din urmă cu al Timișoarei și numele de „Banat“ rămase întregii țări până astăzi. Reședința primilor bani era în castelul dela Severin, apoi din sec. 15 (pe la 1438) la Caransebeș, rămânând cu titlul de B. de S. — După căderea Ungariei la 1526, țara Sev. rămase sub Turci. — Câțiva Domni ai Ț.-Rom., începând cu Basaraba, apoi Vladislav I, Radu, Dan I, Mircea, au coprins cu armele partea răsăriteană a banatului, sau l-au căpătat dela Rege în stăpânire, de unde titlul lor de B. de

S. Pe vremea lui Vladislav (poate chiar a lui Basaraba) partea olteană, dela răsărit de Cerna, era rămasă definitiv Țării-Român. Pentru această parte numai, Vladislav și urmașii lui purtau titlul de Bani de S. Sub Mircea aflăm înființat un Ban de Jiu (mai târziu al Craiovei), pentru apărarea și cârmuirea acestei părți. (v. **Ban, Banat, Oltenia**).

BANII DE SEVERIN (ai Regelui Ungariei): Luca 1233, Oslu 1240, Ștefan Csaki 1243; Pous (Pousa) 1249-52, Ștefan 1257-62, Laurențiu Oslu de Ciorna 1263-72, Ponid 1270; Paul de Solmos comit de Doboka 1272-75 și Albert, Paul cu Ugrin 1274-5, Micud 1275-79, Timoteu 1280-83, Makou de Cianad 1284-6, Rophoinus de Katha 1287-9, Laurent 1290-93, Pousa de Solymos 1294-6, Ladislau de Ratholt 1297-9, Andrei de Tárnuț 1299-1313, Andrei cu Martin 1308-13, Dominic Osl de Ciorna 1314-18, Ladislau Ratholt 1319-23, Dionisiu de Zeëch 1323-41, Ștefan de Lossoncz 1342-50, Nicolae de Zeech 1350-55, Dionis Bubek 1355-59, Gregore de Alsán 1360-63, Ladislau de Korog (cu Konya de Zéchen 1364) 1364-68, Benedict Hem 1368-71, Paul de Lisko 1372-75, Ioan Trentul 1376-78, Ioan de Alsán 1378-81, Ladislau 1381-3, Ștefan de Losonz 1384-87, Ioan de Kapla 1387-90, Nicola de Perén 1390-2, Dîtrih Bubek de Pelseöcz 1392-3, Mircea 1394-5, vacant 1396-1408, Pipa de Ozora comitele de Timișoara 1409, Laurent 1410, Ștefan de Losonz, vacant 1410-30, Ștefan de Rozgon și comite de Timișoara 1430-33, Nicolae de Radvitz 1433-5, Frank de Thaloucz 1436-7, Frații Ioan de Huniad 1438-43, Mihai și Blasiu de Ciorna 1443-4, Nicolae de Uylak și Ioan de Huniad 1445-6, Nicolae de Ullak și Ștefan de Chaak 1447-9, Osvald Koriathkeöy și Mih. de Charna 1450-53, vacant 1453-65, Ioan Pongrácz de Dengelegh 1466, vacant 1467-71, Emeric Hedervára 1471-78, Bartholomeu Patóky 1479-80, cu Francisc de Harazth 1480-4, Francisc Harazth și Andrei de Zakol 1485-89, Emeric de Ozora 1490, id. cu Andrei Banffy 1491-2, Georgiu More de Chula și Francisc Balassa 1492-94, Petru Tarnok de Macleaci și Iacob de Gerliste 1495-1503, id. Iacob și Barnaba de

Bela 1504-7, id. Bela și Mihail Paksy 1508-13, id. Bela și Ioan Zápolya 1514-19, Ioan Zápolya 1520-23, Zápolya și Ioan Kállay 1524-26, Nic. Abrahámffy și Benedict Zékel 1526.

SEVERIN, CASTELUL de la. A fost zldit de Regii Ungariei lângă Dunăre pe la încep. sec. 13, pe urmele castelului roman de apărare al podului dela Drobeta, care a păstrat numele lui Septimiu Sever. Intrebuințat mai târziu și de Bizantini s'a ruinat, și a fost rezidit de Unguri. Dela el vine și numele Banatului de S.— Câte-odată stăpânit de Domnii români în sec. 13-14, a fost luat de Turci și stricat la 1524. Ruinele turnului mare (donjon) se află în parcul orașului T.-Severin, împreună cu urmele unei biserici gotice din sec. 13 și ale altei capele mai vechi (bizantine).

SEVERIN (Turnu-Severin). ORAȘ și port la Dunăre ; reședința Jud. Mehedinți. Poziție frumoasă, dominând valea fluviului spre Serbia. Un vechiu târgușor din jurul cetății S. a durat până prin sec. 16, când a fost risipit cu totul de Turci. Orașul actual, fondat la 1832-3, a început să se desvolte pe la 1840, înlocuind Cerneții de alături, fostul scaun al jud. Mehedinți. Urme de așezare preistorică. Muzău arheologic. Populația (1930) : 19.000 loc. — Vechiul oraș roman Drobeta se afla mai jos, în dreptul podului lui Traian. (v. **Drobeta**).

SEVERIN, PODUL roman de la. Ridicat de Traian, peste Dunăre, la 104-105 (vremea primei expediții dacice), în dreptul municipiului Drobeta. Podul era de piatră și a fost construit de Apolodor dela Damasc. Capul pod., apărat de un castel (din care ruine), a fost reîntărit de Constantin cel mare și înzestrat cu un turn rotund în epoca lui Justinian. Ruinele capului podului au rămas mai jos de orașul Severin, iar picioarele lui se văd încă în Dunăre.

SEVERIN. EPISCOPII. — O mitropolie ORTODOXA, a doua a Țării-Rom., luă ființă pe la 1370 cu Antim, sub Vladislav Voev. Episcopul de acolo se intitulă și „Mitropolit al Severinului” sau „al unei părți a Ungro-Vlahiei”. Mai târziu, la începutul sec.

15, fu aşezată la Râmnic (Episcopia Râmnic-Noul Severin). — În părţile Severinului (Banat) şi ale Transalpinei (Oltenia) se înfiinţă pe la 1380 o episcopie CATOLICA (cu ep. titulari), care dură până la mijlocul secol. 15. La 1382 erea episcop Grigore.

SEVERIN, JUDEŢ. Înainte forma un comitat în Banat, împreună cu Caraş ; după unirea cu Rom., Jud. Caraş-Severin fu împărţit în două la 1925. — Vechie regiune dacă, cu multe resturi de aşezări şi castre romane. Cetăţi medievale ale banatului de Severin, al cărui centru de rezistenţă (cu scaunele sau districte române) se afla aici. Ţară curat românească. — Reşedinţa la Lugoj. Alte oraşe : Caransebeş, Orşova. În general muntos. — Intindere : 4950 k. p. Populaţia (930) : 240.000 loc.

SFATUL DOMNESC. Domnul hotăra trebile ţarei şi judecăţile înconjurat de boerii săi sfetnici. În sec. 14-15 şi mai târziu, sfatul erea compus din boeri mari în slujbă (dregători) şi din boeri fără slujbă, sau din boeri din „casa” Domnului, a căror vază, vârstă sau putere, îi punea adese-ori înaintea celor d'ântâi. Boerii sfatului figurau totdeauna ca martori la sfârşitul hrisoavelor domneşti. Mai târziu, sfatul domn., orânduie ca o curte de judecată, erea compus numai din boeri demnitari (din sec. 16 înainte), şi fu obişnuit numit **DIVAN**. Boerii martori n'aveau decât glas consultativ ; Domnul hotăra. — Rangul boerilor mari de sfat sau divan, a variat cu vremea. Aşa în sec. 15-16, în Ţara-Rom. ordinea în care urmează în hrisoave erea de obicei : marii ban, vornic, logofăt, spătar, vistier, stolnic, paharnic, comis, postelnic. În sec. 17 : Ban, vornic, logofăt, vistier, spătar, clucer, stolnic, comis, paharnic, postelnic, şi câte odată alţi boeri. — În Moldova, sec. 15 : Logofăt, vornic (de Ț. de jos, de Ț. de sus), pârçalabil (Hotin, Neamţ, Roman, portar de Suceava), spătar, vistiernic, postelnic, paharnic, stolnic, comis. În sec. 17 : Logofăt, vornici (jos, sus), hatman, postelnic, spătar, paharnic, vistiernic, stolnic, medelnicer, etc. — (v. şi **Divan**).

SFATUL ADMINISTRATIV care a funcționat sub regimul Regul. organic. era compus din capii departamentelor (miniștri), de Interne (marele vornic) ca president, de Finance (M. vistier) și Secretarul de Stat (M. Postelnic), și alcătuia guvernul în țările rom. (1833-48). — Sfatul adm. „extraordinar“ era format din toți miniștrii pentru chestiunile speciale și era prezidat la nevoie de Domn.

SFAT ORĂȘENESC se numea Consiliul comunal al orașelor sub Regul. organic. Se compunea din 4 membrii, și 5 în Capitală, cu un prezident; așeși pe un an.

SFANTU (Sântu). Numele de localități începând cu „Sfântul“ și „Sântu“, la ST.

SFANȚ. Monedă de argint, în sec. 19 în țările rom. (v. monede).

SFERT. Birul pe cap de familie, înființat pe la mijloc. sec. 18, se plătea în sferturi (4 pe an).

SIBICIU. Sat în Buzău. Biserica din 1764, dela Clucer Gheorghe Sibiceanu.

SIBICEANU, familie boer. din j. Buzău.

SIBIȘELU vechiu. Com. în Hunedoara. Ruinele unui burg sas.

SIBIU (Hermannstadt; magh. Nagyszeben). Oraș important al Transilvaniei. Fondat în secol. 12 de coloni sași din Franconia conduși de Hermann, în jurul cetății Cibinsburg (de unde numele de H. și de S.). Centru cultural și politic al comunității săsești din Ardeal și reședința veche a comitatului, azi a județ. Sibiu. De la 1703-91 și 1849-65, a fost capitala Transilvaniei. În vechime făcea comerț întins cu Țara-Rom. — Cetatea, care coprindea orașul, e din sec. 13. Turnuri și porți din zidurile vechi, interesante și bine păstrate. Biserica gotică, azi evanghelică, e din sec. 14. Catedrala română modernă, sec. 19. Casă veche a Sfatului orașului. Muzăul Bruckenthal (gaierie de tablouri, antichități, bibliotecă). Instituții române de cultură: Asociația pentru cultura pop. român, cu un muzău (Astra). Multe case și cartiere vechi, cari dau orașului o înfățișare deosebit de interesantă. — Mitropolie ortodoxă. Episcopia evanghelică. Comanda-

ment de corp de armată. — Populația (1930): 50.000 loc.

SIBIU. JUDEȚ în Transilvania. Corespunde cu vechiul comitat al S. Regiune bogată și pitorească; munții Sibiului Râuri: Olt, Cibin, Sebeș. Centre românești și săsești. Rămășițe daco-romane. Cetăți medievale. Reședința la Sibiu. — Intinderea: 3619 k. p. Populația 194.000 loc.

SIBIU. Episcopie apoi MITROPOLIE ortodoxă a Ardealului, cu scaun la S. La 1783 se înființează pentru Români din Trans., o episc. atârând de patriarhia dela Carlovaț, până la 1796. — Episcopi români dela 1810, apoi arhiepiscopi: Vasile Moga 1810-45, Andrei Șaguna 1847-53, mitropolit 1853-70, Procop Ivancicovici 1873-4, Miron Romanul 1874-98, Ion Mețianu 1898-1916, Vasile Mangra 1916-18. — Această M. are ca sufragante episc. de Arad, Caransebeș și Cluj. — (v. și **Mitropolia**).

SICU (Szik). Sat în jud. Someș. Urme romane.

SIDOVAR. Cetățue în Banatul Severinului, sec. 13-15 (numele maghiar). — (v. **Jdioara**).

SICULI. Numele Secuilor în documentele latine. -- (v. **Secui**).

SIEBENBÜRGEN. Numele german al Transilvaniei. Vine dela Cibinburg, cetatea veche dela Sibiu.

SIGHET. (magh. Sziget). Oraș la N. Transilv.; reședința Jud. Maramureș. Pe Tisa și Iza. Populația în majoritate evreiască: 28.000 loc. (1930).

SIGHIȘOARA (Schässburg; magh. Segesvár). Oraș în Transilv., pe Târnava. Vechiu și important centru german fondat în secol. 13. Infățișare pitorească. Zidurile burgului și turnurile (între cari al ceasornicului cu poarta mare) interesante și bine păstrate. Biserica evanghelică veche e din sec. 15. Multe clădiri vechi. Pe dealul cetății liceul german; muzeu. Reședința județului Târnava-mare. Populația (1930): 13.500 loc. — La Sighișoara a fost o cetățue dacă (ceramică și obiecte diverse din epoca Halstatt în muz. local).

SIGISMUND. Rege al Ungariei 1387-1437 și Impă-

rat al Germaniei 1411-37. Impreună cu Domni: români purtă mai multe războaie cu Turcii și veni în trei rânduri în Ț.-Rom. : la 1395 pentru întărirea lui Mircea în scaun; la 1396 pentru cruciata dela Nicolai, unde creștinii fură zdrobiți; la 1427 în ajutor lui Dan II contra lui Radu II.

SIHĂSTRIA. Schit al monăst. Neamtzu; Fondat la 1725 de episcopul Ghedeon de Huși.

SIHASTRU. Schit la Buciumeni, Jud. Tecuci. Biserica din sec. 19, în locul altei vechi din sec. 15-16 (atribuită vornicului Șendre).

SIHLA. Schit în Neamtz,-mai sus de Secu, în munte; fondat de starețul Benedict prin sec. 17. Mai sus, o biserică de lemn. Tradiția S-tei Teodora.

SIHLEANU. Familie boer. din Ț.-Rom., dela Sihlele, Jud. Râmnic-Sărat.

SILION. Familie boer. din Mold. (ținut. Dorohoi).

SILISTRA (Drăstor). Oraș pe Dunăre, în Dobrogea nouă. Pe locul vechiului oraș și cetăți romane Durostorum, care a continuat în vremea bizantină (Doristolon, Dristra). În sec. 11-12 era reședința provinciei sau ducatului Paristrion. Stăpănită de Mircea al Ț.-Rom. 1387, fu luată de Turci (1396) dela cari numele de S., și de atunci deveni o însemnată CETATE turcească și reședința vilaietului Silistrei, până în sec. 19. Au rămas zidurile fortificațiilor. — Urme preistorice, cari dovedesc vechimea neîntreruptă a acestei așezări. — Reședința jud. Durostor. Populația (1930): 17.500 loc. — (v. și **Durostorum**).

SILVAȘ. La monăstirea Prislop, lângă Silvaș, Hundoara (v. **Prislop**), a ființat de la 1572-99 o EPISCOPIE român. cu titlu de a „Silvașului și a toată țara Ardealului și a părților ungurești“. La 1599, mutată la Alba-Iulia. — Episcopi : Eftimie 1572, Cristofor 1574, Ghenadie 1579, Ioan de la Prislop 1585-99.

SILVAȘ. Sat în Jud. Alba. Așezare preistorică (mormânt celtic).

SIMA, jupâneasa. Soția lui Stroe Buzescu. Din boerli de la Drăgoești și Râmnic. † 1640.

SIMEON Voevod Movilă. Domn al Ț.-Rom., și al Mold. (v. **Moghilă**).

SIMEON Ștefan. Mitropolit de Alba-Iulia 1643-51. A tipărit întâia evanghelie în românește.

SIMERIA (magh. Piski). Sat mare în Jud. Hunedoara, în valea Mureșului pe Strei. — Resturi proto-istorice (morminte, poate scite). — Cetate medievală.

SIMIDRENI (Sân-Mitreni). Localitate dispărută din Ț.-Rom. (Argeș) unde se afla, în sec. 15-16, un spital de bolnavi, pe lângă Mon. Sf. Dumitru. Vladislav Voev. îi hărăzi hrana cuvenită Domniei din județ, 1524.

SIN (snă), însemna „fiul lui“. Termen slav.

SINADIN. Boer credincios al lui Vlad V. călugărul, cu care pribegise la 1480. Socru lui Basaraba Vv. bătrânul.

SINAIA. Orașel în Jud. Prahova, în munți, pe valea Prahovei. Satul fu început pe la 1700; comună urb. la 1880, de când Regele Carol alese S. ca reședință de vară, ridicând acolo castelul Peleş (1875-82). Populație act. 4500 loc. — **MONĂSTIREA S.**, în jurul căreia s'a format satul, e fondată la 1695 de Mihai Cantacuzino și numită atunci Sinaia. — Stațiune preistorică dacă din epoca de bronz (topoare de br. de o deosebită importanță arheologică, la muzeul național).

SINAN. La 1595, Sinan-Pașa, mare vizir și general celebru, fu trimis de Sultan spre a scoate din scaun pe Mihai-Vodă al Ț.-Rom., care se resvrătise contra Împărăției. La Călugăreni, Turcii suferă o mare înfrângere (13 August). Sinan ocupă apoi Bucureștii și se întări la Târgoviște; atacat de Mihai și de Sigism. Bathori fu silit să se retragă peste Dunăre. † 1596.

SINEATA. Erea arma de foc portativă, numită azi pușcă, în sec. 16-17 (arquebuse, mousquet; bûchse). Ostașii cari le purtau se numeau și sinetași.

SINET, înscris, dovadă (cuv. turcesc); în s. 17-18.

SINGEAP. Blană cenușie (de veveriță), întrebuințată la îmbrăcăminte în vechime (turc).

SINGIDAVA. Localitate dacă în Transilvania, pe valea Mureșului, pe la Deva actuală.

SION. Familie din Moldova; cunosc. din sec. 17. — Gheorghe S., scriitor (1821-92).

SIRET (Seret). Râul mare care străbate Moldova, tăind-o printr'o vale întinsă și bogată. Se varsă în Dunăre la 3 km. de Galați. În partea de jos a servit de hotar spre Ț.-Rom. Isvorește din muntele Lungu, în Bucovina. Lungime aprox. 610 km. Afluenți principali : Suceava, Moldova, Bistrița, Trotuș, Putna, Buzău, pe dreapta ; Bârlad pe stânga. — (În antichitate cunoscut sub numele de Tiarantos la Greci ; Hierasus, Gerasus, la Romani; la Sciți: Cearatz. La Bizantini : Seretos ; la Pecenegi : Sarat).

SIRET. Oraș în Bucovina, pe Siret. Târg din sec. 13 (se aflau acolo călugări minoriți la 1340), așezare a Sașilor. Scaun domnesc al lui Latzeu Voevod (1365-73). Episcopie catolică la 1371; cu o monăstire dominicană. Biserica catolică Sf. Ioan zidită pe la 1380 de Margareta, mama lui Petru I. Mușat (îngropată acolo) s'a risipit, și a fost refăcută în sec. 17 (acum ortodoxă). Bis. Sf-ta Treime, probabil dela Petru I. Voev., refăcută în sec. 17 și al 19. Lângă oraș bis. Sf. Onufrie de la Ștefan Voev. Petriceicu, 1673. — Din cetățuia din sec. 14 aflată pe dealul Sasca, n'a rămas nimic. — Populația (930) 10.000 loc., evrei jumătate.

SIRET. EPISCOPIA catolică de S. înființată la 1371 a avut 4 episcopi până la 1412 (apoi câțiva titulari până la 1435, fiindu-i substituită arhiepiscopia de Lemberg). Cel dintâi fusese Andrei Wasilo Iastrebitcz 1371—87.

SISEȘTI. Sat în Mehedinți. Drumul vechiu și urme romane. Tradiție despre „Jidovi“.

SIU. Riușor în Jud. Olt și Teleorman ; afluent al Oltului mic, un braț din Olt.

SKENDER-PAȘA. Cu oaste turcească, puse capăt luptelor din Moldova la 1616. Polonii fură înfrânți, Elisabeta și Alexandru Movilă duși în Turcia. La 1620 din nou, bătău pe Poloni și pe Gaspar Graziani; în luptă pieri Hatmanul Zolkiewski.

SKIMNI-AGASI. Demnitar turcesc care însoțea de

la Țarigrad pe Domnul cel nou, și-l așeza în scaun (sec. 17-18).

SKINA. Familie boer. de origină greacă ; în țară la începutul sec. 19.

SLĂNIC. Crășel în Jud. Prahova, Saline vechi. Biserici : Sf. Gheorghe din 1732 ; Sf. Erarhi din 1800 de la Ion Hagi Moscu ; Sf. Ioan din 1724. — Populația 8000 loc.

SLĂNIC. Localitate balneară în Jud. Bacău, la S. de Tg.-Ocna. Privilegiul domnesc pentru înființarea băilor, din 1824.

SLĂNICEANU, Gheorghe. General. În Oct. 1877 comanda trupele române la Rahova. (1835-85).

SLAȘOMA. Sat în Jud. Mehedinți. Stațiune proto-istorică dacă (arme de bronz).

SLATINA. Oraș ; reședința Jud. Olt ; pe Olt. Localitatea e pomenită de la 1368 (vămuirea mărfurilor din Ardeal). În al 16 sec. erea moșia lui Vintilă-Vodă (1530). Târg din sec. 17. — Biserici : Sf-ta Troiță, de la Ghinea vistierul 1645 (reparată 1784) ; Ionașcu din 1782 ; S-ta Precistă, fostă monăstire, de la Nicolae Cămărașul 1736. — Populația (1930) : 11.000 loc.

SLATINA. Monăstire din Moldova, în Jud. Baia, la munte. Fondată de Alex. Lăpușneanu la 1558, după modelul Probotei. Biserica mare (înăuntru mormintele lui Alexandru Voev., a Doamnei Ruxanda și fiicelor lor ; capul Sf. Grigore Bogoslov). Ziduri de apărare împrejur ; turn mare - clopotniță, altul la poartă. Case domnești de la Lăpușneanu.

SLATINEANU. Familie boer., din Ț.-Rom. ; numită după orașul Slatina, de la Iene vel vameș, 1735. — Radu S. mare vornic la finele sec. 18 († 1817). — Ioan S., om politic (1795-1864).

SLATIOARA. Sat în Romanati. Urme romane.

SLATIOARE. Sat în Vâlcea, aproape de Ocna. Biserica fostei monăstiri zidită de Doamna Caterina a lui Alexandru Voevod, pe la 1570. (Inzestrată de Doamna Elena la 1644).

SLAVA. Fiica lui Alexandru Basaraba Voev., soția lui Strasimir țarul bulgar de la Vidin (pe la 1350).

SLAVA rusească. Sat în Jud. Tulcea, lângă care sunt urmele unei așezări antice (v. *Ibida*). — În apropiere, o mănăstire a Lipovenilor : Uspenia.

SLAVENI. Sat în Jud. Romanți, la Olt. Ruine dintr'un lagăr roman (Ala I Hispan.). Un templu mitraic suteran. Sarcofagii, coloane. Drumul roman.

SLAVII. Privitor la conviețuirea cu Românii a unor popoare slave (Sclavini sau Slavoni) în țările române de azi, în primele veacuri de mijloc (sec. 6-9), știm foarte puțin. Dovezile acestei conviețuiri se rezumă în aflarea în limba noastră a multe slavisme și în toponimia (nume de localități) țărilor noastre. Acești Slavi, o ramură a Venzilor din regiunea Vistulei, au poposit câțva timp, și pe alocuri s'au așezat în regiunile noastre. Din scriitorii vechi (Iordanes), aflăm că în sec. 6 Sclavinii se întindeau în jos până la Dunăre și Nistru. Cei rămași la noi, desprinși din cei trecuți la sud de Dunăre, s'au amestecat și pierdut în populația românească. — Nu e nici o legătură între acești Slavi vechi, și limba slavonă introdusă în biserică și parțial în vorbirea obișnuită, tocmai prin sec. 14 (v. mai jos).

SLAVITEȘTI. În Jud. Vâlcea. Biserica din 1752, de la Ion și Bălașa Slăvițescu. — Slăvițescu, familie boer. de acolo.

SLAVONĂ, LIMBA. De la cei dintâi Domni români (sec. 14), până târziu în sec. 17, limba slavonă era oficială în cancelaria domnească a Ț.-Rom. și Mold. (hrisoave, titulatura, corespondența), după cum era și limba bisericeii (slujba, cărțile religioase). Introducerea slavonei (dialectul vechiu bulgar) în biserică, considerată fiind ca limbă sacră, e probabil din sec. 14. — Alfabetul chirilic era întrebunțat și pentru scrierea în românește (v. alfabet). — În românește se scriau ordine domnești și acte de hotărnicie, și bineînțeles zapisele și scrisori particulare. Chrisoavele domnești încep a fi redactate în românește pe la începutul sec. 17, dar mai târziu se scriu NUMAI în limba țării. — În biserică, limba slavonă fu înlocuită cu cea română pe la 1660. Cărțile bisericești cari se ti-

păreau la noi numai pe slavonește, încep a fi traduse în sec. 16 (cea dintâi tipărită în rom. care ne-a rămas, e din 1561 la Brașov).

SLAVONEȘTI. Pentru cuvintele sau termenii slav. întrebuiți în vorbire și în acte românești, v. la termeni.

SLĂVUȚA (Socoteni). Sat în Dolj. Biserică de lemn de la 1684.

SLIMNIC (Stolzenburg). Comună în Jud. Sibiu. Unul din vechile burguri săsești ale Transilv. Cetătuia de acolo a fost a Sibiului.

SLIMNIC. Sat în Jud. Râmnic-Sărat, lângă Tâmboești. Biserică de lemn din 1717.

SLOBOZIA. Târg în Jud. Ialomița. (Altă dată numit : Vai de ei). Biserica, fosta monăstire, refăcută la 1647 de Matei Basaraba (rezidită 1840).

SLOBOZIA. Sat în Prahova, lângă Poiana. Biserica de la Mihai Cantacuzino Spăt., pe la 1700.

SLOBOZIE. Se numeau astfel satele formate sau repopulate cu locuitori aduși sau veniți de afuera, adesea străini, colonii cari se bucurau de scutire de bir pe un timp oarecare, de libertatea așezării lor, a credinței și a limbei. Din sec. 15 până în al 19, asemenea S. s'au înființat prin hrisoave domnești. Colonizarea se făcea pe moșile domnești, boerești și monăstirești. Slobozenii ereau uneori poslușnici ai monăstirilor, sau robi țigani liberați.

SLON. Sat în Prahova, mai sus de Cerașu, la munte. La Păducel, ruinele unei cetăți medievale, probabil din castelele Teutonilor ridicate în sec. 13. — Poate acolo a fost numita mai târziu „cetatea de la Teleajen“ din sec. 15 ; în orice caz, erea în legătură cu aceasta.

SLUGER mare (slugiar, sulgiar). Boerie în Ț.-R. și M. (apare în doc. din Ț.-Rom. în sec. 15), care avea ca sarcină aprovizionarea curții și oastei cu carne și alte provizii. Pe lângă el ereau alți slugeri. — În vremea din urmă un titlu onorific secundar.

SLUJITOR. Se înțelegea în genere prin slujitori toți ostașii și oamenii domnești, până în sec. 18.

SMARANDA. Soția d'ântâi a lui Mihnea V. cel rău (1500).

SMARANDA. Fica lui Șerban Vo. Cantacuzino, soție lui Grigoraș Băleanu ; † 1688.

SMARDAN. Dintre luptele din jurul Vidinului, la 1878, cea de la Smârdan fu cea mai importantă. Poziția fu ocupată de Români la 24/12 Ianuarie.

SNAGOV. Monăstire în J. Ilfov, pe un ostrov din balta Znagov. Fondațiune din sec. 14, poate de la Vladislav I (pe la 1370), veche ctitorie domnească, refăcută în sec. 15. Altă dată erau trei biserici, din cari o singură a rămas. Una din bisericile vechi (A-dormirea M. D.) s'a risipit, cum și alta (Buna Vest.) ridicată de Mitrop. Serafim la 1558. Cea actuală (Vovidenia), refăcută la 1517 pe temelile celei mai vechi, fu isprăvită de Mircea Vo. (ciobanul) și fiul său Petru. Clopotnița-turn din față e de la Neagoe Vo. Zidurile dimprejur s'au dărâmat. — După tradiție și cronici, S. erea ctitoria lui Vlad Țepeș, îngropat acolo : e probabil că fusese refăcută de tatăl său Vlad. Danii domnești prin hrisoave de la 1414, 1428 și 1441 de la Vlad Vo. Pietre mormântale din vremea lui Mircea și sec. 16 (Vornicul Pârveu, Ion Logof. ; fil lui Dragomir din Boldești și mama lor Marga).—O ușă frumos cioplită din 1453, de la biserică cea veche, se află la Muzăul național. Panaghiar cizelat, de la Drăghici stolnicul, 1438. — Lista stareților începe de la 1440. — Câtva timp, în clădirile monast., azi dispărute, a fost și temniță (s. 17-18), în care a pierit și Constantin Cantacuzen la 1663.

SNAGOV. Pe malul bălței, aproape de monast., așezare preistorică (resturi din epoca de bronz).

SOBIESKI, Ioan. Regele Poloniei. La 1686 ocupă Moldova, pe care voia s'o anexeze ; fu silit să se retragă însă în fața Turcilor. La 1691 încercă o a doua expediție.

SOCI. Localitate în ținutul Bacău, pe lângă valea Siretului. În Martie 1471 bătălie în care Ștefan Vodă respinse pe Radu Voev. al Țării-Rom.

SOCOL. Boer mare din Ț.-Rom. Fiul lui Benga și

nepot al lui Basaraba Vo. Mare Vornic al lui Pătrașcu Vodă, pe care se bănuia că l'ar fi otrăvit ; la 1557 ocupă scaunul domnesc, dar fu isgonit de Mircea V. cu Turcii. Căutând domnia la Constantinopol, fu ucis acolo, 1559. — Fiul său Radu, ucis de Alexandru Vodă la 1568. — (v. și **Benga**).

SOCOLA. Monăstire lângă Iași, fondată la 1564; refăcută în s. 17. Astăzi în curtea mon., un ospiclu.

SOCOLA. Tot la S. în J. Iași, „Schitul lui Tărăță“ fondat 1730 de Grigore Vodă Ghika.

SOCOLOȚI (Scoloți). O ramură din Sciți; triburi aflate prin părțile noastre. (v. **Sciți**).

SOCOTENI. Sat în Dolj. Biserica de lemn din 1684.

SOCOTEANU. Boeri din Oltenia, stăpânind moșia Socoteni, la începutul secolului 17. — Grigore S. episcop de Râmnic 1749-64, numit mitropolit 1770 (neînsăunat), se opuse, ajutat de boeri, cotropirei Grecilor.

SOCU. Sat în Gorj, lângă Bărbătești. Așezare protohistorică (arme de bronz dace).

SOHODOL (Călugăra). Sat în Bacău, menționat în doc. dela 1408.

SOIMOȘ (magh. Solymos). Comună în J. Arad. Pe dealul ce domină Mureșul, ruinele cetății Solimoș, care exista în sec. 13 și care a fost refăcută de Huniadi în al 15. Regina Isabela șezu câțva timp acolo. În față, peste Mureș, erea cetatea Lipova.

SOLCA. Târg în Bucovina, J. Suceava. Satul exista la încep. sec. 15. — Biserica rămasă dela fosta monăstire fondată la 1612 de Ștefan Tomșa Voev.; împrejmuită cu ziduri.

SOLIMAN II, cel mare. Sultanul Turcilor 1520-66. Ca să pedepsească pe Petru Rareș pentru necredință, Soliman intră la 1538 în Moldova și o supuse. Petru Vodă fugi în Ardeal, S. îl înlocui cu Ștefan, și prefăcu în raia Buglacul sau Basarabia și Tighina.

SOLIMAN PAȘA. Beglerbeg al Rumeliei. Trimes de Mahomed II cu o oaste puternică contra lui Ștefan Vodă; la 10 Ian. 1475 după o grea bătălie fu înfrânt de Domnul Moldovei la pârâul Racova lângă Vaslui.

SOLIMAN PAȘA. După izbucnirea revoluției dela 1848, trimes de Sultan comisar cu pline puteri la București. Favorabil Românilor ; recunosc guvernul provizoriu.

SOLNOC-DOBOCA (magh. : Szolnok-Doboka). Comitat în Transilvania, apoi județ al Rom. (redus după Unire), numit astăzi Someș. Erea format din vechiul comit. Doboca unit cu comit. Solnoc și cu cercul Chișoara. Vechiul com. Solnoc exista din sec. 12 ; Solnoc de mijloc, rămas din acesta, fu desființat în sec. 18, prin contopirea cu Doboka.

SOLOMON, Ioan. Colonel ; om politic (1793-1865). — Familie din J. Dolj.

SOMEȘ. (magh. Szamos). Râu important în Transilvania de nord, afluent al Tisei. Someșul mare, de la răsărit (eșit din munții Rodnei) primește Someșul mic (eșit din munții Bihorului, din unirea S. cald cu S. rece). Lungime apr. 400 k.

SOMEȘ. Județ, în N. Transilvaniei. E vechiul comitat Solnoc-Dobăca, și a purtat numele acesta și după unirea cu Rom., până la 1925. Vechiu centru românesc, din evul mediu. Străbătut de Someș. Dealuri, munți, mine, — Multe urme preistorice, dace și antice pe marginea de nord a colonizării romane. Reședința la Dej. — Suprafața 4147 k. p. Populația (1930) : 220.500 loc.

SOMMER, Ioan. Reformat german, adus de Despot Vodă în Moldova la 1552, spre a conduce școala ce înființase la Cotnari. A lăsat o biografie a lui Despot.

SOMOSCHES (magh. Somoskesz). Comună în Jud. Arad. În sec. 14-15 erea reședința unor kneji și voevozi români.

SORNON (Sornum). Localitate în Dacia (prin Romanai-Teleorman prob.), menționată de Ptolomeu.

SOROCA. Oraș în Basarabia, pe Nistru. Cunoscut ca sat din sec. 15 ; târg din al 17. Scaunul ținutului S., și în vechime al Serdarului de Soroca al cărui arcași ereau vestiți în luptele cu Tătarii. — Populația actuală 14.000 loc.

CETATEA Sorocei, în marginea târgului, a fost ridicată de Ștefan Vodă la 1499 sau înainte, în spre Tătari (poate pe locul unui fort genovez); refăcută de zid de Petru Rareș la 1543. E un castel pătrat cu 4 turnuri, fără alte ziduri exterioare, și cu șanțuri cu apă; încă bine păstrat.

SOROCA, Județ în Basarabia. Ca și Orhei și Lăpușna, e vechiu ținut de margine al Țării de jos a Mold., în drumul năvălirilor tătărești. — Suprafața 4330 k. p. Populația (930): 315.000 loc. Reședința la Soroca.

SOROCA (stânca). Aproape de S., pe Nistru, o peșteră adâncă, adăpost pe vremuri de invazii.

SOVEJA. Monastire din J. Putna, în Vrancea. Fondată la 1644 de Matei V. Basaraba al Ț.-Român., în urma păcii făcută cu Vasile V. al Mold. Azi biserica satului.

SPAHII. Formau garda călare a Sultanului.

SPĂLNACA. În Jud. Alba. Așezare protoistorică (numeroase obiecte din epoca de bronz).

SPANCIOC Spătarul. Partizan al lui Tomșa, tăiat împreună cu acesta de Regele Poloniei la Lvov, 1565.

SPANȚOV. Sat în J. Ilfov, la Dunăre, lângă Oltenița. Resturi din cetatea antică Daphnae Constantiniana. — (v. **Daphne**).

SPATA (spada). Armă de tăere, sabie dreaptă.

SPĂTAR mare. Rang boeresc militar. În Țara-Rom. apare în doc. sub Mircea pe la 1390 (demnitate imprumutată de la Bizanț). Comandant general al oastei în Ț.-Rom. și în deosebi al călărimei. Avea sub ascultarea lui pe ceilalți șefi militari (aga, căpitani mari, serdar). La ceremonii purta spada lângă Domn (la prânzuri de curte o purta spătarul 2-lea, iar de obicei al 3-lea spăt.). Erea ajutat de alți spătari, (2-lea și 3-lea), ca locotenenți ai lui. În Divan erea al 4-lea boer ca rang. (La venitul spătarului m. contribuiau călărașii, în „cruci“ de 1-4 după avere, cu câte 1 leu și provizii). — În Moldova, Sp. apare pe la 1434. Comanda oastea o avea acolo Vornicul apoi Hatmanul, cărui Sp. erea subordonat, având apof

numai atribuția de ceremonial la Curte ; cu însemnătate mai mică ca în Ț.-Rom. (Câtva timp fusese și staroste de Cernăuți). În sec. 19 titlu devine onorific.

SPĂTAREI, ereau oamenii Vel-Spătarului ; și oastea lui de țară. (Ț.-R.).

SPĂTARIA. Sala de arme, sala tronului la Curtea domnească. Mai târziu (sec. 17) ereau două : cea mare și cea mică. — Spătăria se mai numea reședința și oficiul marelui spătar.

SPINEANU. Boerii dela Spineni ,în Mehedinți, din s. 16-17, au același orig. cu cei dela Coțofeni. — Dumitrașco, clucer m. pe vremea lui Matei-Vodă, 1635.

ST. GHEORGHE (Sepsi-Szent György). Oraș în Transilvania ; pe Olt. Vechiu centru secuiesc. Reședința Jud. Trei-Scaune. Muzeu archeologic. Populația (930) : 11.000 loc. — La S.-G. și împrejur resturi de așezări preistorice și dace (vase, obiecte div.)

ST. GHEORGHE, castelul. — (v. la Giurgiu).

ST. GHEORGHE. Schit în Jud. Buzău, la Nucul, în munți. Fondat la 1587 de Mihnea Voev.; reparat 1844 ; astăzi părăsit.

ST. ILIE. Comună lângă Suceava. — (v. Sântilie).

ST. LADISLAU. Castel din sec. 13 la Dunăre, în Banat (jud. Caraș), în fața cetății Golumbacz. Ruine.

ST. NICOLAE, Monăstirea, de la București, fu numită mai târziu a lui Mihai-Vodă. — (v. Mihai-Vodă).

S-TA MARIA DE PIATRA. Sat în Hunedoara, pe Strei. Așezare dacă și romană. Resturi preistorice.

S-TA MARIA Orlea, la S. de Hațeg (Hun.) Una din cele mai vechi biserici din Ardeal, cu fresce de la sfârșitul sec. 13. — Urme romane.

S-TA TROIȚA (S-ta Treime). Monăstirea de la București, numită a lui Radu-Vodă. — (v. Radu-Vodă).

STAICO. Boer din Ț.-Rom., m. Logofăt între 1483-1507; cumnat lui Radu-Vodă, † 1507. — (v. Băjești).

STAMATI, Iacob. Mitropolit al Moldovei, 1792-1803; patriot. — Familie din Basarabia.

STAN. — Voevozi și boeri :

STAN. Fratele lui Mircea Voev. al Ț.-R. ; donator al monast. Snagov, 1414.

STAN. Vistiernic al Moldovei sub Alexandru cel Bun, 1409-33.

STAN. Ban al Craiovei între 1546-53. Erea nepot lui Mircea Ciobanul, fiul surorii acestuia, Boba.

STANA. — Doamne din Țara-Rom. și Mold. :

STANA. Soția (a cincea) a lui Alexandru cel bun al Mold. Pare a fi fost din Ț.-Rom.

STANA. Soție a lui Bogdan III al Moldovei și mama lui Ștefăniță Voev. † 1518 (mormânt în biserica din Rădăuți).

STANA. Doamna lui Ștefan cel tânăr al Mold., fiica lui Neagoe Basarab și a Despinei, † tânără, 1531.

STANA. Soția lui Petru dela Argeș (Radu Vodă Paisie), înainte de domnie (1520).

STANA. Fiica lui Mircea Vo. (ciobanul) ; soția lui Datco stolnicul, apoi a lui Ion dela Pitești, logofătul.

STANCA Doamna. Soția lui Mihai-Viteazul (1583); erea fiica lui Stan spătarul dela Voinigești și Krețu-lești. (Fusese întâi soție a lui Dumitru banul dela Vălcănești). † 1603.

STANCA. Soția lui Aron Vv. al Mold. † în Transilvania.

STANCEȘTI. Sat în Prahova. Ruine de case boerești, pămnițe (sec. 16-17) ; ruine de biserică (sculpturi).

STANCIUL. — Mai mulți boeri mari din Ț.-Rom. :

STANCIUL, fiul lui Mănilă și nepot de fiu al lui Dan III Voev. Venit cu oaste de peste munți contra lui Vlad-Țepeș, fu prins și ucis de acesta, 1456.

STANCIUL al lui Vlad, sfetnic domnesc între 1431-56 ; mare vornic al lui Vladislav II. — Contemporan cu el erea alt boer **STANCIUL** Hornoi.

STANCIUL dela Glogova, însurat cu Ana sora lui Basarabia Țepeluș (1479).—Nepotul său de fiu **STANCIUL** al lui Benga, m. spătar. — (v. **Benga**).

STANCIU, mare vistiier ; fiul Tomei banul. Insoțitor al lui Laiot pretendentul la 1544, fu tăiat cu acesta de Radu Vodă Paisie (mormânt în bis. de la Verbila).

STANCIUL paharnicul mare. Comandantul Roșilor sub Radu Șerban ; la 1611 răsturnă din scaun pe Radu Mihnea.

STANCIUL. Boer din Moldova ; părcălab al Cetății Albe între 1449-70.

STANEȘTI. Schit în J. Vâlcea, mai jos de Drăgășani. Fondațiune dintâi a lui Mogoș banul și fiulul său Mogoș spătarul pe la 1480. Refăcut de zid de urmașul lor Giura logof. și Vilala la 1536. În biserică mormântul lui Stroe Buzescu, din neamul lor, de la 1602 (piatră interesantă pusă de soția lui Sima).

STANEȘTI. În Vlașca. La 1595 Ian. 16, oastea lui Mihai sub Buzești, bătău pe Hanul Tătarilor.

STANEȘTI. Sat în Gorj. Biserica din 1732 de la Constantin Obedeanu.

STANEȘTI. Sat în J. Muscel, la munte. Ruine de clădiri pe Valea-Lupului.

STANILĂ. Mare vornic ; capul boerilor pribegi din Ț.-Rom. sub Mărcea Ciobanul ; ucis de acesta, 1558.

STANILEȘTI. Sat în Fălciu, pe Prut. Exista la 1400. La 1711, bătălia între Ruși și Turci sub marele Vizir, în care Țarul Petru fu învins și aproape să fie prins.

STANIȘOARA. Monăstioară, pe Olt, în fața Coziei, în jud. Argeș. Din sec. 17.

STAR CHIOJD. Sat vechiu în Prahova, la munte. Movila Gorganu. La Podu-Cotorgii, gropi „de la Tătari“ (preistorice?) — Biserica de lemn din sec. 18.

STARET (slavon: De la „star“, bătrân). Superiorul unei monăstirii. Cu influența grecească, St. se numi „egumen“. — Superioara mon. de maici : starîța.

STAROSTE. Căpetenie, șef, prezident (de la slav. „star“, bătrân) : starostele unei bresle (uneori în Mold. numit și vâtaf).

STAROSTE erea în Mold. un dregător administrativ, introdus spre finele sec. 14 (împrumutat de la Poloni), cu atribuțiunile părcălabului de mai târziu (ereau St. de Sepeniț, Hotin, Cernăuți, Putna) care îl înlocui apoi, rămânând cu acest titlu numai cei doi St. de margine, Cernăuți și Putna, până în sec. 18. — În sec. 15 se întrebuintă și un nume și celalt. — (v. și părcălab).

STATESCU, Eugen. Om politic liberal ; jurist (1838-1906).

STATUTUL ORGANIC. La 1864, 2 Mai, Cuza promulgă sub acest nume, o lege fundamentală (constituție) a României, în locul dispozițiilor din Convenția de la Paris. Domnul dispunea de puteri mai mari; corpul legiuitor se compunea din Cameră și Senat. S. O. a fost abrogat la 1866.

STAVNIC. Un schit, azi ruinat, la sud de Iași; din prima jum. sec. 18.

STAVRINOS. Vistierul lui Mihai Vodă; de origină grec. A scris „Vitejiile lui Mihai Voevod“, poem în grecește (tipărit la Veneția 1668). După moartea Domnului, fu închis la Orăștie. Ucis la 1623 de Ștefan Tomaș în Moldova.

STALPU. Sat în jud. Buzău. La „movila cailor“ s’au aflat olării preistorice.

STANJEN. Măsură de lungime. — (v. măsurii).

STEAG. Prin extindere de la numele steagului însemn militar, cetele de ostași adunați sub un steag, formau o împărțire sau unitate militară. Încă dela încep. sec. 15, oastea se împărțea pe steaguri (regimente), după cum ereau banierile în Apus.

STEAGURI. Din steagurile vechi ale Domnului și oastei, nu s’au păstrat decât puține. Două ale lui Ștefan al Moldovei, dăruite de el monast. Zograf de la Athos (1496), poartă chipul S-tului Gheorghe, cu inscripția de invocare (unul din aceste steaguri la muzăul militar din Buc.). — La muzăul din Dresda, un steag, atribuit lui Șerban-Vodă al Ț.-Rom., luat de Saxoni sub zidurile Vienei (1683). — La muz. din Belgrad al lui Mihnea din 1658.

STEEGE, Ludovic. Medic (Mold.); ministru al lui Cuza. (1813-72).

STEINVILLE, Ștefan, comite de. Feldmareșal german; guvernator militar, 1710-21, al Transilvaniei, de care depindea și administrația Olteniei, † 1721.

STELIAN, Toma. Jurist, om politic (1859-1925).

STEMA sau **ARMĂRIILE.** În Țara-Rom., din veacul 14, de când avem cea mai veche reprezentare a ei, stema țării era vulturul cu crucea în cioc. Pe moneda lui Vladislav I (1365) d’asupra helmului sau coifului,

se vede ca podoabă (cimier) acest vultur, emblema neamului său. Mai târziu, vulturul de pe scutul Domnilor poartă crucea și e însoțit în colțurile de sus, de soarele și luna ca atribute. Tocmai în sec. 19 apar scuturi heraldice cu reprezentarea fondului (albastru) a vulturului (natural) și a celorlalte figuri sau „mobile“ (aur), așa cum au rămas până astăzi în pătrărul Ț.-Rom. din armăniile României. — O chestiune încă nelămurită, a pus în discuție specia pasărei heraldice : vultur sau corb. Fie reprezentarea imperfectă, fie o tradiție păstrată de scriitori, au făcut pe unii să creadă că e vorba de corb. În orice caz, desaturările mai moderne (s. 18-19) nu mai lăsau îndoielă, dar reglementarea armelor țării din 1864 enunță vulturul. — Pe sigiliile vechilor Domni Basarabi, de la începutul s. 15 până la Brâncoveanu, figurează, de obicei ne cuprinsă într'un scut, și o altă emblemă : un copac sprijinit de fie-ce parte de sfinții Constantin și Elena. Ereau patronii țării sau ai neamului domnesc ? Aci nu e vorba de o stemă (armorii, blazon), ci de reprezentarea unor protectori religioși, sau de o reamintire imperială constantinopolitană în domnia românească, fiindcă mai apoi găsim împreună în pecetiile domnești și această figurație, și vulturul d'asupra ei. — Aceste embleme (câteva excepții în s. 17), sunt reprezentate în afară de orice principii heraldice, și variază de la o domnie la alta. — Stema Moldovei a rămas de asemenea, dela finele sec. 14, capul de bour cu steaua între coarne. — (v. și Armele țării).

STENARUM (Caput Stenarius). Stațiune pe limesul roman, la Boita de azi pe Ol^t (sau la Ocna), j. Sibiu.

STERCA SULUȚU. Familie din Ardeal ; de Cârpeșiș (jud. Alba).—Alexandru Episcop 1850-5, apoi Mitropolit de Alba-Iulia-Făgăraș 1855 † 67.

STIBOR. Voevod al Transilvaniei. La 1396 veni în Ț.-Rom. pentru Mircea Voev., asediă în Cetatea Dâmboviței pe rivalul aceluia Vlad și-l luă prins.

ȘTIRBEL. Numele orașului Călărași, după întemeierea lui. — (v Călărași).

STIRBEY (Știrbei). Familia S este a vechilor boeri de la Isvor (J. Olt), cunoscută în Ț.-Rom. din sec. 15 (v. și **Isvoranu**).—Dragomir de la I. erea stolnicul lui Vlad-Voev. la 1494. Badea postelnic în sec. 16. — Cernica dela Isvor mare vornic (1600), fondă mon. Cernica lângă București. Urmașii lui purtară numele de St.:—Radu S. dela Isvor, m. comis în s. 17, avu fii pe: Radu vel armaș, și pe Constantin, m. Ban în vremea lui Brâncoveanu. — Ilie S. consilier imper. în Oltenia, 1720. — Constantin, mare logofăt în s. 18. — Barbu, mare vornic, în al 19. — Principele Barbu S., Domn al Țării-Român. 1848-56. În domnia lui, care se deosebi printr'o bună administrație, se reorganizară modern serviciile publice și miliția (n. 1799 † 1869). — Alexandru S., om politic (1836-95).

STIRCEA. Familie boerească; din s. 15 în Moldova de sus și Bucovina. — Stârcea, mare stolnic 1515-22 și m. logofăt sub Bogdan și Ștefan cel tânăr. — Ion S., Părcălab de Hotin la aceeași epocă. — Eugen baron S., om politic (1835-901).

STOENEȘTI-BADENI. Pe valea Dâmboviței, în J. Muscel. Urme de așezare preistorică. — Pe un platou din apropiere, s'a retras Mihai Vodă într'o tabără la 1595. — Tot pe Dâmbovița, mai jos, lângă Cetățeni, ruinele cetății lui „Negru Vodă“ din s. 13. (v. **Cetățeni, Dâmbovița și Negru Vodă**).

STOENEȘTI. În J. Romanați. Rămășițe romane și urmele drumului de la Dunăre la Romula. Veche așezare dacă (ceramică, etc.).

STOENEȘTI. În Vlașca. Boerii dela St.: — Oprișan, ucis de Mihnea la 1658 (cântat de poezia populară) ; ruine din casele lui la Strâmba de jos.

STOICA. Boeri din Ț.-Românească :

STOICA, fiul lui Dragomir, fiul voevodului Laiot (sau de Loviște) împreună cu Danciul și alți boeri, pribegi la Regele Ludovic, pe vremea lui Vladislav I, 1374.

STOICA Vistierul, boer de credință al lui Mihai Vodă ; sol la Praga împreună cu Mihalcea Banul 1600.

STOICA. Familie nob. din Maramureș. — Iosif, episcop ort. de Maram. 1700—11.

STOICESCU. Familie din Ploești și București. — Constantin S., om politic, fruntaș al part. liberal, jurist (1852-1911). — (v și medicina).

STOLIREA (a face stol), erea adunarea unui corp de oaste în formație de luptă. Sinonim cu tocmirea.

STOLNIC mare. Demnitate boerească, aflată în ambele țări la finele sec. 14 (1390). Avea sarcina mesei domnești și a oaspețelor (latin: magister mensarum). La ceremonii gusta cel dintâi și servea bucatele Domnului. Erea în rang cu marele Paharnic. Avea de ajutor pe stolnicul al 2-lea, pe șiufar, și alți stolnici și vâtafi. — În Moldova cu aceleași atribuțiuni. — În urmă (sec. 19), titlu onorific.

STOLNICEI. Slujbași ai marelui stolnic. Serveau mâncarea la masa Curții, sub un vâtaf.

STOLNICENI. În J. Vâlcea. Urme de zidăria romane (vechiul Ruconium?).

STOLNICI. În J. Argeș. Biserica satului din sec. 18, dela boerii Bălăceni.

STOLOJIAN. Familie din Oltenia (Gorj).

STOMA (Ad Stoma, „Stoma Peucii“). Oraș roman la S. de brațul St. Gheorghe al Dunării, la vărsarea Dunavățului (Peuci) lângă Razelm. Urmele lui se mai văd între satele Caraebil și Sarinasuf. Exista în sec. II (ziduri, monede, obiecte div.).

STOROJINEȚ. Orașel în Bucovina; reședința jud. cu acest nume. Populația 8500 loc.

STOROJINEȚ. Județ actual, format în Bucovina dintr-o parte a vechiului ținut al Cernăuților. Suprafața 2166 k. p. Populația 166.000 l. (930).

STOSS, Veit, dela Brașov, fiul lui S. V. dela Nürnberg, meșter pictor și sculptor; a lucrat și la mon. dela Argeș (după 1510).

STRAINI. Coloniile sau străinii izolați cari s'au așezat din toate timpurile printre Români, s'au bucurat de deplină libertate, nefăcându-se nici-o deosebire între ei și localnici, fie că ereau negustori sau muncitori de pământ, fie că intrau în rândurile boe-

rimei sau la oaste. D'abia în sec. 18 statutul lor va fi supus la oarecari regule. În orașele unde se aflau colonii de străini, își aveau starostele, județul sau șoltuzul : așa găsim, încă din sec. 14-15, organizați pe Sași, Armeni, etc. — (Pentru străinii așezați în Ț.-Rom. și Mold. v. Albanezi, Armeni, Bulgari, Cumani, Evrei, Greci, Germani, Maghiari, Poloni, Ruși, Ruteni, Secui, Sași, Sârbi, Tătari, Turci, Țigani).

STRAJA. Se numeau în vechime ostașii de pază, sentinelele (paza dela poarta cetății, a Curței domnești), — iar în război detașamentul de avantgardă (întâia și a doua strajă), cercetașii (eclerori), și paza din 'napoi (arier-garda).

STRASBURGH, Paul. Ambasador al lui Gustav-Adolf al Suediei la sultanul Amurat în 1632, când trecu prin Țara-Rom. A lăsat o prea interesantă descriere a petrecerii sale la Curtea lui Leon Vodă la București.

STRATT. Familie b. din Moldova (ținut. Bacău). — Ioan S., om politic (1836-1879).

STRATORNIC. Nume vechiu (secol. 15) al Postelnicului în Țara-Român. În sfaturile domnești de atunci figurau, după ceilalți boeri, de obicei doi stratornici.

STREHAIA. Târg în Mehedinți, pe Motru. Altă tă (secolul 15) la S. era curtea întărită și scaunul banilor de Mehedinți, și se pare și al Craioveștilor. (Tradiția locală spune că ruinele de acolo sunt ale palatului lui Pătrașcu V. și loc de naștere a lui Mihai). Populația (30) : 9900 I. — La S. a fost câțva timp (sec. 14) și scaunul episcopiei de Severin, mutată apoi la Râmnic. O episcopie a mai fost înființată acolo între 1673-88.

STREHAIA, Monastirea dela Str., desființată, era o fundațiune a Basarabilor Craiovești în sec. 15, rezidită de Matei Vodă la 1645. Zidurile de cetate refăcute de Brâncoveanu (1690) cu turnurile, în flință. Ușile bisericei, frumos cioplite de meșterul Ghinea (s. 17). — Pe dealul Straja era o cetățue de pază.

STREI. Râu în Transilv. (Hunedoara), afluent din stânga al Mureșului.

STREI. Comună în J. Hunedoara. Biserica interesantă, de la începutul sec. 13. Formă arhaică; pardosită cu cărămizi romane. Fresce ale meșterului Ambrosi (sec. 13). E cea mai veche bis. rom. din Ardeal.

STREI SANGIORGIU. Sat în Hunedoara. Rămășițe preistorice și daco-romane. Biserica zidită la 1408 de Lațcu Kendreș (Cândea) castelan de Hațeg și Nistora.

STRAJEȘTI din deal. În J. Romanați. Biserica dela Constantin Buzescu din 1818. — La S. DIN VALE, biserica dela strămoșul său Const. Buzescu și jup. Maria, din 1733.

STREMȚ. (Aldyod). Cetate (burg) din Transilvania (Jud. Alba), concedată la 1508 de Regele Matei lui Radu Voev. al Ț.-Rom., ficei sale Anca și fratelui său Vlad. La 1517 fu din nou cedat lui Basaraba Neagoe, iar după 1521 Banului Pârveu.

STRIHAREȚ. Schiț lângă Slatina, J. Olt. Zidit la 1672 de mitropolitul Varlaam.

STRAMBA. În J. Gorj, la munte. Schiț ruinat, fondat la 1603 de Stoichiță Rîloșanul și jup. Dochia, în locul altui din sec. 15 (pomenit la 1520), ca metec al Govorei.

STRAMBEANU. Familie boerească din Oltenia, dela Strâmba (Gorj); în doc. din sec. 16. — Constantin, Consilier imper. în Oltenia, 1719 († 1760).

STRAMBU. Numirea veche a monăstirei dela Găiseni (J. Dâmbovița) din sec. 16. Ctitorie a familiei Florescu. — (v. și Găiseni).

STROE. Boer din Ț.-Rom., m. Ban. Pribeag la domnia lui Radu Vodă (Paisie), veni în țară cu preten dentul Basarab Laiotă; învinși, fură tăiați de Radu V. la 1544, Oct.

STROESCU. Familie boer. din Moldova (Basarabia); cunoscută sec. 17.

STROEȘTI. Sat în J. Baia. Biserica, după tradiția locală, ar fi fost făcută de Ștefan Vodă.

STROICI. Neam boeresc din Moldova, cunoscut în istorie din sec. 15. — Stroici mare Logofăt al lui Despot, 1562. — Lupu (Luca), mare Logofăt al Moldovei

între 1580-1607, partizan al Poloniei ; cărturar, boer de frunte. Zidi biserica dela Dragomirna. — Simion, m. Vistiernic dela 1597-1607. — Vasile S., Logofăt, fu ucis de Ștefan Tomșa după înfrângerea Movileștilor la 1612.

STRUGALEA. O veche monăstire din Ț.-Rom., în sec. 14-15, cărei Mircea Voev. (poate fondatorul ei), îi făcu danii și scutiri la 1399. Dispărută de mult.

STRUNGA. Sat în j. Roman. Localitate balneară.

STRYKOWSKI, Matei. Cronicar polon, călător prin țările noastre la 1574-5, dela care au rămas informațiuni curioase și interesante.

STURDZA. Familie din Moldova, aflată printre boerii țării la început. sec. 15 : — strămoșul ei Balița trăia sub Alexandru cel Bun. — Sturza, Părcălab de Hotin, apoi Hatman ; în fruntea boerilor contra lui Lăpușneanu, 1551. — Dumitru S. mare vornic, și frațele său Bărboi, uciși de Ștefan Tomșa la 1615. — Matei, mare vistiernic 1650. — Teodor, mare Spătar al cumnatului său Ghika V., în Ț.-Rom., 1672. — Ilie, mare paharnic, fu ales Domn la 1671, dar nu primi scaunul. — Sandu, M. Vist. și Logofăt în sec. 18. — Ion Sandu, Domn al Moldovei 1822-28, cerut de țară, începu domnia națională, înlocuită cu ocupația rusească.—Princ. Mihai (1795-1885), Domn al Moldovei 1834-49. Deși arbitrară în unele privințe, domnia lui realizează progrese însemnate. — Grigore, fiul său, om politic, învățat (1822-1903). — Vasile, om politic, Caimacam al Mold. la 1858 (1810-1882). — Dimitrie (1833-1914), om de Stat, liberal; scriitor, istoric.

SUBAȘ, (subașa). Slujbaș turcesc. Se zicea uneori astfel capilor de sate, administratori (s. 18, Ț.-R.).

SUB-CETATE. Sat în Huniedoara, lângă Hațeg. Pe dealul Orlea ruinele unui turn medieval refăcut din rămășițe romane. („Turnul lui Veci“).

SUCEAG. Sat în J. Cluj. Resturi romane, probabil din stațiunea Macedonica.

SUCEAVA. Râu din Moldova, afluent al Siretului. Ese din muntele Lucina din Bucovina, intră în Siret la Liteni. Lungime apr. 140 k. Afluent : Sucevița.

SUCEAVA, CETATEA. Ridicată în sec. 14 (la 1388 era cetatea lui Petru Mușat Domn Moldovei) pe o înălțime dominând valea S., a rămas până la urmă cea mai însemnată a M. Ștefan cel mare o prefăcu în forma actuală, cu ziduri puternice, și fu întărită în mai multe rânduri, ultima dată de Eremia Movilă (1596). — Cel mai vechiu Portar (pârcălab) al ei cunoscut e din 1442. Impresurată de Mahomed II-lea la 1476. Luată de Soliman II, 1538. La 1563, Despot fu asediat de Tomșa. Părăsită de Lăpușneanu, 1565. Gheorghe Ștefan asediă la 1653 pe Timuș Cazacul. Cetatea fu stricată de Dumitrașcu V. la 1675. În secol. 18 era risipită. Ruinele permit astăzi reconstruirea planului ei. Un șanț adânc și râpe la N., apoi ziduri tari închideau prima împrejmuire. Castelul e de forma pătrată, întărit cu 7 turnuri; al doilea rând de ziduri cuprindea curtea interioară cu locuințele și magazii-le. Partea de N. cu casele domnești ale lui Ștefan, e surpată de mult; la E. sunt apartamentele ocupate de Domni mai târziu și paraclisul, ruinate. — Sub Despot, și mai târziu sub Dabija în cetate era și o monetărie. — (Lângă oraș spre apus, în partea opusă cetății, a rămas zidăria unui turn în legătură cu ea, numit „cetatea dela Apus“).

SUCEAVA. ORAȘUL. Pe valea Sucevei. Erea scaunul Moldovei din vremea lui Petru Mușat (1375), care ridică cetatea, lângă târgul ce exista din'nainte. A fost reședință până la 1560. — Biserica Mirăuților, domnească, zidită de Petru Voev. pela 1380, refăcută pe la încep. sec. 17; reconstruită 1899; — Mon. Sf. Gheorghe (mitropolia) dela încep. sec. 15, refăcută de Ștefăniță Vo. 1514. Pridvor dela Mitrop. Mitrofan. Loc de pelerinagiu: moaștele Sf. Ioan cel nou. Un paraclis din 1627. — Bis. Sf. Dumitru e din 1475, dela Ștefan V., refăcută la 1534 de Petru Rareș, cu un turn dela Lăpușneanu. — Voscrisenia (azi a Rutenilor) e dela Doamna Elena, 1551. S-ta Cruce din 1512; Sf. Nicolae din 1611; Sf. Ioan, paraclisul Curții, dela Vasile Lupu 1643. Hagigadar, a Armenilor, e dela încep. sec. 16. — Din vechia Curte dom-

nească n'a rămas nimic (urme dela olanele pentru apă). — Lângă oraș, mon. Zamca și mai jos Sf. Ilie (v. acestea). — La „dealul tătăresc“, s'a aflat ceramică protoistorică. — Populația (930): 17.000 loc.

SUCEAVA. JUDEȚE. Ținut vechiu dela munte, altă dată cel mai întins al Moldovei, coprinzând parte din J. Neamț și cea mai mare parte a Bucovinei actuale; redus mult la 1775 prin cedarea unei părți din el Austriei. Leagănul domniei Moldovei. La 1920, micșorat cu partea dela munte, în profitul jud. Neamț, i se dăte numele de „Fălticeni“ după orașul de reședință; iar dela 1929 fu schimbat în cel de BAlA. (v. Baia). — Numele de Suceava a rămas, după 1918, unui județ mai mic, format în Bucovina, și vecin cu cel de mai sus, cu reședința în orașul Suceava. Suprafața 986 k. p. Populația (1930): 121.000 locuitori.

SUCEVIȚA. Monăstire în J. Rădăuți (Bucovina), pe valea Suc. Fondată la 1583 de Eremia Moghila și neamul lui. Biserică frumoasă și bine păstrată. Fresce măestrite pe pereții din afară. Înăuntru mormintele lui Eremia și Simeon Voev. Aiere și acoperămintele de mormânt admirabil brodate (s. 14-17); obiecte de preț, manuscrise, etc. în muzăul monăst. — Zidurile de apărare și turnurile, contemporane cu biserica, în bună stare.

SUCIDAVA. Cetate romană, din care au rămas ruine la Celei, pe Dunăre (J. Romanați). Înainte erea așezare dacă. Castelul roman se afla la capul drumului spre Romula. Constantin cel mare făcuse acolo un pod de lemn, între Sucidava și Oescus de pe malul drept al Dunărei, la an. 328. — (v. Celei și Malva).

SUCIDAVA. Așezare getică lângă Dunăre (Dobrogea), între Siliștra și Oltina actuale.

SULGER. Boerie. — (v. sluger).

SULINA. Orașel, pe Mare, la gurile Dunărei. Menționat ca schelă bizantină la 950, genoveză 1318. Pe la 1850 erea încă un sat de pescari, și se dezvoltă de atunci. Port la vărsarea în Mare a brațului S. Luat dela Turci și Ruși la 1813; după tratat. de la Akkerman

înapoiat Turciei ; la 1878 al României. Populația (930): 6000 loc.

SULIȚA. Arma de împuns, lance. Sulița călărimei din țările rom. erea în general mai scurtă și mai ușoară ca în Apus. — Sulița lungă cu cârlig, a pedestrașilor, se numea fuștă. — Sulițaș erea oșteanul purtător de suliță.

SULTANA. În J. Ilfov, pe Mostiște (odala Vlădichii). Urme de așezare preistorică și protoistorică getă (ceramică interesantă, felurite unelte).

SULZER, Franz-Iosef. Legist austriac, adus la București de Alex. Ypsilanti. A tipărit la 1781 o „Geschichte der Transalpinische Daciens“.

SUNCIUȘ. Sat în J. Bihor ; cunoscut din sec. 13. Ruinele unui castel „Tündervár“, poate din sec. 11.

SUPPLEX LIBELLUS. Intâmpinarea sau petițiunea adresată la 1791 Împăratului Leopold II, prin episcopii Bob și Gherasim Adamovici, în numele Rom. din Ardeal, cerând îmbunătățirea stărei și obținerea drepturilor politice de cari erau lipsiți, e cunoscută sub numele de „Supplex libellus Valachorum“.

SURA, Licinius. General roman și prieten al lui Traian. Comandant în expediția dacică.

SURANEȘTI. Sat în ținut. Vaslui ; exista din secolul 14.

SURDUC. Un schit de odinioară (după tradiție al lui Nicodim), în defileul Jiului, J. Gorj.

SURDUCU mare. Sat în J. Caraș. Rămășițele dintr'un castru roman.

SURGUCIU. Cuca sau calpacul vechilor Domni, avea o podoabă de pene de struț sau egretă cu pietre scumpe, numită surguciu.

SURET. Copie după un act sau document (Moldova).

SURLĂ. Fluer cu sunet ascuțit, în vechea oaste a țării. Cel ce „zicea“ din s. se numea surlar.

SURLA. Locuință primitivă, colibă conică de lemn sau arbori, rezemați la vârf și acoperită cu frunziș și crengi. În sec. 18 se mai aflau sate întregi din astfel de surle, față de cari bordeiul era un progres.

SURPATELE. În J. Vâlcea, pe valea Otăsăului, monăstire de călugărițe, risipită. Fondată (bis. de lemn) de boerii Buzești în sec. 16; refăcută de Maria Doamna lui Brâncoveanu la 1706.

SURUGIU. Conducător, vizitiu al căruței de poștă (poștalion); purta un costum oltenesc bogat înflorit. Sec. 18-19 în Ț.-Rom. (cuv. turc.).

SUSAGUS. Căpetenie a Geților: pe vremea lui Domițian făcu din spre Dobrogea o incursiune în Moesia.

SUSANA. Monăstire de călugărițe în Prahova la munte, pe valea Teleajenului. Fondată la 1740 de stărița Suzana Arsicu. Biserica refăcută din piatră la 1840.

SUSENI (Felső-Ujfalu). Sat în J. Mureș. Așezare dacă străveche (obiecte și podoabe interesante de bronz, din sec. 9 a. Cr.).

SUTAȘ. Oficer subaltern în vechime, cap a o sută de oameni. În sec. 17-18 s'a numit și duzbașa și bulubașa.

SUȚEȘTI. Sat în J. Brăila, pe Buzău. Așezare protohistorică (ep. de fier).

SUTZU. Familie originară din Constantinopol, în țările rom. din sec. 18 : Constantin Draco Sutz, Capukahaia și Logofăt în Ț.-R. 1725. — Din urmașii lui au domnit: — Mihai S. „Draco“ (1730 † 1802) Domn în Ț.-Rom. 1783-86, 1791-93, 1802-3; în Moldova 1793-5. — Alexandru S. Domn în Mold. 1801; în Țara-Rom. 1802, 1806 și 1812-21; adversar al Eteriei (1758 † 1821). — Mihail II (1784 † 1864), Domn în Moldova 1819-21. — O ramură a familiei în Țara-Rom., o alta în Mold. — Nicolae S., din Mold. m. Logof., om politic (1799 † 1871) — Mihail, din Ț.-R., istoric, numismat (1841-1933).

SYLVA BLACORUM. „Codrul Românilor și al Bisenilor“ de care vorbesc documentele ung. din sec. 13, erea ținutul muntos și cu păduri din dreapta Oltului, la Sud de Sibiu, între Olt-Loviște-Hațeg (Strei), spre Mureș, care în sec. 14 corespundea cu Amlășul stăpânit de Domnii români.

SZAMOS - UJVAR. Numele maghiar al oraşului Gherla.

SZEKELY, Moise, de Szemenfalva. Comite al Secuilor; partizan devotat al lui Sigismund Batori. Câtva timp general al lui Mihai în Ardeal, trecu apoi cu vrăjmaşi lui (1600). Principe al Transilv. 1603, Sz. se luptă cu Imperialii şi cu Radu Vodă al Ț.-R. şi căzu în bătălia cu acesta lângă Braşov, 1603.

SZEKELY, Mihail. Căpitan al cetăţii Satmar, numit de Rudolf II comisar imp. în Ardeal, pe lângă Mihai Vo., împreună cu Ungnad (1600).

SZEKELY-UDVARHELY. Numele maghiar al oraşului Odorhei.

SZELESTEI, Ioan. Căpitan al lui Mihai Vodă; maghiar. Prins şi ucis de oamenii lui Csaky (1600).

SZENT-LELEK. Castel în ţinutul Secuilor, la Sânzieni de azi (Trei Scaune). Câtva timp după 1530, în stăpânirea lui Petru Vodă al Moldovei. Exista la începutul sec. 13.

SZILAGY. Comitat ung. la nordul Transilvaniei, judeţul de astăzi Sălaj.

SZILAGY, de Horogzeg, Mihail, comite de Bistriţa la moartea cumnatului său Ion Huniad. Voevod al Transilvaniei 1460-2.

§

ŞABA. Schit în J. Soroca; risipit, apoi reînflinţat la 1770.

ŞARANGA (Coca). Sat în J. Buzău. Pe dealul Gruia ruinele „cetăţii lui Negru Vodă“, olărie, resturi de arme. După tradiţia locală, Negru Vodă a mai avut o cetate la Maxen, pe apa Negreasca.

ŞARPE (Şerpe). Familie de boeri din Mold. (ţin. Dorohoi), în sec 16. — Cosma S. mare Postelnic 1501-23, apoi pribeag în Polonia.

ŞARPELE. Deal la Viişoara, J. Olt. Măgură cu oseminte şi div. obiecte.

ŞAVANEA. Imbrăcămintă veche a boerilor (s. 18), o mantie scurtă turcească.

ŞCOLI. În vechime, pe lângă monăstiri, episcopii, biserici, erau şcoli pentru formarea de clerici, scriitori sau grămăţici, şi pentru cei ce voiau să înveţe „carte“. Cu învăţătură rudimentară, slavonă sau românească, aceste şcoli ajungeau nevoilor culturale de atunci. Unii boeri sau feciori de Domn învăţau la şcoli din afară (Transilvania, Polonia, de obicei). De şcoli mai înalte, cu dascăli aleşi, avem cunoştinţă d'abia în sec. 17. Aşa, în Ţara-Rom. Matei Vodă înfiinţă şcoala dela Târgovişte (1640). Sub Şerban Vodă (1685) se fondă la Bucureşti o „Academie“ grecească la mon. S-tu Sava, pe care Brâncoveanu o mărire, aducând dascăli greci renumiţi, cari profesară până în sec. 19. În Moldova, Despot Vodă înfiinţase la Cotnari (1512) o şcoală apuseană, condusă de Sommer, dar care pieri cu el. Lui Vasile Lupu se datoreşte şcoala de la Trei Sfetite (1641), cu tendinţă slavonă, apoi grevizată. Grigore Ghika făcu la 1788 o altă „academie“ la Mitropolie în Iaşi. Şcoli elementare existau în sec. 18 în fiecare ţinut în Mold. Alexandru Ipsilanti în Ţ.-Rom. (1776) şi Const. Moruzi în Mold. (1803) reglementară şcolile. — La 1817, Gheorghe Lazăr începe cea d'ântăi şcoală românească la Sf. Sava în Bucureşti (fondată ca şcoală grecească de Ipsilanti la 1778), apoi numită „Colegiul naţional S. S.“. — La 1820, Mitrop. Veniamin deschise seminarul român cu Gh. Asaki, care stăruie pentru fondarea „Academiei Mihăilene“ de către Mihai Sturdza (1835). — Regulam. organic înfiinţă Eforia Şcoalelor, cari erau de 3 grade (primare, secundare şi complimentare sau speciale). La 1843 erau în Ţ.-Rom. 2107 şcoli primare comunale. Progresiv şcolile se înmulţiră şi se creară şcoli înalte în timpul lui Cuza şi Carol I. Invăţământul primar fu decretat obligator şi gratuit prin legea instr. publice 1864. Universitatea din Bucureşti a fost înfiinţată la 1864; cea din Iaşi la 1860.

ŞEICA mică. În Jud. Târnava mare. Resturi din vremea Gepizilor (podoabe preţioase, sec. 5).

ŞELIMBERG (Schellenberg). Sat în Transilv. lângă Sibiu. — La 1599, Oct. 28 Mihai-Vodă înfrânse pe Pr. Andrei Bathori.

ŞEMLACU mic. Com. în Timiş-Torontal. O monăstire („M. Săraca“), probabil din sec. 15, desfiinţată în al 18-lea. Biserica refăcută la 1740.

ŞENDREA. Neam boer. din Mold. în sec. 14-16. — Un boer Şendre la 1395. — Şendrea, Portarul de Suseava, cumnat al lui Ştefan Vodă, pieri în bătălia de lângă Focşani, cu Basaraba al Ț.-Rom., la 1475.

ŞENDRENI. Sat în Covurlui. Urme de aşezare geto-romană (olărie, urme, altar votiv, etc.) — (v. și Gherghina, Barbosi).

ŞENDREȘTI. Un sat desfiinţat lângă Huruești, J. Tecuci. Biserica din 1707 a familiei Balș.

ŞEPTELICI. Familie din Mold., cunosc. din sec. 15. — Un boer Şeptelici fu tăiat de Petru Rareș la 1543. — Cosma S. Ghenghe, jicnicer de Suceava, sol în Polonia, 1545. — Şeptilici Hatmanul, boer al lui Gaspar Graziani, împreună cu Goiaucid pe Domn la 1621; la rândul lui fu tăiat de Alexandru Voev.

ŞERBAN VODĂ, Domn al Ț.-R. — (v. Cantacuzăno).

ŞERBAN Banul. Boer însemnat din sec. 16; mare Vornic 1531-5 apoi m. Ban al Craiovei sub Radu Vodă, 1535-39. La 1539 se ridică contra Domnului, care se întoarse în scaun cu ajutorul Turcilor iar Ş. se refugiază în Ardeal. Insurat cu Marga din Craiovești, erea strămoșul lui Radu Vodă Şerban.

ŞERBAN. Mare Postelnic în Ț.-Rom., în sec. 16, nepot de fiică precedentului. Boer dela Coiani; tatăl lui Radu Şerban Basarab V. — (v. Coiani).

ŞERBAN diaconul. Zugrav de biserică și icoane, în sec. 18, dela Câmpulung.

ŞERBĂNEȘTI. Schit părăsit în Vâlcea; fondat la 1740 de Matei Morunglavu.

ŞERBĂNEȘTI-Domnești. Sat în jud. Olt. Moșia lui Radu Şerban la 1600. — Biserică din 1747 dela jup. Safta Kretzuleasca.

ŞERBĂNEȘTI. În jud. Dorohoi. Biserica din 1788 de la Ion Stircea.

ȘERBEȘTI. Sat în jud. Neamțu. — Biserică zidită de Vasile-Vodă Lupul la 1636.

ȘERBOTEȘTI. Sat în Vaslui ; apare în docum. dela finele sec. 14.

ȘERBI, ȘERBIE. În Ț.-Rom. și în Mold. șerbii feodala a existat ca și în Apus, cu oarecari deosebiri. Șerbul se numea „rumân“ în Ț.-Rom., „vecin“ în Moldova. Starea de șergie a țăranilor neliberi era „rumânia“ sau „vecinia“. (v. rumân). — În Transilvania, ca în restul Ungariei, ș. era „iobag“ (de unde „iobăgia“).

ȘERPĂTEȘTI. Localitate în jud. Vlașca. — La 1559 Oct., boerii pribegi fură învinși de Doamna Kiajna și Petru Voev. — La 1595, Ian., bătălie victorioasă a lui Mihai-Vodă cu Turcii și Tătarii.

ȘERPILOR, INSULA. În Marea Neagră, în fața gurilor Dunării, la 45 k. de Sulina. Vechea LEUKI (insula albă, numită așa din cauza mulțimei păsărilor de mare) și uneori ACHILEIA, fiind consacrată de Heleni lui Achille, din al cărui templu, construcție ciclopeiană, au rămas numai pietre. Ruinele acestui templu existau încă la 1817 (la 1841 Rușii au făcut cercetări arheologice : inscripții grece, fragm. de statui, coloane, monede, etc.). Numele de I. Ș. e modern și vine dela mulțimea șerpilor aflați acolo. — Suprafața 17 ha. (La Turci : FIDONISI sau Jilan-Adassi și Hina-Adassi ; Rușii o numesc : Zminios ostrov).

ȘESURI (Costeștii vechi). — Sat în jud. Bacău. Biserica din sec. 17.

ȘETRAR mare. Slujbă boerească veche. Ș. m. avea în sarcină corturile domnești și întocmirea taberei în vreme de război (șeful cartierelor). Mai mulți șetrari ajutau pe cel mare. — Cu timpul rămase un rang secundar (sec. 18) și simplu titlu onorific. — În Mold. avea și supravegherea tunurilor. (De la șatră, cort).

ȘETRĂREI erau slujitori și oameni ai m. șetrar.

ȘIAGUNA, Andrei, baron. Mitropolit român ortod. al Transilvaniei, episcop, apoi arhiepiscop 1848-73. Unul din cei mai luminați apărători ai drepturilor Românilor și sprijinitor al culturii (1809-1873).

ȘIMAND. Comună mare în jud. Arad. Figurează în acte din sec. 14.

ȘIMIAN. Ostrov al Dunărei, în dreptul sat. Ș., jud. Mehedinți. Așezare veche preistorică. Antichități dace (arme) și romane.

ȘIMLEU (Șimleul Silvaniei; magh. Szilágy-Somlyó). Orașel în Trans., jud. Sălaj, pe Crasna. Cetatea lui Ștefan Bathori din sec. 16. Monăstirea Minorităților din 1532. Altădată scaun al comitat. Crasna. (Populația 7500 loc.). — Pe dealul Măgura resturi romane și din vremea Gepizilor, sec. 5 (tesaur de po-doabe de aur, la muz. din Viena și Pesta).

ȘINCA veche. Comună în Făgăraș. În sec. 18 ereau acolo două schituri, arse la 1761.

ȘINCAI, Gheorghe, dela Șinca (în Făgăraș). Istoric. A scris prețioasa „Cronica Românilor“ de la an. 86 până la 1739 (1754-1816). —

ȘIPENIȚ. (Șipinți, Sepenic). Ținut între Prut și Nistru; la N. Bucovinei act. (jud. Cernăuți și parte din Hotin). În sec. 14 erea stăpânit de Voevozi români, vasali Poloniei, din cari sunt cunoscuți: Ștefan, la 1350, apoi fiul său Petru. La 1394 Regele Poloniei concedă acest ținut lui Ștefan I Voev., Mold., urmașul lor, și de atunci țara Ș. face parte din a Moldovei. O întărire de stăpânire a Sep. împreună cu Sniatin, fu făcută de Rege lui Ștefan II la 1433. Câtva timp apoi, ținutul fu cărmuit de un staroste. — În Bucov. numele e păstrat de satul Ș. la apus de Cernăuți, dela care îi venea numele.

ȘIPOTE. În jud. Iași. Biserica veche a satului erea din 1507 de la Luca Arbore pârcălabul, pe lângă curțile lui de acolo. Cea actuală e dela 1780. — O fântână „a lui Ștefan-Vodă“, se pare tot dela Arbore.

ȘIRIA. (Magh. : Világos). Târg din jud. Arad. Localitate cunoscută din sec. 11; comună la 1330. La 1196, Regele Bela al Ung. a fondat acolo o monăstire. Ruinele cetății Világos. (Populație 6500 loc.). — La 1849, la Ș. armata lui Görgey se predă Rușilor, punându-se capăt revoluției maghiare.

ȘIRINEASA. În jud. Vâlcea. Schit, metoc al Hore-

zului, fondat de Const. Brâncoveanu și Doamna Maria la 1694.

ȘITOAIA. In jud. Dolj. Biserica satului din sec. 18 dela medelnicer D. Socoteanu.

ȘMIG. In jud. Târnava-mică. Așezare protoistorică (obiecte div., ornamente de bronz și aur).

ȘOCARICIU și Oltina. Sat in jud. Ialomița. Cetate de pământ : tradiția unui „oraș tătăresc“ (roman). Urmele unui pod roman, între Borcea și Dunăre, lângă Surcica. Movile.

ȘOIMAR. Cel ce învăța și purta șoimii pentru vânatoare, in vechime.

ȘOIMĂREȘTI. Sat in jud. Baia, pe Moldova. Biserică de lemn din 1762.

ȘOLDAN. Neam de boeri din Mold., sec. 15-17 (ținut. Sucevei). — Petru Șoldan, la 1410. — Petrașcu Ș., mare Logofăt al M., 1610. — Fiul său Dumitrașcu, mare Vornic.

ȘOLDĂNEȘTI. In J. Baia lângă Fălticeni; sat vechi al boerilor Șoldan. Biserica din 1798 dela Andrei Bașotă. — Târgu ȘOLDĂNEȘTI. (v. Fălticeni).

ȘOLTUZ. In Moldova, capul sfatului unui târg, ales de ceilalți pârgari. (Dela german. „Schultheiss“). — (v. și pârgar).

ȘOMANEȘTI. In jud. Gorj. Biserica din 1727, dela Dionisie Bălăcescu egumenul.

ȘOMARTIN (Martinsberg). Sat in jud. Târnava-mare. Obiecte numeroase din epoca de bronz.

ȘOMUZU mare. Gârlă in jud. Baia, afluent al Siretului. Pe dealurile de pe valea ei, mai multe așezări preistorice. — Șomuzu MIC formează o vale paralelă la nord. De asemenea, așezări neolitice.

ȘONȚU. Familie din Focșani.— Gheorghe S., maior, com. de batal., căzut in Aug. 1877 pe reduta Griviții.

ȘOPĂRLIȚA. Sat in jud. Romanati. Resturi romane. Troianul sau Brazda lui Novac. Movile. — Ruinele unei biserici din sec. 17.

ȘTEFAN. Voevod român de Șipeniț pe la 1350. — Fil săi, Petru și ȘTEFAN, devotat Polonilor, ereau in luptă pentru domnie, la 1359. — (v. Petru și Șipeniț).

ȘTEFAN. — Domni ai Moldovei :

ȘTEFAN I. Domn M., 1393-99. Ocupă scaunul răsturnând pe Roman, vărul sau fratele său. Inrudit cu Vladislav al Poloniei. La 1396 Ungurii intrând în Mold. Șt. îi bătut la Hintău. † la 1399 în luptă cu Tătarii, în Podolia.

ȘTEFAN II. Fiul lui Alexandru cel bun și a Stanei. Domn dela 1434-43 (în partea de jos a Țării-M.), împreună cu fratele său Ilie pe care, după moartea Regelui Vladislav al Pol., îl orbi, ocupând singur tronul până la 1447, când fu răsturnat și tăiat de Roman.

ȘTEFAN III CEL MARE. Domn al Mold. 1457-1504. Fiu al lui Bogdan II. Răsturnă pe Petru Aron, ajutat de Vlad-Țepeș. La 1461 luă Kilia de la Radu V. al Ț.-Rom. Matei Corvin venind contra lui, fu înfrânt la Baia (1467) ; mai apoi împăcați, Ștefan primi dela el Ciceul și Cet. de baltă din Ardeal. La 1470 învinse pe Tătari la Nistru. La 1471 respinse pe Radu V. al Ț.-R. la Soci ; apoi din nou în război cu el, îl bătut și intră în cet. București (1473). La Racovăț, Ian. 1475, într'o bătălie eroică înfrânse oastea lui Soliman-Pașa, trimis de Sultan. Spre pedeapsă, Mahomed II însuși veni în Mold. la 1476 și îl zdrobi la Valea-Albă. Victorios contra lui Basaraba Țepeluș la Râmna (1481) ; alipi Moldovei ținutul Putnei (82). — La 1484 pierde Cetatea-Albă și Kilia, luate de Turci, cu cari urmară lupte. Incheiând pace cu ei, consimți plata unui tribut (1491). — Ion Albert al Poloniei încercând să ocupe Mold. prin înșelăciune la 1497, Ștefan îl înfrânse la Cosmin ; și anul următor pustii Galiția. La 1501 ocupă Pocuția. — Viteaz și îndemânatic în politică, Ștefan organizează cârmuirea, oastea, refăcu cetățile, clădi numeroase biserici și, ținând piept Turcilor și tuturilor vrăjmașilor, ridică Moldova la apogeul ei. E cel mai mare domn al Românilor. † 2 Iulie 1504. — (Soțiiile lui : v. la Maria, Marușca, Evdochia).

ȘTEFAN IV, cel tânăr. Domn 1517-27. Fiul lui Bogdan III, începu domnia sub regența lui Arbore. Acesta făcu alianță cu Polonii și respinse pe Tătari. Certat cu Regele Sigismund al Pol., ucise pe Arbore

cu fiii lui și alți boeri devotați acestuia (n 1506). † la 14 Ian. 1527, se zice otrăvit. — Doamna lui erea Stana, fiica lui Neagoe Basaraba.

ȘTEFAN V, poreclit Lăcustă. Domn 1538-40. Pus de Sultan în locul lui Rareș, fu ucis de boeri la Suceava. Erea fiu al lui Alexandru, fiul lui Ștefan cel mare.

ȘTEFAN VI. Fiul lui Petru Rareș. Domni fără glorie 1551-2, și fu ucis și el de boeri.

ȘTEFAN VII Tomșa. Domn 1563-4. — (v. **Tomșa**).

ȘTEFAN VIII Răsvan. Domn 1595. (v. **Răsvan**).

ȘTEFAN IX Tomșa. Domnul Mold. 1611-18 și 1621-3. — (v. **Tomșa**).

ȘTEFAN X (Ștefăniță), fiul lui Vasile Lupul. — (v. **Lupu**).

ȘTEFAN XI Petriceicu. Domn 1672-74. — (v. **Petriciceicu**).

— Domni în Țara-Românească :

ȘTEFAN (Bogdan), poreclit Surdul ; Domn 1591-2. Fiu natural al lui Ion Vodă al Mold., fu numit de Turci în locul lui Radu al Mircii.

ȘTEFAN Cantacuzino, Domn 1714-16. (v. **Cantacuzino**). — **ȘTEFAN** Racoviță, 1764-5. (v. **Racoviță**).

— Pretendenți ; feciori de Domn :

ȘTEFAN. Fiul lui Petru Vodă (Schiopul). Numit Domn de Turci la 1589 în M.; tatăl său urmă să domnească. † în pribegie. (1584-1602).

ȘTEFAN (DUMITRAȘCU). Fiu presupus al lui Petru V. Cercel. Pretendent la scaunul Ț.-Rom. în 1604. Refugiat la Timișoara. (Poreclit „porodicul“ sau „proticul“).

ȘTEFAN BOGDAN. Pretend. la început. sec. 17. Fiu al lui Iancu Sasul fost Domn al Mold. Pribeg în Ungaria.

ȘTEFAN. Un fiu al lui Ion Vodă al Mold. Pretendent la domnie spre finele sec. 16.

ȘTEFAN (Stepan). Boer din Ț.-Rom., probabil din neamul Craioveștilor. Mare Ban al Cr. Ginere al lui Mircea Vodă Ciobanul. Ziditor al mon. Bucovăț. † 1574.

ȘTEFAN. Mitropolit al U.-Vlahiei, 1649-53 și 1658-

68 (fost episcop de Buzău 1636-48). A dat avânt tipăririi de cărți bisericești. Pe vremea lui se introduse limba țării în biserică și se mută scaunul mitropoliei la București.

ȘTEFAN Lăcusteanu. Episcop de Râmnic 1673-93. Fondator și reziditor monăstiri; a dus o viață de ascet.

ȘTEFAN de Losonz. comite al Timișoarei. — (v. **Losonz**).

ȘTEFANA Mihailovna. Soție a lui Gheorghe Ștefan Vodă al Mold. pe când erea pribeag în Prusia, 1662-8.

ȘTEFANEȘTI. Târg din jud. Botoșani. Exista la 1500 când fu ars de Poloni. Biserica S-ta Paraschiva de la încep. sec. 17, pare dela Ștefan Tomșa. (Popul. 8000 loc.).

ȘTIINȚA. Până în sec. 19 nu se poate vorbi de cultivarea științelor propriu zise, în țările române. Câți va dascăli greci din sec. 17-19 dedeau elevilor noțiuni elementare de matematici, fizică și istorie naturală, după nevoia și puțința vremii. — Cei dintâi români care studiară în școlile Apusului, încep să răspândească știința modernă pe la jumăt. sec. 19. În cei din urmă 40-50 de ani, Știința în toate domeniile ei, a fost ilustrată de o pleiadă de savanți, profesori și scriitori. Fizicieni și chimiști : C. Istrati (1850-1918), P. Poni (1841-1925), Dr. Hurmuzescu (n. 1865). — Naturaliști : Gr. Cobălcescu (1832-92), Gr. Ștefănescu (1838-1911), D. Brandzia (1846-95), A. Vitzu († 1903), L. Mrazec (n. 1867), Gr. Antipa (n. 1867), N. Leon 1862 † 1931), E. Racovitză (n. 1868), I. Simionescu (n. 1873), M. Vlădescu (n. 1865), D. Voinov (n. 1867). — Bacteriologi : V. Babeș (1854-1926), J. Cantacuzino (1863-1938). — Geografi : S. Mehedinți (n. 1868), Vâlsan (1885-1935), — Matematici și ingineri : S. Haret (1851-1912), A. Saligny (1854-1925), E. Radu (1853-1921), D. Emanuel (1853-1921), N. Coculescu (n. 1866), G. Țițeica (n. 1873). — Medici și fiziologi (v. **Medicina**). — Mai mulți savanți din generația nouă, cercetători de merit, contribuiesc astăzi la înaintarea științelor.

ȘTIRBĂȚ. Sat în j. Baia. Urme preistorice neolitice.

ȘTIRBEI. Familie. — (v. *Știrbey*).

ȘUFAR (șiufar). Slujbaș boeresc la curte, în Ț.-Rom. Supraveghetor al bucătăriilor (cuhniilor) domnești: marele Ș. de la Târgoviște, sub ordinele marelui Stolnic (dispare în sec. 18).

ȘUICI. În jud. Argeș. Biserica satului din sec. 18, zidită de fam. Brătianu.

ȘUȘANEA. Pușcă lungă turcească, purtată de arnăuți (sec. 18-19).

ȘUȘIȚA. Sat în Mehedinți. Există la început s. 13.

T

TABLA BUȚII. În j. Prahova-Buzău, la munte. Ruine de cetate. — (v. *Pasu Tătarului*).

TABLA-BAȘA. Calul de ceremonie al Domnilor fanarioți, dar „impărătesc“ de la Sultan (sec. 18).

TABULA TRAIANA. Pe o stâncă, d'asupra drumului roman din defileul sălbatec al Dunărei (via Traiana), pe malul drept în Serbia, în sus de Orșova, se află săpată o inscripție din an. 103, în amintirea războiului dacic: „Imp. Caesar. Divi. Nervae. F. Nerva. Traianus. Aug. Germ. Pont. Maxim. Trib.... Montis... Anfractibus Sverperatis. Viam. Patefecit.“

TABORA. Un schit în j. Orhei (Bas.), din 1775.

TABULHANA. Muzică (orchestră) turcească a ienicerilor, introdusă la curtea domnească (sec. 17-18).

TACAM. Cuvânt turcesc ce însemna un serviciu sau grup complet: t. de lăutari (taraf); t. de masă.

TAIFALI. Triburi gotice înrudite cu Vizigoții. Prin sec. 4 se aflau în regiunea Banatului și Olteniei de astăzi

TALABĂ. Familie de boeri din Mold., sec. 15-17. Talaba, Pârcălab de Hotin 1515-27.

TALABĂ, Ioan. Boer din Făgăraș, sol al lui Franz Rákoczy la Turci.

TALER. Monedă, obișnuită în țările rom. — (v. la *monede*).

TALMACI. Sat în j. Sibiu, pe Cibin. Odinioară era acolo monăstirea catolică a S-tului Nicolae, pe care Vladislav al Țării-Rom. o arse la 1369. — În sec. 13 era moșia comitelui Corlard, cu Loviștea. Cetatea de la Talmaci, din sec. 13, fu dărâmată din ordinul regelui Matei la 1489, fiind stricată.

TALPA. Sat în Teleorman. Așezare protoistorică (ep. de bronz).

TALPĂ. Famiile boer. din Mold. sec. 16-17. — Grigore P., mare stolnic, 1588-1607.

TALPAN. Familie boer. din Mold. în sec. 16-18.

TALPAȘI. Corp de soldați pedestri, întocmiți după felul T. unguri din vechii dorobanți, de către Șerban Vodă în Ț.-Rom. Ereau cam 4000, ținând de Aga. În sec. 18 mai rămăseseră vre-o 100, ca oameni de pază.

TAMĂȘENI. Sat în j. Roman. La 1449 Oct., luptă între Bogdan Voev. cu Alexandrel.

TAMAȘI. O veche monăstire, despre care avem științe între 1460-1761, numită BUHOCIU, a existat la locul zis Cetățuie, între satele Tamași și Buhoci, în ținutul Bacău.

TAMASIDAVA. Localitate getică, poate în Mold. de jos, la Siret.

TANGARU. În Vlașca. Așezare preistorică (epoca neolitică și bronz).

TAPE (Tapae). Localitate pe valea Timișului (Banatul actual, probabil la confluența cu Bistra, mai sus de Caransebeș, sau pe Valea Bistrei), unde au avut loc două mari bătălii între Romani și Daci. Întâia la an. 89, când Decebal fu bătut de Tetricus Iulianus, legatul lui Domițian. A doua la 101, când Traian înfrânse decisiv pe Decebal deschizând drumul cuceririi Daciei.

TAR. O măsură de greutate. — (v. la măsurii).

TARABOSTI. Oameni din clasa de sus, nobili daci.

TARCAN. Lucru scutit de vamă, termen vechiu (sec. 14-15) în Moldova.

TARCAU. Un schit în j. Neamț, fondat la 1831.

TARICENI. Sat în Prahova. Biserica din 1735 dela Radu și Maria Filipescu.

TARATA. Schitul lui Tărăță, la sud de Iași, din sec. 17. Biserica zidită de Matei Ghika V. la 1755.

TARNAUCA. Sat în Dorohoi. Pe dealul Zamca, amintirea unei cetăți, din care urme de întărituri.

TARNIȚA. Un schit de călugări sub Măgura, la Găgești, j. Putna.

TARTĂȘESTI. Sat în j. Ilfov. Biserica unui schit de pe la 1760.

TĂTĂRANI. Din Teodosie de la Periș mare Ban, fiul lui Neagoe vornicul, ucis la 1548 de Mircea Vodă, se coboară boerii de la Cislău și Tătărani din sec. 16-18 (Buzău). — Vlaicu de la Cislău, fiul lui, erea tatăl Doamnei Rada a lui Vintilă Vlad voev., și al lui Vlaicu clucerul dela Cislău, părintele Doamnei Neaga, a cărei amintire a rămas legendară în județul Buzăului. — Preda m. stolnic, avea moșia Tătărani la 1600. — Dumitrașcu de la Cislău fusese cerut Domn de boeri la 1606. — Matei T., m. vornic 1680. — (v. și Periș).

TĂTĂRANI. Sat în Prahova. Biserica dela 1730 (refăcută 1832).

TĂTĂRENILOR, Dealu. Lângă Iași. Polonii lui Wisnowiecki cu Movilă înfrâng pe Ștefan Țomșa la 1615.

TĂTARESCU. Familie din Oltenia (Gorj).

TĂTARI. Năvălirea cea mare mongolă a Tătarilor Ginghis-Kanului, avu loc la 1241. Conduși de Batu și de Subutai, T. atinseră și Țara-Rom. venind din Transilvania, și înfrânseră pe Voevozii Basaraba și Mișlav. Până mai târziu (sec. 14), în legătură cu Kanatul din Rusia meridională, cete de Tătari sălășluiră prin Ț.-Rom. de răsărit, în luptă cu Domnii noștri: Basaraba și Alexandru fiul său îi nimiciră. (v. Negru Vodă și Basarabia). — În Moldova, Dragoș și urmașii lui se luptară de asemeni cu Tătarii așezați acolo, cari fură împinși în părțile Basarabiei și Bugeacului. Tătarii-NOGAI, stabiliți în Rusia meridională, rămaseră vecinii Moldovei, care avu de suferit incursiunile și jafurile lor până în pragul vremilor noi (sec. 18). În Mold. aflăm și robi tătari, încă dela încep. sec. 15, ca represalii pentru robirea populațiunei. — Multe localități din ambele țări au păstrat amintirea lor (Tă-

tarca, Tătărășii, Tătar, Tătărești, Tătărani, Tătărei).— Calificativul de „tătăresc“ în tradiția populară din Ț.-Român., pentru unele construcții vechi (ruine de cetăți, întăriri, movile), atribuite unor oameni excepționali din vechime, ca și cel de „jidov“, trebuie raportat la Romani (Tătarii popor de stepă, nu clădeau zidării sau alte construcții durabile). Ultimul eveniment care a impresionat adânc poporul român, a fost invazia cea mare a Tătarilor, căror cu timpul li s'a pus în seamă fapte și lucrări vechi, mai toate datorite Romanilor. — (v. și **Jidov**).

TĂTARULUI, Pietra și pasul. În munții Prahovei, rămășițe de castel. — (v. **Pasul Tătarului**).

TATOMIREȘTI. În j. Dolj. Biserica dela aga Matei și jupan. Anița, din 1750 (reparată la 1826 de R. Filșanu).

TATUL. Căpetenie sau voevod al Cumano-Vlahilor de lângă Dunăre (Dobrogea de sus, în jurul Silistrei), amintit la 1090 de scriitorii bizantini.

TĂUT. Neam boeresc din Moldova (țin. Dorohoi), însemnat în sec. 15. — Ion T. marele Logofăt între 1479-1510, boerul de frunte al lui Ștefan și Bogdan Vodă; Sol la Țarigrad și în Polonia, † 1511. Ziditor al biser. din Bălinești (mormântul lui) și al celei de la Bogdan-Seraf la Const-pol. — Un Tăut vistiernicul fu ucis la 1680 de Duca Vodă.

TAZLĂU. Mănăstire în j. Bacău la munte. Fondată la 1496 de Ștefan cel Mare, în locul altei mai vechi. Biserica refăcută la 1852 a rămas a satului, mon. fiind desființată. (Uși și coloane frumos sculptate de Cosma meșterul, 1596). Întărire cu ziduri împrejur.

TAZLĂU. Râu, afluent al Trotușului în j. Neamț și Bacău, Lung 60 km.

TAMBOEȘTI. Sat în j. Râmnic-Sărat. O biserică de lemn din 1720. — Lupte în Dec. 1916.

TAMPENII de jos. În j. Olt. Așezare preistorică (oseminte, obiecte div.).

TANGANU. Sat în Ilfov, la S. E. de București. Mănăstirea fondată de Radu cel frumos, 1460-70, s'a risipit. Biserica actuală e zidită la 1853. — La locul zis

„Cetățuia fetef“, o movlă. Așezare protoistorică getică (obiecte de bronz).

TARGOVIȘTE. Unul din vechile orașe ale Țării-Rom. Pe Ialomîța, sub dealuri; reșed. județ. Dâmbovița. De pe la 1430 până la 1660 a fost scaunul Țării-Rom., după Argeș. Din sec. 14 „oraș al Domniei mele“ (Dan Voev. 1385). Ruinele palatului domnesc (menționat dela 1420), reconstruit de Petru Cercel, mărit de Matei Vodă și Brâncoveanu: turnul cel mare (chindia) în fînță, restul ruinat de mult. De asemenea resturi din zidurile cetăței.—Biserica domnească actuală (în locul altei de la încep. sec. 15), frumos monument de stil bizantin a fost clădită de Petru Voev. la 1583; renoită de Brâncoveanu (1698). Mitropolia, zidită la 1518 de Neagoe Basaraba, sfârșită de Radu Paisie (1537), cu mormântul Doamnei Elena a lui Matei, care a reparat-o. Distrusă în sec. 19, a fost reconstruită modern, biserică mare și interesantă (40 × 15 m.). Biserica Stelea (dărămată) de la Vasile Lupu al Moldovei. 1646, în locul altei vechi. St. Nicolae de la Manea Vornicul, 1527, refăcută de Matei V. 1654. Sf. Vineri din s. 16, renoită de Doamna Bălașa, înmorm. acolo (1657). Împrejur ruine din cetățuia lui Sinan. Ruinele bis. Franciscanilor din sec. 14-15. O altă bis: catolică a existat până în sec. 17. Alte biserici: Sf. Constantin și Elena, de la Matei Vodă 1650 (ref. 1713), ruinată. Bis. Sârbii de la Radu Voev. pe la 1500; refăcută de orășeni 1854. Sf. Dumitru de la D. Buzinca vel slujer 1639; St. Nicolae Simuleasa de la Mircea căpitanu 1654; St. Gheorghe din s. 16; St. Atanasie de la fam. Văcărescu, 1768. Kretzulescu, dela încep. sec. 18. Școlnicul de la Const. Cantacuzin și Safta 1705. Bis. din Mahalaua lângă T. sec. 16. — Orașul a fost întărit în sec. 15. Din zidurile din afară ale cetăței se mai văd temelile turnului de la una din porți (bariera Sârbilor). — După mutarea scaunului la București orașul T. căzu repede. Populația (1930) : 22.000 l.

TARGOVIȘTE. Bătălii. Preda m. Vornic, regentul Ț. R. fu învins de Dragomir Radu și căzu în luptă,

1521. Tot la 1521 Radu fu învins și prins de Mehmed Bey.

TARGȘOR. Sat în Prahova. Altă dată (1400-1600) TARG înfloritor și oraș în legături comerciale cu Ardealul. Scaun județului Pr. până în sec. 18. Căpitanie a Călărașilor în sec. 15-17. Biserici vechi erau: una de la Vladislav Vo. pe la 1450 (monastire); a doua din vremea lui Vlad Țepeș 1461; a treia din sec. 16. Monastirea T., părăsită pe la finele sec. 18, fusese re-clădită de Antonie și fiul său Neagoe la 1669, pe locul celei vechi. În sec. 15-16, T. fusese întărit ca cetate.

TARGȘOR. Boerii de la T., Negoești și Popești, erau printre cei mai de seamă în Prahova. Vlad logof. din Neg. trăia la 1575. Mihai de la T., pretendent la domnie în 1608, avu de fii pe: Neagu de la Negoești, și el candidat la domnie la 1634;— Tudora, soția lui Mihai Vodă, apoi a lui Fiera Leordeanu; — și Antonie de la Popești, Domn al Țării Rom. 1669-72. Domn bun, dar slab; pedepsi pe Greci și condamnă pe Stroe Leordeanu. — Nepoata lui de fiu (a lui Neagoe vel portarul † 1678) era Doamna Maria a lui Constantin Vo. Brâncoveanu. Pană, fratele ei, mare Vornic și Ban, 1716.

TARGU-FRUMOS. Orașel în j. Iași. Cunoscut ca târg în sec. 15 (mențiune din 1448). Altă dată și scaun al ținutului desființat al Cărligătorei. Biserica domnească (Sf. Paraschiva) zidită de Petru Rareș, pe la 1535, alături de curți domnești ce erau acolo. (Popul. act. 5000 loc.).

TARGU-JIU (exact: Târgu-Jiului). Oraș pe Jiu, reședința jud. Gorj. Exista ca sat în sec. 14: la 1406 e menționat Brat județul de la Jiu. Stăpânire a strămoșilor Buzeștilor din sec. 15 până la 1550, când fu făcut târg de Mircea Voev. La 1603 o parte din T.-Jiu fu redată fraților Buzești. La 1631 Matei V. bătu acolo oastea lui Leon Vodă. Biserici puțin interesante din sec. 18 (1747 și 1748) și al 19. Un muzeu istoric al Gorjului. — Populația (1930): 13.000 loc.

TARGU-MUREȘ (magh.: Maros-Vásárhely; Oșorhei). Oraș din Transilvania, pe Mureș. Reședința jud.

Mureș. Cunoscut ca târg de la început. sec. 14: „novum forum Siculorum“, așezare a Secuilor. Pe deal, cetatea. Biserica gotică. Muzău antic regional. Palatul Teleki (Biblioteca). Monastiri franciscană și ursulină. Populația (1930): 38.000 loc. — La T. M. și împrejurimi stațiune preistorică dacă (morminte, arme, vase, obiecte de bronz).

TARGU NEAMȚ. — (v. Neamț).

TARGU OCNA. Oraș în j. Bacău, pe Trotuș. Cunoscut ca sat în sec. 16. Târg după 1700, când locuitorii de la Tg. Trotuș se mutară acolo, unde se afla breasla șalgărilor (mineri) de la Ocna veche. Monăst. Răducanu, azi biserică în oraș, fond. de Radu Racoviță la 1762; împrejmuită cu ziduri. Biserica domnesacă dela Dediul spătarul, 1700. Lângă T. Ocna, salințele și un penitenciar. Pe un munte vecin, schitul Măgura. Populația (1930): 12.000 l. — În August 1917 au avut la T. O. și împrejurimi lupte mari susținute de div. 7.

TARGU SECUIOR (magh. Kézdi-Vásárhely; în român. și Kesdi-Oșorhei). Oraș în jud. Trei-Scaune; așezare veche a Secuilor. Popul. (930): 5200 l.

TARGU TROTUȘ. Sat în j. Bacău. — (v. Trotuș).

TARGULUI, Râul. În Muscel. Afluent al Doamnei; ese din muntele Bătrâna, trece pe la Câmpulung.

TARGURI, orașe. Origina tuturor orașelor de astăzi o aflăm în alcătuirea unui târg în vechime (la întâlnirea drumurilor, la capătul văilor, la schele, la vad). Termenii târg și oraș sunt sinonimi. Cele mai vechi de cari avem mențiune în Ț. Rom. și Mold. există din sec. 13 (Câmpulung, Argeș, Baia). În sec. 14, târgurile din Țara Rom. ereau: Argeș, Câmpulung, Târgoviște, Târgșor, Brăila, Rucăr, Flocl, Gherghița, Pitestii, Buzău, Râmnic, Văleni, Strehaiia, poate București. În Moldova: Baia, Siret, Rădăuți, Suceava, Cetatea Albă, Neamț, Hârlău, Iași, Roman, Trotuș, Bacău, Bârlad. În veacul 15-16 se dezvoltară progresiv celelalte: Focșani, Cerneți, Slatina, Craiova, Ocna, Jiu, în T.-Rom.; iar în Mold. Vaslui, Chilia, Piatra, Dorohoi, Galați, Huși, Soroca, Botoșani, Tg.-Frumos, Cernăuți, Tecuci. Câteva ereau întărite (cetate),

în deosebi cele „domnești“ (Așa: Târgoviște, Câmpulung, Argeș, București, Baia, Suceava, Iași, etc.).— În Transilv., cele mai vechi târguri cunoscute sunt fundațiuni ale Sașilor din sec. 12-13, ajunse curând la înflorire ca centre comerciale: Sibiu, Sighișoara, Brașov, Cluj, Bistrița, Mediaș, Sebeș, etc. Și dincoace de munți unele orașe ereau așezări săsești (Câmpulung, Târgoviște, Argeș, Râmnic, Baia, Siret, Neamț).

Organizare. — Orașele sau t. din Ț.-R. și M. aveau în frunte, încă dela început, un județ (în Mold. șoltuz) și un sfat ales de orășeni (pârgari), cu atribuții administrative și de judecată. Mai multe din vechile târguri au avut privilegiul, iar autonomia conducerii lor era recunoscută. — La 1833 Regul. organic reorganizează comunele urbane și „Sfatul orășenesc“ compus din 4 membri. Consiliile comunale și primarul cu organizarea actuală, sunt dela 1864.

TÂRGURI PERIODICE. În orașe și în unele sate se fac din vechime târguri sau bâlciuri, cele mari odată pe an, altele la o lună sau săptămână, cu negustori veniți de departe. Principala transacție în aceste locuri sunt vitele, apoi lucruri casnice, îmbrăcăminte. În Ț.-Rom. numite **BALCIURI** (Răureni în Vâlcea, Moșii la București, Drăgaica la Buzău), în Moldova **IARMAROC** (dela germ. iahrmarkt).

TÂRNAVA. Sat în jud. Dolj. Biserica fostului schit Târnăvița din sec. 16 desființat în al 19.

TÂRNAVA MARE (germ. Kokel; magh. Küküllo.). Râu din centrul Ardealului, afluent al Mureșului. Lung. 170 k. Are afluent pe Târnava-MICĂ.

TÂRNAVA-MARE. Județ al Transilvaniei. Fost comitat al Ungariei de la începutul sec. 13. Numeroase așezări săsești. Localități preistorice și dace.— Râuri: Olt, Târnava. Reședința la Sighișoara. Alt oraș: Mediaș. — Suprafața 3338 k. p. Pop. (1930): 149.500 loc.

TÂRNAVA MICA. Județ în Transilvania, la N. de T.-Mare. Râuri: Târnavale, Mureș. — Regiune bogată în așezări preistorice. — Populație română și germană. Reședința la Blaj. — Intindere 1725 k. p. Populația (1930): 148.000.

TEATRU. Cele dintâi reprezentații teatrale românești au fost organizate de Soc. Filarmonică din București, la 1834. Teatrul Național din Buc. a fost ridicat la 1852. Societatea dramatică e înființată la 1877. — Printre actorii cari au ilustrat scena în sec. 19: M. Millo (1813-96), M. Pascaly (1829-82), S. Veleșcu (1836-903), Gr. Manolescu (1857-92), St. Iulian (1853-92), Aristizza Romanescu (1855-1918), C. Not-tara (1861-1935), Agata Bârsescu (n. 1861), I. Petrescu, I. Brezeanu (n. 1869), Ar. Demetriad (1871-1930), Liciu, Lăvescu.

TEBEUCĂ. Mătase orientală sau de Italia; întreb. la acoperământ de șea; sec. 15-16.

TECUCI. Oraș din Mold., pe râul Bârlad. La 1434 e menționat ca târg, proprietate domnească. — Biserica domnească e din sec. 17 (refăcută 1828); Sf. Nicolae din aceeași epocă. Scaun din vechime al ținutului Tecuci. — Populația (930): 17.000 loc.

TECUCI, județul. După numele târgului, ținut al Moldovei din Țara de Jos. — Râuri: Siret, Bârlad. — Monumente și locuri istorice-puține. VII. — Suprafața 2548 k. p. Populația (1930): 156.000 loc.

TEGULICIUM. Castru roman, din care au rămas zidăria la satul Vetren pe Dunăre, jud. Durostor, în Dobrogea nouă.

TEI, la. Imprejurime a Bucureștilor, lacul Tei. Palat al lui Grigore Vodă Ghika (1820); loc de plimbare în sec. 18-19.

TEIUȘ. În jud. Vâlcea. Biserica satului dela 1720. de Nicolae ieromonah.

TEIȘANI. În Prahova. La 14 Sept. 1602 bătălie între Radu Vodă și Șerban cu Simeon Movilă și Tătarii, cari fură bătuți. — Urme de ocne exploatate până în sec. 17.

TEKE. Sat în jud. Caliacra, la N. de Ekrene. Vechi loc de pelerinagiu musulman. Altădată monăstire de derviși, cu mausoleul lui Akjazili-Baba ridicat de Soliman II.

TELCIU. În jud. Năsăud. În sec. 16 exista acolo o monastire, clădită la 1523 în locul alteia vechi.

TELEAJEN. Râu în jud. Prahova; afluent al Prahovei; isvorit din munții Bratocea.

TELEAJEN, bătălia dela. În apropiere de Bucov, oastea polonă a lui Zamoisky înfrânse pe Mihai Vodă, 20 Oct. 1600.

TELEAJEN, Cetatea pe. Cetate a Domnilor Ț.-R., din sec. 14-15. Asediată și arsă de Ștefan cel Mare la 1474. Risipită de mult. Era așezată aproape de Văleni, la Drajna de jos unde se văd ruine de zidărie la „cetate“, sau poate chiar la Văleni. Cet. de la Drajna pare a fi ridicată pe urmele unui castru sau post roman, întrebuițat în sec. 13 și de Ordinul teutonic.

TELEGA. Aproape de Câmpina, în jud. Prahova. Vechi ocne de sare.

TELEORMAN. Județ din Ț.-Rom., la Dunăre. Apare în docum. din sec. 15. În vechime, o parte din el era coprinsă în jud. Olt, care ajungea la Dunăre; o alta mai mică în raiaua turcească de la Turnu. — Regiune bogată, agricultură. Râuri: Olt, Vedea. Teleorman. — Orașe: Turnu Măgurele, reședința, Alexandria, Zimnicea, Roșiorii de Vede. — Urme romane. Stațiuni preistorice; foarte multe movile. Nume cumanic: Teli-Orman. — Suprafața 4685 k. p. Populația (1930): 348.000 loc.

TELEORMAN. Râu, afluent al Vedei. În jud. Argeș și Teleorman, cărui i-a dat numele.

TELEȘTI. Sat în Gorj, pe Bistrița. Măguri preistorice.

TELIU (Nyen). Sat în Țara Bârsei (jud. Brașov). La 1212, ordinul Teutonic ridică acolo cetatea care se crede a fi Kreuzburg.

TELIUC de jos. Sat la S. de Hunedoara. Urmele exploatărei romane a minelor de fier. — La T. de SUS era în sec. 15-18 o mănăstire: Plosca.

TELL, Cristian. Om politic, general și unul din capii mișcării revoluționare dela 1848 (1807-84).

TEMESVAR. Numele maghiar al Timișoarei.

TEOCTIST. Mitropolit al Mold. și Sucevei 1451-77, avu un rol politic însemnat în domnia lui Ștefan cel Mare. Un tetravanghel scris de el, la mon. Neamțu.

TEODOR. Boer moldovean (probabil frate al lui Petru Rareș); mare Logofăt între 1523-35 († 1539).

TEODORIC. Dominican. Episcop al Cumanilor, la Milcov, între 1227-1240. — (v. **Milcov** și **Cumani**).

TEODOSIE Voevod. Domn al Ț.-Rom. la 1521. Abia adolescent la moartea părintelui său Basarab Neagoe, rămase Domn sub tutela unchiului său Banul Preda. Dragomir călugărul se ridică împotriva lui, Preda fu ucis și T. refugiat peste Dunăre, muri pe drum spre Țarigrad (1522).

TEODOSIE banul. Boer mare din Ț.-Rom., sec. 16-17; Logofăt mare, 1600. A scris o cronică (pierdută) asupra lui Mihai Vodă, utilizată pare-se de B. Walter. — (v. **Rudeni**).

TEODOSIE (Tudose) spătarul, fiul lui Vintilă Vornicul; comandă călărașii în lupta dela Dudești, 1632. Mare Ban sub Matei V. — (v. **Corbeanu**).

TEODOSIE. Mitropolit al Ungro-Vlahiei („al Târgoviștei și Bucureștilor“), 1668-72 și apoi 1679; † 1709. Cărturar, tipăritor de cărți. El a suprimat limba slavonă din slujba bisericeii, și a fost una din fețele de seamă ale bisericeii rom.

TEOFAN. Mitropolit al Mold. 1565-72 și 1582-87.

TEOFANA (Teodora). Soția lui Alexandru, țarul dela Vidin, probabil fiică a lui Basaraba Voev., în sec. 14.

TEOFIL. Episcop de Râmnic 1619-37, Mitropolit 1637-49. Inițiază tiparnița dela Govora, unde tipări pravile și cărți traduse în românește.

TEOFIL. Episcop de Alba-Iulia 1692-7, în timpul căruia s'a făcut unirea bisericeii române ort. cu Roma.

TERCIU (Törzburg, Törösvár). Nume rom. al Branului. — (v. **Bran**).

TERMENI și **FORMULE SLAVE** întrebuințate obișnuit în documente românești (acte, hrisoave) și uneori în vorbire: — AZ = eu. BRAT = frate. BIV = fost. BEZ = afară de. EGO = al lui, al său, el. FTORI = al doilea. GOSPOD = domnesc. GOSPODAR = domn. I = și LEAT = an. MEȘIȚA = luna. OT = de la PREZ = peste. PROCI (procl) = celelalte. SIN,

SNA = fiul lui. SLAM = sărat. STAR = bătrân, vechiu. SUD (prescurtare în loc de „județ“, din sădesvo). TAM = acolo (ot tam = de acolo). TIZ = asemenea, cu acelaș nume. TRETİ = al treilea. VEL = mare. VNUC = nepot. ZA = de. ZET = ginere. ZEMLI = țară.

TERVINGI. Triburile Visigoților aflați în sec. 4 în Țara-Rom. de astăzi — (v. Visigoti).

TERZIMAN. Tâlmaci, dragoman, interpret (turc). La Poartă era un mare terziman al Divanului, și un altul al Flotei. (v. Dragoman).

TESLUI. Râușor, afluent al Oltului în jud. Dolj și Romanâți.

TEȘCHEREA. Cuv. turcesc: foaie de drum, pasport.

TETOL. În Vâlcea. Biserica din cătunul Viojești, zidită la 1792 de Vlăduț Tetoianu și jup. Safta. În Valea Ruginoasei, o biserică în ruine din sec. 17. — Familie boer. TETOIANU, originară de acolo.

TETZCANI. Sat în jud. Bacău. Biserica zidită de Iordache Roset la 1769.

TEUTONIC, Ordinul. O. numit al „cavalerilor germani“ (Deutsche Ritterorden) sau ospitalieri ai St. Maria, primi la 1211 în concesiune dela Regele Andrei II al Ungariei, Țara Bârsei, pentru a apăra marginea regatului din spre Cumania de peste munți. O. ocupă țara, o populă cu coloni germani și ridică în scurt timp mai multe castele. Reședința marelui-magistru, care era Hermann de Salza, era în cetatea Marienburg (Feldioara). Celelalte castele erau: Kreuzburg (Nien, sau Piatra Tătar.), Kapellenberg (Brașov), Rosenau (Râșnov), Zeiden (Codlea), Törzburg (Bran) și întăririle dela pasul Bratocea (Altschantz) pe Târlung. Trecând în văile de peste munți la noi, ridicată cetăți: pe Dâmbovița (numită până azi „a Neamțului“) la Orăștii, mai jos la Cetățeni pe Dâmbov., la Calvini pe Bâsca (Buzău), la Piatra Tătarului mai sus, la Slon, la Teleajen, Mălcov, și alte întărituri ale căror urme au pierit. Donațiunea, revocată la 1221, fu reînviată la 1223, dar peste doi ani cavalerii teut. fură siliți să plece, puterea sau usurpările lor ne-

mulțumind pe Rege.—In sec. 15, împăratul Sigismund aduse Ordinul T. în Banat, unde îl aflăm între 1429-35. Magistrul ordinului Nikolaus de Redwitz erea și ban de Severin.

TEURISCI. Triburi ceitice din nordul Daciei.

TEUTSCH, Georg Daniel. Episcop evangelic al Transilv., 1867 † 93 (n. 1817). Indrumător al culturii Sașilor. — Fiul său, Friedrich T. episcop dela 1906.

TIA-MARE. In J. Romanați. Un așezământ roman (Antonina?) pe drumul spre Romula. Rămășițe din două cetăți romane.

TIERNA (Tsierna, Dsierna, Zerna = Cerna). Numirea dacă, păstrată până azi a râului Cerna. — La gura Cernei pe Dunăre (Orșova actuală) se afla cetatea dacă apoi romană **TIERNA**, colonie pe vremea lui Traian (Zernensium, Tsiernensis Colonia), de unde pornea drumul prin Banat-Transilvania.

TIARANTOS. Nume al râului Olt, transmis de scriitorii greci antici.

TIASON. Localitate getică, în Ț.-Rom. de azi (Prahova?).

TIBISCUM (Municipium Tibiscensium). Vechea așezare dacă Tibisco. Oraș roman în Banatul actual, la eșirea Timișului din munți și vărsarea Bistrei, lângă Caransebeș. Stațiune cu castru pe calea romană.

TIBISCUS. Numele antic, dac și roman, al râului Timiș din Banat.

TIGHINA (turcește: Bender). Oraș și cetate în Basarabia, la vadul Năstrului. Târg și vamă domnească a lui Alexandru Voev. la 1400. — **CETATEA** Domnilor Mold. de la începutul sec. 15, fusese un fort genovez din s. 13, în legătură cu Cetatea-Albă. Intărită de Ștefan Voev. c. mare, fu luată de Soliman II la 1538 și rămase unul din punctele strategice importante ale Turcilor, până la 1812 când trecu Rușilor. Refăcută de Turci la 1707, apoi de Ruși la 1791. Zidurile și clădirile mai noi, în ființă. La 1709 Carol XII al Suediei se retrăsese la Bender. — **ORAȘUL** se dezvoltă lângă cetate, mai ales în vremea războaielor ruso-turce. Din sec. 16 până la 1812 a fost turcesc;

de la 1812-918 al Rușilor. Populație (930): 31.500 loc., foarte mulți evrei.

TIGHINA. Ținut vechiu al Moldovei, azi județ cu reședința la Tighina. De la luarea cetăței (1538) până la 1812, cea mai mare parte a act. județ a fost raia turcescă. — Suprafața 6330 k. p.; Populația (930): 307.000 loc.

TIGHECIU (Chigheci). Vestitul de altă dată **CODRU** al T., se întindea de la ținut. Fălciului dincolo de Prut până la troian în Bugiac. Des și foarte întins, servea de apărare împotriva Tătarilor și forma, din sec. 15, un ținut deosebit al Moldovei. Tighecenii treceau în vechime de cei mai viteji locuitori și scoteau la oaste câteva mii de oameni. (Pe la 1700 nu se mai numărau decât până la 2000).

TIGVEANU. Familie boer. din Ț.-R.; de la Tigveni (Argeș) sec. 17.

TIHOMIR (Tuhomir, „Tocomerius“). Tatăl lui Basaraba Domnul Țării-Rom. A trăit în sec. 13-14, pe la 1300, dar nu știm dacă a domnit, neavând nici-o știre despre acest Voevod. (I s'a atribuit de unii istorici, domnia celui Negru Vodă, de cari vorbesc unele cronici între 1290-1310). — (v. și **Basaraba**).

TIMBALARI. Cei cari sunau din timbale, tobe mici. În sec. 18 arnăuții domnești aveau t. lor.

TIMIȘESTI. Sat în J. Neamț, existând din sec. 14.

TIMIȘ (Temeș). Râu din Banat, afluent al Dunărei. Vechiul Tibiscus (nume dac). Străbate Jud. Severin, Caraș și Timiș. Defileu.

TIMIȘ-TORONTAL. Județ al Banatului. Format (1919) din fostul comitat Timiș (din care o parte mai mică la Sud a fost dată Serbiei) și din o parte a comit. Torontal. (Comit. Timiș din s. 13 a fost reînființat la 1873 din vechia „graniță“ militară). Rîuri: Mureș, Temeș, Bega. Reședința la Timișoara. Regiune de câmp, bogată. — Suprafața 7314 k. p. Populația (930): 500.450 loc.

TIMIȘANA. Numele popular al Banatului (după râul Timiș și cet. Timișoarei). Țară care a fost altă dată rezistența Ungariei spre Turci. — (v. **Banat**).

TIMIȘOARA (Temesvár). Orașul de căpetenie al Banatului; pe Bega. Desvoltat în jurul cetății din sec. 13, ocupat de Turci în al 16, T. luă avânt după liberarea Banatului. În sec. 19 ajunsese un important centru comercial și industrial al Ungariei; azi unul din orașele principale ale României. Reședința Jud. *Timiș-Torontal*. Episcopie catolică (de Cenad). Populație (1930) : 92.000 loc. — **CETATEA** Timișoarei a fost mult timp una din cele mai însemnate ale Ungariei. Cunoscută în istorie dela încep. sec. 13, fu refăcută de regele Carol-Robert care ședea acolo (pe la 1315). Castelul fu mărit apoi de Huniad la 1443. Luată de Turci la 1552 fu reședința unui Pașă. La 1716 T. recucerită de Principele Eugen, cetatea fu refăcută modern de Mercy. Rămasă în mijlocul orașului.

TIMIȘOARA. COMIȚII de T., demnitari ai Reg. ungar, alături de Voevozii Transilv., apar în documente după încep. sec. 13. Ei aveau jurisdicție asupra celei mai mari părți a Banatului act. și adesea totodată (sec. 15—16) ereau și Bani de Severin. Reședința o aveau în castelul de la Timișoara. Cel din urmă comite de T. a fost Ștefan de Losonz, ucis de Turci după luarea cetății, 1552. — Dintre comiți și bani de Severin, au fost mai vestiți: Ștefan de Losonz Ban de S. 1342-50, Pipo de Ozora 1409 și 1424-6; Ștefan de Rozgon 1430-3, Ioan Huniad, Ladislau de Huniad 1456, Pavel Chinezu 1478-94, Ștefan Bathori 1500, Petru Perenyi, Emeric Cibac episcop 1526-34, Petru Petrovici, Ștefan de Losonz.

TIMUȘ (Timotei Chmielnicki). Hatman al Cazacilor, fiul lui Bogdan Ch. În mai multe rânduri pustii sălbatic Moldova. Spre a-l împăca, Vasile Lupu îi dăde de soție pe fiica sa Ruxanda (1652). Luă parte la lupta de la Finta, unde fu învins cu Vasile Vodă. Asediat de Gheorghe Ștefan în Suceava, pieri acolo (1653).

TINOSU. În J. Prahova, lângă Puchenii-mici. Așezare getică importantă. Movila „cetatea“ (olării, fragmente de arme, podoabe, vase de bronz, obiecte div.); val cu șanțuri. (Poate „Tiason“, amintit de Ptolomeu).

TINOSU. Pe gârla Tinosu, în J. Teleorman, la „cetate“. O așezare preistorică.

TIPĂRITURI. Cărțile bisericești cele mai vechi tipărite în Ț.-Rom. și Ardeal, sunt de la încep. sec. 16. Călugărul Macarie a scos la Târgoviște, pe slavonește: Liturghiarul (1508), Ohtoihul (1520) și Tetravanghelul (1512). Mai târziu tot acolo, es: Molitvelnicul și Apostolul (1547). — In ROMĂNEȘTE, Coresi a tipărit la Sibiu: Psaltirea; Tetravanghelul; Evanghelia cu învățătura (1577-80). — Cărți românești din sec. 17 avem: Pravila de la Govora (1640); Cazanile; Evanghelia, Învățătura pe toate zilele anului; Triodul; Îndreptarea legii (1652). — In Moldova cele dintâi cărți românești sunt, la aceeași epocă, ale Mitrop. Varlaam: Cartea românească de învățatură (1643); Șapte taine; Răspunsurile.

TIPOGRAFII (tiparnițe). Cea dintâi tipografie a fost înființată la 1493 de Macarie în Țara Rom. la Târgoviște, unde s'au tipărit câteva cărți religioase în slavonește, dintre cari cea mai veche cunoscută e din 1508. Tot la Târgoviște lucră apoi tip. lui Liubovici, 1545-7. — La 1634, Matei Vodă așeză la Govora o tip., mutată apoi la Câmpulung (1640), Dealu (1644), în urmă la Târgoviște (1652). La 1678 se mai înființă la București tipogr. „domnească“ a Mitropoliei, mai târziu numită „Nifon“ (până la 1836), continuată cu T. Statului, de la 1860. In sec. 17 mai ereau tipogr. la Buzău (1691) și Snagov (1695). — In Moldova, Vasile Lupu întemeiează (1640) pe cea dela Trei-Sfetite, mutată apoi la Mitropolie. După 1680, o altă tip. se afla la Monast. Cetățuia. — (Pentru cărțile din sec. 16-17, v. tipărituri).

TIRIZIS (Tiriza). — (v. Caliacra).

TISA. Râu; cel mai mare afluent al Dunării. Atinge România în partea de Nord, urmând granița spre Cehoslovacia pe o distanță de cam 50 k.

TISAU. În J. Buzău. La Haleș, pe muntele Cetățuia și Jidova rămășițe de întărituri. — Tradiție despre „Jidovi“ (protoistoric).

TISMANA. Monăstire în munții Gorjului, mai sus

de Tism., cea mai veche și altă dată cea mai bogată din Țara-Rom. Fondată de Radu I Voev. și sfârșită de fiul său Dan Voev. la 1385. Călugărul Nicodim ridicase întâi acolo o biserică de lemn în vremea lui Vladislav I. Inzestrată de Domni cu moșii și dani, în sec. 14-15. (La 1404 și de Ștefan despotul Serbiei). Biserica refăcută de Radu Voev. la 1541 (zugrăvită la 1564); de Stanca și M. Glogoveanu la 1732; apoi restaurată de Pr. Bibescu la 1844 (se construiește atunci și casele palat din curtea mon.). Clopot de la Matei Voev. și o candelă. O frumoasă cădelniță din sec. 14 la Muzeul Național. În biserică mormântul Sf. Nicodim. În apropiere peștera în care a locuit). — Mon. întărită în sec. 15, refăcută de Matei Voev. cu ziduri puternice și turnuri.

TISMANA. Sat din Jud. Gorj. În sec. 15 erea târg și reședința banului de Tismana (de Gorj).

TISMANA. Râu de munte, în J. Gorj, afluent al Jiului (cu Bistrița și Jaleș).

TITEȘTI. Sat în J. Argeș. Resturi dintr'un lagăr roman.

TITIRECI (Titirez). Schit desființat, lângă Ocnele-Mari, în Vâlcea, fondat de Mihai spătar Cantacuzino la 1680, în locul altui vechi. Biserica cu zidurile din jur în ființă.

TITLUL DOMNESC. Voevozii noștri erau: Domni ai Țării Românești sau Domni ai țării Moldovei, în titulatura obișnuită. Cea de cancelarie, păstrată în hrisoave, scrisori, pecetii, monede, pisanii, variază după epoci și chiar de la un Domn la altul. — T. la câțiva Domni ai Țării-Român.: VLADISLAV I: „Ladizlaus Dei gratia Wojvoda Transalpinus et Banus de Zeurino, Dux de Fugras, novae Plantationis“ (1368). Pe monedă: „Ladizlaus Wajwoda Transalpinus“. — MIRCEA: „Miricius Woyvoda Transalpinus, Fogoras et Omlas Dux, Severini Comes“ (chrisov din 1390); „Io Mircea mare Voevod Domn stăpânitor peste toată țara Ungro-română și dincolo de Carpați și încă al țărilor tătarăști, Herzog în Amlas și Făgăras, Domn al banat. Severinului, stăpân al ambelor maluri ale

Dunărei până la Marea cea mare și stăpân al Sili-
striei“. (doc. slav. dn 1406). — DAN I (1385): „Intru
Cristos D-zeu bine credinciosul Io Dan Voevod cu
mila lui D-zeu Domn a toată țara ungro-română“. —
DAN II (1431): „Io Dan marele Voevod și Domn a
toată țara Ungro-Vlahiei și a părților de peste munți,
Herzog de Amlas și Făgăraș“. — RADU III (1462):
„Cu mila lui D-zeu Io Radul Voevod și Domn a toată
Țara-Românească, feciorul marelui Vlad Voev.“ —
VLAD III (Țepeș): „Prea credinciosul Io Vlad Voevod
și Domn, fiul marelui Vlad Voev. cu mila lui D-zeu
stăpânitor și Domn a toată țara română și părților
de peste munți, al Amlașului și Făgărașului Herteg“. —
NEAGOE BASARABA (1512): „Din mila lui Dumne-
zeu Io Basarab Voevod și Domn al Țării-românești“. —
Pe mormântul lui Neagoe și pe al lui RADU de la A-
fumați: „Voevod și Domn a toată țara ungro-română
și a părților dunărene“. — MIHAI Viteazul. Pe o pe-
cete din 1600 (slav.): „Io Mihail Domn al Ț.-Româ-
nești, Voevod al Ardealului și al Țării Moldovei“. Hrî-
sov: „Io Mihail Voevod și Domn, cu mila lui D-zeu
stăpânind toată Țara-românească și a părților de
peste munte, Amlașului și Făgărașului duce“. (1596).
Hrisov din Ardeal (1600): Michael Valachiae Trans-
alpinae et Moldaviae Voyvoda Sacrae Caesareae
Ma-ttis Consiliarius et per Transylvaniam Locum-
tenens“. — MATEI Basaraba (1636): „Cu mila lui
D-zeu Io Matei Basarab Voevod și Domn a toată Țara-
românească“ (formula obișnuită a Domnilor din sec.
17). — La 1842: „Alexandru Dim. Ghika prin voia lui
D-zeu Domn al Țării Român.“. — Domni ai Moldovei:
— PETRU I (1384): „Petrus Wojwoda Dei gratia Dux
terrae Moldaviae“. — ȘTEFAN CEL MARE: „Stepha-
nus Voivoda Dominus terrarum Moldaviae“; — „Ste-
phanus Dei gratia heres dominusque terrae Molda-
viensis“ (1474, 1502); — „Ștefan Voevod cu mila lui
D-zeu, Domn a toată țara Moldovei“ (slav.). — For-
mula obișnuită la toți Domnil în sec. 15-17: „...Voe-
vod, cu mila lui D-zeu Domn al țării Moldovii“. —
România:—CAROL I: „Prin grația lui D-zeu și voința

națională, Carol I, Rege al României.—[Principii Transilvaniei în sec. 16 și 17 ereau: „Dei gratia Princeps Transilvaniae partium Hungariae Dominus et Sicularum Comes.“]. — (v. și **Domn**; **inscripții**; **pecetia**).

TITLU DE BOERIE. Numele demnităților și funcțiilor boeresti ajunseseră cu timpul și simple titluri de distincțiune, cari în sec. 19 au fost reglementate (Regulam. organic.) în mai multe categorii sau ranguri, desființate la 1859. — (v. și **boerie**).

TITULESCU Nicolae. Om politic. n. 1883. — Familia din J. Olt.

TOBAC. Sat în Jud. Ismail, pe Ialpug. Lângă valul roman din apropiere, tradiția unei cetăți numite în popor „Tintu“.

TOCILESCU, Grigore. Profesor, archeolog, istoric (1845-1909). Opere: *Dacia înainte de Romani*; *Rev. pentru Istorie și Archeologie*; *Istoria Românilor*; *Bis. de la Curtea de Argeș*; *Monumentul de la Adam-Clissi*. A făcut primele cercetări ale monum. romane. — Familie din Buzău.

TOCSABĂ. Boer al lui Dan II din Ț.-R. în sec. 15. — Albul T. (v. **Albu**).

TODIRENI. Monăstire în Jud. Botoșani; azi biserica în târgul Burdujeni. Fondatiune a lui Toader Movilă, la 1597. — (v. **Burdujeni**).

TOIUL oastei, însemna grosul armatei la război (se zicea și „temeiul“ oastei).

TÖKÖLY, Emeric, comite. Boer ungar, pretendent numit de Sultan Principe al Transilv. La 1690, cu Turcii, ajută pe Brâncoveanu ca să atace și să bată pe gener. Heissler și pe Bălăceanu la Zărnești; fu silit apoi de imperiali să plece. † 1705.

TOLBA. Cutia, geanta cu săgeți (în Mold.: *curcura*). — (v. **arc**).

TOMA banul, boer din sec. 16 în Ț.-Rom., ucis de Radu Vodă la 1536, împreună cu Vlaicu logof.; înrudit cu Craioveștii; a fondat mon. Vărbila.

TOMENI. Boerii de la T. în Oltenia; sec. 16-17.

TOMIS (Tomi). Oraș greco-roman din antichitate, la Marea Neagră. Port și stațiune comercială a Gre-

eilor din sec. 7 a. Cr.; metropolă a cetăților din Scitia mică. Multe și bogate rămășițe antice (ziduri, clădiri, statui, inscripții, stele, sarcofagi, vase) la Constanta, care ocupă azi locul vechiului T. — In sec. 4-6, se cunosc la T. mai mulți episcopi.—(v. și Constanta).

TOMȘA. Neam domnesc din Moldova.— Tomșa hatmanul fiind ales Domn (Ștefan VI) de unii boeri la 1563, asediă în Suceva pe Despot și apoi îl ucise. Nepriimit de Turci, refugiat în Polonia, fu decapitat la Lvov (1564). — Ștefan II, fiul său, Domn al Mold. 1611-15 și 1621-23. Bătu la Jijia pe Const. Movilă care pieri acolo, apoi luptă cu boerii și cu Movileștii, de cari fu răsturnat. Domn crunt. Mai domni un an la 1621. — Leon, fiul lui Ștefan, Domn al Ț.-Rom. 1629-32. Avu de luptat cu boerii olteni, conduși de Matei Basarab, răsculați contra Grecilor, și-i învinse la Dudești. Impăcat cu pribegii, în Iulie 1632 fu înlocuit de Turci. Pieri mai târziu la Țarigrad. — Radu, grecizat ca și tatăl său, domni în Ț.-Rom. 1664-69. Provocând o nouă răscoală a boerilor, pierdu scaunul. Avu un fiu Ștefan, fără urmași.

TOPCII. Se numeau tunarii turci. Cuvânt întrebuințat și în țările rom. în sec. 18.

TOPLICEANU. Familie boer. din Ț.-Rom. (Râmnic-Sărat), din sec. 17. — Neagoe T., m. Clucer sub Brâncoveanu, 1712.

TOPLIȚA. În fața schitului Nămăești (Muscel), o peșteră în care s'au găsit rămășițe romane (arme, zale, monede dace și rom.).

TOPLIȚA. Comună importantă în J. Mureș. Pe râul Doamnei, biserica unei mănăstiri (de lemn) de la Doamna Safta a lui Gheorghe Ștefan v. al. Mold., din 1658.

TOPLIȚA. Schit m. J. Neamțu, de călugărițe. Fondat de Eremia Vodă Movilă la 1598. De acolo a luat naștere mai târziu monast. Varatic.

TOPOLNIȚA. Mănăstire în Mehedinți. Fondată la 1645 de Lupu Buliga căpitanul și fiul său Curea, îngropați acolo. — Tradiție despre „Ildovi“ la Grădiște. Resturi romane (pietre cu inscripții).

TOPOLNIȚA. Râu în Mehedinți, afluent al Dunărei.

TOPOLOG. Râu, afluent al Oltului, în J. Argeș. Ese de sub muntele Negoi. Aprox. 100 k. lung.

TOPORAUȚI. Sat la N. W. de Cernăuți. Biserica zidită la 1629 de Miron Barnovski Voev., care își avea acolo moșia și casele. (În biserică mormântul hatman Barnovski).

TOPUZ. Scepstrul sau buzduganul domnesc. Însemn al puterii (sec. 17-18).

TORONTAL. Comitatul T. al Ungariei (între Mu-reș-Dunăre-Tisa și comit. Timiș), a fost împărțit prin tratat la 1919: partea cea mai mare atribuită Jugo-Slaviei (Voivodina), și o parte de la răsărit României. Aceasta a fost alipită jud. Timiș, formând județul Timiș-Torontal.

TÖRZBURG (maghiar Törösvár; rom. Terciu). Numirea germană a cetății de la Bran.

TOTEȘTI. Sat, aproape de Hațeg (Hunedoara). Resturi daco-romane (podoabe de aur, obiecte div.).

TOTLEBEN, Francis Eduard, comite. General rus celebru. La 1877, numit șef de stat-major al armateilor de operații la investirea Plevnei, grăbi căderea ei. (1818-1884).

TOTOEȘTI. Sat în J. Neamțu; exista la 1400.

TRACII. Poporul cu triburi numeroase care locuia la sudul Dunării (penins. balcanică) din vremea protoistorică, e cunoscut sub acest nume. Inrudit cu Geto-Dacii, avea și o civilizație asemănată cu a lor. În timpurile preistorice Tracii coborâseră din spre Nord ajungând până la Marea Egee. — Deși făcând parte din aceeași rasă, având o origină străveche comună, Dacii nu ereau Traci, fiind de mult un popor deosebit.

TRADIȚII ISTORICE. Poporul a păstrat, transmisă de generații, amintirea unor fapte și a unor oameni cari s'au impus admirațiunii, cinstirei sau resentimentului său. — Așa în Țara-românească, amintirea Romanilor („Jidovi“, uneori „Novaci“, etc.), numele lui Traian (troian); apoi al lui „Negru Vodă“ întemeietor de țară și biruitor al Tătarilor (al T. din

sec. 13 cari sălășluiau încă prin țară în al 14, și în care tradiția confundă și alte popoare din nainte, ca Cumanii). Din vremuri mai apropiate, câteva personaje ale epopeei răsboinice de la sfârșitul sec. 16: Mihai, Buzești, sau regionale ca Doamna Neaga (în Buzău), Barbu banul (în Oltenia), Matei Vodă, au rămas fixate unor locuri și amintirea lor a devenit legendară. — În Moldova, Dragoș și mai ales Ștefan Vodă domină tradiția națională, care-i atribuie de obicei evenimentele trecutului și construcțiile de seamă. — Aducerea aminte a năvălirilor turcești, a altor ocupații străine, a rămas încă în popor, însă toate aceste tradiții se șterg cu incetul, fie prin depărtare în timp, fie prin ivirea altor evenimente (răsboaele mai noi) sau figuri populare (Vladimirescu, Cuza), fie mai ales prin puținul interes ce prezintă pentru viața modernă. E păcat că tradițiile trecutului nu s'au cules și analizat cât mai erea timp. Un material istoric, nu mai puțin prețios ca textele, care desbrăcat de infloriturile legendei, ar fi dat ajutor la lămurirea multor chestiuni istorice, e acum aproape definitiv pierdut.

TRAIAN. Marcus Ulpius Trajanus, Imperator roman de la 98-117. La 101 începu campania contra Dacilor, pe valea Dunărei și a Timișului în Banat; construi podul peste D. de la Severin. În a doua expediție (105-6), pornită în Valea Oltului, după lupte grele sdrobi pe Daci, luă Sarmisegetuza și anexă Dacia la Impărăție. Noua colonie fu organizată și întărită. Spre amintirea cuceririi ridică coloana care-i poartă numele pe o piață din Roma; iar în Dobrogea trofeul de la Adam-Klisi. A fost unul din cei mai mari împărați ai R. (n. 53 † 117). Numele lui a rămas în amintirea poporului românesc.

TRAIAN, valul sau calea lui. — (v. Troian).

TRAJANOPOLIS. Așezare romană în Dobrogea. Poate unde se află azi satul Nicolifel.

TRANSALPINA. Nume latinesc al Țării-Românești, în documente medievale ale Regilor Ungariei și ale Domnilor noștri din sec. 14-15. Mai apoi: „Valachia.

transalpina“. Insemna țara de dincolo de munți (față de Ungaria, unde această denumire rămase până în sec. 17). — (v. și la **Titlu domnesc**).

TRANSILVANIA (Ardeal). Impreună cu Oltenia de azi și mare parte a Banatului, Trans. erea în antichitate țara Dacilor și formă după cucerirea lui Traian (sec. 2) o provincie romană (Dacia, Apulensis și Porolissensis). Acolo se afla și capitala provinciei, în țara de mai apoi a Hațegului care rămase până târziu un centru de rezistență al poporului român, după formarea lui. Epoca dacă-romană, ca și vremile preistorice, au lăsat pretutindeni în Trans. multe și importante urme. — Pe la sfârșit. sec. 10, Maghiarii din Panonia pătrund în Tr., pe care o ocupară întreaga în sec. 12. Părțile mai puțin locuite fură populate în sec. 12-13 cu coloni germani și cu așezările secuiești de la răsărit. Paza și administrarea țării erea în mâna Voevozilor numiți de Rege, cari apar la finele sec. 12 și cari urmară până în al 16. După căderea Ungariei sub Turci și Germani (1526), Transilv. scăpă de cotorpirea turcească: Ion Zapolia se proclamă rege și de atunci țara (la care se adăose câteva comitate de la Nord) fu guvernată de prințipi naționali autohtoni, sub suzeranitatea Turciei, până la 1691, când deveni provincie a Imper. german, cu un guvernator și o dietă locală. De la 1765 (Maria-Tereza) Tr. avu titlul de „mare principat“. Revoluția din 1848 pregăti reunirea ei Ungariei, îndeplinită la 1867 odată cu statutul dualismului austro-ungar. Războiul cel mare aduse, prin desmembrarea A.-U., alipirea Trans. și a țărilor vecine (Bihar, Satmar, Maramureș) la România (1919). — Trans. avu o soartă deosebită de a Ț.-Rom. și de a Mold. a căror evoluție paralelă e acemănată. Istoria politică și teritorială a Tr. se confundă cu a Ungariei (care de altfel în sec. 16-17, fiind supusă de Turci, erea reprezentată numai prin Trans. și comitatele alăturate ei). Istoria Românilor de acolo e a unui popor trăit sub stăpânire străină, care le-a restrâns sau răpit drepturile. Clasa vechilor cneji și voievozi români dispăru de timpuriu

în nobilimea maghiară. Lipsiți de conducători, se înțelege de ce la 1437 unirea celor „3 națiuni“, Maghiari, Secui și Sași, nu coprindea și pe Români. Până la Ludovic cel mare Rom. avuseră egalitate de drepturi cu ceilalți; mai târziu le pierdură, menținându-se pe alocuri grupări românești cu voievozii lor, ca în Banat, în Maramureș, Satmar, Zarand, organizații cari pier și ele în prima parte a secolului 15. (v. Voievozi). — Populația Transilvaniei a rămas formată de Români în cea mai mare parte, de Unguri-Secui și de Germani (Sași), colonizați în unele regiuni. (v. Maghiari, Secui, Sași). — Granițele Tr. o mărginesc cu Țara-Român. la sud, Moldova la răsărit, despărțită de ele prin culmile munților, la W. cu Banatul și județele Arad, Bihor, la N. W. cu Satmar, la N. cu Maramureș. — Ca întindere (59.000 km. p.), Tr. cuprinde județele: Hunedoara, Alba, Sibiu, Târnavele, Trei-Scaune, Ciuc, Mureș, Odorhei, Turda, Cluj, Someș, Sălaj, Năsăud, Brașov (Țara Bârsei), Făgăraș (Țara Oltului). — Numele de „Ardeal“, maghiar „Erdely“, e al locuitorilor țării, cel de Transilvania (țara de dincolo de pădurile munților Apuseni) a rămas din actele latinești. Germanii o numesc „Siebenbürgen“.

TRANSILVANIA, PRINCIPII. După căderea Ungariei, Voievozii Trans. devin, prin alegerea lui Zapolia, Domni sau Principi suverani, în legătură de vasalitate cu Turcii, ca și Domnii români. La început cu titlul de Rege, Ion Zapolia (Szapolyaș), fu întâiul principe, 1526-40. Urmară: Ion Sigismund Zapolia 1540-71, Ștefan Bathori 1571-75, Cristof Bathori 1575-81, Sigismund Bathori 1581-99, Andrei Bathori 1599, Mihail al Țării-Român. 1599-1600, guvernare imperială 1600-3, Moise Szekely 1603, Ștefan Bocskai 1604-7, Sigismund Rakotzi 1607-8, Gabriel Bathori 1608-12, Gabriel Bethlen 1613-30, Ștefan Bethlen 1630, Gheorghe Rakotzi 1630-48, Gheorghe II Rakotzi 1648-57, Francisc Rhedel 1657-8, Agat Barcsai 1658-61, Ioan Kemenyi 1661, Mihail Apaffi 1661-90, Mihail II Apaffi (titular) 1690-1713. (Transilvania trecu sub stăpânirea Împăratului german la 1690).

TRANSILVANIA. VOEVOSII. Din sec. 12 până la 1540, Voevozii Trans. ereau demnitari numiți de Rege, fiind de obicei și comiți ai Secuilor. (Printre ei au fost și câți-va români): — Iula 1196-1203, Benedict 1204-9, Mihail 1209-12, Bertold episcopul 1212, Nicolae 1213, Iula Kean de Siklóş 1214-16, Ipouc comite de Zonuk 1216-7, Rophoinus 1217-18, Neuka 1219-20, Paul 1221-23, Hertwig de Zăka 1224-26, Toma de Sadan 1227-29, Iula II fiul lui Leustahius 1230-32, Dionis 1233-36, Pousa, fiul lui Solomon 1236-39, Herbord de Lindwa 1240-43, Laurent de Guthkeled 1244-51, Nicolae 1252-55 și comite de Zonok, Henric de Thamasy 1256-60 și com. de Zonok, Ladislau frate lui Iula com. de Zonuk 1260-70, Nicolae Puk 1270-2, cu Matei de Megyes 1271-2, id. cu Ioan 1273-4, Matei singur 1275, Ugrin Csak și Ladislau 1275-77, Langveus de Guekeld 1277-8, Petru de Bana 1278-80, Nicolae de Poth-Harazta 1281-2, Rorand 1283-4, Opor (Apor) 1285-7, Pouka de Alap 1288-90, Roland 1290-1303, Nicolae de Puky și comite de Maramureș 1303-6, Ladislau de Rathold 1307-13, Nicolae de Medgyes 1314-19, Dausa (Teodosiu) de Debrezin 1320-1, Toma Kathiz de Zéchen 1321-42, Nicolae de Iobágy 1342-3, Ștefan Bubek de Pelseöcz 1344-51, Nicolae Konth 1351-56, Andrei de Debregezth 1356-59, Dionis Bubek de Pelseöcz 1359-67, Nicolae de Debregezth 1367-9, Emeric Bubek de Pelsöcz 1369-72, Ștefan Bubek de Pelsöcz 1372-77, Ladislau de Losoncz 1377-91, Emeric Bubek de P. 1392-3, Frank de Zéchen 1394, cu Stibor 1395-7, Stibor de Stiborich singur 1398-1401, Nicolae de Csaki și Nicolae de Marcsaly 1401-3, Ioan de Thamásy și Iacob Laczk de Zanto 1403-09, Stiborius de St. iar 1410-14, Nicolae de Chaak (Csaki) 1415-26, Ladislau de Chaak (Csaki) 1427-36, Petru Cheh de Léwa 1436-39, Desider de Losonz 1439, Ladislau Jakchy 1440, Nicolae de Ujlak comite de Telchak și Mihail Jakchy 1441-2, Nicolae 1443 și Ioan de Hunyad 1443-46, Emeric de Pelseöcz pentru Huniady 1446-51, Nicolae Ujlaky 1452, Nicolae Ujlaky și Ioan de Rozgon 1453-58, Sebastian de Rozgon 1458, cu Ladislau de Kanisa

1459, cu Ioan de Rozgon 1460, Mihail Zilágyi de Horogzeg 1460-1, Nicolae de Ujlak și Ioan Pongrátz 1462-5, Ioan și Sigismund de Sancto Georgio și Bozyn și Berthold Elderboch 1466-7, Ioan Pongratz de Dengelegh și Nicolae Csupor de Monoslo 1468-72, Nicolae de Ujlak 1472, Blasius Magyar și Ion Ungor de Nadasd 1473-5, Ioan Pongratz de Dengelegh 1475-6, Petru Gereb de Wingarth 1477-8, Ștefan Báthori 1479-93, Bartolomeu Drágffy de Beltheök și Ladislau de Losontz 1493-4, Bartolomeu Dragffy singur 1495-98, Petru comite de Sanct Georgiu și Bozyn 1499-1511, Ion Zapolya 1511-26. — Urmară apoi Principii neatârnați ai Transilvaniei (v. mai sus). — Sub Pr. Zapolya au mai fost Voevozi ai Transilv., numiți de el: Petru Paranyi și Ștefan Bathori 1529, Emeric Balassa 1533 și Ștefan Madlath 1535-40.

TRANSILVANIA, COMANDANȚI GENERALI imperiali în. — De la alipirea de Austria (1691), generalii comandanți ai trupelor din Trans. și regiunile vecine, avură de fapt în mână și guvernarea țării. Comandanții militari au fost: — Mareșal Graf Veterani 23 Apr. 1691-95, Gener. Donat Heissler 1695, Gen. Principe de Lotaringia 1695, Graf de Bussy-Rabutin mareș. 1696-1708, Gen. Bar. Kriechbaum 1708-10, Gen. și Mar. Graf Steinville 1710-21, Gen. Graf Văremont 1721-2, Gen. Graf. Königsegg 1722-26, Graf Tige Gen. 1726-29, Graf Franz Paul Wallis Gen. 1729-37, Principe Lobkowitz Gen. 1737-41, Graf Czernin Gen. 1741-47, Graf v. Abensberg-Traun Mareș. 1747-8, Graf v. Plaz Gen. 1748-9, Graf Browne de Camus 1749-51, Graf Bernes Gen. 1751, Graf Fr. Wenzel Wallis Mar. 1751-60, Graf Sorbelloni mar. 1760-1, Bar. Bucow Gen. 1761-64, Graf Hadik Gen. 1764-67, Graf O'Donnell gen. 1767-71, Bar. von Preiss gen. 1771-84, Graf Fabris de Santo-Tomiotti Gen. 1784-88, Bar. von Raal Gen. 1788-90, Graf Mittrowski 1790-1806, Graf Kollowrat-Liebstein 1806-11, Bar. Stüpsicz Gen. 1811-14, Bar. Kienmayer 1814-20, Bar. Schustekh v. Herve 1820-27, Bar. von Mohr 1827-30, Graf Hardegg 1830-1, 20-30, Graf v. Rothkirch 1831-3, Graf Mensdorff-

Pouilly 1833-4, Baron von Wernhardt 1834-46, Bar. von Puchner 1848-49, Bar. von Wohlgemuth (și guvernator) 1849-51, Princ. Schwarzenberg (și guvernator) 1851-59, Princ. Lichtenstein (și guvernator) 1858-61, Princ. Montenuovo 1861-66. — (Funcțiunea de comand. general urmează apoi numai cu atribuțiunea militară).

TRANSILVANIA. GUVERNATORII. — După 1691, Trans. stăpânită de Imper. german, fu administrată de guvernatorii numiți de împărat până la trecerea ei la Ungaria, 1867. — Guvernatorii: — Comite Gheorghe Banffy 1691 (confirmat 1693)-1707, Comit. Sigismund Kornis 1713-31, vacant 1732-3, Comite Iohann Haller 1734-56, vacant 1757, Comite Ladislau Kemény 1758-62, Baron A. von Buccow general 1762-4, Bar. Anton Baitay episcop al Trans. Preșident al administr. 1764-71, Comite Maria-Joseph von Auersperg 1771-74, Bar. Samuel de Bruckenthal 1774-87, Com. Gheorghe Banffy 1787-1822, Bar. J. de Josika-Branitska, preșid. al administr. 1822-34, vacant 1835-6, Comit Ioan Kornis 1837-40, Com. Iosef Teleky 1841-48; Bar. Geringer von Ödenburg comisar imperial 1848-9; — Bar. Ludvig v. Wohlgemuth Feldmar. Lt. comand. gener. și guvern. 1849-51, Principe K. v. Schwarzenberg com. gen. și guv. 1851-58, Principe Frederic zu Lichtenstein F. M. Lt. comand. gener. și guvern. 1858-60; — Comite Emeric Miko Preșid. al guvernăm. 1860-1, Com. Folliot de Crenneville F. M. Lt. Preșid. al guvern. 1861-67, Com. Emanuel Pechy comisar imp. și Pr. al guv. 1867-69.

TRANSILVANIA, Episcopi și mitropoliți ortodoxi pentru. (v. la Sibiu). — Mitropolia unită rom. (v. Alba-Iulia-Făgăraș).

TRANSMARISCA. Cetate romană în Moesia inferioară. — (v. Turtucaia).

TRAPSIA, Mihail de. General austriac; român din Banat. S'a distins în răsb. din Italia. (1838-96).

TRASCĂU. În Jud. Alba pe Arieș. Stațiune protoistorică (podoabe de argint dace).

TRESNEA. Familie boer., în București.

TRATATE DE PACE moderne, privind Țara-Româ-

nească și Moldova: — Tratat. de la PASSAROVITZ (Pojarevaț în Serbia), încheiat după victoriile lui Eugen de Savoia contra Turcilor, între Impăratul Carol VI și Veneția, cu Turcii. Oltenia fu cedată Impărăției germane împreună cu Banatul și Belgradul; 21 Mai 1718. — Tr. de la BELGRAD, din 18 Sept. 1739. Germania silită să încheie pace cu Turcia, după ce ajutase pe Ruși împotriva ei, trebui în urma acestui trat. să evacueze Oltenia. — Tr. de la KUCIUK-KAINARGI din 1774, încheie al 3-lea război ruso-turc. Rusia câpătă dreptul de control și protecțiune a țărilor române, trimetând și agenți la București și Iași. — Tr. de la ȘIȘTOV, între Austria-Turcia, 4 Aug. 1791; — urmat de cel de la IAȘI 1792 între Rusia-Turcia, după războiul din 1787-91. — La 1812, Mai 26, trat. de la BUCUREȘTI. După războiul victorios al Rusiei contra Turciei, Rusia luă întreaga țară dintre Prut și Nistru, numită apoi Basarabia. — La 1826, convenția de la AKKERMAN între Ruși și Turci, stabilă un program de guvernare al țărilor noastre, cu clauza ca Domni să fie numiți pe 7 ani și întăriți de Sultan și Țar. — 1829, Sept. 14, trat. de la ADRIANOPOL. între Ruși-Turci: Țările române rămân sub suzeranitatea Porței, dar sub protectorat rusesc. Brălla, Giurgiu, Turnu și ostroavele Dunării fură înapoiate Ț.-Rom. Mai multe scutiri pentru principate, drept de a avea miliție. Urmă ocupația rusească. — Convenția de la BALTA-LIMAN (Constantinopol) din 1849 între Ruși-Turci. Se prevedea pentru țările rom.: înființarea Divanurilor legiuitoare; ocuparea rusă-turcă până la organizare și trimeterea câte unui comisar rus și turc; numirea pe 7 ani ca Domni a lui Barbu Stirbey și Grig. Ghika. — Congresul de la PARIS, 30 Mart. 1856, după războiul din Crimeea a hotărât: ridicarea protectoratului rus din țările române, neutralitatea și punerea lor sub garanția celor 7 puteri; înapoierea unei părți din Basarabia (jud. Ismail, Cahul, Bolgrad); internaționalizarea Dunărei; consultarea dorințelor Ț.-Rom. și Mold. în ce privește Constituția și unirea lor, prin adunări. — Convenția de la Paris, la 1858, pre-

găti modalitățile unirei țărilor rom. sub garanția Puterilor. Se numi o comisiune de trei (caimacami) în fie-ce țară. — **Trat. de la SAN-STEFANO** (Hagios-Stefanos) din 13 Mart. 1878 recunosc în art. 5 independența României. Acest trat. fu întărit de: — **Congresul de la BERLIN** întrunit de marile Puteri apusene, 2 Iulie 1878, a consfințit (prin art. 43) independența României, cedarea Basarabiei (de la 1856) către Rusia și anexarea în schimb la România, a Țării Dunării și Dobrogei (art. 45). El încheie războiul din 1877. (Delegați români erau Brătianu și Kogălniceanu). — **Trat. de la BUCUREȘTI**, 28 Iulie 1913, puse capăt războiului balcanic. România câștiga quadrilaterul la sudul Dobrogei (Silistra-Bazargic). — **BUCUREȘTI**, 1918, Mai 7. **Tratat între Puterile Centrale și România**, în urma armistițiului care pusesese capăt participărei României în marele război. Acest tratat n'a fost aplicat, Puterile Centrale fiind înfrânte de Aliați și între timp guvernul român neexecutându-i clauzele. Anulat la 18 Nov. 1918. — **Tr. de la SAINT-GERMAIN**, 10 Sept. 1919, între Statele aliate și Austria. România redobândi Bucovina. — **Tr. de la TRIANON**, din 4 Iunie 1920, între Aliați și Ungaria. România dobândi Transilvania cu părțile din prejur și Banatul. — **TRATATE și convenții COMERCIALE** mai vechi. (v. **Comerciul**).

TRAUSI. O parte din neamul Agatirșilor din Dacia era cunoscut sub acest nume. — (v. **Agatirși**).

TREBUJENI. Sat în J. Orhei (Basar.). La locul Peștera, ruinele unui târg pe Răut.

TREI-SCAUNE. Județ în Transilvania. Vechiu comitat ungar (Haromszek). Centru secuesc. Numele îi vine de la trei scaune ale Secuilor (Sepsi, Kezdy, Orba). — Regiune muntoasă. Râuri: Olt, Buzău, Oltuz. Numeroase localități cu resturi preistorice dace. — Reședința la Sf. Gheorghe. Suprafața 3889 k. p. Populația (1930) : 136.400 locuitori.

TREI. Popor cimerian așezat la Dunărea de jos în vremuri preistorice, prin sec. 12 a. Cr. — (v. **Cimerieni**).

TRETINA. Amendă pentru furt. — (v. **Gloaba**).

TRIBUTUL țărilor române (haraciul) către Turci. Sub forma de „dar“ (pescheș) la început, datează din vremea lui Mircea pentru Țara-Rom. (pe la 1415) și de la Petru Aron pentru Moldova (1457). — In sec. 15 câți-va Domni refuzară să plătească acest dar; în a doua jumăt. a sec. 16 însă, tributul fu impus cu tărie și de atunci crescú mereu. Pe lângă haraci, bacșișurile demnitarilor turci ajunse de regulă la finele sec. 16, sporeau sumele mari ce se scoteau din țară de către Domnii schimbați des de Poartă. — Tr. Țării-Român. care erea de 3000 galbeni sub Mircea și urmașii lui din sec. 15, se urcă pe vremea lui Vlad Țepeș la 8000 galbeni și apoi la 10.000. Al Moldovei erea de 4000 (cam 50.000 taleri) la Bogdan III. Se adăogau și 48 de cai (Mold. 24), șoimi și produse din țară. Petru Rareș plătea 12.000 galbeni. Lui Petru II în Ț.-Rom. i se impuse 30.000 galbeni, și Moldovei pe aceiași vreme 15.000. Birul se urca mereu. adesea chiar de pretendenți, cari ofereau mai mult ca să fie numiți sau menținuți în domnie. La venirea lui în scaun, Brâncoveanu plătea 250 pungi: el urcă haraciul la 520 pungi. Moldova plătea mult mai puțin: pe vremea lui Cantemir, trib. erea de 97.500 lei. — La sfârșit. sec. 17, pe lângă haraci se mai dau daruri de Bairam (bairam-pescheș): Sultanului 19.000 lei și blănuri scumpe, 7000 sultanei-valide, 7500 Vizirului, 11.000 lui Hizlar-Agasi, etc. La numire, Domnul mai da deosebit: Sultanului 38.000, Vizirului 23.000 și alte bacșișuri cam de 80.000. In total peste 600.000 lei vechi pentru haraci. — „Mucarerul“ de inoie al Domnie, introdus în sec. 18, aducea alte taxe și cheltueli, iar inoirea de 3 ani costa ca și venirea în scaun. Darurile ocazionale pentru trimeșii Sultanului sunt de adăogat la haraci, care singur explică birurile ce apăsau țara în sec. 17 și 18. — Cu schimbarea felului de numire a Domnului (1829), trib. fu reglementat și bacșișurile dispărură. La 1842, Țara-Rom. plătea 2.000.000 de plăștri turcești (1.400.000 lei rom.); La 1857, 2.500.000 plăștri Ț.-R. și 1.500.000 Moldova. — Sub Princ. Carol

(1868-70), tributul României mai figura în buget cu 928.000 lei.

TRIFAILĂ. În Feb. 1514, pretendentul Trifăilă, care se zicea fiu de Domn, veni cu oaste seculască asupra lui Bogdan al Mold. Prins lângă Vaslui și tăiat.

TRIPHULON. Localitate în Dacia, după vechii scriitori; prin Moldova de azi.

TRIVALEA. Schit desființat lângă Pitești (Argeș); Zidit de mitrop. Varlaam la 1698.

TROCAIA. Un schit, aproape de Grecești (Mehedintzi), dispărut din sec. 18.

TROESMIS. Cetate antică în Dobrogea, la Iglița actuală, pe Dunăre, la sud de Măcin (J. Tulcea). Ruinele municipiului și ale cetății romane. Cetatea (castra stativa) dreptunghiulară, cu 4 porți, unul din punctele cele mai importante la Dunăre, exista din sec. I; în al 4-lea sec. fiind distrusă de Goți fu reconstruită puternic de Justinian. Garnizona Legiunii V Macedonica. Vechiu vad al Barbarilor. În sec. III municipiu. (Ruine, apeducte, numeroase pietre cu inscripții, antichit. diverse la Muzăul Național și la Bibliot. nat. din Paris).

TROIANUL (calea lui Troian). Numele popular al șanțului sau valului roman ce străbate în unele părți T.-Rom., numit și „Brazda lui Novac“ (în formă literară greșită: „calea lui Traian“). — În special se cheamă Tr. șanțul care începe la Flămânda pe Dunăre, trece pe la Ruși de Vede, pe lângă Pitești, la Câmpulung, spre Bran-Râșnov, și care datează de la Adrian sau Marc Aureliu (LIMES ALUTANUS). Lung cam de 230 km., erea apărat de 18 cetăți de pământ (castella), din care s'au găsit urme la Flămânda, Valea Ur lui, Săpata, Albota, și mai ales la Jidova (castru de zid). Ridicătura vizibilă astăzi e cam de ½—2 m., lățimea de 10—12, și se recunoaște bine în multe locuri. Pământul bătut și ars erea întărit cu lemn. Valul forma linia de apărare în stânga Oltului. — Tot sub numele de v. lui Tr. se mai găsește în Dobrogea (de la Cernavoda-Medgidia-Constanța), în Moldova (Covurlui-Teucui, peste valea Siretului) etc. — În Basarabia Tr.,

paralel cu Dunărea, merge de la Prut (Vadu lui Isac), la satul Troian. La Nord, de la Prut (Leova), un altul străbate Jud. Tîghina la Nistru. Un alt Tr. de la Şendreni (J. Iaşi) peste Prut spre Nistru. Celelalte valuri din Bas. nu sunt datorite Romanilor, ci popoarelor barbare de la N. şi E., din epoci nedeterminate. — (v. Val şi Brazda lui Novac).

TROIAN. Deal lângă Râmnic, în Vâlcea. O bisericuţă de la 1838, a fostului schit întemeiat acolo.

TROPÆUM TRAIANI. Lângă satul Adam-Clisi, în Dobrogea (jud. Constanţa), a rămas până în zilele noastre, ruinat, măreţul MONUMENT pe care Traian îl ridicase (an. 108-109) în amintirea înfrângerii Dacilor, numit Tropæum Tr., pe care-l consacrase lui Marte (Mars ultor).— 54 de blocuri de piatră cu basorelieve interesante (scene de război) încingeau monumentul; o mare parte din ele au fost transportate la Bucureşti. Diametrul monumentului erea de 31 m., înălţimea de 32. Trofeul (armătură) se înălţa deasupra cu 12 m. Lângă trofeu, Traian ridică un mausoleu pentru legionarii căzuţi în luptele cu Geţii şi Sarmaţii din Scitia. Monumentul fu refăcut şi mărit de Constantin în sec. 4. — În apropiere se dezvoltă ORAŞUL roman, cu numele de Tropæum T. înfloritor în sec. 2-3. Reconstruit de Constantin şi Licinius (316), „Civitas Tropæi“ fu distrus de Avari la sfârşitul sec. 6. (Ruinele cetăţii şi a patru basilici, numeroase monumente, sculpturi, capetele, stele funerare).

TROTUŞ, Râul. Afluent al Siretului. Vine din munţii Ciucului din Transilv., trece prin Jud. Bacău-Putna. Afluenţi : Uz, Oituz, Doftana, Slănic, Caşin; Tazlău. Lungime apr. 135 km. (Nume maghiar: Trotos). — Valea Trotuşului, cu înălţimile din dreapta, a fost teatrul unor lupte sângeroase în războiul din 1917.

TROTUŞ. Vechiu ținut al Moldovei, în sec. 15-18, pe valea Trotuşului; din Vrancea spre Tazlău, partea de jos a jud. Bacău de astăzi.

TROTUŞ, Târgul. Sat în J. Bacău, pe Tr., aproape de Tg. Ocna. Altă dată târg, întemeiat şi locuit mai mult de Secui. Există din sec. 14. O veche biserică.

catolică. Biserica ortodoxă din sec. 17. După 1650 târgul căzu, mutându-se la Târgu-Ocna.

TROTUȘAN. Neam de boeri din Moldova, în sec. 15-16. — Trotușan vistiernic sub Bogdan V. — Gavril Tr., mare logofăt al M. 1517-25 și 1538-41, conspiră contra lui Petru Rareș, care îi tăie capul, (1541) — Trotușan m. Logofăt, tăiat de Aron-Vodă la 1592.

TROTUȘANU. Un fost schit (sec. 17-19) în J. Putna, lângă Movilița.

TRUȘEȘTI. În Botoșani. Urme preistorice (neolitice)

TSELGU. Căpetenie sau rege al Pecenilor din părțile noastre (pe la an. 1000).

TSIERNĂ (Dierna, Tierna). Numele dac al râului Cerna dintre Oltenia-Banat. — Lângă vărsarea Cernei în Dunăre, unde e azi Orșova, se afla orașul daco-roman Tsierna. (v. **Tierna**).

TUDOR. Fiul lui Radu III cel frumos al Ț.-Rom.; † tânăr peste Dunăre.

TUDOR. Boer din sec. 16; după moșie de la Voinicești. Mare logofăt sub Neagoe, Radu VI și Vlad VIII; tăiat de Radu Paisie la 1538. (v. **Drăgoești**).

TUDORA, Doamna. Soția doua a lui Pătrașcu Voev. și mama lui Mihai Viteazul al Ț.-Rom. † 1606 (în călugărie: Teofana) și înmormântată la Cozia.

TUDORA de la Târgșor. Iubita lui Mihai Viteazul. Din neamul boerilor de la T. și Popești.—(v. **Târgșor**).

TUDOSCA. Doamna lui Vasile V. Lupu al Moldovei. Flică a vornicului Bucioc, † 1637.

TUFECII. Soldați din garda domnească (sec. 18-19), turci și albanezi. Aveau cap pe „tufecibașa“.

TUHUTUM. Duce al Maghiarilor, care în sec. 10 cucerii Transilvania, după înfrângerea lui Gelu Voievodul Românilor.

TUI (turcește: tug). Steagurile generalilor (pași) și demnitarilor turci ereau, după rangul lor, compuse din 1, 2 sau 3 cozi de cal (tuiuri). Vizirii, seraskirii, mușirii, ereau pași cu 3 tuiuri. Domnii țărilor noastre aveau (sec. 17-18), drept la 2 tuiuri. (Unii au avut, în mod deosebit, 3 tuiuri: așa Duca al Mold. 1680, Grigore Ghika în Ț.-Rom. 1822).

TULCEA. Oraș și port pe Dunăre (br. Sf. Gheorghe); reședința Jud. Tulcea. Până la 1830, orașul vechiu era pe deal. Sub stăpânirea turcească, la T. era reședința mutășerifului Dobrogei (sangiacyul de Tulcea). — Acolo, la Dunăre, se afla cetatea traco-romană Aegyssus, în sec. 1 p. Cr. — Populația (1930) . 20.000 l.

TULCEA. Județ al Dobrogei, cuprinzând și delta Dunării. — Antichități și ruine greco-romane numeroase. Dealuri în partea centrală. Delta; pescăria. — Numele după orașul reședință. — Intindere 8627 k. p. Populația 183.000 l.

TULUMBAGII. Nume turcesc al pompierilor în sec. 18. Aveau cap pe „tulumbagi-bașa“.

TUN. Intrebuințarea acestei arme de foc începu în țările noastre din sec. 15. Erea de diferite forme și nume: balimez, plvă, săcălușe, hușniță, și în general PUȘCA (nume care fu înlocuit, prin sec. 18, cu cel de „tun“). — Altă dată puscașii, mai târziu tunarii slujeau tunurile. — (v. pușcă).

TUNUSLI, Frații. De origină greci, locuind în Țara-Rom. Au scris Istoria Valachiei (tipărită la Viena 1806): amănunte geografice și politice asupra țării.

TURBAȚI. Sat în J. Ilfov (pomenit în doc. de la 1440), aproape de Snagov. Pe un ostrov al Ialomiței, zidării și ruinele unei biserici, atribuită de tradiție lui Vlad Țepeș. Ușle de la altar, din sec. 15, măestrit sculptate, aduse mai târziu la vechea biserică risipită de la Snagov, sunt la Muzeul Național. — Așezare protoistorică getică (epoca de bronz).

TURCII osmanlii. Prima atingere cu Turcii o luară Românii, puțin timp după pătrunderea lor în Europa, la 1369, când Vladislav Domnul Ț.-Rom. se luptă la Vidin cu oastea turcească adusă de Șisman de la Târnova. Sultanul Baiazid trecu cel dintâi Dunărea la 1396. După mai multe lupte cu Turcii, Mircea spre a-i împăca sfârși prin a le plăti tribut (pe la 1415). Nesupunerea sau necredința Domnilor români din sec. 15 și 16, fură cauza multor lupte cu T. veniți să-i pedepsească. Supunerea definitivă datează de la So-

Iman II. Domni începură să fie confirmați, mai târziu chiar numiți de Turci; în sec. 17 Domni erau de regulă instalați de Poartă, iar în al 18 vor fi simpli demnitari turcești. — În Moldova, atingerea cu T. fu mai târzie. Întâlnul pescheș fu plătit la 1455. Luptele eroice ale lui Ștefan nu împedică închinarea țării, care în sec. 16 (de la Petru Rareș), va fi în aceleași raporturi cu T. ca și Ț.-Rom. — Emanciparea țărilor rom. de suzeranitatea turcă e progresivă în sec. 19. Ultima legătură de dependență, nominală, fu ruptă la 1877. — Țările române n'au fost provincii otomane, ci vasale, situațiuni cu totul deosebite. Turcii nu aveau nici garnizoane (în afară de raialele lor: Brăila, Giurgiu, Turnu, și în Mold. cetățile din Basar.), nici nu locuiau decât întâmplător țara. Exceptând expedițiile militare, stăpânirea turcească n'a fost mai greu simțită de populație decât a multor Domni, români sau străini.— Ca influențe turcești, am avut unele cuvinte rămase în limbă, și oare-cari obiceiuri ce s'au pierdut cum erea în primul rând portul.

TURCIA. SULTANII otomani, de când Românii au venit în atingere cu Turcii, au fost : — Murad I 1359-89 ; Balazid I 1389-1402 ; Suleiman, Musa, Mahomed (lupte pentru tron) 1403-13 ; Mahomed I 1413-21 ; Murad II 1421-51 ; Mahomed II 1451-81 ; Balazid II 1481-1512 ; Selim 1512-20 ; Soliman II cel mare 1520-66 ; Selim II 1566-74 ; Murad III 1574-95 ; Mahomed III 1595-1603 ; Ahmed 1603-17 ; Mustafa I 1617-18 ; Osman II 1618-22 ; Mustafa I iar 1622-3 ; Murad IV 1623-39 ; Ibrahim 1640-48 ; Mahomed IV 1648-87 ; Soliman III 1687-91 ; Ahmed II 1691-95 ; Mustafa II 1695-1703 ; Ahmed III 1703-30 ; Mahmud I 1730-54 ; Osman III 1754-57 ; Mustafa III 1757-74 ; Abdul Hamid I 1774-89 ; Selim III 1789-1807 ; Mahmud II 1808-39 ; Abdul Megid 1839-61 ; Abdul Azis 1861-76 ; Murad (detronat) 1876, Abdul Hamid II 1876-1909 ; Mehmed V 1909-18.

TURCINEȘTI. Sat în Gorj ; exista la 1400.

TURCȘMIL (Turk-Esmil). În Dobrogea nouă, la S. de Turtucaia. Altă dată târg mare turcesc, azi căzut.

TURCULETZ. Familie boer. din Mold., sec. 16-17. — Un Turculetz, viteaz căpitan, servea în oastea polonă secolul 17.

TURDA (Torda ; Thorenburg). Oraș din Transilvania, pe Turda și Arieș. Centru maghiar; cu importanță politică în sec. 16. Cetate a Regilor Ung. din sec. 14, amintită dela 1075. Reședința jud. Turda. — La T. fusese orașul roman Potaisa. Lângă T., pe deal „Cetatea zânei“ (Tünderhegy), ruine din cetatea veche de piatră a Dacilor. — Populație (1930) : 20.100 loc.

TURDA. Județ al Transilvaniei. Înainte se numea Turda-Arieș (comitat ung. din s. 13: Torda Aranyos). Râu: Arieș. Munți și dealuri; mine metalice. Reședința la Turda.—Suprafața 3514 k. p. Populația 182.000 (1930).

TURDAȘ. Sat în J. Hunedoara, lângă Orăștie. Resturi de așezare dacă protoistorică. — În sec. 16 au stat acolo episcopi români calvini numiți de Princ. Transilvaniei: Pavel „episcop al Românilor“ 1567-77; Mihail 1577.

TURIA. Sat în J. Olt. O biserică ruinată, zidită la 1793 de C. Racoviceanu.

TURNĂVITU, Alexandru. Dascăl grec din București, † 1761. — Pantazi, profesor la Academia domn. 1780.

TURNU. Din vremea Romanilor, lângă Dunăre, aproape de vărsarea Oltului, exista a cetățue (turn mare rotund) : **TURRIS.** În evul mediu a servit Bizantinilor (numit Pîrgos), iar în sec. 14 (refăcut poate de Vladislav), era al Domnilor români. Se numea atunci Nicopolul mic sau turnul de la Nicopoli, fiind în fața cetății de la N., cărei slujă de fort înaintat pe malul stâng, după luarea lui de către Turci de la Mircea Vo. (1396). La 1546 T. cu teritoriul din jur deveni raia. Garnizoana lui ținea de Pașa de la Nicopoli până la 1829. Ruinele turnului se află la sud de orașul T.-M.

TURNU-MĂGURELE. Orașul T.-M. din Țara-Rom. a fost fondat după înapoerea raialei Turnului la 1829, cu locuitorii din satul alăturat Măgurele, luând numele vechiului turn (v. mai sus). Dela 1839 e capitala J. Teleorman. Port la Dunăre. — Pe locul orașului

urme de așezare ante-romană (tesaur getic din sec. 5 a. Cr. descoperit la 1880). — Populațiune (1930) : 17.500 loc.

TURNU. Monăstire în J. Argeș, la Olt. Fondată de Mitrop. Varlaam la 1676. Arsă în 1932.

TURNU ROȘU (Verestorony; Landskrone, Rothen-thurm). Ridicat de Regele Ludovic la 1370 pentru supraviețuirea defileului Oltului, T. Roșu se află în apropiere de vechea graniță, J. Vâlcea-Transilvania, lângă Boița (J. Sibiu). Ruinele încă întregi ale turnului rotund între albia Oltului și drum, și întăriri pe munte; pe malul stâng, sus se afla cetatea, pe locul celei romane.

TURNU SEVERIN. — (v. Severin).

TURTUCAIA (Bulgar : Tutracan). Orașel pe Dunăre (J. Durostor) în fața Olteniței. Acolo era vechiul TRANSMARISCA, fortăreață din vremea lui Dioclețian (sec. 3). Cetatea se menținu în epoca bizantină (în sec. 10 avea un episcop). — Din secol. 15 cetate turcească. Prădat și ars de Mihai V. la 1594. T. fu teatrul înfrângerii armatei române în Aug. 1916.

TUȘNAD. Comună și stațiune balneară în Transilv. Jud. Ciuc, pe valea Oltului la munte.

TUTANA. Schit în J. Argeș, pe Argeș. Fondat de Alexandru Voev. la 1577 și isprăvit de Mihnea la 1582. Metoh al mon. de la Mihai Vodă din București.

TUTOVA. Județ din Moldova; vechiu ținut al Țării-de-jos. Numele de la râșorul T. afluent al Bârladului. La început se numea și ținutul Bârlad. Reședința la Bârlad. — Suprafața 2391 k. p. Populația 144.000 loc. (930).

TUZLA-Techirghiol. Sat la mare, în J. Constanța. Resturi de la o așezare antică greco-romană.

TYRAGEȚI. Triburi getice din antichitate, prin părțile Basarabiei de astăzi.

TYRAS. Oraș antic grecesc, așezare maritimă și comercială la gura Nistrului (pe Liman), pe locul unde e acum Cetatea-albă. Veche colonie milesiană din sec. 5 a. Cr. Cetate romană în sec. 1 p. Cr. (Cercetările au scos la iveală ziduri, sculpturi, inscripții, o-

biecte felurite). Stricat de invaziuni, oraşul supravieţui şi fu refăcut în sec. 6. Apoi, pe rând, ocupat de diferiţi stăpâni: sub Bizantini cetatea se numea Maurokastron; Genovezii o stăpâneau în sec. 13-14; căzută sub Tătari, Moldovenii o dobândiră de la ei.— (v. Cetatea-albă).

Ț (Tz)

ȚARA-ROMANEASCA. Statul întemeiat între munţi și Dunăre în sec. 13-14 de întâi lui Voevozi, s'a chemat de atunci „Ț.-Rom.". — Pentru străini, în general era VALACHIA; în documente latinești încă din secolul 14: TRANSALPINA. Grecii și apoi Slavii o numeau „Ungro-Vlahia“, și cu porecla de „neagră“: „Mauro-Vlachia“, „Kara Vlaska“, care la Turci era „Kara-Iflak“. (După numele Domnului Basaraba din sec. 14, unii o numeau: Basarabia, Țara-Basarabescă). De Moldoveni și de Poloni a fost numită „Muntenia“. Titlul Domnilor era: „Domn al Țării-Românești“, și nici o altă numire n'a fost întrebunțată de locuitorii ei. — Geografic, coprinde teritoriul (cam 77.000 k. p.) dintre Dunăre, Munți și Moldova. Partea de la apus de Olt, e OLTENIA (Valachia mică la străini). Ț.-Rom. e împărțită din vechi în 17 județe rămase până astăzi (la cari se mai adaogau: J. Secueni desființat în sec. 19; Motru, Gilort, Jaleș, Balta, numiri dispărute din sec. 15). — Scaunul țării a fost pe rând la Argeș, Câmpulung, Târgoviște, București. — Odinioară Domnii Ț.-R. au stăpânit și alte țări: Făgăraș, Severin, Amlaș, Basarabia cu Kilia, partea de jos a Moldovei de mai târziu (Vrancea-Putna spre Troțuș) și parte din Dobrogea, până în a doua jumăt. a sec. 15. — Domnia Ț.-Rom. luă ființă în sec. 13, cu Voevozi ținând de Regele Ungariei și stăpânind regiunea dealurilor din dreapta și stânga Oltului (v. Liton, Mișlav, Seneslav. Domnii de la Argeș își întinseră puterea, așa că la începutul sec. 14 dom-

neau pe ambele părți ale Oltului: Basaraba I erea pe la 1320-30 singur stăpân al Ț.-Rom. Pe atunci, și până mai târziu, câmpia spre Dunăre (Ialomița-Brăila) erea puțin locuită, bântuită fiind de Tătari pe cari îi risipi Basaraba și urmașii lui. Sub Vladislav (1370), țara ajunse la cea mai mare întindere, adică Ț.-Rom. întreagă, „părțile tătărești“ spre Basarabia, Banatul Severinului (partea răsăriteană dincoace de Cerna), țara Făgărașului și Amlașul, — pe cari Domnii din sec. 15 le pierdură pe rând. Afară de îndreptări de hotar neînsemnate, teritoriul Ț.-Rom. a rămas neschimbat de atunci. Turcii numai, țineau în stăpânire (raiale), cetățile de la Dunăre (Brăila, Giurgiu, Turnu) înapoiate la 1829 (trat. Adrianopol). — Țara-Rom. ca și Moldova, n’au fost provincii otomane, ci state atârinate sau vasale, păstrându-și cârmuirea și legile lor. Inchinarea la Turci se făcu pe timpul lui Mircea, însă până în sec. 17 mulți Domni se răsvrăteau sau nu îndeplineau cererile Porței (Mihai I, Dan, Vlad, Radu de la Afum., Mihai Viteazu, Radu Șerban). Legăturile politice cu Ungaria și mai târziu cu Impărăția germană ereau, alături de dorința de a lepăda un jug, cauza acestei atitudini. — Domnii din sec. 18, cei mai mulți străini de țară, pot fi priviți ca funcționari ai Porței. Situația se mai schimbă după 1821 prin tratatele de pace și deschiderea drumului către autonomie și independență. — Numeroase rămășițe pre și protoistorice (geto-dace) se află mai pretutîndeni în Ț.-R., iar în Oltenia resturi importante ale vieții romane (ruine, drumuri, antichități, valul care brăzdează țara). Din evul mediu și timpuri mai noi, biserici, câte-va cetăți și curți ruinate. — Unită cu Moldova la 1859-62, Ț.-Rom. formă cu ea România. — (v. și Oltenia).

ȚARA-ROMÂNESCĂ. DOMNII (Chronologia). — Voevozii din sec. 13: Basaraba, pe la 1230-45; Litean 1245-72; Barbat 1273-85; (poate apoi Dan 1285), în dreapta Oltului. — Mișelav (Mihai) -1240; Seneslau 1245-, în stânga Oltului.—Ai **INTREGEI ȚARI ROMÂNESCII** (Dinastia lu Basaraba): Tihomir pe pe 1300-

-1315 ; Basaraba I 1315-40 († 1352) ; Alexandru 1340-64; Vladislav 1364-74; Radu (Negru) 1375-84; Dan I 1384-86; Mircea cel mare 1386-1418; Vlad I 1394-96; Mihai 1418-20; Dan II 1420-31; Radu II (cu intreruperi) 1420-27; Alexandru Aldea 1431-35; Vlad II Dracul 1435-46; Dan III 1446-47; Vladislav II 1447-56; Vlad III Tepeș 1456-62; Radu III cel frumos 1462-74; Basarab II Laiot 1474-79; Basarab III cel tânăr (Țepeluș) 1477-81; Vlad IV călugărul 1482-96; Radu IV (cel mare) 1495-1508; Mihnea cel rău 1508-10; Vlad V (Vlăduț) 1510-12; Basaraba IV (Neagoe) 1512-21, Teodosie 1521; (Vlad VI Dragomir 1521), Radu (Bădica) 1521-24, (Mehmed 1521); Radu VI de la Afumați 1521-29; Vladislav III 1523-25; Moise 1529-30; Vlad VII 1530-32; Vlad VIII (Vintilă) 1532-35; Radu VII (Paisie) 1535-45 ; Mircea II (Ciobanul) 1545-54 ; Radu VIII (Ilie) 1552-3 ; Petrașcu cel bun 1554-57 ; Mircea II din nou 1558-9 ; Petru II 1559-68 ; Alexandru III 1558-77 ; (Vintilă 1574) ; Mihnea II turcul 1577-83 ; Petru III (Cercel) 1583-85 ; Mihnea II iar 1585-91 ; (Ilie 1591) ; Ștefan (surdul) 1591-2 ; Alexandru (cel rău) 1592-3 ; Mihai II cel viteaz 1593-1601 ; Simeon Movilă 1601-2 ; Radu VIII Șerban Basaraba 1602-11 ; Radu IX Mihnea 1611-16 ; Gavril Movilă 1616 ; Alexandru V. Iliș 1616-18 ; Gavril Movilă iar 1618-20 ; Radu IX Mihnea 1620-23 ; Alexandru VI (Coconul) 1623-27 ; Alexandru Iliș 1627-29 ; Leon Tomșa 1629-32 ; Matei Basaraba 1633-54 ; Constantin Șerban Basaraba 1654-58 ; Mihai Radu (Mihnea) 1658-9 ; Gheorghe Ghika 1660-64 ; Radu X Leon 1664-69 ; Antonie 1669-72 ; Grigore Ghika iar 1672-74 ; Gheorghe Duca 1674-78 ; Șerban Cantacuzino 1678-88 ; Constantin Brâncoveanu 1688-1714 ; Ștefan Cantacuzino 1714-16.

Epoca zisă fanariotă (sec. 18) : Nicolae Mavrocordat 1715-16 ; Ion Mavrocordat 1716-19 ; Nicolae Mavrocordat 1719-30 ; Mihai Racoviță 1730-1 ; Constantin Mavrocordat 1731-33 ; Grigore II Ghika 1733-35 ; Const. Mavrocordat 1735-41 ; Mih. Racoviță 1741-4 ; Const. Mavroc. iar 1744-48 ; Grig. Ghika iar 1748-52 ;

Matel Ghika 1752-3 ; Const. Racovită 1753-56 ; Const. Mavrocordat iar 1756-8 ; Scarlat Ghika 1758-61 ; C. Mavrocordat iar 1761-3 ; C. Racoviță iar 1763-4 ; Ștefan Racoviță 1764-5 ; Scarlat Ghika 1765-6 ; Alexandru Ghika 1766-8 ; Grigore Ghika 1768-9 ; Manole Giani-Roset 1770-1 ; (Ocupația rusă 1769-74) ; Alexandru Ipsilanti 1774-82 ; Nicolae Caragea 1782-3 ; Mihai Șutzu 1783-6 ; Nicolae Maurojeny 1786-90 ; (ocupația austriacă 1789-91) ; Mihai Șutzu 1791-3 ; Alexandru Moruzi 1793-96 ; Alexandru Ipsilanti iar 1796-7 ; Const. Hangeri 1797-9 ; Alex. Moruzi 1799-1801 ; Mihai Șutzu 1801-2 ; Const. Ipsilanti 1802-6 ; Alex. Șutzu 1806 ; (ocupația rusă 1807-12) ; Ioan Caragea 1812-18 ; Alex. Șutzu 1818-21 ; Scarlat Calimah 1821 ; (ocupația turcă 1821-2). — „Domni pământeni“ secolul 19:—Gregore IV Ghika 1822-28 ; (ocupația rusă 1828-34) ; Alexandru Ghika 1834-42 ; Gheorghe Bibescu 1842-1848 ; (Revoluția și Caimacamia 1848-49) ; Barbu Știrbei 1849-56 ; (ocupația rusească 1853-5 ; Caimacamia (Alex. Ghika) 1856-59 ; — Alexandru Ioan Cuza 1859. — (v. și numele fiecărui ; iar pentru ființa vechilor Domni Basarabi, la Anexe, No. I și II).

ȚARA DE JOS și ȚARA DE SUS. Din sec. 16 Moldova fu împărțită în două regiuni cărmuite fiecare de un mare vornic. Țara de jos, la răsărit, cuprindea ținuturile: Iași, Cărligătura, Vaslui, Roman, Tutova, Tecuci, Putna, Fălciu, Covurlui, Lăpușna, Orhei, Soroca. Iar Ț. de Sus : Bacău, Neamțu, Suceava, Hârlău, Dorohoi, Cernăuți, Hotin. (Ținutul Basarabiei, cu cetățile Cetatea-albă și Ismail, erea din sec. 16 în mâna Turcilor și Tătarilor (Bugiac). — Spre sfârșitul sec. 18, Ipsilanti înființă și în Țara-Rom. un vornic de Ț. de sus și altul de jos, cu jurisdicție pe o grupare convențională a județelor (de la munte și de la câmp).

TAMBLAC, Grigore. Cleric trimis la 1401 în Moldova de Patriarh pentru trebile bisericeii („mare dascăl al bis. Mold.“). Apoi mitropolit de Kiew. A luat parte la conciliul de la Constanța. — Ioan Ț., ambasadorul lui Ștefan Vodă la Dogele Veneziei, 1477.

ȚĂRANII. Acest termen generic pentru oamenii de la țară, cultivatori de pământ, cuprinde două categorii, două condiții sociale bine deosebite în vechime: — de o parte moșnenii (răzeși în Mold.), oameni liberi, stăpânitori de pământ cari alcătuiau oastea țării (v. moșnean, knej), — de alta „rumâni“ (vecini în Mold.), lipsiți de pământ și supuși unor legături de moșia unui om liber, cnej sau boer. (v. rumân). — E probabil că origina clăcașilor eră deosebită de a moșnenilor încă înainte de întemeierea statului românesc. Se pare că cei dintâi reprezentau populația de la câmp, peste care s'ar fi suprapus prin sec. 12-13 un grup de cuceritori coborâți de la munte și care au împărțit între ei pământul, supunând la munca lui pe cei aflați acolo. — Târziu (sec. 17), deosebirea de stare materială între ț. liberi și rumâni, aproape nu mai exista, din cauza sărăcirii celor dintâi. Totuși tradiția originii lor s'a menținut, moșnenii constituind un fel de aristocrație rustică. — Improprietărea țărănilor fără pământ s'a făcut întâi la 1864 din moștile secularizate de la mănăstiri, apoi la 1872; în sfârșit în mai largă măsură, din averile particulare și publice la 1919.

ȚARIGRAD. Numele slav al Constantinopolei (turcește Stambul) întrebuințat și de Români în vechime.

ȚANȚĂRENI. În J. Dolj. Biserica unui fost schit, ridicat pe la 1630 de Mihai spătarul Coțofeanu.

ȚEBEA. În munții Apusenii, Hunledoara. Mine exploatare din vremea Romanilor. — Stejarul lui Horia și mormântul lui Avram Iancu.

ȚEICA. Ruinele unui schit, pe deal, la Ocnele mari (Vâlcea), întemeiat pe la 1680, refăcut 1726.

ȚESĂTURI. Țesăturile, broderiile, alesăturile, borangicuri și pânzeturi românești, — vechea artă a femeilor, — sunt caracteristice prin măestria lucrului. Ni s'au păstrat din fericire bucăți admirabile chiar din sec. 14-16 : aere, dvere, inelitori de mormânt, patrafire, văluri, țesute cu fir și mărgăritar (ca la mon. Putna, Sucevița, la Muzăul Național din Buc.), stoffe și broderii cari au nevoie ani de lucru. Orna-

mente casnice de acelaș fel, scoarțele (covoarele), pânza, alcătuiiau zestrele și făceau mândria casei. — Lucrături de îmbrăcăminte nu ne-au rămas din vremea veche, însă putem ușor să ni le închipuim prin comparația cu cele actuale, de oarece portul femeilor dela țară nu s'a schimbat. Cu lână, bumbac, mătase, fir și fluturi, se țeseau și se împodobeau fotele și cărțițele, maramele, iile și cămășile cu altițe, betelle, în cari culorile tradiționale sunt roșu și negru. Portul simplu și potrivit înfățișării svelte a românelor noastre, s'a născut pe pământul acesta. Regiunile unde se mai lucrează și se păstrează nealterat portul de altă dată, e mai ales partea de munte a Țării-Rom. În Moldova (afară de munte), obiceiul de a lucra s'a pierdut sau a degenerat. În Transilvania port românesc caracteristic : în Făgăraș, în regiunea Sibiu (negru domină), în Hunedoara; în Banat. — (v. și arta, portul).

ȚEȚINA. Lângă Cernăuți au rămas ruinele unui turn al cetății ridicate la vadul Prutului pe vremea Regelui Casimir III al Poloniei în sec. 14 și care mai târziu fu stăpânită de Domnii Moldovei. Cetatea Ț. (polon : Czczyn) fu recunoscută la 1443 de Regele Vladislav lui Ștefan II al Mold.

ȚIBAN. Neam boeresc din Mold., în sec. 14-17 (ținut. Vasluiu). Un Țiban trăia la 1399.

ȚIFESCU. Familie boer. din Mold. sec. 17. — Ilie Ț. vel spătar sub Const. Cantemir ; † 1704.

ȚIGANEȘTI. Sat în Teleorman. Pe o măgură stațiune preistorică neolitică (ceramică interes.).

ȚIGANEȘTI. Monăstire de călugărițe în Ilfov. Fondată de Banul Radu Golescu la 1812 pe locul unui schit vechiu. Bolnița de la Log. N. Pârscoveanu, 1817.

ȚIGANEȘTI. Sat în J. Tecuci. Biserica din sec. 18, rezidită de Costache Konaki. Casele lui ruinate.

ȚIGANEȘTI. În Jud. Orhei. Un schit din 1740.

ȚIGANII. Popor originar din India, de unde a pornit nomad poate din sec. 8-9, rătăcind prin Persia, Asia mică, Imperiul bizantin. În țările noastre primele cete de Ț. au venit de peste Dunăre în sec. 14 (în

Serbia ereau semnalăți la 1348) și trecerea lor a urmat cât-va timp. De când li aflăm în docum. în Țara-Rom. (pe la 1365-70), apoi în Moldova (1418), ereau în stare de robie, situațiune în care nu se poate ști cum au ajuns (probabil din cauza vieții lor nomade în cete) și care a durat până la mijloc. sec. 19. — Țigani robi ereau stăpâniți de Domn, de boeri și de monăstiri. „Domnești“ ereau : aurarii, rudarii, ursarii și lăeții, nomazi liberi dar supraveghiați. Ț. boerești ereau „vătrași“ stabili, proprietatea stăpânului, la curtea cărui indeplinea diferite meserii : lăutari, fierari, bucătari, slugi în casă, etc. Stăpânul îi putea vinde sau schimba în voe (v. Robi). — Țig. ereau destul de numeroși și în unele curți boerești sau monastiri, sălașele lor formau adevărate colonii. După emancipare unii au rămas în orașe, alții s'au așezat la țară ca meșteșugari. Emanciparea Ț. s'a făcut între 1837-1856. — Țig. ziși „turcești“ sau căldărari, veniți mai de curând sunt încă nomazi. — Numele de țigan (vechiu : „ațigan“) vine dela Grecia bizantină : ἀττιγχανος (la Turci : cinghiane). Țiganii însăși se numesc Romi (rom = om).

ȚIGLINA (Gherghina). Localitate între Siret și Galați, la Dunăre, lângă Barboși. Urmele cetății române Dinogetia. În sec. 18 și 19 (1838), s'au aflat acolo pietre cu inscripții, statui, vase, sarcofagii, etc. Zidăria cetății ridicată de Traian s'a risipit. Orașul se întindea sub platoul pe care erea așezat castrul.

ȚINUT. Moldova erea împărțită în vechime în ținuturi (ca județele în Ț.-Român.), având de cărmător pe staroste sau pe pârcălab. Numele lor erea luat de obicei de la târgul de reședință ; câteva de la râuri (Putna, Suceava, Covurlui). — Ținut. Cărligătura și Hârlău au fost desființate din s. 18. În Basarabia și Bucovina împărțirea actuală nu mai corespunde celei vechi. După unire, ținuturile au fost numite județe ca și în Țara-Rom., și de atunci sunt administrate de un Prefect.

ȚINUTUL SECUIOR, „Secuimea“ sau „scaunele Secuilor“ din colțul jud. estic al Transilvaniei, au fost

stăpânite vremelnice (s. 15-16) de Ștefan cel mare și Petru Rareș. — (v. Secui și Scaune).

ȚIȚEȘTI. Sat în Muscel, lângă care e Valea monăstirea lui Radu Vodă Paisie. — (v. Valea).

ȚUFALAU (magh. Czofalva). În J. Trei-Scaune. Importantă stațiune protoistorică dacă (arme, securi, podobe de aur, etc.).

ȚUȚORA. Sat în J. Iași, la Prut. Luptă între Turci și Polonii lui Zolkiewski sprijinind pe Gaspar Voev.

TZIGARA, Zoto. Boer grec în Mold. însurat cu Maria fca lui Petru Voev. ; † 1590. — Familia în Ț.-Rom.

ȚOPUS (Zopus ; „Terra Tzopus“). Numire veche a unei părți din munții apuseni în jurul Crișului negru, dela N. de Beiuș spre Crișu alb. Un Ambrosie vevod de Z. trăia la 1345.

U

UBICINI, Jean H. Publicist francez, filo-român. A scris asupra țării noastre, susținând Unirea (1818-84).

UCEA de sus. Sat în J. Făgăraș. Ruine dintr'o monăstire.

UCRAINA. Partea de sud a Rusiei, stepele Ucrainei, a fost totdeauna un izvor nesecat de invazii spre țările noastre, în special în Moldova, de care o despărțea Nistrul. Tătarii, apoi Cazacii, au prădat sălbatic țara în nenumărate rânduri până în sec. 18. — La 1678 Duca Vodă al Mold. fu numit de Turci și Hatman sau stăpânitor al Ucrainei.

UDREA Banul. Căpitan al lui Mihai Viteazul. — (v. Băleni).

UDRIȘTE. Boer din sec. 14 (1390) în Ț.-Român. ; — Fiul său Manea Udr., mare vornic după 1450 ; — și fiul acestuia Dragomir Udr., mare vornic, † 1493. Ereau boeri olteni de la Segarcea și Băilești, înruțiți cu Domnii Ț.-R.

UDRIȘTE. Boer din Ț.-Rom. Sfetnic și vornic al lui Basaraba cel tânăr. Intre 1465-83 stăpânea Făgărașul ce-i fusese concedat de regele Matei ; † 1483.

UDRIȘTE de la Mărgineni, boer din Ț.-Rom. † 1548. — (v. Mărgineni).

UDVARHELY. Comitat maghiar din Transilvania, azi județul Odorhei. — (v. Odorhei).

UESCU. Familie boer din Argeș (sec. 17).

UGRINUS, magistrul. Nobil român ; stăpânitorul moșilor Făgăraș și Sâmbăta, 1291. Ban de Severin la 1274-5.

UGHI. Unitate monetară din vechime, galbenul. — (v. monede).

UIOARA (Maros-Ujvár). Sat în Jud. Alba lângă Ocna-Mureș. Ocne de sare. Acolo era localitatea dacoromană Marcodava. — Așezare protoistorică cu resturi dace.

ULFILAS (Wulfilas). Episcop al Goților din dreapta Dunărei (regiunea Silistrei), trăitor în sec. 4. A predicat creștinismul de sectă ariană la nordul Dunărei, în părțile noastre. † 381.

ULMETUM. Oraș roman, în Dobrogea la satul de azi Pantelimon. Ruine din zidurile cetății, numeroase și de preț resturi arheologice (pietre, inscripții, obiecte diverse).

ULMI. Sat lângă Târgoviște. Acolo era locul de execuție al osândiților din târg cu furcile (spânzurătorile). Două movile.

ULPIA TRAIANA. Numele dat de Romani, după cucerire, vechei Sarmisegetuza, care rămase capitala Daciei : „Colonia Ulpia Traiana Augusta Dacia Sarmisagetuza“. — (v. Sarmisagetuza).

ULPIANUM. Localitate romană la N.-Vestul Daciei superioare (regiunea Crișului).

ULTRANSILVANIA. Un nume, rar întrebuințat, în cancelaria reg. ungară (sec. 12-13), pentru Transilvania.

UMBLĂTORII de Soroca și de Hotin, ereau în vechime un corp de curieri ai Domnilor moldoveni, pentru Polonia și Ucraina, (până în sec. 18).

UNCEȘTI. Sat în J. Vaslui. Biserica din 1742.

UNGARIA. Legăturile politice dintre Domnii români și Regii Ung. datează de la constituirea ambelor noastre state (sec. 13 și 14) și au urmat până la căderea Ungariei în sec. 16. Voevozii pe cari îi aflăm în sec. 13 în Țara-Rom. erau vasali ai Regilor și legăturile de vasalitate au continuat, cu întreruperi (pentru stăpânirile de peste munți) și mai mult nominal până în a doua jumăt. a sec. 15 când suzeranitatea Turcilor se impuse. În Mold., unii Domni din sec. 14 și 15 recunoscuseră vremelnice suzeranitatea Reg. Ung., în loc de a Polonilor. — Ungaria a fost pentru Ț.-Rom. puntea de legătură cu Apusul. Influența ungară în unele așezăminte sociale și în felul de trai al boerimeii și Domnului în Țara-Rom. se constată în sec. 14-16. — Ardealul cucerit de Maghiari în sec. 10-11, urmează istoria Ungariei până în vremea apropiată. — (v. Transilvania, Maghiari).

REGII Ungariei, începând din secolul XI: — Ștefan cel sfânt 997-1038. Petru (și Samuel) 1038-46; Andrei 1047-60; Bela I 1060-63; Solomon 1064-74; Geza 1074-77; Ladislau cel Sfânt 1077-95; Coloman 1095-1114; Ștefan II 1114-31; Bela II 1132-41; Geza II 1141-61; Ștefan III 1161-73; (Ștefan IV 1163-5); Bela III 1173-96; Emeric 1196-1204; Ladislau copilul 1204-5; Andrei II 1205-35; Bela IV 1235-70; Ștefan V 1270-2; Ladislau IV cumantul 1272-90; Andrei III 1290-1301; Venceslas 1301-4; Othon 1304-7; Carol Robert d'Anjou 1308-42; Ludovic cel mare 1342-82; Maria 1382-85; Carol II de Neapol 1386-7; Sigismund 1387-1437; Albert 1437-9; Elisabeta 1439-40; Vladislav al Poloniei 1441-4; Ion Huniadi regent 1444-53; Ladislav V postumul 1445-57; Matei Corvin 1458-90; Vladislav II 1490-1516; Ludovic II 1516-26; — Ion Szapolyai în Transilvania, 1526-40 și Ferdinand în U. de apus 1527-64. — Apoi Principii Transilvaniei și dela 1690 Impărații Germaniei (casa de Austria), ca Regi ai Ungariei.

UNGNAD, David. Comisar împărătesc în Ardeal

(1600) împreună cu Mihael Szekely, pentru supravegherea acțiunii lui Mihael Vodă. † 1601.

UNGRA. Sat în J. Târnava mare. Urme de așezare dacă (arme, obiecte de bronz).

UNGRO-VLAHIA. Numirea Țării-Românești în acte oficiale grecești și slavonești, începând din sec. 14. Intrebuințată întâi de Patriarhia grecească însemna Vлахia din părțile ungurești, spre deosebire de VI. mare de la sud, (Macedonia). — Rămasă încă în titlul mitropolitului Țării-Rom., „al Ungro-Vlahiei“ (v. **Mitropolia**).

UNGUR de Nadast. Familie din Huniedoara, în sec. 15-17 ; de orig. român. — Ioan U. credincios și viteaz căpitan al Regelui Matia.

UNGURĂȘ. Sat în J. Someș din Ardeal. Pe locul localității romane Cersie. — În sec. 13 Regii Ung. ridicară acolo un castel. La 1527 Zapolia îl dăruie cu moșiile dimprejur lui Petru Rareș, care-l stăpâni câțva timp.

UNGURENI. Nume ce se da din vechime Maghiarilor în Țara-Rom. și Mold. — Mai multe sate de coloni din Ardeal s'au numit astfel și uneori sate alăturate cu acelaș nume se deosebesc cu calificativul de „U.“, în opoziție cu „pământeni“

UNGURENI. În Jud. Tecuci. Pe „dealul mare“, urme de șanțuri de la o întărire. — Alt sat U. în Jud. Bacău, menționat la încep. sec. 15.

UNGURII. — (v. **Maghiarii**).

UNIREA Țării-Românești cu Moldova se îndeplinește întâi sub forma personală a alegerii aceluiaș Domn (Alexandru Ioan Cuza) la 24 Ian. 1859 ; apoi prin unirea efectivă (Guvern și Parlament comun), proclamată la 24 Ian. 1862. — Intregirea României prin unirea Transilvaniei și celorlalte ținuturi românești pierdute sau stăpânite de state străine, s'a făcut între 1918-20 sub Regele Ferdinand, prin dorința obștească, astfel : — Basarabia la 9 Aprilie 1918 ; — Bucovina în Noembrie 1918 ; — Transilvania cu părțile Crișanei și Banatul la 1 Dec. 1918. Parlamentul a ratificat alipirea lor la 29 Dec. 1919. Tratatul de la

-Trianon (cu Ungaria) și de la Saint-Germain (cu Austria) au consfințit în 1919 și 20 aceste schimbări teritoriale față de politica internațională.

UNIVERSITĂȚI. București, fondată la 1864; Iași la 1860; Cluj, 1872; Cernăuți, 1875. — Școli politehnice superioare: București 1850; Timișoara.

URDĂREANU. Familie boer. din Gorj; numită după moșia Urdari.

URDARI. Sat în Gorj. Urme preistorice (neolitice). — Ruine de case vechi.

UREADNIC. În Moldova, un nume al vornicului sau văbafului de târg. Se numea așa și capul unui sat monăstiresc ori boeresc. (s. 15-17).

URECHE (Urechia). Familie de boeri moldoveni. — Pan Oană Ureache 1442. — Nestor U. mare vornic 1590-1610, sfetnic al Movileștilor, cronicar, † 1617; — Fiul său Grigore (1590-1647), mare Logofăt, a continuat cel mai vechiu letopiseț al Mold., început de tatăl său, care e și cea mai importantă cronică a țării. — Vasile Alex. Ureche, istoric, literat, profesor: Istoria Românilor (docum. din s. 18); scrieri asupra literat. rom. vechi. (1834-1901).

URIA. Sat în J. Olt. Biserică de la 1735.

URIC. Cuvânt vechiu slav, care însemna hrîsov, act, document domnesc, în Moldova. — **URICAR** era scriitorul actelor domnești în Mold. (sec. 14-18).

URLAȚI. Târgușor în Prahova. Menționat pe la 1670. Biserica galbenă din s. 18. — Urme preistorice neolitice (arme, unelte).

URLUENI. Sat în Teleorman. Urme de lagăr roman (întărituri de pământ, ceramică, arme). Cele două valuri romane (Brazda lui Novac și troianu) se întâlneau acolo.

UROI (Arany). Sat în J. Hunedoara la răsărit de Deva, pe Mureș. Rămășițe din așezarea romană, lângă care fusese un castru, pe Dealul măgurei. Pe același loc se afla în veacurile de mijloc o puternică cetate a Regilor Ungariei, dispărută în sec. 17.

URS de Marginea. Familie nob. din Făgăraș. — David, baron U., colonel austriac; s'a dăstins prin bra-

vură în bătălia de la Solferino. Fondator de așezări culturale (1816-97).

URSAKI. Familie din Mold., sec. 17. — Ursaki, mare vistiernic, 1670.

URSEANU. Familie b. din Vâlcea.

URSOAIA. La Pițigăești, în Olt, pe „dealul cetății“, urme de întăriri romane, lângă troian.

UTIDAVA. Localitate dacă, prin Moldova actuală (Bacău-Neamț).

URZICENI. Târg în J. Ialomița. Până la 1832 era reședința Ispravnicului județului. — Popul. (1930) : 8000 loc.

UZI. Popor ; ramură a Cumanilor cari au ocupat Țara-Rom. și Mold. de jos în sec. 12-13. (Numele a rămas râșorului Uzu și unui munte în J. Bacău, și sub forma Oltuz).

VĂCĂRESCU. Boeril de la Văcărești (Dâmbovița), stăpâneau acea moșie din sec. 15-16. (După tradiție erau veniți din Făgăraș). — Radu de la V. comisul, în sec. 16. — Patrașcu vornicul zidi biserica de la V. pe la 1590. — Neagoe spăt., capucehala lui Șerban Vodă la Țarigrad. — Ienache V. mare clucer, credinciosul lui Brâncoveanu, fu ucis împreună cu el la 1714. — Barbu V., mare Ban, † 1756. — Enăchiță, mare Ban ; scriitor (1720-96). — Ștefan, M. Ban, 1760. — Barbu, mare Ban, Caimacam la 1827. — Iancu V., mare Vornic, literat și om politic (1786-1863). — Teodor („Furtună“), mare Ban, Caimacam al țării (1774-1853). — Teodor, mareșal al Curței, diplomat, g-ral ; a scris Istoria războiului din 1877. (1842-1913). — (v. și Literatura).

VĂCĂREȘTI. Sat în J. Dâmbovița. Biserica de la Enache Văcărescu vel Agă, 1680.

VĂCĂREȘTI. Monăstire lângă București. Fondată la 1722 de Nicolae Mavrocordat Vv. (înmormântat

acolo). Arhitectură interesantă; coloane ale peristilului (iconostas sculpt. la Muzăul Naț.). Reședința Domnului; întărită cu ziduri. Casele domnești și chiliile au fost transformate în închisoare.

VĂCULEȘTI. În J. Dorohoi. Sat domnesc al Doamnei Ana, 1412. — Biserica din 1712.

VAD. Monăstire în Transilv. la Vad, aproape de Dej (J. Someș). Fondată se pare la finele sec. 14 de Balc și Drag, voievozi de Maramureș. Reinouită cu biserica de Petru Rareș al Mold. pe la 1530. — Acolo a fost înființată în sec. 15, de către Ștefan Domnul Moldovei, o EPISCOPIE ortodoxă pentru partea de sus a Ardealului, ai cărei episc. sunt cunoscuți între 1523-1622. Apoi fu urmată, în sec. 17, cu întreruperi, de episcopi de Maramureș.

VADAS (Vadász). Sat în J. Arad; amintit în doc. la 1214.

VĂDAȘTRA. Sat în J. Romanăți. Așezământ preistoric neolitic și din epoca de bronz. La „Măgura fetelor“ necropolă de incinerare (ceramică ornată, statuete, unelte de piatră și os); și la „Măgura Cetatea“ (ceramică, unelte de bronz). — Resturi romane, zid, șanțuri, monede, urme de așezare.

VĂDENI. Sat în J. Gorj, aproape de Târgu Jiu. Biserica zidită de Banul Cornea Brăiloi pe la 1695. Alături casele (cula) acestui boer.

VADRA. Măsură de capacitate pentru lichide. — (v. Măsuri).

VADUL-PAȘII. În J. Buzău. La câmp, în movila Ciocârlia s'au găsit oseminte de om și de cal, cu arme și fiare; mormânt scitic.

VADU-ROȘCA. Sat în Putna, pe Siret, unde pare a fi fost o cetățue a lui Radu cel frumos, în fața căreia Ștefan al Mold. ridică o altă (1471).

VADUL SOREȘTILO. În Buzău. Locul unei așezări getice (poate Ramidava?). La cătunul Ciocîrli s'a aflat un tezaur de monede romane.

VAIDA-VOEVOD. Familie nob. din Transilvania. — Alexandru V., om politic, naționalist; președinte al Consiliului de Min. în 1919. (n. 1872).

VAIDEI. Sat în Huniedoara. Resturi preistorice.

VAILLANT, Jean A. Profesor francez stabilit în București între 1829-4. Filo român. A scris „La Romanie“, o istorie a țărilor noastre, și „Poésies de la langue d'or“.

VAITOIANU, Artur. General, comandant de corp și de armată în campania 1916-18. Prezid. al Consil. de miniștri în 1919 (n. 1864).

VAJDA-HUNYAD. Numele maghiar al orașelului Huniedoara.

VALACHI (Valahi). Românii, în special cei din Țara-Rom., au fost cunoscuți înainte de străini numai sub acest nume (Wallachen germ., Valacchi ital., Valaques franc., Wallachians engl., Vlahos grec, Olah magh., Volosin polon, etc.). E vechiul cuvânt german „wallach“ (de unde și „walsch“) care însemna la început pe roman sau latin, apoi în genere neamurile de limbă romanică. Trecut la Slavi, s'a răspândit la toate popoarele, sfârșind prin a însemna în sens restrâns numai pe Români.

VALACHIA. Străinii cunosc Țara-Românească sub acest nume (germ. Wallachei, ital. Valacchia, franc. Valaquie și Valachie, engl. Wallachia, slav Vlaska, etc.), Turcii o numeau „Iflak“ și „Kara-Iflak“ (Valachia neagră) ca și Slavii de la sud „Kará Vlaska“ și Grecii bizantini: Maurovlahia. (Acest calificativ de negru a rămas de la „Cumania neagră“, cum se numea câmpia românească pe vremea când sălășluiau Cumanii). — „Ungro-Vlahia“ e altă numire a cancelariilor grecești și slavone, rămasă în titulatura bisericească. — Prin confuziune sau din neștiință, unii numeau V. și Moldova. — Cuvântul vine de la valah = român. — (v. Țara Românească, Valachi).

VALASUT. În Jud. Cluj. Așezare dacă protoistorică (arme, obiecte de bronz).

VALEA. În Muscel, la Desrobiți-Țițești. Fostă mănăstire, azi biserica satului, zidită de Radu Vodă la 1534 și întărită cu ziduri în jur. (Zugrăvită la 1548 de Mircea Voev.). În vechime se numea **GURA** sau Gura-Văei.

VALEA-ALBĂ. In Neamțu. — (v. Pârâul alb și Răsbœeni).

VALEA BOEREASCĂ. Sat în Mehedinți. La „Jido-vinele“ și la Dealu-Bisericeii, urme romane.

VALEA CU APĂ. Sat în Gorj. „Aninoasa“ un schit fondat la 1709.

VALEA DANULUI. In Argeș. Biserica din 1810 (în locul altei vechi), în care se află tâmpla veche a Mon. Argeșului.

VALEA GRĂDIȘTII (Grădișteea). In J. Vâlcea. Pe dealul Vinerii, la locul „Cetatea“, rămășițe de lagăr roman.

VALEA HOGII. Sat în J. Tulcea. Ruine antice. — (v. Beroe).

VALEA MARE. In J. Muscel. Biserica satului (fost schit), zidită la 1735 de Grigore Vv. Ghika.

VALEA NEAGRĂ. Schit lângă Herestrău, în J. Putna; fondat la 1755 de călugări ruși.

VALEA SCHEILOR. In J. Buzău. Ruinele unor case domnești ale lui Brâncoveanu, la vie (1706).

VALEA SEACA. Sat în J. Ialomița. La „Cetatea fetei“ în apropiere, urme de așezare preistorică (neolitică).

VALEA SLAVEI. In Jud. Constanța. La „Cetatea fetei“, urmele unui castru roman.

VALEA TATARILOR. Deal la Pietraru-Trestia în J. Buzău. Urme de așezare preistorică.

VALEANU. Familie boer. din Oltenia (Craiova); cunosc. sec. 17.

VALENI. In J. Argeș, lângă Șuici. Schit fondat de Eunea Grădișteanul în sec. 17. Zidurile din prejur ruinate.

VALENI. Sat în J. Roman. Biserica din 1519 zidită de Cosma Șerpe postelnicul (pietre de mormânt din sec. 17).

VALENI. Sat în J. Neamțu, aproape de Piatra. Schit cu biserică interesantă de lemn din prima jum. a sec. 16. (sculptură, icoane din s. 16-19).

VALENI DE MUNTE. Orașel în J. Prahova, pe Teleajen. Târg cunoscut din sec. 15, în legături cu

Braşovul. Altă dată scaun al jud. Secueni. Monăstire, fondată în sec. 15-16, reconstruită la 1686 de Hagi Stoian clucerul (rezidită 1746). Universitatea populară Iorga şi muzău istoric. Populaţia (1930) : 4500 l. — La Văleni sau la Drajna se afla în sec. 15 cetatea de pe Teleajen.

VALUL ROMAN (Limes, vallum). Şantuni cu ridicături de pământ, pe alocuri zidite, ridicate de Romani ca semn de hotar al stăpânirii lor şi ca apărare spre miază noapte şi răsărit. Valul străbate Ț.-R. Se poate încă bine urmări valul de la miază-zi paralel cu Dunărea (Teleorman-Vlaşca), şi cei mare care străbate Oltenia şi Ț.-Rom. de la Severin spre Brăila, numit de popor „Brazda lui Novac“. În stânga Oltului ele sunt tăiate de valul care mergea de la Turnu de pe Dunăre la Câmpulung spre munte (limes alutanus). În general poporul le-a numit „troiane“ sau brazda lui N. — În Nordul Banatului un val pleca de la Mureş spre S. V. până la Tisa. Un altul, spre Sud de Timişoara la Versovia. Un al treilea la Dunăre. — În Transilvania, la N., din Someş pe la Porolissum la Crişu repede. — În Moldova, valuri probabil pre-romane erau: de la Siret (gura Troţuşului) peste Prut şi prin Bugiac la limanul Nistrului, — în legătură cu altul care pornea de mai jos (la răsărit de Galaţi). Un altul la N. de cel d'ântâi. — Două alte valuri romane paralele, în Dobrogea între Dunăre şi Mare (Tomis). — (v. Troian şi Brazda lui Novac).

VAMA. Vămile ţărilor rom. erau organizate (probabil după sistemul tătăresc) în sec. 14. Din vechime V. erau venit al Domnului şi se arendau (une-ori se concedau „de milă“, adică cu dania venitului) vreunui credincios al Domnului. Venitul sau parte din venitul unei vămi se da uneori la monăstiri. — Pentru taxele de import şi export, Domnii aveau convenţiuni cu vecinii (Vladislav al Ț.-R. la 1368, apoi Mircea şi urmaşii lui cu Braşovul; în Moldova Alexandru cu Lembergul, 1406). — **VAMILE** Țării-Român. mai vechi (cunoscute din sec. 13-14) erau: Bran (Ru-

căr) spre Ardeal-Braşov, Buzău, Calafat, Brăila, Giurgiu, Floci, și alte schele ale Dunării (La 1480 se mai pomenesc : Vama de la Jil (Jiu), și a Prahovei). — În Moldova la 1400, mărfurile treceau vamă la Baia, Moldovița, Bacău, Trotuș, Siret, Cernăuți, Câmpulung, Bistrița, Dorohoi, Hotin, Tîghina, și alte târguri. — „Vama cea mare“ se plătea după tariful hotărât pentru mărfuri la vânzarea lor în târguri; iar „vama cea mică“ era pentru transit și se plătea de car sau căruță.— Venitul vămile mai vechi nu ne e cunoscut. La 1767, în Ț.-Rom. era de 115.000 lei; la 1843 de 2.600.000 lei. — Prin Regulam. organic se făcu venit al Statului, în loc de personal al Domnului. De la 1860, vămile până atunci arendate, sunt administrate de Stat.

VAMA. Târgușor în Jud. Câmpulung (Bucovina). La 1409 era loc de vamă spre Ardeal. — Pe drumul la munte, un stâlp al lui Mihai V. Racoviță, 1717, în amintirea luptei cu o ceată de unguri.

VAMEȘ. Administrator al vămile în Ț.-R. și Mold. era vameșul cel mare, concesionar în schimbul unei arende plătite Domnului. La început (sec. 14-16) slujbaş domnesc, mai apoi simplu arendaș (de obicei străin, grec), care căuta să câștige cât mai mult din această situațiune bănoasă, dar pe care o plătea scump. Mai mulți vameși ajutau pe cel mare.

VANCEA de Buteasa, Ioan. Mitropolit de Alba Iulia-Făgăraș 1868-92, Episcop de Gherla 1865-8.

VĂRADIA. Sat în J. Caraș. În apropiere resturi din Argidava, oraș dac și castru roman. — Biserica unei foste mănăstiri din sec. 14, refăcută 1839.

VĂRAȘTI. Lângă balta Boian (Ilfov); stațiune ge-tică. — (v. Boian).

VĂRATEC. Mănăstire de călugărițe în J. Neamțu. Fondată la 1789 de stărița Olimpiada de la Toplița. Biserica din 1807.

VĂRBILA. Mănăstire în Prahova. Fondată la 1539 de frații Dragomir spătarul și Toma banul. Refăcută de Radu Vodă la 1610. Din nou la 1850. (În biserică piatra mormântului lui Stanciu vistier fiul Tomei,

1539, și al jup. Calea). Bis. încoită 1805 de egumen Paisie.

VĂRGALUI. Un schit dispărut, ce se afla la satul de azi Ploscaru, în J. Muscel.

VARLAAM Moțoc. Mitropolit al Moldovei 1632-53. Prelat vestit; a scris cărți religioase, tipărind pe cea dintâi în limba rom. în Mold.; a făcut școala și tipografia de la Trei Erarhi (n. pe la 1590 † 1657).

VARLAAM, Dumitru. Stolnic. A scris o cronică a Ț.-Rom. dintre anii 1769-74.

VARDALAH, Constantin. Profesor grec, director al Academiei din București (1775-1830).

VARNIȚA. Sat lângă Tighina (Bender) la Nistru, unde Carol XII al Suediei șezu câțva timp (1711-13) după războiul cu Rușii, și unde clădi curți.

VARNA, în Bulgaria. La 1444, Nov. oastea maghiară a Regelui Ladislau cu Ioan Huniad și cu ajutor de la Vlad al Ț.-Rom., fu zdrobită de Turci lângă Varna. Ladislau căzu în luptă.

VARTIC. Familie de boeri din Mold. în sec. 16-17. Petru Portar de Suceava, tăiat de Iliăș Vv. la 1548.

VĂRZARU. Familie boer. din Ț.-Român. — Radu V. mare armaș al lui Matei Vodă, ucis la 1654 de Seimenii răsvrățiți. — Constantin m. paharnic, † 1664 în lupta de la Leven.

VĂRZAREȘTI. În Râmnicu-Sărat, la Slobozia, schit fondat de Radu Vărzaru vel armaș la 1644.

VĂRZAREȘTI. Monăstire (de la 1815 de femei) lângă satul V. în J. Lăpușna. Fondată pe la încep. sec. 15 și pomenită la 1420 ca „monastirea lui Vărzar“. Părăsită, fu reînființată în sec. 18. Biserica act. din 1796.

VASILE Vodă, Domnul Moldovei 1634-53. — (v. Lupu).

VASLUI. Oraș din Moldova. Târgușor pe vremea lui Alexandru Vodă la 1418, și reședință domnească a lui Ștefan, care făcu curțile de acolo la 1470. (Moșia Vaslui a fost făcută de el danie oștenilor după bătălia cea mare de la 1475). — Biserica Sf. Ioan, zidită de Ștefan Vv. la 1490 în amintirea acelu război (re-

parată 1520 și azi restaurată). Din curtea domnească au rămas temelile. — Reședința județului V. Numele de la pârâul Vaslui, lângă care e așezat la împreunarea cu Bârladul.—Populația (1930): 15.500 loc.

VASLUI. Bătălia de la V. (zisă de la Racova sau de la Podul Inalt), în care Ștefan învinse pe Turci, a avut loc aproape de târg, spre S și W., la 10 Ianuarie 1475. (v. și **Racova**).

VASLUI. Ținut vechiu din Țara-de-jos în Moldova; azi județ. Numit după orașul de reședință. Dealuri, păduri. Locuri istorice (bătălii ale lui Ștefan Vodă); biserici vechi; monastiri: Dobrovăț, Scânteia, Fâstici. — Intinderea 2294 k. p. Populația: 139.000 loc.

VATAF. În general: conducător, mai mare peste o categorie de slujitori. — În oaste, oficer (în vechime, sec. 16, cap a 500 oameni) : Vătaful de **VĂNĂTORI** comanda vânătorii domnești (s. 15-17); — vătaful de **COPII**, peste copiii de casă (pagi, garda); — v. de **APROZI**, șef al gardei aprozilor; mai târziu (s. 17-18) executor al hotărârilor civile ale Divanului. — Ca slujbe civile: vătaf de **PLAI** sau de plasă, administrator sub ordinele ispravnicului (s. 18); vătaf de pușcărie; etc. La Craiova, un vătaf al Caimacamiei, corespunde cu v. de aprozi. — În Moldova se numeau odată vătafi și unii cârmulțorii de târg (ca pârcăla-bii), la Iași și Dorohoi.

VATAMAN. Capul unui sat domnesc, însărcinat cu împlinirea dărilor, în Moldova (= vătaf, vornic de sat), în sec. 15-17. — Sălășele de Tătari robi ascultau de un V.

VATRA DORNEI. Târg și stațiune balneară în Bucovina (J. Câmpulung). Biserică din 1670, de la Anton Vodă Ruset. -- Popul. act. 9500 loc.

VALCEA. Județ de munte al Olteniei. Unul din vechile centre istorice ale Țării-Rom. — Munți mari, dealuri; poziții mărețe: Valea Oltului. Ape: Olt, Olteț, Lotru, Cerna. Păduri, ocne de sare; podgorii. Reședința la Râmnic. — De-a lungul Oltului trecea calea romană, cu numeroase castru și stațiuni. Din evul mediu tradiția primilor voievozi și a luptelor cu

Tătarii. Multe și însemnate monastiri și biserici: Cozla, Govora, Bistrița, Arnota, Horez, Cornet, Dintr'un lemn, Surpate, etc. (Numele jud. V. apare în docum. din vremea lui Mircea I). — Suprafața 4081 k. p.; Populația (1930): 246.000 loc.

VALCEA de la Lipnic. Boer din sec. 15, vistiernic și vornic al Mold. de la 1400-39.

VALCELE (Elöpatak). Stațiune cu ape termale, lângă Sf. Gheorghe (Jud. Trei-Scaune).

VALCOV. Târg de pescari, pe brațul Chilia al Dunărei. Sat întemeiat de Cazaci pe la 1775. (Jud. Ismail). Popul. 7000 loc.

VALSAN. Râu; afluent al Argeșului; isvorit din muntele Scărișoara. (J. Muscel-Argeș).

VALSANEȘTI. Boerii de la V., din Romanați, în sec. 16-17.

VÂNĂTOAREA. Ca și în alte țări, vânătoarea erea altă dată petrecerea de căpetenie a Domnului și boerilor. V. domnească se făcea cu alai mare; gonaci ereau țărani din loc. Vânatul erea prins sau ucis de Domn și de boerii lui, însoțiți de vânători domnești. (v. vânători). Se vânau de obicei mistreți, cerbi, căprioare, urși, vulpi, lupi, iepuri (cu câinii, cu arcul și sulița, cu lațul, până la răspândirea armelor de foc).

VANATORI. Din sec. 15 găsim în Țara-Rom. pe Vânătorii domnești orânduși în ceată și alcătuiind o trupă aleasă de călări și pedestri (la Târgoviște și București) sub vătaful, mai târziu căpitanul de vânători, care avea și paza scaunului sau reședinței domnești. Mai ereau și vânăt. de plai, și vânăt. de Olt. La finele sec. 17 aceste corpuri nu mai existau. — În Moldova, ceata v. se recruta din ținutul Neamțului (de unde satul V. de astăzi). Ei procurau vânatul Domnului și serveau la oaste, ca și în Țara-Rom. — În organizarea modernă a armatei sub Cuza și Carol I, se înființară batalioane de VANATORI, infanterie de elită, după modelul apusean. În 1916 ereau 9 regimente. (La 1864 se formase un regiment de „vânători călări“, cavalerie, suprimat în urmă).

VANATORII Neamțului. Sat vechiu în J. Neamț,

sub cetate în vale, al vânătorilor domnești (sec. 15). Biserica din vremea lui Eremia Vodă Moghilă.

VANJULEȘTI. Sat în Mehedinți. Așezare dacă, din epoca de bronz.

VARCIOROVA. Sat în Mehedinți, la Dunăre, lângă vechea graniță. — Ruine romane. — Ruine medievale la Oreava. — Ruinele monast. Vodița din sec. 14 în apropiere. — (v. Oreava și Vodița).

VARFU CAMPULUI. Sat în Dorohoi. La locul zis „Câmpul luptei“, trei movile. Amintirea luptei lui Ștefan Vodă cu Polonii, 1492.

VARFU OLTENILOR. La valea Schellor-Tohani, în Buzău, ruine din casele și crama lui Brâncoveanu Vv.

VARFU LUI PETRU. În Jud. Sibiu, pe Valea Oltului spre Turnu Roșu, pe munte, ruine de cetate dacă.

VARNAV. Familie boerească din Mold. de sus, unde e aflată din sec. 16. — Constantin V. Dr., protomedic al Mold. 1848 ; † 1877.

VARȚU. Sat în Gorj. Măgura Cioca cu anticlități și urmele unui castel roman de pământ, pe Tismana.

VECHIL. Imputernicit, locșitor în slujbă. (cuv. turcesc).

VECIN. Rumânul (sau omul neliber) din Țara-Rom., se numea în Moldova „vecin“. (În Ț.-Rom. acest termen era întrebuințat numai în acte slavonești). — (v. rumân).

VEDEA. Râu din Ț.-R. în jud. Argeș-Olt-Teleorman; afluent al Dunării. Numit în vechime și „apa vânătorilor“. Lung. aprox. 180 k.

VEISA. Fam. boer din Moldova. s. 16-17.

VEL (din veliki). Termen slav. = mare ; vel vornic, vel ban. De la vel vine „veliță“, boerii Divanului (s. 17-18).

VELEAT și LEAT. Termen slav care înseamnă anua, data: veleatul 7050 (1542).

VELICA. Doamna lui Petru Vodă zis Cercel al Țării-Rom. Fiica vornicului Ivan; † după 1590.

VELICA. Fiica lui Ion Noroceca logof. și a Domniței Stana; soția lui Fabio Genga sfetnic al Pr. Bathort (1599) și favorită a lui Mihai Vodă.

VELLELI, Constantin Baptista. Italian. Boer în Țara-Rom. 1611-15, ginere lui Radu Vodă Mihnea. Ucis la Iași 1633 de răsvrățiții contra lui Alexandru VI.

VENETIC. Insemna în vechime: din Venezia, venezian; mai târziu prin extindere: străin, om din alte părți; termen ajuns la urmă pejorativ.

VENIAMIN Kostaki. Mitropolit al Moldovei 1803-43; înainte Episcop de Huși 1792-6 și de Roman 1796-1803. Patriot și protector al culturii, a lăsat scrieri religioase și a înființat școli. (1768-1846). — (v. și **Kostaki**).

VENIN. Familie de boeri din Mold., în sec. 16-18.

VENITURI domnești și ale țării. — Veniturile domnești se trăgeau din cele mai vechi timpuri de la vamă, ocne, diferite dijme, bir de la străini, venit de la târguri, confiscări, etc. și serveau Domnului și casei lui. Nu avem date asupra acestor venituri până în sec. 18 (La 1700 în Mold. erau aproxim. de 900.000 lei). — Veniturile Doamnei erau în Țara-Rom. din aurul adunat de rudari prin râuri (1000 dramuri pe an în sec. 18) și din dajdia sărăritului din jud. Secueni și Buzău. În Mold. Doamna avea venitul târgului Botoșani. (v. și **Cămara**). — Veniturile țării din dări și biruri nu se pot evalua până în sec. 18, din lipsă de date. De altfel până târziu, erau în confuziune cu cele domnești, Domnul dispunând de visterle cum vrea. Aceste v. serveau pentru întreținerea oastei, plata haraciului și altor cereri turcești și unele lucrări obștești. Venitul era cât se putea strânge de la birnici. Vistierul cel mare administra vistieria, iar cheltuelile se aprobau de cei șapte mari boeri. (ven. Țării-Rom. la 1767 era de 2.100.000 lei). Un buget de venituri-cheltueli n'a existat până în sec. 19, când fu prevăzut de Regul. Organic. (Așa la 1840 venitul Ț.-Rom. era de 18.125.000 lei vechi și cheltuelile asemenea). — Boerii mari (demnitarii) aveau venitul slujbei lor din dări deosebite.

VENTURA. Familie din Moldova; de origină levantină. sec. 18.

VENZI (Venedi). Vechiul popor din cari se trăgeau

prin diferite amestecuri, Slavii de mai târziu, ereau Venzii din regiunea Vistulei. — ANȚII ereau o ramură a lor, în atingere cu părțile Moldovei de azi prin sec. 5—6.

VERANCIUS, Anton. Arhiepiscop de Strigon și regeant al Ungariei. Istoric; a scris despre expediția lui Soliman II și despre țările române în s. 16 (1504-73).

VERBIA. Sat dispărut, la locul zis Siliștea Verbia din Jud. Dorohoi. Bătălie între Despot și Laski cu Lăpușneanu, Nov. 1561.

VERBICIOARA. Sat în Dolj. „Cetatea“, șanțuri de așezare preistorică.

VERCICANI. Localitate pe Siret, J. Baia-Botoșani. La 1561 Tomșa bātu pe Wisnowiecki cu Cazacii veniți în Moldova.

VERNESCU. Familie din Ț.-Rom. (Buzău).— George V., om politic (1833-99).

VERNEȘTI. În Jud. Buzău. Biserica satului din 1714, de la Jipa și Stanciu Vernescu.

VETERANI, Frederic comite. Mareșal imperial, comandant al Transilvaniei. Luptând în Banat contra Turcilor, căzu în bătălia de la Lugoș 1695.

VETREN (Vetrina). Sat în J. Durostor. Stațiune preistorică. Resturi de lagăr roman: vechiul Tegulicium.

VEȚA. Sat în J. Mureș, aproape de oraș. Rămășițe dintr'un castru roman.

VEȚEL. Sat în Hunedoara, la apus de Deva. Pe Mureș, spre Mintia erea orașul daco-roman și castrul MICIA (inscripții, morminte, altare, statul, ceramică).

VEVERIȚĂ. Neam boeresc din Mold., în sec. 16. — Iosif V. Pârcălab de Roman 1552, mare Post., † 1564 în Polonia cu Tomșa. — Dumitru V. Pârcălab de Roman, 1597.

VEZINA. Căpetene a Dacilor, sub Decebal; comandă în bătălia de la Tape (89).

VIA CAROLINA. Drumul prin defileul Oltului, făcut la 1718 de trupele împăratului Carol VI sub Steinville. — (v. Cășneni).

VICINA. Târg și port la Dunăre din epoca bizantină; în Dobrogea act. — La 1086 era stăpânit de Sestlav, șef slav. — Se afla probabil la Isaccea de mai târziu sau poate la Tulcea (anticul Aegysius). Reședința unui episcop grecesc din a doua jum. a sec. 13. până la mijlocul sec. 14. O mon. franciscană la aceeași epocă. Erea schelă genoveză la 1281. După 1460 nu mai e amintit.

VICOMERCAT, Atilio. Căpitan și sol al lui Radu V. Șerban al Ț.-Rom., 1602-5. Italian din Cremona.

VICTORIA. Doamna lui Leon Vodă Tomșa (1629). Din Constantinopol.

VIDIN. Oraș în Bulgaria, la Dunăre. Cetate bulgară, coprinsă de Vladislav al Ț.-Rom. la 1369. — Luată de Turci, fu mărită și puternic întărită de ei; reședința unui Pașă în sec. 15-19. Asediată de Români, se predă în Febr. 1878. — Numit în vechime DIU.

VIDRA. Sat în Ilfov, pe Sabar. Așezare pre și protohistorică (neolitic și eneolitic). S'au descoperit importante obiecte din mileniul II a. Cr.: ceramică ornată, statuete, idoli, vase antropomorfe, morminte (La Muz. municipal București).

VIDRAȘCU. Familie boer. din Moldova de jos.

VIEROȘ. Monăstire în Muscel, pe râul Doamnei. Zidită la 1573 de Ivasco de la Golești marele vornic; reparată în sec. 17 de Stroe Leordeanu. Bis. refăcută la 1834 de arhim. Samoil Tărtăgescu. — Morminte în biserică: Albul de la Golești (1573) și soția lui Irina a lui Miloș Voev.; al Leordenilor din sec. 17. Sculpturi.

VIFORATA. Monăstire de călugărițe în Dâmbovița. Zidită la 1530 de Vlad Voevod. O icoană din 1630 de la Victoria Doamna lui Leon Vodă.

VIG. Măsură pentru stofe, care se socotea cu bucata (sec. 15-17).

VIIȘOARA. Sat în Romanați. Brazda lui Novac. Măguri. — La 1530 bătălia între Moise voev. venit cu oaste din Ardeal și Vlad voev.: Moise și cumnatul său Barbu banul căzură în luptă.

VIJNIȚA. Orașel de munte, la N. Bucovinei, pe Cernuș. — În sec. 18 era acolo un schit de călugărițe.

VILAGOS. Cetate regească din sec. 13. Ruinele la Siria în Jud. Arad.

VILAIET (turc EYALET) sau pașalâc, se numeau provinciile în cari erea împărțită împărăția otomană. Guvernatorul erea un pașă (cu 3 tuluri) sau „vali“. — Peste Dunăre ereau V. de Vidin și de Silistra. — (v. și Sangialc).

VILAR. Bucată de catifea (de lungime nedeterminată) în sec. 14-15 (Ț.-R.). Se importa din Flandra și Germania.

VILARA. Familie greacă, în Ț.-Rom. din sec. 18.— Alecu V. mare vornic, om politic între 1812-48, partizan al Rușilor.

VINARICI. Impozitul vechiu pe vin. — (v. dări).

VINTILĂ sau Vlad Vodă VII, Domn al Țării-Rom. 1532-35. (v. Vlad). — Tradiția lui Vintilă Vodă a rămas vie în Jud. Buzău, unde a ridicat mon. Menedec și unde își avea și curți. Poporul îi atribue unele clădiri (ruine) și așezăminte vechi. Doamna lui erea Rada fiica lui Mitrea din Cislău.

VINTILĂ-Voevod. Fiul lui Pătrașcu cel bun. Cu ajutorul lui Ion al Mold. ocupă scaunul Ț.-Rom. în Mai 1574, în vremea lui Alexandru Vodă; fu prins fără veste și ucis peste câteva zile la București.

VINTILĂ. Boer din sec. 16. Mare vornic sub Rașu VII și Mircea Ciobanul, contra cărui se ridică în fruntea boerilor: fu învins și ucis la 1547.

VINTILĂ-VODĂ (Menedec). Monăstire în munții Buzăului, pe Slănic, în vechime numită „de la Menedec“. Fondațiune din 1532 a lui Vlad Vintilă Voev., înconjurată cu ziduri de cetate. Ruinându-se, biserica a fost rezidită mai la vale la 1748 de Metodie episcop, sub numele de Vintilă-Vodă; și a fost iar refăcută la 1846 de episc. Chesarie. — (O cruce a lui Vintilă V., de lemn sculptat, la muzăul națion.).

VINȚU de jos (Alvincz). Târg în jud. Alba. La 1522 Regele Ludovic cedă lui Radu de la Afumați Domnul Ț.-R., în schimbul cetății de la Argeș, posesiunea castelilor de la Vințul de Jos și de la Vurper din Ardeal, până atunci ale Sașilor. La moartea lui

Radu Vodă (1529) reveni la Regelu, iar dela 1535-45 fură concesate lui Radu VII Paisie. Ruinele castelului au rămas la V. de jos. — Acolo fu ucis cardinalul Martinuzzi și pieri Aron Vodă al Mold.

VIOREȘTI. Sat în Vâlcea. Biserica zidită la 1781 de Ion Urseanu, vătaf de plai. Zugrăveli interesante.

VISERI (Deutschweisskirche). Sat în Târnava Mare. Biserica sasă interesantă, întărită cu zăduri și turnuri bine păstrate.

VISTERIA. Tesaurul Statului, deosebit de al Domnului (cămara), se numea V. și era alcătuit din dările obișnuite. V. era administrată de marele vistier.

VISTIET MARE. Funcțiune boerească însemnată. Apare în Ț.-Rom. sub Mircea Voev. (1394), când se numea și „proto vistier“. El administra veniturile țării și da socotelile Domnului. Un vistier al doilea și un al treilea îl ajutau. Venitul lui îl avea din zeciuiala dărilor. În rang venea de obicei după m. spătar. „Logofetii de vistierie“ țineau scriselile vistieriei și trebile cancelariei. — În Moldova (apare sub Alexandru cel bun, 1404) se numea VISTIERNIC și avea aceleleași însărcinări. — După Regul. organic, vistierul era Capul departamentului financelor (Visteria). —

VISTIERNIC (visternic), se numea în Moldova vistierul.

VISTIETEI (vistiernicei) de țară. Slujbași ai marelui vistier; agenți pentru adunarea dărilor.

VIȘA. Soție d'întâi a lui Mihnea Vodă Turcul, Domnul Ț.-Rom. și mama lui Radu Mihnea Voev. † pe la 1580.

VIȘAU. Râu de munte în Maramureș, afluent al Tisei.

VIȘINA. În sec. 16 pe vremea lui Neagoe Voev., exista o mănăstire cu acest nume, fondată de Mircea V. la finele sec. 14, din care au rămas ruine pe dreapta Jiului, între Porceni și Bumbești în J. Gorj.

VISNEVAȚ. Mănăstirea lui Kiprian, de la Visnovăț (Basarabia) e dela încep. sec. 15 (v. Châpriană).

VITEAZ. Însemna altădată (sec. 14 și următor.) oștean fruntaș, tovarăș al Domnului, boer, căpitan, ca-

valer (miles). Vitejii formau călărimea aleasă, cu oamenii lor. Ca și în Apus, viteji se făceau oștenii sau voinicii pentru fapte deosebite în război, răspărtind-se de Domn și cu pământ sau moșie.

VITO PILUTIO de la Vignanello. Misionar catolic în Moldova (1653), apoi Vicar și Episcop de Bacău 1679-87. A tradus în românește „doctrina creștină“, tipărită la Roma (1677).

VITOMIREȘTI. În Argeș. Biserica din 1820, de Mihai Lahovary.

VIZANTEA. Monăstire în Vrancea (J. Putna), fondată de Eremia Vv. Movilă și Doamna Elisabeta pe la 1595-1600, de lemn. Biserica nouă zidită la 1850.

VIZIGOȚII. Goții apuseni, ramura Tervingilor, au stăpănit câtva timp, până la 376, Țara Rom. regiunea Buzăului ca centru, de unde porniră spre Apus, în urma năvălirii Hunilor. — (v. Goți și Athanaric).

VIZIRU. În Jud. Brăila. După tradiție satul e înființat cu locuitorii robiți din județele vecine și eliberați acolo din ordinul Sultanului (s. 16-17).

VLAD. — Domni ai Țării-Românești:

VLAD I, Voevod 1394-95. Fiu al lui Vladislav I sau al lui Radu I. Sprâjinit de Turci ocupă scaunul lui Mircea. Atacă pe Regele Sigismund în munți la eșierea din țară; învins de Mircea și de Unguri, fu dus la Buda (1395). La 1399 se afla pe lângă Împăratul bizantin. La 1395 și 1403 făcuse închinare Regelui polon.

VLAD II zis Dracul. Domn al Ț.-Rom. 1435-46. Fiu al lui Mircea. Domn viteaz și destoinic, prieten al Reg. Sigismund care-l ajută să ia domnia. Între 1431-35 în luptă pentru scaun cu Alexandru Aldea, ocupând tronul vremelnic la 1433, și urmându-l la 1435. Aliat cu Huniad în războaiele contra Turcilor, trimise acestuia la Varna (1444) un ajutor de oaste cu fiul său Vlad. La întoarcerea lui Hun. din expediția nenorocită, îl opri prizonier. Huniad se răzbună (Dec. 1446) intrând în Ț.-R. cu Dan III; Vlad fu prins și decapitat la Bălteni împreună cu fiul său Mircea. — Doamna lui, Maria, era fiica lui Iliaș Vodă al Mold.

VLAD III „Draculea“, numit de cronicari **ȚEPEȘ**. Domn al Ț.-Rom. 1456-62 și apoi 1476. Fiul lui Vlad II. Luă domnia cu ajutorul lui Huniadi și tăia pe Vladislav Voev. Omorî apoi pe pretendentul Danciul. La 1457 prădă pe Sașii din Ardeal, apoi la 1461 Șiștovul din Bulgaria; prinse și ucise pe Hamza Pașa de la Vidin. Mahomed II veni în țară ca să-l pedepsească, la 1462, aducând pe fratele său Radu ca Domn. După o isbândă Vlad fu silit să fugă peste munți; Regele Matei îl închise 12 ani la Buda. Liber, la 1476 veni cu oaste ung. și goni pe Laiot, care apoi îl prinse la Târgoviște și-l omorî cu fiul său Mircea (Ian. 1477). Om de o cruzime anormală. Doamna lui erea rudă a lui Matei Corvin.

VLAD IV zis Călugărul. Domn al Ț.-R. 1482-96. Fiu al lui Vlad dracul. Călugărit, apoi pribeag 25 de ani în Ardeal, căpătă scaunul la 1482. Devotat Turcilor. La 1496 lăsă domnia fiului său Radu și se retrase în Transilvania, unde muri în acelaș an.

VLAD V cel tânăr (Vlăduță). Domn 1510-12. Fiu al lui Vlad călugărul, urmă lui Mihnea. Neagoe Basarab venind asupra lui cu Turcii, Vlad fu prins în luptă și decapitat la București (29 Ian. 1512). Avea 23 ani.

VLAD. Dragomir călugărul, numit și Radu, pretendent la 1521, luă numele de domnie Vlad. Fiu al unui Vlad Voev. Ridicat în scaun de boerii Buzăului, bătut pe regentul Preda la Târgoviște, dar fu prins de Mehmed Bey și ucis de Bădica Radu V. (1521).

VLAD VI, fiul lui Vlad V (Vlăduță). Domn Ț.-R. 1530-32. Luă domnia învingând pe Moise Vo. la Vilișoara. † Sept. 1532 înecat în Dâmbovița. — Insurat cu Anca (Chiajna) fiica lui Petru Rareș al Mold.

VLAD VII (VINTILĂ de la Slatina); fiu al lui Radu V cel mare. Domn Ț.-Rom. 1532-35. Nemulțumind pe boeri, fu ucis de aceștia la o vânătoare lângă Craiova. (v. și **Vintilă**).

— Fii de Domn; pretendenți:

VLAD, zis Țepeluș, fiu al lui Vlad Țepeș. Adversar al lui Vlad călugărul și pretend. la domnia Ț.-R. la 1495. († pe la 1500).

VLAD, fiu nevârstnic al lui Radu VI de la Afumați. Ucis împreună cu el de boeri haini, lângă Râmnic la 1529.

VLAD. Pretendent în vremea lui Mircea V. Ciobanul. Susținut de Isabeta Regina Ung., merse la Poartă ca să capete tronul Ț.-R. Fu exilat de Turci la Rhodos, apoi înecat.

VLAD Voevod, fiul lui Miloș Voev. (nepotul de fiu lui Mihnea Vodă). Numit de Turci Domn în Ț.-Rom. în Iulie 1589, muri înainte de a pleca din Constantinopol.

VLAD. — Boeri:

VLAD (Vladislav). Vornicul Țării-Rom. și cel dintâi sfetnic al lui Mircea Voev. între 1389-1409.

VLAD. Mare vornic al Ț.-Rom. Se ridică să ia domnia lui Vlad Vodă Călugărul și fu tăiat, 1483.

VLAD. Mare Vornic al Mold. între 1393-1410.

VLAD. Pârcălab de Hotin ; în capul oastei lui Petru Rareș cu Barnovski, învinși de Poloni la Gwodziec, 1531.

VLAD de Seliște. Familie n. din Maramureș ; cunoscută din s. 15. — Alois V., om politic (1822-88).

VLADESCU. Familie din Ț.-Rom. Boeri de la Aninoasa apoi în sec. 17 de la Vlădești în Muscel, se coboară din jupân Albul (1430), prin Dragomir Vornicul † 1526. — Pârnu V. vel vistier, fu ucis la 1657 de Mihnea Radu V. — Șerban V., comis mare, sol al lui Șerban Vodă la Viena, 1688 ; ispravnic al scaun. Craiovei, 1703. — Mihail, profesor, om politic.

VLADESCU. Familie b. din Vâlcea. — Matej V., general, ministru (1835-1902).

VLADEȘTI. Sat în J. Muscel. Biserica din 1657.

VLADEȘTI. Sat lângă Râmnic în Vâlcea. Schitul Arhanghelii fondat în sec. 15 de neamul boerilor Părăeni (desființat). Biserica zidită 1718 de Stoica Părăianu ; refăcută 1817.

VLADICA. Numele obișnuit înainte pentru episcopi și arhierii.

VLADIMIRESCU Tudor. Din Vladimir, în Mehedinti ; vătaf de plai la Cloșani. Promotor și conducător al răscoalei patriotice de la 1821, ridică cete de

panduri împotriva Grecilor și a Eteriei. În vrăjmășie cu Ypsilanti și trădat de ai săi, fu prins într'o cursă și ucis. (1770-1821).

VLADISLAV. — Domni ai Țării Românești:

VLADISLAV I (Lalcu). Domn al Ț.-R. 1364-75. Ban de Severin, Hertog de Amlas și Făgăraș. La 1365, împăcat cu Regele Ludovic, până atunci în neînțelegere cu el, primi ca feude Făg. și Amlas cum și Severinul (partea de răsărit). La 1366 bate pe Șisman de la Târnova, venit cu Turcii asupra Regelui. La 1370 ocupă Vidinul, pentru care Ludovic îl atacă în două părți: regele ia Vidinul, dar oastea lui Nicolae Voevodul Transilvaniei e înfrântă de Dragomir comitul de la Dâmbovița, în munți pe Ialomița, și Nicolae cade în luptă (1370). — Primi pe călugărul Nicodim, sârb, care întemeiează mai multe schituri. De la Vl. a rămas cea dintâi monedă a Ț.-Rom. El e unul din întemeietorii statului, care ajunse la o mare întindere (Ț.-Rom. întreagă, părțile Dunării (Basarabia), Severin, Făgăraș, Amlas).

VLADISLAV II. Domn al Ț.-R. 1447-56. Fiul lui Dan II, urmă în scaun fratelui său Dan III. Sprijinit la început de Huniadi, acesta îl deposedă apoi de țara Făgărașului și de Amlas. Vlad, fiul lui Dracul veni cu oaste de la Huniad, bătu și tăie pe Vladislav în primăvara 1456. Mormântul lui în mon. de la Dealu.

VLADISLAV III. Domn Ț.-R. 1523-25 Dec. Fiul lui Vladislav și nepot de fiu precedentului. Trimes de Turci în locul lui Radu VI. În luptă cu Bădica apoi cu Pârveu Banul de care fu isgonit și care după întronarea lui Radu, îl bătu din nou în Mehedinți și îi tăie capul (1526).

— Feciori de Domn:

VLADISLAV Voev. Un fiu al lui Basaraba cel mare, † pe la 1340.

VLADISLAV voev., fiul lui Vladislav II și tatăl lui Vl. III. Soția lui era Doamna Neața (1488).

VLADOIANU. Familie boerească din Oltenia (Dolj), stăpânind moșia Vlădaia în sec. 17. — Coandă că-

pitanul, pe vremea lui Brâncoveanu. — Fota m. paharnic, † 1777.

VLADNIC-CORNI. In J. Fălciu. La „Cetățuța“, urme de întărituri (nedeterminate).

VLADICENI. Sat în Vâlcea, lângă Păușești. Biserica din 1744, de la călugărul Onisifor.

VLAH. In documentele slavonești, cuvânt care însemna rumân, șerb sau sărac. — (v. rumân).

VLAD-SERAI. Palatul Țării-Românești, servind pentru reședința Domnilor când mergeau la Stambul și pentru trimeșii lor. Avea și un paraclis cu hramul Sf. Fecioare. Așezat în apropiere de Cornul de aur.

VLAHUTZI. Familie b., în Ț.-Rom. la încep. sec. 19.

VLAICU. Mare Vornic al Ț.-Rom. sub Radu dela Afumați, ginerele său. Ucis de Radu Voev. la 1535. — (v. Mogoșești).

VLAICU Starostele. Boer din Mold., venit din Țara-Rom., unchiu despre mamă lui Ștefan Vodă. Pârcălab de Cetatea Albă 1457 și de Hotin 1467-75 († 1475).

VLASAN. Boer din Ț.-Rom. ; mare Vistier și Logofăt. Țăiat la 1534 de Vlad Vintilă Voev. Erea din neamul sau aliat al Craioveștilor.

VLASIA. Pădure veche și întinsă în J. Ilfov, între București-Ploești. Vestită în sec. 17-19 prin tâlharii cari o cutreerău, în majoritate țigani din împrejurimi.

VLASTO, Grigore. Boer dela Craiova, de origină grec. Consilier imper. al Olteniei (1718), vel serdar, baron austr. ; ginere lui Șerban Vv. Cantacuzino.

VLAȘCA. Județ la Dunăre. Până la 1829 o parte din el se afla cuprins în raiaua turcească a Giurgiului. Câteva colonii bulgărești, asimilate astăzi în populațiune ; partea de jos a județului era puțin locuită până în sec. 19 din cauza raialei de la Giurgiu. Scaunul vechiu al jud. era la Găești ; de la 1830 la Giurgiu. — Monăstiri: Glavacioc, Comana. Locuri istorice: castelul Giurgiu, Călugăreni. (Numele vine de la slavon. Vlaska). — Intindere 4488 k. p. Populația (1930) : 296.000 loc.

VODĂ. Numirea obișnuită și populară a Domnului atădată. Prescurtare din Voevod.

VODIȚA. — In J. Mehedinți, lângă Vârciorova. Cea mai veche monăstire din țară, fondată pe la 1365-70 de Vladislav Voevod cu hramul Sf. Anton, din indemnul călugărului Nicodim care i-a fost stareț, pe ruinele unei mai vechi biserici din veacul 13. Clădirea bisericii mai exista la 1660. Părăsită la venirea Turcilor la Ada-Kale, s'a ruinat de atunci (au rămas câteva ziduri și temelii).

VOEVOD. Grupările românești în evul mediu, începând dela o epocă ce nu se poate determina, stau sub ascultarea Voevozilor (cuvânt de origină slavă = căpetenie, stăpânitor), cari în Ardeal înainte de cucerirea maghiară și în Țara-Rom. înainte de alcătuirea Statului (sec. 13) erau stăpânitorii unei regiuni, capi ai knejilor și conducători ai poporului (ereditari sau aleși). — Insemnătatea Voevozilor fiind foarte inegală în timp și după loc, trebuie să distingem categorii ale celor ce purtau acest titlu : 1. Voevozi mari, Domni cu drepturi suverane ca Voev. Țării-Rom. și mai târziu al Mold. 2. Demnitar (guvernator, dux, duce, al cărui nume erea rămas dela al vechilor stăpânitori români) al Regelui Ungariei: Voevodul Transilvaniei (sec. 12—16). 3. Voev. regionali (comiți), depinzând de Rege, ca în Maramureș; și 4. Voev. locali, pe districte, grupe de comunități, uneori numai căpetenii de sate, simpli nobili, în Transilv. și Banat.

In ȚARA ROMÂNEASCĂ documentele nu ne descoperă voev. decât în sec. 13 ca stăpânitori de teritorii importante (1247), predecesori imediați ai Domnilor, voevozi suverani dela încep. sec. 14. Voevod al Țării-Românești“ și „Voevod al Țării-Moldovei“ erea titlul oficial al Domnilor dela întemeierea statelor (s. 13 și 14). In prescurtare populară se zicea „vodă“ (v. **Domn** și **Titlu domnesc**).

In ARDEAL și Banat, aflăm în sec. 12—15 pe de o parte unii voevozi ca cei din Maramureș, conducătorii sau comiții Românilor din unele regiuni, — pe de altă capi de așezări mai mici (câteva sate) ținând de comitele regesc. Sub ascultarea lor erau cneji (judecătorii satelor). Documentele pomenesc ast-

fel de voievozi în Bihor, Hatzeg, Ugocea, Satmar, Bereg, Solnoc, Beiuș, Zarand, Sălaj, Huedin și alte centre românești, din cari unii s'au menținut până în sec. 17. (O scrisoare papală din 1345 amintește 5 voievozi din Trans. cari par a fi fost cei mai de frunte). — (v. și **cneji, nobili, districte rom.** — Pentru Voievodul Transilvaniei, stăpânul țării pentru Rege, v. la **Transilvania**).

VOGORIDIS. Ștefan V., dintr'o familie bulgară grecizată din Rumelia, fu numit de Turci Caimacam în Moldova la 1821. — Nicolae, fiul său, Caimacam al Mold. 1857-59, fu un administrator abuziv și adversar înverșunat al unirii țărilor. (1821-63).

VOICA Doamna. Soția doua a lui Mihnea Vodă al Ț.-Rom. ; † după 1515.

VOICA, Doamna lui Patrașcu Vodă al Ț.-Rom. (1550), sora lui Petru slugerul din Băleni.

VOICA. Fica lui Iancu Vodă Sasul al Mold., soția lui Ioan Zanne din Venezia.

VOICU. Boer din Ț.-R. sub Dan II, apoi vornic al lui Vlad dracul 1431-9.

VOINEȘTI. Sat în Dâmbovița. Biserica din 1796.

VOINIC. În vremea mai demult (sec. 14-17) însemna ostaș, luptător în termen general.

VOISLAV voevod. Fiu al lui Alexandru Basaraba al Ț.-Rom. în sec. 14, † tânăr (mormânt în biserica dela Argeș).

VOIT. În unele târguri din Moldova găsim altă dată această numire în loc de șoltuz (germ. vogt).

VOLCINSKI. Familie boer. din Mold. de sus (Bucovina), cunosc. din sec. 16.

VOIVODINA. Partea sârbească (apusul) Banatului. La 1844 Austria organizează sub numele de „Voiv. sârbească și Banatul Timișoarei“, teritoriul Banatului, coprinzând comitatele Timiș Torontal și Bodrog din Ungaria.

VOLOCA. Pe Ceremuș, în Bucovina, o monăstire desființată, fondată la 1742.

VOLOVAȚ. Sat în J. Rădăuți. Biserică interesantă de la Ștefan Vodă din 1500, zidită pe locul altei vechi

de lemn (după tradiție a lui Dragoș), pe care el o mută la Putna. — Ruine de cetățue.

VORNIC. Numele unor dregători sau slujbași de diferite importanță din vechime, în Țara-Românească și Moldova :

VORNIC MARE. În Țara-Român. erea cea d'ântăi boerie sau demnitate (după marele Ban), încă de la finele sec. 14 (Judex Curiae, Palatinus). Avea sarcina de cârmuitor și judecător înalt, în stânga Oltului (dincolo erea Banul Craiovei). Altă dată erea și unul din comandanții generali în război, în fruntea „Curții“ (s. 14-17). În documente apare în Țara-R. la 1389. Ca ajutor avea doi sau mai mulți vornici și de el țineau căpitanii, vornicii și ispravnicii județelor. — În sec. 18 se înființară și în Ț.-Rom. de Const. Mavrocordat (1761) un m. V. de țara de sus și altul de jos. În s. 19, m. Vornic rămase („M. Vornic din năuntru“ prin Reg. Organic) capul departamentului de interne (ministru), funcția cea mai însemnată în Ț.-Rom. (De care depindeau vornicii orașului, al temnițelor, Aga și ocârmuitorii județelor). — În Moldova (cunoscut dela 1393), M. V. venea în rang după Logofătul mare. La început unul singur, din sec. 16 ereau doi : V. de Țara de jos (a doua boerie a Mold.) cu scaunul la Bârlad, și V. al Ț. de sus, la Dorohoi. Sarcinile lor ereau aceleași ca în Ț.-R. În sec. 15-16 M. V. fusese și comandant de căpetenie al oastei. — Venitul M. V. erea după gloabe (amenzi judiciare).

Un mare vornic al 3-lea și al 4-lea se înființară în Ț.-Român. la 1793, ca judecători ai Divanului înalt. — Tot în sec. 18 și 19 ereau : **VORNICUL ORAȘULUI**, capul administrației la București (până la 1848); — **V. DE POLITIE**; — **V. AL OBȘTIILOR**, — **V. AL TEMNIȚELOR**, sub Reg. Organic, cu supravegherea închisorilor, — **V. DE CUTIE**, înființat de Alex. Moruzi, pentru conducerea casei de binefacere a săracilor (cutia milelor).

VORNICI, cârmuitori și judecători de județe în Ț.-Rom. ca și căpitanii, până în sec. 18 de când se numără Ispravnici. (Sub ocupația germană a Olteniei,

judetele de acolo erau administrate de Vornici). — (v. căpitan, ispravnic, pârcălab, ban).

VORNICI, cărmuitori, judecători ai târgurilor domnești din Moldova (V. de Suceava a fost la început titlul Portarului de S. de mai târziu), ca : Roman (1400), Dorohoi, Botoșani (Vornicul Doamnei).

VORNIC DE GLOATE, (în Moldova din sec. 15), cu slujba poliției la Divan. Se mai numea și V. DE POARTA. Judeca pricina mică, făcea hotărnicii, etc. În sec. 17 erau 12. — În M., sec. 17, erau și „Vornici de curte“, un fel de întendenți la curtea domnească.

VORNIC. Capul unui sat în Moldova, înainte „vă-tăman“ (ca pârcălabul din Ț.-Român.), slujitor domnesc, cum ar fi primarul de astăzi.

(Cuvântul vornic vine de la slav. dvor = curte, și fusese împurmutat în sec. 14, probabil de la Serbo-croați). — **VORNICIA** era calitatea de vornic într'un sens; scaunul sau reședința marelui Vornic într'allt.

VORNICEL. Boerinași, ostași de țară (în Ț.-Rom.) cari țineau de M. vornic și răspundeau la chemarea lui la oaste în vremea veche. — Slujitori sau agenți ai M. Vornic, cari strângeau și gloabele (amenzile) pentru vite, venitul vornicului. Desființați de Ypsilanti la 1776, din cauza abuzurilor.

VORONA. Monăstire în J. Botoșani. După tradiție fondată în sec. 17 de călugări ruși și de Hatmanul Jora. Bisericele actuale sunt moderne (1803 și 1835).

VORONEȚ. Monăstire în Jud. Bucovinei, la munte, aproape de Gura-Humorului (J. Câmpulung). Zidită la 1488 de Ștefan cel mare în locul unei capele de lemn (schit) a călugărului Daniel, pomenită la 1472. Biserica, bine păstrată, e împodobită cu fresce prețioase și unice în interior (naos), din vremea fondării. Reparată și mărită cu pronaosul la 1547, de Grigore Roșca Mitropolitul Mold., de la care admirabile fresce exterioare. — Uși, iconostas, strane, polican-dru sculptate din sec. 16, icoane. Un clopot de la Ștefan Vodă. — Ruine din casele monăstirești.

VORUMLOC (Wurmloch). În J. Târnava mică. Sat sas. Biserica, întărită ca cetate, de la încep. sec. 15.

VRANCEA. Vechiul ținut al Vrancei erea toată partea muntoasă a Jud. Putna de astăzi. (De la Cașin — văile Putnei, a Susiței și Zăbalei — la Milcov; munții Vrancei). In sec. 15 ținea de Țara-Românească, iar dela Ștefan cel mare (1482) de Moldova. — Altă dată Vrâncenii aveau pravile deosebite, satele lor păstrând o organizare patriarhală, și plăteau Domnului numai o dare hotărîtă. — Vrancea coincide cu diocesa Episcopiei catolice a Cumaniei și a Milcoviei din sec. 13 și e probabil „Țara Brodnicilor“ pomenită mai înainte. (La încep. sec. 16 se înființă din nou un decan catolic „Varaczensis“ pentru Secuul de acolo). — Numele de Vrance apare în docum. de la încep. sec. 15.

VULCAN. Familie din Ardeal. — Samoil, episcop unit din Oradia 1806-39. — Iosif V., scriitor (1841-1907).

VULTURESCU. Familie b. din Jud. Olt. (de la Vulturești), cunoscută sec. 17.

VURPER (magh. Borberek). Stăpânire din Ardeal (Jud. Sibiu) a Domnilor Țării Rom. din sec. 16, Radu VI și Radu VII Paisie, concedată lor de Regele Ungariei. — (v. și **Vințu**).

W

WALSCH, R. Englez, din suita amabasadorului Lord Strangford la Const-pol. A scris „Călătoria în Turcia“ (1823), în care se găsesc informații și descrieri interesante asupra Țării-Rom.

WALTHER, Balthasar. Medic silesian, din Glogau, aflat pe la 1597 la curtea lui Mihai Vodă. A tipărit (Görlitz, 1599) în latinește o entusiastă descriere a faptelor viteazului Domn.

WASSILKO de Serecki. Familie boer. din Bucovina; coborând din Vasile Cazacul din fam. Kesko (s. 17). — Alexandru, comite W., om politic, șeful partid. național rom., căpitan al țării (1827-93).

WAVRIN, Jehan de ; sire de Forestel. Senior franc. din Flandra. In cronica lui „anciennes chroniques d'Engleterre“, vorbește de Țara-Rom. și de cetatea Giurgiului pe care o vizitase la 1445.

WEISS, Michel. Județ vestit al orașului Brașov. † 1612.

WEISSENBURG. Cetatea veche (burgul) de la Alba-Iulia, din evul mediu. In locul ei fu zidită cea nouă, Karlsburg, la 1716. — (v. **Alba-Iulia**).

WISNOWIECKI, Dimitrie, Voevodul Podoliei, veni chemat de boeri la 1562, cu puținii Cazaci, ca să ia domnia Moldovei. Prins de Tomșa, pieri ucis de Turci la Constantinopol. — Mihai W., Staroste de Obruci boer mare polon, ginerele lui Eremia Movilă al Mold., ajută la 1615 pe cumnatul său Alexandru Mov. să ocupe tronul. † la Iași 1616.

WOLFGANG. Aventurier din sec. 16; trăitor în Germania, pretendent la scaunul Mold. Fiul al pretendentului Constantin Bogdan.

WULFILAS. — (v. **Ulfi**).

X Y

XENOPOL, Alexandru. Istoric; profesor la Iași : Istoria Românilor ; Teoria lui Roesler. (1847-1920).

YPSILANTI (Hypsilantis). Familie grecească, din care Poarta numi doi Domni în țările noastre, în sec. 18-19: — Alexandru, Domn al Ț.-Românești 1774-82 și 1796-7. Făcu mai multe îmbunătățiri în administrație, suprimând abuzuri. Incercă o organizare a oștirii de pază; publică o condică de legi. Domni și în Moldova 1786-88. — Constantin, fiul său, Domn Mold. 1799-1801 și în Țara Rom. 1802-6 († 1816). — Alexandru, fiul lui Constantin; capul Eteriei grecești. Venit din Rusia, proclamă revolta contra Turcilor la 1821. Uclse pe Tudor Vladimirescu și jeful Țara-Rom. Bătut de Turci, fugi peste munți. † 1828.

Z

ZAHAREA. Cuvânt turcesc, care însemna provizii, subsistență pentru oaste.

ZAHĂREȘTI. Sat lângă Suceava (Bucov.). Biserica zidită la 1542 de Nicoară Hârovici, pârcalab de Hotin.

ZAIDEN. Numele german al comunei Codlea din J. Brașov.

ZALDAPA. Stațiune traco-romană pe teritoriul Dobrogei de jos (J. Caliacra), poate la Alacichioi; pierită de pe vremea Avarilor. Acolo stăpânea în sec. 6 Vitalianus, care atacă cu oaste mare pe Anastase împăratul bizantin.

ZALE (singular: zea, za). Pentru apărarea pieptului și membrilor, luptătorii călări se îmbrăcau în zale de fier (inele de sârmă împletite, sau solzi de fier). Vestmânt întrebuintat în război din vremuri străvechi. Mai târziu zalele fură înlocuite cu armura de fier, cu platoșă. (s. 15-17).

ZALLONY, Marcu Filip. Medic grec de la Tinos. A scris asupra Fanarioșilor o carte interesantă pentru cunoașterea lor și a trecutului nostru. (1760-1822).

ZALMOXIS. Zeu principal sau unic al Geto-Dacilor. După scriitorii antici fusese un profet al lor, divinizat după moarte.

ZALAU (magh. Zilah). Oraș la N. Transilvaniei. Există în sec. 13; cetatea amintită la 1240.— Reședința județ. Sălaj. Populația (1930): 8.200 l.

ZAMCA (slav. zamok = cetate). Nume ce se dă în nordul Moldovei la locuri cu cetățui sau întărituri pe deal.

ZAMCA. Mănăstire ruinată a Armenilor lângă Suceava, pe un deal. Un paraclis și o casă mare din sec. 15 cu un turn-poartă. Ziduri de cetate, întărite din nou de Sobieski (1691). Biserica din curte e din 1550.

ZAMFIRA, Doamna. Fiica lui Radu Vodă de la Afumați și a soției sale, fiica lui Vlaicu logofăt. Soția lui Moise Voevod, Domn al Țării Rom.

ZAMFIRA, Domnița. Fiica lui Moise Voevod; soția lui Ștefan Keserü, boer din Ardeal, vice-Palatîn; apoi a lui Stanislav Nisovski, comite de Arad și Zarand. (1516 † 1580).

ZAMFIRA. Mănăstire de femei în Prahova. Fondată de jup. Zamfira, soția lui Manuel Apostol, și sfârșită de Smaranda, nora ei (n. Bălăceanu) la 1743. Biserica nouă din 1857.

ZAMFIRESCU. Familie din Focșani. — Duiliu Z. (1858-1922), literat, diplomat.

ZAMONA. Neam de boeri din Oltenia, în sec. 15. — Petru Z., sfetnic al lui Radu II, 1421. — Danciu Z., 1464; — un alt Zamona la 1481.

ZAMOȘTEA. Schit în Bucovina, fondat 1723 de Dumitru Păru, staroste de Cernăuți; desființat 1784.

ZAMOYSKI, Ioan. Mare Cancelar al Poloniei și general. La 1600, în timp ce Mihai Vodă erea incurcat în Ardeal, ocupă Moldova și reîntronă pe Eremia V., apoi trecu în Ț.-Rom. cu Simeon Movilă și-l așază în scaun după ce învinse pe Mihai (1541-1605).

ZANOAGA. Sat în J. Olt. Biserica din 1730.

ZAPCIU (cuv. turc = administrator). În sec. 18-19, cârmuitor al unei plăși, în locul vătafului dinnainte.— Z. se mai numeau și unii slujbași, cu caracter administrativ și polițienesc: „Z. de divan“, „de spătărie“, „de conac“.

ZAPIS. Inscris, contract, act între două părți.

ZAPOLYA (Szapolyai). Familie domnească maghiară, ilustrată din sec. 14. (cu numele vechiu Heems). — Ion Z., Voevod, apoi Principe al Transilv. și Rege al Ungariei 1526. În luptă pentru coroană cu Arhiducele Ferdinand; aliat cu Petru Vo. al Mold. (1487-1540). — Fiul său Ion Sigismund, Principe al Trans. (1541 † 71).

ZARAND. Comună din J. Arad. Ruinele unui castel din sec. 11-12. — De la acea cetate își luase numele în sec. 19, un vechiu COMITAT numit și „al Crișului“, desființat în sec. 18, apoi reînființat, iar la 1876 împărțit între comitatele Arad și Huniedoara. E țara Moșilor; regiune bogată în mine de aur și păduri.

ZARGIDAVA. Localitate getică, menționată de scriitorii antici prin părțile Moldovei (Basarabia act.).

ZARMACLIŪ. Monedă turcească (în sec. 18 = 5 lei). (v. monede).

ZARNEȘTI. Sat aproape de Bran (J. Brașov). Brâncoveanu și comitele Tököly, cu oaste turcească, înving pe generalul Heissler, 21 Aug. 1690. În luptă căzură Const. Bălăceanu și comit. Mihai Teleki.

ZĂTREANU. Familie din Oltenia. Boerii de la Zătreni (Vâlcea) stăpâneau moșia din sec. 15 și se trăgeau din boerii de la Drăgoești. — La 1450 Stan și Vladimir din Z. — Stanciu, mare comis, 1520; barbu de la Z. banul, 1550. — Cârstea Z., stolnicul în sec. 17. — Preda, căpitanul, ispravnic al Craiovei 1704.

ZĂTRENI. Sat în Vâlcea. Biserică de lemn (sculpturi meșteșugite), făcută la 1755 de Ion Zătoreanu. — Biserica de zid de la Preda Zătoreanu vornicul, din 1734.

ZĂVAL. Sat în J. Dolj. Resturi de întărire cu șanțuri romane la „Cetățuia“. Movila Ostrii.

ZAVERA. Răscoală, revoluție; în special revoluția grecească de la 1821 (Eterla). — „Zavergii“ erau părtașii la zaveră, revoluționarii greci de atunci.

ZAVESCA. Amenda (în capete de vite) pentru cei cari cu rea credință redeschideau o pricină de judecată. (Mold.).

ZDRALEA. Schit fondat pe la 1500, de Barbu Craiovescul (în Dolj); numit mai târziu ROABA; risipit.

ZEFCARI. Familie din București. de orig. greacă (s. 18). — Alexandru Z., general (1830-95).

ZERVES. La scriitorii antici, o deformare a numelui orașului Tierna (Tsierna, Cerna), la Dunăre.

ZEUGMA (Zevgma). Localitate dacă, prin Ț.-Rom. actuală, în stânga Oltului.

ZGARCÎȚI. Sat în Râmnicul-Sărat. Biserica fondată de boerii Dedulești în sec. 17; refăcută.

ZILAH. Numele maghiar al orașului Zalău.

ZILIȘTE. Sat în J. Râmnicul-Sărat. La vadul Râmnei, Ion Vodă al Mold. cu vornicul Dumbravă, bătut pe Petru și Alexandru Vodă cu Turcii, în Mai 1574.

„**ZILOT ROMÂNUL**“ a scris o cronică a evenimentelor dela 1800-21 în Țara-Rom. ; domnia lui Hangeri, etc. Pseudonim al lui Ștefan Fănuță.

ZIMNICEA. Oraș în J. Teleorman, la Dunăre. Târ-gușor din sec. 18, populat cu refugiați bulgari, din cari parte trecură la Alexandria la 1835. Populație (930) : 11.000 loc. — La apus de Z., ruinele unei așezări ge-tice, cu o necropolă (ceramică greacă și locală, o-biecte de podoabă, etc.) din epoca de bronz și cea de fier. Șanțuri. Acolo a fost apoi stațiunea bizantină **DEMNIITZIKON**.

ZIMBRU sau bison (*Bos bison*). O specie de bou sălbatic păros, trăitor altă dată și prin pădurile Mol-dovei. Poate capul zimbrului (dar mai probabil al bourului, altă specie) a rămas ca stemă a Moldovei. — (v. **bour**).

ZINGHIRLIU. O monedă turcească. — (v. **monede**).

ZIRIDAVA. Localitate în partea de apus a Daciei (poate la Cenad act., pe Mureș).

ZLATĂREI. Sat lângă Drăgășani, în Vâlcea. Urmele vechei Rusidava. — (v. **Rusidava**).

ZLATNA (Zalatna, Gross-Schlatten). Comună în jud. Alba. Mine exploatare din antichitate: acolo era Ampelum pe vremea romană. Popul. 4500 l. — (v. și **Ampelum**).

ZLOT (de la zlat = aur). Monedă din vechime, sec. 15-16. — (v. **monede**).

ZLOTICA. Sat în J. Iași. Biserică de lemn din sec. 18, dela Ștefan Bostil. — Un pod vechiu de piatră (s. 16-17).

ZMUCILA. Familie boer. din Moldova de sus, în sec. 17-18.

ZOTTA. Familie boerească din Moldova (Bucovina). Din Mândrea de la Bănila, trăitor în sec. 16. — Un Zotta pârcălab de Hotin, 1549.

ZUGRAVI de biserici și de icoane (pictura religi-oasă). Cei mai mulți din autorii frescelor religioase vechi sunt necunoscuți. Numele câtorva ni s'a păstrat. Așa: Dobromir, care a lucrat la Mân. Argeș și Bis-trița, 1525-26. (La Argeș a zugrăvit și sculptat și Vitus

Veit din Braşov). David şi fiul său Radoslav la Cozia (bolniţa). Jitian e cunoscut pe la 1585, Mina (Mile) sub Mihai-Vodă a zugrăvit mân. Căluş. De la Stoica din Târgovişte au rămas icoane (1615). Popa Vlaicu din Târgşor lucra de asemeni pe la 1600.— Pârvu Mutu a zugrăvit la Filipeşti şi Bordeşti. Zugravii lui Brâncoveanu erau: Andrei, Marln, Preda. Radu din Bucureşti, fiul lui Mihai, e cel mai de seamă în sec. 18 între 1720-50; contemporan cu el, Ilie. — În Moldova, Ştefan sub Alexandru Vo. 1425. În sec. 16 Marcu a zugrăvit frumoasele fresce de la Voroneţ; Draguşin, din Iaşi la Arbora; Toma, din Suceava, curtean al lui Petru Vodă, la Probota şi alte mănăstiri ale acestui Domn. Dragusin, 1541. Frescele de la Golia şi Hillincea, în vremea lui Vasile Lupu, sunt făcute de Ion Mihai. Tot atunci trăia şi Nicolae zugravul. Gheorghe din Ianina şi fratele său Mihail, zugrăveau sub Duca-Vodă. — Autorii celor mai frumoase fresce bizantine din vremea mai veche (sec. 14-16), ce admirăm încă la unele biserici (Bis. domnească din Argeş de exemplu) sunt încă anonimi. Erau de obicei străini (Greci, Sârbi), dar desigur şi Români. În Trans. frescele de la Strei, cele mai vechi, sunt făcute de Ambrosie, 1210. Simion Szilagi e cunoscut în sec. 18. — Tradiţia, dacă nu şi măestria zugravilor, se menţină până târziu. — Pictorii moderni au ornat şi ei cu fresce multe biserici. (v. şi **pictura**).

ZUROVARA. Localitate dacă în Banatul actual, regiunea Timişoarei.

ZUSIDAVA. Localitate getică pe la răsăritul Ț.-Rom. de azi, menţionată de Ptolomeu.

ZVORIŞTEA. În Jud. Dorohoi. Biserica satului de la Petru Keşco, din 1782.

ZYRAXES. Căpetenie sau rege al Geţilor din Scitia mică (Dobrogea actuală), învins şi gonit de Crassus, la 28 p. Cr.

ANEXE

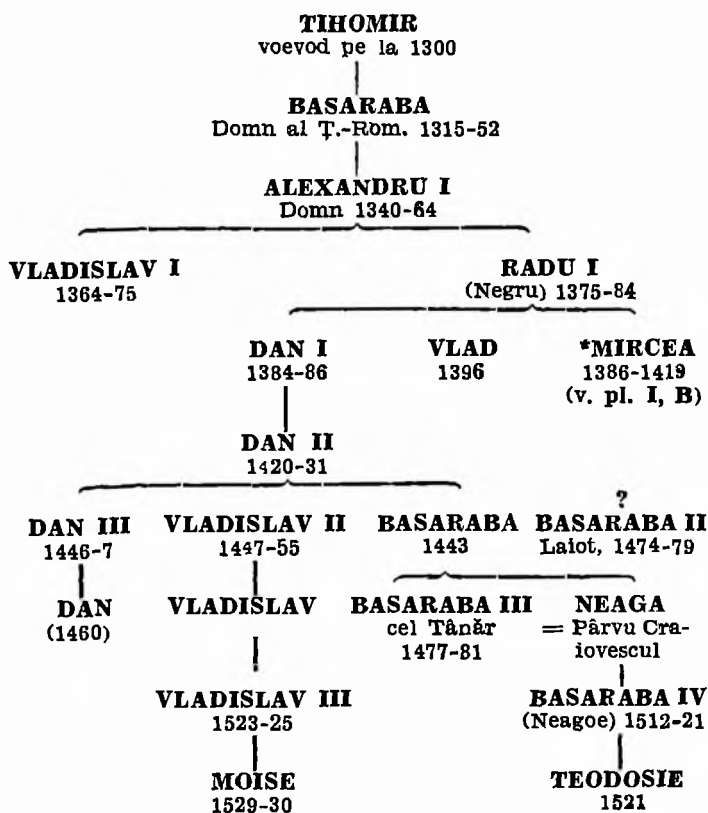
I

DOMNII ȚĂRII ROMANEȘTI

Dinastia națională a lui Basaraba

A.

(Ramura lui Dan).

I

DOMNII ȚĂRII ROMANEȘTI

Dinastia lui Basaraba

B.

(Ramura lui Mircea;
linia lui Vlad III).

***MIRCEA**

cel mare 1386-1418

MIHAI I **RADU II** **VLAD II** **ALEXANDRU II**
1418-20 1420-7 Dracul, 1436-46 (Aldea) 1431-35

MIRCEA **VLAD III** **RADU III** ***VLAD IV**
Țepeș cel frumos 1482-96
1456-62; 1476 1462-74 (v. pl. I, C)

MIHNEA I

1508-10

MIRCEA

ALEXANDRU
1568-77

PETRU
(Schiopul) D.
Mold. 1574-91

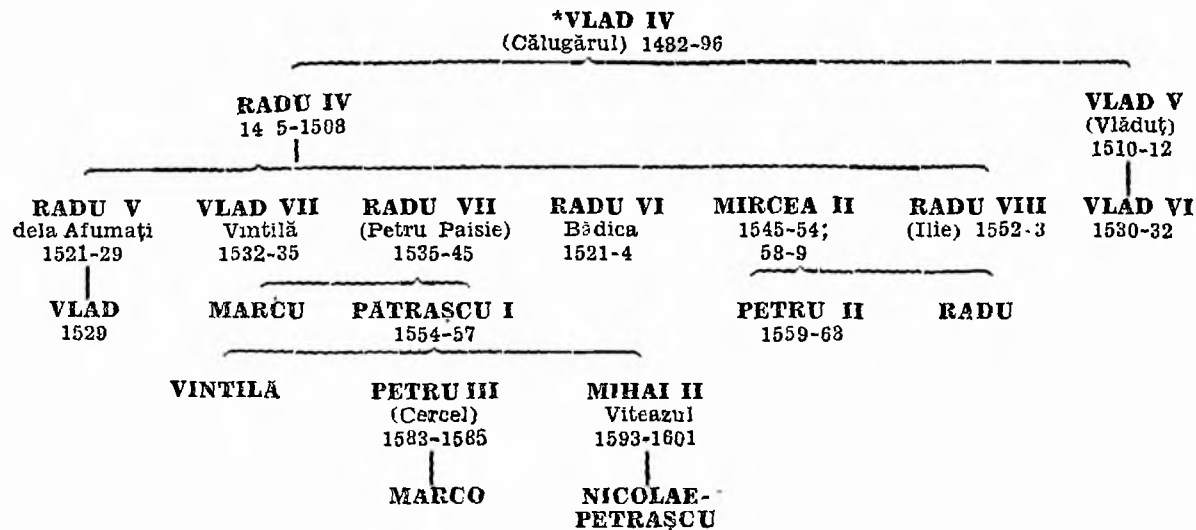
MIHNEA II
(Turcul)
1577-1591

ȘTEFAN

RADU IX
1611-16; 20-3
și D. Mold. 1616-26

(?)
ALEXANDRU **MIHNEA**
(Coconul) Mihai 1658-9
1623-27

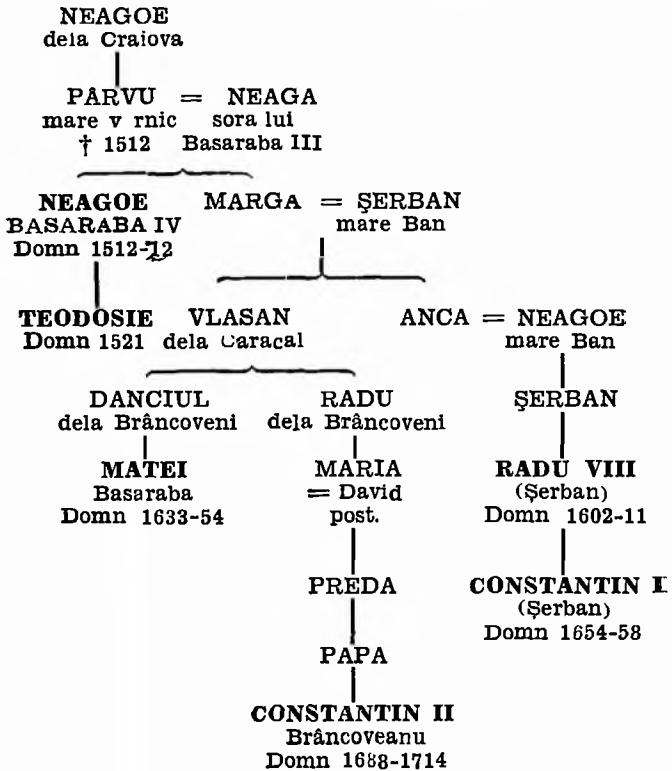
C.
(linia lui Vlad IV).

II

**BASARABI—CRAIOVEȘTI
ȘI BRANCOVENI**

Domni ai Țării Românești

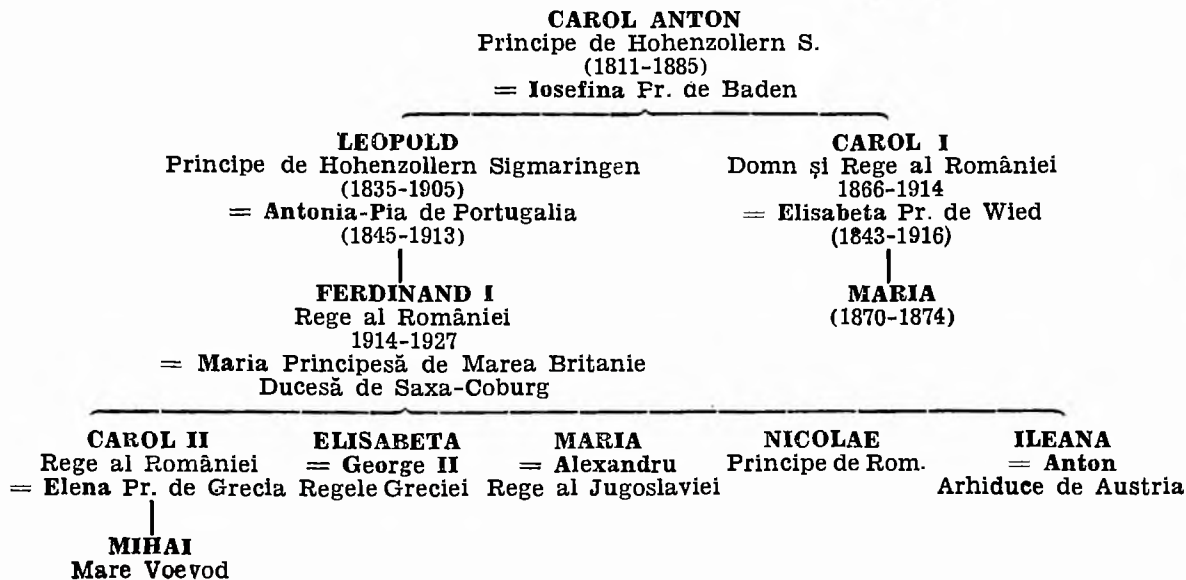
II**B.**

(urmare).

DOMNII MOLDOVII**Dinastia lui Mușat****ALEXANDRU I**
cel Bun, 1400-32**ILIE**
1432-43**ȘTEFAN II**
1434-47**PETRU II**
1447; 48-9
(Aron) 1451-7**BOGDAN II**
1448-51**ROMAN II**
1447-48**ALEXANDRU II**
1448-9; 51-55**ȘTEFAN II**
cel mare
1457-1464**ALEXANDRU**
† 1496**BOGDAN III**
1504-17**PETRU III**
Rareș 1527-46**ȘTEFAN IV**
1538-40**ȘTEFAN III**
cel tânăr
1517-27**ALEXANDRU III**
(Cornea) 1541**ALEXANDRU IV**
Lăpușneanu
1552-61; 1564-68**ILIE II**
1546-51**ȘTEFAN V**
1551-3**IANCU**
Sasul
1579-82**ION**
cel cumplit
1572-4**BOGDAN IV**
1568-72**ALEXANDRU V**
Iliăș 1620-1; 31-2**ȘTEFAN**
Domn Ț.-Rom.
1591**ALEXANDRU**
Domn Ț.-Rom.
1592-3**RADU**
Ț.-Rom.
1633**ILIAȘ III**
1666-1668

CASA REGALA A ROMANIEI

(din Casa de Hohenzollern)

— 599 —

V

MARI BANI DE CRAIOVA

după 1735

(Pentru M.-Bani până la 1730, v. **Banii Craiovei**, pag. 51-52).

Matei Bălăcescu (numit de Turci) 1737-8, (Radu Comăneanu, numit de Domn 1737, n'a funcționat); Constantin Argetoianu, locțiitor 1737-39; Grigore Grecianu 1739; Matei Cantacuzino 1739-41; Anton Caliarh 1742; Iordache Moruzi 1744-5; Grig. Grecianu 1745-6; Const. Dudescu 1748-9; Ienache Hrisoscolevu 1749-50; Barbu Văcărescu 1751-3; Const. Năsturel 1753-4; Ion Hrisoscolevu 1754; Barbu Văcărescu 1755; Const. Kretzulescu 1758-9; Ștefan Văcărescu 1760; Dumitrașcu Sturdza 1760; Const. Dudescu 1761-3; Toma Kretzulescu 1764-66; Părvu Cantacuzino 1767-8; Ien. Hrisoscolevu 1768; Dumitru Geanoglu 1770; Mihail Cantacuzino 1771; Dim. Geanoglu și Ștefan Pârșcoveanu 1772-4; Dumitru Ghika 1775-6; Toma Kretzulescu 1776; Scarlat Caragea 1777; Nicolae Dudescu 1777-9; Ienache Hrisoscolevu 79; Dumitru Ghika 1779-80; Nic. Dudescu 1781; Pană Filipescu 1781-2; Dumitru Ghika 1782-4; Pană Filipescu 1785; Dumitru Ghika 1786-7; Nicolae Brâncoveanu 1788-9; Pană Filipescu 1791-2; Dim. Ghika 1792; Dumitru Racoviță 1793-4; Nic. Brâncoveanu 1795-6; Ienache Moruzi 1796; Enache Văcărescu-1796; Dum. Racoviță 1797; Alex. Hangeri 1798; Dim. Ghika 1798-9; Scarlat Ghika 1800-1; Manolache Brâncoveanu 1801; Nicolae Brâncoveanu 1802; Manl. Kretzulescu 1803; Man. Brâncoveanu 1804-7;

Manol. Krețulescu 1807-12; Const. Varlam 1812; Dinu Filipescu 1812; Gheorghe Argyropol 1813; Radu Golescu 1813; Const. Krețulescu 1814-16; Radu Golescu 1816-17; Isac Rallet 1818; Radu Golescu 1818; Const. Krețulescu 1819-20; Grigore Brâncoveanu 1822; Const. Krețulescu 1822-23; Constantin Bălăceanu 1825-6; Costache Ghika 1827; Barbu Văcărescu 1827.

MARI VORNICI AI ȚĂRII ROMANEȘTI

până la mijlocul sec. 17

Vladislav (Vlad), 1389-1400; ... Radu 1412-15 (și Ban); Albu 1416-20; Borcea 1421-31; Albu 1431-37; Voicu 1437-8; Tatul 1439; Manea Udriște 1439-43; Tudor 1444-7; Manea Udriște 1449-51; Stanciu 1451-57; Stan al lui Negru 1458; Dragomir Udriște 1463-66; Neagoe de la Craiova 1467-74; Dan 1475-79; Stănilă 1477; Vlad 1480-81; Pârvu, Drăghici 1482-3; Cârștian 1483-86; Pârvu Craiovescu 1487-1503 (și Drăghici 1495, Stroe 1502); Cârștian 1504-7; Pârvu 1508; Stroe 1509-10; Danciul 1510; Bogdan 1511-12; Calotă 1512-20; Udrea 1521-24; Jigoianul 1525; Neagoe 1528-9; Stoica Bălțatu 1529-30; Drăghici 1530-1; Șerban 1531-4; Drăghici 1533-35; Vintilă 1535-7; Staicu 1538; Coadă 1541-45; Vintilă 1545-47; Oprea 1548; Belciu 1549--52; Stănil 1533; Socol 1554-56; Burtea 1558-9;; Nedelcu 1562-68; Dragomir 1564-74; Neagoe; Ivașcu de la Golești 1576-8; Mitrea 1579-81; Ivașco 1582-84; Mitrea 1585-86; Chesar 1587-8; Mitrea 1589-90; Danciul 1592; ... Dumitru de la Mogoșești 1597-99; Cernica de la Isvor 1604-11; Vintilă de la Corbi 1612-14; Gheorghe 1615; Cârstea 1616-17; Vintilă 1618; Ivașcu 1619-20; Vintilă 1621-22; Papa de la Brâncoveni 1623-28; Hrizea de la Bălteni 1628-32; Ivașcu Băleanu 1632-38; Hrizea 1638-42; Dumitru Dudescul 1642-3; Dragomir Corbeanul 1643-56; Gheorghe 1657-9; Preda Bucșanu 1659-64; Stroe Leordeanul 1665-68.

MARI LOGOFEȚI AI MOLDOVEI

până în sec. 17

Neagoe Micul 1424-36; Denis Hropotovski 1436-39; Neagoe Micu 1439-43; Oancea 1443-48; Mihail 1448-54; Petru Șandru 1454-6; Dobrul 1457-68; Toma 1468-75; Ion Tăutul 1478-1510; Isac 1512-16; Trotușan 1517-25; Teodor 1526-37; Totrușan 1538-41; Gavrilaş 1541-45; Mateiaș 1546-51; Ion Movilă 1552-58; Dumitru 1559; Stroici 1561-2; Gavril 1562-70; Berheci 1572; Ion Golăi 1573-77; Gheorghe 1579; Lupu Stroici 1580-91; Ureche 1592; Bârlădeanu 1592-96; Drăghici Bogza 1597-99; Petriceico 1601-2; Lupu Stroici 1602-9; ... Pătrașcu Bașotă 1611-12; Ionașcu Ghianghie 1612-24; Dumitru Ștefan 1624-30; Ionașcu Ghianghie 1631-33; Petrașcu Ciogole 1634.

VI

ARMATA ROMANA IN CAMPANIA 1877-78

Comandantul armatei de operații la PLEVNA: G-ral Cernat.

DIVIZIA II. Col. M. C. Cerchez: Brigada I (col. M. Vlădescu): Reg. 3 Linie, 5 Dorobanți, Bat. 1 Vânători. — Brigada II (Col. C. Budișteanu): Reg. 6 Linie (apoi și 4 L.). Reg. 7 și 8 Dorobanți. — Brig. Cavalerie (col. V. Crezianu): Reg. 1 Roșiori, 3 și 4 Călărași. — Artilerie: Reg. 2.

DIVIZIA III. Colonel G. Anghelescu: — Brigada I (Col. Gr. Ipătescu): Reg. 3 Linie, 10 Dorob., Bat. 3 Vânători. — Brigada II (Col. A. Gramont): Reg. 2 Linie, 9, 11 și 12 Dorob. — Brigada Cavalerie (col. C. Formac): Reg. 5 și 6 Călărași. — Artilerie: Reg. 3.

DIVIZIA IV. Colon. Al. Anghelescu; apoi Col. G. Anghelescu: — Brig. I (Col. Gr. Cantilli): Reg. 7 Linie, 14 și 16 Dorobanți. — Brig. II (Col. Gr. Borănescu): Reg. 5 Linie, 13 și 18 Dorob.; Batal. 1 și 2 Vânători. — Brig. Cavalerie (col. G. Rosnovanu): Reg. 2 Roșiori, 7 și 8 Călărași. — Reg. 4 Artilerie.

DIVIZIA I (rezerva generală): Col. M. Cerkez; apoi Col. D. Lecca. — Brig. I (Col. O. Sakelarie): Reg. 1 Linie, 1 și 4 Dorob. — Brigada II (col. I. Papadopol): Reg. 4 linie, 2 și 3 Dorob. — Brig. Cavalerie (Col. P. Cernovodeanu): Reg. 1 și 2 Călărași. — Artilerie: Regimentul 1.

DETAȘAMENTUL de operații la RAHOVA (Brig. mixtă): Col. Slăniceanu: 5 batal. inf., 8 escadroane călărași, 4 baterii art.

CORPUL DE VEST (format în Oct. 1877 la Vidin) : G-ral N. Haralamb.

STAT-MAJORUL GENERAL: Col. G. Slăniceanu ; apoi Col. I. Fălcoianu.

VII

RASBOIUL CEL MARE 1916-17

A. COMANDAMENTUL SUPERIOR AL TRUPELOR ROMÂNE LA 15 AUGUST 1916

Şef de stat-major: Gener. div. V. Zotta. (Sub-Şef: Gen. D. Ilescu).

Comandanţi de armată. — Armata I: General div. I. Culcer. — Armata II: Gen. div. A. Averescu. — Armata III: Gen. div. M. Aslan. — Armata IV de nord: Gen. div. Presan.

Corpul I armată: Gen. div. I. Popovici. Divizia I: Gen. Dragalina. Div. II: Gen. C. Manolescu - Ml. Div. 11: Gen. I. Muică. Brigada I Călăraşi. — **Corpul II:** Gen. div. D. Cottescu. Div. 3: Gen. M. Niculescu. Div. 4: Gen. G. Burghela. Div. 12: Gen. T. Găiseanu. Brig. 2 Călăraşi. — **Corpul III:** Gen. div. C. Tănăsescu. Div. 5 (Gen. Frunză). Div. 6 (Gen. div. C. Costescu). Div. 13 (Gen. A. Socec). Brig. 3 Călăraşi. — **Corp. IV:** General div. C. Presan. Div. 7 (Gen. I. Istrate). Div. 8 (Gen. I. Pătraşcu). Div. 14 (Gen. P. Vasilescu). Brig. 4 Călăraşi. — **Corpul V:** Gen. de div. I. Georgescu. Div. 10 (Gen. A. Văitoianu). Div. 15 (Gen. E. Grigorescu). Brigada V Călăraşi. — **Corp. VI:** Gen. G. Văleanu. Div. 16 (Gen. Anastasiad). Div. 17 (Gen. C. Teodorescu). Div. 18 (Gen. A. Referendaru). — **Corp. VII:** Gen. div. I. Raşcu. Div. 9 (Gen. I. Basarabescu). Div. 19 (Gen. Arghirescu). Div. 20 (Gen. D. Praporgescu). — Brigada de Grăniceri. — **Cavaleria armatei:** Div. 1 (Gen. I. Herescu). Div. 2 (Gen. Gr. Basarabescu).

**B. COMANDAMENTUL SUPERIOR AL TRUPELOR
ROMÂNE ÎN IUNIE-AUGUST 1917**

Şeful Stat-majorului general: General de corp C. Prezan (Sub-şefi: Gen. A. Lupescu, Colonel N. Ale-vra. — Şef birou operaţii: Maior I. Antonescu).

Armata I: Gen. de div. C. Christescu; apoi Gen. E. Grigorescu. (Şef St.-major Col. N. Samsonovici). — (Luptele dela Mărăşeşti).

Corpul III arm.	{	Div. 5 (Gen. A. Razu)
Gen. div. C. Ianco-		Div. 9 (Gen. C. Scărişoreanu)
vescu		Div. 10 (Gen. E. Cihoski)

Corpul V arm.	{	Div. 13 (Gen. I. Popescu)
Gen. div. I. Istrati		Div. 14 (Gen. Gr. Bunescu)
		Div. 15 (Gen. P. Angelescu)

Cavaleria	{	Div. 2 (Gen. P. Grecianu)
-----------	---	---------------------------

Rezerva Armatei	{	Div. 2 (Gen. I. Vlădescu)
		Div. 11 (Gen. E. Broşteanu)
		Div. 4 (Gen. G. Ghinescu)

Armata II: General de corp A. Averescu (Şeful St.-major Gen.-Mărdărăscu). — (Luptele dela Mărăşti, apoi Oituz-Ocna).

Corpul IV arm.	{	Div. 6 (Gen. N. Arghirescu)*
Gen. div. Ar. Văito-		Div. 7 (Gen. N. Rujinski)
ianu		Div. 8 (Gen. I. Pătraşcu)

Corpul II Arm.	{	Div. 1 (Gen. I. Stratilescu)
Gen. G. Văleanu		Div. 3 (Gen. A. Mărgineanu)
		Div. 12 (Gen. T. Moşoiu)

Cavaleria	Div. 1 (Gen. A. Skinia).
-----------	--------------------------

(*) (Şef de St.-maj. Lt. col. Stângaciu); compusă din Brigada 11 Inf. (Gen. Sănătescu, apoi Col. I. Macri): Reg. 10 (col. G. Bottea) şi 11 (Lt. col. Botez); — Brig. 12 (Col. L. Foişoreanu; apoi Col. Stoenescu): Reg. 12 (Col. Voiculescu) şi 24 (Lt. col. Bădescu); Reg. 7 Vânători; — Brig. 5 Artil. (Col. D. Rujinski, apoi Col. Mironescu): Reg. 16 şi 11; — divizie din care autorul acestei cărţi (căpitan apoi maior Octav Lecca) a avut cinstea să facă parte ca comandant al escadronului de cavalerie divizionar.

VIII

CAMPANIA DIN UNGARIA, 1919

Comandantul trupelor de operație : Gen. div. G. Mărdărescu.

COMANDAMENTUL SUP. IN BĂTALIA DELA TISA :

Grupul de manevră (nord). Gen. Tr. Moșoiu : — Div. 1 inf. (gen. Obogeanu), Div. 6 (gen. Olteanu) ; Div. 2 caval. (gen. Davidoglu).

Detășamentul Est, gen. Papp : — Brig. 2 vânăt. ; brig. inf. Ardeal ; regim. pe jos din Div. 2 cav.

Detășamentul Sud, gen. A. Lecca : Brig. 1 vânăt., o brig. din Div. 18 ; Brig. 4 roșiori.

COMANDAM. SUP. IN OPERAȚIILE TISA-BUDAPESTA :

Grupul de avantgardă gener. Șt. Holban : — Div. 1 vânători ; Brig. 1 și 2 roșiori.

Grupul de manevră centru, gen. Moșoiu : — Div. 1 inf. ; Div. 2 vânători.

Grupul dreapta, gen. Dumitrescu : — Div. 7 ; Reg. vânăt. munte ; Brig. 1 roșiori.

Grupul stânga, gen. Olteanu : — Div. 6, Brig. 4 roșiori.

La N. grupul gen. Davidoglu.

(Budapesta a fost ocupată la 3 și 4 August de Brig. 4 caval. Rusescu și Divizia gen. Holban, numit guvernator).

IX

ONOMASTICA

Nume propriu, de botez

A. De bărbați: Adam, Adrian (Andrian), Afteni, Aga, Albu, Aldea, Alăman, Alexandru (Alexe, Sandu, Șandru, Lisandru, Alecu, Lică), Alionte, Aldomir (Aldimir), Ambrosie, Amza, Anastase (Năstase), Anghel, Antohie (Antioh), Andimир, Andrei (Andreiaș, Andreică, Andreian, Udrea, Udrea, Andriță), Antonie (Anton, Andone), Androne (Andronic), Anania, Antim, Apostol, Arie, Arghir, Ariton, Aron, Arsenie Asan. Atanasie (Tanase), Avram, Avel, Avesalon, Aver, Axinte. — **De femei:** Aftinia (Aftemia), Agafia, Agilia, Aglaia, Aglica, Agatia, Agatona, Agripina, Agnița, Acrivița, Alexandra (Luxandra, Lisandra, Sanda, Alexandrina, Dida, Didia, Didina), Ana (Anca, Anuța, Anița, Ancuța, Anișoara, Anica), Anastasia (Nastasia, Sia, Sica), Anisia, Anghelina, Antemia, Andreiana (Andreia, Andrica, Andrușca), Anexia, Arca, Arfa, Arghira, Aristia (Aristița), Armina, Arona, Aspra, Aspasia, Avramia, Axinia.

B. — De bărbați: Badea (Bădica, Badu), Baci, Băcil, Bălan, Balea (Bal, Balica), Balaban, Balomir, Baldovin, Baia, Balaur, Balu, Balc, Banu (Bănilă, Bănică), Barbat, Barbu, Bărcan, Basarab, Bratu, Bejan, Belotă, Benedict, Berivoi, Berislav, Bernat (Bernard), Bîlțu, Bilan, Bârsu (Bârsan), Bledu, Bobea, Bogdan, (Bogdea), Boldea (Boldu), Borcea, Bordea, Borzea, Bora, Bota, Bran, Brat B(ratoșin), Bucur, Buța, Buia, Bujor, Bunea (Bunu, Buncea), Buzea, Buzdugan. — **Femei:** Baba, Baiea, Balășa, Bălana, Bica, Bița, Boba, Bogdan, Boloșina, Boghina, Buda.

C. — Bărbați: Călin, Cătălin, Calotă, Calcea (Calciu), Căliman, Caloian, Calomfir, Cănda (Cândreș), Cântea, Caran, Cazimir, Cârștian (Cârstea, Cristea, Cristian, Ristea), Căzan, Cernea (Cernat, Cernica), Chiriac (Chirea, Chirian, Chiriac, Chiriță, Chira), Chirca, Chisar (Chesar, Cesar), Chirprian, Chițu, Ciolca, Climent, Colțea, Coman, Conda (Condea), Coadă, Codrea (Comdrea), Coica, Corlat, Corbea (Corbu, Corban), Cosnea, Constantin (Costea, Costin, Costan, Costache, Codin, Dinu, Dincă, Costică), Comșa, Cosma, Cornea, Crăciun, Cra-

cea, Creșutul, Curea. — **Femei:** Calea (Călina, Calița), Caplea, Calioapa, Catrina, Caterina, Catalina, Ecaterina, Catinca, Tinca), Callinikia, Căltuna, Casandra, Candakia, Chera (Chira, Chirana, Chiriana, Chirața), Chiajna, Chița, Chiriaca, Cârștina (Cristina), Olara, Cleopatra, Comana, Condeșa, Cocona, Crăciuna, Crasa, Creata.

D. — Bărbați: Dan (Danciul, Dancu), Dabu, Dade, Dalban, Damian, Dărman, Daniil, Darie, Detco, Delea, Deftea, Dediu, Dima (Dumitru), Dinu (C-tin), Diicu, Dionisie, Dimir, Dobromir (Dobrișan, Dobre, Dobrislav, Dobrin), Donea, Doroftei (Dorotei), Dragomir, Drag, Dragușan, Dragoș, Dragușin, Dragotă, Dragodan, Dragu, Dragan, Drăghicean, Drăghici, Drăgoi, Drăguțin, Drăgulici, Drăghie, Dagnea, Dracea, Dulea, Drumea, Dumitru (Dimitrie, Mitrea, Mitru), Dumitrașco, Dima, Tache, Mitică), Dușman. — **Femei:** Dafina, Daica, Dana, Datica, Despina (Despa), Deva, Dima, Dimiana (Dămiana), Domnica Doia, Dolca (Dolcina), Doda, Dobra (Dobrina, Dobrița), Doina (Doinița), Dochia, Dorotia, Dragna (Drahna), Draga (Dragana, Dragomira, Druma, Dumitra (Dumitrana, Mitrana, Mitra).

E. — Bărbați: Eremia, Eftimie (Iftimie), Enea (Ene, Iane, Enache, de la Ion), Emanoil (Manole, Manea), Eracle, Evghenie (Eugen), Eustatie (Istrate, State), Esia. — **Femei:** Elena (Elina, Ileana, Linca, Lena, Leanca, Lina), Elca, Elisaveta (Elisabeta, Elisa, Safta, Veta), Evdochia (Dochia, Odochia, Evda), Ecaterina (Catrina, Catinca), Eudoxia, Erina (Irina), Eftinca, Eufimia, Eftimia, Efrosina (Frusina, Frujina, Frosa), Eva, Evda, Evghenia (Eugenia), Ezla.

F. — Bărbați: Farcaș, Fărtat, Fătu, Fiera (Hiera, Fierea), Filcea, Finat, Finta, Fiat, Filip, Florea (Florin, Florian), Fota, Frătilă (Frățian, Fratea, Frateș), Frâncu, Franța (Franz, Frânsilă), Fronea (Sofronie), Fedco. — **Femei:** Filotia (Filoftea), Florea (Florica, Florina), Frusina (Efrosina), Fronia.

G. — Bărbați: Gavril (Gabriel, Gavrițaș), Galea, Gaspar, Gancea, Ganea, Gheorghe (Giurgiu, Jurj, Gherghe, Gherghina, Giurea, Jurg, Iorgu, Iordache George), Gherman (Ghiorman, Ghiorma), Gheța, Ghioca, Ghinciu, Ghirea, Gherasim, Giula (Giura, Ghiure, Ghiula, Giurcan), Giurman, Gârdoman, Goran, Gonte (Gonța), Goga, Gostea (Gostilă, Goștean), Golea, Grigore (Grigoraș, Gligore, Guță, Gogu), Grozea (Grozav), Gruia, Goban, Guga. — **Femei:** Gaia, Gafia (Agafia), Gavrița, Gherghina, (Gherghita, Ghina), Grajdana, Granda, Greaca, Grözava.

H. — Bărbați: Hamza, Hariton, Haralamb, Harvat, Hărbor (Hraborea), Hasan, Herea (Fiera), Herba, Hiju, Hărgot, Hristea (Cristea), Hrizea (Hrizan, Rizea), Husu. — **Femei:** Haida, Haridlia, Haritina, Hârsova, Hrana, Hrisafina, Hrisia, Hrusama.

I. — Bărbați: Iacov (Iacob), Ion-Ioan (Ionașcu, Oană, Iane,

Iene, Ianuș, Ionaș, Ivan, Iovan, Enache, Iancu, Niță, Nică), Ilie (Iliăș, Iliuță), Ignat, Ilarie, Ioachim (Ichim), Iosif, Iordăni, Iov (Iovan), Ipatie, Iracle, Isac, Isar, Isaia, Ispas, Istrati, Iscru, Iscu, Iuga (Iurg, Gheorghe), Iuliu (Iulian), Iurie, Ivan (Ivașco, Ivanco, Ivanciu, din Ion). — **Femei:** Ileana (Elena, Ilinca, Ilincuța), Ilea, Ilica, Iđita, Ioana (Ivana, Iana), Iovca, Irina, Ista, Ismenia, Iura.

J. — Bărbați: Jipa, Jitea (Jitian), Jiga, Jima, Jifco, Jurgea (din Gheorghe). — **Femei:** Jiva (Jivana), Joița (Zoe).

L. — Bărbați: Laiu (Laiotă, Leaotă), Lal, Lambru (Lambu), Lăudat, Ladislav (din Vladislav, Laslău, Lațco, Laicu), Lascar, Lazăr, Leon, Lețea, Lepădat, Litu, Lie, Loghin (Lovin, Loghie), Lupu (Lupea, Lupașcu), Luca. — **Femei:** Leana (Leanca, Lina, din Elena), Lepa, Lișa, Lița, Lica, Lilana, Lola, Luchiana, Luxanda (din Alexandra, Luxița), Lupa.

M. — Bărbați: Macarie, Manea (Man, Măinea, Mănăilă, Maniu), Marcu, Malca, Mărgărit, Mantea, Mareș, Maxin (Maxim), Marin, Manole (Manoil, Emanoil), Matei (Mateiaș, Maftei), Mațil, Mihai (Mihnea, Mihălcea, Mihu, Mihalea, Mihăilă, Mihoș, Mișu), Mihnea (din Mihai), Mircea (Marcea), Milea (Milu, Mihoș, Milco), Mina, Mirea (Mirică), Miron, Mirosăv, Mitrea (Dumătru), Miclea (Miclăuș), Mincu, Micul, Miu, Mireea, Măndru (Măndreș), Mlad (Mladin), Micud, Mogoș, Moise, Moian, Moșu, Murgu, Mușat. — **Femei:** Magdalena (Magda, Magdina), Maria (Mara, Măriuca, Marica, Mariana, Măriuța, Mărcuța, Marița, Uța), Ma'na, Marina, Marga (Marghita, Margarita), Maida, Măndra, Măcrina, Mana, Manușca, Marta, Manda (din Smaranda), Mala, Melania, Mina, Măleana (Mălica), Mira, M'eria, Mușa, Mușata.

N. — Bărbați: Nan (Nanciu, Neniu), Naum, Nastea, Neagu (Neagoe, Neagomir, Negoslav, Negoită), Nedea (Nedelea, Nedelcu), Neașu, Negotă, Negre, Nicolae (Necula, Nicoară, Nica, Nichita, Nicu, Miclăuș), Nistor, Nicodim, Nichifor, Novac. — **Femei:** Nastasia (Anastasia), Nastea, Nanzana, Nofta, Neda, (Nedelea), Negrita, Neașca, Neaga (Neguța, Negoslava), Nica (din Ana), Niculina.

O. — Bărbați: Oană (Oancea, Oamea, Onciu, din Ion, Odissei, Oprea (Oprișan, Opran, Oprin), Onofrei, Oxapie, Orăș. **Femei:** Olena (Elena), Olimpia, Oltea, Oprina (Oprișa), Odochia.

P. — Bărbați: Pană, Panait, Părvu (Pârvan), Paraschiv, Papa, Para, Păun, Pascal (Pascu, Pașca), Pavel (Paul, Pavlache), Pandeale, Pamfil, Pancea, Pantazi, Petru (Petre, Petrea, Petrașcu, Petruș, Petruș, Petrican, Petrică), Piperea, Pobrat, Porfir (Profir), Procop (Procopie, Pricup), Proca, Pravăț, Preda, Prodea (Prodan), Puiu. — **Femei:** Păuna, Para, Pârva (Pârvana), Pasca, Paraschiva (Parașca, Chiva), Petra (Petrana, Petrina, Petrica), Pecana, Pena, Profira (Porfira, Fira, Rafira), Pulcheria.

R. — Bărbați: Radu (Radomir, Radoslav, Răduț, Răducan, Duță (Cănuță), Rativoie (Radivoi), Rafail, Răsvan, Rizea, Rodea, Romăn (Romașcu), Romolea, Rusin. — **Femei:** Rada (Răduța, Rădița), Rafira, Raia, Raluca (Ralița, Rarița), Radoslava, Racovița, Răsmerița, Reveica, Ruxanda, (Ruxandra), Ruja, Rusa, Rusca.

S. — Bărbați: Saulea (Saul), Sahat (Sahac), Sava (Savu, Savin, Savel), Sandru (din Alexandru), Saru, Samoil, Samson, Sarchis, Scarlat, Semen, Seneslav, Serghie (Sergiu), Serafim, Setea, Sevastian, Simion (Simeon, Sima), Sișa, Sin. Slava (Slave), Soare, Socol, Solomon, Sofronie (Fronea), Spiridon (Spiru, Spirea), Stelea, Stroe, Stratulat, State (Eustație), Strana, Stan (Stanislav, Stanimir, Stanciu, Staico, Stănilă, Stanco), Stamate, Stavăr, Stoian (Stoica, Stoia, Stoian, Stoicea, Stoichiță). — **Femei:** Sanda, Sandra (din Alexandra), Salomia, Saponia, Sasinca (din Alexandrina), Safira (Zamfira), Sevasta (Savestina, Sevastia), Safta (Elisaveta), Serafina, Scripca, Sima (Simina), Silca, Siica (Anastasia), Sinzeana, Slava (Slavna, Slavita), Smaranda (Manda, Mândica), Smeađa, Sora, Sofia (Sofica), Speia, Stana (Stanislava, Stanca), Stoiiana, Sultana.

Ș. — Bărbați: Șerban (Șerbu, Bănică), Șeian, Ștefan (Ștepan, Ștețcu, Șfecu, Ștefu, Ștefea, Fănuță, Nuță, Fănică). — **Femei:** Șerbana, Șarica, Ștefana, Șuica.

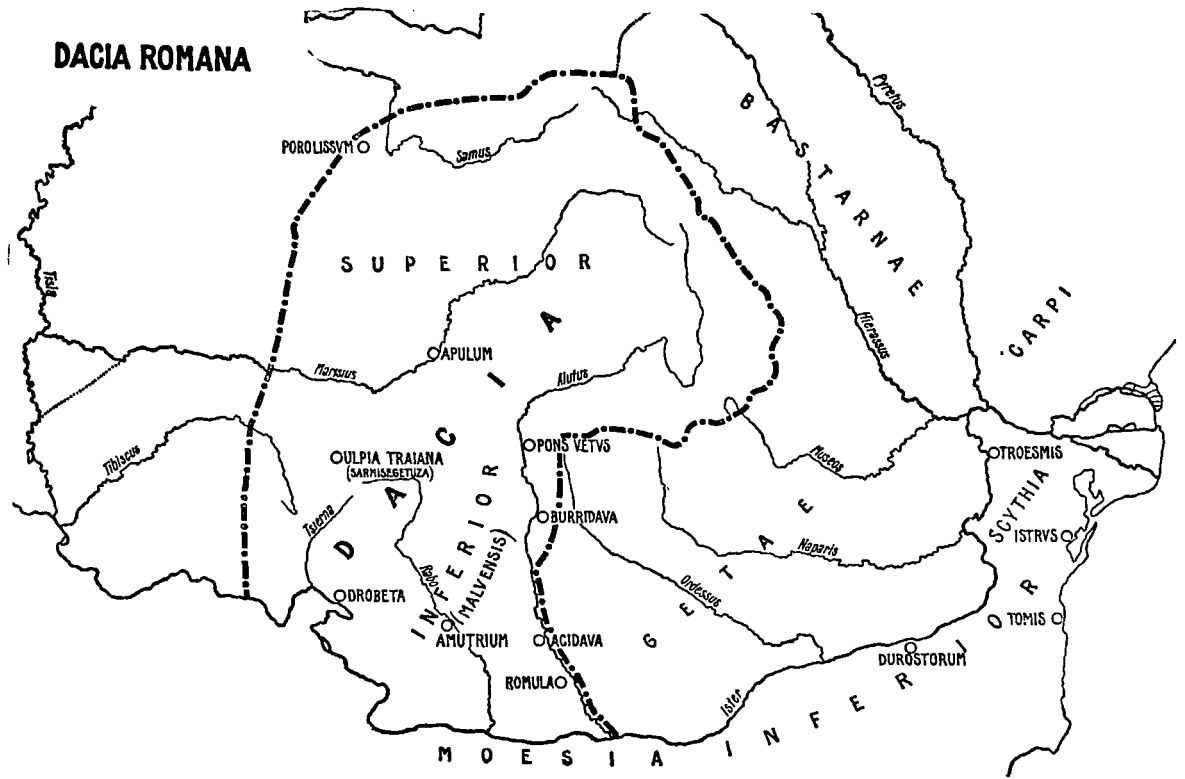
T. — Bărbați: Tațu (Tatomir), Tamaș, Tanase (din Atanase), Tarasie, Teodosie (Tudose), Tempea, Teofan (Tofan), Timofte (Timotei), Ticuci, Tigomir, Tigu, Tihu, Teodor (Tudor, Toader, Tudoran, Tudorin, Tudorașc, Tudoriță), Tocsabă, Torlabă, Toma, Trifan (Trifu, Trihon), Traian, Trandafir, Tros, Tzalapie, Tzintea. — **Femei:** Teofana (Tofana, Trofana), Tina, Tiia, Tincea (Catrina), Tițiana, Titea, Tomina, Tudora (Teodora), Tudosia (Tudosca).

U. — Bărbați: Udrea (Udriște, Udrican, Andrei), Ulan (Olan), Ursu (Ursan), Utmeș. — **Femei:** Uța (diminutiv), Ursa.

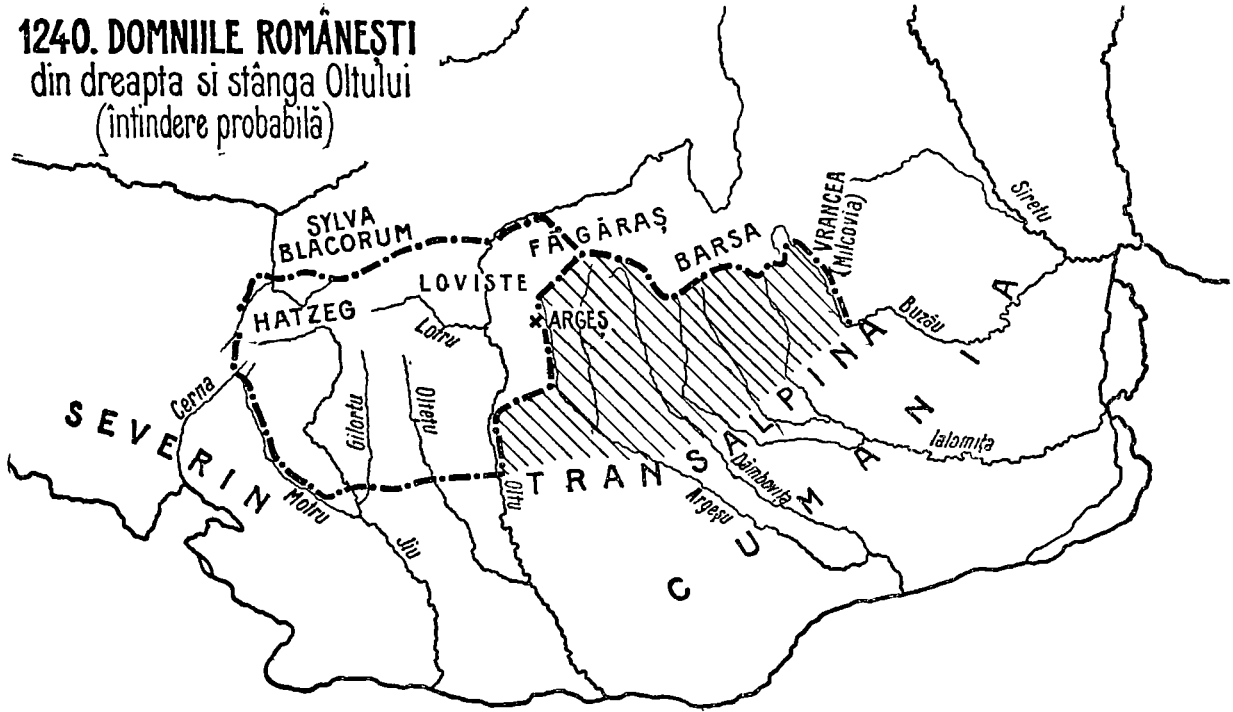
V. — Bărbați: Vasile (Vasie, Vasiu, Vlasie, Vasco, Vascan), Valea, Valtazar (Baltazar), Vană, Vartolomei (Bartolomeu), Vanghele, Varlam, Vâlcă (Vâlcea), Vâlsan (Vlăsan, Vlăcsan), Vârlan (Varlam, Vrelan), Veziu, Vlad (Vladislav, Vlaicu, Vladimir, Vlăduț, Vlădiță, Vintilă, Vladin), Veniamin, Vergu, Velicu (Velicco), Velizar (Belizarie), Vintilă, Visarion, Vișan, Vitold, Voia (Voilă, Voinea, Voi, Voineag), Voicu (Voiciu), Vorontar, Voisilă, Vulpe (Vulpaș). — **Femei:** Vasilica, (Vasilisa, Vasilichia), Varvara (Barbara), Velica, Verona, Vilaia, Vișa (Vișana), Victoria, Vinia, Vidra, Viorica, Vlada (Vlădaia), Voica (Voia, Voichița).

Z. — Bărbați: Zaharia, Zamfir, Zosim (Zosân). — **Femei:** Zamfira (Safira), Zina, Zota, Zoe (Zinca, Zoica, Zoița).

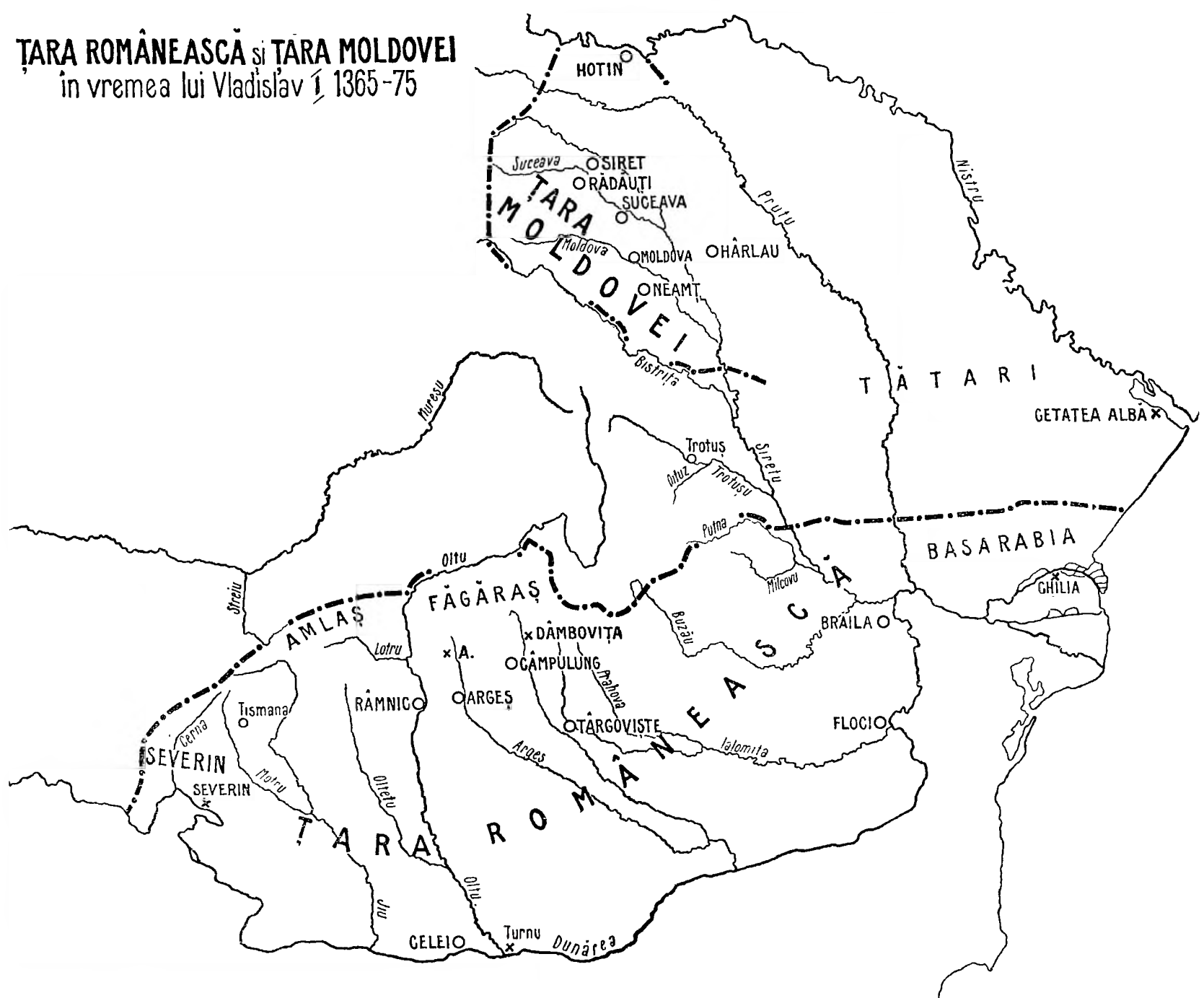
HĂRȚI

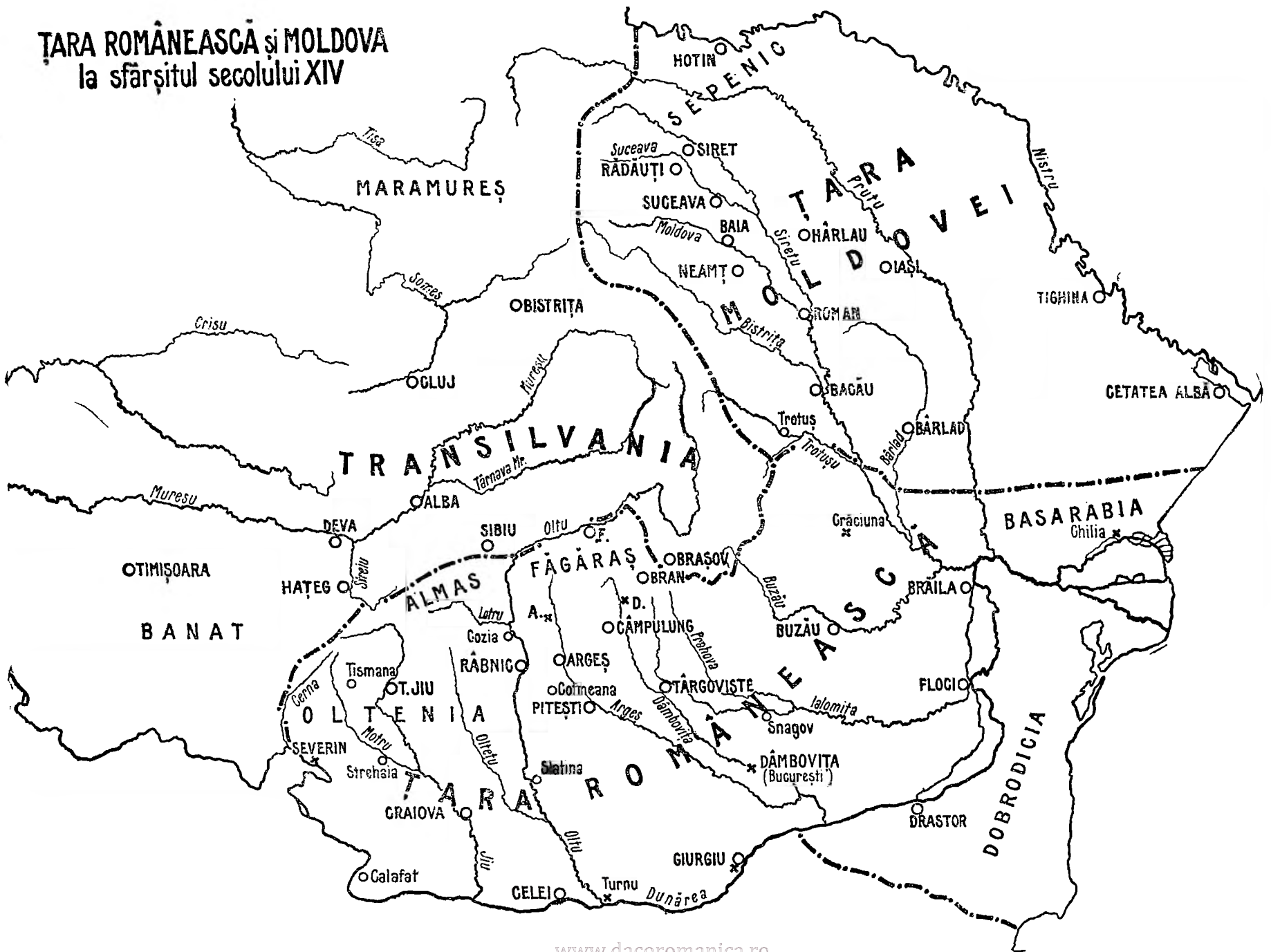
1240. DOMNIILE ROMĂNEȘTI
 din dreapta și stânga Oltului
 (întindere probabilă)

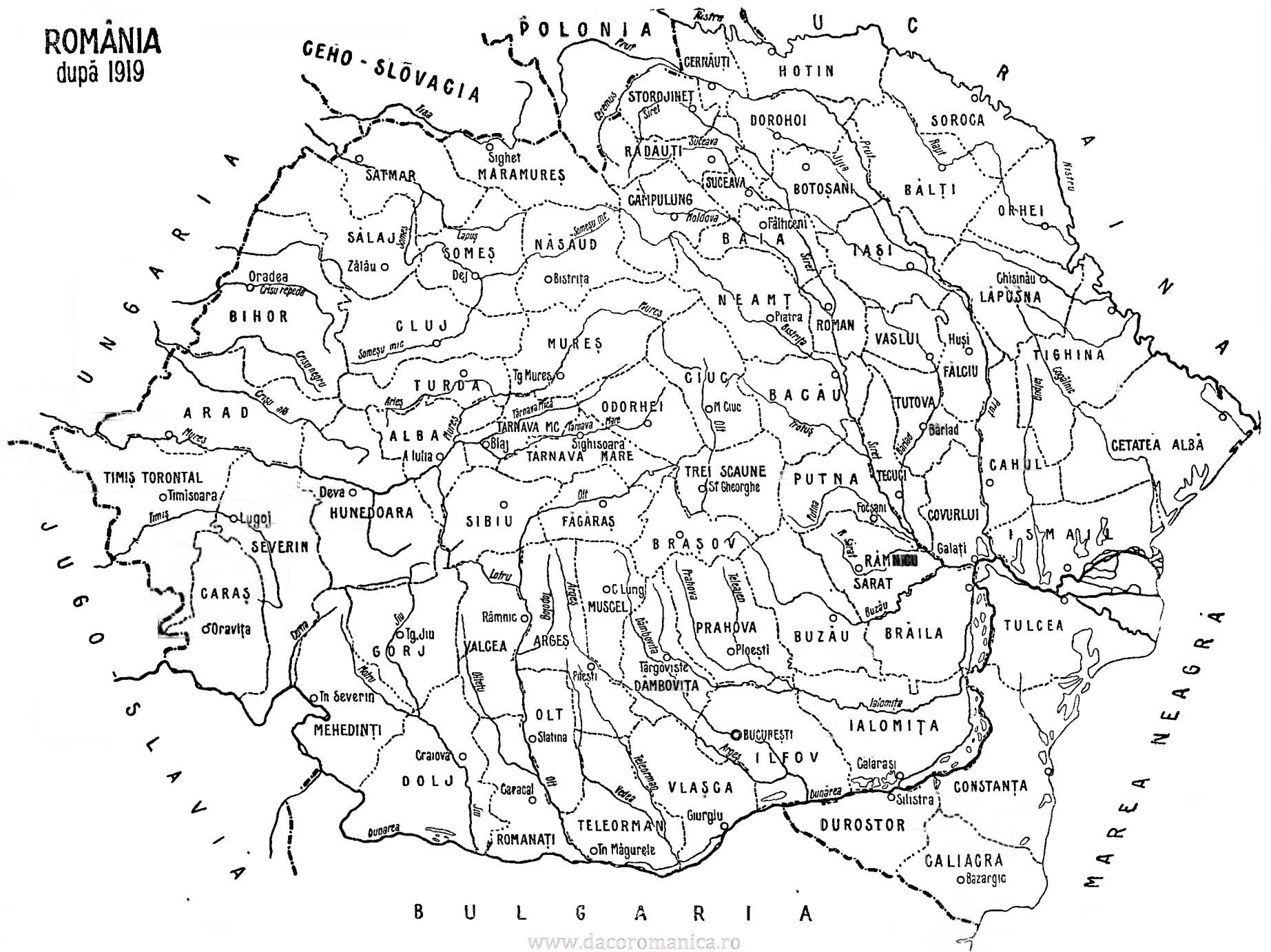
ȚARA ROMÂNEASCĂ și ȚARA MOLDOVEI
în vremea lui Vladislav I 1365-75

ȚARA ROMĂNEASCĂ și MOLDOVA la sfârșitul secolului XIV

ROMÂNIA
după 1919

B U L G A R I A

INDREPTĂRI

Cititorul e rugat că treacă cu vederea greșelile de tipar (litere, semne de punctuație, cifre lipsă sau schimbate, cuvinte incomplete, etc.) ce s'au strecurat cu toată grija noastră. Notăm aici câteva mai importante :

- Pag. 19, articol „Alexandru Cuza” ; în loc de 1856, se va citi : 1859.
- Pag. 20, art. Alfabet cirilic ; în loc de : (â, î, î), se va citi : (*in*).
- Pag. 21, art. Aman ; în loc de 1981, trebuie : 1891.
- Pag. 72, art. Bistrița ; în loc de Nösserland, trebuie citit : *Nösnerland*.
- Pag. 90, art. Bresle ; în loc de : (sec. 1-19), trebuie : (*sec. 18-19*).
- Pag. 118, art. Carpați, în loc de Marcel, se va citi : *Marcelin*.
- Pag. 123, art. Cavaleria, rândul ultim ; în loc de 9, se va citi : 10 de Căl.
- Pag. 127, art. Cârța (Kerz) ; în loc de : în sec. 13, se va citi : *din sec. 12-15*.
- Pag. 135, art. Chilia Veche ; în loc de : în sec. 14-15, se va citi : *după 1405*.
- Pag. 188, art. Districte românești. Rândul 9 : „alte districte în partea de apus”, urmează după Berzava. Rândul 11 urmează după 9. Textul trebuie citit astfel : „...Berzava. Mai sunt amintite și alte districte în partea de apus. Reese din privilegiul Regelui Ladislau V din 1457...” — Idem, rândul 9 ; în loc de Ludovic VI, se va citi : *Ladislau V*.
- Pag. 199, art. Dragomir. În loc de : (v. Radu), se va citi : (*v. Vlad*).
- Pag. 204, art. Dumbrava (al doilea). Rândurile 22 și 23 trebuie suprimate și înlocuite cu : „*Dumbrava Roșie. Tradiția păstrată de cronicarii moldoveni, spune că Ștefan Vodă învingând pe...*” (urmează rândul 24).
- Pag. 216, art. Feodalitate. Rândul 10, după „sulite”, în loc de : „se va citi : și”.
- Pag. 218, art. Ferdinand ; în loc de 1566, trebuie : 1556.
- Pag. 234, art. Giurgiu, rând. 6-7 ; în loc de : luat, recăpătat, se va citi : *recăpătată*.
- Pag. 250, art. Haromszek ; în loc de Hâromszég, se va citi : *Hâromszék*.

- Pag. 254, art. Herman, se va citi *Hărman* și trebuie pus la pag. 250.
- Pag. 271, art. Incscriptiile; rândul 7: „Jo Nicolae Alexandru Voevod, fiul marelui Basarab”, trebuie înlocuit cu: *Dumnezeu, Domn al Țării Moldovei, fiul lui Bogdan*.
- Pag. 275, art. Io (Iw), din eroare aflat acolo, în loc de pagina 272.
- Pag. 277, art. Joldea. În loc de 1562, trebuie: 1552.
- Pag. 289, art. Kiseleff. În loc de Dimitreivici, trebuie *Dimitrievici*.
- Pag. 297, art. Legi, rândul 7. În loc de 1810, trebuie 1816.
- Pag. 328, art. Mehedințianu, rând 5. În loc de adică, se va citi: *rădică*.
- Pag. 338, art. Mitropolii Ț.-Rom., rând. 2. Se va citi: *Antim 1381—1401 (Atanasie la Severin)*.
- Pag. 345, art. Moldovița, rând. 7. În loc de R., se va citi: *Rădăuți*.
- Pag. 348, art. Monede, rând. 5. În loc de: aceea, se va citi: *aceea*.
- Pag. 356, art. Munții. Rândul 15 întors.
- Pag. 359, art. Muzica. Rândul 14 trebuie șters.
- Pag. 369, art. Nocrich. Se va citi: *Nocrichi*.
- Pag. 373, art. Nyen. De suprimat: Năeni.
- Pag. 412, art. Polonia, rând 1 și 2. În loc de 1697, trebuie 1696; — și în loc de August I, *August II*.
- Pag. 421, art. Preistoria, rând 11. În loc de Giumelnița, trebuie *Gumelnița*.
- Pag. 421, art. *Prezan* în loc de Presan.
- Pag. 424 sus, art. Prut: — Pyretos grec, Pyretus roman.
- Pag. 430, rând. 3: de pus o virgulă după Mihnea.
- Pag. 437, art. Râmnic, rând. 16: în loc de 1724, trebuie 1824.
- Pag. 440: în loc de Reüssmarkt, trebuie *Reussmarkt*.
- Pag. 444, art. episc. Roman, rând. 10, intercalează: *Anastase Crimca 1606—12, Mitrofan 1612, Pavel 1613—16*; — și la rând 13 intercalează: *Ioan 1674—85*.
- Pag. 447, art. Romanii, rând. 10. În loc de viață românească citește: *viața romană*.
- Pag. 447, rândul 12; șterge „romană”.
- Pag. 448, art. Romani, rând. 7: Gordian I, 237; în loc de III.
- Pag. 449, art. România, rândul penultim, punct și virgulă în loc de „și”. Se va citi: *loc.; în 1930*.
- Pag. 455, Rușava, rând. 2, a se citi: (v. Orșova și Adakale).
- Pag. 462, art. Sașii. În loc de: „Universitas Saxonum”, se va citi: *Universitas Saxonum*.
- Pag. 462, rând. 12: Târnava mare și mică.
- Pag. 470, art. Serbia; adaogă: în sec. 14—15.
- Pag. 483, art. Snagov, rând. 7 trebuie citit: *ridicată la 1453 de Vladislav II, renoită de Mitr. Serafin*.

Pag. 521, art. Teutonic, rând. 14 ; în loc de: ridicată, trebuie *ridicată*.

Pag. 546, art. Turtucaia. În loc de : August, se va citi : Septembrie.

ADAOSE

La **ANINOASA** din Gorj: — Schit din 1709 lângă satul Valea cu apă.

BABENI, în Vâlcea. Un schit al mon. Bistrița în sec. 16.

BIRTHÄLM (Birtan). Comună în Ardeal; numele german, (v. *Biertan*).

BRANIȘCA. În j. Hunedoara. Castel din sec. 14. Dărămat de Martinuzzi la 1550, fu reclădit de familia Jozsića.

La **CARANSEBEȘ**. A se adăoga: — (v. și *Sebeș*).

CHINEZ (kînez, chenez). Numire a cnezilor în Banat unde se mai chiamă astfel și azi primarul satului.

La **CINCIȘ** în Hunedoara: — Biserica românească din secol. 15.

La **DRENCOVA**, în Banat: — Castel al cnezatului românesc Almaș până în sec. 16.

La **JEUD** în Maramureș: — Biserica veche amintită la 1364.

KOSLINSKI. Familie din Ț.-R., de veche orig. polonă.

La **LEGI**: — Un nou cod penal „Carol II“ e azi în vigoare.

La **LOGOFĂT**: — M. Logofăt de străini, în Ț.-Rom. în sec. 18—19, însărcinat cu supravegherea și ocrotirea străinilor.

LUȘARDEA. Sat în j. Someș. Biserica de la Mihai Viteazul, 1600.

La **MUZEE**: — Muzeu arheol. în Transilvania, la: Sibiu (M. Bruckenthal: artă, etnografie, antic.); Ia Cluj (M. Național și Etnografic); St. Gheorghe (al Secuilor); Brașov (sas, al Țării-Bârsei); Sighișoara; Alba Iulia; Sighet (etnogr.), Târgu-Mureș, Bistrița,

Deva, Turda, Arad, Oradia. In Banat la: Timișoara (bănățean), Lugos, Băile Herculane. — La București: m. Saint-Georges.

La **PIATRA-ROȘIE**: — Ruine de cetățue dacă.

PODUL COLENTINII, monăstire de la. — (v. **Plumbița**).

La pag. 408, **PORTA ORIENTALIS**, numită astfel de Austriaci.

La **RAȘINARI**, lângă Sibiu: — Biserica rom., după tradiție zidită de Radu I la 1383.

La **REVOLUȚII**: — In Transilvania: La 1437 răscoala iobagilor români și maghiari contra stăpânitorilor, provocată de împilările episcopului Lapeș și începută în comit. Someș, avu de urmare legătura defensivă între nobilii Unguri, Secui și Sași: Unio trium Nationum. — La 1514 răscoala țărănească a lui Doja secuiul în Banat, în urma proclamărei cruciatei, fu crunt înăbușită de Voev. Transilvaniei (v. **Dozsa**).—La 1784, Horia ridică pe iobagi din părțile de apus ale Ardealului contra stăpânirilor asupritori (v. **Horia**).

TISA. Bătălia de la T., 24-86 Iulie 1919, avu ca rezultat zdrobirea trupelor maghiare ale guvernului comunist și deschise armatei române calea spre Budapesta. — v. **Campania din Ung.**

La **ANEXE**, No. VII b. — **GRUPAREA MARILOR UNITĂȚI IN OCT.-DEC. 1916.**— **Armata I de Sud, Prezan** (luptele din T.-Rom., Olt și Argeș): Grupul de manevră: Div. 9/19 (Gen. Scărișoreanu), Div. 21 (Gen. Lambru), Div. 2/5 (Socec), Div. 13 (Col. Cihoski), parte din Div. 14 (Col. Colori). Grupul de apărarea Dunării (Gen. Iancovescu): Div. 18 (Gen. Referendaru), Brig. art., trei Brig. Cavalerie: Grupul Jiu (rest din arm. I): Div. 11 (Gen. Cocorăscu), Div. 1/17 (Col. Neculce). Rezerva: Div. 10 (Gen. Văitoianu, apoi Costescu), Div. 1 Cav. (Gen. Sinescu). — Grupul Nord: Div. 7 (Gen. Istrate), Div. 8, Div. 15 (Gen. Grigorescu).

Armata II, Averescu (Apărarea trecătorilor): — Div. 22 (Gen. Razu), Div. 12 (Gen. Găiseanu), Div. 16, rest din Div. 4, Div. 3 și Div. 6 (Gen. Arghirescu).

INDEX

DE TABLOURI ȘI LISTE SPECIALE

Table genealogice

Pag.

Dinastia lui Basaraba, a Domnilor Țării Românești	593
Dinastia lui Bogdan și Mușat, a Domnilor Moldovei	597
Basaraba-Craiovești	596
Casa Regală a României	599

Liste cronologice de Domni și demnitari

Domnii Țării Românești	548
Domnii Moldovei	343
Principii Transilvaniei	533
Voevozii Transilvaniei	534
Gubernatori germani ai Transilvaniei	536
Comandanți generali ai Transilvaniei	535
Banii de Severin	472
Banii Craiovei până la 1730	51
Banii Craiovei după 1735	600
Mari Vornici ai Țării Românești	601
Mari Logofeți ai Moldovei	602
Guvernele României de la 1864 (Președinții de Consiliu)	246
Mitropoliți ai Ungro-Vlahiei	338
Mitropoliți ai Moldovei	339
Mitropoliți ai Transilvaniei	476
Episcopi, Arhiepiscopi și Mitropoliți (la numele fiecărei episcopii sau mitropolii)	

	<u>Pag.</u>
Comandamente	
De mari unități în războiul 1877	603
De mari unități în războiul 1916-19	604

Articole generale (persoane)

Literatură	302
Știință	509
Pictura, Medicina, Filosofia etc., etc.	
Nume personale (Onomastice)	606

Hărți

Dacia	613
Domniile românești în sec. 13	614
Țara Românească și Țara Moldovei în sec. 14	615
Țara Românească și Moldova la 1400	617
Schimbările teritoriale ale Țării Românești și Moldovei în sec. 18-19	619
România la 1916	621
România actuală (județe)	623

Indreptări	625
Adaose	627
Index	629
